270.4
M315
I

OPERA

JACOBI MARCHANTII

PASTORIS ET DECANI

HORTUS PASTORUM. — TUBA SACERDOTALIS. —
CANDELABRUM MYSTICUM. — VIRGA AARONIS FLORENS. —
RESOLUTIONES QUÆSTIONUM
PASTORALIUM.

#7184

TOMUS PRIMUS.

HORTUS PASTORUM.

Property of
CBF
Please return to
Graduate Theological
Union Library

PARISIIS
APUD LUDOVICUM VIVÈS, BIBLIOPOLAM EDITOREM
VIA VULGO DICTA DELAMBRE 13

1878

trina ista quasi *panis vitæ et intellectus proponitur, et aqua sapientiæ salutaris propinatur.*

Denique, dividitur fons iste in quatuor capita, quasi in quatuor flumina fœcunda et peramœna.

Primum caput disserit de Fide, et mysteriis Fidei in Symbolo contentis. Secundum, de Spe, et dominica Oratione, aliisque ad Spem pertinentibus. Tertium, de Charitate et præceptis divinis hanc Charitatem ordinantibus. Quartum, de justitia christiana, virtutibusque, ac vitiis, et de Sacramentis, quæ sunt media justitiæ adipiscendæ vel augendæ.

Hæc ergo sunt quatuor flumina, aut quatuor rivi uberes DOCTRINÆ SACRÆ, quasi *aquæ salientis in vitam æternam.* Dicit Sponsa in Canticis de Sponso suo: *Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, et residentes juxta fluenta plenissima.* Debent animæ candidæ, quæ sunt velut columbæ, postquam in baptismatis flumine sanguine Christi quasi rore lacteo sunt lotæ, residere juxta hos rivulos DOCTRINÆ CHRISTIANÆ, juxta hæc fluenta plenissima, lacte et melle fluentia, et escam optimam producentia, ut ibi possint pasci, irrigari, potari.

De his ergo DOCTRINÆ SACRÆ rivulis disserere institui, et omnes ut bibant abunde, convocare. *Omnes ergo sitientes venite ad aquas, et qui non habetis argentum, properate, emite, et comedite. Venite, emite absque argento, et absque ulla commutatione, vinum et lac.* Ego enim in hoc toto opere sternere vobis mensam conabor, in qua et aquas sapientiæ salutaris de fonte vitæ, et vinum doctrinæ cœlestis de Sponsi cellariis, et lac pro parvulis, de Sponsæ uberibus, poteritis propinare.

Hic vero primo disserere aggredior *de Nomine christiano et Fide christiana,* ut sciat unusquisque quod nomen gerat, quod genus aut stemma præferat, quam fidem habere debeat: et videat an nomini suo, generi, nobilitati, fidei, et vocationi, correspondenter se gerat.

LECTIO PRIMA.

DE NOMINE CHRISTIANI.

1° *Qui Christum secuti sunt, diversa sortiti sunt nomina. Primo,* vocati sunt *Discipuli et Fratres.* Discipuli quidem, quia profitebantur se sectatores Doctrinæ Christi, Magistri e cœlo missi, et Doctoris justitiæ novæ: *Erunt oculi tui videntes Præceptorem tuum, et aures tuæ audient vocem post tergum monentis te: Hæc est via, ambulate in ea.* Loquitur de Christo visibiliter docente, ad cujus pedes eruditi sunt primi fideles, qui merito sunt vocati discipuli. De illis enim prædictum erat: *Erunt omnes docibiles Dei,* quia in schola Filii Dei, ejus spiritu instructi.

Fratres et jam vocati sunt ob eximiam dilectionem. Hæc enim erat nota qua dignoscebantur: ita ut ex uno patre et matre viderentur nati, qui lingua et natione erant divisi, quia erat *credentium cor unum et anima una.* Hinc gentes mirabantur (teste Tertulliano) dicentes: *Videte quomodo se diligant, et alter pro altero mori parati sint.*

Sic refert D. Ambrosius præclarum amoris certamen apud Antiochiam, inter Theodoram virginem, et militem quemdam christianum. Illa ob Christi confessionem in prostibulum erat detrusa: miles ergo hic primus illam adiens, suadet, ut mutatis vestibus, veste virili evadat intacta. Ipse vero veste muliebri induit se, et in hac deprehensus, loco virginis illius trahitur ad supplicium. Noluit illa ei causa mortis esse, qui ejus tutatus erat pudicitiam. Adiit judicem, et palam se proclamat ream mortis, non ipsum. Ille vero contra, se judicis sententia damnatum, non ipsam. Diu certarunt uterque, alterum sua morte redimere cupientes. At quia Christum confitentibus mori vivere erat, Deo disponente, ambo simul martyrium gloriosum subeunt capitis truncatione, ne eos gladius tyranni separaret, quos junxerat amor Christi.

Nec vero solum ad christianos hæc dilectio se extendebat in illis primis fidelibus, sed eorum amor et beneficentia se porrigebat ad omnes adeo ut signis

dilectionis etiam extraneos ad fidem attraherent, quasi *in funiculis Adam, et vinculis charitatis.*

Exemplum habemus de B. Pacomio. Cum adhuc gentilis foret, et sub Constantino Magno militaret, factum est, ut deficiente victu, fame plures interirent. Ipse vero pervenit ad quamdam civitatem, ubi erant christiani, qui statim magna cura ipsi et suis victum suppeditarunt, ita ut satis mirari non posset. Interrogans autem, quænam gens illa foret adeo ad benefaciendum propensa, dictum est vocari christianos. Cum vero interrogaret, quidnam esset appellatio christianorum, dicebant : *Sunt homines pii, Deum colentes, et credentes in Jesum Filium Dei, et sperantes ab eo mercedem, omnibus benefaciunt.* His dictis, ille hujus religionis amore inflammatus paulum secessit, et manibus in cœlum levatis, se Christo in perpetuum vovit. Sic nimirum primi fideles *Christi bonus odor erant in omni loco.* Sic dilectione mutua, et beneficentia ad exteros, quasi odoris suavitate, multos trahebant ad sequelam Christi.

2° Vocati sunt *Nazareni*, a Jesu de Nazareth, quod nomen bene eis convenit, quia Deo sunt consecrati. Nazarenus enim idem est quod floridus, vel coronatus, aut consecratus, quia Nazareth florem aut coronam significat. Christiani ergo recte Nazareni vel Nazaræi vocantur. Quibus applicari potest illud Thren. 4. : *Candidiores facti sunt Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores.* Veri enim christiani, quia Deo sunt consecrati, puritate vitæ nivem referunt, nitore lac imitantur, charitate et fervore ebur, cœlesti conversatione sapphiro similes sunt. Et sicut Nazaræi capillos suos Deo consecrabant, ita et illi debent Christo cogitationes omnes (per capillos significatas) consecrare.

3° Vocati sunt *Galilæi.* Quod nomen etiam ipsis recte congruit, idem significans quod *transmigrantes* : quo significatur, nos viatores esse, et peregrinos tendentes ad Patriam. Hinc illud : *Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum?* Ad omnes christianos dirigens pius et eruditus quidam sic ait : *O Galilæi, o viatores, o peregrini! quid statis? quid hæretis? Si Galilæi estis, cur futuram in vobis gloriam non inquiritis? Tanta vos gloria manet, tantum regnum promissum est, et hæretis? Quid dicam vobis? O desides! o pigri! o inertes! Labor modicus, sempiterna lætitia. Pugna levis, corona perpetua : vita hæc brevis, altera immortalis. Ex hoc vitæ momento pendet æternitas, et hæretis? Quid aspicitis in cœlum? Aspicitis, et negligitis? Non solis oculis acquiritur, sed et manibus, pedibusque ad illud contendendum est.*

4° Vocati sunt *Christiani*, in urbe Antiochena. Hoc nomen a Christo derivatum est, significans nos unctionis Christi participes. Sicut enim oleum quo unctus fuit Aaron, non solum a capite in faciem ejus defluebat, *sed et in oram vestimenti :* ita gratia spiritualis, qua Christus verus Aaron et caput nostrum, a Patre unctus fuit, etiam usque ad minimum quemque fidelem defluit, tanquam oram vestimenti; ut merito a Christo fidelis quilibet vocetur *christianus*, sive unctus. Propterea quælibet anima christiana potest Christo dicere : *Oleum effusum nomen tuum, o sponse, sive Jesus, sive Christus, utrumque nomen effusum est in homines, qui computruerant ut jumenta in stercore suo, participes enim sumus salutis, participes unctionis.*

Hoc nomen summo odio prosecuti sunt Idololatræ, et inter cæteros acerbissime Julianus Apostata. Hic in bello contra Persas sagitta e cœlo missa vulneratus, cum e vulnere cava manu sanguinem hausisset, in cœlum projiciebat vociferans : *Vicisti, Galilæe, vicisti :* et iterum quasi Christum conspiciens, exclamabat : *Saturare, Nazarene, saturare.* Sic ostendebat quomodo nomen Nazarenorum et Galilæorum, tam in capite Christo, quam in membris ejus, ad extremum spiritum insectaretur. Ipse post viginti annos a Baptismo factus Apostata, a christiani nominis et cultus abdicatione fuit imperium auspicatus. Et ita hoc nomen est odio prosecutus, ut indicto publico sacrificio, victimarum impuro sanguine lavari voluerit et baptizari; putans sic delere signaculum, quod ei in baptismo impressum fuerat, et sacra christiana his nefariis et diabolicis sacris, penitus a se abolere. Immo et in sanguine illo manus suas abluit, ut ab incruenti sacrificii sumptione in Eucharistia, quam olim fideles manibus sumebant, hac profanatione eas expurgaret. Nempe sic ritu solemni, christianum nomen et cultum, a se abdicavit. Statuerat et ipse post partam victoriam

de Persis, christianam religionem funditus perdere. Unde (Orosio teste) Hierosolymis theatrum ædificari jusserat ad eorum cædem, ut ibi esset carnificina, ubi illa religio orta erat. Merito ergo e cœlo percussus fuit, ut impietatis jam conceptæ, æternum pœnas lueret, ejusque executio, cœlo ipso pugnante, impediretur. Sic in illo verificatum fuit illud: *Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum, sicut viventes, sic in ira absorbet eos.* Vel ut legit D. Hieronymus: *Priusquam spinæ vestræ crescerent in rhamnum, et pervenirent ad duritiem et acumen spinarum graviter lædentium, abscissi estis.* Sensus est: Antequam implere possetis malitiam et crudelitatem jam conceptam contra justos, in mediis sceleribus absorbuit vos ira Dei; sicut Chore, Dathan et Abiron, qui vivi absorpti sunt. Sic Julianum, sic alios nominis christiani persecutores, succidit Deus, et inferno devovit (1).

2° *Nomini christiano non derogat, quod aliqui vocentur Benedictini, Bernardini, Franciscani, etc.* Hoc perverse calumniantur hæretici. Nec enim ob id divisus est Christus, ut ipsi volunt, quia Benedictus, Bernardus, Franciscus, et similes, tantum sunt diversi duces sub eodem imperatore Christo, a quibus in suas cohortes, sive familias nomen derivatum est, eo quod ipsis duces exstiterint in via perfectionis ad Christum. Non ergo sunt divisi in fide, doctrina, aut charitate christiana; nec diversitas eorum, sive in veste, sive in nomine deformitatem parit, sed potius pulchritudinem in Ecclesia Dei. Diversi enim ordines variis symbolis in sacris litteris designari censentur:

1° Sunt fimbriæ variegatæ sponsæ et reginæ.

2° Sunt colores diversi, vestes polymitæ veri Joseph Christi.

3° Sunt varii flores horti sponsi et sponsæ.

4° Sunt varii famulantium, greges in domo Salomonis.

5° Sunt varia membra ejusdem corporis mystici.

6° Denique per illos fit, ut Jerusalem nova, hoc est Ecclesia militans, sit instar cœlestis ex Angelis compositæ. Sicut enim Angelorum aliqui assistunt, alii illuminant, alii purgant, alii in ministerium mittuntur, ita ex ordinibus religiosis, aliqui vacant meditationi, aliqui divinis laudibus cantandis, aliqui prædicationi verbi, alii Sacramentorum administrationi, etc.

Fundatores ergo ordinum, patres sunt qui filios genuerunt non sibi, sed Christo: adimplentes quod decretum erat in lege, ut fratri defuncto sine filiis, alter frater semen suscitaret, et filios generaret uxori ejus. Christus discesserat sine filiis, quia, paucis fidelibus ad se conversis, finivit vitam: sed viri illi apostolici, quia fratres ejus erant, semen ei suscitarunt, et sobolem copiosam Ecclesiæ dederunt, *generationem timentium Deum.* Ipsi vero filii eorum nomen fratris defuncti susceperunt, quia a Christo vocati sunt christiani: et superaddiderunt nomen patriarcharum suorum a *Benedicto vocati Benedictini, a Francisco Franciscani, etc.*

Non ergo illis debet attribui similis divisio, de qua agit Apostolus, dum alter dicebat: *Ego sum Pauli,* alter: *Ego Cephæ,* tertius: *Ego Apollo:* quia hi putabant meliorem esse baptismum a meliori baptizante, et ideo gloriabantur quidam se a Paulo, alii se a Petro baptizatos. Quod reprehendit Apostolus, quia Christus est qui principaliter baptizat, qui non est divisus sive differens in sua virtute et effectu, secundum differentiam ministrorum.

Ad vos potius spectat hæc divisio, o hæretici! dum unus dicit: *Ego sum Calvini,* alter: *Ego sum Lutheri,* alter: *Ego sum Zwinglii,* et omnes in Christo estis diversi; sicque Christum dividitis, et in Christum contra Christum creditis, corpus ejus, quod est Ecclesia, dilaniatis, vestem ejus inconsutilem scinditis. Sic enim conquestus est Christus de Ario, B. Petro Alexandrino episcopo apparens, veste conscissa: *Arius,* inquit, *vestem meam conscidit.* Sic de vobis quoque queritur ob sectas vestras, in varias dissectas, quæ serpunt modo, et Ecclesiæ unitatem discerpunt.

Quæri hic posset cur non omnes fideles nominantur Jesuitæ a Jesu, sicut a Christo christiani? Respondeo, quia Jesus est nomen proprium, quod noluit sic impertiri discipulis. Deinde Jesus

(1) Is. 30; *Actes;* Tertull. *Apol.* 39; Ambr. f. 2 *de Virg.*; Os. 11; Surius in v. Paconisi; 1 Cor. 2; Thom. Villanova. *Serm. de Asc.*; Ps. 152; Bern. in parv. serm.; *Hist. trip.* l. 9 Nicephorus, etc.; Nazian. *Or. in Julian.*: B. 57.

non est nomen ejus qui salvatur, sed illius qui salvat. Christus autem non est tam nomen ungentis, quam uncti, cujus unctionis sunt participes fideles, unde a Christo christiani dicuntur, id est, uncti oleo gratiæ. At non omnes Salvatoris officium participant, ideoque non dicuntur a Jesu Jesuitæ. Particularis vero sacerdotum congregatio, primo vocata est Societas Jesu, quia specialiter cooperatur saluti aliorum, quasi militia sub Jesu duce, deinde nationes variæ eos vocarunt Jesuitas; non ergo illi sibi nomen illud adscripserunt. Refert vero Epiphanius, hæresi 29, in Ægypto primos christianos vocatos a Jesu Jessæos, qui a Jesu procederent, et eum omnibus sequendum proponerent.

3° *Hoc nomen* Christianus *multos animavit ad martyria, et fortes fecit in tormentis*. Habemus præclarum exemplum ex Eusebio. Quidam, inquit, cui nomen Diaconus, mira pœnarum genera pertulit, quæ longe humanam conditionem excedebant. Interim crudelitates torquentium se ridens, nunquam dignatus est aperire quis esset, quod genus suum, quæ patria, immo nec nomen fateri. Sed de his singulis interrogatus, nihil aliud in omnibus tormentis respondebat, nisi *Christianus sum*. Hoc mihi nomen, hoc genus, hoc patria, aliud omnino nihil sum nisi *Christianus*. Unde incredibili agitabantur insania, quod proprium nomen extorquere non possent. Tandem candentes laminas æris et ferri erga inguinis loca adhibent, ita ut carnes ejus adustæ defluerent: sed immobilis manebat, de cœlesti fonte humanas sopiens flammas, membris omnibus martyr erat, et toto corpore unum vulnus horrebat. Periit in eo humana forma, adeo ut agnosci non posset, quis esset. Christus tamen in eo solus agnoscebatur, in hac voce sæpe ab eo repetita : *Christianus sum*.

Eodem tempore S. Blandina tanta a Christo constantia firmata fuit, ut a prima luce ad vesperam, tormenta semper innovantes, carnifices victos se faterentur, stupentes quomodo spiritus in ea remaneret, cum nihil de corpore ejus per supplicia restaret. At illa (ut testata est) quoties *Christiana sum* proclamavit, toties novæ vires corpori reddebantur : unde vox hæc sæpius ab ea iterata sensum doloris extinguebat.

Habemus et de B. Sebastiano pectori velut pretiosam gemmam affixisse hanc inscriptionem : *Quia Christianus sum*, ut sic suæ vocationis meminisset, et ad quælibet ardua pro fide Christi perferenda se animaret : quia fortia agere et pati christianum est, et christiano gloriosum. Omnes hi ergo in tormentis poterant illud usurpare : *Tu autem in nobis es, Domine, nomen sanctum tuum invocatum est super nos; ne derelinquas nos, Domine Deus noster.*

LECTIO SECUNDA.

DE OBLIGATIONE CHRISTIANI.

1° *Obligat hoc nomen* Christianus *ad eximiam gratitudinem*. Est magnæ dignationis divinæ, quod nomine suo nos voluerit insignire. Et hoc nomen multos titulos continet, dignitatem nostram indicantes, quas insinuat divus Petrus : *Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis.*

1° *Genus electum*, quia elegit nos Pater ab æterno, conformes fieri imaginis Filii sui.

2° *Regale Sacerdotium*, quia reges uncti sumus in baptismo, ut imperemus nostris affectibus inordinatis. Sacerdotes etiam sumus offerentes ei bona opera, et preces tanquam sacrificium laudis et hostiam pacificam : cor contritum, tanquam hostiam pro peccato : cor amore incensum, tanquam holocaustum.

3° *Gens sancta*, quia vocati ad sanctimoniam, et per gratiam sanctificati. *Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra.*

4° *Populus acquisitionis*, quia empti pretio magno Agni immaculati. Unde debet nobis esse gloriosum nomen : *Emptus et Redemptus.*

Hæc ergo omnia cum contineant nomen christiani, calcar est ad gratitudinem Christo rependendam. Magnum utique beneficium est, quod cum tot millia pereant in infidelitate, nos volue-

rit Deus eligere ad Christi fidem. Quapropter dicebat Apostolus : *Gratias agentes Deo, qui nos fecit dignos, in artem sortis Sanctorum in lumine.*

Ubi statum christianum sortem vocat, quia in sortibus nulla habetur ratio illorum inter quos agitur; non enim sors huic aut illi cadit, quia sapiens, aut dives, aut nobilis; æque enim cadit in diotam, ignobilem, aut pauperem. Sic orte vocati sumus, quia quod ille inter Turcos, alter inter hæreticos, tu inter christianos, nulla ratio, nullum meritum tuum, sed sola intervenit Dei bonitas, qui in urna providentiæ suæ habens sortes nostras, illas suo temperat et regit arbitrio.

Eodem die quo natus es, multa millia animarum, ex sua omnipotentia deprompsit Deus, et inter infideles et hæreticos, hæ et illæ collocatæ sunt. Quare potius tua inter fideles ? quæ merita in te? Immensas ergo age gratias, et dic cum Augustino in illud Psal., *In manibus tuis sortes meæ : Non video ullum meritum, quo de universa impietate generis humani, me potissimum elegisti ad salutem; ad tunicam Domini sorte perveni.* Sæpius ergo memor sis (quisquis vere Christianus es) et excita animum tuum ad gratiarum actionem : memor, inquam, te non ethnicum esse, sed ad pedes Jesu, in Evangelio salutis enutritum. Te sanguine Christi redemptum, et in medio eorum positum, qui vocantur *Gens sancta, populus acquisitionis.* Te habere Deum Patrem, Christum Salvatorem, Verbum Dei pro alimonia vitæ, Sacramenta pro medela animæ, gremium Ecclesiæ tanquam sinum matris, quæ te peperit, fovet, lactat, quo tibi semper securus est recursus. Horum omnium tu memor eris, si ponderes hoc nomen, *Christianus.*

2° *Christiani sicut hæredes sunt nominis Christi, ita debent esse imitatores sanctitatis.*

Hæc propositio est divi Bernardi, et illi consonat illud Apostoli : *Obsecro vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione vestra sancta, etc.* Interrogabat se frequenter Bernardus (quod olim etiam practicabant sancti Patres): *Bernarde, ad quid venisti de mundo? Ad quid ascendisti de fluminibus Babylonis, ad statum religionis ? Hoc age.*

Ita se potest interrogare Christianus : *Ad quid venisti? Ad quid vocatus es? Cujus nomen geris?* Nomen et vocatio tua, monet te sobrietatis, humilitatis, patientiæ, sanctitatis Christi imitandæ. Ut quid ergo superbiam, immunditiam, ebrietatem sectaris? Vocatus es non ad tenebras et errores sæculi, et vias peccatorum sectandas, sed ad imitanda vestigia Christi. Ambula ergo digne vocatione et nomine tuo : *Non in comessatione et ebrietate, non in cubilibus et impudicitiis, sed induere Dominum Jesum Christum.* Tu a Christo Christianus dictus, erutus de potestate tenebrarum, debes ut filius lucis ambulare.

Refert Cornelius Tacitus de sapiente illo Seneca, quod cum carcere detentus foret, et rebus omnibus privatus, morti vicinus, nihilominus advocat amicos suos, et dicit eis : Ecce, amici mei, hinc discedens valedicere vobis volui, sed quia rebus omnibus orbatus testari prohibeor, nolo tamen vos deserere sine aliquo legato. Vobis ergo tanquam præclarum legatum consigno *imaginem vitæ meæ.* Præclarum sane legatum, imago vitæ illius, qui exemplar fuerat totius virtutis moralis et sapientiæ. Sic Christus nobis hæredibus suis, noluit aliud testamento relinquere, quam *imaginem vitæ suæ,* ad cujus normam vult nos, omnes actiones nostras componere, et vitam nostram formare.

Imo Pater æternus hanc nobis imaginem proposuit, cui conformemur, inquit Apostolus. Hanc debemus ponere *super cor tanquam signaculum* excitans ad amorem, et *super brachium,* ut excitemur ad illi conformiter operandum.

Solebant antiquitus filii parentes imaginem in medallia aliqua insculptam portare ad collum, et in modum cordis illam formabant, eratque illis monile, quo monebantur parentum heroïcas virtutes imitari. Unde senatus sustulit Scipioni ignobili (sic dictus fuit, quia a paternis virtutibus degener fuit) medalliam, in qua erat impressa patris imago. Indignus enim fuit judicatus imagine illius, cujus virtutem non imitabatur.

Christianus ergo debet parentis sui nomen et imaginem, non solum ad collum suspendere, et exterius gestare ; sed interius cordi et animo fortiter imprimere, tanquam sigillum aureum, ut ejus lineamenta et colores, hoc est, virtutes et perfectiones, velut in cera molli possit exprimere, ut respondeat dignitati nominis sui. Propterea monebat D. Leo : « Agnosce, o christiane, dignitatem tuam et divinæ consors naturæ, noli in vete-

rem vilitatem degeneri conversatione redire. Memento cujus capitis sis membrum, quodque erutus de potestate tenebrarum, translatus es in Dei lumen et regnum. Noli te iterum diaboli subjicere servituti, quia pretium tuum, sanguis Christi est. »

3° *Multi nomine tenus sunt Christiani, auci merito vitæ.* De multis itaque verum est illud Apoc. : « Nomen habes quod vivas et mortuus es, » nomen christiani, et vitam pagani, opera nomini adversantur.

Hinc Augustinus dicit : « Detegeris et deprehenderis, o christiane, quando aliud agis, aliud profiteris. Fidelis in nomine, aliud demonstrans in opere. Renuntiasti diabolo et operibus ejus, non hominibus, sed Deo et angelis conscribentibus : servatur in cœlo chirographum tuum. Renuntiato, non solum vocibus, sed etiam moribus, non tantum sono linguæ, sed et actu vitæ. »

Aliqui ergo sunt medii tantum Christiani, qui cœlum simul et terram putant se posse respicere, et ipsi unum genu flectunt coram arca Dei, alterum coram idolo Dagon. Hi sunt qui partim Deo serviunt, partim peccato. Hi etiam sunt qui christianam vitam et disciplinam leviter attingere sunt contenti, et partem præceptorum ejus observare. Sunt sicut illi qui aquam benedictam volunt accipere, sed gutta una et altera sunt contenti, imo moleste ferunt et retrahunt se si multa aqua illos asperseris. Sic hi contenti sunt una aut altera particula christianæ vitæ, v. g. aliquando interesse Sacro, audire unam concionem, orationes aliquot leviter recitare, aliquando unam eleemosynam facere. Sed si de jejuniis eis loquaris, de injuriis condonandis, de inimicis diligendis, de lingua refrænanda, de carne et concupiscentiis domandis, hæc putant ad se non spectare, sed ad eos qui mundum reliquerunt. Hæc vix volunt attingere, nihil volunt pro Christo tolerare. Cum ipso cupiunt esse in monte Thabor, sed non in monte Calvariæ; in gloria, sed non in pœna. Volunt portare coronam ejus auream, sed nolunt de spinea participare. « Volunt enim sequi usque ad fractionem panis, sed non usque ad bibendum calicem Passionis. »

Dicebat Apostolus : « Non omnes qui ex Israël sunt, hi sunt Israëlitæ, nec qui semen Abrahæ sunt, omnes filii, » quia aliqui erant ex sanctis Patriarchis secundum carnem, sed non secundum pietatem ; alii erant veri Israëlitæ, qui fidem et opera SS. Patrum imitabantur. Ita Christianorum duplex genus est, alterum quasi secundum carnem, quia filii Christianorum sunt et baptizati, sed opera habent indigna Christianis ; alii secundum spiritum qui pro viribus contendunt Christum imitari, de quibus Apostolus : «Cognovit Dominus qui sunt ejus : discedat ab iniquitate omnis qui invocat nomen Domini. »

Primi generis christianos notans Chrysostomus : « Dic mihi, inquit, unde potero deprehendere te christianum? an a loco? an a veste? a sermone? a cibo? a negotiis? Non a loco, quia locus christiani est templum Dei, tua autem frequentatio in ludo, platea, taberna. Non a veste, quia indumenta profana et cum luxu vana geris. Non a sermone, quia perpetuo gaudes juramenti, detractione, adulatione. Non a cibo, quia in mensa ob intemperiem et ingluviem, magis Epicuri quam Christi videris esse discipulus. An ergo, a negotiis? Minime, quia quæ tractas plena sunt dolis et injuriis, quibus proximum circumvenire soles. »

Sed vis scire quibus similes sint, qui Christianum nomen gerunt, nec vocationi respondent?

1° Similes sunt ficulneæ, in qua Dominus requisivit fructum, et non invenit, et ideo maledicto fuit obnoxia. Sic illi aridi sunt, et sine fructu, folia tantum habent, hoc est, exteriora quædam indicia Christiani.

2° Similes sunt multis qui in academiis gradum Licentiæ aut Doctoratus habent, sed nullam doctrinam gradui respondentem : solis bullis suis et titulis inanibus gloriantes, quibus potius titulus confusioni cedit et ludibrio. Sic multis titulus et nomen christiani in confusionem cedet. Sicut qui militiæ adscribuntur, et Sacramento se militari obligant, non debent solum militis gerere nomen, sed et juramenti sui memores et fidelitatis, ad fortia quælibet animari, sic tu christiane, inquit Chrysostomus : « Exere vires, fortiter dimica, considera pactum, conditionem attende, militiam nosce, factum quod spopondisti, conditionem qua accessisti, militiam cui nomen dedisti. Vere tu delicatus es miles, si putas te posse sine pugna vincere, sine certamine triumphare. »

Sic monebat et Apostolus : « Labora sicut bonus miles Christi, certa bonum

certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, et confessus bonam confessionem coram multis testibus. » In baptismo milites conscripti sumus; attendamus pactum, juramentum, professionem, quam ibi fecimus; ut fortiter contra vitia, concupiscentias, Satanam, infernum, mundum, carnem, omnesque hostes militemus, lauream et coronam in cœlo habituri. Vide quomodo hunc militem a capite usque ad calcem, armis et panoplia sua ornet Apostolus.

Interim exhibebo tibi præclarum militem Christianum, Ducem usque ad mortem sequentem, ut dignus foret nomine Christiani.

Is est sanctus Calliopius, de quo sic apud Surium : Calliopius, pius adolescens, ad convivium in Deorum celebritatem paratum invitatus, respondit: « Christianus sum, et Christum jejuniis colo, et quæ sunt idolis immolata, non licet in os eorum qui Christum colunt, ingredi.» Quod cum audisset præses, jussit eum immaniter cædi, et tandem dixit post multa verbera et increpationes : Nunc saltem ab insania discede, et Imperatorum decretis obtemperans, Diis sacrifica, ut vivas, alioquin ut Magister tuus in crucem suffigeris : « At miror, inquit Calliopius, impudentiam tuam, qui cum sæpe ex me audieris christianum me esse, et christianum esse moriturum, et in Christo victurum, tam impudenter pergis veritatem oppugnare. Paratus sum eamdem quam magister meus pertulit mortem appetere. » Hæc cum ille dixisset, præfectus advertens eum a proposito deduci non posse, sententiam tulit ut quinta sabbatorum Paschæ in crucem ageretur. Quod mater intelligens, quinque nummos ministris dedit, ut eum, contraria ratione quam Christus, affigerent cruci. Quinto igitur sabbatorum pronus in caput crucifixus est, et die Parasceves, eodem die quo Christus animam egit, et vox de cœlo audita est: « Veni, civis Christi, et cohæres sanctorum angelorum.» Ecce ergo verus christianus, qui pro hoc nomine fortiter pugnavit, ne illo se præberet indignum, et usque ad extremum spiritum Christum est imitatus, et christianum nomen proprio sanguine obsignavit. Sit ipse nobis speculum, sit exemplum.

LECTIO TERTIA.

DE SIGNO CHRISTIANORUM.

1° *Signum Christiani, est signum crucis, quod in fronte aut pectore a veris Christianis formari solet.* Est enim illud primum signum Fidei et militiæ christianæ, sub Rege crucifixo. Unde puero accedenti ad Baptismum, post sufflationem trinam ad expellendum Satanam, ut det locum et honorem sanctæ Trinitati (qua etiam significatur spiraculum illud vitæ, quod inspiravit Deus in faciem primi hominis), statim signum hoc imprimimus fronti pueri : ut crucem non erubescat, signum militiæ nostræ, et in pectore, ut illud amet, locans in pectore cordis sede.

Crucis ergo signo ante Christum nihil abjectius, quia crux maledicto erat obnoxia; sed postquam Christus eam erexit tanquam vexillum et trophæum suum, tanquam currum triumphalem, tanquam sceptrum regni, aut insigne imperii sui,ab omnibus venerationem habet; «et a locis suppliciorum, fecit transitum ad frontes imperatorum, » ut inquit Augustinus. Unde factum est, ut esset primum signum fidei, quia continet tacitam professionem Mysterii Trinitatis, Incarnationis, Passionis. Hinc cum alicubi Evangelium de novo prædicatur, primum signum expulsæ idololatriæ, et fidei introductæ, est erectio Crucis.

Nota est historia, quomodo Constantinus ubi fidem accepit, signum crucis ei Deus in cœlo repræsentavit, totum lumine circumdatum, cum hac inscriptione : « Constantine, in hoc signo vinces. » Et sic eum reddidit securum de victoria contra Maxentium. Unde statim illud in fronte sua et diademate posuit : et relictis aquilis, aliisque imperii romani signis, Labarum sive vexillum Romanorum, in christianorum vexillum crucis effigiem gestans, mutavit, totisque exercitui, quasi insigne imperiale, præfixit. Sic cum ab initio in Indiam, tam orientalem, quam occidentalem, prædi-

catio Evangelii appulit, statim in portis et muris urbium, immo in verticibus montium, signum crucis vidisses tanquam fidei signum erectum : « Quia sicut navis non est sine arbore, ita nec Ecclesia sine cruce, » inquit Ambrosius. Hoc videtur prævidisse Isaias, dum dicit : « In illa die, erit altare Domini in medio Ægypti, et titulus Domini juxta terminum ejus, et erit in signum et testimonium Domino exercituum. » Sensus est :

Temporibus Messiæ erigentur altaria in Ægypto, et in terra Gentium (terra tenebrosa Ægypti nomine significata),et cruces constituentur in viis et finibus eorum, ut signum sit, Deum verum et Regem crucifixum ibi coli.

Constantinus quoque ut crucis venerationem toto mundo proponeret, et animis omnium imprimeret, curaverat super omnem monetam se depingi cum globo aureo in manu dextra, signato cruce : ad significandum totum mundum cruce redemptum et acquisitum, sub crucis protectione esse.

Ex his patet crucis signum in Ecclesia antiquum esse. Immo est cæremonia ab Apostolis tradita, figurata etiam in veteri lege; 1° in cancellatis manibus Jacob, dum filiis benedicit; 2° in elevatione manuum Moysis, qua victoriam reportat contra Amalec; 3° in signo Tau, quod frontibus gementium sive pœnitentium, apud Ezechielem figitur; 4° ut facilius etiam gentes crederent in Crucifixum et vitam per crucem dari, voluit Deus longe ante Christum, ut Ægyptii in litteris suis hieroglificis, significarent per crucem, sanitatem et vitam futuram.

Unde refert Socrates, quod christiani demolientes templum Serapidis, invenerint signum crucis sculptum in primis lapidibus, et hoc videntes multi Gentiles, ad Christianismum inducti sunt.

De antiquitate hujus signi sic loquitur Tertullianus : « Ad omnem progressum et exitum, ad vestitum, ad mensas, ad cubilia, ad sedilia, quæcumque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. Si legem de hoc expostules Scripturarum, nullam reperies : traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, fides observatrix. » Hæc verba ponderet contentiosus hæreticus.

Sed et multi putant, dum Christus ascendens, elevatis manibus dicitur benedixisse, signum crucis in aere depinxisse, et ex hac benedictione morem manasse in Ecclesia, crucis signum formandi. Unde et hæc benedictio repræsentatur per ultimam benedictionem, quæ populo datur in fine Missæ.

Quam vero grata sit Deo frequens hujus signi formatio, patet exemplo S. Editæ filiæ regis Angliæ, quæ regnum mundi omnemque ornatum sæculi contemnens, in monasterio se Deo voverat. Consuetudinem vero habebat formandi sibi crucis signum, magna fide in fronte, ad quamlibet actionem. Hanc consuetudinem advertens S. Dunstanus, ejus semel accipiens manum, dixit : « Non permittet Deus, ut pollex ille sacer unquam putrescat. » Quod factum est. Nam mortua est vigesimo tertio anno ætatis, et ab ipso S. Dunstano sepulta est, cui annis tredecim post mortem apparuit, et monuit, ut loco honoratiori corpus ejus poneret, indicans ei, quod membra quibus indiscrete fuerat usa sua in pueritia, putrefacta reperiret, oculos, pedes, manus, reliquis membris integris sine corruptione, et maxime pollice manus dextræ, ob signi crucis formationem. Quod ita repertum est.

Sic refert Cantipratanus, se vidisse in pectore B. Volvandi Ordinis Prædicatorum, crucem miro artificio formatam : quam post mortem ejus viderunt Fratres, dum diu post illam ossa ejus requirerent et abluerent, quam Deus ibi impresserat tanquam scutum cordis, quia semper fere ille, sive gradiens, sive sedens, pollice signum crucis in pectore depingebat, et stigmata Jesu Christi in mente semper gerebat (1).

2° *Ab hoc signo crucis, multa utilitas in Christianum redundat.*

1° Quia per illud profitemur fidem Trinitatis et Incarnationis; 2° per illud excitatur memoria Passionis, et spes per illam obtinendæ remissionis. Ad hunc etiam effectum, in turribus Ecclesiarum locatur crux gestans gallum : ut peccatores memores peccati Petri, et veniæ per crucem obtentæ, excitentur ad pœnitentiam et spem. Similiter morituris exhibetur crucis signum, ut, de suis meritis diffisi, spem omnem reponant

(1) Vide catech. Bellarm. etc.; Ambros. serm. 56; Is. 19; Ezech. 9; Socrates, l. 5, hist. 7; Tertull. de corona milit. 3; Fredericus Nauf. 36; Ludolph. Vitæ Christi, p. 2; Ribad. 16 sept.; l. 1 Apum. c. 15. Averoult in Floribus.

in Crucifixo, repetentes cum Apostolo: « Christo confixus sum cruci, qui dilexit me, et tradidit se ipsum pro me. » 3° Plurimum valet contra pericula peccati, tentationes, et motus pravos cordis et carnis. Habes de Sancto Thoma exemplum. Hunc fratres in castro quodam recluserant, ut a proposito dimoverent suscipiendæ Religionis. Cumque verbis et minis nihil proficerent, puellam introduxerunt, quæ ejus constantiam verbis, blanditiis, voluptatis sensu, labefactaret. At juvenis arrepto titione, fugat hunc inferni titionem, et thesauri pretiosi castitatis prædatricem. Cumque variis cogitationum tumultuantium fluctibus, et carnis stimulis agitatum se deprehenderet, crucis signum titione format in pariete, et coram illo advolvitur, ut motus hos sedare posset in memoria et vulneribus Crucifixi. Ibi obdormiens, sensit sibi a duobus Angelis lumbos præcingi, quasi perpetuo singulo castitatis. Ex his duobus Angelis, puto unum fuisse custodem ipsius, alterum fœminæ fugatæ, in hac victoria coadjutoris. Cingulum ejus Vercellis servatur apud Dominicanos, ut pignus pretiosum. Ex eo vero tempore, nullam unquam carnis sensit rebellionem aut libidinis sensum. Ergo hic verum est illud Sedulii carmen :

« Crux pellit omne crimen : Fugiunt crucem tenebræ :
» Tali dicata signo mens fluctuare nescit. »

Illud vero plane mirabile est, quod refert Gretserus de puero Judæo, qui postea baptizatus, Constantinus est vocatus. Cum matrem suam nescio quo euntem sequeretur, vidit hominem Christianum qui dum in terræ scrobem labderetur, signum crucis ori imprimebat. Puer illius secutus exemplum, deinceps se cruce sæpe signabat, sacraque Christiana tandem amplexus est, et ardente fide prosecutus. Cum puella Hebræa, pudoris extorquendi causa eum invaderet, illam signo crucis repente exanimavit, rursumque eodem signo in vitam postea revocavit. Hic cum præfecto monasterii statum vitæ suæ exponeret, jubet ille proferri crucem, et ab eo salutari : cujus cum pedem oscularetur, tota fronte et brachiis crux se in sancti pueri verticem submittens, characterem crucis capiti indelebilem impressit, quem per omnem postea vitam servavit. Dignus ergo Baptismi gratia judicatus est, et Constantinus dictus. Rideant ergo hæretici crucis signum, dicentes aptum illud se ad muscas abigendas. Nam eis dicimus ad hunc finem etiam a nobis formari, scilicet ad fugandas « muscas morientes, quæ perdunt suavitatem unguenti, » ut loquitur Sapiens. Hoc est, ad repellendas pravas cogitationes, quæ velut muscæ circumvolitant nos et infestant, paratæ aculeum infigere, et mortem animæ, si eis per consensum locum dederimus, et nisi hoc signo, velut flabello, eas fugaverimus. Hæ sunt muscæ quæ perdunt suavitatem unguenti devotionis, et divinæ gratiæ : et proveniunt a principe dæmoniorum, qui Beelzebub dicitur, quod sonat *Deus muscarum.*

3° *Signum crucis maximam habet efficaciam contra dæmones.* Est enim quædam ejus conjuratio, per virtutem Trinitatis et Passionis. Hinc toties repetitur in exorcismis, et sæpissime sic diabolus fugatus fuit a Sanctis.

Habes præclarum exemplum in vita SS. Cypriani et Justinæ. Hic enim magiæ deditus, conatus est per incantationes et veneficia ad illicitos amores virginem allicere, quæ omnes ejus conatus, virtute signi crucis, cum plena fide facile superavit. Cumque ad dictum finem plures sæpius dæmones immisisset, fateri coacti sunt, nihil post multas præstigias in eam potuisse : sed virtute signi Tau, quod apud virginem erat, omnem suam virtutem elisam fuisse. Unde factum est ut, relictis magicis artibus, totum se ad Christi fidem converteret, et simul cum Justina postea præclaro martyrio est coronatus.

Quod ergo non omnes signaculo Crucis utentes, vim ejus sentiant, inquit Rupertus, causa est quia « licet crucis signum in fronte gerant, non tamen in corde Crucifixum habent; non enim crucem simpliciter digito in corpore, sed magna fide oportet formare in corde. »

Hoc signum terrorem incutit dæmonibus, sicut virga justitiæ malefactoribus, quia crucis memoriam eis refricat, quæ est velut virga conterens caput serpentis et velut ensis truncans caput Goliath, ac patibulum cui est affixus Aman. Unde Origenes dicit duos in cruce fuisse affixos. « Christum visibiliter, et sponte sua, et solum ad tempus : diabolum invisibiliter et invitum, et in sempiternum ejus opprobrium. Ita ut crux sit currus triumpha-

lis, in cujus summa parte, sedet Christus triumphator, et in ima parte trahitur diabolus, et ostentatur velut in pompa.»

Est ergo crux protectio firma, et scutum contra diaboli incursus, quo sæpe muniendi sunt infantes a parentibus et nutricibus. Quare moneri debent ut eos in cunis sæpe signent, quia his diabolus insidiatur. Refert Bartholomæus Spineus de quadam Saga, quæ confessa fuit quod noctu plus quinquagesies adiisset domum vicini cujusdam et parentis, ut puerum in cunis suffocaret, nec quidquam potuisse, eo quod invenerit eum semper munitum signo crucis.

In civitate Spira, anno 1484, quædam devota mulier verba habuerat cum suspecta malefica, rixosa more mulierum. Nocte cum puerum lactentem cunis imponeret, cœpit cogitare de hac rixa; timens puero, aqua benedicta eum aspersit, et sal exorcisatum ori apposuit, signoque crucis munivit, et cunis diligenter alligavit. Ecce circa medium noctis, audit puerum vagientem, et cum illum vellet amplexari, non invenit: tremens ergo paupercula, et de pueri amissione dolens, lumine accenso, vagientem sub lecto in angulo sine læsione reperit.

Verum ergo est illud Augustini: « Id quod scriptum est grave jugum super filios Adam, a die exitus de ventre usque in diem sepulturæ, adeo impleri est necesse, ut ipsi parvuli per lavacrum regenerationis ab originali peccato sanati, multa patientes, nonnulli etiam incursus malignorum spirituum patiantur.

LECTIO QUARTA.

DE FIDE CHRISTIANA.

1° *Fides est donum Dei quo firmiter assentimur iis quæ revelata sunt, sive scripta sint, sive non sint.* De illa potest illud intelligi: «Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona? » id est: Quis rediit ex altera vita, nos reddens certos de bonis illis, quæ ibi dicuntur esse? Respondet Propheta: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine,» quod nos de illis certos reddit. Ipsa scilicet Fides, quæ est participatio quædam luminis divini, et «Donum descendens a Patre luminum,» docens, nobis esse præparata æterna illa bona, simul etiam media ostendens, quibus illa assequamur.

Deus ergo tria dona nobis infundit, tanquam media necessaria ad salutem, *Fidem Spem, Charitatem.* Fides ostendit nobis Deum, summum nostrum bonum. *Spes* confidere facit, et excitat ut ad illud curramus. *Charitas* quantum in se est apprehendit illud, donec perfectius in patria comprehendat, dicens: « Tenui, nec dimittam. »

Hæ tres virtutes sub variis symbolis significantur. 1° In columna ignis, quæ filios Israël illuminabat, protegebat, deducebat. Sic nos, in nostra peregrinatione, *Fides* illuminat, *Spes* protegit, *Charitas* ad terram usque promissionis perducit.

2° Trium dierum iter eos perducit usque ad montem Dei. Sic nos exeuntes de Ægypto, sive de tenebris, viam triduanam ambulamus, per has tres virtutes: «Donec videatur Deus Deorum in Sion. »

3° Tres sunt portæ Jerusalem ab omni parte. Sic ex quacumque plaga mundi qui vult ad cœlestem Jerusalem pervenire, debet per Fidem, Spem, Charitatem intrare.

4° Tria sunt munera, quibus Christum adorant Magi. Sic debet Fidelis offerre ad pedes Salvatoris, Thus odoriferum Fidei, Myrrham præservativam Spei, Aurum rutilans Charitatis.

5° Hæ tres virtutes sunt tres arrhæ quæ dantur animæ, donec introducatur in thalamum æternum cum dotibus gloriæ.

6° Anima est imago Trinitatis, et perficitur in tribus suis potentiis, hac virtutum trinitate: et donec exemplari suo assimiletur in æternitate, « hoc triplici funiculo, qui difficile rumpitur,» ei colligatur.

7° Hæ tres virtutes sunt tria illa ornamenta, quæ dat Pater prodigo. *Stola,* est Charitas tegens multitudinem peccatorum: *Annulus in manu,* est Fides in operibus: Spes quæ munit pedes et affectus nostros, et juvat nos ad ambulandum ad cœlestia, significatur per *Calceamenta.*

8° Sicut sunt tria vulnera mentis, ignorantia, infirmitas, malitia, ita est triplex medela, Fides contra ignorantiam, Spe fortificans infirmitatem, Charitas expellens malitiam.

9° Tres hæ virtutes sunt præcipua arma militis christiani, galea spes salutis, lorica charitatis, fides scutum, quo omnia tela nequissimi eliduntur. « Hæc est victoria quæ vincit mundum, Fides nostra. »

10° Habent se tanquam partes tres ædificii spiritualis. Fundamentum fides, parietes spes, tectum charitas : quia, juxta D. Augustinum, «Domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur. »

Est ergo fides humanæ salutis initium et fundamentum, sine qua nemo ad Filiorum Dei numerum potest pertingere, et sine hac omnis labor hominis vacuus est; unde dixit Apostolus : « Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones. » Ubi pluribus ostendit, quomodo per illam mira operati sunt antiqui Patres.

Quare dicit et Augustinus: « Nullæ sunt majores divitiæ, nulli thesauri, quam fides, quæ peccatores salvat, cæcos illuminat, ægros curat, fideles justificat, pœnitentes reparat, justos augmentat, martyres coronat, virgines conservat, sacerdotes consecrat, in hæreditate æterna nos cum angelis collocat. » Fides ergo radix est omnium bonorum. Sicut in radice non apparet pulchritudo, et tamen quidquid est in arbore pulchritudinis, ex illa procedit : sic ex fidei humilitate, quidquid meriti, quidquid pulchritudinis, et beatitudinis est anima susceptura procedit.

2° *Ad Fidem necessarium est lumen, quo intellectus illuminetur ad mysteria supernaturalia percipienda et credenda.* Ratio est quia ad hoc non sufficit lumen naturale intellectus : sed speciale lumen interius necessarium est, sine quo homo manet in tenebris ignorantiæ et infidelitatis, et cæca nocte errorum, impingens et devians.

De hac luce fidei loquens Apostolus dicit : « Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei; » id est : Ille omnipotens qui dixit : *Fiat lux*, et sic fugavit tenebras mundi, ipse idem excellentiorem produxit lucem, qua mentem nostram illuminaret, ad divina mysteria et notitiam Christi Jesu percipiendam.

De hoc etiam lumine potest intelligi illud Isaiæ : « Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. » Sensus est : Illi qui erant in tenebris ignorantiæ et infidelitatis, et periculo æternæ mortis, habentes obscuratum cor et intellectum, nescientes videre vias vitæ, semitas justitiæ, portas felicitatis æternæ; per adventum Christi, cujus est nomen Oriens, et per lumen fidei in prædicatione Christi et Apostolorum, illuminati sunt et lætitiam senserunt. Vere enim in tenebris est infidelis, nihil videns, et omnia ignorans; quia sine lumine fidei nescit homo Deum et viam qua ad eum itur, nescit felicitatem æternam, cujus gratia factus est. Immo ignorat seipsum, quia ignorat quod simus filii iræ venumdati sub peccato, æternæ morti obnoxii. Nescit vulnera naturæ, propriam insufficientiam ad bonum, nescit gratiæ et regenerationis necessitatem. Denique ignorat Christum mediatorem, et Sanguinem ejus quo redimimur a damnatione et morte, et restituimur in vitam gratiæ, et gloriæ æternæ. Ergo in tenebris est, in caligine, in confusione.

Propterea D. Augustinus, de infidelitate per Christi illuminationem translatus ad fidem, gratias agens Deo, dicebat : « Vocasti me nomine meo, intonasti desuper voce grandi in interiorem aurem cordis mei : fiat lux, et facta est lux, et discessit nubes magna : et liquefacta est nubes tenebrosa, quæ operuerat oculos meos, et vidi lucem tuam, et cognovi vocem tuam, et dixi : *Vere, Domine, tu es Deus meus qui eduxisti me de tenebris et umbra mortis, et vocasti me in admirabile lumen tuum, et ecce video. Gratias tibi, illuminator meus.* Et conversus sum, et vidi tenebras in quibus fueram, et abyssum tenebrosam in qua jacueram, et expavi, et dixi : *Væ, væ tenebris meis in quibus jacui : Væ, væ cæcitati illi in qua videre non poteram lumen cœli : Væ, væ præteritæ ignorantiæ meæ, quando non cognoscebam te, Domine. Sero te cognovi, lumen meum et verum, sero te cognovi, sed gratias tibi, quoniam illuminasti me, et cognovi te et me.* » Vide totum caput 33, in Soliloq.

Nemo potest videre solem sine lumine solis. Ita nemo potest Deum et divina attingere, sine ejus speciali lumine per fidem infuso. Immo sicut lux oculorum corporis necessaria est ad videndum, et ideo cæcus non videt; ita lux interior necessaria est ad credendum, et ideo sine illa homo cæcus manet.

Ad id significandum, inquit Albinus

Flaccus, S. Vedastus coram Clodoveo rege cæcum illuminavit, ut fidem et lucem quam prædicaret, in corde regis confirmaret : et intelligeret tam esse sibi necessarium cordis lumen, quam cæco oculorum illustrationem : et quod divina operata fuerat gratia in oculis cæcis, per preces famuli sui; hoc ejusdem sermones, eadem operante potentia, per spiritualis intelligentiam lucis in ejus corde perficerent.

3° *Huic lumini ex parte intellectus debet etiam adjungi pius affectus ex parte voluntatis.* Ratio est quia ad voluntatem spectat intellectum captivare in obsequium Christi, et obsequium fidei, eique imperare ne ab assensu ob inevidentiam recedat. Propter hoc dicit Scriptura : *Corde creditur ad justitiam*, hoc est pio voluntatis affectu creditur et fides elicitur. Unde et discipulos reprehendit Christus, quod essent *tardi corde ad credendum.* Deus ergo radium et lucem infundit intellectui, ut credat : sed voluntas debet cooperari, ut homo voluntarie credat, non coacte. Et non obstante illuminatione, quam facit Deus in interiori hominis, ut attrahat ad fidem, potest resistere voluntas, et claudere oculos cordis, et fenestras mentis huic lumini. Propterea verum est de aliquibus in infidelitate manentibus, quod dicit Job : « Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias ejus, nec reversi sunt per semitas ejus : » Tenebrarum enim amatores et cæcitatis suæ repudiant lucem et inspirationem interiorem, ad fidem eos attrahentem.

Propterea de se dicebat Augustinus : « Erat nubes magna et tenebrosa ante oculos vanitatis meæ, ita ut videre non possem solem justitiæ, et lumen veritatis. Involvebar in tenebris, filius tenebrarum, tenebras meas amabam, quia lumen non cognoscebam. Cæcus eram, et cæcitatem amabam et ad tenebras per tenebras ambulabam. » Hoc dicit de tempore ante conversionem suam, in quo sentiebat interiorem quamdam luminis a Deo participationem, sed resistebat, amans statum infidelitatis tenebrosum, in quo erat. De illo ergo pro illo tempore, et illi similibus, verum est quod subdit Job : « Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis, et sic in tenebris quasi in luce ambulant. »

De populis Atlanticis, et de Æthiopiæ aliquibus habitatoribus, narrant historici, quod inimici sint solis, et quod tempore ortus et occasus, mille maledictionibus ipsum petant. Inimici ergo hi sunt auroræ et lucis. Quid tamen luce jucundius, quæ etiam bonorum mundi omnium est origo? Quid aurora pulchrius, quæ mane rutilans tenebras fugat, cœlumque pulchris decorat coloribus, velut flores spargens? Sed nigris istis populis nigra placet nox. Sic infidelibus multis nox ignorantiæ et peccatorum grata est : fugiunt lucem veritatis, umbram mortis arbitrantur, si veritatis aurora apparuerit. Sic Judæi habuerunt lumen et gratiam vocantem, et miracula Christi; sed hunc pium affectum qui movet voluntatem ad assentiendum fidei et ejus luci, non habuerunt, fuerunt rebelles, clauserunt fenestras cordis et oculos mentis. « Lux venit in hunc mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. » Et ideo dicit Apostolus : « Velamen est super cordibus eorum usque in hodiernum diem. » Sed illud possent subtrahere, per pium quem requirimus voluntatis affectum, ut ad lumen fidei respicerent et respirarent.

Ex his ergo collige, duo ad fidem requiri; lumen ex parte intellectus, bonam affectionem ex parte voluntatis : sicque his quasi duabus alis anima instructa, elevat volatum suum instar aquilæ spiritualis, usque ad Deitatis solem, et usque ad Trinitatis solium, ibi percipiens ineffabilia circa personas et circa essentiam divinam, innascibilitatem Patris, generationem Filii, processionem Spiritus Sancti. Sicut ergo aquila quondam Romanæ superstitionis symbolum fuit, in vexillo eorum depicta, ita et Romanæ fidei potest symbolum esse, et in vexillo Ecclesiæ depingi altiori sensu. Hinc D. Joanni, quia altissima de Divinitate dixit, aquila attribuitur.

His etiam duabus alis, descendens anima ad Incarnationem Christi considerandam, ibi quoque multa percipit mysteria. Ibi agnoscit Virginem cum maternitate, matrem cum virginitate, fecundam sine corruptione, gravidam sine gravedine, puerperam sine dolore. Quapropter lynx potest poni etiam symbolum fidei. Sicut enim illa dicitur aciem, vimque visivam ultra parietem trajicere, sic fides videt ultra parietem humanæ infirmitatis et mortalitatis, in Christo gloriam majestatis. Agnoscit regem in præsepio, vitam in morte, summum spiritum in expiratione, orbe clausum mo-

dico agnoscit orbis Dominum, sub albicanti panis specie, in mystica consecratione.

Vides, quomodo se extendat fidei lumen et vis ejus penetret? *Quid non invenit fides? Attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit novissima, ipsam denique æternitatem sinu suo quodammodo circumcludit.*

Fides ergo est velut quoddam æternitatis exemplar, ad omnia tempora se extendens, præsens, præteritum, futurum. Ita ut nihil eam prætereat, nihil præeat, pereat nihil. Ascendit ipsa usque ad cœlum, multa nos docens de Deo, de angelis, de animabus beatis, de beata vita. Descendit quoque usque ad abyssum, multa nos docens de purgatorio, de limbo, de inferno, de pœnis damnatorum, et æterna infelicitate eorum.

4° *Lumini interiori quo Deus vocat ad fidem, etiam adjungere solet exteriorem vocationem.* Hanc Deus multis modis solet efficere : per seipsum, per angelos, per beatos, per homines.

1° Illam sæpius efficere dignatus est per seipsum, non solum cum hic in terris egit, vocans omnes ad salutem et beatam fidem, sed etiam postquam cœlos ascendit. Sic vocavit B. Paulum, circumdans eum lumine, terrens voce, percutiens quadam cæcitate, et mittens ad Ananiam. Et hæc vocatio Christi adeo efficax fuit, ut excusso spiritu minarum et cædis, subito fieret de Saulo crudeli Paulus fidelis, de lupo agnus, de persecutore prædicator et apostolus. Illo triduo quo non manducavit neque bibit, putatur ejus raptus fuisse in tertium cœlum, in quo ab ipso Christo, de omnibus mysteriis fuit plenissime eruditus.

Sic et D. Hubertus a Christo ad fidem est vocatus. Hic enim Bertrandi ducis Aquitaniæ filius, cum Ebroini Franciæ vice-regis tyrannidem fugiens, in Austrasiam ad Pipinum adhuc paganum se transtulisset, mirabili benignitate et providentia, e profunda errorum caligine, ad Jesu Christi lumen est evocatus. Cum enim in Tongrensi parochia venaretur, die quadam, ut dicunt, Passioni divinæ sacra, apparuit ei ingens cervus, Crucifixi effigiem inter cornua gestans, ibique eum timore correptum, Crucifixus allocutus est, jussit adire Lambertum Antistitem, a quo viam salutis esset percepturus. Paruit ille, et a Lamberto benigne susceptus, catechesi est imbutus, et fonte baptismatis lustratus. Totus vero cœlestis vitæ desiderio incensus, in solitudinem se recepit, ut asperos pœnitentiæ labores sustinens, soli jam Crucifixo viveret, carnem suam et ipse crucifigens. Unde lorica ferrea ad carnem religata, continuo corpus suum domabat. Tandem Deus lucernam hanc sub solitudinis modio nolens latere, sed super Ecclesiæ candelabrum lucere volens, ad invisenda sanctorum Apostolorum limina inspiravit. Ille vero eadem nocte appulit Romam, qua Lambertus martyrio affectus fuit. Angelus autem in somnis Sergio Papæ apparens, indicio baculi pastoralis (quod etiam in monasterio sancti Huberti asservatur) in manus Pontificis delati, martyrium Lamberti indicat, et simul Hubertum peregrinum ad Apostolorum sepulchrum orantem, in ejus locum consecrandum designat, unde licet renitens, ibi consecratur. Sed cum inter pontificalia ornamenta quibus inaugurari debebat, speciali Dei dispositione stola non reperiretur; omnibus stupentibus, angelicis contexta manibus stola cœlitus emittitur, quæ nunc adhuc servatur instrumentum tot miraculorum. Hæc est enim quæ dat salutem ægris, rabiem avertit a læsis, dæmones propellit, ad quam catervatim ruunt populi, et si morsu animalis rabidi infecti fuerint, statim ab omni veneno liberantur. Hæc jam a tot annis præcisa, tot millium hominum frontibus particulatim apposita, non deficit; sed in hodiernum diem integra miraculose perdurat.

Similem vocationem legimus de Eustachio, qui tunc Placidus vocabatur, præfectus militum sub Trajano. Cum enim cervum ingentem insectaretur, calcaribus equo additis, in præruptum montem pervenit. Et ecce illi super caput cervi in supercilio montis, dum ipse mente oculisque prædæ inhiat, Crucifixus apparet et ex illo vox : *Placide, Placide, cur me persequeris?* Attonitus ille hac nova forma et voce, ex equo dilabitur. Ubi vero se collegit : *Domine,* inquit, *quis es?* Cui Dominus : « Ego Christus Jesus, qui causa salutis humanæ in carnem veni, et mortem in crucis ligno pro eo pertuli, ut ad æternam felicitatem te transferrem. » His ille mutatis, domum abiens cuncta narrat uxori, quæ simili visione in nocte monita fuerat; ejusque consilio ad christianum sacerdotem pergunt, a quo plenius instruuntur, et baptizantur.

2° Vocat Deus ad fidem per angelos : sic vocavit Cornelium centurionem, cui apparens angelus, mittit eum ad Petrum, et Deus Petro tunc visionem ostendit lintei quatuor initiis e cœlo demissi, in quo erant serpentes et reptilia, et omnis generis animalia immunda, quæ jubebatur occidere et manducare : quo significabatur intra unum linteum fidei, quatuor initiis evangeliorum alligatum, contineri etiam gentes. Vel, ut dicit Augustinus : linteum figurabat Ecclesiam, animalia gentes, quatuor extremitates lintei quatuor partes mundi, ubi Evangelium debebat prædicari ; occisio illorum animalium, erat mors spiritualis, qua mori debebant peccato, et vivere gratiæ et fidei Christi.

Sic etiam vocatus videtur Augustinus, qui dum disceptantes secum multas haberet cogitationes, fluctuans in hæresi sua : licet jam aliquid luminis interius sentiret, tamen illi ex parte obluctabatur. Tandem projecit se sub arborem in horto, et audita est vox cœlestis : *Tolle, lege, tolle, lege,* qua monebatur aperire librum continentem epistolas Pauli, in quibus veritatem et stabilitatem debebat reperire. Unde aperiens librum, subito incidit in illud : « Non in cubilibus et impudicitiis, non in comessationibus et ebrietatibus, non in contentione et æmulatione, sed induimini Dominum Jesum Christum. » Sic perfecte illuminatus, omni lite interiori, quam patiebatur, direpta, translatus est de hæresi ad fidem, de impudicitia ad castitatem, et exarsit in pacem Christi.

3° Per sanctos, aliquos Deus ad fidem vocavit, qui ad hunc finem in hoc mundo apparuerunt. Sic habes de Constantino imperatore, cui cum græci medici, ut a lepra curaretur, suaderent, ut lavacrum ex sanguine infantium et lactentium sibi pararet, apparuerunt noctu Petrus et Paulus, hortantes eum ad fidem, et præcipientes, ut si a lepra liberari vellet, omissa impii balnei immanitate, Sylvestrum in Soracte monte latitantem accerseret, a quo salutari lavacro recreatus, in omni ditione romani imperii, templa christiano more ædificari imperaret, sublatisque inanium deorum simulacris vero Deo cultum adhiberet. Constantinus igitur cœlestibus monitis obtemperans, Sylvestrum advocat : a quo Apostolorum imagines recognoscens, post septem dierum jejunium et orationem, aquam baptismatis ingressus, totus sanus, et quasi carne recenti indutus, est egressus, quibusdam quasi piscium squammis in unda relictis : et exinde ad propagandam Christi religionem est inflammatus.

4° Per homines ad fidem vocat, qui ab eo prius fide illuminati, adducunt fratres suos ad Dominum, quasi *cæcos ad viam,* juxta Prophetam : hoc est, ad eum qui est *veritas, via, vita.* Specialiter vero et extraordinarie, ut aliquos ad se converteret, misit eis fidei doctores. Sic specialiter missus est Barlaam ad Josaphat filium regis Indiæ, ut, illo ad fidem adducto, regnum etiam fidei Christi tandem subjiceretur. Misit S. Xaverium ad novi orbis conversionem, et alios apostolicos viros.

Imo, Deus hominem non deserit facientem quod in se est, quin eum illuminet per aliquam viam. Erat Dionysius Athenis, et Damaris (quam Chrysostomus et Ambrosius dicunt ejus uxorem) vivebant juxta præscripta naturæ, et misit eis Deus Paulum qui eos instrueret.

Eunuchus Candacis reginæ legebat Isaïam in curru, et Angelus jussu Domini statim rapit Philippum, et per aëra transvehit illum, ut eunuchum instruat et baptizet.

Scribit de se Clemens, quod cum gentilis adhuc esset, non aliud quæsierit, quam veritatem et vitam bonam, venitque ad eum S. Barnabas, qui docuit eum veritatem, et Antiochiam duxit ad Petrum.

Habes in vita S. Xaverii quemdam apud Indos, qui vivebat juxta rationis lumen, sed quietem non habebat, sentiens religionem suam veram non esse. Adiit Turcas, ut legem Mahometi sequeretur, sed nec ibi quievit. Ivit ad Judæos, nec ibi quies. Tandem exclamat : *Da mihi, Deus, ut sciam quis sis, et tibi secundum tuum placitum serviam, alioquin noli mihi imputare.* Contigit Sanctum Xaverium ad eam urbem accedere, et ibi cum quibusdam in foro de christiana fide disserere. Videns ille turbam, audivit etiam sibi loquentem interius vocem : « Accede illuc, et ibi Deum tuum invenies. » Accedit, et audivit S. Xaverium, sentiensque magnam in se motionem, cum suavitate petiit baptizari, contestatus se nunquam nisi nunc quievisse, ideoque veram illam esse doctrinam quam audierat quæ ad salutem duceret.

LECTIO QUINTA.

DE FIRMITATE ET INTEGRITATE FIDEI.

1° *Fidem oportet esse firmam et inviolabilem.* Hinc definitur esse donum Dei, quo firmiter assentimur. Ratio vero est, quia fides nostra nititur Dei revelatione, qui prima veritas est, et immutabilis, nec falli, nec fallere potens. Imo Deus non potest revelare contrarium, quia sic mutaretur. Adeo ergo firma esse debet, ut quidquid sensus, quidquid ratio, aut demonstratio, aut quælibet auctoritas suggerat, potius negandum sit, quam quod fides docet. Unde quantumlibet judicet visus, gustus, tactus, panem esse, aut vinum in Eucharistia; quantumlibet secundum sua principia philosophia dicat: *Ex nihilo nihil fit,* contra creationem: *A privatione ad habitum non est regressus,* contra resurrectionem: *Accidens non potest esse sine subjecto,* contra consecrationem. In his omnibus dicit fides: *Nonne Deus stultam fecit sapientiam hujus mundi?* Et sic captivat intellectum in obsequium fidei. Hinc dicebat Ambr.: « Aufer argumenta; ubi fides quæritur, jam dialectica taceat, non dialecticis creditur, sed piscatoribus. »

Narrat Eusebius Constantini temporibus philosophum quemdam cum catholicis episcopis, multis diebus de fide disseruisse, sed sine fructu. Quoties enim argumentis premi videbatur, vi philosophiæ suæ et eloquentiæ statim argumenta eludebat et evadebat. Tunc vero ut ostenderet Deus, non tam in sermone et rationibus, quam in humili ad divinam auctoritatem submissione, fidem consistere, et fidei virtutem. Unus simplicismæ naturæ ex adstantibus senioribus, *qui nihil aliud sciebat, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum,* cum videret philosophum insultantem, velut alter David in Goliath, non hasta aut clypeo, sed fide munitus, poposcit ab omnibus locum, velle se paucis cum philosopho sermocinari. Tum nostri, qui simplicitatem nossent, erubuere, coacti tamen locum dedere, timentes interim ne risui efficeretur simplicitas. Tunc ille cum philosopho sic orsus est: « In nomine Jesu Christi, philosophe, audi quæ vera sunt: Deus unus est, qui fecit cœlum et terram, quique homini quem de limo terræ formavit, spiritum dedit, qui creavit omnia Verbi virtute, et spiritu sanctificationis firmavit. Hoc Verbum et sapientia, quam nos Filium dicimus, nostros miseratus errores ex Virgine natum est, et per passionem mortis peccata lavavit, et per resurrectionem vitam nobis donavit, hic cœlo exceptus est, quem credimus esse venturum judicem. Credis hoc, philosophe? hoc te oportet credere, non disputare. »

Obstupuit ille, et mire mutatus est hoc verbum suscipiens, et christianus factus est. Cumque illi qui ex parte ejus antea stabant, interrogarent, cur his non responderet? *Quandiu,* inquit, *rationibus actum est evadere potui et respondere, sed tunc virtute hujus sermonis, victum me fateor, fidei me submitto.*

Simile quid refert Florimundus, in conversione palatini cujusdam de Podalia, in regno Poloniæ, qui simplicis sacerdotis sermone ad fidem est conversus. Vocaverat ipse ad prandium hunc antiquæ pietatis et simplicitatis sacerdotem: subornarat interim prædicantem suum, qui simplicitatem viri disputando illuderet. Hic ergo statim cœpit sua eloquentia illum agitare; proponens varia de doctrina catholica, de tyrannide Papæ, de dissolutione ecclesiasticorum. Sacerdos ne verbo quidem respondet, cibum interim sumens. Risu res excipitur, et urgetur a palatino ut respondeat. At ille, « Vocatus sum, inquit, ut cibum sumam, non ut disputem; peracto tamen prandio, si potuero, respondebo. » Cibis sublatis facto silentio, sic orditur sacerdos: « Ego hodie ingrediens ad altare dixi Domino: Discerne causam meam de gente non sancta; spero per ejus misericordiam et potentiam, me exaudiendum. » Tunc formans signum crucis, ait: « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, et auctoritate Dei omnipotentis, cujus ego sum indignus sacerdos et servus, præcipio tibi, immunde spiritus, ut mutus sis in ore hujus hominis, nec amplius loquaris. » Vix verba finierat, et minister vocem perdit. Tunc sacerdos: « Loquere nunc ut homo, et respondebo tibi. Nolui enim

antea contestari contra spiritum malignum, qui per os tuum loquebatur, vomens injurias contra Ecclesiam sponsam Christi. » Sed miser balbutiens, nec verbum edere potuit, unde præ maxima confusione, se a societate subducere coactus est, omnibus miraculo hoc obstupefactis. Et palatinus ipse in corde percussus, abjuravit hæresim, in qua enutritus fuerat, et se Ecclesiæ catholicæ cum suis aggregavit, in illaque perseveravit.

Tanta porro est fidei firmitas, ut nullam hæsitationem, vel fluctuationem pati velit in his quæ proponit. Et qui vere credit, rationes omnes naturales quæ fidei adversari possent, statim rejicit. Hinc laudatur fides Abrahæ, cui cum Dominus filios promitteret: « sic erit semen tuum sicut stellæ cœli, » non consideravit corpus suum emortuum, et uxoris suæ, cum fere esset centum annorum. Nulla ergo physica ratione, vel consideratione senii vel quod hoc foret contra cursum naturæ, a fide est retardatus: sed *credidit in spem contra spem et cursum naturæ;* assertioni Dei posthabuit universa, licet ignoraret modum quo impleri posset. Unde dicit Apostolus, quod per hoc dedit gloriam Deo: quia contra sensum proprium, et commune judicium, ac insitam vim naturæ, illi credens, agnoscebat eum esse primam veritatem, nec falli, nec fallere potentem.

E contra in Scriptura reprehenduntur qui hæsitarunt, in his quæ a Deo per se, vel per suos dicta erant. Sic reprehenditur Sara, quæ occulte risit, cum angeli hospites promitterent ei filium. Sic et Moyses reprehenditur, quod hæsitaverit, percutiens petram ut haberet aquam, cum tamen dixisset Deus: « Tolle virgam, et loquimini ad petram, et illa vobis dabit aquas. »

Sic primo Naaman hæsitat, dum dicit Elisæus, « Vade et lavare septies in Jordane, et a lepra mundaberis, » considerans enim humanas rationes dicebat: Numquid non sunt meliores fluvii Damasci, Amana et Pharphar omnibus aquis Israël, ut laver in eis et munder? » Sed tamen postea acquievit et credidit prophetæ, et mundatus est.

Non solum si se rationes opponant, sed et si quælibet auctoritas hominum vel Angelorum proponeretur contra fidem, illa debet esse firma et immutabilis. *Licet nos, aut Angelus de cœlo evangelizet præterquam quod evangelizavimus, anathema sit.* Sensus est, etiam si Petrus, etiam si Joannes, etiam si Andreas, etiam si omnis chorus Apostolorum aliud doceant, et jam si Angelus de cœlo, quicumque sit qui traditam semel fidem mutaverit, sit anathema, sit detestabilis et execrandus. Hoc latius explicans Vincentius Lirinensis, in aureo suo libello adversus profanas novitates, sic ait: « Cum novantes aliqui circumeuntes provincias, et civitates, errores venalitios circumferendo ad Galatas devenissent, cumque his auditis Galatæ nausea quadam veritatis affecti, apostolicæ doctrinæ manna revomentes, hæreticæ novitatis sordibus oblectarentur, ita sese apostolicæ potestatis exeruit auctoritas, ut summa cum severitate decerneret: Licet nos, aut Angelus de cœlo aliud evangelizet, etc. Ubi ob asserendam fidei firmitatem, nec sibi, nec Apostolis, nec Angelis parcit. » Ita ille.

Ad idem spectat quod scribit Hieronymus. « Quisquis assertor es novorum dogmatum, obsecro ut parcas fidei quæ apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod ante nesciverimus? Usque in hodiernum diem sine vestra ista doctrina mundus christianus fuit. » Ita Hieronymus. Idem dicere possumus: Cur post mille quingentos annos docere nos volunt Lutherus, Calvinus, et similes quod ante nescivimus? Ergone sine vera fide, religione, sacramentis, salute, mundus et Ecclesia ante eos fuit? Ergone tanto tempore adversus Ecclesiam portæ inferni prævaluerunt? Ergone Christus Ecclesiam sponsam suam deseruit in errore?

Hoc attendant qui *circumferuntur omni vento doctrinæ in nequitia,* vel ut Græca habent, *in alea hominum,* ut ait Apostolus. Significat inconstantiam et levitatem aliquorum, qui velut de fide aleam jaciunt, et quasi ad jactum aleæ doctrinam mutant, juxta cerebrum et somnia sua. Quam sæpe mutarunt hæretici confessiones suas fidei! Fredericus, dux Saxoniæ, interrogatus quid Lutherani sui crederent, respondit: *Quid nunc credant scio, quid anno sequenti nescio.* Nam sicut de Catone dicitur, quod diceret: *Cras omnia, hodie nihil credo.* Ita de illis idem dici potest, vel potius quod et simul omnia et nihil credant, quia nesciunt quid credant.

« Periculosum est, inquit Hilarius, et

mirabile, tot nunc fides existere, quot voluntates, tot doctrinas, quot mores, dum fides ut volumus scribitur, ut volumus intelligitur. Et sic plurimæ cœperunt esse fides, ne ulla sit, immo annuæ et menstruæ de Deo fides decernuntur, novis subvertuntur vetera. »

Sunt hoc tempore multi, similes illis qui se aliquo spatio in gyrum commoverunt; quibus nihil firmum et constans, sed omnia irrequieta et rotabilia videntur, propter vertiginem capitis. Sic accidit his qui se novis doctrinis circumferri sinunt: nam postquam erroribus imbuti sunt, nullum deinceps eis dogma firmum videtur; sed omnia infirma, tam in fide, quam in moribus, quia habent spiritum vertiginis et erroris. Hinc inventi fuere aliqui, qui a fide nostra desciscentes, ad Lutheranam transierunt; ibi nihil firmum invenientes, ad Calvinianam se transtulerunt, nec ibi steterunt; sed et Anabaptistarum fidem experiri voluerunt. Interim omnia videntes apud hos incerta, conscientiæ remorsibus agitati, ad primam fidem reverti sunt coacti. De his potest illud dici: « Migravit Judas propter afflictionem, et multitudinem servitutis; habitavit inter gentes, nec invenit requiem; apprehenderunt eum persecutores ejus ibi inter angustias. »

Fugiunt ab Ecclesia ad hæreticos, propter arctam servitutem mandatorum Ecclesiæ (ut aiunt), sed ibi incidunt in majores angustias et perturbationes animæ et conscientiæ: *Servietis diis alienis, qui non dabunt vobis requiem*, inquit propheta. Quot errores sequuntur, tot idola sunt; tot alieni dii, quot propriæ opiniones, quas velut adorant relicta fide veri Dei: sed mire post in conscientia ab illis torquentur, et nisi resipiscant, in æternum torquebuntur, quia *vermis eorum non morietur*.

Ut vero, quanta in nobis fidei firmitas esse debeat, patescat, Athanasii exemplum libet hic appendere. Fides ejus fuit velut rupes firma in mediis fluctibus. Totus mundus conjuraverat in ejus exterminium, principes, episcopi, populi, exercitus, immo totus infernus, nec quidquam firmitati fidei ejus nocuerunt. Constantius, Valens, Julianus, imperatores, eum persecuti sunt, ita ut quater e sede sua in exilium fuerit actus. Quatuor concilia episcoporum faventium Ario congregata sunt contra eum, Tyri, Jerusalem, Antiochiæ, Mediolani, ubi trecenti episcopi fuerunt, et suis sedibus privati sunt, qui noluerunt contra eum subsignare. Ipse cedens furori ad tempus, sex annis in sicca cisterna delituit, nec solem, nec homines videns, uno ejus clerico victum suppeditante: quærebatur enim a Constantio vivus vel defunctus, missis undique per provincias, urbes et pagos exploratoribus. In quadam alia persecutione, quatuor mensibus in paterno sepulchro delituit incognitus, quasi jam vivus sepultus. Miræ calumniæ contra eum fabricatæ sunt, quod hospitam violasset, quod Arsenio lectori suo ad magicas actiones brachium amputasset: quæ omnia in auctorum ignominiam retorsit. Sic firma mansit columna, toto mundo et inferno in eum insurgente; lubens omnia passus ob fidem, et quadraginta sex annis Ecclesiam suam in media vastitate indicibili labore gubernans. Ecce triumphator orbis totius et inferni, in quo ostendit Dominus, quanta oporteat pro nomine suo pati, et pro fide tolerare.

2° *Fides non solum firma, sed et integra esse debet, ita ut assentiri debeat omnibus quæ Deus revelavit.* Hinc est quod si unicus sit error, tota fides evertitur, et errans in uno articulo cum pertinacia, alios non credit fide divina. Destruitur enim in illo donum fidei demeritorie, ut loquuntur theologi. Sicut charitas tota demeritorie aufertur per unum actum peccati, quando offenditur Deus in uno solum præcepto: ita et fides, quando offenditur cum pertinacia, non credendo alicui articulo, per Ecclesiam præcepto. Nam de illis qui aliqua credunt, alia rejiciunt, dici potest, quod dicebat Augustinus aliquibus: « Qui in Evangelio quod vultis creditis, quod non vultis non creditis, vobis potius quam Evangelio creditis: quia cum suus cujusque animus auctor est, quid in quaque Scriptura probet, vel improbet, non se jam auctoritati Scripturarum ad fidem, sed sibi Scripturas subjicit ipse ad voluntatem.

Calvinista ergo, qui credit Deum trinum et unum, non id credit fide divina, quia Deus dixit. Nam etiam dixit Deus corpus Christi esse in Eucharistia. Sed fides ejus resolvitur in persuasionem quamdam humanam, et privatum judicium, quod sibi persuadet Deum hoc potius revelasse quam illud, unde hæreticus vocatur ab electione, hæresis enim idem est quod electio.

Sicut ergo fissura minima campanæ

vocem sonoram plane evertit et eam inutilem reddit : sicut unica rima navem submergit; denique sicut modicum fermenti totam massam corrumpit, et acore suo inficit : ita unicus error pertinax, inficit, submergit, inutilem reddit totam fidem.

Item, si in musica, unica vox dissonet, tota perit harmonia, licet reliquæ voces consonent; sic musica quædam spiritualis est in concordia fidei et diversitate articulorum; sed si una vox dissonet, si in uno articulo erratur, musica tota fidei concidit, et cacophonia est. Hinc est quod si minimus articulus fidei in dubium revocatur, statim tota Ecclesia consurgit, et velut communi classico omnes convocat ad resistendum. Hinc tot concilia et convocationes, propter unum verbum ὁμοούσιος, id est, *Consubstantialis*, cui obsistebat Arius: tot etiam convocationes, propter alterum verbum θεότοκος, id est *deipara*, quod negabat Nestorius. O quanto sanguine steterunt hæ duæ voces!

Quapropter D. Basilius respondit Valenti imperatori, omne potius genus mortis tolerandum, quam patiendum unam de divinis dogmatibus syllabam corrumpi: uno scilicet vel minimo puncto fidei in dubium vocato, tota fides vocatur. Quod de Basilio dicimus, sic narrat Theodoretus : Cum præfectus Valentis imp. Cæsaream venisset, ad se accersitum Basilium honorifice tractavit et placide est allocutus; hortabatur ut tempori cederet, neque tot Ecclesias vellet in discrimen adducere tenui exquisitione dogmatis, promittebat ab imperatore amicitiam et multa beneficia. At ille adolescentulis tales sermones congruere respondit, hos et his similes inhiare hujusmodi rebus. At vero qui in divinis nutriti essent litteris, eos nullam illarum syllabam in discrimen venire pati posse, solereque si res poscat nullum genus mortis pro illis recusare; imperatoris quidem amicitiam magni se pendere cum pietate, qua remota perniciosam esse dicebat. Præfectus hoc ægre ferebat, et denuntiato exilio, jubet eum cogitare quid agat, et postero die sententiam suam explicare, hisque sermonibus crebræ minæ intermiscebantur. Respondit Basilius se postridie eumdem futurum, videret ipse ne animum mutaret, et minas exequi nollet. Post illud colloquium occurrit imperatori præfectus, exponitque quid dixerit Basilius, et qua animi virtute, sicque imperator quiescere est coactus.

Discant hic Ecclesiæ prælati se pro domo Israël murum fortem opponere, et usque ad sanguinem pro his quæ fidei sunt decertare. Non sint instar *parietis inclinati, et maceriæ depulsæ*, non valentes, nec volentes cupiditati magnatum, et erroribus eorum resistere. Ipsorum statim improbitati cedunt, et permittunt eos Ecclesiæ prærogativas tollere, et ecclesiasticam disciplinam sursum deorsum vertere. Inspiciant ergo Basilii constantiam ut exemplar, nec permittant illud sibi ad opprobrium verificari : « Olim Ecclesiæ prælati erant aurei et pedum gestabant ligneum; nunc vero ligneo, et pedum gestant aureum. Suadeo eis emere aurum ignitum ab eo qui est in medio candelabrorum aureorum, hoc est, comparare sibi a Christo, ardentem et ignitum zelum pro fide. Ipsorum est sponsam Christi sartam, tectam custodire, et ab omni errorum fuligine expurgare. Ipsorum est, qui custodes sunt vineæ Domini : *Vulpes parvulas quæ demoliuntur vineas exterminare*; hæreses scilicet nascentes, et novos hæreticos integritatem fidei conspurcantes et conscindentes.

3° *Fides ut sit integra, non solum credere debet quæ Scripturis continentur, sed etiam quæ Traditionibus.* Ratio prima est, quia non omnia fidei mysteria continet Scriptura : quædam credenda, scriptis mandata non fuerunt aut chartis volatilibus, sed digito et atramento Dei vivi in cordibus fidelium primitus exarata fuere, et exinde de ore ad os, de animis in animos, per singulas ætatum successiones transmissa sunt, per incorruptam veritatis Traditionem. Unde de Ecclesia, verum est illud Domini apud Isaiam: « Spiritus meus qui est in te, et verba mea quæ posui in ore tuo non recedent de ore tuo, nec de ore seminis tui amodo et usque in sempiternum. » Hoc in traditionibus verificatur. De his quoque traditionibus loquitur Apostolus : « O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis scientiæ. » Traditiones per vivam vocem doctrinæ ecclesiasticæ, depositum vocat, inquit Tertul., Theophilactus, et alii. Sed quia singula hæc verba pondus habent, eorum singula cum Vincentio Lirinensi ponderabimus, et explicabimus. *O Timothee!* Exclamatio ista et præscientiæ

est et charitatis, prævidebat enim futuros quos etiam prædolebat errores. In Timotheo vero alloquitur omnes Ecclesiæ pastores, quibus incumbit aliis scientiam infundere, quasi diceret : O sacerdos, ô pastor, ô Ecclesiæ doctor!

Depositum custodi. Doctrinam meam commissam et traditam, inviolatam, illibatamque conserva. Quid ergo est *depositum?* id est, quod tibi creditum est, non quod a te inventum; quod accepisti, non quod excogitasti; rem non ingenii, sed doctrinæ; traditionis publicæ, non usurpationis privatæ; rem ad te perductam, non a te prolatam; in qua non auctor debes esse, sed custos, non institutor, sed sectator, non ducens, sed cæterisque Domini discipulis fidei tuæ sequens. Depositum ergo apud te fidei talentum custodi.

Quid est *custodi?* Hoc est, dogmata fidei bene serva contra fures, contra inimicos, vide ne te dormiente superseminent zizania. In agro tibi commisso, ô pastor, ô prælate! fidei bonum semen suffocari ne sinas. Item custodi fidei dogmata, sicut tibi commissa sunt, nihil imminuas, nihil detruncari ex iis patiaris, nihil mutari, nihil ad illa apponi. Nefas enim est ut commutentur, nefas ut detruncentur, ut mutilentur. Eadem quæ a nobis fidei patribus accepisti, filiis consigna, non tua tradens posteris, sed a majoribus accepta conservans.

Devitans profanas novitates. Devita quasi viperam, quasi scorpionem, quasi basiliscum, ne te non solum tactu, sed et visu afflatuque inficiant. Devita sic ut nec cum illis qui eas afferunt, cibum sumas aut communices. « Si quis hanc doctrinam non affert, inquit Joannes, nec ave ei dixeritis. » Quam doctrinam, nisi antiquam, universalem, a patribus fidei acceptam, et ideo incorrupta veritatis traditione ad posteros dimanantem, et in sæcula sine fine mansuram, hanc non afferens, anathema sit.

Novitates dicit, non vetustates, non antiquitates. Ergo tenenda est antiquitas, explodenda novitas, sacrata est vetustas, profana novitas.

Profanas dicit, quæ nihil habent sacri, nihil religiosi, sed a templo Dei, ab Ecclesia sunt extraneæ, a sacris traditionibus alienæ. Profanas dicit, quia et Ecclesia novas aliquando voces, sed sacras, sed veritatem antiquam firmantes, et magis explicantes admittit. Sic contra Arianos nomen ὁμοούσιος, condidit, contra hæreticos nostros nomen *Transsubstantiationis* admittit et usurpat, sed antiqua non nova doctrina his vocibus continetur.

Vocum novitates, inquit, hoc est dogmatum, rerum, sententiarum novitates, quæ antiquitati sunt contrariæ, quæ si recipiantur, necesse est ut BB. Patrum fides intereat, necesse est ut omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes levitæ et sacerdotes, tanta populorum multitudo et celebritas, tot insulæ, provinciæ, reges, gentes, totus postremo jam pene terrarum orbis, per catholicam Fidem Christo incorporatus, tanto sæculorum tractu errasse, blasphemasse, nescisse quid crederet, pronuntietur.

Et oppositiones falsi nominis scientiæ. Falsum nomen usurpant hæreticorum doctrinæ : ignorantiam suam, scientiam vocant, et tenebras lumen appellant, sicque decipiunt; nihil tam amant quam scientiam promittere novam, et fidem veram velut imperitam, deridere. Unde subdit Apostolus. « Quam promittentes circa fidem exciderunt, » promittentes scilicet nescio quam novam, ignoratamque doctrinam. Audias enim quosdam ipsorum dicere. « Venite, insipientes et miseri, qui vulgo catholici vocitamini, et discite veram fidem, quam præter nos nullus intelligit, quæ multis ante sæculis latuit, nuper vero revelata est : sed discite furtim et secreto, et vos delectabit, et cum didiceritis, latenter docete, ne mundus audiat et Ecclesia sciat, paucis enim datum est tanti mysterii capere secretum. » Ipsi ergo designati sunt in illa meretrice, quæ transeuntes ad se vocat apud Salomonem, divertens eos a bono itinere. Plena interim illecebris, et nihil scientes inopes exhortatur: « Aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior. » Venite et gustate de pane meo in occulto, et bibite de aqua mea furtive : hoc est, participate de doctrina mea in occulto, et invenietis suavitatem. Interim qui eam sequuntur, ad inferos descendunt et pereunt, ut ibi dicit Sapiens. Sic hi promittentes scientiam, circa fidem exciderunt, et alios decipientes, simili eos naufragio immergunt.

Est et alia ex apostolo Paulo manifesta auctoritas pro traditionibus stabiliendis : « State, inquit, et tenete traditiones quas didicistis, sive per sermonem,

sive per epistolam. » Ex quo loco collige fidem nostram fundari velut in duplici fundamento, partim scilicet in divinæ Scripturæ auctoritate, partim in Ecclesiæ incorrupta traditione.

1. Hæ sunt duæ columnæ, in ingressu templi a Salomone positæ ad stabilitatem ejus.

2. Hi sunt duo termini antiqui, quos posuerunt Patres nostri, quos prohibemur transgredi.

3. Hæc est duplex sepes vineæ Christi, quam « qui dissipat, eum mordebit coluber. »

4. Hæ sunt duæ antiquæ viæ per quas Jeremias populum incedere vult, dum dicit : « State super vias antiquas, et videte et interrogate de semitis antiquis, (hoc est de iis quæ antiquitus aut scripta, aut tradita sunt), quæ sit via bona, et ambulate in ea, et invenietis requiem animabus vestris. »

Quia per duas has vias antiquas incedere nolunt hæretici, « ideo in circuitu ambulant, » in semitis deviis et in solitudine, soli volentes sapere, errant, per varios errorum anfractus et diverticula, de quibus verum est illud Proverbiorum : « Deseruit viam vineæ suæ, et in semitis agelli sui erravit. » Deseruerunt viam universalis Ecclesiæ, et per varias opiniones erroneas proprii judicii, quasi agri sui particularis, penitus exerrant, nec viam bonam, nec requiem animabus inveniunt, sed cum æstu et anxietate conscientiæ semper sunt.

Hos describens Lirinensis sic ait : « Heu miseranda conditio ! quantis illi interius turbinibus agitantur, nunc enim qua ventus impulerit, incitato errore rapiuntur, nunc in semetipsos reversi, tanquam contrarii fluctus reliduntur, nunc temeraria præsumptione, et ea quæ incerta videntur approbant, nunc irrationali metu etiam quæ certa sunt expavescunt, incerti qua eant, qua redeant, quid appetant, quid fugiant, quid teneant, quid dimittant. Quæ quidem dubii et male penduli cordis afflictio, divinæ erga se miserationis est medicina, si sapiant. Idcirco enim extra tutissimum catholicæ fidei portum diversis cogitationum quatiuntur procellis, ut excussa in altum elatæ mentis vela deponant, quæ male novitatum ventis expanderant, seseque intra fidissimam stationem placidæ et bonæ matris reducant et teneant, et amaros illos et turbulentos fluctus primitus evomant, ut possint deinceps vivæ et salientis aquæ fluenta potare. Ita ille.

Porro semper fluctuare, qui antiquas Ecclesiæ vias deserunt suo exemplo satis declaravit philosophus Melanchton, qui fuit inter primos Lutheri sectatores. Hic cum jam morti vicinus foret anno 1560, mater ejus senio confecta etiam sepulchro vicina, sic eum allocuta est : « Fili, vides me ætate grandævam, brevi ex hoc mundo migrare debere, ut magno illi Judici reddam rationem : tu scis quod me catholicam induxeris, ut fidem majorum cum hac nova religione commutarem. Itaque adjuro te per Dei veritatem, ut nunc mihi clare dicas, quænam melior sit, et totam mentem tuam sincere aperias. » At ille aperta voce dixisse dicitur : « Hæc plausibilior, illa securior. » Sic in morte quoque dubius mansit, qui tota vita fluctuarat, tam sæpe mutans doctrinam suam.

Sic Bernardus Okinus, famosus prædicator Italiæ capucinus, cum ad calvinianam religionem fugisset, indignatus se frustratum episcopatu Florentino et cardinalatu, non vivebat, nec moriebatur in ea securus. Cum enim monebatur ab aliquibus catholicis, qui misericordia movebantur super perditione animæ ipsius, respondit. « Quid me vultis facere ? habeo uxorem nunc et liberos, non possum eos abjicere, hi erunt causa meæ damnationis. » Hi sunt fluctus et anxietates Ecclesiæ et fidei desertorum, et maxime in morte, ut lepide quidam dixerit : « Bonum esse cum Luthero vivere, sed non cum Luthero mori. »

Contendunt hæretici omnia credenda in Scripturis esse contenta, ideoque superflue traditiones extra Scripturam afferi. Quos interrogo.

1° Ubi legant Apostolos composuisse Symbolum, dum divisi sunt in universam terram? In quo loco Novi Testamenti scriptum est hoc Symbolum, quod et ipsi etiam recitant?

2° In quo loco legunt, hoc Evangelium esse Matthæi, illud Joannis, istud Lucæ, ut et ipsi credunt? Hoc non habetur ex Scripturis, sed ex traditione.

3° Calvinistæ et Lutherani credunt contra Anabaptistas baptismum parvulorum; hoc tamen non habetur ex sola Scriptura, nisi per Scripturam interpretetur traditio. Item ostendant nobis ex Scriptura, quod feminæ communicaverint, aut aliquis infans sit baptizatus.

4° Ubi habetur quod diem dominicum

debeamus loco sabbati celebrare, cum Scriptura non nisi sabbati sanctificationem proponat? Recurrendum ergo ad Traditionem.

5° Ubi reperient quod possimus sanguinem animalium comedere et suffocata animalia, cum lege naturæ fuerit prohibitum, et veteri, et nova.

Denique, omnes formæ, et materiæ Sacramentorum, et modus ea ministrandi, per Traditionem ad nos devenerunt : quia Christus et Apostoli censuerunt magis congruum multa de manu in manum, de animo in animum, mysteria transfundere citra scriptum.

1° Propter Judæos et gentes, inter quos adhuc christiani tunc habitabant, ne ab eis vilipenderentur, et velut conculcarentur hæc sancta, hæ margaritæ, ab his canibus et porcis.

2° Ut ab ipsismet christianis, majore veneratione haberentur, quæ occulto silentio tradebantur, non popularibus auribus, sed inter eos qui duces erant fidei, nam apud plebem facile vilescunt quæ communia sunt. Has rationes afferunt Dionysius, Basilius, et alii Patres.

Hoc etiam advertere debent hæretici, Ecclesiam multis annis sine Scriptura stetisse, per solam Traditionem doctrinam habens. Nam ante Moïsen non fuit Scriptura, erat tamen vera Dei religio; et fidei doctrina de familia in familiam, ore ad os tradebatur. Sic et Ecclesia nova fuit plus quindecim annis stans, non habens adhuc Evangelium scriptum, aut a Matthæo, aut ab alio Apostolo. Neque Christus legitur præcepisse Apostolis, ut scriberent, sed tantum dixit : « Euntes prædicate Evangelium. » Vivo ergo verbo, non scripto, fides tunc provehebatur, et scribebatur in cordibus fidelium.

Ex dictis satis patet ideo traditiones esse in Ecclesia necessarias; quia non omnia credenda Scripturis continentur, et hæc est prima ratio.

Altera ratio est, quia multa sunt in Scripturis obscura, et multi eam suo modo interpretantes ad sua trahunt falsa dogmata. Ideo Traditio Ecclesiæ debet eam interpretari; debet esse judex discernens veram interpretationem a falsa; debet esse lydius lapis, discernens verum aurum ab adulterino, doctrinam veram a supposita. Aliter eam interpretatur Sabellius, aliter Donatus. Aliter exponit Arius, Eunomius, Macedonius; aliter Jovinianus, Pelagius, Celestius, Nestorius; aliter Calvinus, aliter Lutherus, et omnes fere hæreses ex prava Scripturarum intelligentia oriuntur. Propterea dicebat D. Petrus *in epistolis Pauli esse quædam difficilia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant*. Idcirco ergo necessarium est, ob tot errorum anfractus : « Ut apostolicæ interpretationis lineam, Ecclesia, columnæ firmamentum, custos veritatis, teneat, et litem omnem dirimat, juxta traditam ab illis qui duces fidei fuerunt, sibi normam infallibilem. » Non potest Scriptura sola fidei judex esse, quæ invita volat per ora etiam hæreticorum, illam in diversa prout eis libet trahentium. Sive enim apud suos, sive apud alienos, sive privatim, sive publice, sive in sermonibus, sive in libris, sive in conviviis, nihil unquam pene de suo proferunt, quod non etiam Scripturæ verbis adumbrare conentur, qui tanto magis cavendi et timendi, quanto occultius sub divinæ legis umbraculis latitant, et sub fuco et colore Scripturæ, pravam doctrinam abscundunt. Sciunt ipsi fœtores suos nulli fere cito esse placituros, si nudi et simplices exhalentur, et ideo eos cœlestis eloquii velut quodam aromate aspergunt, ut ille qui humanum facile errorem despiceret, divina non facile contemnat oracula. Itaque faciunt, quod hi solent qui parvulis austera quædam temperaturi pocula, prius ora melle circumliniunt, ut incauta ætas cum dulcedinem præsenserit, amaritudinem non reformidet. Quod etiam illis curæ est, qui mala gramina et noxios succos medicaminum vocabulis præcolorant, ut nemo fere ubi scriptum supra legerit remedium, suspicetur venenum.

Monebat Dominus: « Attendite a pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ovium, intus sunt lupi rapaces. » Hic designantur hæretici, qui caulas Ecclesiæ semper infestant, et gregem Christi quaqua possunt dilacerant, sed ut fallacius incautis ovibus obrepant, sese divinis eloquiis et scripturis, velut quibusdam velleribus obvolvunt : ut cum lanarum mollitiem oves senserint, aculeos dentium non pertimescant. Imitantur hi auctorem suum satanam, qui ad fallendum Filium Dei, Scripturæ auctoritatem fraudulenter proferebat : « Si Filius Dei es, mitte te deorsum. » Hoc est : Si vis Filius esse Dei, et hæreditatem regni cœlestis accipere, mitte te deorsum, ex istius te sublimis Ecclesiæ, quam templum Dei nominant, doctrina

et traditione te dimitte. Quod si ab eis quæras, cur velint antiquam Ecclesiæ fidem dimittere, statim illi dicent : *Scriptum est enim*, et multa tibi testimonia de lege, de psalmis, de prophetis, de apostolis, de Evangelio producent; quibus novo et malo more interpretatis, ex arce catholica in hæreseos barathrum infelix anima præcipitetur. Sed quando quidem hi pseudo-apostoli et subdoli operarii, transfigurant se in apostolos Christi et filios lucis, proferentes legis divinæ auctoritates, ex prophetis, ex apostolis, ex Evangelio, sicut et veri fideles, quid facient catholici filii Dei, et matris Ecclesiæ veri filii? Quonam modo in Scripturis sanctis veritatem a falsitate discernent, nisi per antiquas universalis Ecclesiæ traditiones, quæ Scripturæ sunt interpretes irrefragabiles, a sensu SS. Patrum nunquam recedentes?

Utuntur ergo hæretici utriusque testamenti Scripturis. Unde vidit Joannes « bestiam habentem duo cornua quasi agni, sed blasphemiam loquebatur, » quia hæresis, ut interpretatur D. Gregorius, duobus testamentis utitur, quæ sunt velut cornua agni, sed ea sua interpretatione depravant, ex proprio judicio orta. At Catholici, si quid in eis dubium aut obscurum videatur, juxta antiquæ et universalis Ecclesiæ traditionem, ac SS. Patrum consensum, interpretationem quærunt, et dubium deponunt, dubiumque resolvunt.

Quam pulchra harmonia, dum S. Hilarius in Aquitania, S. Cyprianus et S. Augustinus in Africa, S. Cyrillus in Jerusalem, S. Hieronymus in Palestina, S. Ambrosius in Italia, S. Chrysostomus Constantinopoli, eadem religionis puncta summo consensu ex Ecclesiæ Traditione confirmant?

Ad has traditiones, semper recursum habuerunt SS. Patres, etiam apostolis vicini. Unde D. Hieronymus, loquens de S. Irenæo: «Romæ, inquit, cum ageret vir ille insignis, ecclesiæ Lugdunensis tunc presbyter, non moles ædificiorum contemplatus est, nec otiosus domi resedit: sed apostolicæ Ecclesiæ fidem, ritus, mores, ac disciplinam, quam illi tradidissent Petrus et Paulus apostolorum principes, diligentissime est perscrutatus. Nactusque ibidem traditiones apostolicas integras et illibatas, ut ab apostolis traditæ sunt vigilantissime custoditas, ad eas omnes, quos scriptis exagitat exinde hæreticos provocavit; quos sciret eo solo tam patenti testimonio, si quæ in eis esset reliqua ratio veritatis, convinci posse. » Ita Hieronymus et Tertullianus.

Sic his traditionibus semper usa est Ecclesia, ut dogmata sua stabiliret, et profanas novitates reprimeret. Habes exemplum tempore Stephani pontificis. Tunc Agrippinus Carthaginensis episcopus primus omnium contra universalis Ecclesiæ regulam et sensum omnium consacerdotum, contra morem et instituta majorum, rebaptizandum censuit : quæ præsumptio tantum mali invexit, ut non solum hæreticis omnibus formam sacrilegii, sed etiam quibusdam catholicis occasionem præbuerit erroris. Cum ergo ad novitatem rei cuncti reclamarent et omnes sacerdotes pro suo quisque studio reniterentur : tunc beatæ memoriæ Papa Stephanus, cum cæteris quidem collegis, sed tamen præ cæteris restitit : dignum existimans, si reliquos omnes tantum fidei devotione vinceret, quantum loci auctoritate superabat. Unde et in epistola ad Africam missa his verbis sanxit : « Nihil novandum nisi quod traditum est. » Intelligebat vir sanctus et prudens nihil aliud rationem pietatis admittere, nisi ut omnia qua fide a Patribus suscepta forent, eadem fide filiis consignarentur : « Nosque religionem non qua vellemus ducere, sed potius qua illa duceret, sequi oportere, idque esse proprium christianæ modestiæ et gravitatis, non sua posteris tradere, sed a majoribus accepta servare. » Quis ergo tunc universi negotii exitus? quis utique nisi usitatus et solitus? Retenta est scilicet antiquitas, explosa novitas, licet ipsi novitiæ adinventioni patrocinia non deessent, magna eloquentiæ flumina, magnus assertorum numerus, multa divinæ legis afferebantur oracula, sed plane novo et malo more intellecta. Itaque de his omnibus inviolata traditio triumphavit. Ipse D. Cyprianus opinioni huic tunc reprobatæ favebat; sed hanc maculam, inquit Augustinus, si quæ adhæsit, passionis falx resecare potuit, et sanguis martyrii penitus abluere.

LECTIO SEXTA.

DE HÆRESI VITIO FIDEI OPPOSITO.

1° *Hæresis enorme est peccatum, et gravissimum in anima parit damnum.* Est autem hæresis, *error cum pertinacia, in his quæ sunt fidei.* Numeratur ergo inter gravissima peccata, quia destruit fidem quæ est primum inter dona Dei, et fundamentum cæterorum, radixque, qua succisa, charitas et cætera dona intereunt : ita ut totum salutis et virtutum ædificium, etiam usque ad fundamentum diruatur, dum homo in hæresim labitur. Unde dæmones, hanc integram in anima ruinam respirantes, dum animam in errorem fidei pertrahunt, hac voce se videntur excitare : « Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea, » quasi imperet Satan suis malignis angelis, et dicat : « Dissipate in hac anima, et disperdite omnia ejus bona opera, omnia ejus merita, omnes virtutes, omnia dona, ipsam etiam fidem tanquam fundamentum diruite, ut nihil in ea supersit spei, nihil salutis. »

Adverte ergo quod juxta Augustinum, « Domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur. » Quando igitur in hujus ædificii ruina non in tecto aut parietibus sistitur, sed ultimum fundamentum perfoditur, tanta est ruina, ut totum funditus unico velut impetu concidat. Labatur Catholicus in alia peccata, fornicationis, adulterii, perjurii, furti; si tamen fides manet, erit adhuc illa radix, novella germina spiritualia potens producere. Habet talis adhuc lumen, ut ad veram salutis viam redeat, habet adhuc præsidia ad salutem, habet maternum Ecclesiæ sinum, et ex fide potest clamare ad medicum, et ad spiritualia pharmaca recurrere. Denique habet adhuc fundamentum, super quod potest ædificare. Nihil horum habet hæreticus, quia extincta fide extinguitur in eo omnis vitæ spiritualis sensus, extinguitur lumen in corde. In tenebris est, nescit quo vadat, a tenebris vadit in tenebras densiores, in varios cadens errores et peccata. Denique a tenebris interioribus animi, mittitur ad exteriores inferni, ligatis manibus et pedibus.

Dicebat Dominus apud Prophetam : « Aufer cidarim, tolle coronam, iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem, ponam eam. « Sic dicere possumus : Tolle ab anima cidarim et coronam fidei, quid manet in ea nisi iniquitas et iniquitas? De peccato in peccatum corruet, de errore in errorem : donec tandem luat iniquitatis multiplicatæ gravissimas pœnas, cum perfidis angelis.

Refert de Agathone Evagrius, quod tantæ fuerit humilitatis, ut multi ad eum sola fama exciti venerint, visuri, num vere ita esset, et ejus humilitatem tentatione exploraturi. Hos ille cum humilitate suscepit, cumque narrarent de illo multa pessima spargi, quod esset plenus superbiæ, hypocrisis, odii, iræ, impudicitiæ, gulæ, fatebatur ille omnia, addens se mortalium esse pessimum. Cum vero subderent, intelleximus etiam quod hæreticus sis, statim silentio rupto, absit, inquit, a me, ut unquam hæreticus sim. Quærentibus autem cur hæresim potius, quam alia crimina, quæ sciebat eum non patrasse, negaret : « Crimina, inquit, alia infirmitatis sunt, et hominem adhuc Deo per fidem unitum relinquunt; hæresis vero est pertinaciæ et notæ malitiæ, quæ omni modo nos a Deo divellit, tollens fidem, Deo nos primo quasi vinculo unientem et ligantem. »

Maledictus coram Domino dicitur, « qui reædificarit civitatem Jericho, in primogenito suo fundamenta illius jaciat, et in novissimo liberorum ponat portas ejus. » Sensus est, sit ei ad confusionem et ruinam, etiam suorum, ita ut fundamenta ponat super morte primogeniti, et portas super morte et ruina aliorum filiorum. Unde Hiel incipiens Jericho restaurare, statim perdidit filium suum primogenitum Abiron, et finiens, perdidit Segub ultimum filiorum. Sed quinam sunt qui ædificant iterum Jericho, nisi illi qui hæreses et errores sepultos suscitando, et velut ex orco revocando, iterum civitatem diaboli ædificant, adversus civitatem Dei? Sed faciunt id in sui et suorum confusionem.

et maledicti sunt a Deo, maledictione pessima, ab hominibus quoque execrandi et vitandi.

Hos breviter perstringit et describit Judas Apostolus in sua Epistola : « Hi sunt nubes sine aqua quæ a ventis circumferuntur : arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ : fluctus feri maris, despumantes confusiones suas : sidera errantia, quibus procella tenebrarum servata est in æternum. » Hi sunt tituli honorifici hæreticorum.

1° Vocat *nubes sine aqua*, hoc est, doctores sine vera sapientia. Comparant se prædicatoribus pluentibus justitiam et coruscantibus per miracula : et ipsi sunt nubes solem obscurantes, in cœlum os suum ponentes, perverse et superbe docentes. «Et a ventis circumferuntur,» quia ad suggestionem spirituum immundorum, in diversos errores rapiuntur.

2° Vocat eos *arbores autumnales, et infructuosas*, quia sicut arbores, quæ prius in autumno flores producunt, aut fructus acerbos et immaturos : sic habent ipsi aliquos flores, aliquas scripturas, sed ex illis pessimos fructus et adulterinos producunt. Infructuosæ ergo arbores sunt, nullum vel sibi vel aliis fructum ferentes. *Bis mortuæ arbores sunt*, hoc est, perfecte mortuæ, quibus nulla est spes vitæ : *bis mortuæ*, per obdurationem a peccato, et per peccata aliorum quorum dant causam : *bis mortuæ*, quia æterna morte morituri, quæ dicitur mors secunda, vel quia mortem animæ et corporis sunt subituri. *Eradicatæ*, a Deo scilicet et ejus gratia, eradicatæ quoque ex agro Ecclesiæ, quia nec meritorum, nec suffragiorum ejus sunt participes.

3° Vocat *fluctus feri maris*, hoc est, crudeliter et amare alios inquietantes, semper enim inquieti, timidi, tenebrosi, amari, Ecclesiæ stabilitatem sunt impugnantes. *Despumantes confusiones suas*. Sicut enim mare primo motu velut fluctuat, postea fortius agitatum fremit et ululat, finaliter vero spumat, ita hæresis primo fluctuare facit hominem in fide, postea fremere et blasphemias edere, denique per furorem et rabiem, velut spumare contra Ecclesiam.

4° Vocat *sidera errantia* : 1. Quia non sunt sicut sidera fixa, licet lumen aliquum veritatis ostentare videantur, sed sunt errantes a fundamento fidei et veritatis. Sicut ergo nautæ non dirigunt naves secundum stellas erraticas, sed fixas, ita isti non sunt sequendi, quia seducunt. 2. Sicut stellæ illæ vere non sunt in cœlo, sed sunt quædam flammæ ex vaporum terrestrium alteratione in regionis aëre elevatæ, ita illi non sunt in Ecclesia vera, sed ex corruptione et alteratione morum, elevati sunt per hæresim et superbiam, ut sint de illis stellis, quas draco secum traxisse dicitur. 3. Sicut stellæ erraticæ non diu durant, ita hæreses post breve tempus in fumum abeunt, ut videmus jam a mille et quingentis annis, sed ipsis hæreticis, « procella tenebrarum conservata est in æternum. » Breviter hæc omnia recolligens dicit D. Thomas : « Comparantur nubibus propter fidei instabilitatem, arboribus propter operum sterilitatem, fluctibus propter eorum turbationem, sideribus errantibus propter doctrinæ falsitatem. »

2° *Hæresis post multa peccata solet deducere ad atheismum, qui est quasi centrum peccatorum*. Sicut est quædam scala Jacob, scala spiritualis per varios virtutum gradus hominem perducens ad salutem; ita possumus dicere esse quamdam *scalam Esaü*, scalam reproborum, per varios peccatorum gradus hominem descendere facientem usque ad abyssum, et perditionem. Per hanc descendunt omnes hæretici; gradus autem varii per quos descendunt, solent hi esse :

1. Curiositas legendi omnis generis libros.

2. Præsumptio judicandi de omnibus.

3. Pertinacia rebellis in sustinendo propriam opinionem.

4. Contemptus contradictionum.

5. Cæcitas cum superbia conjuncta.

6. Dei derelictio, et quasi abnegatio per quemdam atheismum.

7. Abyssus peccati, dum de peccato in peccatum ruit hæreticus.

8. Desperatio juncta cum conscientiæ tortura.

9. Mors miserabilis, denique æterna damnatio.

Per hanc scalam descendit ille religiosus de quo apud Cassianum. Cœpit ipse comparare veros sanctos, et cum pertinacia hos illis præponere, proprio judicio. Arguitur de hac indiscreta devotione, sed procedit ulterius per contemptum, dicens viventes esse æque sanctos

ac probos, quam illi sint qui sunt canonizati. Arguitur hujus erroris, sed dicit non posse ei ex Scriptura demonstrari. Citatur Scriptura, dicit eos non intelligere. Citantur Patrum interpretationes, ridet et dicit esse homines qui possint errare. Deducitur ad infallibilem Spiritus S. assistentiam, Ecclesiam regentem: idipsum ridet, et in abyssum ultimam ruens Deum ipsum negat. Sic ex monacho atheus efficitur, et tam pertinaciter, ut nullus eum unquam ad veram veritatis viam potuerit reducere, sed velut furore rabido correptus, tanquam bellua mortuus est. Ecce *scala Esaü* in infernum præcipitans, per quam hæretici escendunt.

Atheismus ad quem deducit hæresis, est velut cumulus malorum, est velut profundum et centrum quoddam peccati, quia continet contemptum omnis religionis et pietatis. De illo potest intelligi illud : « Impius cum in profundum venerit, contemnit. » Ubi vox græca significat centrum, quasi diceret : « Impius cum in centrum peccatorum venerit, contemnit omnia divina, omnem probitatem, omnem justitiam. » Quia ergo omnia peccata undique velut gravitate sua confluunt ad atheismum, recte vocari potest centrum. Et sicut corpora gravia in centro non gravitant, ita cum ad atheismum peccata venerint, gravitare desinunt, hoc est, gravitas eorum non sentitur. Quia propter tunc oritur in homine despectus, tum ipsius peccati, tum pietatis et omnis boni, despectus etiam Dei, et Salvatoris Jesu Christi.

Habeas exemplum in quodam Simone de Tornaco Parisiis celebri theologiæ doctore. Hic disputatione habita de humilitate doctrinæ Christi, in sensum reprobum datus dixit : « Tres esse qui mundum sectis suis subjugassent, Moïsen, Christum, Mahometum : Moïsen infatuasse Judæos, Christum christianos, Mahometum Gentiles. » Sed statim eversis oculis, pro humana voce mugitum emisit, et epilepsia elisus in terram, die tertio vindictam accepit, mutusque mansit, non nominans nisi Alcydem, suam concubinam. Ecce in hoc homine ex superbia error, post errorem atheismus, ex atheismo blasphemia horribilis, et despectus omnium, Christi scilicet et prophetarum.

Valde vero difficile est, cum homo in hoc centrum venerit, ut possit iterum ascendere, et ad veritatem redire. Valde difficile est, eum qui fidei lumen voluntarie deseruit, ad veram veritatis et salutis viam reducere. Hoc velle videtur Apostolus dum dicit : « Impossibile est eos qui semel illuminati sunt, gustaverunt etiam donum cœleste, participes facti Spiritus Sancti, et prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam. » Sensus esse potest : Qui semel lumine fidei illuminati sunt, speciali hoc dono cœlesti a Deo ornati, et postea hoc lumen, hos radios Spiritus Sancti, et donum cœleste deserentes, errorum se tenebris immerserunt, velut speciale miraculum est, si iterum ad veram viam revertantur, et ad puram veritatem respirent; nec minus est talem convertere, quam cæcum illuminare.

Attende hoc in exemplo impii Machiavelli, hominis non tam hæretici quam athei, qui nullam respuebat religionem, nullam habens. De illo narratur quod, cum Florentiæ jam fere in extremis esset, scrupulis agitabatur conscientiæ, ob metum damnationis jam imminentis. Cum vero in mentem ei recurreret, quod viri illi magni aut sapientes orbis, Aristoteles, Plato, Alexander, et similes damnati forent, et quod viri sancti, ut plurimum fuissent homines miseri et in mundo despecti, alii quidem piscatores ut Apostoli, alii variis angustiis et afflictionibus pressi, insana voce dixit : « Malo in infernum et damnationem descendere, cum magnis illis et illustribus viris, quam cum infimis istis, et vilis conditionis hominibus in cœlo degere. » O insensate athee! o judicium horribile Dei! sub colore stultæ sapientiæ mavis æternum socius esse dæmonum, quam Dei faciem videre! O si possemus nunc percipere horribilem vocem, qua vitam tuam detestaris, nunc clamans cum tuis : « Nos insensati vitam sanctorum æstimabamus insaniam, sed ecce computati sunt inter filios Dei. Ergo erravimus, et lumen veritatis non luxit nobis. Solem justitiæ et lumen fidei deseruimus, et nunc de tenebris errorum, in tenebras æternas devoluti sumus. Væ tenebris, væ cæcitati, væ stultæ sapientiæ nostræ! »

3° *Hæresis est pestilens et perniciosum in republica malum.* Dico pestilens, quia sicut pestis statim venenum suum diffundit de civitate in civitatem, ita et hæresis. Ideo comparatur cancro sive gangrenæ ab Apostolo, quæ pau-

latim serpens depascitur vicina membra. Videmus similiter fieri in hæresi; non enim error Lutheri in Saxonia ubi ortus fuerat, se continuit, sed statim venenum suum in Daniam, Sueviam, Galliam, Belgium, diffudit. Anno 1517, ortus est in Saxonia, sequenti anno erat in Antuerpia : sic et error Calvini statim varios populos infecit.

Describitur in Apoc. : « Meretrix sedens super aquas, ornatu regio, plena nominibus blasphemiæ, super bestiam coccineam, habens poculum aureum in manu, sed plenum veneno, abominatione, immunditia, invitans potentes, et populos ad bibendum. » His coloribus depingi potest hæresis. Dicitur *meretrix*, quia Deum, et verum sponsum Christum deserit. *Plena nominibus blasphemiæ*, quia non novit nisi vomere blasphemias contra Deum, sanctos, sacra mysteria. *Ebria sanguine Sanctorum*, quia necem sitit catholicorum. Vidimus enim, præcedenti sæculo, quomodo gladius hæreticus catholico sanguine fuerit inebriatus; monachorum, sacerdotum, episcoporum sanguine perfusus in Gallia, Anglia, Belgio. *Habet poculum aureum* exterius, intus plenum venenatis dogmatibus pestiferæ doctrinæ; venenum velut auro obducit, dum colore fulgido Scripturæ, eloquentia et pietatis prætextu tegit. Sic omnes invitat ad bibendum de hoc venenato calice, populos et magnates decipiens specie recti, illos inebrians et infatuans, et in hac deceptione, eorum miracula consistunt. Sic etenim volebat Lutherus pro miraculo haberi, quod brevi adeo tempore, tot sectatores suæ doctrinæ allexerit. Recte respondit ei Thomas Morus : « Ad propositam vitæ licentiam populum ruere, tantam habet miraculi speciem, quantum saxa deorsum ruere. » Epicurus plures habuit discipulos quam alii philosophi, quia ad populare nomen voluptatis invitabat omnes, inquit Lactantius : « Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas. » Sic de Luthero solebat dicere Lanspergius carthusianus, quod non aliud fecerit, quam tibiam seu utrem inflare; homines enim ad saltum parati erant, sed cantor deerat; carnales homines ad carnalia jam parati erant defluere, si proponerentur. Ideo cum Lutherus eis proposuisset, non esse jejunandum, virginitatem non esse colendam, nec pœnitentiam agendam, venenum hoc Scripturarum fulgore aureo colorans, statim multos ad bibendum attraxit.

Denique sicut non est mirum pestem serpere, sic nec hæresim. Unde sicut magistratus sollicite advigilant, utimpediatur a civitate pestis, ita deberent vigilare in extirpatione hæresis, quæ est nocentissima pestis. Olim qui maculatus erat lepra, « ejiciebatur extra castra, habens vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum, sordidum ac contaminatum se esse clamabat, » ne alii appropinquantes ei inficerentur. Hæretici, juxta hanc figuram, incedunt capite discooperto, quia tegmen fidei perdiderunt. Vestes eorum scissæ sunt, quia ab Ecclesia se absciderunt, et in varias sectas scissi sunt, maculati sunt, leprosi sunt, os ergo eis obturandum est, ut non permittantur loqui, ne solo halitu inficiant. Expellendi extra civitates, aut si non expellantur, digito eos oportet ostentare ut agnoscantur ab omnibus tanquam sordidi et fugiantur.

Ita abhorrenda est conversatio hæreticorum, ut legamus de viro sancto, abbate Cosma, quod cum sepultus fuisset, juxta sepulchrum cujusdam episcopi, qui hæreticus fuerat, pluribus noctibus auditus sit clamare : « Noli me tangere, hæretice, noli mihi appropinquare, inimice Ecclesiæ sanctæ Dei. » Et hæc vox per multa tempora duravit, ut significaret viventibus, quantum abhorrere deberent conversationem hæreticorum : cum et ipse videretur jam post mortem, horrere vicinitatem corporis sui mortui, ad sepulchrum hæretici.

Dictum etiam est, hæresim esse perniciosissimum in republica malum, quia scilicet est seminarium omnis discordiæ et rebellionis, in civitatibus, provinciis, regnis. Patet experientia. Nunquam orta est hæresis et religionis novitas, sine seditionibus, bellis, sanguine. Religio enim, et status reipublicæ vel regni, ita sunt conglutinati, ut quantumlibet sit exigua divisio in religione et fide, in perniciem status reipublicæ redundet : ita ut fidei diversitas, regna florentissima velut ad tumulum trahat. Sicut camelus non solet bibere, nisi turbet aquam : ita nec hæresis ingredi, nisi turbet rempublicam.

Religio sancta est velut fundamentum super quod regni stabilitur felicitas, hoc fundamento moto per novatores, totus status movetur. Religio dicitur a religando : quia ligat corda et animas, unit voluntates, societatem publicam alit,

leges servat in vigore : unde si mutatur, ipse etiam status accipit mutationem, tenebras, confusionem : est enim anima, cor, et nobilissima pars status reipublicæ. Hinc ab eo tempore quo religionis mutatio et hæresis accessit, hospitio excepta in Europa, apud Germanos, Gallos, Anglos, Belgas, nihil vidimus nisi calamitates, tenebras, confusiones.

Recte hæresi pro symbolo biblia, ex una parte tribuas, gladium ex altera. Armat enim subditos et excitat ad rebellandum contra superiores, principes, reges. Theodorus Beza (teste Prateolo) dicebat se tria cupere extincta, scilicet nobilitatem, romanam Ecclesiam, et jurisprudentiam. Unde et primus fructus lutheranæ et calvinianæ doctrinæ fuerunt divisiones, seditiones, vastationes provinciarum et sanguinis effusio.

Nam docendo esse contra libertatem evangelicam, magistratus et superioritates principum, statim populus arma sumpsit contra nobiles, ita ut diruerint plus quam trecenta castella nobilium, et magnus numerus comitum, baronum, ac nobilium neci fuerit datus. Postea vero ipsi nobiles armati contra rusticos plus quam ducenta millia, igne et gladio absumpserunt. O quanto stetit sanguine hæc vox turbulentorum hominum : *Vivat Evangelium!* Interim Lutherus ridebat, dicens esse naturam Evangelii bella et seditiones movere, teste Erasmo. Unde et Zwinglius dicebat Helvetiis suis ignem oportere sanguine extinguere. Et rex primus Anabaptistarum dicebat gladium suum aspersum sanguine eorum qui se doctrinæ suæ opponerent, esse gladium Gedeonis, sibi a Deo commissum. Hæresis ergo seminarium est rebellionis, et qui eam sequuntur, sunt de contradictione Chore rebellantis contra Moysen et Aaron principes suos, ideo eadem pœna merentur involvi. Ipsi pontificibus thiaram, imperatori coronam et globum mundi (nisi esset cruce signatus), regibus sceptra, principibus sua diademata conantur eripere. Patet hoc tempore, quomodo bohemicum sceptrum Ferdinando II eripere voluerint. Quot provincias et urbes Hispaniarum regi subtraxerint. Denique quot bella in Gallia suscitarint, et modo suscitent. Ecce ergo doctrina nova ex fructu suo agnoscitur, quæ ab eo tempore quo nata fuit, tot fructus amaritudinis, tot pira angustiæ, infelix arbos produxit : tot crimina, tot rebelliones, tot bella, ita ut in regno non sit malum potentius et perniciosius hæresi et hæretico. Et certe nostri hæretici, et Deo, et omnibus fere creaturis bellum videntur indicere.

1° Bellum Deo inferunt, blasphemantes contra ejus bonitatem, facientes eum auctorem peccati.

2° Sanctis et Ecclesiæ triumphanti, denegantes eis debitum honorem.

3° Animabus purgatorii, privantes eas suffragiis, et auxilio vivorum.

4° Ecclesiæ militanti, et membris ejus, quia ei auferunt caput visibile, Pontificem Christi vicarium, item ordines ecclesiasticos, omnia in confusionem redigentes.

5° Homini bellum videntur inferre velle, dum ei negant liberum arbitrium, et bona opera.

6° Sacramentis quæ subvertere nituntur, tanquam columnas, ut ruat Ecclesia.

7° Ipsi Christo in eucharistico sacramento, quod *positum est in signum cui contradicitur.*

Denique, ut diximus : *Inimici sunt regibus, dominationem spernunt, majestatem blasphemant.* Ipsi sunt sicut vulpes Samsonis, simul ligati caudis; in cauda gerentes facem, et ignem ambitionis, et pessimæ doctrinæ, invadunt Ecclesiæ messem, et omnia in combustionem et confusionem redigunt.

Ipsi sunt locustæ illæ Apoc. quæ egrediuntur de puteo abyssi: « Similes equis paratis in prælium; habentes facies hominum, capillos mulierum, dentes leonum, caudas scorpionum, et coronas similes auro in capitibus eorum. » Hæretici sunt velut locustæ rodentes quidquid in horto Ecclesiæ est integrum. Habent facies quasi hominum, quia exterius benigno vultu se ostendunt homines, sed molles et luxuriosi sunt ut mulieres, mordent ut leones, feriunt ut scorpiones, primatus ambiunt et coronas. « Habent supra se regem, angelum abyssi, cui nomen hebraïce Abaddon, græce Apollyon, latine exterminans. » Exterminare enim conantur omnia a Christo sancita, pontificatum, Ecclesiam, purgatorium, jejunia, pœnitentiam, sacramenta, vota, festa, etc.

Neque tantum nostro sæculo, sed et antiquis, hæc hæresis miras clades excitavit. Nam cum profana ipsa Arianorum novitas velut quædam Bellona aut Furia, capto prius omnium imperatore, cuncta deinde palatii culmina legibus novis

subjugasset; nequaquam deinceps destitit universa miscere et vexare privata et publica, sacra profanaque omnia, nullum boni et veri gerere discrimen, sed quoscumque libuisset tanquam de loco superiore percutere. Tunc temeratæ conjuges, depopulatæ viduæ, profanatæ virgines, dilacerata monasteria, disturbati clerici, verberati levitæ, acti in exilium sacerdotes, oppleta sanctis ergastula, carceres, metalla. Horum pars maxima, interdictis urbibus, protrusi atque extorres inter deserta, speluncas, feras, saxa, nuditate, fame, siti afflicti, contriti et tabefacti sunt. Atqui hæc omnia, numquid ullam aliam ob causam, nisi utique dum pro cœlesti dogmate, humanæ superstitiones introducuntur, dum bene fundata antiquitas, scelesta novitate subruitur, dum superiorum instituta violantur, dum rescinduntur scita Patrum, dum convelluntur definita majorum, dum sese intra sacratæ et incorruptæ vetustatis castissimos limites, profanæ ac novellæ curiositatis libido non continet? Cujus quidem temporis periculo satis constat quantum invehatur calamitatis, novelli dogmatis inductione. Tunc siquidem urbes, populi, provinciæ, nationes, universum denique romanum imperium funditus concussum et emotum est. Ergo tunc de hæresi verum erat quod canit poëta :

Quaque ruit, furibunda ruit, totumque per orbem
Fulminat, et cæcis cæca triumphat equis.

Sed ad tempus id permittit Deus, ad fidelium probationem, ut sicut purgat fornax aurum, flagellum granum, lima ferrum : ita persecutio virum fidelem et justum. Quæ ergo latuisse videbatur ad tempus vera fides, postea triumphans inclamat : « In petra exaltavit me, et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos. » Nam petra super quam solidata est, fortis est, sublimis est, invincibilis est, stans contra omnes hostium impetus.

LECTIO SEPTIMA.

DE ORIGINE HÆRESEON.

1° *Omnis hæresis videtur originem et initium habere a maligno Caïn.* Hic a multis asseritur primus hæreticus fuisse; et primum regni Satanæ membrum, ob infidelitatem et pertinacem in fide errorem. Ipse est, qui primus negavit divinam providentiam, et justitiam, sæculumque futurum. Quia ut habet Chaldæa translatio, quam Hebræi recipiunt super illud Gen. 4 : « Dixit Caïn ad Abel, egrediamur in agrum ; » cum soli essent, Dixit Caïn Abeli : « Non est judicium, neque judex, neque aliud sæculum, nec merces bona pro justis, nec pœna pro impiis, nec Dei misericordia regitur mundus. » Hoc asserendi occasionem accepit, quia non est suscepta ejus oblatio sicut fratris, cum tamen ipse foret primogenitus. Scivit autem non esse acceptam, ex eo quod ignis de cœlo veniens descenderit super oblationem Abel, in signum quod placeret Deo, non autem descendit super oblationem Caïn. Unde ubi nos legimus : « Respexit Dominus ad Abel, » alia lectio habet : « Inflammavit Dominus super Abel; » id est flamma cœlesti ostendit sibi placere ejus munus. Abel ergo audiens has impias assertiones fratris sui contra divinam Providentiam, statim illi ad singula contradixit, et dixit ei : « Erras, frater, est judicium, est judex, est aliud sæculum, est merces pro justis, est ibi pœna pro impiis. » Ita ut Caïn inde sumpserit occasionem cædis et consummationis conceptæ jam invidiæ. Itaque Abel, ob egregiam fidem, dicitur cœpisse ædificare cœlestem civitatem et Ecclesiam Dei : ita ut caput justorum recte nominetur, caputque fidelium : quia et pro fide passus est persecutionem a Caïn, et sanguinem fudit, et ejus fidem collaudat Apostolus, dicens : « Fide Abel plurimam obtulit hostiam Deo. » Sicque sacrificium ejus fuit quædam solemnis fidei professio. Sic Caïn dicitur caput hæreticorum et malignantium, quia cœpit ædificare civitatem diaboli, cœpit et persequi fratrem suum justum et fidelem, et ejus sanguinem fundere, et divinam providentiam negare. Ipse ergo posuit initium et fundamentum Satanæ, quia ex hac assertione Caïn negantis providentiam, et alterum sæculum, ac

remunerationem malorum et bonorum, provenerunt opiniones Epicuri, et aliorum idem asserentium. Immo et errores nostrorum hæreticorum, negantium præmium bonorum operum, denique omnium hæreseon, Ecclesiam vexantium a tempore Caïn.

Propterea Judas apost. prophetizans de fine mundi et ultimis hæreticis, maledicit eis *qui secuti sunt viam Caïn.* Similes enim errores renovant in fine mundi, quales pater mendacii initio protulit, per primogenitum suum Caïn. Hunc locum interpretans Glossa dicit: « Damnatio erit illis qui in via Caïn abierunt; illi autem in viam Caïn abeunt, qui propter invidiam meliorum christianorum, nomen doctorum sibi assumunt, ut honorificentur, et fratres suos præ invidia spiritualiter, et etiam corporaliter aliquando occidant: » Vel generaliter, ut interpretatur divus Thomas: « In viam Caïn abeunt, qui gladio perversæ doctrinæ fratres suos interficiunt. » Ecce ergo primogenitus Satanæ Caïn: ad quam etiam prtmogenituram omnes hæretici spectant, et primogeniti diaboli merito vocantur.

Unde B. Polycarpus martyr obvians Romæ Marcioni hæretico, secessit aliquantum a via, ostendens fugiendos esse hæreticos, eorumque vel solum alloquium. Videns Marcion eum a se recedere, accessit ad eum, et ait: *An nosti me?* Respondet Polycarpus: *Novi te. Quem ergo*, inquit, *me existimas?* Respondet ille: *Primogenitum diaboli.* Nempe licet omnes mali filii sint Satanæ per imitationem sicut et justi filli sunt Dei, tamen hæretici sunt velut primogeniti. Ipsi habent jus primogenituræ, participantes de gradu malitiæ in summo, servientes ei ad subversionem animarum, specialiter eum imitantes, a primogenito ejus Caïn descendentes.

2° *Hæresis in homine nunquam est primum peccatum, sed ex aliis vitiis solet originem suam habere.*

Peccata habent quamdam inter se subordinationem, sicut gradus in scala. Unum ergo peccatum diu hærens in anima, mox suo pondere ad aliud trahit, et animam profundius descendere facit; sicque fit tandem, ut postquam in varia peccata homo dilapsus est, profundissime, in hæresim usque ruat, tanquam gradum abysso proximum. Mala ergo vita multos in hæresim præcipitat, ut liberius, et sine conscientiæ flagello indulgeant concupiscentiis suis. Male viventes (inquit Chrysostomus) ne futurorum metu crucientur, persuadere sibi omni studio curant, falsa esse quæ nostra religio docet, de peccatis, de pœnitentia, et confessione, de judicio et similibus.

Hinc videmus eos qui de Ecclesia transeunt ad hæreticos, esse sacerdotes, vel religiosos impudicos, aut superbos et elatos, aut alia aliqua macula contaminatos. Et sæpe Deus malam vitam aliquorum punit per subtractionem luminis veritatis et fidei, dimittens eos abire post desideria cordis sui, in pœnam peccatorum.

Sunt autem tria vitia ordinarie origo hæresis. Præsumptio proprii ingenii et judicii, libido seu voluptas, ambitio. 1° Ergo præsumptio proprii ingenii et judicii solet generare hæresim; quia multi dum volunt mysteria sublimia suo intellectu metiri, et rationes divinorum mysteriorum scire, in errores et opiniones pessimas incidunt, sapientia sua tumidi: et nimis fidentes proprio ingenio et judicio nolunt intellectum suum submittere Ecclesiæ, sed cum pertinacia suo judicio inhærent. De his verum est illud Psalm.: « Defecerunt scrutantes scrutinio, accedet homo ad cor altum, » divina, corde elato, scrutari volens; sed *exaltabitur Deus* quia illa divina non poterit comprehendere. Sicut qui in solis radios fulgurientes diu figit oculos, potius excæcatur, et læsionem accipit oculorum, quam illuminetur; sic humana præsumptio, divina volens intueri mysteria, læditur et caligantibus recedit oculis: nisi humilis fidei accedat submissio « qua intellectum captivet in obsequium Christi. » Attende figuram.

Ezechiel ductus per aquas a templo egredientes, primo pertingebant tantum usque ad talos; progressus est ulterius, et pertingebant usque ad genua, denique usque ad renes, postremo cum vellet ulterius pergere, « factus est torrens qui non poterat transvadari. » Significari hic possunt illi qui mysteriorum divinorum profunditatem volunt scrutari et quo amplius progrediuntur, eo majori sunt obnoxii periculo, et si pertransire voluerint, merguntur.

Hoc hæreticis contingit propter arrogantiam et superbiam, de qua dicebat Aug.: « Alia secta in Africa, alia est hæresis in Oriente, alia in Ægypto, alia in Mesopotamia. Diversis locis diversæ

sunt, sed una mater superbia omnes genuit, nec mirum si superbia generat dissensionem, hæc enim est germana ejus soboles. »

Attendant hæc illi qui temerario ausu volunt scire rationes præceptorum omnium et mysteriorum, et velut filii Satanæ et serpentis, semper nos aggrediuntur per *Cur et Quomodo*. Cur tot præcepta, inquiunt? Cur oportet jejunare? Cur tot abstinentiæ? Cur tot cæremoniæ? Item, quomodo virgo potest parere? Quomodo Christus clausis januis intrare? Quomodo idem corpus in pluribus locis esse? Et sic omnia volunt comprehendere. Quibus melius foret cum Psalte dicere : « Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, neque ambulavi in magnis et mirabilibus super me. » Id est : Non sensi arroganter de sapientia mea, sed humiliter de me sentiebam, nec alas intellectus mei ultra limites extendebam. Chaldaica interpretatio habet : « Si non posui manum ad os, et tacere feci animam meam, » vanis, scilicet, cogitationibus vanæ sapientiæ.

2° Libido et voluptas fons est hæresis. Vere enim religio nova est civitas super voluptate fundata. Unde Lutherus et Calvinus, ut hæresim suam stabilirent, hanc carnalem felicitatem et voluptatem proposuerunt suis, qua inescarent plurimos, et claustris evocarent tam religiosos quam religiosas, sub titulo licitæ eis voluptatis, non obstantibus votis. Primi enim lapides angulares et fundamentales Ecclesiæ eorum fuerunt illi qui primam fidem Deo datam et vota irrita fecerunt : et relicta austeritate, paupertate, disciplinis, ciliciis, statim aurem præbuerunt religioni huic novæ voluptatem et libertatem prædicanti.

Hi sunt primæ columnæ synagogæ vestræ, o novatores ! Hi sunt apostoli vestræ doctrinæ, tubæ vestri evangelii, duces vestræ reformationis qui inter brachia impuræ mulieris, inter Venerem et Bacchum, discebant illa quæ docere vos debebant, macerantes ibi carnem suam. Ibi illuminati sunt novi pastores, hæc est via nova eundi in cœlum, quam ipsi novi Evangelici primi calcarunt, et omnibus pervia ab illis facta est, jam multorum vestigiis trita.

Antiquæ quoque hæreses occasione mulierum fuerunt natæ, inquit Hieronymus : « Simon Magus hæresim condidit, Helenæ meretricis adjutus auxilio. Nicolaus Antiochenus, omnium immunditiarum repertor, choros duxit femineos. Marcion Romam præmisit mulierem, quæ decipiendos animos præpararet. Montanus immundi spiritus prædicator, multas ecclesias per Priscam et Maximillam primum auro corrupit, deinde hæresi polluit. Arius ut orbem deciperet sororem principis ante decepit. Donatus per Africam, ut infelices quosque fœtentibus pollueret aquis, Lucillæ opibus est adjutus. In Hispania Agape Elpidum, mulier cæcum cæca duxit in foveam, successoremque sui Priscillianum habuit. Nunc quoque mysterium operatur iniquitatis, duplex sexus, utrumque supplantat. » Hæc Hieronymus.

Notum est quomodo libido origo fuerit totius schismatis anglicani. Cum enim rex deperiret Annam quamdam Bolenam, voluit repudiare Catharinam legitimam conjugem. Sed cum ad hoc consensum Pontificis non posset impetrare, mutavit religionem, et se caput Ecclesiæ anglicanæ effecit, et Annam sibi copulavit, quæ ejus ex adulterio filia fuisse putatur. Sic ergo religio anglicana et primatus novus, originem et causam habuit prodigiosam libidinem, incestasque nuptias, fundatus fuit, non supra petram, quod nimis durum fuisset, sed supra pulvinum et lectum Ecclesia ista stabilitur, per nuptias et complexum illius, quæ simul conjux erat, et filia, ut Sanderus et alii tradunt.

3° Ambitio et gloriæ cupiditas fons radixque est hæresis. Multi enim varias doctrinas novas, sed perniciosas excogitantes, illas plebi curiosæ proposuerunt, ut inter eos nomen et veneration obtinerent ac admirationem.

Similes sunt hi vero illi qui templum Dianæ Ephesæ mirabili opificio extructum, succendere agressus est, ut qui prius erat obscurus, hoc facto clarum se efficeret : ita illi cum gloriam cujus cupidi sunt, via regia, et factis præclaris, assequi non possint, Ecclesiam quæ est templum Dei, pravæ doctrinæ turbidis et tenebrosis flammis succendere nituntur, ut nomen suum reddant famosum. Sed sicut juste decretum fuit, illius nomen qui templum Dianæ succenderat, nemo scriptor proderet, aut ejus memoriam faceret in pœnam facinoris : ita juste Ecclesia decernit omnes horum hæreticorum libros comburi, ut eorum memoria in cineres redacta depereat.

Hanc vero gloriæ cupiditatem antiqua-

rum hæreseon fontem fuisse, satis patebit historias eorum percurrenti. Sic Simon, ille parens omnium hæreticorum, se virtutem Dei nominabat, et a malignis spiritibus evehi in cœlum curabat, ut adoraretur. Saturninus se Salvatorem a Patre missum; Noëtus quidam se Moïsen et fratrem suum Aaron vocabat; Montanus se Paraclitum dicebat; Menander in suo nomine baptismum instituit; gnostici sibi omnium rerum cognitionem attribuebant; Cathari sibi vitæ absolutam integritatem arrogarunt, Adamitæ primam innocentiam.

Nostro sæculo, alii apostolicos se dicunt et a divinis secretis. Dicunt se Spiritus organum per quod loquitur, Ecclesiæ esse reformatores, prophetas, videntes; gloriam suam quærunt et Satanam patrem suum imitantur, Patres Ecclesiæ contemnunt et sibi plus spiritus attribuunt.

Denique, ambitio honorum multos excussit ab Ecclesia. Tertullianus ideo montanista effectus est, quia, mortuo Agrippino, ambiens episcopatum Carthaginensem, illo exciderat. Aerius, episcopatu frustratus, cœpit asserere sacerdotes esse pares episcopis. Sic Lutherus, Ochinus, et alii, primas cathedras, aut pallium, aut purpuram ambientes, repulsi apostatarunt, et primatum alibi quæsierunt.

3° *Deus justis de causis hæreses permittit.*

1. Id facit in pœnam et punitionem peccatorum. Sicut maledicta est terra propter peccatum Adæ, ita, propter peccata nostra, has spinas hæreseon in Ecclesiæ agro permittit, tanquam maledictionem quamdam. Unde Apostolus: « Eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris ut credant mendacio. » Quis ambigat tot jam provincias erroribus immersas « in cæcitate ambulare, quia Domino peccaverunt? » Cum enim doctrina Lutherana ingressa est, regnabat in populis iniquitas, in religionibus libertas, in rectoribus Ecclesiæ ambitio, et gravis socordia circa gregem, in ministris ignorantia cum mala vita. in toto clero collabescebat disciplina; ita ut tabida quædam lues serperet per diversa Ecclesiæ membra, et maxime carnis et ventris voluptas in Germaniæ populis. Primi ergo cæcitate, pœna peccatorum, sunt percussi, instar Sodomitarum, ut jam veram viam non possint reperire, in tenebris palpantes et impingentes, cor et intellectum obscuratum habentes, et ex eo tempore, tot calamitatibus et pressuris afflicti sunt ut vix respirent.

2. Permittit Deus hæreses, ut eos qui Ecclesiæ curam gerunt, e gravi socordia excitet ad sacræ Scripturæ studium et veritatis illustrationem. Hoc docet Augustinus, lib. super gent. cont. Manich.: « Ideo divina Providentia multos diversi erroris hæreticos permisit, ut, cum insultant nobis et interrogant quæ nescimus, vel sic excutiamus pigritiam et divinas noscere Scripturas cupiamus, etc. » Unde, cum in scholis, ante nostras hæreses, fere tractarentur quæstiones curiosæ et pugnæ sæpius verborum, a tempore hæreseon ad Scripturas elucidandas scholarum et scriptorum studium est conversum, ut veritas defendatur et illustretur.

Utitur ergo hæreticis tanquam follibus, ut luce doctrina succendat, et veritatis elucens flamma omnibus innotescat. Et sicut, cum ignis ardet, folles subtrahuntur, ita, cum veritatis flamma apparuit, solet hæreses submovere et ad tempus subtrahere eorum infestationes, saltem violentas. Dico saltem violentas, quia semper aliquam Ecclesia et fides patiuntur oppugnationem, et aliquos hæreticos semper habet intra se. Sicut namque Jebusæus olim semper mansit inter filios Israël, in ipsa Jerosolyma, nec unquam deleri potuit, Deo ita disponente, ad ignaviam Judæorum repellendam, ut scilicet scirent inter eos habitare quos timere et propter quos vigilare oportet; ita etiam nunc, quantumlibet expurgetur Ecclesia ab hæreticis, semper ad nostrum exercitium Jebusæus erit in medio.

3. Ad hoc permittit Deus hæreses, ut unusquisque quam tenax et fidelis et fixus sit catholicæ fidei amator appareat: « Oportet hæreses esse ut probati manifesti fiant. » Et revera, cum aliqua novitas ebullit, statim cernitur frumentorum gravitas et levitas palearum. Hæresis ergo Ecclesiam mundat, eos qui pejoris vel inconstantioris sunt vitæ ad se alliciens, frumentum solidum relinquens in area, paleas ad se faciens evolare. Sic claustra purgavit et monasteria. Quos tædebat jam itineris et laboris, vocavit foris ad excutiendum jugum obedientiæ et castitatis, et reversi sunt in Ægyptum.

Neque tamen propter hoc accusandus

est religionis status, sicut non est accusandum collegium apostolicum quod ex illo prodierit impius Judas; vel congregatio prima diaconorum quod ex illa processerit Nicolaus, hæresum inventor; aut cœlum ipsum quod ex ipso prodierint angeli desertores. Non est culpa religionis quæ potest dicere: « Prodierunt ex nobis, » sed est culpa hujus vel illius personæ particularis; non est culpa regulæ sed transgressoris, sicut impietas multorum non est culpa fidei.

Deus autem in hoc casu utitur, sicut medicus incisione, ut impios illos tanquam pravos humores educat de religionis et Ecclesiæ corpore, ne corrumpant corpus. Sic eduxit Ochinum de sancto Capucinorum instituto. Cuidam religioso de Calabriæ conventu, mire ob eam apostasiam interius afflicto apparuit Christus dicens: « Vade, dic tuo Generali ut sit bono animo et sciat me nunquam desertorum ejus congregationem quamdiu illa ambularit juxta suam regulam. Ego permisi casum Senensis illius ne reliquum gregem inficeret. » Hæc apparitio bis in diversis locis facta est eidem viro qui, amore crucifixi incensus, petiit Indiam ubi crucifixus est.

Similem visionem habuit B. Francescus. Cum aliquos videret ordinem deserentes, flebat amare et dolebat coram Deo. Ad quem semel Dominus: « Quid turbaris, Francisce, aut quid angeris, cum tuorum quispiam vel ordinem deserit, vel scandalum concitat? An forte existimas te ita gregis tui rectorem, ut non me intelligas superiorem ejus esse rectorem? Quis plantavit, nisi ego? Aut quis præter me homines ad pœnitentiam vocat, et vocatis perseverandi vires suppeditat? Ego eos perduxi, ego retinebo et servabo, ego, illis cadentibus, alios erigam. Quamobrem hoc tibi præcipio, ne te in posterum adeo discrucies, sed scias a me familiam diligi; et si unus ad vomitum redeat, me in ejus locum alterum excitaturum, qui illius coronam accipiat. Et si is nondum natus fuerit, efficiam ut nascatur. Quod si tres tantum in ea permanserint, eos nunquam deseram, sed erit semper hæc mea familia. »

Oportet ergo scandala, oportet hæreses in Ecclesia Dei esse, sed væ illis per quos veniunt! Interim novit Deus illas in bonum ordinare, qui Ecclesiam nunquam deseret; sed aliis cadentibus alios eriget; multis in hæresim deficientibus, novum mundum ad fidem vocat, quem in locum cadentium substituit.

LECTIO OCTAVA.

DE APOSTOLIS FIDEI FUNDATORIBUS.

1° *Apostoli fuere a Christo in universum orbem destinati tanquam primi Fidei fundatores.* De hac missione apostolorum plures præclaræ prophetiæ præcesserant.

1. De illis sermo apud Isaiam: « Quam speciosi sunt pedes evangelizantium bona! » Sensus est: Quam pulcher, quam suavis, quam gratus adventus apostolorum annuntiantium Evangelii læta et bona spiritualia, gratiam et justitiam, bona externa, gloriam et salutem! Pedes ergo evangelizantium idem significant quod ipsi apostoli evangelizantes, qui fuere tunc velut pedes spirituales corporis Christi mystici per quos Christus orbem universum peragrabat. Hi pedes laudari possunt ob varia. — A velocitate, quia brevi tempore orbem percurrerunt, quod fuit instar miraculi. — A fortitudine, quia nunquam lassi fuerunt, nullis fracti adversis, nullis retardati impedimentis. Velocitatem hanc et indefessum laborem notans in S. Paulo, Chrysostomus dicit: « Quasi volucris, imo volucri pernicius cucurrit, quasi igneas alas haberet, quibus mundum, mortes, insidias, ærumnas, delicias, illecebras, et omnia Evangelii impedimenta pervolaret. » Addit idem: « Quantum sol terram percurrit propius emittens radios, tantum hic habuit sollicitudinem Ecclesiarum per totum orbem. » — A munditia, quia in lutosa via hujus mundi, semper agentes in hominum conversatione contagiosa, nunquam peccati mortalis contraxerunt malitiam, per Spiritus enim plenitudinem in gratia

fuere confirmati; in cujus rei symbolum Christus lavit pedes discipulorum, ut impleretur ex tunc, inquit Origenes, hoc vaticinium : *Quam speciosi*, etc.! Si quid pulveris, si quid peccati venialis eorum pedibus sive affectibus adhæsisset, statim excutiebant et expurgabant remediis a Christo institutis. — A speciositate, quæ quidem significat splendorem sapientiæ et doctrinæ, virtutis et pietatis, quæ relucebat in apostolis et prædicatione eorum qua attrahebant suaviter et efficaciter mentes hominum a vitiorum fœditate, eos transferentes ad virtutis pulchritudinem.

Hinc B. Catharina Senensis sæpe vestigia eorum qui verbi divini prædicationi incumbebant humi impressa osculabatur, causamque interrogata dicebat: « Dominum ostendisse sibi aliquando animarum in gratia existentium pulchritudinem. Cujus amore sic se captam asserebat, ut continere se non posset quin terram oscularetur, quam eorum pedes calcant qui verbo Dei animas a peccatis ad pulchritudinem divinæ gratiæ reducunt. » Considerabat ergo illa quam speciosi sint pedes evangelizantium pacem cum Deo, annuntiantium bona æterna.

2. Sermo est iterum de apostolis apud Isaïam : « Qui sunt isti qui ut nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras suas? » Apostoli velociter per orbem discurrentes ad conversionem populorum, comparantur nubibus volantibus, quia imbrem doctrinæ et gratiæ quaquaversum circumferebant, ad irrigandam terram sterilem, corda hominum dura et arida.

Hæc erat pluvia voluntaria quam segregaverat Deus hæreditati suæ. Hi ergo, ut nubes fecundæ, pluunt verbis, coruscant miraculis, ad cœlum volant per elevationes mentis, volant modo in unam, modo in alteram terram prout spiritus instinctus direxit, et voluntas gubernantis. Sicut enim nubes elevatæ in una regione et ibi condensati vapores subito feruntur in alteram, et illam irrigant, ita et apostoli, de loco in locum se transferentes, rorem et imbrem gratiæ et doctrinæ undique spargunt. Columbis etiam in eadem Scriptura comparantur, quæ citissime volant, dum nidum repetunt et columbarii fenestras, cum pullis suis. Cum ergo dicitur : *Qui sunt isti qui volant*, etc.? vox esse potest Ecclesiæ de Israëlitico populo primum congregatæ, admirantis volare ad se gentium turbam ex toto orbe terrarum et assumptis alis ad se festinare. Et quidem, ut legit Cyrillus, columbas cum pullis, hoc est apostolos cum discipulis et filiis suis spiritualibus, quos adducunt ad fenestras columbarii, ad ingressum Ecclesiæ per fidem. Columbæ quoque nomen recte apostolis convenit, ob puritatem, simplicitatem, mansuetudinem, fœcunditatem.

3. Est sermo de apostolis, Psal. 18 : « In omnem terram exivit sonus eorum. » Licet de cœlis materialibus id primo intelligatur, qui per orbem universum sua pulchritudine, motu, stellarum varietate, splendore, magnitudine, enarrant et enarrabunt semper gloriam Dei, tamen etiam intendit Spiritus loqui de apostolis, saltem in sensu allegorico, ut S. Paulus ipse interpretatur. Apostoli ergo et apostolici viri dicuntur cœli qui, elevati a terra per contemplationem, ampli per charitatem, splendidi per sapientiam, semper sereni per animi tranquillitatem, celerrime moti ab intelligentia per obedientiam, pluentes per instructionem, tonantes per objurgationes, fulgurantes per miracula, multa bona terris largientes, et nihil ab eis quærentes, purissimi ab omni sorde per vitæ sanctitatem, Deique habitaculum per justitiam perfectam.

Quod vero dicitur in omnem terram prædicatio eorum exivisse, præteritum, more prophetico, pro futuro ponitur ob certitudinem. Ante mundi ergo consummationem, doctrina apostolica universum pervadet orbem. Per seipsos autem peragrarunt omnem terram Romanis subjectam, omnem terram tunc cognitam : nam et Matthæus prædicavit in Æthiopia, Thomas in India, alii in remotissimis etiam partibus, ita ut saltem fama Evangelii et doctrinæ apostolorum remotissimas penetrarit orbis partes, juxta D. Thomam.

4. Sermo etiam est de Christo et apostolis apud Isaïam. « Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, et fæces Israël convertendas; dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. » Electi sunt apostoli, ut lucem Evangelii usque ad orbis extremitates inveherent; ut Christi gloria omnibus gentibus innotesceret, et salus per eum allata. Non ergo solus populus Israëliticus electus fuit, sed et gentilis. Imo populo Israël magna ex parte ad hanc lucem oculos claudente, gentium multitudo illam recepit. Unde

dicitur apud Isaïam : « Angeli pacis amare flebant, » hoc est apostoli, qui erant pacis legati et nuntii, præ compassione flebant super cæcitate populi sui Judaïci pacem hanc rejicientis, et instar noctuarum lucem hanc refugientis. Attendite, o Judæi! quod nobilis de genere vestro propheta, in Scriptura citata, *vos fæces vocat Israël.* Fæces vocat, quia in peccatis vestris putidis, quasi in luto fæcis infixi hæretis. Fæces vocat, quia tanquam sordes et fæces fœtidæ dispersi estis super terram, ab omnibus vilipensi et conculcati. Fæces denique vocat, quia de omnibus prærogativis vobis a Deo olim concessis, nihil vobis residuum est, nisi fæces et reliquiæ quædam fœtidæ : « Projeci, inquit Dominus, a me stercus solemnitatum vestrarum. » Quid vobis de lege nunc restat? Ubi sacrificium, ubi sacerdotium de tribu Levi? Ubi templum? Ubi sceptrum et regnum? Si quid vos existimatis adhuc de his habere, reliquiæ immundæ sunt, fæces sunt; evacuatum est vinum, evacuata lex vestra, per Christi adventum consummata sunt omnia. Quid ergo, cæci, in fæcibus hæretis et immunditiis? Attendite ad lucem Evangelii, et ad servos a Domino missos « ad suscitandas tribus Jacob, et convertendas fæces Israël : » a fæcibus vestris convertimini ad puritatem fidei.

Nota, sine filiis discessit Christus, quia paucis fidelibus ad se conversis vitam finivit; sed apostoli ejus fratres semen ei suscitarunt, quia Ecclesiæ ejus sponsæ filios spirituales magno numero genererunt : et ita verum est de Ecclesia : « Sterilis peperit multos, et quæ multos habebat filios infirmata est, » verificatur id de synagoga.

5. Sermo est de apostolis, apud Psalmistam : « Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos super omnem terram. » Sermo est prophetæ ad Ecclesiam Christi sponsam, ut sit sensus hic accommodatus : O Christi sponsa, quam felix connubium tuum cum cœlesti sponso! Orientur enim ex illis nuptiis, pro antiquis illis patriarchis, novi filii apostoli eminentiores illis futuri, quia principatum sortientur super universum orbem : et destinabis illos, ut toti orbi leges ferant, scribentes illas in tabulis cordis, per quas totum orbem sibi subjicient, erunt enim hi filii, principes. Et sicut electi sunt olim duodecim duces populi, qui illum in terram promissionis deducerent : ita hi sunt duces populi novi, perducentes eum ad terram promissam, terram viventium. Hic ergo principatus spiritualis est, per quem etiam ipsis regibus apostoli imperabant, illos cum regnis et sceptris suis obedientiæ fidei subjicientes.

Unde dicit alibi Psaltes : « Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham, quoniam dii fortes terræ vehementer elevati sunt. » Sensus est : Ipsi principes cum populis suis ad fidem venerunt, et dimissis diis patrum suorum, cum Deo Abraham, qui solus Deus verus est, congregati sunt : et hoc per prædicationem apostolorum. « Dii enim fortes terræ elevati sunt, » id est apostoli, quasi dii super terram a Deo constituti, adeo vehementer elevati sunt donis sapientiæ et fortitudinis et miraculorum, ut principes populorum eis resistere non potuerint, ut exponit D. Chrys. Principatus ergo eorum nimis confortatus est, quia et super populos, et super reges, et super dæmones potestatem et imperium habuerunt. Illi vero principes « memores erunt nominis tui, Domine; » quia nomen tuum portabunt coram regibus et monarchis, et omnibus gentibus. Propterea memorabile facient nomen tuum apud omnes posteros, *et populi confitebuntur tibi,* et cum illis celebrabunt nomen tuum, et potentiam tuam, usque in sæculum sæculi.

2° *Deus ad fidei plantationem et orbis conversionem, elegit apostolos piscatores et ignobiles.*

1° Ut fundamenta Ecclesiæ responderent fundamentis orbis terræ. De terra dicitur apud Job : « Appendit terram super nihilum. » Ubi dicit Liranus, quod aqua habet pro fundamento terram, aër aquam, ignis aërem, et sic per cœlos ascendendo usque ad supremam sphæram, ita ut tota machina, terræ innitatur. Sed terra est super nihilum, super seipsam, super Verbum Dei : « Qui fundasti terram super stabilitatem suam. » Sic Deus Ecclesiam tanta stabilitate fundavit, ut vires inferni superare eam non valeant, et tamen super nihilum fundavit eam. Aliæ respublicæ, monarchiæ, aut urbes, habent fundamentum suum, aut in sapientia, aut in armis, aut in divitiis, aut in sanguine et stemmate. Sed civitas Domini et regnum ejus, super nihilum est, super duodecim viros ignobiles, sine divitiis, litteris, armis. Hoc mysterium videtur indicasse Anna

in suo cantico, dum dicit: « Domini sunt cardines terræ, et posuit super eos orbem. » Ipsi apostoli velut cardines et fundamenta sunt super quos posuit Dominus totum orbem, non quia fortes erant, aut potentes ad tale pondus, sed quia Domini erant, quia poterat eis fortitudinem sufficientem impertiri. Hanc ergo scripturam de apostolis recte intelligi confirmant Hebræa, quæ habent: *Domini sunt afflicti terræ.*

2° Rationem adfert D. Paulus: « Infirma, inquit, elegit Deus, ut confundat fortia, ut non glorietur omnis caro. » Elegit, ut fidem plantaret, ignorantiam, simplicitatem, debilitatem, ut confunderet fortitudinem arrogantem, sapientiam subtilem, nobilitatem mundi superbam, *ut non glorietur omnis caro.* Hic D. Prosper applicat virtutem Samsonis, cum asini mandibula (quod est animal simplex et ignarum) triumphantis de tot Philistæis, qui velut gigantes erant, et dentes mandibulæ sanguine hostium tincti mansere. Dicit ibi significari victoriam Christi de mundo, per simplicitatem et ignorantiam apostolorum. Samson poterat gladium aut alia arma reperire, usus est tamen instrumento adeo inepto ad bellum, ut victoria non tam instrumento attribueretur, quam fortitudini personæ. Sic Christus variis modis poterat sibi mundum subjicere, sed hunc modum elegit ut tota gloria sua esset, nec haberet instrumentum unde gloriaretur. Hanc rationem affert divus Augustinus: « Magna, inquit, artificis misericordia: sciebat enim quod si eligeret senatorem, diceret senator, dignitas mea electa est; si divitem eligeret, diceret, opulentia mea electa est; si regem, potestas mea; si oratorem, eloquentia mea; si philosophum, sapientia mea electa est. Dicit ergo Dominus: Relinquantur superbi isti, multum tument: Veni, tu pauper, nihil habes, nihil nosti, sequere me, tam longo fonti vas inane admovendum est. Dimisit retia piscator, accepit gratiam et factus est divinus orator, leguntur modo verba piscatorum, et subduntur colla oratorum. » Hæc Augustinus.

Rationem hanc etiam significabat Ambrosius: « Elegit duodecim, quos ad propagandum auxilium salutis humanæ, per terrarum orbem satores fidei, destinaret. Simul adverte cœleste consilium. Non sapientes aliquot, aut divites, aut nobiles elegit, ne traduxisse prudentia, ne redemisse divitiis, ne potentiæ nobilitatisque auctoritate traxisse aliquos ad suam gratiam videretur. » Hæc Ambrosius. In prædicatione ergo apostolorum mire eluxit virtus Christi.

1. In eo quod pauci piscatores illitterati, obscuri, « tanquam purgamenta mundi habiti, » orbem tamen fidei et cruci Christi subjecerint. Et id quidem adeo brevi tempore, non armis, aut eloquentiæ vi, sed simplici prædicatione.

2. Quod tot hostes visibiles et invisibiles evicerint. Invisibiles quidem, dæmones et idola, peccatum, mortem et infernum totum. Visibiles vero, reges et principes, oratores et philosophos, Græcos et barbaros, denique leges et judicia, religionesque antiquissimas et disciplinas, quæ tot habebant sectatores illustres.

3. Quod persuaserint doctrinam de Deo crucifixo adorando, et Salvatore credendo, quodque persuaserint legem ejus, adeo carni repugnantem. Denique quod non solum urbes aliquot, sed et totum fere orbem huic fidei, et regno Crucifixi subjecerint. Unde Tertullianus, lib. contra Judæos, Christi regnum omnium regum et populorum regnis ita confert: «Salomon regnavit, sed in finibus Judææ tantum, a Dan usque Bersabee. Babyloniis et Parthis regnavit Darius, non ultra. Ægyptiis Pharao, sed illis tantum. Nabuchodonosor ab India usque ad Æthiopiam. Alexander Macedo nunquam Asiam universam, et cæteras regiones postquam devicerat, tenuit. Sic Germani, Britanni, Mauri, Romani, imperii sui habent terminos, Christi autem nomen et regnum ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus colitur, ubique regnat et adoratur, ubique omnibus æqualis, omnibus rex, omnibus judex, omnibus Deus et Dominus. »

Porro licet apostoli secundum mundum illitterati fuerint, impotentes, ignobiles, virtute tamen ex alto induti fuere et sapientia, ut legationem suam ad effectum deducerent. Et tanta gratia a Spiritu Sancto repleti fuere, ut non solum in gratia præcesserint antiquos sanctos Veteris Testamenti, sed et omnes sanctos Novi Testamenti, quacumque prærogativa fulgeant, sive virginitatis, sive doctrinæ, sive martyrii, abundantius illis Spiritum Sanctum participante, ut asserit D. Thomas: « Licet enim, inquit, quidam alii sancti majora sustinuerint tormenta, et majores austerita-

tes : tamen sciendum quod magnitudo meriti principaliter et respectu essentialis præmii attenditur secundum charitatem. Apostoli ergo opera quæ fecerunt, ex majori charitate fecerunt : ex qua habebant cor ad multo majora facienda, si opportunum fuisset. » Charitas autem hæc unicuique datur secundum mensuram donationis Christi; ille autem dat, juxta id ad quod elegit. Sicut ergo excellentissima gratia data est Christo, quia caput omnium justorum, et post eum B. Virgini, quia electa est, ut foret mater Dei : ita cum ad summam divinitatem electi sint apostoli (ut Ecclesia in illis fundaretur, et immediate a Christo ad orbis conversionem et salutem mitterentur), ideo eis abundantiorem gratiam præ cæteris tribuit. Abundantius participarunt de fluentis gratiæ, quo proximiores fuerunt fonti. Plenius participarunt de luce et ardore charitatis, quo viciniores fuerunt soli. Et quo erant membra digniora corporis mystici, et viciniora capiti, eo plenius participarunt de ejus influxu vitali. Christus est fons, sol, caput nostrum, cui ipsi præ cæteris conjuncti fuere.

In hujus rei confirmationem facit, quod dicit Apostolus : « Nos ipsi primitias Spiritus habentes, » quod verum est, non solum quia tempore prius Spiritum Sanctum habuerunt, sed etiam quia plenius et perfectius : sicut in fructibus, quod prius ad maturitatem pervenit, est pinguius et magis acceptum. Ideo primitias petebat Dominus. Unde ad Hebræos dicitur. « Accessistis ad Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cœlestibus. » Quod si quis contendat Joannem Baptistam apostolis præferendum in gratia, quia dicit Dominus : « Inter natos mulierum non surrexit major : » sciat is, hanc Scripturam non convincere, quia non comparat eum Christus cum sanctis Novi Testamenti, sed cum antiquis prophetis, ut etiam expressit Lucas. Unde inde non colligitur major, vel par esse apostolis, nec hoc certo asseri potest, nec hic contentiosius agendum.

Referunt aliqui, inter duos viros doctos quondam disceptationem fuisse, quia unus summa in veneratione Joannem Baptistam, alter specialiter colebat Evangelistam, quolibet multum commendante patronum suum. Condixerunt ergo sibi diem ad publicam disputationem de hac re, ad probandum quis major foret. Sed nocte præcedente diem assignatum, Baptista apparuit doctori sibi devoto, Evangelista quoque alteri devoto, monentes ut talem disputationem dimitterent; sed sicut in cœlo ipsi concordes erant in gloria, ita hortabantur ut in terris concordes forent in pace et charitate, et quod demum in cœlis hanc veritatem forent visuri. Ita quidam.

Ergo honorandi sunt sancti, nec contentiosius disceptandum de eorum præeminentia, sicut multi de fundatoribus suis, Francisco, aut Dominico, etc. Inutiliter ac imperite faciunt, fundatores suos ad sedem Luciferi exaltantes, ultra apostolos extollentes, aut alios martyres et confessores in Ecclesia Dei celeberrimos. Scire ergo debent hi, quod sicut *honor Regis judicium diligit*, ita et sanctorum ejus, quibus non est gratus falsus honor aut indiscreta devotio.

3° *Apostoli Ecclesiam fundarunt et fidem, non solum verbi prædicatione, sed et sanguinis effusione.*

Sic canit Ecclesia : « Isti sunt qui viventes in carne plantaverunt Ecclesiam sanguine suo, etc. » Vide ergo Ecclesiæ structuram. Primum fundamentum est Christus, quasi rupes firma et fundamentum fundamentorum. Super illud duodecim sunt lapides fundamentales apostoli : vidit enim Joannes, « in fundamentis civitatis novæ, scripta nomina duodecim apostolorum Agni, ornata omni lapide pretioso. » Accedunt deinde ad hanc structuram omnes animæ fideles, « tanquam lapides vivi, ut cœdificentur, » inquit Petrus, et hi lapides per varias afflictiones et persecutiones, quasi per malleum et securim aptantur huic ædificio. Tunsionibus, pressuris, expoliti lapides, suis coaptantur locis, per manus artificis, disponuntur permansuri sacris ædificiis.

Cæmentum vero hujus ædificii est sanguis Christi, apostolorum et martyrum; quia per illum sanguinem, coagmentationem, et firmitatem accepit adversus omnes ventos et undas, adversus « mirabiles elationes maris » hujus procellosi, hoc est, contra conspirationes omnium principum, et tyrannorum, Judæorum et Gentilium. Adversus hos, hi orbis triumphatores usque ad sanguinem, pro veritate fidei decertarunt. Unde Augustinus : « Incomparabiliter pulchrior est veritas christianorum, quam Helena Græcorum. Pro illa enim fortius nostri martyres adversus hanc Sodomam, quam pro illa illi heroes adversus Tro-

jam dimicaverunt. » Simile itaque fuit apostolorum et martyrum bellum pro fide, bello Gedeonis; quia, ut ait Rupertus : « Armati venerunt cum duce suo ad prælium martyres Domini, sed tubis, sed lampadibus, sed lagenis. Insonuerunt tubis dum prædicant. Confregere lagenas, dum solvenda corpora sua hostilibus gladiis in passione supponunt. Resplenduerunt lampades, dum post solutionem corporum miraculis coruscarunt. » Ita ille. Sic scilicet contra infernum, mundum, idololatriam, non armis aut sagittis, sed corporum quasi lagenarum confractione pugnarunt. Et tunc amor Dei, lumen, gratia, sanctitas eorum et vis fidei eluxit. Verum est ergo illud, quod in cantico Deboræ canitur : « Nova bella elegit sibi Dominus. » Ipse virga potentiam Pharaonis dissipat, asini mandibula Philistæos, baculo et funda Goliath, tubarum clangore mœnia Jericho, lagenarum confractione hostes Gedeonis. Quæ omnia significabant, quod per ignominiosum crucis instrumentum, et per martyrium, et apostolorum vocem et sanguinem, mundum et Satanam erat subjugaturus. Per sanguinis ergo effusionem, Ecclesia et fides initium suum habuit et incrementum. Unde et Ecclesiæ Christi sponsæ recte potest applicari illud apud Ezech. : « Transiens per te, vidi te conculcari in sanguine tuo, et dixi : Vive, vive, inquam, in sanguine tuo. » Ut sit sensus : Cum adhuc in adolescentia esses, o sponsa! transivi per te, et vidi quod jaceres in sanguine tuo, in sanguine filiorum tuorum, in sanguine martyrum. Et dixi : Vives in illo sanguine, quia mors filiorum tuorum, tibi vita erit, et ille sanguis erit quasi semen, quo propagaberis et cresces : » quia sanguis martyrum semen est christianorum. Semper dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur. » Voluit Deus confirmationem legis novæ similem esse confirmationi legis antiquæ. Moyses, ut dicit Apostolus, « aspersit sanguine victimarum librum legis, » ad ejus confirmationem; aspersit et populum ipsum. Sic populus christianus et lex nova aspergitur sanguine Christi; et confirmatur sanguine victimarum, hoc est, martyrum, pro illius legis defensione in sacrificium sese Deo offerentium.

Voluit secundo, consecrationem novi templi sui, novæque Ecclesiæ, similem esse consecrationi templi Salomonis, ut figura impleretur veniente veritate. In illius templi consecratione, centum millia ovium, et viginti millia boum, sacrificata sunt. Ut quid putas tantam sanguinis effusionem effundi debere, multas victimas offerendas esse? Agni et oves sunt simplices fideles, qui se ad mortem in primitiva Ecclesia pro fide libere obtulerunt in sacrificium Deo; quorum numerus adeo ingens est, ut vix numerari possit. Quia in generalium persecutionum procellis, nulla erat regio, aut insula, nullus terræ angulus, qui non sanguine martyrum redundaret. Dies unicus post gravissimam lanienam, plura millia ad coronas emittebat. Omnis ordo, omnis sexus, ad necem quærebatur: « Ætas, inquit Ambrosius, adhuc mori nescia, vitam quam vix hauserat, jam quasi perfuncta donabat; nondum idonea pœnæ et jam matura victoriæ, Divinitatis erat testis, quæ nondum sui existebat arbitra. » Alta utique fidei vis, quæ ab illa etiam testimonium repetebat ætate. Matres cum pueris, libere se neci tradebant.

Habes hac de re illustre exemplum apud Prudentium, quomodo puer nondum septennis coram Asclepiade præfecto, Dei unius essentiam et Christi virtutem (explodens deorum multitudinem) constanter asseruerit. Tyrannus ergo matrem accersiri jubet, et coram illa virgis immaniter cædi. Cunctis flentibus ad crudele spectaculum, sola mater stat, imperterrito vultu, et serena fronte, amore Christi. Parvulus interim se sitire clamat; at mater eum increpans, dicit christianum cedere morti non debere. « Si sitis, inquit, o fili! habes aquam vitæ, quam sugere modo potes de Christo, habes fontem illum perennem, tibi proximum : calix infantium Bethleemiticorum tib exhauriendus est. Memineris, o fili! obedientiæ Isaac parvuli sese libere sacrificantis. Memineris constantiæ puerorum septem Machabæorum, ad mortem intrepide sese offerentium. » His similibusque puerum mater animans, facit ut virili animo omnes dolores, et vulnera virgarum rideat, tortoribusque insultet victor. In rabiem vero actus Asclepiades, capite eum mulctari jubet. Ex alto ergo demittitur puer quem in sublimi suspenderant, ad virgarum ictus suscipiendos. Mater demissum ex alto, gerebat amplexu et sinu, osculo solum ei impresso, vale dicit, et carnifici tra-

dit. Sed dum amputat cervicem carnifex, mater psallere docta ex Davide canebat: « Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus; tuus ille servus filius ancillæ tuæ. » Talia canens, explicabat pallium et sinum, sub ictu et sanguine, ut hanc pretiosam cruoris undam gremio suo exciperet, et caro applicaret pectori.

Vides ergo quomodo agni et oves, pueri et matres tanquam victimæ pretiosæ oblatæ fuerint Deo, jam ab initio Ecclesiæ, quasi in consecrationem ejus. Et quidem plura millia victimarum oblata sunt : et sanguis copiosior effusus, quam in consecratione templi Salomonis. Si enim centum millia ovium ibi oblata; multo plures martyres etiam in Ecclesiæ initiis fuere. Dicebat enim divus Hieronymus de suo tempore : « Si Ecclesia omnibus voluisset festos dies decernere, plusquam quinque millia unicuique diei posset assignare. »

Sicut vero diximus, per oves designari simplices fideles, ita per viginti millia boum, dicimus significari apostolos, et apostolicos viros, fidei prædicatores, qui tanquam boves in agro Domini laborant, qui etiam sanguine suo Ecclesiam consecrarunt, et fidem confirmarunt. Mors eorum non aliud fuit, quam Deo acceptabile sacrificium. Hinc B. episcopus Polycarpus, cum in medio ignis ligatus foret, ipse se velut vivum et odoriferum sacrificium Deo offerens, hunc in modum precabatur : « Accipe, Pater æterne, in sacrificium acceptabile, quam mihi donasti vitam. Tu Dominus es universi, et Pater Salvatoris Domini mei Jesu Christi, per quem te cognovimus, et qui se pro nobis obtulit in cruce. Per eumdem meipsum offero nunc, in confessione fidei sanctæ, ad gloriam tuam ejusque æternam. Gratias tibi infinitas ago, quod me dignatus es adscribere numero beatorum martyrum tuorum, et me facere participem calicis et passionis Domini mei Jesu Christi. » Habuit vero hæc oratio tantam vim, ut ignis accensus viri sancti corpus non ureret, sed tantum velut contegeret, et protegeret; quod mirabilius est, ipsæ flammæ spirarent et diffunderent suavissimum odorem, quasi incensi thymiamatis aut thuris, unguentique odoriferi. Id videntes impii ministri gladio eum transverberarunt, et copia sanguinis defluentis statim extinctus est ignis, et anima ad Deum evolavit. Vide Ribadeneiram.

Propterea etiam mortem et martyrium suum vicinum sciens Apostolus, de illo quasi sacrificio loquens, dicebat: *Ego enim jam delibor*, hoc est, sanguinem meum quasi libamen Deo profundo et sacrifico. Memineris ex Levit. sacrificia duas partes habuisse, victimam scilicet, bovem aut ovem, et libamen, puta vinum aut oleum. Erant ergo sacrificia quasi convivium Dei, in quo velut cibus Dei erant victimæ, potus vero libamen. Victimas ergo vocat Paulus gentes à se conversas, Christoque oblatas quasi in sacrificium : sanguinem autem suum, quo hanc victimam et oblationem confirmavit et sanxit, libamen vocat. Ita etiam loquitur ad Rom. 15, et ad Philipp. 2, v. 17.

Sic et D. Laurentius de Xysti pontificis martyrio, quasi de sacrificio loquitur, cum eum ad martyrium euntem sic alloquitur : « Quo properas, sacerdos sancte, sine ministro ad sacrificium? Tu nunquam sine ministro illud offerre consueveras. Experire ergo, utrum dignum ministrum elegeris, cui commisisti dominici sanguinis dispensationem. » Cupiebat et ipse consors esse in hoc sacrificio mortis ejus.

Omnes ergo hi boves erant strenue in agro Domini laborantes, qui sanguine suo Ecclesiam consecrarunt, fidemque confirmarunt. Et hi quoque magno numero fuerunt, quia persecutionis furor, religionis nostræ præcones et antistites, eosque qui sacerdotalis erant ordinis, præcipue impetebat, ut illi qui cæteris eminebant tanquam *montes transferrentur in cor maris*, et ut illis, qui in navicula Petri gubernacula sortiti erant, disjectis, jam tota navis periculo subjaceret. Unde triginta primi pontifices martyrio sunt affecti, et multi eorum ministri cum eis.

Hoc vero hic advertendum, apostolos qui fidei fundatores fuere in vita sua, non minus Ecclesiæ profuisse post mortem, favore suo, meritis et intercessione, quam ante. Hinc de B. Petro loquens D. Leo, cui dictum fuit : « Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni cœlorum, » manet, inquit, dispositio veritatis, et B. Petrus, in accepta fortitudine petræ perseverans, suscepta Ecclesiæ gubernacula non reliquit; qui nunc plenius ea quæ sibi sunt commissa, peragit, et omnes partes officiorum et curarum in ipso, per quem est glorificatus, exequitur. Si quid

itaque a nobis recte agitur aut obtinetur, illius est operum atque meritorum, cujus in sede sua vivit potestas, excellit auctoritas. » Ita D. Leo.

Certe D. Petrus et D. Paulus fidei propagationi summe profuerunt, dum Constantino apparentes ad fidem capessendam induxerunt, per quem toto imperio fides est propagata.

D. Jacobus in Hispania paucos convertit, sed tamen ejus meritis et patrocinio post mortem conversa est. Unde quod de Samsone dicitur : *Plures occidit moriens, quam fecerat vivens;* ita ille plures mortuus occidit peccato, ut viverent justitiæ, quam fecerat vivus. Hoc etiam ipsi prædixerat B. Virgo, quæ ei: dum in Hispania ageret, apparuit; et cum tristaretur se tam parum fructus illic fecisse, significavit ei B. Virgo post mortem plures convertendos. Unde dicitur in loco ubi apparuit, oratorium Virgini Mariæ dedicasse.

De apostolo Thoma si loquamur, certum est Indiam ejus tutelæ commissam, maximos favores ipsius patrocinio assequi quotidie, Evangelii luce ejus meritis incrementum accipiente. S. Xaverius, qui inter primos Indiam orientalem fide illuminavit, quoties aliquid magnum in istis provinciis, pro salute illarum, et Dei gloria attentare volebat, prius ad corpus B. apostoli Thomæ peregrinationem instituebat. Ubi plures noctes, diesque in oratione consumens, per merita apostoli instanter supplicabat, sibi a Deo donari partem spiritus ejus ac zeli, ad renovandam fidem in istis provinciis, in quibus eam plantarat apostolus, et ut posset hanc vineam ejus tutelæ commissam, nomine quoque ipsius et favore, tanquam minister excolare. Unde magna aggressus est, et ad effectum deduxit ipsius apostoli ope, ut sæpe fassus est.

Est et aliud mirabilius, quod plures scriptores referunt tempore Calixti secundi, anno 1120, patriarcham Indiarum Joannem nomine, devotionis gratia Romam venisse, et in pleno consistorio coram Pontifice, et cardinalibus aliisque prælatis, asseruisse apostolum Thomam visibiliter annis singulis apparere, et manu propria populum communicare, præsentando dignis, indignos vero prætereundo.

4° *Sicut prima fidei plantatio facta est per sanguinem, ita, in novo orbe, fidei propagatio fit per christianorum novorum sanguinem.* Verum esse illud cujusdam poëtæ carmen nemo ambigat :

Sanguine fundata est Ecclesia, sanguine crevit,
Sanguine nutritur, sanguine finis erit.

Fides enim accepit firmitatem per sanguinem apostolorum et martyrum, nutritur quotidie et propagatur persecutionibus, et per sanguinem quem effundet Antichristus finietur, completo numero electorum.

Quomodo autem fidei propagatio in novo orbe per sanguinem fiat, docent nos quæ ex Japonia referuntur. Anno 1617, gravis in christianos exarsit in Japonia regis ac principum ira et persecutio; multi e prisca nobilitate, bonis omnibus privati, in exilium acti sunt : ipsi vero exultantes bonis cedebant, et multi ex christianis gubernatori nomina sua deferebant ultro, ut sic se profiterentur christianos. Sed ut magis se contra iram regis obarmarent, sodalitatem martyrum instituerunt, ad quam mox tria capitum millia sese aggregarunt. Hujus sodalitatis prima lex est : « Si pro fide Christi bona adimantur, spolium hoc forti et libanti animo tolerato. » Secunda lex : « Pari constantia, et animo, exilium et mortem pro Christianismo excipito. » Plures ergo quod verbis professi erant, re præstiterunt. Arimæ regulus cædi christianorum tribunal erexerat, diem dixerat. Mox ad viginti christianorum millia ultro se præsentarunt, ut christianos se profiterentur. Territus tyrannus cessit, et paucorum nece suum furorem satiavit. Ex illis octo vivos cremari jussit. Inter eos erat pater et mater, cum filio duodeni, et filia viginti annorum, quæ in mediis flammis exultans, prunas ardentes, quasi rosas aut carbunculos gemmasque pretiosas, capiti suo imponebat, illis velut se coronans. Frater vero parvulus, solutis igne vinculis, ignem cum gaudio calcans, ad matrem pariter ardentem gratulabundus accurrit: terque Jesu et Mariæ sanctissima nomina forti voce inclamans, matris suæ gaudia cumulavit, et ad latus ejus extinctus concidit. Ecce quomodo in illis revixit fervor ille et spiritus primitivæ Ecclesiæ : quos nec gladius nec persecutio nec ignis, nec mors quælibet *separare potest a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu.* Simile quid accidisse legimus in fervidis illis christianis, tempore Valentis imperatoris. In Edessa Mesopotamiæ civitate, inquit Socrates, oratorium est

quod dicitur Martyrium S. Thomæ apostoli, in quo frequentes conveniunt ob loci sanctitatem. Valens imperator videns hanc multitudinem, quam sciebat hæresim suam detestari, fertur præfectum manu percussisse, quod non curasset eos inde expelli. Præfectus autem, cum, contumelia hac accepta, paratus esset vel invitus imperatoris iræ morem gerere, occulte significat (non enim tot virorum cædem perpetrare volebat), ne quisquam in Martyrio deprehenderetur. Verum nemo acquiescebat illius consilio, vel minis, omnes enim sequenti die ad oratorium confugiunt, et confluunt. Cum autem, præfectus multorum militum manu stipatus, illuc properaret, ut imperatoris iram exequeretur, mulier paupercula, filiolum suum manu trahens, ad martyrium currebat, et ordinem satellitum prævertebat. Indignatus præfectus eam vocat, dicens : *Quo tam jucunde curris, o infelix mulier?* Cui illa : *Illuc curro quo alii currunt.* Ille vero : *Non audisti præfectum omnes interempturum quos sibi repererit? Audivi,* inquit, *et ideo festino ut et ibi inveniar.* Hoc audito, præfectus admiratur convenientium dementiam. Accedit imperatorem, et instruit cunctos pro fide sua paratos mori, nec tamen convenire, ut tantus hominum numerus brevi tempore occidatur, atque ita imperatori ut iram poneret persuasit. Ita Socrates.

Primus ergo charitatis zelus renovatur in christianis novi orbis, dum sese ultro pro nomine Jesu morti offerunt : ut sint et ipsi victimæ pretiosæ quarum sanguine, noviter ibi surgens, Ecclesia et fides aspergatur et confirmetur. Ubi etiam elucescit, si plenius inspiciamus, divina sapientia, quæ eodem tempore quo fides cœpit exulare per hæreses introducas in variis Europæ partibus, ad novum orbem illam transtulit : voluitque eam cum gaudio ab incolis illis barbaris hospitio excipi. Adimpletur ergo illud Evangelii : « Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructum. » Auferentur dona spiritualia, fides et vera Dei cognitio, per quæ regnat. Et quia qui fuerunt *ad nuptias vocati non fuerunt digni, mittuntur servi ad exitus viarum, ut cæcos quoque et claudos compellant intrare.* Sic solet Dei providentia, dum aliquos permittit cadere, alios pro illis erigere. « Conteret multos, inquit Job, et stare faciet alios pro eis, novit enim opera eorum, et ideo induxit noctem, et conterentur. » Hinc loco angelorum cadentium homines substituuntur : et gentes eliguntur loco Judæorum. Sic auferens ab Heli sacerdotium, providet sibi de Samuële; regnum auferens a Saüle, providet de Davide; apostolatum auferens a Juda, providet de Mathia. Denique coronam quadragesimi militis deficientis præfrigore, impertitur janitori. Quando ergo Deus vasa iræ dissipat, vasa sibi præparat alia, in quæ misericordiam suam effundat. Hæc itaque multorum defectio et novorum christianorum erectio et fervor, nobis confusionem parere debet et timorem, ne forte et nos indignos exhibeamus, et a nobis corona fidei auferatur. Hinc sollicite monet Dominus : « Ecce venio cito, tene coronam tuam, ut nemo accipiat eam : » quibus verbis monet angelum, sive episcopum Philadelphiæ, et plebem illius, sed in illo monet etiam nos omnes.

LECTIO NONA.

DE SYMBOLO APOSTOLORUM.

1° *Primum Fidei nostræ symbolum composuerunt Apostoli.* Est vero symbolum, regula fidei nostræ simplex, breviter comprehendens primaria capita nostræ religionis, quæ omnibus credenda expresse proponuntur. Quatuor autem celeberrima sunt. Primum Apostolorum nominatur, de quo agimus. Secundum est concilii Nicæni, in quo, ob Arii hæresim, explicantur plenius pertinentia ad Filii divinitatem. Tertium est Constantinopolitanum, in quo propter hæresim Macedonii, adduntur quædam de Spiritus Sancti divinitate. Quartum est Athanasii, omnium explicatissimum, quod jam olim a tota Ecclesia receptum est, unde est ejusdem auctoritatis cum aliis.

Quantum ad symbolum apostolicum, cum illi post Spiritus Sancti missionem, accepissent mandatum eundi in universum mundum, composuerunt formulam quamdam christianæ fidei, ut idem omnes sentirent, et proponerent illis, quos ad unitatem fidei erant vocaturi.

Hanc formulam *symbolum* vocarunt duplici ratione. Primo, quia ex variis sententiis quas in commune contulerunt, conflata est. Secundo, quia est velut nota et tessera, qua falsi fratres a veris christianis dignoscuntur. Sicut enim inter milites datur nota et tessera, ut se mutuo agnoscant, ita et inter milites Christi. Sic et ab initio Lutheranæ factionis, ut ipsi protestantes dignoscerentur tanquam novi evangelici, pro nota et symbolo distinctivo, famulorum manicas et vestes, his litteris acu pictis, notari voluerunt : V. D. M. I. Æ., hoc est, *Verbum Domini manet in æternum.* Sic et hæretici habent speciales suæ fidei confessiones, et Turcæ habent alcoranum suum, hoc est, fidei mahometanæ confessionem. Ipsi ergo apostoli tanquam patres fidei, fundatores religionis christianæ, magistri doctrinæ evangelicæ, legati Christi, coadjutores ejus in opere redemptionis, hanc formulam omnibus Ecclesiis tradiderunt. Unde licet non sit Scriptura sacra, habet tamen eamdem auctoritatem, etsi enim non scripto, tamen vivæ vocis ministerio tradiderunt. An vero singuli particularem articulum composuerunt, an communi consensu omnes articulos, non est certum.

Interim, quia duodecim apostoli a Domino non sine mysterio electi fuere, ita et duodecim articulos mystico numero composuerunt; duodenarius enim numerus mysterium habet in apostolis, in quo quaternarius numerus ter invenitur, et numerus ternarius quater. Per hoc significatur, quod annuntiaturi essent in quatuor partibus mundi gloriam et fidem Trinitatis, mysterium ante sæcula absconditum.

Unde hujus mystici duodenarii plures figuræ præcesserant.

1° Duodecim fontes reperti in deserto, significabant aquam doctrinæ evangelicæ, per universum hujus mundi desertum fundendam a duodecim apostolis.

2° Duodecim boves, vas illud magnum templi Salomonis, quod mare æneum dicebatur, portantes, significabant eosdem sacramentum baptismi (per vas illud aquæ designatum) ad gentes transferentes.

3° Duodecim patriarchæ, filii Jacob, a quibus omnis populus Dei descendebat, præfigurabant hos duodecim fidei patres, ex quibus omnium est origo fidelium.

4° Duodecim exploratores, quos Moyses ad terram promissionis destinavit, cujus brevi possessionem debebant capere, figura fuere eorum quos Christus destinabat in universum orbem, cujus per fidem capturus erat possessionem, juxta illam promissionem : « Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. »

5° Duodecim stellæ dispositæ in modum coronæ, super caput illius mulieris, quæ apparuit in Apoc., amicta sole et luna, figura erant apostolorum. Nam illa mulier Ecclesiam repræsentabat, quæ in initiis suis mirum splendorem accepit ex sanctitate, doctrina et miraculis apostolorum; ita ut eam decorarent velut stellæ duodecim splendidissimæ.

6° Duodecim leones, ab utraque parte sustentantes thronum Salomonis. Apostoli enim tanquam leones rugitum dederunt per universum orbem, et ad prædam animarum missi sunt, Ecclesiamque tanquam thronum Salomonis sustentarunt, et adversus fidei hostes tutati sunt.

Sicut vero duodenarius numerus est mysticus in apostolis, ita et in fidei articulis.

1. Sunt velut duodecim panes propositionis, qui proponuntur cuilibet accedenti ad tabernaculum Domini, hoc est, ad Ecclesiam Dei.

2. Sunt velut duodecim fundamenta spiritualis in anima nostra ædificii, et civitatis Dei, hoc est, religionis Christi.

3. Sicut ex duodecim lapidibus altare constructum fuit Deo, ita ex illis duodecim articulis altare fidei Deo in corde nostro construimus, ut illi sacrificemus.

4. Sunt duodecim lapides pretiosi, qui erant olim in rationali Pontificis, ordine dispositi ad pectus ejus, in quibus erat scriptum : *Doctrina et Veritas.* Quia in veste Christi, quæ est Ecclesia, hi duodecim articuli ordine dispositi elucent, et in illis compendio continetur omnis doctrina et veritas, scitu ad salutem necessaria. Est enim hoc symbolum, fidei breve verbum, continens quidquid figuratum est in patriarchis, quidquid in prophetis prædictum, quidquid denuntiatum est in Scripturis, vel de Deo

ingenito, vel de Verbo, vel de Spiritu Sancto, vel de mysteriis redemptionis. Imo dixit D. Leo, hoc solo symboli gladio, universas hæreticorum opiniones posse detruncari.

5. De hoc symbolo intelligi potest illud Isaiæ, ubi Dominus loquens de apostolis in varias orbis partes dividendis, ait: «Ponam in eis signum, et mittam ex eis ad gentes in mare, in Africam et Libyam, in Italiam et Græciam, ad insulas longe, et ad eos qui non audierunt de me, et adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus.» Quod illud signum intelligi potest: 1, vexillum crucis; 2, signa Spiritus Sancti, quia Spiritu Sancto signati sunt tanquam legati Dei; 3, hoc symbolum, signum unitatis fidei; 4, ipsa charitas, quæ est nota et character discipulorum Christi. Hæc omnia intelligi possunt nomine signi, de quo ibi propheta. Unde attende distinctionem inter filios Noe discessuros ab invicem, et filios Jesu Christi. Illi confusionis suæ secum ferunt judicium, hi unanimitatis et fidei istud constituunt symbolum. Illi turrem ex latere et bitumine frustra in cœlum usque volunt erigere, hi turrem fidei ex lapidibus vivis erigunt, contra omnem ventorum impetum constantem. Illi merito linguarum confusione damnati sunt, turrem superbiæ ædificantes; hi turrem fidei construentes, omnium linguarum scientia sunt donati. Sic reprobantur illi, probantur hi, per Spiritus Sancti signa, per symbolum unitatis, per tesseram charitatis.

2° *Articulos symboli fere eo quo sunt ordine, hæreses oppugnarunt.*

Declaratur: 1° quia ducentis primis annis primum articulum labefactare conati sunt diversi hæretici. Quid enim volebant Simoniani, Menandrini, Basiliani, Valentinistæ, Marcionistæ, Manichæi, et schola Gnosticorum, quam non esse *unum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem cœli et terræ?*

2° Post annum ducentesimum diabolus suscitavit hæreses contra articulum secundum, quo Christi divinitas explicatur. Inde enim Praxeas, Noëtus, Sabellius, item Paulus Samosatenus.

3° Post annum trecentesimum extiterunt Photinus, Arius, et Eunomius, divinam Christi personam a Patris persona non distinguentes, vel divinam ejus naturam a Patris natura diversam facientes, et ideo Filium creatum disputantes.

4° Cum in his dæmon nihil proficeret adversus Ecclesiam, suscitavit novas hæreses contra articulum tertium, et simul quartum, quintum, sextum, et septimum, quia inter se connexionem quamdam habent. Unde post annum quadringentesimum excitavit Nestorium, et paulo post Eutychem et Dioscorum, et innumerabilem Eutychetis, in minutissimas sectas varie concisam, posteritatem: qui omnes diversimode unum et idem divinæ incarnationis mysterium, nec non passionis, resurrectionis et adventus ad judicium, hoc est, quinque sequentes symboli apostolici articulos, evertere studuerunt. Aliqui enim eorum duas in Christo personas constituentes, unam divinam, alteram humanam, et Christum Deum ab homine separantes, solum hominem non etiam Deum esse volebant illum, qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine, passus, mortuus, sepultus, quique deinde redivivus in cœlum ascendisse, et ad judicandum reversurus ab Ecclesia prædicatur. Alii naturas illas divinam et humanam in Christo permiscentes, et unam conflantes ex duabus, mysteria illa salutis nostræ, Incarnationem, Resurrectionem, Ascensionem, adventum ad judicium, ficta et simulata esse dicebant.

5° Non proficiens dæmon per has suas hæreticorum acies, novum exercitum instruxit contra articulum de Spiritu Sancto. Nam circa annum Domini octingentesimum, tempore Nicolai primi Pontificis, juxta Bellarminum (quamvis alii, inquit, aliter sentiant), ortum est schisma Græcorum ab apostolica sede et Ecclesiis Occidentis; cujus schismatis fundamentum est error, quo Spiritum Sanctum a Filio non procedere pertinaciter contendunt. Licet enim multo ante Macedonius Spiritum Sanctum Deum esse, et Theodoretus illum a Filio procedere negarit, tamen illo tempore, adeo in oppugnanda Christi divinitate et humanitate, Satan occupabatur, ut articulum fidei qui ad Spiritum Sanctum pertinet, et potissimum illam partem quæ de processione est a Patre et Filio, non, nisi leviter, tentasse videatur, inquit Bellarminus.

6° In his articulis destruendis, cum non profecissent hæreses, totam vim suam convertit Satan ad destruendos illos qui concernunt Ecclesiam et sacramenta: et ita hos duos articulos: «Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanc-

torum Communionem, Remissionem peccatorum. » Sæpe renovatis hæresibus, per Berengarios, Petrobusianos, Waldenses, Albigenses, Wiclefistas, Hussitas, Lutheranos, Anabaptistas, Calvinianos, totius inferni viribus evertere est conatus, et usque hodie conatur.

Sed quia omnes hi articuli sunt lapides fundamentales in lapide primario qui est Christus Jesus fundati, nihil adversus eos omnes vires inferni prævaluerunt, nec prævalebunt. Sed sicut rupes, fluctus et spumas maris tumultuantis immota dissipat, dum ad se alliduntur, ita et structura fidei, hos impetuosos fluctus hæreseon. Ita ut triumphans de omnibus hostibus suis fides possit merito Deo gratias agens, canere : « In petra exaltavit me, et nunc exaltabit caput meum super inimicos meos. »

3° *Utilis est christiano frequens Symboli hujus recitatio.*

1° Quia est speculum fidei nostræ, et ideo debet nostro sæpe objici aspectui. Unde dicit Augustinus, quotidie recitandum quando surgis, vel ad somnum te collocas : « Ut commemores, inquit, fidem tuam, sit tibi tanquam speculum Symbolum tuum, ibi te vide, si credis omnia quæ te credere confiteris, et gaude quotidie in fide tua; sint divitiæ tuæ, sint quotidiana ista mentis vestimenta. » Vide Augustinum.

2° B. Chrysologus dicit quotidie recitandum, ut nemo initi cum Deo pacti obliviscatur, nec promissionum divinarum et bonorum cœlestium, ad quæ fides symbolo contenta nos transmittit.

3° Valet contra impugnationes mundi et diaboli, tanquam scutum. Unde D. Ambrosius hortatur sororem suam, ut recitet illud mane et vesperi, et quandocumque horror aliquis animum ejus concutit. Immo dicit esse clavem, qua diaboli tenebræ reserantur, ut lux Christi adveniat.

4° Valet ad omne bonum spirituale. Unde Chrysostomus, omnes simul utilitates colligens, dicit : «Regularis ista doctrina, credentes confirmat, proficientes adjuvat, consolatur viatores, confortat perseverantes, coronat pervenientes. » Juvat ergo hoc symbolum, non solum ad fidei nostræ, sed et ad spei ac gratiæ omnis spiritualis incrementum.

Unde de illo videtur loqui Apostolus, dum hortatur Hebræos his verbis : *Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem.* Hoc sic aliqui interpretantur : Illam fidei professionem quam facimus symbolum recitantes, dum baptismum recepimus, qua professi sumus nos in Christum credere, et per illum vitam æternam sperare, illam, inquam, confessionem teneamus firmam et inconcussam, non obstantibus omnibus persecutionibus. Hæc sit anchora nostra, in mediis undis et fluctibus in nos insurgentibus.

Hanc fidei confessionem, et hoc symbolum tanquam anchoram firmam sibi proposuit a pueritia usque ad ultimum vitæ suæ momentum D. Petrus martyr; tanquam scutum sibi elegit, quo protegeretur et pugnaret contra omnes hæreses. Ille enim licet natus parentibus Manichæis, tamen ab infantia fidei defensor fuit. Cum enim septennis scholas frequentaret, symbolum fidei adeo memoriæ et cordi impressit, ut tota vita ei profuerit. Cum semel a scholis rediens patruo hæretico occurreret, et ille interrogaret quid ibi didicisset, statim hoc symbolum recitavit, nec ullis ejus minis aut blanditiis, ab ejus professione potuit dimoveri. Jam tunc in pueritia elucescebat speciale donum fidei et gratiæ, qua hæreticis revincendis prævalere debebat : quod postea clare patuit in concionibus et colloquiis, quibus multi permoti, hæresim abjurarunt. Hæc fidei professio, adeo firme insederat animo ejus, ut assidue Deum precaretur, pro hac martyrium subire, quod ei post a Domino est donatum. Nam cum Inquisitoris fidei munere fungeretur, hæretici in ejus necem conspirarunt, quam ipse concionando paulo ante prædixerat : ita ut pretio inductus quidam sicarius, in via Mediolanensi, eum gladio in capite semel et iterum vulnerarit. Jamque pene exanimis *symbolum fidei* toto spiritu pronuntiabat, et digitum sanguine suo tingens, conabatur hæc verba scribere : *Credo in Deum Patrem.* Iterum ergo latera transverberatus, ad martyrii palmam evolavit. Symbolum ergo nostrum ultima ejus oratio fuit qua fidem profiteretur, quam adeo fortiter jam ab ineunte ætate cordi impresserat : qua et jam fidei virtute, ab omni peccato mortali se tota vita immunem servarat. Unde et per illam adeptus est repromissionem, et vitam illam æternam, quam ultimo articulo est professus.

Discant hoc exemplo parentes et magistri et pastores, et quilibet puerorum curam habentes, sedulo pueros in hac

fidei professione et symboli recitatione instruere, cum aliqua saltem confusa intelligentia articulorum ejus : mire enim hæc instructio pueris prodest, etiam ad amorem et timorem Dei cordibus eorum imprimendum. Neque se excusent super puerorum tenera adhuc ætate et incapacitate : nam etiam pueri infirma ætate instructi ad respondendum tyrannis, et ad martyrium pro fidei confessione, capaces sunt reperti.

Illud admirandum est quod hac de re scribit Metaphrastes, tempore Justini imperatoris regnasse in Arabia Judæum Dunaam, christianorum persecutorem, fuisseque apud eum captivam mulierem christianam quæ se et filium quinquennem sanguine martyrum asperserat. Separatur a matre puer, illaque jamjam comburenda stipiti alligatur, puer autem undequaque circumspiciens, cum matrem non videret, regem accedit in sublimi solio residentem, eique cum lacrymis advolutus, matrem requirit. Quem rex in genua sua subjectum rogat, *An non mallet sibi adesse, quam matri?* Ille respondet; *Adesse matri volo, rogo dimitte eam, ut me secum ad martyrium ducat, quo me sæpius incitavit.* Quærit rex : *Quid sit martyrium?* Ait puer : *Mori pro Christo, et vivere in futuro.* Rex miratus quærit : *Quis est iste Christus?* Tum puer : *Veni ad templum, eumque tibi monstrabo.* Imagines significans, quæ jam olim in Catholicorum templis conservabantur. Videns deinde ex sublimi matrem stipiti alligatam, exclamat : *Dimitte me, dimitte me, matri adesse volo.* Quærit rex : *Cur ergo sine matre accessisti ad me? Mane hic, et dabimus tibi quidquid voles : pira, poma, cerasa.* Respondet puer : *Nolo. Accessi ad te, Christianum te putans, pro matre deprecaturus : sed quia Judæum te video, nolo tua munera, ad matrem me dimitte.* Erant qui persuaderent ut puer reginæ sisteretur quod matri similior foret, utpote fœmina. Puer vero videns jam accendi ignem circa matrem, regium femur momordit, ita ut rex puerum a se ejectum, senatori commendaret ritu judaïco educandum. Ille vero cum abduceretur, ductorem subterfugiens, ad matrem per flammas accurrit, eamque amplexus simul comburitur cum ea : suo exemplo parentes monens, quam utilis sit pueris fidelis instructio, et exemplum.

Ut ergo concludam, practice unicuique consulendum est, ut symbolum fidei ter in die repetat, nam et Judæi dicuntur ter in die professionem fidei recitare, quæ incipit : *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est.* Sed et id debent facere Christiani ter, ob gloriam Trinitatis, et fidem quam nostra professio continet. Unde notat D. Thomas ter in Ecclesia recitari, in Matutinis, Prima et Completorio, *quasi contra tenebras errorum præsentium, præteritorum, et futurorum.* Occulte vero recitari, quia fide nondum publicata persecutionis tempore editum fuit. In Missa vero palam cantari Patrum symbolum, quia fide jam manifestata, Ecclesiaque pacem habente, sub imperatoribus fidelibus conditum fuit.

Quærunt theologi an necessarium sit quemlibet scire articulos contentos in symbolo? Nota aliqua esse necessaria *necessitate medii*, aliqua *necessitate præcepti*. Illud dicitur necessarium, *necessitate medii*, sine quo nullo modo potest quis salvari, licet sine culpa sua illud abesset. Sic necessaria est fides. Unde infidelis, licet nunquam instructus fuisset, non potest tamen sine fide salvari. Illud dicitur necessarium *necessitate præcepti*, quod solum necessarium est, quia præceptum est. Unde si sine tua culpa absit, poteris sine illo salvari. Sic necessaria est Eucharistia.

Respondeo ergo necessarium esse necessitate præcepti, ut fidelis quilibet sciat et credat explicite articulos in symbolo contentos, maxime qui ad humanitatem et divinitatem pertinent. Et communis sententia docet, ignorare illos, esse peccatum mortale. Debent autem scire non perfecte, sed rudi aliqua intelligentia pro suo captu : potest enim dici explicite scire, licet non adeo distincta notitia, sed confusa. Neque etiam puto mortale, si ea verbo tenus et memoriter non teneant suo ordine, sed sufficit quod rem ipsam et substantiam articulorum aliquo modo sciant. Quidnam autem sit de substantia in singulis articulis, vide catechistam Leodiensem, sive librum de modo tradendi doctrinam christianam.

Non sufficit vero latine scire hos articulos, sed vernacule cum aliqua intelligentia et apprehensione mysteriorum pro captu cujusque. Unde « magnus est, inquit Emmanuel Sa, abusus pastorum, qui contenti docuisse symbolum latine, non explicant rudibus mysteria fidei. Væ pastoribus, væ episcopis, væ prælatis, »

inquit ipse. Utique non sufficit panem præbere parvulis, sed frangendus est, sed comminuendus, masticandus, et in fauces inserendus: hoc est, simplices sunt instruendi verbis facilibus in fidei rudimentis, docendo eos, ut loquitur Apostolus, elementa exordii sermonum Dei. Si enim, inquit Augustinus, æternus Pater, ut Verbum suum æternum captui nostro coaptaret et usibus hominum addiceret, demisit adeo, ut carne et corpore degeneri se vestiret: cur pigeat doctorem et magistrum verba et conceptus mentis suæ deprimere, et vulgaribus abjectisque vocibus subjicere, ut rudium auditorum captum non superent? Ignorantes ergo sunt multi, pastorum negligentia, qui dedignantur hanc humilem instructionem, quam Paulus et Apostoli, et insignes Ecclesiæ viri non refugerunt.

Joannes Gerson cancellarius hoc munus obibat erga pueros, cumque aliqui indignum id cancellario murmurarent: « Condemnat, inquit, illos exemplum Christi: Sinite parvulos ad me venire. O bone Jesu! quis ultra verecundabitur esse humilis ad parvulos, quando tu usque ad castissimos puerorum amplexus te inclinas? Absit ergo ut indignum sit parvulorum animas plantare et rigare. Venite ergo, parvuli, ad me, ego doctrinam vobis, vos orationem impendetis, sic angelos nostros lætificabimus. » Ita ille.

Facilis illa instructio longe fructuosior est altioribus involutis sermonibus, ac concionibus, quod indicatum videtur in Canticis: *Meliora sunt ubera tua vino.* Ubera Christi continent lac doctrinæ illius facilis et salutaris, illamque exprimunt: vinum vero sunt altiora illa mysteria, ad quæ quilibet non est capax, sicut nec ad vini usum, ob cerebri debilitatem. Fructuosius ergo erit, ex uberibus Christi et Ecclesiæ lac pro parvulis deducere. Illa ubera optima sunt. *et fragrantia, ut unguentum odoriferum.*

Respondeo 2. Communior sententia est necessitate medii necessarium esse scire explicite mysterium Trinitatis, et Incarnationis. Hoc tamen in praxi habet difficultatem, quia magna pars rusticorum, etiam post instructionem, dum ad confessarios accedunt illa ignorant, saltem explicita scientia, et vix pertinenter de illis respondent. Tam facile enim respondebunt tres esse Deos, et unam personam, quam contra: nec valent naturam aut personam distinguere, aut concipere. Personas, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, tanquam tres homines concipiunt, et tria corpora. De patre si interroges eos, tibi respondebunt esse hominem. Unde post multam inculcationem, adhuc in his vel ignorant, vel errant: ut propterea mihi indicetur valde probabilis sententia, quæ dicit implicitam solum fidem et scientiam de his mysteriis esse necessariam necessitate medii. Nam et eam tenent theologi. Apta vero est distinctio Sanchez de hac re, quæ distinguit scire explicite, et explicite credere. Explicite scit qui interrogatus, rationem scit reddere. Explicite credit, qui rei auditæ assentitur. Ad explicite sciendum necessitate præcepti tenentur etiam rudes: at ab hac scientia, ingenii tarditas (si scientiam hujusmodi fere impossibilem efficiat) eos excusabit. Sed non excusabit ab explicite credendo ea quæ necessitate medii credenda sunt. Sufficit autem, si confessario, aut alio narrante et explicante eos articulos, quos necessitate medii credere opus est, illorum fidem credendo concipiant. Explicite enim credere, inquit Sanchez, est rei quam quis audivit, assentire. Et sic mysterium Trinitatis et Incarnationis audientes a confessario, vel alio docente, credunt rudes quilibet, licet non ita assequantur.

EXPLICATIO

PRIMÆ PARTIS SYMBOLI

LECTIO PRIMA.

DE DEO.

1° *Deum esse naturali lumine potest homo cognoscere.* Ratio est quia ex creaturis potest usque ad Dei Creatoris notitiam pervenire. Quid enim aliud est visibilis creatura, nisi scala quædam, per quam usque ad Dei cognitionem ascendimus ? et quot creaturæ, tot sunt gradus hujus scalæ.

Ascendebat per illam Augustinus, dum dicit : « Circuibam omnia, Domine, quærens te. Interrogavi terram si esset Deus meus, et dixit quod non, et omnia quæ in ea sunt idem confessa sunt. Interrogavi mare et abyssos, et responderunt, Quære super nos eum. Interrogavi aërem, et inquit aër cum omnibus incolis suis : Fallitur Anaximenes, non sum ego Deus tuus. Interrogavi cœlum, solem, stellas : Neque nos sumus Deus tuus, inquiunt. Et dixi omnibus his : Dixistis mihi, quod vos non estis Deus meus, at dicite aliquid mihi de illo. Et clamaverunt omnes voce grandi : Ipse fecit nos. Interrogatio creaturarum est profunda consideratio ipsarum : responsio, est attestatio earum de Deo, quia omnia clamant : Deus nos fecit. » Ita Augustinus.

Est ergo mundi moles velut liber expansus, propositus omnium oculis, in quo Dei excellentiam, potentiam, sapientiam, potest legere doctus et indoctus, Græcus et Barbarus, Indus et Ægyptius. Cœlorum enim lingua Deum omnibus annuntiat, et nullum est idioma quod non exprimatur vocibus cœlorum, quia omnes vident excellentiam cœli, et possunt venire in notitiam Dei. Et hæc prædicatio, et enarratio gloriæ Dei, fit sine intermissione de die et de nocte. De die per solis pulchritudinem, de nocte per stellarum lucem ; nox et dies, quasi chori duo, alternatim prædicant Dei gloriam. Hoc asserit Psaltes dum dicit : « Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam. » Id est : unus dies, peracto cursu et prædicatione, tradit diei sequenti verbum prædicationis et laudis divinæ : et nox peracto cursu, et quasi hymno cantato, tradit nocti sequenti munus canendi, et scientiam laudandi. Sicque jugiter dies et noctes, quasi choreas ducunt, et laudes Dei canunt creatoris.

Lege ergo sedulo in hoc libro expanso, et attente considera tot stellas, tot faces, et luminaria tanti luminis, tantæ pulchritudinis, celsitudinis, magnitudinis : quæ spatio jam sex millium annorum, nec extincta sunt, nec diminuta, indicibili sese velocitate volventia, et semper cursu uniformi, ut non errent, vel momento, a suo cursu ordinario. Numquid omnia hæc characteres Dei sunt in illo grandi libro suo exarati, notitiam et excellentiam ejus omnibus legere et advertere volentibus significantes ? In hoc ergo mundi libro legentes non debemus esse instar puerorum, qui litteras pictas vel aureas in codice videntes, ibi immorantur ; nos enim debemus ad ea quæ significantur per litteras et characteres hujus libri, sive per creaturas, animum intendere.

Sicut enim qui speculo aut perspiciliis utuntur, non ideo utuntur, ut ibi immorentur, sed ut ulterius videre possint alia objecta : ita creaturarum contemplatione uti debemus, non ut ibi immoremur, sed ut per eas, ad potentiæ, bonitatis, sapientiæ divinæ contemplationem et amorem gradiamur, et oculos mentis erigamus. Nempe hæc est differentia hujus et alterius vitæ. Ibi videbimus creaturas in Creatore; nunc autem videre debemus Creatorem in creaturis suis. Ibi Deus et essentia divina erit nobis speculum voluntarium, ut loquuntur theologi, nobis repræsentans creaturas ; nunc creatura est speculum naturale, repræsentans Creatorem.

1. Ad hoc speculum, ad hunc librum nos mittit Apostolus dum dicit: « Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. »

2. Mittit et illuc Sapiens omnes insipientes, dum dicit : « A magnitudine speciei et creaturæ, cognoscibiliter poterit Creator horum videri. »

3. Ad illum etiam librum et speculum mittebat mater Machabæorum filium suum adolescentiorem, ut illum in fide Dei firmaret, pro qua mors ei jam imminebat: « Peto, nate, ut aspicias cœlum et terram, et ad omnia quæ in eis sunt, et intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, et hominum genus : ita fiet ut non timeas carnificem istum, sed dignus fratribus tuis effectus, suscipe mortem, ut te cum illis suscipiam. »

4. Denique, hic est liber quem sæpe volvebat et revolvebat D. Antonius, qui interrogatus quomodo sine libris in deserto viveret, respondit : « Naturam rerum creatarum sibi librum esse, in quo Dei excellentiam posset legere, quia ibi seipsum Deus ad vivum depinxerat et expresserat. » Hæc concludendo, adjicio. Quandoquidem quot in orbe sunt creaturæ, tot veluti sunt radii solis illius divini, cæcus est, qui in tot radiis solem illum æternum non agnoscit. Quandoquidem quot creaturæ tot sint et voces inclamantes, surdus est, qui earum clamore non excitatur ad eum cognoscendum; mutus est, qui vocem non aperit ad eum laudandum. Denique cum singulæ creaturæ sint effectus, indicia et testimonia, bonitatem, nobilitatem, gloriam divinam, manifeste demonstrantia, insensibilis est, qui eum non amat, nec cognoscit. Sed scire nos oportet, quod sicut nunc creaturæ calcar sunt et stimuli divini amoris, ita tandem erunt indices ingratitudinis nostræ, et ultores: *Armabit enim Deus creaturam contra insensatos.*

2° Quid sit Deus a nobis neque potest perfecte intelligi, nec satis declarari. Hinc est, quod facilius dicamus quid non sit, quam quid sit, inquit Augustinus, quia ineffabilis est. « Terram cogitas, inquit, non est hoc Deus; mare cogitas, non est hoc Deus; omnia quæ sunt in terra, in mari, aut quæ volant per aërem, homines, et animalia, non est hoc Deus. Quidquid lucet in cœlo, stellæ, sol, luna, ipsum cœlum, non est hoc Deus; angelos cogita, virtutes, potestates, archangelos, thronos, non est hoc Deus. Et quid ergo est? Solum potui dicere quid non sit. Quæris quid sit : Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Quid quæris, ut ascendat in linguam, quod in cor hominis non ascendit? » Hæc Augustinus.

Ipse quoque in Soliloquiis ostendit Deum non esse corporeum, ut multi eum concipiunt homines rudes. « Misi, inquit, nuntios meos, omnes sensus exteriores, ut te quærerem, et non inveni, quia male quærebam; non enim speciem corporis, non candorem lucis, non colorem, non cantum melodiarum, non odorem, aut saporem, nec omnia alia his sensibus subjecta quæro, dum Deum meum quæro. Non ergo ista sunt in te, Deus meus. » Ut tamen homo altiora et sublimiora de Deo cogitet, et ut ostendat quomodo Deus omnia quæ cogitare possumus transcendat, subdit Augustinus : « Et tamen cum Deum meum quæro, quæro quamdam lucem super omnem lucem quam non capit oculus : quamdam vocem super omnem vocem, quam non capit auris : quemdam odorem super omnem odorem quem non capit naris : quemdam dulcorem super omnem dulcorem, quem non capit tactus. Ista lux fulget, ubi locus non capit. Ista vox sonat, ubi spiritus non rapit. Odor iste redolet, ubi flatus non spargit. Sapor iste sapit, ubi non est edacitas. Dulcor et amplexus iste tangitur, ubi non divellitur. Hic est Deus meus, et non æstimabitur alius ad illum. Hoc quæro, cum Deum meum quæro; hoc amo, cum Deum meum amo. » Ita Augustinus.

Licet ergo non possit a nobis satis intelligi quid sit Deus, tamen docendus

populus rudis, ut non concipiat Deum tanquam quid materiale, aut personam corpoream, ut solet, sed tanquam naturam et essentiam spiritualem, infinitam, incomprehensibilem, immensam, infinitæ perfectionis, potentiæ, bonitatis, sapientiæ, quæ semper fuit, est, et erit, quæ omnia regit : *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia.* Hic est Deus. Prophetæ tamen ipsi, sub symbolis rerum corporalium, aliqua nobis delinearunt de Deo, ut rudis noster intellectus per similitudines corporalium, ad spiritualia et divina posset assurgere. Sic loquuntur de brachiis, pedibus, oculis Dei, non quod hæc in Deo sint, sed quod in Deo aliqua significent. Si ergo velis considerare quæ in Deo sunt sub symbolo partium aut membrorum quæ sunt in homine, sic dicere potero. 1. Caput ejus aureum, est divinitas. 2. Facies ejus, æterna claritas. 3. Duo oculi sunt intellectus et providentia. 4. Os ejus, est æterna sapientia. 5. Capilli, sunt angeli. 6. Duo labia, duo Testamenta. 7. Duo brachia, fortitudo et potentia. 8. Ubera duo, bonitas et clementia. 9. Cor ejus, ardens charitas. 10. Duæ tibiæ ac pedes, misericordia et justitia. 11. Magnitudo ejus, est immensitas. 12. Vita, est immortalitas. 13. Ætas ejus, est æternitas. Ecce sub similitudine membrorum corporalium repræsentantur tibi attributa Dei.

Cum vero Deus sæpe in Scripturis sub titulo regis describatur, ut hoc spiritualiter possis intelligere, illum tibi exhibeo sub regis specie, donec plenius intelligas, *cum videbunt oculi tui regem illum in decore suo.* Habet ergo ejus regia majestas pro decore et pulchritudine, æternam suam claritatem, omni oculo inaccessibilem. Habet pro purpura et regio pallio, immortalitatem; pro throno, immutabilitatem; pro diademate, gloriam; pro sceptro, potentiam; pro regni terminis, immensitatem; pro regni stabilitate, æternitatem; pro opibus, ipsam felicitatem; pro ministris, angelicam creaturam; omnes animas beatas, pro subditis; pro scabello pedum, cœlum et terram.

O dies felix et omnibus hujus mundi tormentis emi dignus, cum videbunt oculi nostri regem in decore suo! Neque enim rudis noster penicillus, vel minimam partem pulchritudinis et splendoris ejus potest delineare, quia pulchritudo omnium creaturarum, sive quæ in cœlo relucet, stellis, sole, luna; sive quæ in hominibus simul sumptis, sive quæ in omnibus angelorum choris, non est nisi scintilla unica divinæ pulchritudinis. Ad illam pulchritudinem aspirare nos docebat Augustinus, dicens : « Da Domine Deus, plasmator meus, cord meo te desiderare, desiderando te quæ rere, quærendo invenire, inveniend amare, amando mala mea redimer redempta non iterare. » Et sæpius ips exclamat : « Sero te amavi! Væ ten pori illi, quando non amavi te! Mecu eras, et tecum non eram; tu intus era et ego foris, et ibi te quærebam, et i ista formosa quæ fecisti, ego deformi irruebam. »

Ut vero de Deo possimus aliquid concipere juxta nostri intellectus capacitatem, aliquas ejus perfectiones et attributa hic specialiter conabimur explicare.

ÆTERNITAS DEI.

Deus est æternus, quia semper fuit, semper erit, semper est. Imo necessario et essentialiter est sine principio aut sine fine sui esse : nec proprie habet præteritum aut futurum, sed habet unum continuum præsens et idem esse. Hinc cum Moyses interrogaret nomen Dei, dicit : *Ego sum qui sum,* dicesque filiis Israël : *Qui est, misit me ad vos.* Non ergo senescit, non crescit, non diminuitur, non mutatur in ætate. Sed sicut erat in principio, et nunc et semper, et in sæcula sæculorum idem ipse est. *Ego Deus,* inquit, *et non mutor.* Immo adeo ab omni mutatione alienus est, ut nec umbra quidem mutationis eum possit attingere. Unde dicitur quod in eo *nec vicissitudinis obumbratio est.*

Solus habet esse hoc permanens et immutabile, quia totus mundus mutabitur, saltem quoad exteriorem figuram. At Deus quia æternus est, nec tempori est subjectus, nec alterationis ullius capax. Unde de cœlis dicit Psaltes : « Ipsi peribunt et mutabuntur : tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient. » Soli ipsi convenit hoc nomen, *Qui est,* quia soli illi impossibile est non esse, et solus

habet esse a se, esse independens, esse necessarium ; a quo omnia alia sic dependent, ut sine illo in nihilum redeant. Ideo dixit Apostolus de Deo : « Qui solus habet immortalitatem, » quia solus habet naturaliter et essentialiter non posse mori, aut deficere.

Hanc tamen immortalitatem ex benignitate sua voluit beatis communicare. Unde magister et theologi, loquentes de homine secundum diversos status, hanc distinctionem subtilem proponunt. Dicunt enim : « Homo in statu innocentiæ, habebat posse mori, et posse non mori : at postea e paradiso ejectus, habebat posse mori, et non posse non mori. Beati autem habent posse non mori, et non posse mori : at reprobi habent non posse mori, et non posse non mori. »

Ex his collige soli Deo proprie convenire æternum denominari, omnia enim quæ sunt, in triplici sunt differentia. Aliqua habent principium et finem : sic sunt plurimæ res creatæ morti, et interitui subjectæ. Alia habent principium, sed sine fine : sic sunt angeli, et animæ, et corpora nostra post resurrectionem, et hæc dicuntur æviterna. Alia nec habent principium nec finem, et de hoc ordine est solus Deus.

Considera ergo millia millium annorum antequam mundus foret, Deus jam erat. Concipe tot millia quot potes, adhuc infinita restant, quibus erat, quibus erit, vel potius quibus est, nam ejus duratio est unum continuum præsens, non transit in præteritum aut futurum. Et cum conceperis tot millia quot possibile foret concipi, nondum ejus est finis ; necdum medium, necdum principium. Illi ergo ex affectu cantemus illud canticum quatuor animalium : « Sanctus, Sanctus, Sanctus, Deus omnipotens, qui est, et qui erat, et qui venturus est. » Hoc idem canticum cantantes Seraphim apud Isaiam, duabus alis velabant faciem ejus, et duabus pedes ejus, ut indicarent ipsum non habere principium aut finem ; sed esse principium sine principio, finem sine fine, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, ad quem omnia. Libet ergo concludere cum Augustino. « O æterna veritas, et vera charitas, et cara æternitas ! tu es Deus meus, ad te suspiro nocte et die ; tibi inhio, tibi intendo, ad te pervenire desidero ; qui novit te, novit veritatem, novit æternitatem. »

IMMENSITAS DEI.

Deus est immensus, quia ubique est per essentiam, præsentiam, potentiam.

1° Dicitur ubique esse per essentiam, quia vere et realiter omnibus adest rebus ejus essentia, tanquam causa essendi ; ita ut intimius in omnibus rebus sit, quam anima in corpore, *quia in ipso vivimus, movemur, et sumus.* Hinc et aliqui eum animam mundi vocaverunt, propter similes effectus, quos in mundo producit, conservans, movens, vivificans, rebus omnibus dans esse. Et sicut anima est tota in toto corpore, et tota in qualibet parte : ita Deus totus est per essentiam suam in toto mundo, et totus in qualibet re mundi ; quamvis alligatus non sit illis, ut anima forma corporis.

2° Per præsentiam dicitur ubique esse, quia omnia sunt in conspectu ejus præsentia : « omnia nuda et aperta oculis ejus. » Est ergo omnibus rebus præsens, tanquam attente illa considerans, non dormiens, non soporatus, non distractus, ut accidit hominibus.

3° Ubique dicitur esse per potentiam, quia omnia potestati ejus sunt subjecta, et in omnibus effectus potentiæ ejus relucent. Sic aliquando dicitur rex esse in toto regno, scilicet per suam potentiam, licet non sit ubique præsens.

Immensus ergo est Deus, qui cœlum et terram implet, et omnia quæ in eis sunt : in cœlis ostendens gloriam, in terris potentiam, in infernis justitiam ; possidens, regens, implens omnia quæ creavit ; non tamen sic ut ipsa contineant eum, sed contineantur ab eo. Sic enim implet totum mundum, ut infinitos adhuc mundos a se creabiles implere possit. Et quod de facto implet, non est nisi punctum respectu ejus quod implere potest : non enim aliquo ambitu concludi potest, sed super cœlos, per immensa illa spatia in immensum se porrigit ejus immensitas.

Hinc beatus Job dicebat : « Excelsior cœlo est, et quid facies ? profundior inferno, et unde cognosces ? Longior terra mensura ejus, et latior mari : » quasi dicat : Vix homo aliquid cogitat excel-

sius cœlo, longius terra, profundius inferno; et hæc tamen omnia punctum sunt respectu Dei et immensitatis ejus. Ad quam scripturam alludens Bernardus dicebat : « Essentia divina cum res una sit, est tamen longitudo propter æternitatem, latitudo propter omnipotentiam et charitatem, sublimitas propter majestatem, profundum propter sapientiam.» Hæ sunt quatuor dimensiones ejus, hæc quadriga et currus Dei est. Sic divini interpretes super illud Apostoli : « Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, etc. » Eph. 3.

De hac immensitate loquens Augustinus dicit : « Deus manet intra omnia, extra omnia, et infra omnia, et supra omnia. Superior est per potentiam, inferior est per sustentationem, exterior est per magnitudinem, interior est per subtilitatem, sursum regens, deorsum continens, extra circumdans, interius penetrans. » Sic et lib. I. Confessionum.

De hac quoque immensitate in persona peccatoris dicit Psaltes : « Quo ibo a facie tua, quo fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero in infernum, ades : si sumpsero pennas, et habitavero in extremis maris, illuc deducet et tenebit me dextera tua. » Si ergo offendero te, non evadam, « neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque a desertis montibus, quoniam judex es, » ubique præsens, et punire potens. Elongans se utique homo a Deo per peccatum, quanto longius recedit gravius peccando, tanto majus appropinquat ad eum : recedens enim ab eo ut Patre, accedit ad eum ut Judicem. Nonne qui se elongat ab Oriente, appropinquat ad Occidentem? Et qui ab Austro recedit nonne accedit ad Aquilonem? Oriens et Occidens in Deo sunt misericordia et justitia : Auster et Aquilo sunt gratia et potentia. Elongans ergo se a misericordia accedit ad justitiam; elongans se a Dei gratia appropinquat ad potentiam. Patuit in Jona, qui fugiens Deum præcipientem, invenit Deum punientem. Qui vult ergo redire ad Deum, debet redire a Deo ad Deum; ab eo irato ad ipsum placatum; ab ipso puniente ad ipsum miserentem; a Deo ut judice ad eum ut Patrem.

Si homo hominem offenderit, vel subditus regem, habet quo fugiat; sed si Deum, non est locus ubi se a furore ejus abscondat. Immo, statim a peccato, ejus cervici ultor divinus incumbit mucro, nisi supplex ad eum redeat : statimque Deus eum, conscientia interius rodente, flagellat, quam ipse, quocumque se vertat, semper necesse est circumferat. Fugiebat Jonas a facie Domini, et statim cœlum, mare, venti, iram suam in eum effundunt : mox vero ipse intelligit, Deo interius per conscientiam eum arguente, id fieri ob peccatum suum. Fugit Agar a domo Abrahæ, et statim sequitur eam Deus ut judex interrogans : « Unde venis, aut quo vadis? Revertere et humiliare sub manu dominæ tuæ :» et locum illum ubi per angelum Deus illam est allocutus, vocavit : *Puteum viventis et videntis me*; et nomen Domini qui alloquebatur eam, vocavit : *Tu Deus qui vidisti me*. Figura erat animæ a domo Dei, et gratia ejus fugientis, quæ statim illum increpantem reperit, quia ubique est, in ipso est itinere per quod fugit. Dicit anima adultera apud Oseam : « Deseram virum meum, vadam post amatores alios : » et dicit ei Deus, ejus vir et sponsus : « Sequar aut præcedam te quocumque, et sepiam viam tuam spinis, ita ut cogaris ad me reverti. » Hæ spinæ sunt afflictiones animam vulnerantes, statim ac deserit Deum : hæ spinæ sunt remorsus conscientiam pungentes, ut anima Deum judicem ubique præsentem cognoscat, et ad eum ut sponsum redeat : hæ spinæ sunt de quibus Propheta : « Conversus sum in ærumna mea dum configitur spina. »

Hæc omnia confirmant præsentiam et potentiam Dei in omni loco, ac ejus immensitatem. Sed licet ubique sit, specialiter tamen dicitur esse, et habitare in aliquibus locis, ob speciales effectus suæ ibi præsentiæ.

1° Dicitur habitare in cœlis, quia specialissime ibi gloriam suam manifestat, ibi populus ejus electus, in quo regnat. Unde cœlestis Jerusalem vocabitur tabernaculum, aut domus Dei.

2° Dicitur specialiter esse in aliquibus terræ locis, quia specialia signa suæ præsentiæ ibi est operatus. Sic Jacob videns in loco ubi dormierat, scalam illam admirabilem, cui Dominus erat innixus, quam et angeli ascendebant, dixit : *Vere Deus est in loco isto, hic domus Dei est*. Sic eum dicimus specialiter esse in templis et oratoriis consecratis, et ad orationem destinatis, aut miraculis illustratis.

3° Specialiter dicitur esse in justis per gratiam, operans in illis opera supernaturalia digna æternæ vitæ : *Qui manet*

in charitate, in Deo manet, et Deus in illo. Hinc etiam de anima justi dicitur : *Templum Dei sanctum est.* Ibi per præsentiam suam producit lumen, pacem, gaudium, fiduciam, specialiaque alia dona, quæ sunt pignus æternæ felicitatis.

Sic ergo Deus in omnibus rebus est, sed diversis modis. Deus est in seipso sicut alpha et omega; in mundo sicut rector et auctor; in angelis sicut sapor et decor; in Ecclesia sicut pater-familias in domo; in anima sicut sponsus in thalamo; in justis sicut adjutor et protector; in reprobis sicut pavor et horror.

FRUCTUS PRÆSENTIÆ DEI.

Cogitatio frequens præsentiæ Dei triplicem in nobis fructum parit et effectum.

1° Est frænum retrahens a peccato.

2° Est lux tentationis tenebras dissipans.

3° Est calcar ad omnem perfectionem stimulans.

Quoad primum : frænum est, quia qui Deum habet in mente, considerans illum sibi præsentem, non facile peccat, sicut nec is qui judicis videt præsentiam, facile flagitium patrat. Unde Boëtius : « Magna nobis indicta est necessitas bene agendi, qui cuncta agimus coram facie Judicis omnia cernentis. » Quapropter magnum salutis periculum incurrunt, qui Deum præsentem non considerant, sicut ille, de quo Sapiens, contemnens animam suam et dicens : « Quis me videt? Tenebræ circumdant me, et parietes cooperiunt me. Quem vereor? Delictorum meorum non memorabitur Altissimus. » Ideo etiam de impiis dicit Psaltes : « Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore. » Quid ita? « Quia non est Deus in conspectu ejus. » Senior ergo Tobias, dans filio suo monita salutis, dicit ei : « Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum, et sic fiet, ut nunquam consentias peccato. »

Hoc fræno a peccatis revocavit abbas Paphnutius famosam illam meretricem Thaïs. Quam cum accessisset, quasi desiderium carnale completurus (revera tamen non nisi occasionem captans revocandi eam ad viam salutis), significavit se annuere operi carnali, si modo in locum tutum et omnino secretum duceretur. Duxit ergo illa Paphnutium in cubiculum quoddam. At ille dicit locum non esse tutum, sed facile ipsos ab aliquo audiri aut videri posse. Deducit ergo eum in cubiculum remotius; et excusat se iterum, dicens se quoque ibi timere aliquem. Tandem illa cum in alium locum secretissimum introduxisset, dixit neminem ibi eos videre posse, nisi Deum, aut dæmonem. Arripuit ipse ex his verbis occasionem arguendi et exprobrandi ei cæcitatem, quod credens Deum ibi eam videre, audeat in præsentia Dei quod in præsentia hominis non auderet. Et id fecit tanta verborum efficacia, et Deo interius verbis ejus cooperante, ut quidquid arte meretricia lucrata fuerat, in medio Alexandriæ mox igne consumpserit. Postea in secretum pœnitentiæ locum transiens, post triennalem rigorosissimam pœnitentiam, ad Dominum beata migravit. Ecce quam mutationem in ipsa effecit memoria præsentiæ Dei.

Quantum ad secundum : tentationes dissipat cogitatio præsentiæ Dei, et munit cor contra pericula obvenientia a dæmone, mundo, carne. Solis præsentia dissipat tenebras, sic et præsentia Dei in corde, omnem peccati umbram et caliginem : « Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. » Ideo et alibi dicit Psaltes : « Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos. » Eripiet de tentatione et periculo peccati affectus tuos Dominus, si in omnibus viis tuis cogitaveris eum; et diriget te, nec permittet vacillare. Dic ergo : « Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi ne commovear. »

D. Antonius et alii Patres spirituales dixerunt nullum remedium fortius contra insidias diaboli memoria Dei, cum gaudio spirituali. Miles qui in præsentia ducis præliatur, non facile animum despondet. In militia spirituali, contra mundum et dæmonem feliciter dimicabis, si ducem tuum tibi præsentem consideres, et in ejus auxilio confidas. Cogitatione præsentiæ Dei animata Susanna omnem carnis tentationem superavit. Dicebant impii senes : « Ecce ostia clausa sunt, nemo nos videt. » Ingemuit Susanna et ait: «Melius est mihi incidere in manus

vestras, quam peccare in conspectu Domini. »

Quantum ad tertium, stimulus est ad perfectionem memoria Dei præsentis. Unde dicit Dominus ad Abraham: «Ambula coram me, et esto perfectus : quasi diceret: Si mei memoriam habueris tota vita tua, quæ est quasi deambulatio quædam ad patriam, tunc perfectus eris. Hinc perfectionem suam sortiri videntur Elias et Enoch, et transferri meruerunt, quia semper coram Deo, et cum Deo ambularunt. *Vivit Dominus in cujus conspectu sto,* dicebat Elias : de Enoch vero dicit Script. : *Ambulavit cum Deo, et non apparuit, quia tulit eum Dominus.* Deum habere semper sibi præsentem, est vere ambulare cum illo et coram illo. Sic monebat quoque Propheta, docens viam ad perfectionem : « Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, et quid Dominus requirat a te : utique facere judicium et justitiam, et sollicitum ambulare cum Deo tuo, » hoc est, omnia tua agere quasi in præsentia illius. Ubi acute Hugo Cardinalis : « Ambulant post Dominum, humiles et pœnitentes. Ambulant cum Domino, prælati et rectores. Ambulant ante Dominum, pii concionatores. Ambulant a Domino, propriam voluntatem sequentes. Ambulant contra Dominum, obstinati et rebelles. » Felix ergo anima ambulans sollicite cum Deo, illum intra se et extra se respiciens, cogitationes et affectus in eum erigens : hæc est via, hic stimulus ad omnem virtutem et perfectionem : hoc est medium, inter spiritualis vitæ media, perfectissimum.

Refert Dorotheus abbas se cuidam discipulo suo, noviter vitam monasticam amplectenti, hoc præceptum dedisse, aureis litteris scribendum : « Nunquam corde tuo Deus excidat, semper » cogita præsentem, et te coram illo » stare. » Fecit hoc sedulo, ut nec in morbis gravissimis et extremis, cogitationem adeo salutarem dimiserit; et hoc exercitio quinquennii spatio, ex milite nobili, ex adolescente dissoluto, vitiis et luxu sæculi perdito, perfectus evasit et sanctus, ita ut post obitum, ab aliquibus religiosis in numero beatorum visus fuerit.

SCIENTIA DEI.

Deus omnium rerum scientiam habet perfectissimam et infinitam, transcendit omnem angelicam et humanam.

1° Ratione objecti, quia sua scientia cognoscit omnia, præterita, præsentia et futura, et omnia quoque possibilia, ac seipsum tanquam originem et causam rerum omnium.

2° Ratione modi et perfectionis in cognoscendo; cognoscit enim omnia perfectissime, omni modo quo sunt cognoscibilia, ideoque omnia scientia ejus comprehendit.

3° Ratione medii, non enim cognoscit per species aut per effectus, sed per suam essentiam quasi clarissimum speculum.

4° Cognoscit omnia in instanti, uno mentis intuitu, omnia simul simplicissimo actu intelligendo; nam ab æternitate in æternitate, a sæculo in sæculum, ejus oculus pervidet.

5° Hæc cognitio invariabilis est, nunquam incrementum habuit, ab æterno est et semper eadem; nec est accidentaria ut hominibus aut angelis, sed est substantialis Deo, immo ipse Deus. Denique hæc scientia, quasi lux maxima, seipsam diffundit ad angelos et homines, faciens ipsos cognoscere et cognosci.

Quantum ergo ad homines scientia Dei adeo est perfecta, ut non solum sciat numerum eorum ab Adam usque ad ultimum, sed et numerum capillorum eorum, et annorum, dierum, ac momentorum omnium quibus vivent. Numerum quoque scit electorum et reproborum in particulari, et gradum gloriæ aut damnationis eorum, et hoc ab æterno; et quibus mediis ac viis unusquisque ad gloriam vel damnationem sit perventurus : scit enim omnes cogitationes et inclinationes, gressus omnes dinumerat, omnes animæ affectus penetrat, homini, immo angelo supremo inscrutabiles.

De hac Dei profundissima et exactissima scientia disserit David : « Cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam; » id est : tu cognovisti ab æternitate, quando et quomodo, et qua de causa surgere vel sedere deberem : et moraliter id intelligendo, hoc est quando, cur et quomodo, humiliandus, vel exaltandus essem. Quod si novit id de ho-

minibus, maxime de Christo, qui est caput hominum ; ideo illi accommodatur illud, die resurrectionis. Addit : « Intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meam et funiculum meum investigasti ; » hoc est, multo ante quam cogitare inciperem, jam intelligebas quid cogitaturus forem; intellexisti etiam inter meum progressum, consilia, *et funiculum meum investigasti*, hoc est, finem et metam ad quam perventurus essem, quam hæreditatem et quietem asseculturus essem. In summa, intellexisti ab æternitate, principia, media, et finem mearum actionum.

D. Augustinus, explicans quomodo Deus omnes nostras cogitationes noverit, dicit : « Oculos Dei simul universa cernentis, non abdita locorum, non parietum septa secludunt, nec solum ei acta et cogitata, verum et agenda et cogitanda sunt cognita. Ista vera scientia est summi Judicis, iste est tremendus aspectus, cui pervium est omne solidum, et apertum secretum, cui obscura clarent, muta respondent, silentium confitetur, sine voce mens loquitur. » Unde plane stulte dicebat ille apud Sapientem, cogitans adulterium : « Tenebræ circumdant me, quis me videt? Parietes cooperiunt me. » Recte ei respondetur ibi. « Et non intelligit, quoniam omnia videt oculus illius, et quod oculi Domini multo plus lucidiores sint super solem, circumspicientes omnes vias hominum, et profundum abyssi, et corda intuentes, etc. »

Hinc Ægyptii, ut Dei significarent omniscientiam, pingebant sceptrum cum oculo, per sceptrum significantes dominium et potestatem regiam, per oculum, rerum omnium scientiam. Hinc Jeremias vidit *Virgam vigilantem*, quod aliqui vertunt *Virgam oculatam*, quæ significabat Deum ipsum, et ejus vindictam ad peccata vigilare, ut statim illa plectat. Ita Balthasar sacrilegus et temulentus, vidit mox *manum scribentem in pariete*, et sensit eam. Ita vigil clamabat : *Succidite arborem*, ad puniendam superbiam Nabuchodonosoris. Deus ergo totus oculus est, vigilans super vias nostras, et respiciens cogitationes hominum.

Ita vero proprium est Deo cogitationes cognoscere, ut nec conveniat vel dæmonibus, vel etiam ipsis angelis : nesciunt enim cogitationes mutuas, ut docent theologi, nisi sibi mutuo manifestent, vel eas per revelationem, aut in Verbo videant. Sic angeli et beati cognoscunt in Verbo, vel per revelationem, cogitationes nostras, ad se directas, ut pro nobis intercedant. Videt enim quilibet beatus in Verbo divino, quidquid spectat ad eum et statum suum. Cum ergo spectet ad eum scire quis invocet eum, et ad quem finem, hoc ei fit manifestum, per ipsam beatam visionem in divina essentia, tanquam speculo voluntario, quod repræsentat quidquid ad beatum spectat.

In hac tamen vita, etiam aliquibus sanctis Deus id privilegii communicavit, ut aliorum cogitationes, tentationes, abscondita cordis cognoscerent.

Beata Catharina Senensis cum quis ad ejus alloquium accederet, statim agnoscebat an anima ejus in statu peccati mortalis foret, fœtorem quemdam spiritualem spiritu suo persentiens.

Sic S. Franciscus ambulabat cum quodam socio suo, qui mundum relinquens de familia nobili extiterat. Cum ergo Franciscus asino veheretur, et ipse pedes eum cum labore sequeretur, cœpit cogitare quomodo de familia illustriori foret quam Franciscus, cujus jam ipse deberet esse pedisequus. Franciscus ergo statim descendens, et ejus cogitationes noscens, dixit ei : « Frater, ascende in meum locum, tu enim nobilis es et melior me, tibi debetur locus hic, meum autem est te sequi. » Ille ergo confusus videns innotuisse cogitationes suas, procidit ad pedes ejus, culpam fassus et humiliatus.

OMNIPOTENTIA DEI.

Deo soli convenit omnipotentia quæ est unum ex præcipuis ejus attributis.

Hæc se manifestat dum mundum creat ex luto, mulierem e costa : dum aquam vertit in sanguinem, virgam in serpentem, mulierem in statuam salis, aquam in vinum, panem in corpus suum. Digitus enim Dei in omnibus his est, et mutatio dexteræ Excelsi. Et per hanc omnipotentiam plus potest Deus facere quam homo dicere aut intelligere. Omnia quæcumque voluit fecit, sine labore, sine difficultate, sine resistentia. Per hanc quoque omnia conservat, et ab illo

omnia pendent, et in nihilum redirent sine ejus manu sustentante. Omnia egent ejus potentia cooperante, quia sine illa, nec sol lucere, nec ignis calefacere, nec homo se posset movere. Et cum homo, cœlum, sol, angeli, ex nihilo sint et ad nihilum tendant, nec actionem, nec motum, nec stabilitatem, sine illo habent.

Hæc omnipotentia in pluribus Scripturis significatur.

1° Eam indicat Isaias, dum dicit Deum tribus digitis appendere molem terræ, mensum esse pugillo aquas, cœlos palmo, librare in pondere montes. Qui sunt tres digiti Dei, nisi potentia, sapientia, bonitas? Per sapientiam designat quid faciendum, per bonitatem vult, per omnipotentiam exequitur : et sic per illa tria sustinet, gubernat, dirigit omnia in finem. Fides nostra respicit ejus sapientiam, spes omnipotentiam, charitas bonitatem.

2° Eam significat Sapiens, dum dicit : « Sicut momentum stateræ, et sicut gutta roris antelucani, quæ descendit in terram, sic est ante te orbis terrarum. » Momentum, est propensio bilancis et inclinatio. Sicut ergo hæc minimo motu ejus qui bilancem manu fert, in aliam partem verti potest et inclinari, ita totus mundus est quasi bilanx in manu Dei, ut quo vult, eam vertat et invertat. Et sicut gutta roris, orta luce statim exsiccatur, et sorbetur, sic mundus quovis instanti inverti et absorberi potest a Deo : et hoc vult dicere Sapiens.

3° Hæc omnipotentia significatur apud Apostolum dum dicit : *Omnia portat Verbo virtutis suæ :* quia scilicet nutu et potentia sustentat totum pondus creaturarum, quasi Atlas mundi : simul movens, moderans et gubernans omnia. Sicut ergo de Elia dicebat Elizæus : « Pater mi, currus Israël et auriga ejus : » id est : O Elia, tu eras quasi currus portans Israëlem, sustinens onera populi, et simul eras moderator ejus, regens et impellens eum ad omne bonum : ita Deus est quasi currus portans totum mundum, et sustentans omnes creaturas, quæ alioqui in nihilum redirent. Ipse quoque simul est auriga currui præsidens, movens et gubernans; tum per se, tum per angelos, quia eorum ministerio rotas hujus currus movet et regit, per eos girans cœlos, tempora, resque omnes fortiter et suaviter disponens, mundumque gubernans.

Hujus omnipotentiæ sanctos suos quasi consortes facit Deus etiam in hoc mundo, dum eis communicat potestatem miracula operandi superantia totam vim naturæ, et vim imperandi creaturis etiam insensibilibus, mari, cœlo, ventis, quæ per potentiam quamdam obedientialem, quam habent erga Creatorem, sentiunt ejus imperium communicatum viris sanctis, et illis obediunt. Nam et ipsi dæmones eis coguntur obedire, nec possunt resistere. Hanc vero potentiam miracula vera patrandi, quam sanctis communicat, nunquam communicat hæreticis : nunquam miracula edere potuerunt in testimonium fidei suæ, nisi quod aliquando (ut eis etiam exprobrat Tertullianus) ex sanis fecerunt ægros, et ex vivis potuerunt facere mortuos.

Hanc omnipotentiam quadam ratione communicavit Moysi, dicens : « Ego te constitui Deum Pharaonis; » id est : Noli eum timere, noli vereri ejus superbiam et sævitiem, te illius Deum facio, non quem adoret, sed quem timeat punientem, et obsecret medentem. Dedi tibi potestatem meam ut imperes aquis et ranas crees : ut imperes terræ, et facias in rege et populo ejus ciniphes et vesicas : ut imperes aëri, et pestem generes : ut imperes igni, et cum grandine mixtus feratur super peccatores : imperando elementis, Deus eris Pharaonis. *Sed et Aaron erit propheta tuus :* quia non est dignus Pharao tecum, qui Deus ejus es constitutus, loqui, ideo plagas quas tu facies pronuntiabit : sicut ego non per me loquor, sed per prophetas denuntio, quæ facturus sum.

PROVIDENTIA DEI.

In Deo rerum omnium est providentia etiam usque ad capillum capitis, aut folium arboris.

Circa hunc multi fuere errores veterum. Primus error fuit eorum qui deos negabant, et eorum providentiam.

Secundus error fuit eorum qui deos asserebant, sed dicebant terrena et humana non curare, quorum est illa vox apud Job : « Cardines cœli perambulat, nostra non considerat. » Unde et Plinius : « Irridendum, inquit, est, agere curam

rerum humanarum illud quidquid est summum. » Cui respondet Clemens : « Deum id summa quiete agere, et sine distractione, quia totus est mens, totus est lux, totus oculus, omnia videns, omnia audiens, omnia sciens. »

Tertius eorum qui dicebant Deum singulos homines curare, sed tamen parva negligere.

Sed tamen manifesta est nostra assertio, tum ex Scripturis, tum ex ratione. 1° Quidem ex ratione, quia sicut Deus rerum omnium est conditor, ita et administrator, nec illa possunt dividi. Et sicut per omnipotentiam suam illa condidit, ita per eamdem potentiam et providentiam conservat, et regit : nec ei in hoc ulla difficultas, quia sine anxietate omnes homines et singulos curat sicut unum solum : ita ut non minorem providentiam habeat innumerabilis multitudinis hominum viventium in mundo, quam illorum octo qui in arca Noe degebant in mediis undis : vel quam unius Adam, cum foret in paradiso. Viderunt quidem gentiles necessitatem hujus providentiæ, ad conservationem creaturarum; sed quia difficulter concipiebant, totum hunc mundum in tanta creaturarum diversitate ab uno regi, et omnibus rebus provideri, ideo diis totum fere mundum repleverant, qui hanc curam inter se dividerent. Sic Marti adscribebant curam exercitus omnis, in quo quasi caput præesset. Neptuno curam maris dabant, committentes ei gubernaculum proræ et puppis. Æolum dicebant adesse debere velis, ut sub ejus gubernaculo dirigerentur a vento. Jovi curam cœli, Junoni curam aëris, deæ Vestæ curam ignis, Plutoni curam inferorum, Cereri curam terræ; imo cuilibet civitati, cuilibet domui, Deum suum attribuebant. Sic et milites regis Syriæ dicebant de filiis Israël : « Dii montium sunt dii eorum, ideo superaverunt nos, sed melius est, ut pugnemus contra eos in campestribus, et obtinebimus. » Cæcitas ergo in eis erat : scire enim debuissent uni primæ causæ, primo principio omnium, tum creationem, tum conservationem et providentiam adscribendam esse. Unde recte dixit August. : « Voluntas Dei est prima et summa causa omnium corporalium, spiritualiumque motionum : nihil enim fit visibiliter et sensibiliter, quod non de invisibili et intelligibili summi Imperatoris aula, aut jubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem justitiam præmiorum atque pœnarum, gratiarum et retributionum, in ista totius creaturæ amplissima quadam universaque republica. »

2° Hæc providentia sæpius asseritur in Scripturis. Clarissima est illa : « Tu autem, Pater, omnia tua providentia gubernas. » Ibi adverte quod varia nomina adscribat Deo Scriptura. Vocatur enim Pater, Dominus, Creator, Redemptor, Judex, Rex, Deus. Hoc nomen, *Deus*, est nomen essentiæ; *Dominus*, titulus potestatis; *Creator*, nomen omnipotentiæ; *Redemptor*, nomen charitatis; *Judex*, nomen auctoritatis; *Rex*, titulus majestatis; *Pater*, vero est nomen notans et providentiam et affectum. Tanquam Deus, seipso fruitur, æterna sui comprehensione et fruitione. Tanquam Dominus, imperat ad arbitrium et ei obeditur. Tanquam Creator, omnia produxit ad nostram utilitatem. Tanquam Redemptor, emit nos sanguine suo. Tanquam Rex, regni nobis impertitur consortium. Tanquam Pater, ex affectu omnibus providet, unde ait : « Tua, Pater, providentia cuncta gubernas. » Ab eo ergo ut Deo, expecto felicitatem, ut Rege gloriæ, regni consortium, ut Creatore, agnosco me habere esse naturæ, ut Redemptore, esse gratiæ; ab eo ut Judice, expecto favorabilem sententiam; ut Patre, directionem et gubernationem : *Tua enim, Pater, providentia cuncta gubernas.*

Immo ipsa providentia Dei, mater nobis est, quæ continuo influit esse, et nos velut utero suo et in visceribus portat. Nutrix etiam est, quia nos lactat, nutrit, sustentat, et inter brachia velut infantes nos portat. Pædagogus est continuo nobiscum incedens, et in omnibus viis nostris nos dirigens. Consiliarius nobis est, quia docet nos quæ ignoramus et in rebus dubiis quid faciendum ostendit, consulit, et deducit. Ipsa denique instar protectoris se nobiscum gerit, in periculis et necessitatibus nos protegens, in afflictionibus consolans, omne denique officium nobis utile erga nos exercens.

Item adverte quod dicit : *Cuncta gubernas tua providentia, o Pater!* Non solum cœlestia, sed et terrestria, non solum sublimia, sed et infima, non solum angelos, sed et homines et animalia, imo et cuncta insensibilia : a primo seraphin ad ultimum vermiculum, nutrit omnia hæc providentia, a fine usque ad finem attingit, disponens omnia suaviter. Triplicem ergo familiam gubernat hic

Pater, creaturam scilicet pure spiritualem, creaturam quoque pure corporalem, et creaturam, partim spiritualem, partim corporalem.

Quantum ad creaturam spiritualem, ipse est qui spiritus illos nobilissimos conservat, et sui visione velut pane cœlesti nutrit. Vestit quoque non purpura, auro aut gemmis, sed immortalitate et gloria et incorruptione : gubernat quoque illum ordinem hierarchicum, quo mirabiliter constituit, ut unus alteri præsit, alter subsit, unus alterum illuminet et perficiat, ut omnes ei tanquam Patri prompta obedientia et summo consensu serviant sine labore, sine tædio, sine ulla æmulatione, aut invidia. An non ordinatissima hæc familia, tam admirabili summi hujus Patris providentia gubernatur ?

Quantum ad corporalem, quis globo illi aureo, soli scilicet, quid est velut « imago Dei, oculus mundi, lampas universi, mensura temporum, vigor nascentium, decor stellarum » (ut eum describit Ambrosius), lumen ministrat, et facit eum oriri sicut sponsum e thalamo, ad currendam viam ? Quis ei intellectum dedit aut sensum, ut infallibili lege et mensura cursum suum servet, ut nec momento erret, quasi cognoscat occasum suum ? « Tua hoc illi dedit, Pater, providentia, cuncta gubernans. » Illa est, quæ ei dat vires penetrandi non solum aërem, sed et viscera terræ, ut ibi plantas, flores, aurum, et mineralia producat. Sic elementis, sic volucribus cœli, piscibus maris, animalibus terræ, ipsa providet : sic legem dat aquis, ut non transeant fines suos. Quis enim conclusit ostiis mare, et involvit illud nubibus, quasi pannis infantiæ ? Quis vestit terram floribus, flores coloribus, colores pulchritudine ? Quis lilia agri vestit et pascit, quæ neque nent, neque metunt ? *Tua, Pater, providentia est, cuncta gubernans.*

Quantum ad creaturam partim corporalem et spiritualem, hominem scilicet, quam manifesta est Patris hujus providentia, sive quantum ad beneficia corporalia, cibum, vestitum, pluviam, rorem, sive quantum ad spiritualia ! Quantum enim ad corporalia, etiam electis suis specialiter solet providere de necessitatibus, ita ut illis dicatur : « Jacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet. » Est vero in his quædam metaphora sumpta a parentibus, qui curam habent filiorum et nutritionis eorum sui enim obliviscitur puer, et Pater sæp vigilat, dum dormit filius, et sollicitus quomodo alat eum. Providentia hæc manifesta fuit populo Israël, quem vocat puerum et filium suum. Quomodo enim duxit eum, et custodivit in via Ægypti ? Mare eis dividit, ut sicco pede transeat, et reducit aquas maris super hostes eorum. Annis quadraginta vixerunt nec arando, nec seminando, nec laborem messis aut areæ pertulerunt. Usus molæ et furni non fuit ; non texendi necessitas, quia nec indumenta aut calceamenta attrita fuere, non mercatus fuit aut macellum necessarium pro carne, quia Deus mensam eis sternebat omnis saporis. Medicis aut medicinis non eguerunt, *quia non fuit in tribubus eorum infirmus.* De nocte lampas per modum columnæ, de die umbra nubis eis adfuit contra æstum. Denique per mille prodigia, tam in Ægypto quam in deserto, Deus ostendit quam exactam habeat suorum providentiam.

Sic Eliæ providet per corvum, per viduam Sareptanam, per angelum in deserto. Sic Danieli per Habacuc in lacu Sic in Novo Testamento B. Ægidio per lac cervæ ad eum quotidie venientis, Paulo et Antonio etiam per corvum, et similia multa invenies in vitis Sanctorum. Recte ergo cuilibet dicimus fideli: *Jacta cogitatum tuum in Domino*, noli tuam spem ponere in principibus, quorum voluntas et favor mutabilis est, quia ipsorum brevi exibit spiritus, etc. Noli fidere fortunæ, quæ in rota est, quæ inconstans est. Noli in amicis et cognatis, qui ubi elevati fuerint, te despiciunt et relinquunt. Noli in filiis, quia et ipsi aliquando tuam mortem optant, ut hæreditate fruantur. Noli in opibus tuis, quia facient sibi alas et avolabunt. Noli in sapientia, quæ te sæpius vane inflat. Noli in honoribus, qui fumus et ventus sunt. Noli in qualibet re mundi, quia te sæpe decipiet, et omnia vanitas. Jacta ergo cogitatum in Domino, tanquam solido fundamento, in ejus providentia spera, illi totum te committe.

Adverte quoque illam providentiam ultimate omnes effectus esse referendos. Unde respectu Dei nullus est effectus fortuitus, quia ab eo ut causa universali per suam providentiam est intentus, licet respectu causæ particularis fortuitus dicatur, quia non intentus ab illa. Hinc

sæpe fatigantur homines causas particulares effectuum requirentes, et non recurrentes ad illam rationem primam divinæ providentiæ. Sic varios eventus belli videmus, dum aliis infeliciter cedit, non obstantibus viribus et apparatu ampliori, et requirimus varias causas, et tanquam primaria non attendimus divinam providentiam, ob certas rationes ita disponentem. Sic contagio provinciam aliquam aut urbem invadit : unus id refert ad varias causas, corruptiones aëris, alter inculpat milites ex diversis provinciis redeuntes, alius aliam dat causam : nec primario consideramus, id sæpe speciali Dei providentia fieri punientis peccata populi. Sic aliquos videmus in bonis temporalibus proficere, alios vero qui majori industria pollent, et labores majores subeunt, nihil fere proficere, immo opes sibi potius facere alas, quibus ab eis avolent. Et in his omnibus diversas causas conjectamus, cum tamen sæpius specialiter adscribi debeat providentiæ divinæ, quæ potest subito honestare pauperem minus laborantem, minusque industrium; et cassum reddere laborem, majoremque alterius industriam : ita ut in his omnibus recte iterum dicamus : *Tua, Pater, providentia cuncta gubernat.*

PRÆDESTINATIO.

Prædestinatio est pars providentiæ : est voluntas Dei efficax transmittendi nos in finem supernaturalem. Ex illa tanquam radice proveniunt omnia beneficia spiritualia providentiæ divinæ erga nos, vocatio, justificatio, glorificatio, juxta illud : « Quos prædestinavit, hos et vocavit, et quos vocavit, hos et justificavit, et quos justificavit, hos et glorificavit. » Deus ergo in medio mundi, per suam providentiam, ædificavit domum suam, Ecclesiam sanctam, in qua providit media necessaria ad salutem : et unica est domus ejus, extra quam nulla media sunt salutis, inevitabiliter pereunt qui extra eam sunt. Sicut unica erat arca, qui extra eam fuerunt, diluvio eos obrui fuit necesse, et sicut arca Noe unum solum ostium habebat, ita in domo Dei viventis unica porta, Jesus Christus, et fides ejus in baptismo professa. « Ego sum, inquit, ostium; si quis per me introierit, salvabitur; qui non crediderit jam condemnatus est. » Pereunt utique diluvio infidelitatis, qui per hoc ostium in arcam non intrant. Sed sicut in arca Noe columba continebatur, et corvus, animalia munda et immunda, filius benedictus et maledictus, Sem et Cham, ita in Ecclesia, boni sunt et mali, probi et reprobi, prædestinati et rejecti. Horum figuram gerebant Jacob et Esau in domo Isaac, immo ipse Jacob, qui benedictus fuit ab angelo cum quo luctabatur, sed simul claudus effectus : benedictus propter eos qui in Christum ex ejus populo crediderunt, claudus in infidelibus, qui ex eodem populo prodierunt. Nam, ut dicit Augustinus : « Femoris latitudo generis est multitudo : plures quippe in ea stirpe sunt de quibus dicitur : Claudicaverunt a semitis suis. Ipse ergo figuram gerit reproborum in claudicatione, et electorum in altero firmo pede. »

Figura quoque fuit in domo Abrahæ in Isaac et Ismaël, Isaac filius promissionis, Ismaël filius carnis. « Non autem qui filii carnis, hi filii Dei, sed qui filii promissionis. » Duas autem fecit Deus promissiones Abrahæ, inquit Hilarius in Psal. 129; unam : « Multiplicabo semen tuum sicut pulverem terræ : » et hæc concernebat Ismaëlis generationem; alteram, nato Isaac : « Multiplicabo semen tuum ut stellas cœli. » Significabat in Ecclesia tanquam familia Abrahæ, duplices fore filios, terrenos et cœlestes, reprobos et electos. Filii Ismaël terreni multiplicantur ut pulvis, germuntque hi sub aquis, et ut arena maris conculcantur. Filii Isaac cœlestes et boni, stellis comparantur, elevandi in cœlum, ut luceant sicut stellæ. Solet enim Scriptura electos stellis comparare. *Stella a stella differt in claritate.* Sicut stellæ a sole splendorem mutuant, et cursum suum peragunt nihil retrogredientes, ita electi a Deo splendorem mutuant, et in continuo motu sunt ad perfectionem, mandata Dei sequentes. Boni etiam stellis comparantur, et mali pulveri terræ, quia major longe multitudo pulverum quam stellarum, quarum tantum mille et viginti duas conspici a nobis docent astrologi. Immo ipsi gentiles persuadebant sibi, quod viri

inclyti ex hoc mundo transeuntes, inter stellas collocarentur, quodque hæc eorum foret felicitas, post heroïcos actus, verti in planetas, et sic aliquid divinitatis accipere. Sic deïficatus fuit ab eis Jupiter, Mars, Saturnus, Venus, Castor et Pollux: hac saltem fabulosa narratione adumbrare volebant nihil dignius stellis reperiri, cui possint comparari viri heroïci.

Ex his ergo prædestinatis ædificatur Jerusalem cœlestis, et per providentiam divinam præscinduntur quotidie de montibus lapides, et conquadrantur ut intrent in structuram sempiternam; hoc fit per manus artificum, hoc est, eorum qui missi sunt, ut prædicent verbum Dei aptantes sic animas ad structuram templi æterni, ut dixit Augustinus. Quotidie ergo adhuc ædificatur Jerusalem, et ædificabitur usque ad finem mundi; ædificari cœpit ab æterno per prædestinationem, complebitur in fine per glorificationem: ab æterno enim fuit penes Deum Ecclesia electorum, quæ ante tempora est electa, et dilecta, juxta Bernardum. Prævidit Deus ab æterno ruinam cœlestis suæ civitatis, ex angelis compositæ; ex tunc ergo restaurationem præparavit, et media ad illam. Sicut homo prudens, videns aliquod suum ædificium ruinæ proximum, parietes inclinare, fundamenta concuti, muros casum minari, longo tempore etiam antequam ruat, lapides colligit, calcem, arenam, ligna, ut restauret cum ceciderit. Sic artifex supernus, videns per peccatum demoliendam civitatem suam, jam ab æternitate, in monte sancto Sion, lapides præscindebat et apparabat, posito fundamento Christo, ad renovationem, inquit Athanasius.

Hinc Amos dicit: « Ecce Dominus super murum litum et in manu ejus trulla. » Septuaginta legunt: « Super murum adamantinum, et in manu ejus adamas; » Hebræa: « In manu ejus linea. » Ad idem spectat quod vidit Zacharias hominem funiculos, et alia instrumenta habentem, ut notaret locum ædificandæ Jerusalem, ejusque dimensiones designaret. Sed dictum est ei per angelum ut desisteret, quia « absque muro habitabitur Jerusalem præ multitudine; » id est: Non potes satis assequi ejus dimensionem, innumera enim turba debet eam incolere. Ipse Deus erit gloria ejus in medio, erit et murus ejus ignis, ardens scilicet amor Creatoris. Itaque electi et boni, lapides sunt qui eliguntur ad hoc ædificium per timorem prius percussi, per amorem politi, per constantiam quadrati.

Porro quinam sint de lapidibus illis electis, qui de prædestinatis sint, incertum est in hac vita, ut propterea electio illa sors vocetur, de qua videtur mentio fieri in Proverbiis: « Sortes mittuntur in urnam, sed a Domino temperantur. » Quem locum secundum sensum spiritualem Beda, Hugo, et Carthusianus sic explicant. Sicut sortes, quamdiu in sinu vel in urna sunt, incertæ sunt et ancipites quoad extrahantur; tunc enim electionem perficiunt, ita cujuslibet hominis sors et electio ad felicitatem æternam, obscura est, ambigua et anceps in hac vita, donec mors sortes educit, et prædestinatorum electiones aperit. Quasi dicat Salomon: Sortes nostræ quamdiu vivimus, in urna sunt, et incertæ sunt, sed tamen quod alii præ aliis eligantur, non est fortunæ, sed consilii divini, qui providentia sua æterna, et gratiæ distributione, sic omnia temperat, ut quibusdam sors felicitatis contingat, alii ab illa excidant, mors interim sortes illas educit. Hoc tamen diversitatis est quod prædestinatio non ex operibus, sed est ex mero beneplacito Dei. Reprobatio vero ex operibus est, ex præviso peccato et demeritis. Declaratur utrumque, quia quod quis prædestinetur, nullum ejus præcessit meritum; sed voluntas Dei benevolentissima destinat hominem hunc, ex solo suo beneplacito, ad beatitudinem tanquam finem, et ideo providet illi merita tanquam efficacia media ad hunc finem, sicque electio est ex mera gratia Dei, quamvis gloriæ collatio ob merita fiat, quæ homini dedit Deus gratiose.

Videntur ethnici hoc adumbrare voluisse, dum finxerunt ab unoquoque deorum electam arborem, cujus singularem gererent curam, essetque eis dedicata. Jupiter quercum elegit, Apollo laurum, Neptunus pinum, Venus myrtum, Juno juniperum. Minerva hanc electionem demirata interrogat Jovem, cur infrugiferas arbores dii sibi elegissent? Respondetur ei, ut ipsæ arbores intelligant, non ob earum merita, sed ex mera deorum gratia se electas fuisse tanquam insignia ipsorum deorum. Sic homines electi sunt infrugiferi ex se, immo ex massa damnationis: non ergo meritis suis, sed ex mero beneplacito Dei, qui ex vasis iræ fecit vasa misericordiæ, dedit-que eis fructum bonorum operum, ex qui

bus postea fructum gloriæ colligerent : « Non est volentis, neque currentis, inquit Apostolus, sed est Dei miserentis,» qui secundum consilium voluntatis suæ, et beneplacitum gratiæ, prædestinavit nos ad gloriæ suæ consortium.

REPROBATIO.

Quantum attinet ad reprobationem, non est facta illa a Deo, nisi prævisa jam finali impœnitentia, et peccatis eorum qui reprobantur. Unde illis recte dicimus : « Perditio tua ex te. » Sicut etiam declarat Augustinus exemplo Nabuchodonosor et Pharaonis, de quo latius infra. Neque vero hæc prædestinatio aut reprobatio, libertatem in aliquo lædunt, ut possint propterea reprobi de Deo conqueri, ipse enim illos relinquit in manu consilii sui, apponit eis benedictionem et maledictionem, vitam et mortem, ut eligant. Unde dicit Sapiens : « Nemo dicat : Per Deum abest, ille me implanavit, non enim sunt ei necessarii homines impii, et quæ odit ne feceris ; » id est : Non desiderat, nec facit homines peccatores, cum peccata odio prosequatur. Noli ergo in eum peccata tua, et perditionem tuam retorquere.

Quod vero dicunt aliqui : Si sum prædestinatus, necessario salvabor quidquid peccem ; si sum reprobatus, nihil mihi proderunt opera mea, sed necessario damnabor, et ita occasionem accipiunt negligendi merita et confitendi peccata, plane vanum est id, et imperitum. Quasi si quis diceret : Deus prævidit et determinavit quod triticum messurus sim, vel non sim, ergo non est opus arare ; si enim scit quod messurus sim, hoc certo eveniet ; si scit quod messurus non sim, frustra arabo. Similiter si dicat : si Deus determinavit me nunc moriturum, non egeo cura medici, vel medicinæ ; si scit me non moriturum ex hac ægritudine, superflua erit cura, quia sanabor etiam sine illa, ne fallatur Deus.

Respondetur ergo, quod sicut scit Deus te sanandum, ita scit quod per hæc media sanitatis, per hanc medici curam, et medicamenta sis sanandus : et ideo illa tibi adhibenda sunt. Sic si scit te collecturum triticum, etiam scit te seminaturum prius et araturum, sicque collecturum : ideoque arare debes et seminare. Similiter ergo si Deus scit te salvandum, scit quod per bona opera sis salvandus, et ideo illa debes conquirere : si scit te reprobandum, scit quod propter peccata et mala opera, ideo debes illa fugere. Libertas ergo tua, rebellisque animus, et vita prava sunt reprobationis tuæ causa, ideoque hæc debes declinare. Juvat vero sæpius illas duas sortes diversas, gloriæ vel pœnæ æternæ, considerare : sortem quidem gloriæ, ut accendaris et stimuleris ad quærenda media ad illam, quæ media pendent a te : sortem vero pœnæ æternæ, ut terrearis, et cautior fias ad vitanda illa quæ ad eam ducunt, quod est in tua potestate.

Hinc ait David : *Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ*, etc. Quod sic exponi potest : Si dormiatis inter medias sortes (clericus enim significat sortem), similes eritis columbæ argenteis aureisque pennis ornatæ, id est : si sortes illas inæquales gloriæ et pœnæ sæpius attendatis, eritis sicut columbæ gementes in amaritudine hujus vitæ, et alæ affectuum vestrorum puræ erunt ut argentum, et extremitas vitæ vestræ per aurum charitatis fulgebit. Has duas sortes considerat D. Paulus, dum dicit : « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar. » Et ideo ipse tanquam columba, sine felle, gemebunda inter amaritudines hujus vitæ, alas affectuum suorum argenteas per puritatis candorem, aureas per zeli et charitatis fulgorem, pallidas per carnis mortificationem, expandebat ; et evolare cupiebat de hac mundi vetustate, maceria, et domo lutea ad domum non manufactam, æternam in cœlis ; ad quam continuo suspirabat, et nos tanquam pullos a se educatos, illuc volare, illuc suspirare docebat.

Quærunt theologi utrum major sit numerus reproborum, an electorum ? Ratio dubitandi est, quia Scripturæ videntur significare, numerum electorum esse velut infinitum. Unde D. Joannes postquam numerasset centum quadraginta quatuor millia signatos de tribubus Israel, addit : « Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, etc. » Aliquæ quoque Scripturæ videntur quamdam proportionem indicare inter numerum electorum et re-

proborum. Sic numerantur *quinque virgines prudentes, et quinque fatuæ.* Ubi figuratur uterque numerus. Item alibi dicitur : « Tunc duo erunt in agro, unus assumetur, et alter relinquetur; duo in lecto, unus assumetur, et alter relinquetur; duæ molentes in mola, una assumetur et altera relinquetur. »

His tamen non obstantibus recte dicitur, etiam inter fideles, plures reprobari. De quo D. Thomas super illud : « Octo animæ salvæ factæ sunt. » Ubi dicit paucitatem salvandorum in omni statu fuisse præfiguratam : 1° tempore legis naturæ, quando omnes, exceptis octo, diluvio perierunt; 2° tempore legis mosaïcæ, dum de sexcentis fere millibus egressis ex Ægypto, terram promissionis non sunt ingressi nisi duo, Caleb et Josue; 3° tempore prophetarum, quando filii Israël ducti sunt in captivitatem, paucis relictis in terra promissionis; 4° tempore gratiæ, expresse id per Christum est prædicatum. Interrogant quidam : *Si pauci sunt qui salvantur?* Respondet : *Contendite intrare per angustam portam :* et Matt. 7, dixerat : *Pauci inveniunt eam :* et iterum : *Multi vocati, pauci vero electi.* Colligitur idem ex Isaïa qui comparat paucitatem electorum paucis uvis post vindemiam relictis. Et per Michæam Dominus ait : « Væ mihi, quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ, non est botrus ad comedendum. » Nempe Satan prius vindemiavit. Chrysostomus dicit ex tota civitate Antiochia vix centum salvari.

Aliqui tamen probabiliter existimant ex fidelibus qui sacramentis muniti discedunt, majorem partem salvari.

Quantum vero ad Scripturam allegatam quæ dicit, *quod e duobus in agro unus assumetur*, etc., primo significat ex omni statu aliquos assumi, aliquos relinqui; ex divitibus et pauperibus, ex liberis et servis, ut nemo sibi displiceat ob conditionem vilem; aliquos quoque de iis qui in labore sunt, et aliquos de iis qui in otio videntur vivere, item ex quolibet etiam sexu. Recte autem Remigius tres Ecclesiæ ordines ibi dicit demonstrari. Per duos in agro, ordinem ecclesiasticorum quibus commissus est ager Ecclesiæ; per duos in mola, ordinem conjugatorum, qui dum per diversas curas nunc ad hæc, nunc ad illa flectuntur, quasi molas in circuitum trahunt : per duos in lecto, ordinem continentium et contemplativorum, quorum requies nomine lecti designatur. In his autem ordinibus sunt boni et mali, justi et injusti, et ideo ex eis quidam assumuntur, quidam relinquuntur. Sic quoque explicat fuse et pulchre Augustinus.

Interim nemo debet anxiari aut fluctuare, quod nesciat de quo numero sit; sed inter manus Domini Jesu Christi ex toto corde et salutem suam collocare debet, et dicere quod olim Ægyptii ad Joseph : « Salus nostra in manu tua est, tantum respice nos, et læti serviemus regi. » Optime negotium salutis nostræ constituitur in manibus illis, quæ pro nobis fixæ sunt, ut vincula nostra solverent; denique in manibus illis, *quæ misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ effluant,* ut dixit Bernardus : melius in illis est quam in nostris, non ergo turbemur. Ubi enim tutius collocaremus? « In manibus tuis sortes meæ, Domine, et tempora mea. » Ibi tuto collocabat Paulus animam suam, salutem suam, omniumque meritorum suorum pretiosum thesaurum, dum dicit. « Scio cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem justus judex. »

Refert Thomas a Kempis hoc exemplum. Religiosus quidam fluctuans, et anxius inter spem et metum, quadam vice mœrore affectus ecclesiam ingrediens ante altare prostratus, hæc in se dicebat : O si scirem quod adhuc perseveraturus essem! statimque audivit divinum responsum : Quid facere velles si id scires? fac nunc quod facere velles, et securus eris. Mox ergo consolatus divinæ se commisit voluntati, et cessavit anxia fluctuatio, noluitque investigare quæ sibi essent futura, sed magis studuit inquirere quæ esset Dei voluntas bene placens et perfecta, ad omne opus bonum inchoandum et perficiendum. Ita ille.

MISERICORDIA DEI.

Misericordia Dei velut primatum tenet inter ejus perfectiones et attributa. Sicut principes in suis stemmatibus solent ponere omnes titulos et insignia nobilitatis suæ, sed primo loco ponunt id a quo majorem nobilitatem familia sortitur, aut certe in medio, ut cætera circumstent : ita dicimus divina velut insignia et stemmata esse Dei perfectiones varias, sapientiam, potentiam, justitiam, etc. Sed primum locum misericordiæ attribuimus, quæ nobis etiam miseris suavius sapit cæteris. Unde cum Moyses in foramine petræ, transeuntis Dei gloriam, juxta quod permiserat ei Deus, inspiceret, statim in ipsam misericordiam oculos et mentem figit, quasi elucentem inter omnia, et exclamat : « Dominator, Domine Deus, misericors et clemens, patiens, et multæ miserationis, in millia his qui diligunt te, etc. »

Per hanc misericordiam desponsat sibi animas, juxta illud : « Sponsabo te mihi in sempiternum, sponsabo te in justitia et judicio, et in misericordia et miserationibus. » Sponsabo te in *justitia*, id est, justificando te, non enim potes a me diligi nisi justa sis : et in *judicio*, quia judicabo inter te et eum qui te ante captivam tenebat, feram sententiam pro te, repellens injustum possessorem a te : *in misericordia et miserationibus* : hoc est, faciendo tecum maximas misericordias, liberando te a miseriis magnis in quibus eras, idque non tuis meritis, sed misericordia mea, et donis meis te ornando, sicut sponsi solent dare arrhas, et sponsam ornare. Sponso huic duo ubera solent attribui quasi symbola duplicis misericordiæ erga peccatores. Hæc duo ubera sunt, *longanimitas in expectando, et facilitas in condonando*, ad quæ si quilibet peccator recursum habeat, sugens de illis lac suave misericordiæ et pietatis, Deo gratus erit. Sicut enim non gravat matrem distenta lacte ubera gestantem infans qui ea sugit, sed potius alleviat et delectat : sic divinæ bonitati exuberantissimæ, molestus non est, sed acceptus, qui miserendi præbet ei materiam, et ad eum recurrit.

Porro hæc misericordia admirabilem habet longitudinem, latitudinem, sublimitatem, profunditatem dignam sæpius a nobis considerari.

1° Longitudo ejus consistit in hoc quod sit æterna : « Ab æterno usque in æternum misericordia ejus, » quia a tempore quo Deus est, misericordia ejus est erga nos, et durabit in æternum, ita ut sit sine principio, sine fine. Decrevit enim ab æterno nos de omni miseria liberare, et de summa illa miseria quæ est damnatio, præparans nobis felicitatem æternam : « In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans tui. » Id est : ab eo tempore quo ego Deus sum, et quo me ipsum dilexi, te quoque dilexi, et misertus sum tui. Unde non mirum si ego amorem tuum posco, ut ab eo tempore quo homo es, et quo amare potes, huic amori meo amorem tuum rependas. Quapropter quilibet fidelis debet cum Davide sæpe illud canticum repetere : « Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus : confitemini Deo deorum, quoniam in æternum misericordia ejus, etc. » Ad singulos versus repetit, « quoniam in æternum misericordia ejus. » Nos quoque laudemus, quia bonus, quia Deus, quia Dominus noster, quia mira propter nos fecit, quia misericordia ejus non habet finem, aut principium, et sæpius resonemus : « Misericordias Domini in æternum cantabo : » Quod frequentissime summo animi fervore B. Teresia repetebat.

2° Latitudo hujus misericordiæ in hoc consistit, quod se extendat erga omnes homines cujuslibet conditionis aut status, paratos omnes ad se recipere. Unde Sapiens : « Misereris omnium, quia omnia potes, et dissimulas peccata propter pœnitentiam. » Omnium, inquit, sive parvi sint, sive magni, sive nobiles, sive plebeii, sive liberi, sive servi. Cujus rationem affert duplicem, tum quia sunt opus Dei omnes, tum quia amat animas, et ex amore nascitur compassio erga earum miserias. Hæc quoque latitudo in hoc consistit, quod misericordia ad omnia peccata se extendat, quia nullum est adeo enorme, quod ejus misericordia non deleatur, nec numerus tantus esse potest, quin infinite superetur a multitudine miserationum. Unde non semel miseretur, nec solum septuagies septies, sed

sine limite. Confiteantur ergo Domino misericordiæ ejus, et mirabilia ejus filiis hominum. Nec solum erga homines, sed et erga omnes creaturas misericordia hæc se porrigit : » Misericordia Domini plena est terra, » quia omnes quæ sub cœlo sunt creaturæ, subjectæ sunt alicui miseriæ, vel ob aliquem defectum naturalem, vel ob voluntatis perversitatem et malitiam, et Deus solus est qui potest subvenire et mederi.

3° Sublimitas misericordiæ consistit in sublimibus donis et beneficiis, quæ ab illa procedunt. In illis quam sublimis sit misericordia Dei, manifestum evadit. Per illam enim misericordiam sublimem elevat nos ad excellentem illam dignitatem filiorum Dei, et ad hæreditatem æterni sui regni, de vasis iræ et contumeliæ faciens nos vasa misericordiæ, honoris et gloriæ. Et infinita sunt dona, favores ac beneficia, quæ ex sublimi ejus misericordia prodeunt, ut propterea dicatur nos *coronare in misericordia et miserationibus*. Ubi adverte phrasim Scripturæ quæ, dum jungit misericordiam et miserationes, significat maximam et copiosissimam misericordiæ effusionem, et omnia genera misericordiæ et beneficentiæ, ut notat Ribera. Hinc Jerem. 6. « Abstuli, inquit Dominus, pacem a populo isto, misericordiam et miserationes, » id est, nullo genere utar misericordiæ. Unde cum dicitur miserator et misericors, non aliud significatur, quam summe misericors, qui omnia misericordiæ genera erga nos exercet. Sic dicit David : «Et tu, Domine Deus, miserator et misericors, patiens et multæ misericordiæ et verax. » Illa ergo Dei misericordia multiplex est erga nos : quæ ab eo tempore quo cœpit in homine, illum prævenit, comitatur, subsequitur usque ad mortem, usque in senectam et senium. Illa est quæ prædestinat, postea inspirat et vocat, deinde justificat, deinde in justitia conservat variis modis et auxiliis, tandem glorificat et coronat. Ideo dicit David : « Benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus : qui propitiatur, sanat, redimit, coronat in misericordia et miserationibus, omnibusque replet bonis. »

4° Profunditas hujus misericordiæ elucet in profunda ipsius Dei humiliatione, qua se ita demisit ad nos, ut misereatur nostri, suscipiens naturam nostram ; ita descendens, ut profundius non posset, ita nos elevans ut altius non posset. Elucet quoque in multis profundis mysteriis, quæ ipse nobis exhibuit vera suæ misericordiæ symbola ; et maxime in sacramento Eucharistiæ, in quo voluit nobiscum manere usque in finem sæculi, ut ibi continuo sugeremus fontes misericordiæ ejus et pietatis. Denique misericordiæ ejus profunditas elucet in abysso incomprehensibili sapientiæ suæ, per quam omnia vertit in bonum nostrum, afflictiones, tentationes, miserias, immo et ipsa peccata : ita ut in his omnibus splendeat ejus profunda misericordia. Exempla misericordiæ divinæ passim occurrunt. Vide de S. Maria Ægyptiaca, de S. Pelagia, aliisque per miram Dei misericordiam e peccati et damnationis abysso ereptis.

JUSTITIA DEI.

Justitia quoque est perfectio conveniens Deo, quæ maxime elucet in punitione, quam exercet Deus erga improbos, sive in futuro. Sicut enim Deus nullum bonum immuneratum relinquit ex benignitate sua, ita nullum malum impunitum relinquit ex justitia sua : « Impunitas enim injuriæ est soboles, insolentiæ mater, radix impudentiæ, transgressionum nutrix, » ut dixit Bernardus. Quapropter quod de solio et regno hominum dicit Sapiens : *Justitia firmatur solium*, hoc etiam de regno Dei verum est. Reges utique puniendo scelera impios terrent et coërcent ; et sic regno suo firmitatem addunt. Ideo Salomon in throno suo leones aureos toti structuræ subjecit : et cum leones severitatis et vindictæ sint symbolum, significare voluit justitiæ thronum inniti. Unde et per hos gradus, per justam scilicet reorum punitionem, regnum auspicatus est, quia et de sceleribus in parentem admissis vindictam sumpsit regni initio, et quos rebelles invenit, ultus est. E contra, quanta flagitia et quanta mala ex impunitis sceleribus oriantur, patet ex c. 19 Judicum, ubi propter vim illatam uxori Levitæ, prope millia in bello inde orto truci-

data sunt. Ubi sceleris hujus origo refertur in impunitatem scelerum quæ tunc erant, ut enim dicit sacer textus : « Non erat rex in Israël, et unusquisque faciebat quod bonum sibi videbatur. » Nil tale fuisset, si legitimus magistratus flagitia tunc punivisset. Recte ergo Levita in duodecim partes dissecat cadaver uxoris, et singulas singulis tribubus mittit, eo consilio, ut cum nemo non gravitate facinoris commoveretur, spectaculi hujus horrore et abominatione ad justam punitionem invitaretur.

Apposite quoque ad nostrum propositum dixit Augustinus : « Pietate et justitia principes dii sunt. » Quia non solum misericordia, sed et justitia fulcrum sunt regni et divini et humani. Hinc in Apoc. ubi introducitur Filius hominis in medio candelabrorum aureorum, describitur cum gladio acuto ex ore procedente, sed et in manu stellas gestans. Stellæ symbolum sunt præmii, quod Deus electis præparat ex misericordia; gladius ex utraque parte acutus symbolum vindictæ, quam reprobis præparat ex justitia.

Mundum ergo Deus, tanquam rex, administrat. Quod significavit :

1. In angelis e cœlo expulsis, ob rebellionem et superbiam.

2. In Adam et Eva e paradiso ejectis, ob inobedientiam.

3. In Cain profugo, in vindictam fratricidii.

4. In diluvio, ob corruptionem carnis tunc regnantem.

5. In Sodoma, igne de cœlo descendente.

6. In Ægyptiis oppressoribus filiorum Israël, in mari sepultis.

7. In tot calamitatibus, bellis, pressuris, quas passus est populus Israël, ob rebellionem contra Deum, in tot captivitatibus quæ ob peccata eorum obvenerunt.

8. In Sennacherib, in Davide, in Nabuchodonozore, Antiocho, Balthasare, et aliis vindictæ ac justitiæ divinæ exemplis, quibus plena est Scriptura.

Nota tamen primo, Deum nunquam per justitiam sic punire, quin misericordia misceatur. Ideo docent theologi, quod citra condignum etiam in inferno puniat damnatos, sicque ibi sit aliquid misericordiæ. Unde verum est illud Habacuc : « Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. » Notat D. Ambrosius hanc misericordiam in oliva remanente, dum immissum est diluvium. Quærit anima an ramus olivæ per columbam pacis nuntiam allatus, fuerit noviter productus a terra, an vero adhuc manserit de veteri, non obstante diluvio? Prius dici non potest, quia sol necdum radios suos explicarat, ut produceretur. Posterius etiam habet difficultatem, quia dicitur quidquid habebat spiraculum vitæ consumptum fuisse, et omnes arbores evulsæ videntur, aquarum impetu inundante. Respondet, quod diluvium non exterminavit omnem olivam, quia illa est arbor misericordiæ, cui diluvium non potest, nec potuit prævalere. Quantumlibet ergo inundet justitiæ furor, semper tamen manet aliquis ramus misericordiæ divinæ, cui non prævalet impetus undans justitiæ. Et hoc significari dicit in oliva remanente.

Nota secundo, licet ad divinum regimen spectet scelera punire, non ita tamen proprium illi est atque misereri. Unde canit Ecclesia : « Deus, cui proprium est misereri semper et parcere. » Et ad hujus rei confirmationem facit quod Isaias dicit : « Dominus irascetur ut faciat opus suum, alienum opus ejus : ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo. » Ubi contradictio quædam videtur, dum opus ejus dicitur, *irasci*, et tamen opus alienum; opus suum, et opus peregrinum. Ænigma certe est, quod explicat D. Hieronymus. Quia officium quidem Dei est punire, et tamen alienum aliquo modo ab eo cui proprium est misereri. Sicut diceremus, quod proprium apis est mellificare, habet etiam tamen pungere cum molestatur, quod est opus alienum ab ea, velut extortum quadam injuria. Unde dicit Bernardus : « Si quæris quomodo proprium illi est misereri, cujus judicia abyssus multa? Verum id quidem est, sed quod miseretur proprium est illi, nam ex se sumit materiam et velut quoddam seminarium miserendi; quod autem nos judicat et condemnat, eum quodammodo cogimus, ut longe aliter de corde ipsius miseratio quam animadversio procedere videatur: « Numquid voluntatis meæ, inquit, mors impii est, et non magis ut convertatur et vivat? »

Hinc dicitur Deus velox ad misericordiam, tardus ad iram et vindictam; pedes laneos dicitur habere, dum procedit ad vindictam. Vis id videre? Audi Chrysostomum: « Nos homines multo tempore ædificamus, uno die destruimus. Deus contra. Cum struit, velociter struit; cum

destruit, tarde destruit. Illud potentiæ, bonitatis istud, potentiæ excellentia velox, multa de bonitate tardus. Sex diebus cœlum et terram, et quæ in eis sunt creavit, ut unam urbem Jericho destrueret, septem diebus circuivit. David peccantem multis diebus toleravit, pœnitentem uno verbo restauravit. » Audi et alia.

1° Quam lente processit ad punitionem Adæ! Dicitur enim « ambulasse ad auram post meridiem, » dum venit ad eum ejiciendum e paradiso, quasi attrahens auram misericordiæ, ut fervorem justitiæ temperaret. Ambulabat enim post meridiem, non in fervore diei, et lente ambulabat.

2° Quam lente processit, dum debuit propter peccata immittere diluvium! Centum jam annis antea monuit Noë de arca, ut et ipse tanquam præco justitiæ cæteros moneret, ut sibi caverent ab hac victa. Unde et tactus dolore cordis intrinsecus, dixit Dominus : « Delebo hominem quem formavi, » significans id se coacte facere.

3° Quam lente processit, cum ignem misit super Sodomam! Dicebat ad Abraham, se venisse ut videret, an opere compleverint peccata illa, quorum clamor ascendebat in cœlum; et ad vesperam veniebant angeli executores. Dixitque Dominus ad Abraham, se paratum parcere civitati, non solum si quinquaginta, aut triginta, aut viginti forent justi, sed si tantum decem.

4° Generaliter quasi condolet, dum venire debet ad punitionem. Unde per Isaïam dicit : « Heu! vindicabor de inimicis meis! » Ubi, *heu*! est interjectio dolentis Dei, dum agitur de vindicta.

Item per Isaïam dicit : « An gradiar super eam? Succendam eam? An potius tenebit fortitudinem meam? Faciet pacem mihi? » Ubi agit instar patris, qui filium peccantem debet percutere, sed coactus, unde cupit parcere, si ille humiliet se ad pacem habendam. Sic dicit de Ephraïm: « Quomodo dabo te, Ephraïm? Quomodo dabo te sicut Adama et Seboïn? » Sensus est: Quid de te faciam? Quomodo te tractabo, cum quotidie mei oblitus idola adores? Certe mereris ut me geram erga te sicut erga Adama et Seboïn, quas igne absumpsi cum Sodoma et Gomorrha. Addit Dominus : « Conversum est cor meum, conturbata est pœnitudo mea; » id est : More humano loquens, dolor quidam in me insurgit, dum cogito quod ita te velim punire, et sic me pœnitet. Non ergo te ita acerbe puniam, *quia Deus ego, et non homo*; hoc est, bonus ego sum, inquit Cyrillus, non concedam iræ, ut vincar, quod humanum est. « Austeritatem judicis mitigat pietas patris, » inquit Hieronymus.

5° Dat Deus significationem, ut fugiamus a facie arcus justitiæ suæ; sed cum videt nos obstinatos in peccatis, tarditatem supplicii gravitate compensat, et pœnarum æternitate. Inde per Jeremiam dicit : « Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli, propter multitudinem iniquitatis. Quid clamas? Insanabilis est dolor tuus, propter dura peccata tua feci hæc tibi. » Plaga inimici hic percutit Deus, ut corrigat, et mitis est: in inferno percutit ut puniat, et crudelis est. Quid clamas, o homo, in tormentis? Non habet remedium dolor tuus, æternus erit cruciatus, durissima peccata tua me tibi fecere durissimum, et inflexibile cor tuum me tibi inflexibilem. Vere ergo dicit Psalmista : « Justus Dominus in omnibus viis suis, » et item : « Justus es, Domine, et rectum judicium tuum. » Quem locum explicans Hugo sic dicit : *Justus*, ergo te timeant injusti: *Domine*, ergo te timeant superbi : *et rectum*, ergo te timeant distorti: *Judicium tuum*, ergo te timeant judicandi.

Hoc recte intellexit Mauritius imperator, in cujus præsentia occisi sunt ejus filii octo, et uxor; at cum singuli capite truncarentur, inclamabat istud : « Justus es, Domine, et rectum judicium tuum. » Rem sic narrant historici. Mauritius imperator crudelis fuit et avarus, usus crudelitate magna erga cives et captivos ab hostibus, quos cum levi pretio redimere posset, uno aut altero aureo, noluit. Unde omnes occisi fuere. Postea agnoscens gravem suam culpam, instanter petiit a Domino, ut peccata sua in hac vita puniret, immo per omnes ecclesias idipsum fieri petiit. In nocturno enim visu, viderat imperator omnem hanc occisorum turbam, in aula quadam magna ante Christum Judicem insurgere, et de tanta inhumanitate eum accusare. Quod ergo petiit à Domino, id factum est, et revelatum ei fuit, punitionem hanc exercendam per nobilem quemdam suum, cui nomen Phocas. Iste invasit imperium, et cum spoliasset imperio imperatorem, tandem jussit eum capite plecti cum uxore et octo pueris in præsentia sua. Vir vero hic humiliatus et in terram

prostratus, ad ictum quemlibet, quo jugulum puerorum impetebatur, cum fervore spiritus illud pronuntiabat: « Justus es, Domine, et rectum judicium tuum. » Tantamque habuit in fine notitiam judiciorum Dei, ut cum nutrix vellet abscondere unum ex pueris (supponens suum, vestitum ornatu imperiali) noluerit id permittere, sed ipsemet rem propalarit, dicens id debere fieri propter peccata sua, quia *justus est Dominus.*

LECTIO SECUNDA.

CREDO IN DEUM.

1° *Sicut ratio naturalis agnoscit Deum esse, ita etiam ipsum unum esse in essentia.*

Ratio est quia id quod dicitur Deus, debet habere omnem perfectionem possibilem, recte sequitur habere unicam essentiam infinitam et infinite perfectam. Et proinde sequitur unicam esse divinitatem, unum primum ens, primum principium, primum agens. Si enim plures dii essent, deberent aliqua perfectione distingui, quæ in uno esset et non in altero, et sic non haberent omnem perfectionem.

Recte Bernardus : « Ille digne pro sua possibilitate divinam æstimat magnificentiam, qui nihil in ea cogitat dispar, ubi est totum summum, nihil distans, ubi totum est unum, nihil hians, ubi totum est integrum, nihil denique imperfectum, ubi totum est totum. »

Audi ergo, Israël: « Dominus Deus tuus unus est : » Audi, christiane : « Unus Deus, una fides, unum baptisma. »

Hæc verba angelus exhibuit aureis litteris scripta Valeriano sponso S. Ceciliæ, cum ab idolorum cultu ad fidem veram est conversus. Miserat eum Cecilia ad Urbanum Pontificem latentem in locis subterraneis ob persecutiones. Veniens narrat quæ prima nuptiarum nocte egisset sponsa, nolens attingi, dicens se in custodia angeli esse, qui non permitteret id sine ultione, seque desiderio videndi angelum illum baptismum petere fidemque christianam amplecti. Procidit Pontifex sanctus in terram, et ad Deum manus levans sic oravit. « Domine Deus, seminator casti consilii, suscipe seminum fructus, quos in Cecilia seminasti : ecce enim sponsus ejus tanquam agnus venit ad me ut legem tuam amplectatur, illumina cor ejus, et clare te ei manifesta, ut te Deum verum sectetur et colat. » Cumque sic oraret, ecce vir facie fulgidus totus candidus apparuit, habens libellum aureis litteris conscriptum : cujus conspectu territus Valerianus in terram cecidit, sed eum erexit Urbanus, e legere jussit. Erat ergo scriptum ibi *Unus verus Deus, una fides, unum baptisma.* Statimque respondit se credere; et angelo disparente, ab Urbano est baptizatus.

D. Cyprianus, probans hanc unitatem in Deo, sic ait : « Unus Deus, et Dominus, neque enim illa sublimitas potest habere consortem, cum sola omnium teneat potestatem. Ad divinum imperium de terris mutuemus exemplum. Quando unquam regni societas, aut cum fide cœpit, aut sine cruore desiit? Romanos geminos unum non capit regnum quos unum uteri cœpit hospitium. Pompeius et Cæsar affines fuere, nec tamen necessitudinis fœdus in æmula potestate tenuerunt. Nec hoc de homine mireris, cum omnis in hoc natura consentiat : rex unus in apibus, dux unus in gregibus, in armentis rector unus, multo magis mundi est Creator, qui universa quæcumque sunt, verbo jubet, ratione dispensat, virtute consummat. » Ita ille.

Alexander interrogabatur cur tanto desiderio ambiret totius orbis monarcha fieri? Respondit : *Ut orbem totum bellis liberem.* Omnia enim, inquit, bella, ex triplici oriuntur causa, ob pluralitatem deorum, vel legum, vel regum. Volo ergo orbis monarchiam solus tenere, ut sic possim decernere, ut omnes unum adorent Deum, regi serviant uni, unam observent legem. Idem fertur Dario, partem sibi Asiæ offerenti, respondisse : *Cœlum non patitur duos soles, rex unicus esto.*

Ex dictis patet cæcitas gentilium, tot sibi deos fingentium: ex solis enim terræ diis, triginta millia colebantur, inquit Hesiodus et Eusebius. In ingressu domus post januam habebant deos suos, idola sive lares qui custodirent domum, ut felix esset exitus et introïtus, et ita de suis diis humiliter sentiebant (ut re-

fert Augustinus) ut tres deos custodiendis ostiis apposuerint, Forculum foribus, Cardiam cardinibus, Limentinum limini. Unde et coram eis juxta ostium instruebant convivia, et inter illa diis suis libabant, quod taxat Isaias, c. 66, v. 17.

Patet cæcitas eorum, dum inter eos potestatem et imperium mundi dividunt, dum Jovi dant potestatem super cœlos, Neptuno super mare, Æolo super ventos, Cereri et Baccho super fructus terræ, Plutoni et Proserpinæ in inferis : dum dicunt Minervam et Apollinem deos esse scientiarum, Martem et Palladem armorum, Vulcanum ignis deum, Cupidinem amoris.

Christus verus Deus hos omnes exclusit, ostendens se Deum esse omnium, et super omnia habere imperium. In nativitate novam stellam et lucem creat, ut se ostendat Deum cœli, et sic excludit Jovem. Ambulat super mare, tanquam Deus maris, et sic excludit Neptunum. Imperat ventis, et sic excludit Æolum. Venit auferens bella usque ad finem terræ, tanquam Deus pacis et armorum, sic excludit Martem. Aquam mutat in vinum, et panes multiplicat, ergo ipse est Deus fructuum terræ, excludens Cererem et Bacchum. Ipse est sapientia æterna, e mente Patris procedens; procul ergo Minerva, procul Apollo. Ipse descendit ad inferos, vectes ferreos confringens, ut se manifestaret Deum inferni, et excluderet Plutonem. Ipse est Vulcanus, qui ignem venit mittere in terram. Ipse est Janus duplici facie, duplicem habens naturam. Ipse est Æsculapius medicinæ Deus, sanans ægros, suscitans mortuos. Ipse est Deus amoris, in passione velatus et nudatus, in cruce habens arcum, et inde jaculans sagittas in corda filiorum hominum. Sic ergo exclusa sunt omnia illa figmenta, fugerunt tanquam vespertiliones ad ingressum lucis, et verum est : « Omnes Dii gentium dæmonia. »

2° *Sola ratio naturalis non agnoscit Deum trinum sine fide.* Hinc in lege veteri Trinitatis mysterium multis ignotum fuit, credebant enim illud multi solum implicite, nec tenebantur ad fidem illius explicitam. Illi tamen qui erant perfectiores etiam illud noverant, et credebant explicita et perfecta fide. Hinc per prophetas sæpe mysterium Trinitatis insinuatum.

1. Insinuat illud David, dum dicit : « Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, » ubi repetit ter Deus ut significet Trinitatem, et addit . « Metuant eum omnes fines terræ; » non dicit metuant eos, ut significet unitatem essentiæ.

2. Abraham stans in ostio, tres vidit venientes ad se, et tamen loquitur ad eos in singulari, *Domine*, etc. Tres vidit, inquit ibi Glossa, et unum adoravit.

3. Idem insinuabat illa Scriptura, in quam Christus incidit, dum in synagoga Librum aperiret : « Spiritus Domini super me, evangelizare pauperibus misi me. » In voce *Spiritus* designatur, tertia persona; in voce *Domini*, significatur prima; in eo quod additur, *super me*, designatur persona Filii.

4. Et hic eadem significatio : « Verbo Domini cœli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum. »

5. Idem implicite significatur in illis : « Audi, Israël, Dominus Deus tuus, Deus unus est, » ubi nominatur semel *Dominus*, et significatur Pater, et bis *Deus* et significatur Filius cum Spiritu S. Unitas autem manifeste ponitur, dum dicitur, *Deus unus est.*

In Novo autem Testamento apertæ sunt Scripturæ tres personas exprimentes; et notissima est illa : « Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, et Verbum, et Spiritus S., et hi tres unum sunt. » Licet vero ratio naturalis hoc mysterium plene non attingat, adjuta tamen lumine fidei, ex creaturis aliquid de illo colligit.

1° Quia in homine residet imago ipsa Trinitatis, in una anima, et tribus animæ potentiis, intellectu, voluntate, memoria. Hæc est Trinitas creata, quæ non habet quietem, donec jungatur Trinitati increatæ in beatitudine. Non quiescet hæc imago donec exemplari suo tunc perfecte uniatur, quando tres illæ animæ potentiæ satiabuntur, intellectus visione Dei, voluntas fruitione, memoria æternitatis continuatione. Sed antequam ad id perveniat, tria ei vulnera sananda sunt, quæ contraxit per peccatum, recedens a Trinitate. Recedens enim a Patre, cujus est omnipotentia, contraxit infirmitatem; recedens a Filio, cujus est sapientia, contraxit ignorantiam; recedens a Spiritu Sancto, qui est bonitas, contraxit malitiam. Per hæc tria vulnera, tribus Trinitatis hostibus succumbit, carni per infirmitatem, mundo per ignorantiam, dæmoni per malitiam. Sed adversus tria hæc, aliam ei Deus exhibuit Trinitatem auxiliatricem, tria scilicet dona, fidem, spem,

charitatem. Fidem ut illuminetur contra ignorantiam, et vincat mundum, spem ut roboretur contra infirmitatem et debellet carnem, charitatem, qua omnis malitia expellatur, et superet diabolum. De hoc sic loquitur Bernardus : « Est Trinitas a qua homo cecidit, Pater, Filius, et Spiritus Sanctus. Est Trinitas quæ cecidit, intellectus, memoria, voluntas. Et est Trinitas in quam ista cecidit, impotentia, ignorantia et concupiscentia. Et est Trinitas per quam Trinitas cadens, resurgit ad Trinitatem de qua cecidit, scilicet, fides, spes, charitas. »

2° In aliis creaturis est etiam vestigium aliquod Trinitatis, quia multa in triplici numero sunt disposita. Sic in angelis tres sunt hierarchiæ, in unaquaque tres ordines, in unoquoque angelo tria distincta, essentia, virtus, et operatio. Item Deus triplicem ordinem creaturarum instituit, spirituales, corporales, et partim spirituales et corporales, ut sunt homines. Hinc numerus trinus frequens est et mysticus in Scripturis.

1. Tres sunt filii Noë, ex quibus omnis natio derivatur.

2. Trium Deus specialiter dicitur, Abrahæ, Isaac, et Jacob.

3. Trium dierum viam ambulant exeuntes ex Ægypto.

4. Tres in montem ascendunt, Moyses, Aaron, et Hur.

5. Tria erant in arca, virga Moysis, tabulæ legis, et manna. Virga signat Patris potentiam, tabulæ Filii sapientiam, Manna Spiritus bonitatem.

6. Tres erant urbes refugii ultra citraque.

7. Ter in anno templum visitabant Judæi.

8. Ter se Elisæus mensurat cum puero.

9. Ter Daniel orat, et ter genua in die flectit.

10. Tribus diebus Jonas est in ventre ceti.

11. Tribus diebus jejunat Esther.

12. In Novo Testamento tres reges tria dona ferunt.

13. Ter eumdem sermonem orat Christus.

14. Tribus diebus in morte Christus.

15. Tribus diebus non bibens nec manducans Paulus.

16. Tres linguas sanctificat Christus, sub quibus omnes alias.

17. Tres Apostoli in transfiguratione, ut prædicent mysterium Trinitatis.

18. Tres status et imperia Christi, cœlestium, terrestrium et infernorum.

19. Tres ab omni parte portæ in civitate Dei.

Hæc ex multis pauca, plura poterit colligere qui ad Scripturas velit advertere.

3° *Hoc mysterium Trinitatis simplici fide credendum est, non scrutandum.* Ratio est quia torrens est qui non potest transvadari, nisi per fidei ducatum. Unde hic facilius agnus simplex pertransibit quam camelus sublimis, simplex christianus quam subtilis philosophus.

Fertur D. Augustinus reprehensus in hac re ab angelo ei in forma pueri apparente. Cum enim ad littus maris ambularet meditans multa de Trinitatis mysterio, eo tempore quo libros de Trinitate componebat, apparuit ei puerulus, qui, facta fossula, cochleari aquam e mari hauriebat, et in illam fossam fundebat. Inquirit Augustinus, quid rerum ibi ageret? Respondit : « Vellem totum mare hanc in fossam fundere. » At ille subridens : « Quomodo, inquit, o bone puer, id poteris? Ingens est mare, parvum cochlear quo hauris, parva fossa in quam fundis. » At ipse : « Facilius mihi id, quam hoc quod cogitas, volvis enim et æstimas brevi volumine mysterium ineffabile concludere, et antequam id possis, isti fossulæ potius infudero totum mare. » Sic disparuit, et Augustinus Deum glorificans, quam verum dixisset advertit.

Non intelligemus ergo istud mysterium plene, quoad usque videbimus illud sicuti est, *quando videbitur Deus deorum in Sion.* Tunc sicut audivimus nunc per fidem et Ecclesiæ doctrinam, sic videbimus in civitate Domini virtutum, per speciem. Nunc per speculum fidei adhuc obscurum, tunc facie ad faciem. Auferetur enim velum quod erat ante sancta sanctorum, detegetur arca, et videbitur virga Patris potentiam significans, tabulæ Filii sapientiam signantes, et manna Spiritus Sancti bonitatem repræsentans.

Qui ergo plene nunc volunt illud intelligere et apprehendere, similes sunt pueris qui imaginem alicujus rei in speculo videntes, manum extendunt ut rem apprehendant : sic illi ad speculum fidei mysteria aspicientes, frustra rudi intellectus sui manu rem apprehendere volunt.

Interim fides fidelium pro hoc mysterio juvari potest per similitudines : et

quidem similitudo ducta ab anima optima est. Sicut enim, ut jam diximus, habet tres potentias distinctas, et tamen unica anima est, et unica natura, ita in Deo unica essentia, tres personæ.

Sancti Patres frequenter etiam utuntur exemplo solis, ad significandam Divinitatem et Trinitatem. 1° In sole manifestatur Dei immensitas, quia replet omnia lumine, circuit, visitat, ejus effectum omnia inferiora sentiunt. 2° Ostenditur quodammodo æternitas, visa ejus duratione, qui post tot annorum millia absque alteratione idem manet. 3° Ostenditur Trinitas et processio personarum, quia sicut sol generat radium non libere, sed naturaliter, purissime et sine mixtione ulla, ita Pater Filium non libere, sed naturaliter producit, et cum summa puritate. Et sicut a sole et radio producitur calor, ita a Patre et Filio procedit Spiritus Sanctus. Ecce ergo symbolum Trinitatis, *sol, radius, calor*. Unde et Filius in Scriptura vocatur, *candor lucis æternæ*, et in symbolo dicitur, *lumen de lumine*. 4° Sicut sol producendo radium, non est prior radio, ita Pater producendo Filium, non est prior Filio, radius soli est coævus, ita Filius Patri coæternus.

Et sicut sol semper generat radium, et semper radius est genitus a sole, ita Pater semper generat Filium, et semper Filius est genitus a Patre. Et sicut sol nunquam a radio separatur nec radius a sole, ita nunquam Pater a Filio, nec Filius a Patre separatur. Vides itaque in multis solis aptam similitudinem.

Concludendo ergo, hic exclamare libet: O sol æterne, o lux de luce, o calor vivifice! Illumina, purifica, accende cor nostrum tenebrosum, sordidum, tepidum, torpidumque. O Trinitas admirabilis, ad te suspirat Trinitas nostra miserabilis, suspirat in nobis imago tua, ad te exemplar, donec perfecte te videat, et se in te. Homo abyssus caliginis, ad te clamat abyssum luminis, abyssus vanitatis ad abyssum veritatis, abyssus miseriæ abyssum invocat misericordiæ. Fac ergo tandem videamus te Patrem totius bonitatis, solem qui ante omnem lucem lucebas in montibus æternitatis. Videamus et Filium splendorem æternæ gloriæ, Verbum bonum quod cor tuum ab æterno eructavit. Videamus et Spiritum illum vivificantem, qui amor est suaviter ardens, secrete lucens, desideranter adurens. In te enim trino et uno, tota nostra consistit beatitudo.

Aliqua etiam hujus mysterii testimonia personis sanctis exhibita fuere. Sic de Beata Clara de Monte Falco legimus quod mira devotione in mysterium Passionis et Trinitatis ferebatur, sæpiusque illa in corde ruminabat cum gratiarum actione suavissima. Hoc vero obsequium quam gratum sibi foret, voluit Deus speciali miraculo ostendere. Post mortem enim ejus, in corde inventa est crucifixi imago impressa mirifico artificio, cum instrumentis dominicæ passionis, clavis, lancea, columna, spongia, funiculis hinc inde in utraque parte cordis dispositis, erantque velut nervi fortes. Ulterius in felle repertæ sunt tres pelliculæ rotundæ, magnitudinem habentes trium nucum, erantque ejusdem magnitudinis, ponderis, coloris: et una tantum ponderabat quantum aliæ duæ; et hoc erat in testimonium veritatis hujus mysterii, cui erat specialiter devota. Unde hæc Beata Clara pingitur aliquando cum bilance in manu una ponderans hos globulos, et in altera manu cum crucifixo in uno corde et instrumentis passionis Christi.

LECTIO TERTIA.

CREDO IN UNUM DEUM PATREM OMNIPOTENTEM.

1° *Credo idem significat quod firmissime teneo, sine vacillatione ulla aut hæsitatione.* Credere enim est alicui rei assentiri propter auctoritatem dicentis. Cum ergo infallibilis sit Dei auctoritas, hinc est quod firmissime articulis fidei quæ apostolis revelavit, assentimur. Imo *Credo* hic significat, majori certitudine assentior quam illis quæ scio evidenter, vel oculis video, aut manu tango. Scientia enim, aut sensus falli possunt, Deus prima veritas nec falli, nec fallere potest. Hinc de S. Ludovico legimus, quod cum sibi ægro sacrum viaticum deferretur, et more Ecclesiæ interrogaretur, an crederet ibi vere esse corpus

Christi? Respondit se id firmius credere, quam si oculis propriis Christum in propria specie conversantem in terris videret, ut apostoli eum viderunt. De eodem refertur quod cum cuidam sacerdoti celebranti in sacro sacello Parisiis, ubi tot sunt pretiosa pignora, apparuisset infans pulcherrimus loco hostiæ sacræ, et hoc nuntiatum fuisset regi, ut ad id spectabilis miraculi, toto confluente populo, compareret, fertur, inquam, responsum hoc dedisse : « Qui non credit accedat ut videat, ego quotidie eum oculis fidei video. » Significabat rex, non opus esse se illuc venire, eo quod fides tantam certitudinem in corde ejus pareret, ut nec visio miraculi necessaria foret, nec certiorem reddere posset.

Hæc vero vox, *Credo*, primo ponitur in symbolo, quia « ad Deum accedentem oportet primo credere, quia est, » inquit Apostolus, et hoc est fundamentum nostræ salutis quod primo etiam interrogatus fuit eunuchus a Philippo. Cum enim diceret : « Ecce aqua, quis me prohibet baptizari? « Respondit Philippus : « Si credis ex toto corde, licet. » Hæc vox etiam exigitur ab iis qui baptismo initiantur, eamque vel ipsi, vel patrini pro ipsis ter respondent. Vox quoque hæc, *Credo*, non solum significat corde teneo, sed etiam ore confiteor, paratus hanc confessionem proprio sanguine obsignare et quidlibet pro illa pati. Hinc B. Petrus martyr (ut supra diximus) digitum intingens in sanguine proprio, jam lethali vulnere pro fide transfixus, conabatur digito scribere : *Credo in Deum Patrem*. Sic initio Ecclesiæ, grassante persecutione, fideles asserebant hanc fidem non tam disputatione quam passione; non loquendo, sed moriendo, sanguinem fundebant multum, non multa verba.

Non ergo sufficit fidem interius tenere, sed et exterius, tempore et loco necesse est profiteri, non obstante vel exilio, vel bonorum jactura, vel etiam vitæ. Hinc D. Chrysostomus, cum in exilium ab Eudoxia pelleretur, dicit de se : « Ego cum e civitate fugarer, nihil eorum curabam, sed dicebam intra me : Siquidem me vult regina exulem, agat, Domini est terra, et plenitudo ejus. Si vult secare, secet, idem passus est Isaïas. Si vult in pelagus mittere, Jonæ recordabor. Si me lapidare, Stephanum habeo primum martyrem socium. Si caput tollere, tollat, socium habeo Joannem Baptistam. Si substantiam jam auferre, auferat, nudus exivi de utero matris, nudus revertar illuc. » Hæc ille.

Hinc et Apostolus fortiter dicit Hebræis, qui ob fidem rapinam bonorum suorum sustinuerant, et varias calamitates : « Necdum usque ad sanguinem restitistis. » Ergo etiam cum vitæ periculo fides confitenda. O patrimonii vel vitæ amor cæcus, quam multos ab hac fidei confessione præpedis, et æterno præcipitio collidis ! Ideo forti zelo Symphorianum adolescentem in tormentis monebat mater : « Nate, nate, memento æternæ vitæ, cœlum suspice, et ibi regnantem intuere, tibi enim vita non eripitur, sed mutatur in melius. » Ideo etiam monet Apostolus : « Teneamus fidei nostræ indeclinabilem confessionem, » ut nec exilia, nec bonorum rapina, nec quælibet pœnæ nos faciant vacillare.

Præclarum est exemplum Gordii martyris apud Basilium. Hic cum ob fidei confessionem damnatus foret ad ignem, multique ipsi condolentes flerent : « Nolite, inquit, flere super me, sed super inimicos Dei, qui ignem nobis parant, sed sibimet gehennæ incendia thesaurizant : ego ignem non timeo qui corpus occidit et finitur in momento, sed illum perpetuum qui semper durat, et nutritur morte eorum qui in illo vivunt. Ego pro nomine Domini et fidei confessione, paratus sum mille mortes, si opus fuerit, adire. » Cum vero aliqui instarent, ut Christum ore saltem negaret, et corde retineret, ut sic supplicia evaderet : « Lingua, inquit, quam Christi beneficio retineo, adduci non potest, ut auctorem suum neget : corde enim creditur ad justitiam, ore fit confessio ad salutem. » Et ita alacri vultu in supplicium ignis se immisit pro fidei confessione.

Adverte hic veteres habuisse aliqua signa ex quibus colligebant fidem negari, et ideo non erant licita. 1° Thus idolo adhibere vel adorare. Similes sunt qui nunc hæreses aliquas amplectuntur vel laudant.

2° Nomen libello dare, hi vocabantur libellatici. Pecuniam dabant judici et scribæ, ut adscriberentur libro eorum qui legi paruerant, ne ultra urgerentur. Sic peccant, qui metu damni aut spe temporalis lucri se hæreticis accommodant.

3° Comedere oblata idolis. Similes

sunt qui cœnas vel conciones hæreticorum adeunt, carnes edunt vetitis diebus. Cum Julianus quadragesimæ tempore panem et aquam quæ passim in officinis vendebantur, idolis immolari curasset, ut sic oblata dæmonibus edere cogerentur, nemo repertus est qui emerit, aut se contaminaverit. Apparuit autem Theodorus episcopo Constantinopolitano, revelans quo cibi genere succurreret christianis, elixo scilicet vel decocto frumento : et sic qui ditiores erant, pauperibus dantes frumentum, omnibus subvenerunt. Vide quæ dixi de S. Calliopio.

4° Coronam in natalitiis principum gestare, aut more sacrificantium hedera caput cingere. De qua re Cyprianus, et Tertullianus libro *De corona militis*. Hunc librum hac occasione scripsit. Exercitus imperatorum Aurelii et Severii insignem assecutus fuerat victoriam ; cum autem merces danda erat, omnes milites procedebant coronati coronis laureis. Unus autem non in capite, sed in manu gerebat. Requisitus rationem, « quia, inquit, Christianus sum, quem non decet in hac vita coronari. » Carceri ergo addictus fuit. Tunc inter christianos orta est quæstio, an deceret eos talibus coronis coronari. Hinc Tertullianus hac de re scripsit, et probat militem Christi in manu debere gestare coronam, hoc est, debere operari, ut æternam coronam promereatur, quæ capiti apponetur a Christo in altera vita : nunc ergo militando promerenda, tunc gerenda, *quia tunc reddet illam justus Judex.*

2° *Credere in Deum, non est solum per intellectum ei assentiri, sed etiam est credendo et sperando pia quadam affectione in eum tendere.* Vocula illa *in* significat hanc tendentiam, quasi ad summum bonum. Hinc distinguit Augustinus, et cum eo Theologi, *Credere Deo, Credere Deum, et Credere in Deum.* Credere Deo est credere vera esse quæ loquitur : credere Deum est credere, quia est, quod etiam dæmonibus convenit : credere in Deum est in eum pio quodam affectu ferri et tendere, quod dæmonibus nulla ratione convenit, qui credunt sola evidentia convicti.

Convenit tamen etiam id peccatoribus, quia pia quadam affectione moventur, cum fiducia obtinendæ misericordiæ. Imperfecte ergo eis convenit, perfecte autem justis, qui actu fidei per dilectionem operantis in Deum feruntur, cum perfecta in eum confidentia.

De hac perfecta fide, quomodo per illam justi omnia fidei adversa facil elidant, habes exemplum apud Lucium Marinæum. Apud Legionem, inquit, Hispaniæ urbem, tres pueri martyrium constantissime pertulerunt, tres Babyloniæ adolescentes imitantes. Quos cum romanus præses ad se vocasset, dixit eis : « Quid est quod cum multa millia Romanorum legi obediunt, vos summa audacia vultis obsistere ? » Reponderunt hi adolescentes : « Habemus in lege nostra : Videntes non videant, et audientes non intelligant, et ideo tot millia Romanorum vidisti, sed horum omnium mirabiliorem multitudinem videre non potuisti, a quibus te modo superatum videbis. Dic quid nobis hodie, aut quid tibi per nos putas esse præstandum ? » Præses dixit : « Præstandum mihi a vobis nil quæro, sed solum scire volo cui credere vos et consentire dicitis, aut quam habetis fiduciam ? » Responderunt : « Nobis in quo sit confidentia si vis scire, possumus te instruere. Habemus confidentiam in Patrem et Filium, et Spiritum Sanctum qui in Trinitate unum sunt, et in hoc confidentes, imperatores vestros et vos, in agone constituti vincimus. » Dixerunt quoque : « Cum ex patre diabolo sis, fac quidquid tibi persuadet pater tuus. » Jussit ergo præfectus eos interfici : at ipsi laudantes tradiderunt spiritum, et qui pro Trinitate mori cupierunt, tres in uno tumulo sepulti sunt in civitate Legionensi, ubi et eorum corpora magno in honore sunt habita.

3° *Nomine Patris intelligitur hic prima Persona Trinitatis.* Hæc dicitur Pater. Primo respectu omnium creaturarum, eo quod sit principium sine principio omnis creaturæ. Secundo respectu nostri, quia in filios adoptivos nos elegit. Tertio et maxime respectu Filii, quem ab æterno producit. De hac generatione docendus populus nihil impurum, terrenum, corporale cogitare, sed ineffabilem et purissimam esse, quod supra, exemplo solis emittentis radios, explicuimus.

Summarie ad eam rem dici potest, quod Pater intuendo seipsum, et essentiam suam perfecte intelligendo et comprehendendo, producit vivum sui conceptum, et perfectissimam imaginem ejusdem secum essentiæ, sapientiæ, potentiæ, et hæc est Filius. Et vocatur etiam *Verbum Dei :* sicut mens nostra seipsam intelligens, suo in mente for-

mat imaginem, quam *Verbum mentis* vocamus.

Ad hanc rem accommoda est similitudo speculi.

Quando quis se in speculo contemplatur, producit imaginem perfectam sui, ut vix differentiam agnoscas. Est enim simillima, non solum quoad lineamenta et colores, sed etiam quoad motum et actionem; si enim homo moveatur, movetur et speculi imago: hæc quoque imago non est cum labore, aut tempore, aut instrumento producta, sed in instanti, unico aspectu. Sic ergo considera Deum contemplari seipsum oculo sui intellectus in speculo divinitatis suæ, et ibi producere imaginem simillimam sui, cui totam suam substantiam et essentiam et perfectionem communicat. Et ideo hæc imago vere Filius est. Nos autem speculum intuendo, huic imagini non communicamus substantiam nostram, et ideo non dicitur filius.

Quia vero Deus ab æterno hanc sui contemplationem continuat, ideo hæc generatio non transit aut præterit, sed semper eadem in Deo permanet. Sicut sol semper producit et spargit lumen, et semper lumen in aere perfectum est, et tamen a sole semper quasi gignitur. Idem dic de spiratione Spiritus Sancti et ideo idem est in divinis gignere et genuisse, idem est spirare et spirasse, quia hæc omnia perficiuntur in instanti æternitatis, ubi idem est, præsens, præteritum, et futurum.

Quando ergo dicit Pater in Psalmis : « Ego hodie genui te ; » illud *hodie*, idem est quod, *in et ab æternitate*, in qua est unum hodie, unus dies æternitatis, unum nunc, unum instans, unum stabile præsens. Et illud, *genui te*, idem est quod, ego gigno, ego genui, ego gignam te semper, tanquam Verbum, tanquam Filium meum. Et cum alibi dicit: *Ex utero ante Luciferum genui te*, idem est quod ex substantia mea fœcunda et intima, quasi ex utero produxi te mihi consubstantialem, antequam ego crearem Luciferum, vel alium aliquem angelum, vel antequam crearem stellas, aut solem, aut aliam aliquam creaturam, ante omnia sæcula ego genui te, ante ortum omnis creaturæ ortus es ex me. Hinc quoque specialiter dicitur *Oriens nomen ejus.* Quid ita? quia licet omnes creaturæ ortæ sint, et orientem suum habeant, sive nativitatem, tamen illa brevi finitur, nec ab æterno est : at Verbum oritur de mente patris, semper oriens, et nunquam occidit nativitas ejus, nunquam oriri desinet, oriens ab æterno.

Exeat ergo infidelis aliquis Arianus, et dicat : *Erat quando non erat*, hoc est erat tempus, quo Filius nondum erat. Hinc revincit Joannes dicens : *In principio erat Verbum*, id est in Patre qui est principium totius Divinitatis : *Et Verbum erat apud Deum*, ibi est distinctio personæ : *Et Deus erat Verbum*, ibi unitas essentiæ. *Hoc erat in principio*, quia *egressio ejus ab initio, a diebus æternitatis.* Ibi Evangelista quater repetit vocem *erat*, ut æternitas Filii adversus hæreses clarius stabiliretur. Quapropter acute dixit D. Ambrosius : *Verbum ab æterno erat, erat, erat, erat; hæreticus igitur qui ab æterno non esse blasphemat, errat, errat, errat, errat;* ita ille.

D. Gregorius Thaumaturgus noctem quamdam pervigilem agebat, multa de Trinitate secum considerans, quia aliqui tunc sinceram hujus mysterii doctrinam adulterabant. Apparuit ei, augusto ornatu, vir quidam quem postea cognovit esse Joannem evangelistam. Apparuit et alia persona muliebri habitu, quam post cognovit esse deiparam Mariam, et disserebant inter se de hoc mysterio, totumque cubiculum lumine erat perfusum. Post longum ergo hac de re sermonem, rogat deipara Joannem, ut pietatis veræ mysterium aperiret Gregorio ibi præsenti. Exposuit ergo ille brevi et concinno sermone, sicque disparuit. Gregorius statim litteris mandat quod audiverat, et postea juxta illud, in Ecclesia sermonem instituit : et posteris tanquam patrimonium et legatum, doctrinam illam divinitus revelatam reliquit, per quam plebs ejus ab omni hæresi intacta permansit.

Porro doctrinæ illius verba hæc sunt : Unus est Deus Pater Verbi viventis, sapientia subsistentis, perfectus perfecti genitor, Pater Filii unigeniti : unus Dominus solus ex solo : Deus de Deo, figura et imago Deitatis. Verbum efficax sapientia rerum universarum comprehensiva, et potentia totius creaturæ effectrix. Filius verus veri Patris, visum effugiens visum effugientis, et corruptioni non obnoxius non obnoxii corruptioni, et morti non obnoxius morti non obnoxii, et æternus æterni. Unus Spiritus sanctus ex Deo ortum et existentiam habens, qui per Filium apparuit

hominibus, imago Filii perfecti perfecta. Vita viventium causa, fons sanctus, sanctitas sanctificationis suppeditatrix, per quem manifestatur Deus Pater, qui est super omnia et in omnibus, et Deus Filius qui per omnia permanet, Trinitas perfecta, quæ gloria et æternitate non dividitur.

Hoc symbolum accepit D. Gregorius ab ipsa Deipara per D. Joannem Evangelistam catechistam suum. Vide Nissenum.

4° *Licet omnes perfectiones sint communes tribus personis, recte tamen Patri appropriatur omnipotentia.*

Ratio est quia Pater est fons omnis originis, et principium sine principio, a nullo habens suam essentiam. Sic licet omnia quæ fiunt ad extra circa creaturas, sint communia tribus personis, creatio tamen tanquam opus omnipotentiæ attribuitur Patri.

Similiter Filio appropriatur sapientia, quia est æternum Verbum Patris, attribuuntur et ei opera sapientiæ, quale est reparatio mundi, quam tamen etiam operatæ sunt aliæ personæ, licet solus Filius carnem assumpserit.

Spiritui Sancto attribuitur bonitas, quia Patris et Filii amor est, operaque bonitatis ei appropriantur, quale est sanctificatio et justificatio. Punitio aut vindicta non solet in Scriptura illi attribui.

Habes exemplum in Genesi. Ibi legimus tres angelos apparuisse Abrahæ, sed postea duo tantum Sodomam vadunt. Tres hi figura erant Trinitatis, ut supra diximus. Sed quare duo tantum eunt Sodomam? Ratio est, quia cum antea tres apparebant Abrahæ, agebatur de remedio pro Sodoma, quomodo Deus illi parcere posset, intercedebat enim Abraham pro illis; quando vero abeunt ad puniendum, tertius abest, quia is qui aderat dum agebatur de misericordia, jam abest cum agitur de vindicta. Et ille designat Spiritus Sancti personam, quia licet sine ipso punitio illa non fiat, non tamen solet ei attribui, nec ibi nominatur: quia Paracletus et consolator est, cui benignitas tribuitur, qui « postulare dicitur pro nobis gemitibus inenarrabilibus, » et amor est, non solum Dei ad seipsum, sed et Dei ad nos. Ipsi ergo bonitatis dantur opera, Patri potentia, Filio judicium, ideo in hac punitione significantur specialiter fuisse Pater et Filius, cum dicitur ibi : « Pluit ignem Dominus a Domino, » quod aliqui interpretantur, *Filius a Patre.*

Porro omnipotentiæ statim fit mentio initio symboli, quia in illa etiam cætera Dei attributa includuntur, infinita scilicet sapientia, providentia, justitia.

Deinde, ut nobis nihil sit difficile ad credendum in omnibus articulis proponendis, quandoquidem nihil sit difficile illi, *qui omnia quæcumque voluit, fecit.* Unde quamlibet tibi difficultatem moveat, vel tua cogitatio, vel hæreticus quispiam, multa in his quæ credis quasi impossibilia tibi proponens (exempli gratia : virginem parere, corpus in cinerem redactum idem resurgere, idem corpus in pluribus locis esse, corpus sex pedum in tam exiguo loco specierum consistere), respondeas ut simplex fidelis ad hæc omnia : « Credo in Deum Patrem omnipotentem. » Hoc modo solide solves omnia. « Dominus aperuit aurem, inquit Propheta : ego autem non contradico. »

Hinc D. Thomas quærit cur de sacramento Eucharistiæ in symbolo non fiat mentio, cum sit unus difficilis articulus fidei? Respondet, vel considerari ut sacramentum nos sanctificans, et sic contineri sub illo articulo, quo credimus remissionem peccatorum, quia per hoc etiam credimus Sacramenta ad illam remissionem instituta : vel considerari ut mysterium admirabile, mysterium in quo elucet Dei potentia, et sic continetur sub hoc articulo, *Credo in Deum Patrem omnipotentem.*

Denique, hac omnipotentiæ propositione docemur, nos et omnia nostra in ejus potestate esse posita, *ut humiliemus nos sub omnipotenti manu Dei, in qua sunt sortes nostræ,* salus et perditio; in qua sunt *claves vitæ et mortis;* potens est salvare si vult, potens etiam ubi corpus occiderit, animam mittere in gehennam. *Nonne ergo Deo subjecta erit anima mea?* Utique perfecta subjectione et obedientia illi eam subjiciam, qui Pater est, qui et omnipotens est; a quo mihi vel gloria, vel pœna, quia non tantum omnipotens est ad remunerandum, sed etiam ad puniendum. Denique, quid mihi nocere potest, qui Patrem habeo, et quidem omnipotentem, qui est protector vitæ meæ? Nec mundus, nec aër, nec cœlum, nec terra, nec omnes simul creaturæ nocere possunt illi, qui habitat in adjutorio Altissimi et omnipotentis Dei. Hoc enim est scutum impenetrabile sanctorum, quo omnia jacula elidunt, tam hominum, quam dæmonum, salutem nostram impedire volentium.

LECTIO QUARTA.

DE CREATIONE CŒLI ET TERRÆ.

1° *Creatio est primus effectus manifestans omnipotentiam Dei.*

Ad creandum sola sufficit potentia infinita, quia creare est rem ex nihilo producere, quod nulli præterquam Deo competit, quia omnis potentia et angelica et humana etiam simul juncta, non potest formicam aut flosculum, folium vel capillum, aut rem minimam ex nihilo producere. Ideo dicebat Augustinus: « Omnipotens manus tua, Domine, semper una et eadem, creavit in cœlo angelos, et in terra vermiculos : non superior in illis, non inferior in istis. Sicut enim nulla alia manus angelum, ita nulla creare potest vermiculum : sicut nulla cœlum, ita nulla posset creare minimum arboris folium : nec ei possibilius est creare vermiculum quam angelum, nec impossibilius extendere cœlum quam folium.

Hæc autem Dei creantis omnipotentia in multis elucet. 1° Quod tam admirabilem machinam et fabricam, tali pulchritudine, magnitudine, dispositione, artificio, tanta ornatam diversitate construxerit. Globus ille aureus solis, numquid ejus omnipotentiam satis manifestat? *Vas est admirabile, opus Excelsi,* ait Ecclesiasticus : est enim velut quædam imago Dei, aut domus ejus, in qua specialiter videtur habitare, et se ostentare tempore peregrinationis nostræ. Unde dicitur : « In sole posuit tabernàculum suum. » Denique, ut ait D. Ambrosius : est oculus mundi, lampas universi, jucunditas diei, pulchritudo cœli, mensura temporum, vigor omnium nascentium, dominus planetarum, decor et perfectio omnium stellarum. » In illo tanquam opere principali inter corporalia, elucet Dei potentia et gloria.

2° In hoc quod non eguerit aliqua præjacente materia ad tanti operis fabricam, quam necessario prærequirunt, sive homines, sive angeli dum opus aliquod erigunt. Ipse ergo de nihilo præcipuas mundi partes fecit, « vocans ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, » inquit Apostolus. De nihilo angelos et animas eduxit, ut sui nihili memores a solo Deo se esse agnoscant, et illi soli ex toto serviant. Licet vero omnia ex nihilo posset creare, voluit tamen etiam aliqua ex aliis producere, pisces ex aqua, aves ex aqua et aëre, plantas et animalia ex terra, ut in hoc plenum dominium et potentiam se habere ostenderet in creaturis suis, potens ut voluerit unam in alteram commutare.

3° In hoc quod non eguerit alicujus auxilio, aut consilio et inventione, non prævio exemplari : non enim secutus est formam extra se positam, sed juxta exemplar et ideam, quam in seipso intuebatur, operatus est. « Pulchrum pulcherrimus ipse, ut ait Boëtius, mundum mente gerens, similique ab imagine formans. » Nullis ergo instrumentis usus est, nullis operariis, nullis coadjutoribus. Unde dicit per Isaïam : « Ego sum Dominus faciens omnia, extendens cœlum solus, et stabiliens terram, et nullus mecum. » Poterat quidem postquam angelos crearat, illis uti ministris ad rerum aliquarum formationem, sed solus voluit operi suo manum apponere, ut homo cujus gratia omnia fiebant, illum solum adoraret, serviret, glorificaret, sicut glorificant eum seniores, in Apocalypsi, « Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam, et honorem et virtutem, quia tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant et creata sunt. »

4° In hoc elucet potentia, quod sine difficultate aut resistentia, sed sola voluntate sua, solo verbo omnia creavit, nec temporis discursu, aut ullo labore opus fuit. Cum vero potuisset omnia in momento consummare, voluit tamen id sex diebus operari, ut ejus potentia et sapientia distinctius agnoscerentur in singulis operibus, et doceret nos illam considerare singulariter in singulis, juxta illud : « In factis manuum tuarum meditabar, in operibus tuis exercebar. »

Vide providentiam et sapientiam summi artificis. Voluit enim antequam hominem crearet, domum quam homo erat inhabitaturus construere, sicque

ejus fundamenta jecit, muros ac tectum, dum cœlum, terram, elementa creavit. Cœlum enim habet se instar tecti, elementa quasi muri, terra instar solidi fundamenti. Postea tribus primis diebus, habuit se instar artificis domum partientis in varia habitacula et mansiones, ut a pluribus habitaretur. Deinde hortos et varias arbores plantavit, tum ad cibum, tum ad oblectamentum, et in secretis terræ locis, quasi in arca abscondita, posuit thesauros auri et argenti et mineralia, hominum opes. Dedit etiam faces ad illuminandam hanc domum, dans lumen non solum pro die, sed et pro nocte. Ulterius mare, aërem, terram replevit habitantibus, deditque eis fœcunditatem, ut se multiplicent, et in finem mundi duret species animalium, sive in aëre et terra. Denique hominem creavit dominum illius domus, cui dominium dedit super omnia, a se tamen dependens, quia de eorum usu vel abusu, tenetur rationem reddere Creatori. Quis pater familias poterat talem erigere domum? Quis princeps tale palatium adeo perfectum, adeo rebus omnibus utilibus, et varietate delectantibus, instructum? Dicebat olim Dominus ad Job: « Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ? Quis posuit mensuras ejus? dic si nosti, quis tetendit lineam, super quo bases ejus fundatæ sunt! Quis conclusit ostiis mare cum ponerem nubem vestimentum ejus, et caligine illud quasi pannis infantiæ involverem! Circumdedi illud terminis et dixi: Huc usque venies, hic confringes tumentes fluctus. » Id est: poteratne alius quispiam facere id præter omnipotentem manum meam? Erasne tunc ad videndum quomodo fabricatus sit mundus, et quomodo omnia disposita sunt in numero, pondere et mensura? Poterasne in his dare consilium? Intelligisne hæc omnia opera omnipotentiæ meæ? Agnosce ergo quod ego sum dominus, extendens cœlum solus, stabiliens terram, dominans mari.

Refert Polydorus Virgilius quod, cum Canutus Daniæ rex et Angliæ ab aulicis suis dominus terræ et maris frequenter intitularetur, agnoverit id magis adulationi quam veritati tribuendum. Fertur ergo quodam die cum suis ad mare accessisse, et sedili in littore posito dixisse: « Mare, regni mei pars es, itaque mihi obtemperes, nec terminum hunc quem tibi statuo, transgrediaris. » Sed mare mox impetum faciens, totum eum undis perfudit. Surgens ergo, ait ad suos: « Ecce quomodo vana est omnium regum potestas, et quomodo vane me maris dominum appellatis, quandoquidem mihi non obtemperat! » Abiens ergo, ecclesiam quamdam ingressus est, et imaginem ibi conspiciens Crucifixi, tulit coronam de capite suo, et Crucifixo eam apponens dixit: « Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum ejus tu mitigas. »

Porro sicut omnia Deus creavit, ita potest et annihilare, et nullus præter ipsum potest ullam rem ad nihilum redigere. Ipse tamen, ut dicit Thomas, nullam rem a se creatam hactenus permisit totaliter interire, aut ad nihil redire, sed una pereunte, altera in ejus locum succedit, ex unius corruptione altera generatur. Et licet tempore Noë ad talem gradum pervenisset hominum malitia, ut diceret: « Pœnitet me fecisse hominem, » tamen noluit eum ad nihilum redigere, sed potius pro sua bonitate eum ad pœnitentiam vocare. Rebelles etiam angelos noluit destruere, sed donis gratiæ sublatis, et e loco felici deturbatis ad justitiæ suæ ostensionem, *maluit sub caligine æternis vinculis reservare.*

Quod vero in articulo dicitur *Creatorem cœli et terræ*, his verbis etiam comprehende omnes creaturas, quæ in cœlo sunt et terra, aut inter cœlum et terram, omnes res sive visibiles sive invisibiles. Et per hoc etiam intelligitur creator esse angeli et hominis. Nam cœlum est pars principalis mundi superior, in qua sunt angeli; terra principalis pars inferior, in qua homines; et hæ sunt duæ nobilissimæ creaturæ, ob quas sunt reliquæ.

2° *Non fuit Deus ad creandum impulsus ex aliqua indigentia, aut commoditate creaturæ, sed sola sua bonitate adductus.* Ratio est quia ipse in se, et ex se, ab æterno beatus est, proinde non egebat auxilio alicujus creaturæ, qui sibi omnia est. Unde dicit Psaltes: « Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. » Et in Evangelio dicitur: « Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus. » Utique sumus inutiles Domino, quia nihil ei commodi, etiam ex operibus nostris bonis, afferimus. Recte ergo dixit B. Cyrillus: « Hoc erat Deus antequam creati essemus quod etiam nunc est, et nihil ei attulimus a nihilo ad esse producti, et si ad nihilum redigeremur, nihil ei detraheremus.

Idem quoque explicans D. Augustinus uper illud Psalmi: « Omnia quæcumque oluit fecit, » sic ait : « Non omnia quæ ecit coactus est facere, sed quæcumque oluit fecit. Causa omnium quæ fecit oluntas ejus est. Facis tu domum, quam nolles facere sine habitatione remaeres, necessitas cogit te facere domum, non libera voluntas. Facis vestem, quia si non faceres nudus ambulares, ad faciendam vestem necessitate duceris, non voluntate. Conseris montem vitibus, spargis semen, quia nisi feceris, alimenta non habebis, omnia hæc necessitate facis : Deus bonitate facit, et nullo quod fecit eguit, ideo omnia quæ voluit fecit. »

Deus ergo ideo quæcumque voluit fecit, ut rebus quæ ab ipso effectæ sunt bonitatem impertiretur, unicuique rei juxta gradum suum. Unde videns beatitudinem et felicitatem suam sine diminutione posse communicari, et sine detrimento suo, duas creaturas principales ecit, illius vivendi capaces, angelum scilicet et hominem. Ideo homo majorem ob hoc gratiam debet Deo, quod, nullis meritis præcedentibus, tantis eum Deus benedictionibus prævenerit, ut præ æteris creaturis ratione donarit cum angelis, et felicitatis æternæ capacem effecerit, dederitque potestatem ut filius Dei fieret per adoptionem.

Sed sicut est magnus Dei favor et bonitas, quod ad illam felicitatem est creatus, ita continuatio est ejusdem bonitatis, quod per eamdem Dei manum quæ fecit eum continuo dirigatur, ut eam assequatur. Unde Augustinus sic alloquebatur Deum : « Ego creatura tua sperabo in bonitate tua qua creasti me : non enim mea merita, non mea gratia coegerunt te ut creares me, sed benignissima bonitas tua. Illa, Domine, Deus meus, quæ te ad creandum coegit, ipsa, quæso, modo cogat te ad regendum. Non pereat in malitia mea quod operata est bonitas ua. Non pereat in miseria mea quod operata est misericordia tua. Quæ enim utilitas in creatione, si descendero in corruptionem? Ipsa te vincat charitas ad salvandum, quæ te vicit ad creandum, quia nec nunc minor est, tu es enim ipse qui semper idem es. »

Quia vero omnes creaturæ sunt bonitatis divinæ participes, ideo a sanctis solent ad Dei laudem quamdam advocari. Quod fecerunt tres pueri Babylonici in mediis flammis, in suo cantico inchoantes: « Benedicite, omnia opera Domini Domino; » et Propheta regius in psalmo suo : « Laudate Dominum de cœlis. » Sed quia non sufficit homo, nec angelus, nec omnia opera tua, Domine, laudare te secundum multitudinem magnitudinis tuæ, « Laus tua tu es, laudet te incomprehensibilis potentia tua, » inquit Augustinus, « incircumscriptibilis sapientia tua, et ineffabilis bonitas tua; laudet te supereminens clementia tua, superabundans misericordia tua, et summa benignitas tua, per quam creasti nos, Domine Deus, vita animæ meæ.

D. Antonius de Padua cum semel Arimini prædicaret, multi obdurati et hæretici verbum ejus contemnebant. Hinc ipse, ut irrationabilium exemplo eorum duritiem argueret, accessit quodam die ad os fluminis juxta mare, et forti voce advocavit pisces ad audiendas laudes Dei et verbum ejus, quod obdurati homines contemnebant. Visa est statim magna multitudo piscium extra aquam, qui, capite erecto, stabant. Cœpit ergo solemniter eos hortari ad gratiarum actionem pro beneficio creationis. « Fratres mei pisces, inquit, multum debetis creatori, qui tam limpidum elementum vobis dedit ad habitandum, et quia escas vobis præparat necessarias, et quia in creatione benedictionem accepistis multiplicationis, et in diluvio cæteris animalibus pereuntibus, servati estis; et quia vobis datum est servare Jonam, et post tertium diem, incolumem eum reddere; et quia censum quem Dominus solveret obtulistis, et in cibum ejus ante ascensionem singulariter benedicti estis. Propter hæc igitur, multum obligati estis benedicere Dominum. » Post hæc omnes capita inclinabant, et quibus poterant signis benedicebant. Ad hanc reverentiam spiritu exhilaratus Antonius, clamabat : « Benedictus Deus, quia magis honorant Deum pisces quam homines. » Ad hoc miraculum confluens populus, et aliqui etiam hæretici compuncti, sederunt ad pedes Antonii, et tanta virtute concionatus est, ut hæreticos converteret et fideles roboraret. Pisces quoque licentiam ab eo accipientes, in varias provincias velut gaudentes cum miro lusu abierunt. Ita chronica Minorum.

3° *Beneficium creationis obligat hominem Deo non solum propter se creatum, sed et quia omnia alia propter ipsum.*

Hoc patet, quia homo velut finis est

et Dominus et Rex mundi, sive creaturarum visibilium, illæ enim in ejus sunt factæ obsequium. Si terra flores, fructus, herbas salutares producit, est propter hominem. Si aër aves, aqua pisces, terra animalia habet, est propter hominem. Si stellæ, luna, sol, lucem dant, propter ipsum est. Immo et angeli in ejus sunt obsequium destinati, *propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.*

Respice ergo, o homo, cœlum, et terram et universum mundum, et considera an sit aliquid de quo non recipias emolumentum. « Aliqua, inquit D. Bonaventura, creata sunt ad usum tuum et utilitatem, ut granum, vinum, arbores, plantæ; aliqua ad recreationem, ut aves cum cantu, accipitres, canes ad venandum; alia ad adjutorium, ut equi, elephanti, cameli, boves; alia denique ad exercitium, ut in timore homo contineatur, ut leones, dracones, serpentes, lupi. »

Dicit vero Hugo de S. Victore omnes creaturas nos tribus his verbis alloqui, *accipe, redde, fuge :* accipe beneficium; redde obsequium; fuge supplicium, quasi moneant te : si non vis servire Deo tuo post tot beneficia et favores, time supplicium et ultionem; si amore non duceris, timore traharis ad ejus obsequium, quia illis ipsis creaturis utetur ad te torquendum : « armabit enim illas contra insensatos, » ignis calore, aqua frigore, impios torquebit.

Eleganter dixit Magister Sent. : Sicut homo factus est propter Deum ut illi serviret, ita mundus propter hominem ut ei serviret. Positus est ergo homo in medio, ut serviret et ei serviretur, et totum refluueret ad bonum hominis, sive obsequium quod accipit a creaturis, sive obsequium quod Deo reddit. Voluit enim Deus ita sibi serviri ab homine, ut ea servitute non Deus, sed homo serviens juvaretur, et ut mundus serviret homini et inde etiam juvaretur homo. Totum ergo bonum hominis erat, et quod factum est propter ipsum, et propter quod ipse factus est. Propterea dicit Apost. : « Omnia vestra sunt, sive Paulus, sive Cephas, sive Apollo, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura. » Omnia nostra sunt: superiora æqualia, inferiora. Superiora ad perfruendum, Deus et Trinitas; æqualia ad conveniendum, scilicet angeli, qui et si modo superiores, in futuro erunt æquales, et modo nostri sunt, quia ad usum nostrum : Ita ille. Omnia utique nostra, quia in auxilium salutis data.

1. Noster mundus, sive omnes creaturæ, quia corpori et animæ serviunt. 2. Nostra est vita, ut in ea merita colligamus. 3. Nostra mors, quia per illam imus ad vitam æternam. 4. Nostra præsentia sive adversa, sive prospera, quia illis utimur in bonum. 5. Nostra futura bona, nunc spe, postea re. 6. Nostra sunt et mala, infernus et damnati, ut illis dominemur. 7. Nos autem Christi, tanquam membra et possessio ejus sanguine acquisita. 8. Christus vero Dei, tum quia filius quoad divinitatem, tum quia ejus creatura quoad humanitatem. Electi itaque sunt finis ob quem omnia creavit Deus, et horum omnium finis est ipse Christus ut homo, quia omnia ad ejus gloriam ordinantur; Christus autem propter Deum et Dei gloriam est, quia omnium finis Deus.

Ex dictis collige beneficium creationis sæpius a nobis considerandum esse, ut excitemur ad Dei laudem et amorem. Ad illam se et nos excitat Psaltes, dum inclamat : « Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum, etc. » Sensus est : Quam digna est admiratione et diligenti consideratione gloria nominis tui, potentia, sapientia, diffusa per totum orbem, et in omnibus resplendens creaturis ! « Quoniam videbo cœlos tuos, lunam et stellas quæ tu fundasti. » Sensus est : Quia considerabo attente stellas innumerabiles et cœlum, opera illa digitorum tuorum, inde laudabo te tanti operis Creatorem. Et considerans beneficentiam tuam, clamare cogor : « Quid est homo, quod memor es ejus, aut filius hominis quia reputas eum? » Sensus est: Quid est homo fragilis, ærumnosus, obliviosus, qui et Dei sui et donorum ejus ac salutis oblivisci solet? « Tu gloria et honore coronasti eum, etc. » Tam nobilis naturæ eum condidisti, ut non sit angelis inferior nisi modicum, ornasti eum gloria præ omnibus creaturis inferioribus, quia est ad imaginem tuam intellectu præditus, beatitudinis capax, dedistique ei potestatem in omnia opera tua, subjiciens quidquid in mari est, in aëre, in terra. An non igitur jure iterum repeto et exclamo : « Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum, » in omnibus operibus admirans te, laudans potentiam tuam, sapientiam, bonitatem, et amare te discens! « Quia omnia mihi clamant, ut amem te, cum propter me feceris omnia. »

LECTIO QUINTA.

DE CREATIONE ANGELORUM.

1° *Deus inter prima opera sua angelum creavit spiritualis substantiæ.* Quando dicitur creasse cœlum, intelligitur cum angelis, quia illud non creavit vacuum sicut terram, sed repletum spiritibus illis cœlestibus, triplici illa cœlesti hierarchia angelorum. Erat enim cœlum thronus et aula Dei, mansio beatorum ac servorum suorum, ideo posuit in eo jam ab initio innumerabiles spiritus ipsum ex tunc laudantes, de quibus dicit ad Job : « Ubi eras, cum me laudarent astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei? » Fuerunt ergo primitiæ operum Dei, in puncto diei, in aurora mundi creati, ad glorificandum Deum.

Primo itaque die creatos fuisse probabilior est sententia quam tenet Augustinus et Hugo. Interpretans enim allegorice illud : *Fiat lux, et divisit lucem a tenebris,* dicit tunc etiam angelos creatos fuisse, et bonos in bono confirmatos, a malis fuisse discretos et segregatos : et ita quod agebatur in mundo sensibili circa lucem et tenebras, imago erat illorum quæ agebantur in mundo intelligibili, circa angelos lucis et tenebrarum. Immo passim vult Augustinus, hunc de angelis esse sensum litteralem.

Hi ergo angeli creati fuere in gratia, et ut loquitur Augustinus, « cum amore casto, quo Deo adhærerent, simul enim in eis erat condens naturam, et largiens gratiam. » Sed gratiam quam acceperunt, aliqui perseverando in obedientia auxerunt, et statim gloriam meruerunt; alii per superbiam illam perdiderunt, et mox æternis flammis addicti sunt.

Opinio aliquorum fuit peccasse angelos secundo die, et tunc a bonis separatos fuisse, quia hi supra firmamentum relicti fuere, impii autem angeli in abyssum projecti, *gementes ut gigantes sub aquis.* Hoc ergo putant significari in eo quod dicitur : *Dividat firmamentum aquas ab aquis.* Ideo quoque putant quod Deus non appellavit diem illum bonum, aut ea quæ in eo facta sunt, quia respexerit ad peccatum angelorum illo die commissum. Hujus sententiæ est Albertus, Carthusianus et alii. Sed quod diximus probabilius est, scilicet primo die creatos fuisse, primo die peccasse, primo die in infernum detrusos. Est vero alia ratio cur opus secundæ diei non dixerit bonum, quia hoc solum dicit de operibus perfectis et completis, divisio autem aquarum quæ illo die inchoata fuit prius, fuit completa sequenti die.

Porro angelos non esse corporeos, definitum est contra Origenem. De quo monendi sunt rudes, ne forte existiment eos juvenes esse alatos, ut pinguntur. Talis vero picturæ hæc est ratio.

1° Pinguntur cum alis, ut significetur prompta obedientia, qua velut volare videntur ad jussa Dei.

2° Pinguntur juvenes, ut significetur senium in illis locum non habere, sed vigorem continuum per participationem æternitatis.

3° Pinguntur nudi et discalceati, ad designandum eos non egere ornamento exteriori, quia amicti sunt lumine gloriæ; significatur etiam immortalitas eorum, quia calcei ex pellibus animalium mortuorum conficiuntur, et mortalitatis signum sunt. Dici quoque potest eos cum alis pingi, ut significetur quod per intellectum et voluntatem quasi duplicem alam, continuo volent in Deum, visione et amore.

Pure ergo spirituales sunt Angeli et verum est illud Gregorii : « Tres vitales spiritus creavit omnipotens Deus : unum qui carne non tegitur; alium qui carne tegitur, sed non cum carne moritur; tertium qui carne tegitur et cum carne moritur. Primus est angelorum; secundus est hominum; tertius est spiritus brutorum. Sæpe tamen angeli in assumptis corporibus ex aëre, vel alia materia, jussu Dei apparent. Patet ex Scripturis.

2° *Numerus angelorum est nobis incognitus, tamen sine comparatione superat numerum hominum, estque velut innumerabilis.*

De illis recte intelliges illud Job : « Numquid est numerus militum ejus? » Daniel etiam dicit : « Millia millium mi-

nistrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei. » Hic numerus determinatus est, nam millia millium significat aliquot milliones, mille enim millia est millio. Decies millies centena millia efficiunt mille milliones : millio enim sunt decies centena millia. Sed ponitur numerus certus pro incerto, et significatur tantus quantus humanitus posset exprimi, hoc est, quodammodo infinitus.

In revelationibus S. Brigittæ dicitur favore Virginis ei revelatum, numerum angelorum decuplo majorem numero hominum. Si computarentur, inquit, omnes homines ab Adam usque ad ultimum, plus quam decem angeli invenirentur pro unoquoque homine. Conformiter asserunt alii cuilibet angelo respondere decem archangelos, et sic semper ascendendo. Addit S. Bernardinus Senensis, angelos superare numero stellas cœli, arenam maris, pulverem terræ, et numerum rerum omnium corporalium. Quod etiam asserere videtur D. Thomas ex D. Dionysio. Vide ejus art. 3, 4, 5. Huc referri potest, quod Hilarius et alii Patres intelligant *per nonaginta novem oves*, angelos, *et per unam quæ perierat*, hominem, ibique significare videntur, ita angelos numero superasse homines, sicut nonaginta novem superant unum.

Quæres an numerus angelorum qui ceciderunt, magnus sit vel certus sit? Respondeo magnum esse, sed non determinatum; quia licet in Apocalypsi dicatur: *Draco sua cauda traxisse tertiam partem stellarum* (quod aliqui intelligunt de Lucifero cadente et secum trahente partem angelorum, qui peccati et rebellionis consortes fuerant), tamen ibi ponitur numerus certus pro incerto, determinatus pro indeterminato. Videtur enim numerus bonorum angelorum excedere plus duplo malos, quia Scriptura significat bonorum angelorum numerum quasi infinitum. Ad orationem Elisei, famulus ejus oculos aperiens, vidit montes plenos equis igneis, ad unius prophetæ protectionem.

Probabile vero est, ex omni ordine aliquos cecidisse. Ex primo enim, eorum caput Lucifer cecidit, et ex illis aliqui adhuc vocantur *potestates et virtutes*. Unde juxta D. Hieronymum eumdem ordinem retinent quem habebant, ut alii præsint, alii subsint, sicque per hanc subordinationem valentiores sint ad nocendum. Sicut rebelles milites creant ducem, quem vocant electum, et alios capitaneos sub eo, ut suam rebellionem stabiliant : si inter malos angelos superiores inferioribus præsunt, quia naturali eis scientia et nequitia prævalent; et bellum nocentius inferunt, quia bellum, si desit ordo, imbelle est. Cessante vero Ecclesia militante, cessabit hic ordo, fine sublato, ut significat Apostolus.

Ex illis vero multi in hunc aërem caliginosum detrusi sunt, et ideo dicuntur « aëreæ potestates, et rectores tenebrarum harum, » hoc est, tenebrosi hujus mundi sive aëris caliginosi, in quo multam potestatem habent. Dicit enim D. Hieronymus communem esse sententiam, aërem hunc esse plenum dæmonibus, usque ad diem judicii, qui homines exerceant, ut boni probentur, mali indurentur, et cum illis in die judicii ad communem damnationem detrudantur. Unde sæpe in aere procellas, fulmina, turbines, tonitrua concitant, ut frugibus, bestiis, hominibus noceant; et æstus, sterilitates, morbos, pestes, inundationes, bella, aliasque clades procurant. Denique homines ad gulam, iram, libidinem, et alia vitia impellunt.

Aliqui putant tot homines salvandos, quot angeli ceciderunt, quia loco angeli cadentis homo erigitur. Sed hoc satis dubium est, nam sic angeli possent scire appropinquare diem judicii. Et est incertum, an totus numerus lapsorum sit restaurandus, quamvis hoc probabile sit. Sicut etiam probabile est, quod sicut ex omnibus ordinibus aliqui ceciderunt, ita et ex hominibus assumi ad omnes ordines, et id probari videtur ex diversis gradibus gratiæ, quam in hominibus videmus. Quod vero instaurari dicitur ruina angelica per homines, intellige secundario, nam tam principaliter creatus est homo ut Deo fruatur, quam angelus. Et licet angelus non peccasset, fuisset homo creatus et reparatus post lapsum, ut docet Magister, secundario tamen ad hoc dicitur creatus, quia ex creatione et reparatione hominis, hoc bonum consecutum est, Deo sic ordinante.

Soli ergo Deo notus est numerus electorum, licet recte dicamus cum Augustino illam civitatem nulla numerositate civium fraudandam, sed aliquos addendos supra numerum.

3° *Deus per angelos mundum gubernat.*

Communis sententia est ipsos præesse elementis, provinciis, templis, altaribus,

civitatibus, exercitibus, familiis : et generaliter loquendo dicit Augustinus et D. Thomas, res omnes corporales per eos gubernari.

1° Ergo angelos præsidere quatuor elementis colligitur ex Apocalypsi, ubi dicitur : *Angelus exivit qui habebat potestatem super ignem.* Et iterum dicitur : *Audivi angelum aquarum.* Et postea vidit Joannes *angelos coërcentes ventos.*

2° De provinciis clarum est deputari illis angelos quasi principes. Hinc apud Danielem dicitur: «Princeps regni Persarum restitit mihi.» Hoc est, angelus Persiæ. Et ibi etiam fit mentio de angelo Græcorum. Item angelos qui venerunt ad defensionem Jacob, dum ait : « Castra Dei sunt hæc, » dicunt Hebræi fuisse angelos custodes regionis Syriæ et Chanaan protegentes Jacob, ne periculum aliquod in terra cui præsidebant incurreret, ut ibi referunt Lyra et Tostatus.

3° De templis colligitur ex eo quod refert Josephus et alii, auditas fuisse voces angelorum (priusquam Jerosolyma subverteretur) qui ad custodiam templi adhibiti erant, et clamabant : « Migremus hinc. »

4° De altaribus singula a singulis angelis custodiri, est exemplum in Prato spirituali, ubi dicitur eremitam quemdam, ingredientem speluncam abbatis Barnabæ, vidisse supra altare quod abbas consecraverat, cœlestem angelum, qui rogatus ab eo quid ibi vellet, dixit locum illum ex eo tempore, quo consecratus erat, custodiæ suæ fuisse deputatum. Idem vidit in alio aliquo altari abbas Leontius, ut ibi quoque refertur. Hinc est quod in sacrificio dicimus : « Jube illud, Domine, perferri, per manus sancti angeli tui, etc. » In quibus verbis, in monasterio Sabinensi, tempore Serionis abbatis, vidit religiosus celebrans circa altare plures angelos, quorum unus cæteris altior sacram hostiam Deo visibiliter offerebat, et super altare illa reposita disparuit. Collige ergo ex his quanta reverentia debeatur locis sacris.

5° Civitates habere speciales angelos verum est. Unde Tostatus illud Isaïæ : « Super muros tuos Jerusalem constitui custodes, tota die ac nocte non tacebunt laudare nomen Domini, » interpretatur de angelis deputatis ad custodiam urbis Jerusalem.

6° Id etiam de exercitibus verum esse, docet quod habetur 2 Machab. 11, ubi Machabæus intelligens quod Lysias bellum populo Dei moliretur, multis lachrymis cœpit orare Deum, ut angelum bonum auxiliatorem mitteret; et sic obviam procedens hostibus, statim apparuit eques in veste candida, cum armis aureis; et tunc omnes confirmatis animis cœperunt Dei laudare potestatem, et victoriam retulerunt. Hinc etiam Emmanuel Portugalliæ rex primariæ navi quæ ad Indias novum subactura orbem destinabatur, nomen dedit *Gabrielis Archangeli*, ut exercitus qui illa vehebatur desiderio seminandi Evangelium, sub protectione illius archangeli foret, qui primus evangelicæ renovationis nuntium inveterato mundo invexerat. Hinc discant reges recurrere ad angelum hora prælii, et gratias agere pro victoria, sicut agebat Judith dicens : « Vivit Dominus quia custodivit me angelus ejus, et hinc euntem, et ibi morantem, et inde huc revertentem. »

Denique cuilibet monasterio angelus aliquis attribuitur a D. Thoma quem sequitur Molina. Immo Tostatus singulis attribuit familiis, maxime si caput sit persona justa, et addit angelum illum qui reduxit Agar in domum Abrahæ fuisse custodem illius domus.

Ex dictis patet recte dixisse Apostolum : « Omnes administratorii spiritus sunt, missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. » Nec tamen dicendi sunt ministri aut servi hominum, sed nuntii et ministri Dei ad homines ob eorum salutem. Sunt enim quasi officiarii Dei, res humanas pro illo administrantes, licet nunquam a Dei visione recedant, *semper enim vident faciem Patris.* Quod vero dicitur eos mitti propter eos qui salvandi sunt, non sequitur non mitti ad omnes homines, sed significatur quod fructus ministerii in illis maxime appareat qui salvantur, et quod in reprobis ineffîcax sit hoc ministerium. Item significatur finis misterii esse, ut homines perducant ad salutem, ultimum enim eorum officium est animas ducere in cœlum.

Quærunt theologi, an de omnibus ordinibus mittantur? Probabile est quod sic. 1. Quia dicit hic Apostolus *omnes.* 2. Quia ad Isaïam Seraphin missus est. 3. Cherubin mittitur ad custodiendum paradisum. 4 Ad Danielem missus est Michael, quem multi docent esse primum angelorum, qui custos est Ecclesiæ, sicut olim Synagogæ. Et hunc fuisse etiam aliqui putant illum per quem lex data est, unde et in officio Ecclesiæ vocatur, *primas cœlestis exercitus.* D. tamen Dionysius,

D. Gregorius et D. Thomas distinguunt inter assistentes et ministrantes, et dicunt quatuor supremos ordines assistentes esse, nec unquam mitti, videturque hæc distinctio deduci ex Daniele : « Millia millium ministrabant, et decies millies assistebant. » Sed respondeo non esse necessarium distinguere, eosdem enim esse qui nunc assistentes, nunc ministrantes dicuntur. Unde omnes angeli stare sive assistere dicuntur coram Deo. Et Ecclesia orat : « Da ut a quibus tibi ministrantibus in cœlo semper assistitur, ab his in terra vita nostra muniatur. » Et licet Daniel distingueret, non sequitur assistentes nunquam mitti, sed dicuntur assistentes, quia raro mittuntur, semper vero assistunt. Hinc Raphael dicit se esse unum « ex septem qui adstant ante Dominum. » Confirmantur hæc omnia, quia omnes angeli dicuntur venturi cum Filio hominis ad judicium, ministerii scilicet causa. Et valde probabile est, Christo ascendenti, omnes occurrisse. D. ergo Dionysius tantum ut probabilem suam sententiam proponit, sicut et D. Gregorius, qui dicit nihil certi hic asseri posse. Addo si Filius est missus a Patre legatus per seipsum, quid vetat etiam mitti ipsos Seraphin?

Hinc D. Chrysostomus deducit, et docet zelum animarum, et studium convertendi eas, esse opus non humanum, sed angelicum, est enim, inquit, opus angelicæ functionis, ad salutem hominum ministerium Deo persolvere; est opus angelicum omnia facere pro salute proximorum, immo potius est opus Christi.

LECTIO SEXTA.

DE CUSTODIA ANGELORUM.

1° *Beneficia angelicæ custodiæ, partim corporalia sunt, partim spiritualia, quia non solius animæ, sed et corporis tutores sunt.*

1° Angelus a multis periculis corpus et vitam nostram eripit. Cum enim vita nostra variis sit obnoxia casibus et periculis (illi nocumenta varia, tum ab elementis, igne, aqua, aëre, tum ab animalibus, tum a dæmonibus, ipsis quoque hominibus sæpius infliguntur), angelus ab his hominem protegit juxta illud : « Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos. » Hæc protectio manifeste apparuit circa Tobiam, quem angelus eripuit a devoratione piscis, et a dæmonio, a quo ei mors imminebat. Apparuit et in filiis Israël, quos per varia pericula deduxit angelus, protegens eos igne per noctem, nube per diem. Hinc etiam Judith gratias agens de hac protectione dicebat : « Vivit Dominus, quia custodivit angelus ejus, et hic euntem, et ibi commorantem, et inde huc revertentem. » Quapropter Jacob filiis Joseph benedictionem apprecans, hanc eis angelicam protectionem optat : « Angelus, inquit, qui me eripuit de cunctis malis, benedicat pueris istis. » Quoties ergo vel iter, vel opus aliquod periculosum aggredimur, angelo tanquam protectori nos committamus. Illi parentes committant proles suas, sicut Jacob suos nepotes, filios Joseph, ut per ejus benedictionem eripiantur a cunctis malis.

2° In necessitatibus Deus providere solet suis per angelicum ministerium. Sic angelorum manibus fiebat illud manna quo Deus providebat Israelitico populo. Sic providet angelus Danieli in lacu leonum per Habacuc. Sic providet Agar et Ismael in solitudine sitienti. Sic denique Eliæ Jezabelem fugienti et sub junipero jacenti, angelus vas aquæ, et panem subcinericium attulit, ut in fortitudine cibi illius ad montem Oreb ambularet. Et numquid in fornace pueris Babyloniis, angelus de rore et vento providit, ut læti in mediis ambularent flammis?

3° In infirmitatibus nostris solet Deus per angelos custodes, solatium et auxilium exhibere, idque sæpius fecit visibiliter, ut sciamus angelicum nobis auxilium non deesse, licet exterius non semper illud percipiamus.

Sic legimus in libro doctrinæ sanctorum Patrum, angelum custodem cuidam ministrasse per plures hebdomadas, donec alii monachi venirent ad visitandum eum. Cum illi ad ostium pulsassent, discessit angelus, ipse vero infirmus clamabat : *Rogo, fratres, discedite, quia*

vobis venientibus reliquit me angelus meus, a quo visibiliter obsequium et solatium percipiebam; et vix his prolatis, expiravit, assumptaque est anima per illum angelum, qui ejus custos extiterat.

Ibidem habetur, quod senior quidam a duodecim milliaribus aquam ferre cogeretur, ob distantiam cellæ suæ ab aqua, cumque tæderet eum itineris, respiciens retro, vidit angelum, qui omnes passus ejus numerabat, et exinde consolatus, ad illum laborem continuandum animatus est.

Præclarum est quod de Lydwina, hac de re habemus. Hæc tota vita cum acerbissimis morbis conflictata, fuit omnibus ægris patientiæ symbolum et speculum. Interim in mediis afflictionibus hoc solatii a Deo habuit, quod visibiliter cum angelo aliquando loquebatur, et fruebatur suavi ejus societate, et obsequiis piis. Nominabat illa distincte plures spiritus angelicos, et sciebat quibus deputati forent personis; privabatur vero aliquando visione sui angeli et consortio, ob frequentiam visitantium eam. Unde si aliquando ex colloquio mundanorum hominum aliquam labeculam contraxisset, statim satagebat confessione eluere, ne angeli visitatione et familiaritate destitueretur. In diebus Cinerum solebat de manu sacerdotis cineres sacros accipere: si minimum tardabatur, supplebat angelus. Unde cum semel ejus confessarius accederet, ut signaret eam, respondet illa, jam id præstitum ab angelo: quod cum miraretur, tangens frontem ejus, sensit cineres, quibus et ipse frontem signavit. Docuerat autem angelus eam magna cum reverentia sacros illos cineres suscipere, et ad idem faciendum alios adhortari.

2° *Beneficia spiritualia angeli erga hominem innumera sunt.* Ex illis tria proponemus hic.

1° Preces nostras e bona opera Deo offerre. Unde angelus ad Tobiam ait: « Quando orabas cum lacrymis, et mortuos sepeliebas relinquens prandium, ego orationem tuam obtuli Domino. » Hinc etiam est quod descendant angeli, et ascendant in scala Jacob; ascendunt ut vota nostra offerant, descendunt ut dona Dei ad nos deferant. Neque exiguum debet æstimari hoc beneficium, nam orationes nostræ in manibus nostris multis imperfectionibus inquinatæ; difficilius acceptantur, quam si per innocentes manus angelorum offerantur. Sicut cibi in sordida patina oblati nauseam generant, in nitido vero disco placent. Hinc in Sacrificio oramus: « Jube hæc perferri per manus sancti angeli tui, etc. » Et in libro Judicum legimus, quod offerente sacrificium Manuë patre Samsonis, « ascendente flamma, ascendebat pariter et angelus. » De hac precum nostrarum oblatione per angelos, vide Augustinum et Bernardum. « O, inquit, quam felix esses! si spiritualibus oculis semel intueri posses, quomodo præveniunt principes conjuncti psallentibus in medio juvencularum tympanistriarum! Videres procul dubio, qua cura intersunt cantantibus, assistunt orantibus, adsunt meditantibus; quomodo solliciti discurrunt inter nos et Deum medii, nostros gemitus fidelissime ad eum portantes, ipsi usque gratiam ad nos devotissime reportantes. »

2° Conservat nos et juvat ne in peccatum cadamus. Sicut enim parvuli fratribus suis grandioribus committuntur ut eos in ulnis gestent, ne in via difficili cadant vel impingant, ita Deus tanquam Pater sollicitus, angelis tanquam fratribus majoribus natu nos commisit, ut eorum auxilio ambulemus sine offensione, inter varia pericula et occasiones in hac via difficili: juxta illud: « Angelis suis Deus mandavit de te, ut custodiant te, etc. » Nempe diligunt nos tanquam fratres et ejusdem hæreditatis cohæredes. « Ipsi desiderant adventum nostrum, quoniam de nobis expectant civitatis suæ ruinas restaurari, ideoque eos qui hæreditatem capiunt salutis, instruunt, protegunt, confortant. Intrant et exeunt nobiscum, attente considerantes, quam pie, quam honeste, in medio nationis pravæ conversemur, quantoque studio quæramus regnum Dei, et justitiam ejus, et quanto timore serviamus illi; adjuvant laborantes, protegunt quiescentes, hortantur pugnantes, coronant vincentes. » O quoties gravissimis tentationibus fuisses obnoxius et in æternam perditionem devolutus, nisi angeli auxilio fuisses præservatus!

Refert Franciscus Albertinus, quemdam societatis sacerdotem appulisse Consentiam, præcipuam Calabriæ civitatem; statimque importune rogatum fuisse a viro quodam, ut exciperet ejus confessionem totius vitæ. Interrogat sacerdos, quid eum premat, cur illo die tam festinanter, tanto desiderio id flagitet? Narrat ipse. Nudius tertius consu-

lebam exclusum, quomodo impetum a quodam meo [illegible] : persuasit ut [illegible] hominem [illegible], hac noctu illum [illegible]. Itaque [illegible] rapto, [illegible], [illegible] pergam, et [illegible] ad me accedit. Quid, inquit, meditaris? Quid mortis [illegible] paras? Ego [illegible]. Et ille [illegible] : Putas me latere quid attentes, nunc non [illegible] hoc et [illegible] quem persequeris? Memor esse Christe quanta bona a te passus : et tu nec minimum vis pati injuriam? Memineris te jam in æternam perditionem devolvere potuisset, qui peccata peccatis accumulas; sed per patientiam te tot annos expectat. His similibusque multis exemplis nunc amorem et beneficia Christi, et peccatorum memoriam refricans, [illegible] bat cor meum etiam usque ad lacrymas. Tandem sermonem finiens, monet ut peccatorum facerem confessionem; dum pater aliquis [illegible] hoc [illegible] nisset. Interim [illegible] me excitat, ut etiam prout [illegible], tum vero [illegible] respondere, inquit, parate ad respondendum. Accessi ergo et [illegible] si me [illegible] tasse consilium, nec posse [illegible], nisi aperto [illegible]. Hoc facto, regressus sum, et juvenem monitorem non reperi. Dolui quidem; nec potui tamen aliud cogitare, quam esse meum angelum, ob consolationem ex eo aliquam relictam. Unde ab illo die avidus expectavi adventum tuum, ut angelo parerem. Hæc ille.

3° Angeli custodia, cum in peccato sumus, excitat ad pœnitentiam, et impedit hic vindictam. Dicitur in parabola, quod quidam habens ficum in horto videnque eam non ferre fructum tribus annis, dixit hortulano : « Succide illam; ut quid terram occupat? » Hortulanus supplicat ut ad annum adhuc expectet, interim colendo, purgando, stercorando, promittit se omni diligentia curaturum, ut ferat fructum. Doctores aliqui sancti explicant id de angelo custode, qui videns Deum arborem infructuosam velle succidere, intercedit ut ad tempus adhuc differat, interim omnem curam promittit circa hominem, monendo, inspirando, judicium ei et mortem proponendo, ut tandem ad pœnitentiæ fructum adducat.

Munus ergo angeli est hominem ad pœnitentiam excitare. Cujus figuram habemus in S. Petro catenato et dormiente, quem excitat angelus, ejus disrumpens catenas. Sicut enim angelus apprehendit manum Loth ad educendum de Sodoma; sic apprehendit manum hominis ad educendum de peccato, sed erat ibi dilatio de manu liberorum Loth : hoc est angelus ex luce sua loqui, ita multi non obtemperant angelo e peccato et occasionibus peccatorum educere volenti; et cum eo judicium mortemque repromittat, ut et operatio non apprehendunt; ideoque manent sese ignis æterni, de quo qui angeli quodammodo contristantur, quia et ipsi quoddam exultant gaudio de conversione peccatoris.

Unde ait Bernard. : « Væ tibi quicumque es, qui desideras redire ad vomitum, reverteris ad lutum. Putasne placabiles eos habebis in judicio, quos tanto et tam optato ve privare gaudio? Exultaverant quando venimus ad religionem tanquam super hos quos ab ipsis inferni portis cernebant revocari. Quid ergo erit, si ab ipsa jam porta viderint retrorsum abire, qui jam alterum pedem habebant in cœlo? » Hæc ille. Habet ergo locum illud Isaiæ : « Angeli pacis amare flebunt, » non quod angeli de facto tristitiam habeant, qui semper fruuntur æterno gaudio, sed quia peccator peccando, quantum in se est, eos conatur contristare, sicut et Spiritum Sanctum, ut ait Apostolus.

« Da igitur, o, Pater, inquit Augustinus, semper gaudere eos de nobis, et te semper per eos laudari in nobis, et nos cum eis in immobilitatem adducamur, et simul confiteamur nomini sancto tuo, Creator hominum et angelorum. Laudo te in æternum, Domine, quoniam dedisti angelos tuos spiritus in ministerium nostrum : ceteras enim quæque cœli ambitu continentur, et quasi parva reputas, nisi quæ sub cœlo sunt, nisi etiam datas quæ sunt super cœlos. Laudent te, Domine, de hoc omnes angeli tui, confiteantur tibi de hoc omnia opera tua, et ipsi sancti tui benedicant tibi. » Hæc Augustinus.

Hoc vero notant sancti Patres, quanto majus beneficium est tales habere cœlestes instructores, tanto graviorem pœnam manere eos, qui eorum consilia respuunt. Unde dicit Origenes : « Si homo non acquiescit monitis angeli qui sibi deputatus est ad custodiam, adderetur mæstitia ejus, et erit in contristationem. Si commonuit de bonis et locutus est in corde, sed ego, contemptis ejus monitis,

et spreto conscientiæ retinaculo, præceps in peccata corrui, duplicabitur mihi pœna, vel pro contemptu monitoris, vel pro facinore commisso. » Ita ille.

Immo ad tempus aliquando homo relinquitur, saltem ex parte, ab angelo suo, quia rebellis fit monitis ejus. De quo aliqui intelligunt illud Jeremiæ : « Curavimus Babylonem, et non est sanata, relinquamus eam, » et illud : « Auferam sepem et erit vinea in conculcationem. » Sensus est, auferam custodiam angelicam in ultionem peccati.

Huc applicat Basilius illud Psal. : « Amici mei de longe steterunt, » quasi conqueratur in persona peccatoris Psaltes ab angelis, ad tempus vel ex parte, se relictum ob peccata.

3° *Beneficia specialia exhibent angeli illis qui amatores et sectatores sunt castitatis.*

Est enim quodammodo angelis cognata vel affinis castitas, quia imitatio quædam est vitæ et puritatis angelicæ. Unde dicit D. Hieronymus : « Virgines esse quasi familiam novam angelorum, quam Christus in terra instituit, ut haberet angelos in terris, qui ab angelis adorabatur in cœlis. »

Angeli ergo specialiter sunt tutores virginum, et eorum qui castitatem profitentur. B. Cæcilia ipso nuptiarum die cilicium sub aurato ornatu gestabat, et cantantibus organis, ac aliis instrumentis musicis, ipsa suam puritatem Domino commendabat, cantans in corde : « Fiat, Domine, cor et corpus meum immaculatum, ut non confundar. » Cum vero sponsus eam attingere vellet, dixit se in angeli tutela esse, qui, nimio zelo custodiens corpus ejus, non esset permissurus, sine vindicta, ullam in ea contaminationem. Unde Valerianus sponsus non est ausus eam attingere, sed incensus desiderio videndi illum angelum, baptismum et fidem est amplexus, ac castitatem.

Immo ipsi angeli plurimos vacillantes ad statum castitatis eligendum induxerunt, tum per seipsos, tum per aliorum consilia. Sancta Victoria desponsata erat Eugenio, et soror ejus Anatolia Tito Aurelio. Venit Victoria ad sororem, ut persuaderet ei sponsum suum accipere. « Audi, » inquit, « o soror! Christiana sum, sicut et tu, et scio quod Deus non spernat nuptias, quia prophetæ et patriarchæ conjugati fuerunt, et Deus benedixit posteritati eorum. Accipe ergo sponsum tuum, quem etiam poteris ad fidem Christi adducere. » Respondet Anatolia : « Soror mea Victoria, ostende nominis tui efficaciam, vincens diabolum. Quando terra erat vacua, dixit Deus : Crescite et multiplicamini, et replete terram. Nunc autem repleta est terra; postquam Filius Dei venit e cœlo : Crescite in fide, clamat quotidie, multiplicate in charitate, replete cœlum, appropinquat enim regnum Dei. » Deinde dicebat ipsa sorori : « Illo die quo ornamenta et vestes in cibum pauperum dedi, vidi adolescentem speciosissimum, corona radiante redimitum, purpura et gemmis ornatum, et me læta respiciens facie, dicebat : *O virginitas, non reperiris in operibus tenebrarum, sed semper es in luce.* Ad hanc vocem excitata fui, et in terram prostrata flevi, et oravi Dominum, ut qui locutus fuerat iterum inchoaret. Et me tacente cœpit prosequi : O virginitas, vestis es purpurea et regia, qui te induet altius sedebit cæteris ! Virginitas est gemma pretiosa, virginitas est thesaurus regis, fures conantur eam eripere et ei insidias moliuntur, sed tu vigila et vigilanter eam conserva, sisque certa te eam possidere. » His inflammata soror, mutat propositum, vendit vestes, pretium pauperibus distribuit : nec adduci potuit, ut matrimonium cum sponso contraheret, sed potius, illo urgente, mortem pro Christo subiit. Hæc ex Adone Episcopo Trevirensi in Martyrologio.

Angelus ergo erat qui Anatoliæ sic locutus fuerat, qui per eam nunc sororem instruebat, et ad virginitatis coronam excitabat. Nil enim angelis magis placet quam puritas, per quam anima melius disposita est ad intendendum divinis obsequiis et famulatui. Unde illi semper virginibus communicationem, familiaritatem, directionem, protectionem exhibuerunt.

Illud notatu dignum est, quod cum plurimæ virgines ab impurissimis tyrannis, promissis, metu, vi, ad stuprum sollicitatæ fuerint, et ad lupanaria damnatæ, nullæ tamen violatæ fuerunt, sed Deo et angelis tutoribus, virginitatem conservarunt, et martyrii purpureo colore eam exornarunt. Vide de B. Lucia, Agnete, et aliis.

Illustre hac de re exemplum est in vita S. Theophilæ, quæ sub imperatore Maximiniano ad prostibulum damnata, cum illuc duceretur, sic orabat : « O mi Jesu !

meus amor, mea lux, meus spiritus, castitatis meæ custos et vitæ, vide eam quæ tibi desponsata est, festina ne lupi ovem tuam lanient; serva, sponse, sponsam; serva meam castitatem, fons castitatis. » Ingressa ergo prostibulum, librum Evangeliorum e sinu protulit et legit. Adfuit mox angelus, qui primum juvenem ingredientem morte, secundum cæcitate, alios aliis pœnis mulctavit, ut nemo amplius auderet ingredi. Multi ergo libidinem in reverentiam commutantes, animo pio locum intrarunt, et viderunt Theophilam sedentem et legentem, et prope eam adolescentem radiantem, et ex oculis instar fulguris tela emittentem. Qui tandem Theophilam deducens ad ecclesiam, eamque in vestibulo statuens, cum dixisset : *Pax tibi*, recessit, attonitis gentilibus et clamantibus : *Quis est sicut Deus christianorum!* Videri etiam potest vita B. Franciscæ Romanæ, quæ mire in omnibus actionibus directa fuit ab angelo suo.

LECTIO SEPTIMA.

QUANDO INCHOET ET FINIATUR ANGELICA CUSTODIA.

1° *Custodia angeli incipit statim ac homo ex utero ad hanc lucem ingreditur.* Antea puer in utero existens, pars est matris, et ab angelo matris custoditur. Sicut qui custodit arborem, custodit et fructum. Statim vero ex utero, unusquisque angelum proprium habet, cujus quidem custodia ex tunc necessaria est.

1. Quidem ad baptismi gratiam infantem perducit. Pluribus enim modis Satan per se, vel per sortilegas, nititur suffocare pueros ante baptismum, sed impedit angelus.

2. In infantia et pueritia custodit per varia pericula, quibus exponitur hæc vita; ita ut pauci ad ætatem perfectam pertingerent sine protectione angelica. Unde vulgo dicitur : Pueros Deus et ebrios protegit; quod plurimum fit per angelos, sæpe enim ad aquam vel ignem incaute accedentes, vel per plateas vagantes, equorum vel aliorum animalium transitu periculum et nocumentum incurrerent, nisi angelus custodiret.

3. Usu rationis inchoante, ad bonum instigat, illuminat, revocat a malo, peccati occasiones removet, excitat voluntatem ad timorem Dei, ad considerationem salutis æternæ et bonitatis divinæ. Ergo ab eo tempore debet homo se illi committere, et specialiter colere et venerari.

Quam fructuosum id sit, patet exemplo B. Joannæ Urbivetanæ tertii ordinis D. Dominici. Hæc trimula orbata fuerat matre, et quinquennis patre, ipsaque innocentiam baptismalem conservavit non fœdatam peccato mortali, beneficio angeli sui. Interrogata enim ab una ex sodalibus suis num sciret se carere matre : Quid, inquit, dicis? Veni et ostendam tibi eam. Ducens ergo illam ad ecclesiam, et demonstrans imaginem angeli in muro pictam : Scito, ait, hunc angelum mihi esse in matrem, a quo adhuc parvula percepi omnia fidei et pietatis documenta.

4. In majori ætate, ubi majora pericula tam animæ quam corporis, diligentem se custodem exhibet. In statu ergo eligendo, ad illum recurre, diriget enim te et docebit voluntatem Dei. Si forte tibi statum proponis conjugii, ne aggrediaris cæco gressu, illi te committe, potest providere de tali conjuge, quæ tuæ conditioni et affectioni respondeat.

Hoc docet exemplum Abrahæ, qui mittens famulum ad uxorem quærendam filio, ait : « Non est quod angaris, Deus qui me eripuit de cunctis malis, ipse mittet angelum suum, et accipies uxorem filio meo, etc. » Sed et postea in domestica gubernatione angelus dirimit discordiam, impedit zelotypiam, multaque removet vitia, quæ a Satana inter conjuges seruntur, denique ad conjugalem instigat castitatem. Hoc docet exemplum Tobiæ. Acceperat Saram instructu angeli, cujus septem viros Asmodæus ipsa nocte nuptiarum occiderat. Id quoque timebant parentes de Tobia, sed angeli protectio dæmonium compescuit, et relegavit in desertum : et ita benedictionem omnigenam id conjugio percepit. Docuit eum angelus, mortem illam maritorum ex eo provenisse, quod libidinis gratia illam acceperant. Itaque

consuluit, ut per tres dies continens foret, et oraret, et posteritatis gratia eam acciperet, sic fugandum esse dæmonium. Vide ibi orationem Tobiæ.

2° *Maxime eget homo hac custodia in morte.* Ratio est, quia homo tunc est circumdatus multa anxietate, dum corpore se ad fœtorem et putredinem resolvente, anima nescit quam initura sit viam : sola pergit, omni destituta hominum auxilio, deserens omnia sibi chara, opes, honores, amicos, hospitatura forsitan illa nocte apud inferos. Sed et eam tunc remordet conscientia peccatorum præteritorum, præsens mortis memoria, angit eam æternitas subsequens, nunquam finienda. Tunc quoque acerbissime sævit diabolus, « habens magnam iram, sciens quia modicum tempus habet, » et plures immittit spiritus suos nequam ad supplantandum tunc hominem, ita ut possit anima dicere : *Circumdederunt me sicut apes.* Circumdant enim animam, ut peccati aculeum infigant, vel per infidelitatem, vel per impatientiam, vel per desperationem, vel per præsumptionem de Dei misericordia.

Quid tibi videtur, o homo ! de illa hora, in qua tenebris circumdatus, tenens candelam accensam, contra tenebras mortis trepidabis, brevi rationem redditurus? An non inter tot angustias est tibi necessarium auxilium angeli tui, ut pugnet pro te? Huic ergo confide tanquam comiti fido, qui curam tui ab initio habuit, illi te totum committe. Sine dubio adest in hac via periculosa, in qua spiritus superbi laqueos absconderunt. Tunc invigilat, tunc lucem præbet contra umbras mortis angelus lucis, contra vires Satanæ angelus pacis. Si tunc contingat animam seduci, quodammodo contristantur angeli, et quantum in se est, ad peccati odium, ad conversionem animam instigant. Hoc videtur insinuare Sapiens, dum dicit : « Ibit homo in domum æternitatis suæ, et circuibunt in platea plangentes. » Quem locum aliqui interpretantur de angelis, quia lectio Chaldaica habet: « Circumdabunt angeli circuitores judicii tui lamentantes. » Sicut enim gaudent de anima ad pœnitentiam conversa, ita (ut supra dixi) quodammodo tristantur de anima pereunte; et funus nostrorum peccatorum quodammodo lacrymas eis excutit. Hæc enim metaphora Scripturæ explicat displicentiam quam habent de peccatis, dum ait : *Angeli pacis amare flebant*

3° *Hæc custodia adhuc durat post mortem.* Officium enim angelorum, est animas post mortem in cœlum deducere, quia verum est illud : « Mittam angelum meum qui præcedat te, et custodiat in via, donec introducat in locum quem præparavi. » Ita S. Antonius vidit animam Pauli Eremitæ ab angelis efferri, et S. Severinus animam S. Martini. S. Nicolaus Tolentinus sex mensibus ante mortem audiebat cum suavitate concentum angelicum. B. Magdalena septies quotidie elevabatur ab angelis ad eorum cœlestem harmoniam, nec dubium quin ab illis in cœlum elata sit. Sic B. Catharinæ corpus ab angelis in monte Sina collocatum est, anima in cœlum translata. Sic B. Agathæ non tantum animam et corpus curarunt, sed et epitaphium hoc ad ejus sepulcrum apposuerunt: « Mentem sanctam, et spontaneum Deo honorem, et Patriæ liberationem. »

Porro si anima adhuc pœnas debeat, deferunt eam angeli ad purgatorium, et crebro eam consolantur. Postremo in die resurrectionis colligent pulveres nostros, « et exibunt et separabunt impios de medio justorum. » Hic erit finis ministerii eorum.

Ex his omnibus patet, quot titulis angelis simus obligati, et quomodo illis debeamus esse grati, illosque in omni loco revereri. Quidam vir pius quoties alicui obviabat, salutationem cum magna humiliatione et reverentia impendebat; quam quidem reverentiam ipse non tam ad personam, quam ad ejus angelum interius referebat. In omni ergo loco ita tu angelum tuum reverere, ut coram illo non audeas, quod coram homine non auderes. Cum exis domo, aut aliquid aggrederis, illi te committe, vesperi et mane gratias illi age. Singulis quoque annis cum recurrit dies nativitatis tuæ, peculiari eum devotione cole, quod tunc inchoarit tui curam, et ab eo tempore non deseruerit lateri assistens, nocte et die. Immo dignum foret per confessionem et Eucharistiæ, panis scilicet angelorum, sumptionem, illi perpetuum obsequium promittere, tantæ nobilitatis spiritui, qui de summo cœlo ad vilis hominis custodiam venire dignatus est.

LECTIO OCTAVA.

DE CREATIONE HOMINIS.

1° *Homo creatus est sexto die ad imaginem Dei et similitudinem.* Ex modo productionis ejus colligitur dignitas hominis.

1° Quia absoluto omni opere suo, dixit Deus: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. » Ubi nota, quod non dicit, sicut de firmamento, et aliis, *Fiat,* sed quasi cum quadam deliberatione, *Faciamus* : opus scilicet novum, speciale, eximium, cum quadam deliberatione aggreditur, et artis infinitæ opus, quia nondum totam artem in creatione angelorum et animarum ostenderat, sed illam ostendit in creatione hominis, ut notat D. Chrysostomus. Unde et Basilius ait : « Vis, o homo! nosse naturæ tuæ dignitatem, vel hinc auspicium sumito : de nullo eorum quæ antea condiderat vox ista, *Faciamus,* transmissa est, simplici verbo omnia creata sunt. Vide quanti sis æstimandus, neque enim generationem tuam, velut pretii vulgaris, communi mandato creaturarum censuit attexendam. »

2° Notant aliqui hominem formatum fuisse ex quatuor pugillis terræ, desumptis ex ejus quatuor partibus, oriente, occidente, meridie, septentrione; ut significaretur ei dari dominium super universum mundum, super orbis quatuor partes. Vide auctorem Tractatus de Sina et Sion inter opera Cypriani. Voluit etiam Deus totum universum construere et suis partibus ornare, antequam hominem crearet, ut illum tanquam orbis regem, in suam ditionem suumque velut palatium statim a creatione introduceret. De quo supra latius disserui.

3° In ejus solius formatione, primum fidei mysterium, scilicet Trinitatis, declaratum est. In verbo enim, *Faciamus,* declaratur Trinitas; non enim loquitur angelis, quia necdum de illis mentio fuerat: non cœlo, aut terræ, quia non sunt capacia intelligentiæ, sed loquitur personis æqualis potentiæ ad creandum hominem. In verbo, *Dixit Deus,* unitas essentiæ signatur, sicut et in verbo, *Nostram,* quod etiam notat Hilarius. Ergo hoc mysterium implicite in generatione et creatione hominis reseratum est, quod postea in regeneratione per baptismum explicite erat profitendum.

4° In hoc notatur dignitas, quod dicitur *ad imaginem Dei* formatus. Non poterat Deus perfectius exemplar quam seipsum reperire, et inter res corporeas et visibiles solus homo est Dei imago, reliqua sunt solum vestigium.

Quærunt vero theologi, in quo hæc imago consistat? Respondeo : 1° in hoc quod homo habeat animam incorpoream et immortalem æternitatis participem; 2° et præcipue in hoc quod homo habeat intellectum, voluntatem, memoriam, tres potentias et unam essentiam; per memoriam Patri similes sumus, per intelligentiam Filio, per voluntatem Spiritui Sancto, inquit Bernardus; 3° in hoc quod homo habeat liberum arbitrium, quod soli Deo competit, et angelis ejus; 4° in hoc quod sit capax sapientiæ, virtutis, gratiæ, beatitudinis, visionis Dei; 5° in hoc quod præsit tanquam rex in hoc inferiori mundo, quasi agens vices Dei, et ejus personam repræsentans. In his ergo omnibus simul sumptis consistit hæc imago, sive in hominis mente, quod homo sit naturæ intelligentis quæ est supremus gradus entis Deo competens et angelis, ex quo consequuntur omnes illæ proprietates dictæ.

Sancti Patres modo in uno ex dictis, modo in altero constituunt rationem imaginis hujus, sed hoc intelligi debet partialiter et incomplete, in omnibus autem simul sumptis adæquate. Quod autem dicitur, *ad imaginem et similitudinem,* aliqui dicunt imaginem consistere in naturalibus, similitudinem in gratuitis. Alii vero dicunt idem esse, ut sit sensus : « Faciamus hominem ad imaginem similitudinis nostræ, » ut habetur Sap. 2., id est, ad imaginem valde similem. Hinc Scriptura modo unum, modo alterum, modo utrumque usurpat, modo dicens hominem creatum ad imaginem, modo ad similitudinem.

Porro hæc imago Dei et ejus sigillum ita est naturale homini, et sic ei impres-

sum, ut a nulla creatura possit destrui, nisi ipso homine destructo. Sicut Phidias sculptor in scuto in quo formarat Minervam tanto artificio interius sculpserat imaginem suam, ut non posset ullo modo destrui, nisi destrueretur totum scutum cum ipsa Minerva, sic Deus tam artificiose in homine impressit sui effigiem, ut non possit deleri nisi deleto homine.

Est ergo homo ultimum et præcipuum opus Dei, finis aliorum operum, in quo volebat summatim recolligere omnia opera sua. Unde creando illum posuit in eo omnes qualitates elementorum, vitam plantarum, sentire animalium, intelligere angelorum : et sic parvus mundus est homo, simulacrum et compendium totius creaturæ, cœlestis et terrestris, creatura de carne et spiritu.

Solent cosmographi provincias integras, regna, nationes, et totum universum, in brevi tabella et pagina velut compendio exprimere; et cum tanto artificio, ut id quod adeo diffusum est, ut obtutum oculorum fugeret, in angusta pagina oculis objiciant. Ita compendiose Deus universum et omne opus suum exprimit in homine, imo seipsum et Trinitatis Deitatis simulacrum.

Adverte ulterius, quod non soleat artifex in quolibet opere suam effigiem ponere, sed in aliquo excellenti. Et nos in re pretiosa ad nos spectante sigillum nostrum imprimimus. Ita Deus complacens sibi in homine, opere suo principali, illud specialiter signat, in illo volens agnosci. Licet enim in qualibet creatura majestas ejus eluceat, in cœlo, terra, elementis, tamen specialiter in homine. Et specialiter dicitur Dominus hominis, ut obliget illum sibi soli servire. Unde notat Tertullianus Scripturam in Genesi non vocare Deum *Dominum*, donec crearit hominem. Creaverat cœlos, animalia in aëre, mari, terra, non tamen usurpavit titulum Domini, donec specialiter diceretur : *Formavit Dominus hominem de limo terræ.*

Ex his ergo collige, o homo ! quanti te faciat Deus, et quantæ sit dignitatis anima tua, quamque sollicite eam debeas custodire ! habet enim quamdam cum Deo cognationem, et cum Dei Filio qui est ejus imago, tu enim ad ejus es imaginem et similitudinem, et ideo cum eo habes cognationem. Oportet vero quod ad imaginem est cum imagine convenire, et non in vacuum nomen imaginis participare. Unde omnimodo caven dum, ne per peccatum indutum inducas in hac Dei imagine *characterem bestiæ, imaginem Satanæ.*

Collige secundo, quando quidem fecit te Deus intelligentis naturæ, totum bonum tuum, etiam durante hoc exilio, in divinitatis contemplatione versari, juxta quod ait ipse : *Vacate et videte quoniam ego sum Deus.* Frequenter ergo intellectum erige, ut, quantum potes, intuearis quid sit Deus in seipso, quid in sanctis, quid in hominibus, quid in creaturis. In seipso est incomprehensibilis, quia principium et finis, principium sine principio, finis sine fine. Ex te potes intelligere, quam incomprehensibilis sit, quia teipsum nequis intelligere, quem ipse fecit. In angelis est desiderabilis, quia in eum desirant prospicere. In sanctis delectabilis, quia in eo felices lætantur. In hominibus est amabilis, quia eorum Deus est, et ipsi populus ejus, et in eis habitat. Beata anima quæ dicere potest: *Qui creavit me, et requievit in tabernaculo meo.* Requiem cœli ei non poterit negare, in cujus tabernaculo voluit requiescere ipse. Denique in omnibus creaturis admirabilis, quia omnia potenter creat, sapienter gubernat, benigne dispensat.

In omnibus itaque Creatoris tui memor esse debes, in omnibus illum intueri et cognoscere, in omnibus illum colere et diligere. Homines cum sensibilibus rebus adhærent, neglecto Deo, similes sunt infantibus, qui cum molliter a nutricibus educantur, sæpe magis eas amant, quam parentes : et illorum obliviscuntur a quibus geniti sunt, et quorum beneficio a nutricibus aluntur Sensibilia bona instar nutricis nos alunt, cum illis familiaritatem gerimus, Deo autem parenti nostro illa præferimus : cujus obliviscimur, cum tamen ejus providentia omnia illa bona nobis deserviant, et per illa illum debeamus cognoscere et amare.

2° *Homo creatus fuit in gratia, innocentia, et originali justitia, per quam erat similis Deo.*

Est ergo in homine, præter Dei imaginem naturalem, quædam supernaturalis, sita in hominis justificatione, sanctitate et gratia, qua divinæ fit consors naturæ, et hæc in gloria perficietur : « Similes ei erimus, videbimus eum sicuti est. » In hac etiam Adam conditus fuit, ita ut de illa etiam illud intelliga-

tur : « Faciamus hominem ad imaginem nostram. » Unde dicit Apostolus : « Renovamini in hominem qui secundum Deum creatus est, hoc est ad Dei exemplar, in justitia et sanctitate. » Item : « Induentes novum hominem, qui renovatur secundum imaginem ejus, qui creavit illum : » per gratiam scilicet, fidem, spem, charitatem, et puritatem vult nos quotidie innovari.

Hæc vero originalis justitia habebat quatuor effectus. Primus : Rectitudo partis superioris, qua totus erat subjectus obedientiæ divinæ, et conformis ejus voluntati.

Secundus : Rectitudo partis inferioris, qua caro et sensus ad judicium rationis conformabantur, et sic pax erat summa, carne nihil contra spiritum agente. Cum enim essent nudi et pulcherrimi, nullam rebellionem patiebantur.

Tertius : Nullam habere propensionem ad malum, nullam difficultatem ad bonum, unde non egebat caro fræno, aut calcaribus : sed sicut Deus præsidebat spiritui, ita spiritus carni tanquam sessor equo ad omnia veloci, optime disposito et obedienti. Nunc autem fræno eget, ut furentem et præcipitem a malo cohibeat; calcaribus quoque, ut pigram et torpentem ad benefaciendum excitet.

Quartus : Perpetua quædam animi lætitia, summa mentis in Deo tranquillitas, conscientiæ pax et securitas.

Hi sunt quatuor fluvii, de hac originali justitia, tanquam de fonte, irrigantes interiorem animæ paradisum. Hæ quatuor rotæ justitiæ, tanquam currus volventis animam in Deum.

Hanc originalem justitiam et imaginem illam supernaturalem, quam in eo posuerat divina manus, potuit homo deserere, in ejus arbitrio erat eam vel illibatam conservare vel deturpare. Ad quam alludens D. Ambrosius dicit : « Adam, ubi es ? ubi est imago mea formosissima ? Ubi paradisi pretiosus ornatus ? Ubi manuum mearum artificium ? Ubi imago regni mei nuper depicta ? » Hinc etiam notant aliqui, Deum de sole, luna et aliis creaturis dixisse, quod essent bona : de homine autem creato non dixit quod bonus foret, aut malus. Quid ita ? Quia cæteris creaturis bonitas naturalis inerat, quæ sufficit, ut denominentur bonæ : homini autem licet creato in bonitate, libertas dabatur amplectendi bonum vel malum, bonitatem deserendi vel conservandi, et secundum quod eligit, bonus est vel malus, quæ electio aliis creaturis non competebat. Non ergo bonus debuit dici, qui bonitatem et justitiam illam nobilemque Dei similitudinem, statim peccando, deseruit : Adam enim juxta D. Irenæum, sexto die creatus, die Veneris mane, circa sex horas duravit in justitia, et hora sexta cecidit, eodem die et hora qua secundus Adam in cruce extensus fuit, inquit ipse. « Homo ergo cum in honore esset non intellexit. » « Vis scire, inquit Bernardus, in quo honore ? Habitabat in paradiso, in loco voluptatis, nihil molestiæ, nec indigentiæ sentiebat, odoriferis stipatus malis, fulcitus floribus, gloria et honore coronatus, constitutus super opera manuum plasmatoris; magis autem ob insigne divinæ similitudinis præcellebat, et erat illi sors et societas cum angelis et omni militia cœlestis exercitus, sed mutavit istam gloriam in similitudinem vituli comedentis fœnum. Comparatus est jumentis insipientibus. Heu ! tristis et lacrymosa mutatio, ut homo paradisi incola, terræ dominus, cœli civis, domesticus Domini Sabaoth, supernorum spirituum cohæres, repentina se conversione invenerit, et propter infirmitatem, jacentem in stabulo, et propter pecorinam similitudinem, indigentem fœno, et propter indomitam feritatem, alligatum præsepio, sicut scriptum est : « In camo et fræno maxillas eorum constringe. » Ideo ergo et panis angelorum factum est fœnum, positum in præsepio, nobis jumentis appositum. Verbum quippe caro factum est, et juxta Prophetam : *Omnis caro fœnum.* » Ita Bernardus.

Vere sic homo post peccatum comparatus est jumentis insipientibus, ut possint dicere bruta : « Ecce Adam similis factus est nobis, » quod irrisorie dixit Dominus ad Adam. Et hoc quoque de ejus posteris verum est, nam leones et pavones dicere possunt de superbo : *Ecce quasi unus ex nobis.* Lupi rapaces de avaro, equus et mulus de luxurioso, canes de detractore fratrem mordente, idem dicere possunt.

Hinc dicit Chrysostomus : « Unde te potero fidelem agnoscere ? neque enim es homo, si manifeste possum videre. Cum namque tanquam asinus recalcitres, lascivias ut taurus, malum memoriæ teneas ut camelus, tanquam equus post mulieres hinnias, ventri ut ursus indulgeas, rapias ut lupus, ut serpens iras-

caris, ferias ut scorpius, sis subdolus ut vulpes, nequitiæ ut aspis et vipera venenum serves, et sicut malignus dæmon fratres impugnes, quomodo te cum hominibus connumerare valeam, talis in te naturæ signa cum non intuear? » Ita ille.

Tanta ergo, post peccatum illud primi hominis, facta est in homine inordinatio et confusio, ut ipse sibimet adversetur, et exterior homo contra interiorem rebellet, concupiscentia contra rationem, caro contra spiritum, captivans eum et velut incurvans, ut diligat vanitatem, et operetur iniquitatem : ita ut ipsa videatur fecisse pactum cum morte, fœdus cum inferno, et cum Satana conspirasse contra animæ salutem : ut propterea cogatur clamare Apostolus : « Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus? Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, captivantem me in lege peccati. »

Circumfert homo semper secum peccati sui testimonium in carne sua, quæ illicita suggerit, lutosas cogitationes immittit, ipsa de luto. Videtur cum anima ludere, sed illusio est et persecutio, Ismael ipsa est ludens cum Isaac, sed eum persequens et conculcans, volensque dominari, et in servitutem redigere. Propterea cum non possit anima hunc fugere hostem, vel a se fugare, quia alligatum sibi illum circumferat, necesse est : debet semper colluctari, non vero colludere, non illi consentire. Hinc eleganter monebat D. Bernardus : « O anima Dei insignita imagine, decorata similitudine, desponsata fide, dotata spiritu, redempta sanguine, deputata cum angelis, capax beatitudinis, hæres bonitatis! quid tibi cum carne unde tanta pateris, quæ nihil aliud est, quam spuma caro facta, fragili vestita decore? »

Attende singulas ejus miserias, quam sit onerata peccatis, irretita vitiis, capta illecebris, pruriens concupiscentiis, occupata passionibus, polluta illusionibus, prona semper in malum, et in omne vitium proclivis, plena omni confusione et ignominia. Hanc ergo observa, huic resiste, huic advigila, quia levavit calcaneum suum contra te, et cupit te supplantare.

3° *Homo creatus fuit cum perfecta scientia, et cum perfecto dominio supra animalia cætera.*

Quantum ad scientiam naturalium, habuit scientiam omnium naturaliter scibilium. Unde noverat naturam plantarum, lapidum, animalium, quibus etiam debita nomina imposuit; quia enim primus homo erat institutus ad aliorum instructionem et gubernationem, creatus fuit cum hac scientia, quam quidem tantam habuit, quantam nemo mortalium, excepto Christo.

Quantum ad scientiam supernaturalium, tantam habuit, quanta erat necessaria ad vitæ humanæ gubernationem, secundum illum statum.

1° Noverat finem et præmium supernaturale a Deo servis suis constitutum, et media ad illum finem, inter quæ Fides, Spes, Charitas quæ sciebat etiam a Deo, non a nobis, aut viribus nostris proficisci.

2° Non latuit eum casus angelorum, et sedes vacuæ : quia id scire proderat, ut in humilitate et obedientia et timore justitiæ contineretur, gaudiumque erat scire, sedes illas per posteros suos reparandas. Hoc videtur indicari, dum dicitur : « *Judicia sua ostendit eis.* Quæ judicia? Quia Deus eis revelavit peccatum angelorum, et quomodo eos judicaverat, et damnarat, inquit Catharinus, et alii.

3° Noverat distincte mysterium Trinitatis, non enim est verisimile in tam felici statu ignorasse primum mysterium fidei, in cujus visione consistit tota merces : præsertim cum in ejus formatione mysterium illud fuerit significatum.

4° Scivit Incarnationem Christi ex sua stirpe, non quidem quod sciret eum per mortem liberaturum hominem, quia sic præscius foret sui casus, sed noverat eum ut caput et glorificatorem hominum, ut ait D. Thomas : sicut Joseph, inquit Bonaventura, prævidit in somno suam exaltationem, licet non prævideret suam venditionem aut carcerem.

De posteris Adæ illud sciendum, quod etiam creati fuissent in justitia, sed non in perfecta scientia; verum illam progressu temporis facile acquisivissent : geniti quoque fuissent per maris et fœminæ conjunctionem, sed sine libidinis morbo, sine ardore et illecebroso stimulo, cum tranquillitate animæ et corporis : non fuissent etiam confirmati in justitia, sicut nec parentes eorum, sed peccare potuissent per liberum arbitrium, ut expresse tradit D. Thomas. Ubi plura de his vide apud interpretes et apud Pererium in Genesim.

Quantum ad perfectum dominium,

quod asseruimus datum homini super animalia, patet ex Scriptura sacra. De quo divus Ambrosius dicit : « Videbatur elephantis nihil habere natura procerius et robustius, nihil terribilius leone, nihil sævius tigride. Verum hæc serviunt homini, et naturam suam institutione humana deponunt, obliviscuntur quod natæ sunt, induuntur quod jubentur. Quid multa? Edocentur ut parvuli, serviunt ut famuli, adjuvantur ut infirmi, verberantur ut timidi, corriguntur ut subditi, et in mores transeunt nostros, quoniam motus proprios perdiderunt. » Si ergo homo non peccasset, promptius obedissent, quam nunc servi dominis, aut filii parentibus. Quod vero modo noceant, pœna est inobedientiæ, ut humana superbia domatur per vilia animalia, pediculos, pulices, muscas, ranas, erucas, quibus Deus reges regnaque domuit, Pharaonem, Antiochum, Herodem, et alios.

Sicut vero vindicta Dei est, quod animalia noceant, ita et viris quibusdam sanctis ad innocentiæ testimonium, quoddam velut dominium super animalia est restitutum.

Sic Paulo non nocuere serpentes, Danieli leones, aliaque ferocissima animalia aliis martyribus aut sanctis. Vide de B. Francisco, de B. Margareta, de B. Antonio. Vitam vide B. Pauli Eremitæ, ubi leones ad ejus sepulcrum fodiendum venerunt.

Præclarum est quod hac de re scribit Joannes Moschus, qui, loquens de B. Gerasimo, dicit circa Jordanem accessisse leonem ad eum, qui pedem spina vulneratum exhibebat. Gerasimus spinam eduxit, pus abluit, et pedem linteo ligavit. Sentiens leo hanc misericordiam, sequitur virum sanctum, et famulatum omnem ei exhibet. Duxit eum Gerasimus in cœnobium, imponitque ei ut asinum cœnobii quotidie ad pascua deducat, et eum custodiat, idque fideliter præstitit. At semel cum divertisset leo, Arabes illac iter facientes in Jerusalem, asinum solum vident, et secum ducunt; asino non invento, redit leo tristis domum. Gerasimus putans quod eum devorasset, imponit ei onera asini, suscepit leo, aquam, ligna, et onera portans. Tandem semel e cœnobio egressus, mercatores videt redeuntes cum asino, quem ille capistro, ut ante solebat, apprehensum ducit ad cœnobium, mercatoribus metu fugatis. Hoc videns Gerasimus amplius eum amabat. Et dum post aliquot annos mortuus foret Gerasimus, noluit leo a sepulcro discedere, sed ab omni cibo abstinens, ibi inedia se confecit.

Mulus cui insederat Thomas Aquinas veniens ad *cœnobium Fossæ Novæ*, ubi mortuus est, sentiens sancti viri sessoris sui corpus ad tumulum efferri, disrupit in stabulo omnia quibus ligatus erat, et accurrens ad sanctum corpus, ubi velut adgeniculans et adorans, mortuus est. Ita testatur S. Antoninus, et alii.

4° *Homo creatus fuit immortalis, unde si non peccasset, non erat moriturus, nec ejus posteritas morti foret obnoxia.* Pro quo adverte, divinam Providentiam homini providisse habitationis locum optimum, in quem introduxit eum statim a creatione, quem etiam vocavit Paradisum, quia locus amœnissimus, et deliciis omnibus ac opibus abundans, cui nullus consitus a monarchis mundi hortus potest comparari.

1° Ergo in hoc excellebat, quod situs foret in optima orbis parte, quantum ad temperiem cœli, aëris, terræ, non obnoxius nimio aut calori, aut frigori, ventis, aut tempestati, eratque locus valde spatiosus; licet enim vocetur hortus, tamen amplitudinem regni alicujus poterat adæquare.

2° Habebat omnis generis plantas, et arbores optimo ordine dispositas, visu et gustu delectabiles, et tam suavis saporis, ut homo illis maluisset vesci, quam omnibus carnibus aut piscibus datis ei postea ad vescendum.

3° Erat ibi fons aquæ suavissimæ ac saluberrimæ, qui homini ad potum serviret, simul etiam ad irrigandum paradisum.

4° In medio paradisi erat lignum vitæ, cujus fructus præservaret a morbis, a corruptione, a senio, prolongans vitam, quanto tempore Deo placuisset, donec ad beatam vitam transiret. Unde dixit beatus Gregorius : « Ad hoc homo positus erat in paradiso, ut si ad conditoris sui obedientiam vinculis charitatis se adstringeret, ad cœlestem angelorum patriam, quandoque sine carnis morte transiret. » Immortalitatem ergo habuisset homo, non ex dispositione corporis, quod ex contrariis componitur, sed ex speciali dono Dei dato animæ, quo posset corpus ab omni corruptione præservare, et ex beneficio ligni vitæ quod ei præstabat vim contra senium, ut sæpe dixit Augustinus. Unde etiam

notat D. Thomas, hominem extra paradisum factum fuisse, et postea in illum translatum, ut agnosceret hanc incorruptionem sibi provenire non ex parte naturæ, sed ex dono gratiæ.

Homo ergo peccans sicut aliis se privavit donis, ita et hoc dono immortalitatis. Unde recte homo in illo felici statu comparari potest statuæ illi sublimi, quam vidit Nabuchodonosor : « Caput erat aureum, brachia argentea, venter æreus, pedum pars quædam erat ex ferro, pars ex luto. Veniens vero lapis, tangensque partem fictilem pedum, contrivit totam statuam. » Attende singula in illo statu innocentiæ accommodata. 1. Caput aureum est justitia originalis, quæ hominem perfectum reddebat. 2. Brachia pectusque argenteum, significare potest dominium quod homo habebat super creaturas. 3. Venter æreus significare potest dona naturalia et scientiam qua pollebat. Denique tibiæ partim ferreæ, partim fictiles, significant animam et corpus : firmitas ferri immortalitatem, fragilitas luti corporis corruptibilitatem, quam habebat ex natura sua. Sed venit peccatum tanquam lapis, et funditus omnia disjecit, omnem felicitatem illius status contrivit. Cecidit enim aurum, quia gratia et justitia originalis interiit. Cecidit argentum, quia perdidit potestatem et dominium illud super animalia. Cecidit æs, quia ejus scientia, et dona naturalia læsa fuere. Denique ferrum contritum est, non quod anima immortalis non manserit, sed quia variis obnoxia defectibus, passionibus, perversis inclinationibus et miseriis reddita est; sed et lutum contritum est, quia corpus alias immortale morti subditum est. Quam ergo erat sublimis et admirabilis statua homo, in illo statu! sed heu! per peccatum quantum sibi damnum attulit! Qualem ruinam! Quomodo humiliatus est! Liceat hic lamentari cum Jeremia : « Quomodo obscuratum est aurum, mutatus color optimus? Qui nutriebantur in croceis amplexati sunt stercora. Et filii inclyti amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli? » Illi qui omnibus donis quasi auro fulgidissimo a Deo ornati fuerant, in deliciis paradisi enutriti, omni gloria circumamicti, in quantam caliginem et confusionem per peccatum devenerunt! Quam viles facti sunt, quam fragiles et infirmi, et miseriis omnibus expositi!

Hinc est quod ab eo tempore recte describitur homo a philosopho : « Imbecillitatis exemplum, fortunæ lusus, inconstantiæ imago, calamitatis trutina, temporis spolium.

1° *Imbecillitatis exemplum* est. Quid enim homine fragilius, cujus vitam auferre potest febris, vermis, æstus nimius, frigidus aër, haustus aquæ, etc. !

2° *Fortunæ lusus*, quia hodie felix, cras miser, hodie honoratus, cras contemptus, hodie dives, cras pauper, hodie sanus, cras infirmus ; rota fortunæ varia est, ludit et illudit ; attendat quilibet ejus mutabilitatem, nec illi fidat. Sesostris rex Ægypti vicerat quatuor reges, quos voluit alligari, et trahere currum suum triumphalem ; unus illorum rotarum hujus currus considerans volubilitatem, cœpit altum risum emittere. Interrogat rex quænam risus occasio in tanta infelicitate ? At ille : « Risum mihi excitat rotarum in curru tuo revolutio, in illis enim deorsum se volventibus, considero quomodo a dignitate mea huc decidi, in ipsis autem sursum se elevantibus considero sublimitatem tuam, sed brevi revolvendam ad eamdem mecum miseriam et servitutem mutabilitate fortunæ. »

3° *Inconstantiæ imago*, quia non est propositi sui tenax : jam amat, postea odit ; mox probat, statim reprobat ; modo desiderat, modo non vult quod desiderabat ; jam sperat, postea desperat : sicut index ventorum, qui ponitur supra turres, in varias partes volvitur, ita hominis animus.

4° *Calamitatis trutina*, quia æqua lance calamitas hominis et vita ejus procedunt : si in bilance dies hominis ponas et calamitates, plures sunt calamitates, quam dies : *Brevi vivens tempore multis repletur miseriis.*

5° *Temporis spolium*, quia tempus quasi latro paulatim eum sensibus privat, auditu, visu, gustu, sanitate, tandem vita ; sine intermissione homo spoliatur a tempore. Primo infantia, deinde adolescentia, postea juventute et virilitate, denique senectute, et sic vita. Ecce triumphus temporis de homine.

Postremo homo est *mortis mancipium* et socius vermium, ita ut sæpius meminisse debeat illius : « Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur, et solum mihi superest sepulcrum. » Item illius : « Putredini dixi : Pater meus es ; Mater mea, et soror mea, vermibus. »

Hujus nostræ mortalitatis consideratio, stimulus est ad vitæ conversionem. Referunt historiæ Dominicanorum, quemdam religiosum accessisse ad adolescentem studiosum, mollem, omnibus deliciis vitam agentem, et qui de conversione nullum sibi verbum fieri volebat. Dissimulans ille dixit : Volo de rebus patriæ tecum loqui, nisi quod unicum verbum salutis discedens tibi cupio significare. Post longum ergo colloquium, in digressu dixit: Verbum quod tibi indicare volo est illud : « Subter te sternetur tinea, et operimentum tuum erunt vermes. » Discessit ille, sed hic versus hunc ita pupugit, ut nihil aliud animo volvere posset quam vermes illos; imo cum hanc molestam recordationem ludis variis, et sociorum solatiis a se pellere conaretur, nihil proficiebat, sed magis infigebatur. Unde illa cogitatione permotus, sese in religione D. Dominici Deo vovit.

EXPLICATIO

ARTICULORUM SPECTANTIUM

AD SECUNDAM TRINITATIS PERSONAM

LECTIO PRIMA.

Secunda pars Symboli tractat de Incarnatione Filii Dei, et ejus œconomia in carne, de qua dicit Apostolus: « Magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum in Spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria. » Sex ibi mysteria tangit in articulis sequentibus comprehensa.

1° Magnum mysterium est bonitatis divinæ, quod Deus invisibilis factus est visibilis, dum Verbum quod latebat in mente et corde Patris, in carne apparuit, ut nobis exprimeret, quale esset erga nos cor et amor Patris; hoc enim nobis expressit, qui de Patris corde processit.

2° Magnum est mysterium, quod ipse Christus virtute Spiritus Sancti conceptus est, et omnibus gratiæ et justitiæ donis adimpletus, descendente in eum quasi fonte Spiritu Sancto, ut non solum ipse justus foret, sed et caput justorum, omnesque justificans a peccatis. Unde et per Spiritum Sanctum in specie columbæ descendentem in eum declaratus est esse summe justus, omnium justificator, ac ipsa justitia, ut propterea dixerit Propheta : « Vocabunt eum Dominus justus noster. » Utique multipliciter justus. 1. Justus in germine et conceptione, quia peccatum non contraxit : « Suscitabo David germen justum, » ait propheta. 2. Justus in sermone, quia justitiam et veritatem docuit. 3. Justus in omnibus gressibus suis : « Justitia ante eum ambulavit. » 4. Justus in omni affectu et opere : « Justitia cingulum lumborum ejus. » 5. Justus in tota vita, quia per tot miracula et charismata Spiritus Sanctus eum justum declaravit toti mundo. 6. Justus in nostra redemptione, quia ibi « justitia et pax osculatæ sunt. Ecce Rex tuus veniet tibi, justus et salvator. » 7. Justus denique in finali retributione : « Quia Pater omne judicium dedit Filio. »

3° Magnum est mysterium in hoc quod apparuit angelis : 1. Angeli enim qui eum beata visione viderant unigenitum Patris in cœlis, adorarunt unigenitum [illegible] in nostra carne in terris, dum « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. » Viderunt eum in nativitate, et adoratus est ab eis in præsepio, Deus infans, et laudibus honoratus. 2. Viderunt eum cum diabolo pugnantem pro nobis in deserto. Unde postquam victoriam reportasset, « accesserunt et ministrabant ei. » 3. Viderunt et adfuerunt sæpius oranti, prædicanti, fatigato pro nobis. Unde dicitur : « Videbitis angelos ascendentes et descendentes super filium hominis. » 4. Viderunt patientem pro nobis : unde in horto apparuit angelus, et de tempore passionis intelligi potest illud : « Angeli pacis amare flebant. » 5. Viderunt eum resurgentem, dum unus ad caput, alter ad pedes describitur apud Joannem. Viderunt quoque angeli ascendentem et deduxerunt eum triumphantem. Vides ergo quomodo diversimode apparuit angelis ? Unde et ipsi nobis per Christum reconciliati, majorem salutis nostræ curam gerere cœperunt.

4. Magnum bonitatis Dei mysterium est, quod non solis Judæis quibus promissus erat Messias, sed et quibuslibet gentibus et barbaris in idololatria sua pereuntibus, in cæcitate ambulantibus, veritas, lux et salus, ipse Christus annuntiatus est. Hoc vult Apostolus dum ait: « Prædicatum est gentibus, » salutis scilicet mysterium, quia ad omnes nationes sese diffudit lux fidei, et fides incarnationis Filii Dei, per apostolos missos in omnem terram. Hinc apud Prophetam dicitur illis: «Ite, angeli veloces, ad gentem convulsam et dilaceratam, ad gentem expectantem et conculcatam;» id est: Ite, angeli, hoc est, legati et apostoli, ad gentes a dæmone infidelitate et peccatis convulsas eisque auxilium ferte, liberate eas ab hac oppressione et jugo, ad fidem veram et lucem Evangelii eas vocando. Ita interpretatur Justinus.

5° Magno etiam mysterio ascribendum, totum mundum credere in hominem cruci affixum, et eum qui deputatus est inter sceleratos adorare, et ab eo gratiam et salutem sperari. Quomodo hoc potuit persuaderi cordi humano, cordi superbo, nisi pietas divina cooperaretur, et efficeret ut tam obscurum et admirabile mysterium crederetur in mundo? Quomodo lex Christi, carni et naturæ corruptæ ingrata et repugnans acceptaretur, nisi eadem gratia et bonitate cooperante?

6° Magnum est mysterium, assumptio Christi ad gloriam, illum qui sic humiliatus est usque ad mortem ignominiosissimam crucis, post tot opprobria, dedecora, vulnera, ad altissimum gloriæ apicem assumi, nonne mirum est? De morte, Satana, mundo, peccato, inferno, triumphantem videre illum, et nos (tanquam caput membra sua) ad thronum gloriæ elevantem secum, ut conregnemus et conglorificemur, quis non miretur? Vides ergo merito admirari Apostolum, magnum in his omnibus Dei secretum. Utique in singulis his sex punctis magnum latet mysterium, magna Dei pietas elucet, magnitudo et potentia Dei agnoscitur. In secunda vero hac symboli parte, in sequentibus articulis, hæc quæ miratur Apostolus, mysteria traduntur et proponuntur fidelibus.

FRUCTUS CONSIDERATIONIS HUJUS MYSTERII.

Secundus articulus agit de secunda persona, cui attribuit nostram redemptionem, quæ inchoata fuit in ejus adventu in carne. Cujus quidem adventus frequens nobis deberet esse consideratio; quia in illa nobis foret funiculus quidam aureus, *funiculus Adam*, quo Deo colligaremur: fax foret qua illuminaretur et accenderetur mens nostra: stimulus esset quo urgeretur animus et cor ad amorem: fomes denique foret, in cujus exsufflatione et meditatione, in nobis ignis charitatis exardesceret.

Neque vero hoc incarnationis mysterium leviter aut per transitum considerandum est; sed ibi mel sugendum, ibi ruminandum, ibi inhærendum, quia tam multa in se tanquam radice continet mysteria, ut intellectui et affectui abundantem cibum suppeditet, quo lubenter debet vesci. Ecclesia cupiens esse quotidianum animæ cibum, illius nobis memoriam sono campanæ quotidie renovat. Et in officio quotidiano, per tria Cantica, *Benedictus*, *Magnificat*, *Nunc dimittis*. Et quoties audimus: *Et incarnatus est*, *Verbum caro factum est*, vult nos cum reverentia et gratiarum actione genu flectere.

Lutgardi virgini Maria Virgo revelavit, gratissimum esse Filio suo obsequium, inclinationem profundam in memoriam hujus beneficii, dum illud recitatur: *Tu ad liberandum suscepturus hominem, non horruisti Virginis uterum.* Cur iterum Ecclesia particulare tempus assignat Adventus, nisi ut uberius anima reficiatur in hujus mysterii consideratione, spatio plurium hebdomadarum, sicut et pro passionis mysterio Quadragesimæ tempus assignavit?

Hinc viri sancti frequentes fuerunt in ejus consideratione, et magnum inde fructum collegerunt, de quo monet Bernardus: « Sæpius debemus cogitare adventum, in quo venit quærere et salvum facere quod perierat, et illum quo veniet et assumet nos ad seipsum, ruminantes in cordibus nostris, quantum in priore præstiterit, quantum promiserit in secundo. » Utinam dormiatis inter medios cleros, id est, inter medias has sortes, inter hos terminos: sicut de Issachar dicitur: « Accubans inter termi-

nos! » Hæc sunt duo brachia sponsi, inter quæ sponsa debet dormire, de quibus dicitur : « Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me. » Læva est adventus ejus in carnem ; dextera, adventus ejus ad gloriam ; ibi anima potest quiescere, et solatium reperire.

Suavis est consideratio incarnationis Domini, suavis quoque consideratio passionis Christi. Ad id significandum solet aptissime B. Augustinus depingi inter Crucifixum ex una parte, de latere sanguinem fundentem, et Virginem Mariam, ex altera parte, puerum Jesum in ulnis gestantem, et lac stillantem, additurque subscriptio hæc :

« Hinc pascor a vulnere ; hinc lactor ab ubere : Positus in medio quo me vertam nescio. »

Per hoc significatur B. Augustinum, modo considerando passionis Christi mysterium, modo ruminando Incarnationis Domini beneficium (per quam ex Virgine carnem sumpsit, et lac suxit) tanta refici ubertate, ut pene ignoret ad cujus mysterii considerationem plus fructus capiat, vel se convertere debeat. De hoc ergo incarnationis mysterio sequentes lectiones proponemus, excitantes intellectum et affectum, quæ etiam suppeditabunt materiam copiosam circa tempus adventus et nativitatis Christi tractari aptam.

LECTIO SECUNDA.

DE NECESSITATE INCARNATIONIS.

1° *Lex naturæ inscripta in cordibus, non fuit sufficiens ad sanandam naturam corruptam, nec ad liberandam eam a peccato.*

Pro explicatione, nota Deum nunquam reliquisse hominem sine luce et duce, quo posset summum bonum attingere. Habuit homo post peccatum legem naturæ scriptam in cordibus, cum auxilio sufficienti, cujus ductum si sequeretur finem suum attingeret. Sed adeo corrupta fuit natura per peccatum, ut concupiscentia, malitia, ignorantia invalescente, homines hanc legem obscuraverint et in varia peccata corruerint.

1. Lapsi sunt in idololatriam, et quidem tanta obscurati insipientia ut ligna et lapides colerent, immo volucres, quadrupedes, serpentes, feles, crocodilos, allia, porros, pestem, febrem pro diis coluerunt, ut docet Augustinus.

2. Lapsi sunt in carnalia vitia, gulam, crapulam, asotiam, et exinde in impudicitiam et carnis corruptionem. Unde de tempore Noe dicit Scriptura, quod bibebant et comedebant, ventri et genio indulgebant, et carnis voluptates sectabantur, « omnisque caro corruperat viam suam, » adeo ut contagium hoc generali diluvio ablui necesse fuerit, in quo tantum octo salvi facti sunt.

In hæc vitia adhuc tempore Apostoli propensissimæ erant gentes, et maxime Corinthii, apud quos colebatur *Cothys*, dæmon, præses effeminatorum et impudicorum, ut ait Suidas, et alii. Et Corinthi erat fanum Veneris, in quo erant plusquam mille filiæ Veneri dedicatæ, et meretricio vacantes, tanquam sacris deæ suæ, hoc opere eam colentes quasi obsequio sacro. Sic Ægyptii, Cyprii, et alii populi, templa sua habuere Veneri dicata, ubi filias suas prostituebant, et tanquam deæ hujus sacrificas per hæc abominabilia sacra reputabant.

3. Lapsi sunt in passiones ignominiæ, ut loquitur Paulus, in libidines præposteras, pathicas, et pudendas, masculi in masculos, fœminæ in fœminas turpitudinem operantes, quibus illi quoque, qui sapientes inter homines habiti sunt, fuere obnoxii, nam et Socrates et Plato hujus vitii notantur a Laërtio, et alii plures. Hoc vitium ita invaluerat tempore Abrahæ, ut alterum velut diluvium ignis miserit Dominus super quinque civitates, « quæ exfornicantes abierant post carnem alteram, » ubi non fuerint decem inventi justi.

4. Tanta fuit cæcitas obscurans legem naturæ, tantæ tenebræ evertentes rectum ejus judicium, ut in omne genus peccati corruerint contra illam. Patet, quia Persæ, matres, et filias, et sorores, sibi matrimonio jungebant. Scythæ humanis carnibus vescebantur, et filios suos immolabant. Massagetæ cognatos senes comedebant. Hircani projicieban

senes suos avibus; Caspii canibus devorandos. Lacedæmonii furtum laudabant quasi rem ingeniosam. Alii dabant conjuges hospitibus polluendas, in symbolum hospitii. Quanta scelera Chananæorum! Quales leges Platonis de non subveniendo valetudinariis, de licite mentiendo, de occidendis infantibus, de communione uxorum! Lycurgus jubet legibus hospites finibus pelli, pueros prostitui, fœminas licenter exponi. Hæc et plura Eusebius, Theodoretus, et alii.

Videns ergo Deus legem naturæ scriptam in cordibus, non esse sufficientem contra virus et corruptionem peccati, misit ad electum sibi populum Moysen ducem, cui dedit legem : cujus si ductum sequeretur, salutem consequeretur: misit et postea varios prophetas, qui eum reducerent ad veram veritatis et salutis viam, instructionibus, increpationibus, monitis, minis.

2° *Nec lex Moysis corruptionem illam potuit sanare, aut hominem a peccato liberare.*

Hinc, nonobstante lege, nonobstante Moyse, Deoque tot beneficiis et prodigiis populum suum ex Ægypto educente, rebellis populus ad idololatriam sæpius deflexit. Adoraverunt vitulum conflatilem quasi Deum, qui eos educeret de Ægypto. « Immolaverunt filios et filias suas dæmoniis, » inquit Scriptura. Consecraverunt idolo Moloch pueros suos. Erat idolum illud æreum et concavum, habens velut brachia, quibus pueros idolo impositos complectebatur, interim ignis intus succendebatur, et puer ibi comburebatur. Sed ne parentes ejus ejulatu commoverentur, tympana circumsonabant. Unde locus ille dictus est *Tophet*, a tympano.

Ecce qualis cæcitas, qualis abominatio, etiam post legem! Sed et alia vitia in populo Israël invaluerunt, et maxime fornicatio cum alienigenis. Quanta millia perierunt fornicantium cum filiabus Moab! Quam abominabile quoque scelus Benjamitarum circa uxorem levitæ, ut tota nocte ea miris modis abuterentur, ita ut mane ad limen hospitii ceciderit mortua, et maritus ejus cadaver in duodecim partes secans, miserit ad omnes tribus Israël partem, inclamans vindictam! Quid plura? Dicit Psal. de populo Dei : « Infecta est terra in sanguinibus eorum, et contaminata est in operibus eorum, etc. » Et Moyses moriens invocat contra eos cœlum et terram. Neque vero prophetæ specialiter missi ad correctionem populi, eos ab errorum tramite ad veram veritatis viam potuerunt traducere, et naturæ per peccatum depravatæ corruptionem sanare. Unde conqueritur Isaias : « A planta pedis usque ad verticem capitis non esse sanitatem, » hoc est, a primoribus usque ad vilissimum de plebe, omnes esse peccato corruptos. «Væ, inquit, genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis, dereliquerunt Dominum, blasphemaverunt sanctum Israël. »

Elias quoque conqueritur, quasi relictus solus, omnibus sequentibus deum Baal. Et Jeremias: « Major est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum. » Unde et ausi sunt clamare prophetæ ad populum Israël: « Audite, principes Sodomorum, populus Gomorrhæ. » Denique Osee clamabat suo tempore crimina inundasse : « Non est, ait, veritas, non est scientia Dei in terra; maledictum, mendacium, homicidium, furtum, inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit. » Similia apud alios prophetas reperies. Denique si tempora Christo proxima respiciamus, non solum idololatria, crapula, pæderastia, et libido præpostera, sed et sacrilegium regnabat, adeo ut venale esset summum sacerdotium.

3° *Necessarium ergo fuit Christum venire, sine cujus gratia et redemptione non poterat homo a peccato liberari.*

Nisi ille fuisset missus, nemo nostrum fuisset ab iniquitate dimissus. Unde sæpe Apostolus inculcat, non debere Judæos in lege gloriari, quia illa non fuit sufficiens eos justificare aut vivificare.

Vis figuram horum omnium? attende illam in facto Elisæi. Rogatus ut puerum mortuum ad vitam revocaret, misit prius famulum cum baculo, ut illum poneret super infantem mortuum: sed nec famulus profuit, nec baculus. Accedere debuit ipse, vide quid fecerit. « Incubuit super puerum, posuit os super os, oculos super oculos, manus super manus (contrahens se in formam pueri), et calefacta est caro, et oscitavit septies, et revixit puer. » Ecce figura, attende nunc veritatem. Misit Deus Moysen et alios prophetas cum baculo, id est cum lege, sed nec ipsi, nec lex hominem potuerunt a morte peccati liberare. Necesse ergo fuit ut accederet ipse, et incurvaret se per assumptionem nostræ naturæ, et contraheret se per modum pueri in Incarnatione, non solum incumbens super

puerum mortuum, sed ejus etiam naturam, manus, brachia, os, animam assumens, et sic nobis reddidit spiritum vitæ, et septem dona Spiritus Sancti quæ significantur in oscitatione septemplici pueri. Ubi etiam non est otiosa illa circumstantia, quod incumbens super puerum ostium clauserit, ut a nemine videretur. Sicut enim nemo vidit quomodo tam apte Elisæus, vir magnus, ad formam pueri contrahere se potuerit, ita nemo potest satis intelligere, quomodo Filius Dei adeo sublimis et celsus, naturæ nostræ potuerit sic uniri, sic coaptari, sic humiliari; quomodo mortalis fieret qui erat immortalis, passibilis qui erat impassibilis, infans qui erat Deus. In his omnibus mysterium grande est, clausum est ostium, non est necesse nos videre, sed credere.

Habemus etiam aliam figuram in illo signo quod datur Ezechiæ. Huic cum morti vicinus foret, signum sanitatis recuperandæ datur sol retrogrediens. « Et recessit sol, inquit Scriptura, in horologio Achas per decem gradus. » Similiter ergo, ut homo a gravissima peccati infirmitate resurgeret, necesse fuit ut Sol justitiæ per novem angelorum choros, quasi per gradus novem, usque ad decimum, hoc est, usque ad humanam naturam retrocederet, circumvelans se carne, velut nube contemperata de virgineo vapore, Spiritus Sancti opera. Non ergo sine mysterio fuit, quod cum Ezechiæ regi proponeretur : « Visne ut sol ascendat, aut descendat? » Ipse elegit ut descenderet sol, tanquam sibi sanitatis signum.

In lege veteri tot oblata sacrificia, tot victimæ, tot sanguinis fluenta, tot leges, tot expiationes legales, peccatum eluere non potuerunt. Unde necesse fuit Christum venire, qui seipsum in sacrificium Patri offerret et sanguinem suum in pretium. Propterea introducitur loquens ad Patrem : « Sacrificium et oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi. » Sensus est : Obedientem me tibi fecisti, et aures tibi præbentem in signum obedientiæ, et hoc quidem in assumpta humanitate. Unde Apostolus legit : « Corpus autem aptasti mihi, tunc dixi : Ecce venio, meipsum tibi in holocaustum offerens, corpus, animam, sanguinem, vitam tibi sacrificans. »

Dicit Dominus ad Josue : « Moyses servus meus mortuus est : surge et transi Jordanem istum, tu et omnis populus tecum, et vade in terram quam dabo filiis Israël, omnem locum quem calcaverit vestigium pedis vestri, vobis tradam, nullus poterit resistere. » Josue interpretatur Salvator, et significat Christum. Sicut ille introduxit populum in terram promissionis, debellato Amalech, et divisit eis terram in funiculo distributionis, sic et Christus venit ut diabolum debellaret, et populum christianum quotidie per baptismum introducit intra Ecclesiam, et tandem introducet in gloriam. Non potuit ergo Moyses introducere, ideo Pater ait ad Filium : « Moyses servus meus mortuus est, » evacuatæ sunt cæremoniæ legis, surge ergo de sinu Patris, mundo per carnem appare, ad expugnandos dæmones : *Et transi Jordanem istum*, hoc est, bibe de torrente Passionis tuæ, *et omnis populus tecum*, quia qua via præcessit caput debent et membra sequi, debent milites sequi ducem. *Et vade in terram quam promisi.* Hæc est terra viventium, cujus latitudo et speciositas quæ ibi describitur, significat gloriæ cœlestis immensitatem, ad quam ascendit Christus, et nos per mortem sequemur; ad quam, nec lex, nec prophetæ, nec Moyses potuit deducere, sed solus Filius Dei.

LECTIO TERTIA.

DE CAUSA INCARNATIONIS.

1° *Nisi peccatum fuisset, Filius Dei carnem non assumpsisset.*

Hæc est celebris quæstio inter theologos. Aliqui enim distinguunt de carne passibili et impassibili, et dicunt, etiam si homo non peccasset, venturum Filium Dei, non quidem in carne mortali et passibili, sed immortali et impassibili; quia tunc non veniret ad patiendum pro nobis, aut satisfaciendum, sed tanquam

Caput omnium electorum, et tanquam gloriæ consummator. Dicuntque hoc mysterium præordinatum fuisse ab æterno ante prævisionem peccati, quoad substantiam scilicet, et cum spectaret ad perfectionem tum hominis, tum totius universi, unio naturæ humanæ cum divina; facta illa fuisset etiam homine non peccante.

Verum, nostra propositio conformior est Scripturis et Patribus, quam tradit divus Thomas et plures theologi. Scriptura enim, cum loquitur de Incarnatione, ejus velut unicam causam assignat nostram a peccato liberationem : « Venit salvum facere quod perierat. Non veni vocare justos, sed peccatores, » inquit Christus. Attende parabolam ovium et pastoris centesimam aberrantem quærentis. Illa parabola significat Filium Dei, pastorem illum animarum, non descensurum ad nos nisi aberrassemus tanquam oves. Sicut pastor nunquam relinqueret oves nonaginta novem in deserto, nisi una periisset. Unde et in symbolo dicimus : « Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de cœlis. »

Attende in Joseph parvulo hujus rei figuram. Quænam causa fuit ut Jacob mitteret filium suum dilectum Joseph, cum tunica polymita in agrum, nisi ut fratres quæreret et erraticos patris sui greges? Quæ alia causa fuit, ut Pater mitteret Filium suum dilectum, vestitum humana natura, virtutibus, aliisque donis ornata, tanquam coloribus diversis, nisi ut fratres quærat et greges Patris, eosque ad Patrem reducat? Si enim interroges eum, quid agat, tot itinera diversa peragens in hoc mundo? respondebit : « Quæro fratres, et Patris mei greges. » Quærebat fratres suos Judæos, sed recesserant de loco in quo se debebant continere, de observantia mandatorum et legis. Quærebat sacerdotes, pastores, et ministros in templo : sed inde recesserant, nec inveniebantur veri doctores zelantes legem et animarum salutem. Circuibat castella, quærebat fratres qui in eum crederent. Invenit tandem greges Patris sui in *Dothain* (idem significat quod *angustia*), in monte Calvariæ : sed ibi ab eis denudatur, venditur, in sanguinem ejus conspiratur, et tunica ejus non in sanguine hœdi, sed in sanguine Agni, in sanguine proprio immergitur, ut Patri æterno pro nobis præsentetur. « Estne hæc tunica filii tui, o Pater! » Utique est, agnosce eam, non alieno, sed ipsius sanguine tinctam : et commoveat viscera tua super nos, pro quibus tibi offertur, pro quibus etiam sanguis ille effunditur.

Veterum quoque Patrum auctoritas confirmat propositionem hanc. Unde dicit Athanasius : « Ut fieret Deus homo nunquam destinatum fuisset, nisi necessitas hominum hujus rei causam præbuisset. » Et diserte dicit Augustinus : « Si homo non peccasset, Filius hominis non venisset. » Sic D. Leo : « Si homo ad imaginem Dei factus in suæ naturæ honore mansisset, Creator creatura non fieret. » Et Nazianzenus : « Quæ humanitatis a Deo suscipiendæ causa? Profecto ut salus nobis pararetur. Quid enim aliud causæ afferri potest? » Sancti ergo Patres non solum videntur agnoscere hanc causam, sed etiam aliam excludere.

Iterum hujus rei habes significationem in figura, Exodi tertio, ubi dicit Dominus ad Moysen : « Vidi afflictionem populi mei qui est in Ægypto, et clamorem ejus, sed veni, mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum. » Ista temporalis liberatio filiorum Israël per manum Moysis, figura erat futuræ liberationis omnium hominum per manum Filii Dei. Dicit ergo Pater : Consideravi oculo misericordiæ et pietatis, afflictionem spiritualem electorum in Ægypto, sive mundo tenebroso, et in servitute dæmonis; et audivi clamorem ejus quo petit auxilium et liberationem. Veni ergo, ait ad Filium, et mittam te ut debelles Pharaonem, sive dæmonem, et educas populum meum in terram lacte et melle manantem. In verbis dictis indicantur plures causæ Dominicæ incarnationis.

Prima. Summa Patris charitas ad nos, dum dicitur : *Vidi*, oculo nimirum pietatis.

Secunda. Hominum necessitas, dum dicit : *Afflictionem populi mei.* Ante adventum enim Filii Dei, omnes eramus in damnatione et servitute, a qua nos liberavit : ita ut possimus illi dicere : *Salvasti de necessitatibus animam meam.*

Tertia. Sanctorum Patrum deprecatio assidua in his verbis, *et clamorem ejus :* quasi dicat, cujuslibet clamantis ad me de illa servitute, signavi clamorem, ne inanis foret. Aliqui clamabant : *Numquid obliviscetur misereri Deus?* Alii : *Numquid in æternum irasceris nobis?* Clamaverunt ergo ad Dominum, *et de ne-*

cessatibus eorum liberavit eos, et eduxit eos de tenebris, et umbra mortis, et vincula eorum disrupit, quibus dæmon eos alligarat.

Quarta. Dæmonum crudelitas, in his verbis : *Propter duritiem eorum qui præsunt operibus.* Propter duritiem scilicet dæmonum mundo præsidentium, et crudeliter ipsum tractantium, dum faciunt homines in luto et latere, et stipulis colligendis laborare, hoc est, in sordidis operibus et peccatis, colligendo quoque paleam qua comburantur in igne æterno. Unde de quolibet maligno spiritu verum est: *Crudelis est, et non miserebitur.*

Quinta. Patris æterna ordinatio in his verbis: *Veni, mittam te.* Nam ab æterno prævidens humani generis ruinam futuram, simul prævidit remedium et ordinavit incarnationem Filii Dei, sed post prævisionem ruinæ et peccati. Hinc solvuntur quæstiones illæ curiosæ.

1. Cur præcepit Deus Adamo de ligno non edere, sciens ipsum transgredi debere?

2. Cur posuit eum in Paradiso, pro tam brevi tempore?

3. Cur permisit eum tentari, sciens tantam ruinam ex ejus casu et tentatione?

Ratio licet occulta non potest tamen esse injusta. Deus enim mala non permitteret, nisi sciret de malis bona elicere, quasi de venefico beneficium, *mel de petra oleumque de saxo durissimo.* Et sicut apis argumentosa de floribus venenatis, novit Deus succum suavitatis exsugere. Sic non permisisset venditionem justi Joseph, ejusque durum carcerem, nisi quia per illa ordinaverat promovere ejus in Ægypto exaltationem. Vide ergo quantum bonum de peccato Adæ voluit Deus elicere. Nempe Filii sui incarnationem, mysteriorum mysterium, in quo elucent primariæ perfectiones Dei, bonitas, potentia, sapientia, justitia. Bonitas, quia non despexit proprii plasmatis infirmitatem. Potentia, quia nihil est majus, quam Deum fieri hominem. Sapientia, quia difficillimi pretii sapientissimam invenit solutionem. Justitia, quia non eripuit vi ex morte hominem, sed per eamdem viam qua dæmon vicerat, ipse vicit eum.

Ergo ex peccato Adæ et dæmonis tentatione hoc quoque magnum bonum elicuit, ipsius scilicet dæmonis victi confusionem, ut non mirum sit quod eam tentationem permiserit Deus. Unde de dæmone verificatur, quod ad Sennacherib dicitur : « Ponam circulum in naribus tuis, et reducam te per eamdem viam qua venisti. » Si enim Adam primum supplantasti, secundum Adam erigo te supplantantem. Si per Evam feminam inobedientem vicisti, illam efficiens mortis nuntiam, filiorum peremptricem, ego alteram Evam propono, vitæ nuntiam, omnium viventium matrem. Si per arborem et cibum vicisti, ego arborem alteram vitæ erigo, et cibum vitalem contra te instituo. Si divinam similitudinem homini proposuisti, ut eum e dignitate sua dejiceres, dicens : *Eritis sicut Dii*, ego illam vere exhibebo similitudinem, ut hominem mihi similem reddam, ejus induens naturam factus homo. Ita nimirum acuisti gladium in jugulum tuum, o Satan! in tuo patibulo pendebis, o Aman! Tuo gladio confodieris, o Holophernes! Tua romphæa detruncaberis, o Goliath!

Existimant Bernardus, Basilius, Gregorius et alii, quod Lucifero et angelis Christus fuerit propositus adorandus tanquam rex et Dominus, et quod ob superbiam noluerint, quasi indignum foret angelum homini se subdere, dicuntque invidiam concepisse contra hominem, quod ad dignitatem elevaretur, neglecta angelica natura, et hoc putant fuisse illorum peccatum. Quam sententiam existimant habere fundamentum in verbis Apostoli : « Et cum iterum introducit eum in orbem terrarum, dicit : Adorent eum omnes angeli ejus. » Ex quo loco colligunt quod adhuc semel fuerit propositus angelis adorandus Christus. Et hoc dicunt fuisse in cœlo, quando antequam Incarnatio executioni mandaretur (decreta tamen in ordinatione divina) angelis proponebatur. Ut ergo vidit se dejectum Lucifer, omni ratione tentavit hominem ad peccatum inducere, et humanam naturam peccato inficere, ut eam dedignaretur Filius Dei assumere. Sed ipsum ejus consilium in perniciem ipsius vertit Deus, nam peccatum præcipua causa fuit cur naturam humanam assumeret Deus, ut elueret illud, ipsumque peccatum, ut miseria maxima consideratum, occasio fuit maximæ misericordiæ Filii Dei per incarnationem.

Ergo consilium ejus pessimum in ejus caput redundavit, et per fraudem suam sibi mortem dæmon creavit, quia ex

ipsius veneno salutiferum est ortum remedium : « Ars ut artem falleret, et medelam ferret inde hostis unde læserat. »

2° *Licet non fuerit magis necessarium unam, quam alteram personam incarnari, convenientissimum tamen fuit per Filium, secundam in Trinitate personam, redemptionem fieri.* Explico.

Poterat Pater æque ac Filius carnem sumere et mundum redimere, poterat et Spiritus Sanctus, sed convenienter tamen missus est ad id Filius. Quod in figura significatum videtur in persona Isaïæ, ubi dicitur: *Quem mittam? Et quis ibit nobis?* et respondetur : *Ecce ego, mitte me.* Hoc de Christo intelligi potest, ut sit sensus : Audivi vocem Domini dicentis : *Quem mittam? Et quis ibit nobis* ad genus humanum redimendum? Respondet Filius : *Ecce ego, mitte me*, paratus sum ad obediendum, quando quidem aliter salvari non potest genus humanum, paratus sum carnem suscipere, et crucem, et mortem. *In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam; ecce venio.*

In hoc autem quod dicit, *Quem mittam?* et non quem mittemus? significatur divinæ substantiæ unitas. Et cum subdit : *Et quis ibit nobis?* pluralitas personarum, ut notat Glossa, dicens significari Filii a Patre missionem. Cum autem dicit : *Quem mittam?* non quærit ex ignorantia, sed more nostro consultationem proponit, ad convenientius concludendum incarnationis mysterium. Sic interrogat : *Adam, ubi es?* Ut ex ejus responsione eum convenientius argueret de transgressione. Dixit ergo Pater : « Vade et dices populo huic judaïco obstinato : Audite et nolite intelligere, » hoc est : Audietis Christum prædicantem, et noletis intelligere; videbitis visionem, hoc est, Christum corporaliter, et noletis agnoscere eum verum Deum. Prædicit ergo obstinationem populi propheta. Unde sequitur : *Excæca cor populi hujus*, hoc est, prædica excæcandum. Hanc Scripturam allegat Paulus tanquam impletam tempore Christi.

Si quæres rationes, cur convenientius fuerit Filium incarnari, et nos redimere, quam alias personas, variæ sunt.

Prima, quia finis incarnationis est impletio prædestinationis, eorum scilicet qui prædordinati sunt ad hæreditatem cœlestem, quæ non debetur nisi filiis. Congruum ergo fuit, ut per eum qui est Filius naturalis, participarent similitudinem hujus filiationis per adoptionem, conformes facti imaginis filii, et ut per eum ad hæreditatem Filii adoptivi reducerentur. Hæc est D. Thomæ.

Secunda, quia homo per Verbum est factus (est enim Verbum Exemplar et Sapientia per quam facta sunt omnia); decuit ergo ut per eamdem Sapientiam incarnatam omnia instaurarentur, et ad excellentiorem dignitatem promoverentur, juxta illud ad Ephesios : « Proposuit Pater in ipso instaurare omnia, sive quæ in cœlis, sive quæ in terris. » Nam solet et artifex per primum conceptum suum et exemplar in mente, restaurare opus suum. Hæc est D. Damasceni.

Tertia sumitur ex parte primi parentis et peccati ejus, cui per incarnationem remedium adhibendum erat. Peccarat enim primus homo, appetendo scientiam boni et mali quam promiserat serpens. Unde conveniens fuit, ut per Verbum sapientiæ, per illum in quo thesauri scientiæ sunt reconditi, homo reduceretur in Deum, qui, per inordinatum appetitum scientiæ, recesserat a Deo. Occasionem ergo ruinæ dederat appetitus scientiæ et similitudinis Dei, quæ spectat ad Filium; ideo Filius venit, ut illam ruinam repararet, quasi dicens cum Jona : « Si propter me orta est tempestas, mittite me in mare. » Hæc est D. Bernardi.

Quarta, homo ad imaginem Dei conditus erat, hanc imaginem ipse deformarat, imaginem peccati superinducens. Verbum ergo quod imago est Patris, caro factum est, ut imagini imago succurreret, primitivumque decorem velut sigillo iterum impresso renovaret. Hæc est D. Ambrosii. « Verbum Dei ad eum qui est ad imaginem, id est, ad hominem venit, et quærit imago eum qui est ad imaginem sui, ut iterum signet, iterum conformet. »

Quinta est Augustini. Assumpsit carnem, inquit, ut qui erat in divinitate Dei Filius, fieret in humanitate filius hominis, ne filii nomen ad alterum transiret, qui non esset æterna nativitate filius; non enim decebat alium esse Mariæ Filium in terris, alium æterni Patris in cœlis.

3° *Magna fuit erga nos dilectio Patris mittentis Filium.* Hinc dicit D. Anselmus : « Quid misericordius valet intelligi, quam quod peccatori æternis tormentis deputato, et unde se redimeret

non habenti, dixit Pater : Accipe unigenitum meum, et da pro te. Et Filius dixit : Tolle me, et redime te. » Hanc etiam dilectionem inculcat sæpius Scriptura, specialiter Joannes, 3 : « Sic Deus dilexit mundum ut unigenitum Filium suum daret, etc. » Ubi singula verba habent emphasim et pondus.

1° Illa vox : *sic*, quasi dicat, tam fideliter, tam sine modo et termino, tam infinite dilexit. Ponderandum enim ibi, quis diligit, quem diligit, quomodo diligat, et finis ob quem diligat; ex his enim omnibus consideratis amor crescit. Undique enim amor iste infinitus est; Dei utique amor est, ergo in se infinitus; donum quoque quod dat per amorem infinitum est, et finis ob quem diligit infinitus est, gloria scilicet æterna, quæ significatur in illis verbis, *ut salvetur mundus.*

2° Ergo emphasim habet vox illa, *Deus*, non enim parum est quod ille diligat, qui Deus est, qui infinitus est, qui infinite beatus est, qui in nullo eget suis creaturis, qui non propter se amat, sed propter te, ut amando te ad se adducat, qui ab æterno amat et in æternum amat : « In charitate perpetua, inquit, dilexi te, ideo attraxi te, miserans tui. »

3° Habet emphasim vox illa, *mundum*, non angelos, non justos, non creaturas sibi servientes dicit se dilexisse, sed mundum sibi rebellem. Cum enim inimici essemus, dilexit nos et reconciliavit nos in unigenito Filio suo, in quo commendat suam charitatem, inquit Apostolus. Dilexit ergo mundum, ut ex immundo faceret mundum; dilexit fœdum, ut faceret pulchrum; dilexit impium, ut faceret pium; dilexit sceleratum, ut faceret beatum; dilexit captivum, ut liberaret; dilexit perditum, ut reficeret; dilexit ægrum, ut sanaret; dilexit mortuum, ut vitam sempiternam ei donaret.

Sic dilexit mundum, sicut si regis servus febribus æstuans non posset sanari nisi balneo ex sanguine filii hæredis unici, et rex filium traderet, ut sanguis ejus exhauriretur, filio vita privato. Hæc nimirum est mira dilectio, ut servum redimeres, filium tradidisti. Et tamen hoc tantum beneficium non mollit adhuc cor hominis durum, nec tanto Dei amore, nec tali amoris artificio, nec sanguine agni mollitur cor adamante durius, de quo aliquando sic lusimus :

Cor silicem superans, arti dum cedere nescis :
Cor sine corde amens, non animas, nec amas.

O Adamas ! Adamas ! Tam præventus amore,
Quin adamantem adamas ? fomes amoris amor.

4° Habet emphasim illud : *Unigenitum suum daret*, non enim sat fuit ei dedisse cœlum, mundum, angelos, imaginem suam, omnesque creaturas homini in obsequium : unicum habebat sibi coæqualem, ex substantia sua genitum, et illum dedit. Dedit, non vendidit, quia nullum erat pretium, quod pro illo daret homo ; dedit pure, quia non ob meritum alicujus creaturæ, sed ex pura sua voluntate. Quomodo dedit ? Totum dedit, ut illo frueremur ad omnes necessitates. Vidit ignorantiam nostram, dedit eum Doctorem. Vidit vitam nostram quasi militiam esse, dedit eum ducem. Vidit captivitatem nostram, ipsum dedit et pretium et Redemptorem. Vidit infirmitatem, et ipsum dedit medicum, medelam, salutem. Dedit eum quoque, ut cibum ad nostrum refrigerium, nec amor finem habebit donec dabit eum ut præmium. Vides ergo quomodo pondus habet vox illa, *dedit*, vox *Filium*, vox *unigenitum*.

Hoc vero tibi magis patescet in exemplo Abrahæ, cui dicitur : « Tolle filium tuum unigenitum quem diligis Isaac, et offer in holocaustum. » Figuram gerebat Isaac Filii Dei qui debebat dari et offerri, et amor Abrahæ filium sacrificantis figuram amoris æterni Patris. Mira fuit probatio amoris Abrahæ erga Deum, dum jubetur filium sacrificare, sed major probatio amoris erga hominem, in Patre filium suum nobis donante. Videamus particularius singula. Ad Abraham dicitur : 1. *Tolle filium tuum.* Mira hic amoris probatio, quia res maxime difficilis, amor enim patris in filios, adeo strictus est, ut patres mori cupiant ante filios ; immo pro ipsis, sicut David pro Absalon : et tamen dicitur ei, *Tolle filium*, non mancipium aliquod, sed prolem propriam de tua substantia. 2. Additur, *unigenitum.* Si plures forent, non ita res foret difficilis, sed in unico magna est probatio si offerre oporteat. 3. Additur, *quem diligis*, non enim solum erat filius unicus, sed etiam summe amatus, quia in senectute genitus, quia tanto tempore desideratus, quia virtutes ejus amorem merebantur, quia in ipso promissa erat posteritas. 4. Dicitur, *Tolle Isaac*, quod significat risum, et sic dum jubetur sacrificari, ei rememoratur nomen illud, ut significetur omnem sibi occasionem gaudii succidere, omnem spem et oblec-

tationem, et omnia extingui cum filio. 5. Dicitur, *offeres*, ubi dolorem auget senis, quod propria manu jubeatur sacrificare : nec in illa regione moris erat sacrificare infantes, ipse ergo debebat primus auctor esse novi et extraordinarii exempli. 6. Additur, *in holocaustum*, in quo totum corpus comburere oportebat post mortem usque ad cineres, nec ergo vel os minimum in memoriam poterat reservari et hoc erat novi doloris. An non ergo hæc omnia mire pungunt cor paternum? Interim statim obedit, vadit cum filio, gladio et igne, argumentum admirabile amoris erga Deum exhibens.

Sed longe majus testimonium habemus amoris Dei erga nos, donantis et immolantis Filium unigenitum, si rem æqua lance ponderemus. 1° Id non facit Abraham nisi mandato Dei : Deus proprio motu, ex solo amoris motivo. 2° S compares unigenitum Abrahæ cum unigenito Dei, quanta est differentia? Sicu et differentia est inter donantes, Abraham et Deum. Donum ergo majus est, et quia a majori persona donatur et quia hoc donum in se etiam infinite superat alterum. 3° Filius est eadem substantia numero cum Patre. Pater ergo dans Filium, dat suam substantiam et essentiam eamdem secum numero, quod non reperitur in filio Abrahæ. 4° Si Isaac amatur a patre, quanto magis Christus de quo dicitur : *Hic est Filius meus dilectus*, etc. Ultimo, realiter Christus et in effectu offertur, Isaac sola voluntate.

LECTIO QUARTA.

DE PERFECTA SATISFACTIONE CHRISTI.

1° *Poterat Deus naturam humanam relinquere in massa damnationis sicut angelicam, et poterat et angelicam liberare sicut humanam.* Explico. Duas habebat nobiles creaturas Deus capaces beatitudinis, angelum et hominem; uterque donis gratiæ in creatione et variis beneficiis ornatus fuerat. Peccavit angelus in cœlo, peccavit homo in paradiso, post tot dona. Utrobique gravis ingratitudo, uterque servus fugitivus, interim Deus unum quærit, et sibi novo fœdere jungit et reducit : alterum æterno præcipitio collidit, æternis flammis addicit. Cur potius hunc quam illum reparat, et statui gratiæ restituit? Numquid poterat naturam angelicam assumere, et illam statim a peccato reducere? Cur non facit? Hæc spectant ad investigabilia judicia Dei, de quibus Apostolus : « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! » Possumus quoque hic illud usurpare : « An non habet potestatem figulus luti, ut possit vas unum in honorem, vas aliud in contumeliam formare ex luto? » Ex auro lutum factum fuerat, utraque natura peccans, potuit ergo pro sua voluntate de illa Deus disponere. Angelum itaque peccantem præcipitat. O abyssus judiciorum! Hominem peccantem reducit et sibi unit. O altitudo misericordiæ! « Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine. » Misericordiam erga hominem, judicium erga angelum. « Nusquam enim angelos apprehendit, semen Abrahæ apprehendit. »

Sunt tamen aliquæ rationes congruentiæ, cur potius hominem repararit Deus, quam angelum.

Prima est Augustini. Quia minor pars angelorum cecidit et periit; at vero tota humana natura erat in damnationis massa, quia Adam in se tanquam radice totam infecerat progeniem, et cum desertoribus angelis æterno supplicio reddiderat obnoxiam. Sic ergo periret ex toto nobilis illa creatura gloriæ capax, et ad illam ordinata, cujus gratia cuncta creata erant.

Secunda est D. Bernardi. Quia angeli omnes propria voluntate peccaverunt, homines vero unius voluntate quasi aliena. Decuit ergo ut etiam unius beneficio liberarentur, et ei quem aliena supplantaverat malitia, charitas etiam prodesset aliena. Et homo minore malitia peccarat quia infirmior. Unde humana natura imbecillior angelica, eo magis divinam provocat misericordiam, et Deus illius miserando, eo magis beni-

gnitatem suam manifestat. Unde dicit Bernardus : « Domine, obsecro, complaceat tibi ut eruas me, quoniam infirmus sum, quoniam de terra mea furtim sublatus sum, et hic innocens in lacum missus sum, non penitus quidem innocens, sed quantum ad eum qui me seduxit, aliquatenus innocens. »

Tertia est D. Leonis. Decuit enim Deum redimere hominem, ne gloriaretur dæmon quodammodo se vicisse contra Deum, et explevisse desiderium invidiæ suæ, dum homo non assequitur gloriam quam perdiderat dæmon, et quam ipse ei summe invidebat. Sicut enim Jacob tulit primogenita Esaü, et in benedictionem ejus successit, unde semper invidebat ei, ita homo primogenita dæmonis hæreditavit, hoc est, gratiam et virtutes ac dona, cum quibus primogenitus fuit et creatus a Deo, illo vero peccante ablata sunt et data homini : et ejus benedictionem hæreditavit, cœlestium scilicet donorum promissionem et gloriam, quam dæmon habiturus erat, si perseverasset. Hanc ergo gloriam non debuit perdere fraude et invidia diaboli. Hinc D. Leo : « Quia gloriabatur diabolus sua fraude deceptum hominem divinis caruisse muneribus, etimmortalitatis dote nudatum, mortis sententiam subiisse, et se in malis quoddam de prævaricatoris consortio invenisse solatium : opus fuit secretiori consilio, ut homo diabolicæ iniquitatis versutia actus in culpam, contra Dei propositum non periret. » Sed et supra diximus, quomodo fraus dæmonis in ejus caput redundarit.

Quarta est theologorum. Quia homo est flexibilis voluntatis et arbitrii, et longum tempus viæ habet, in quo possit pœnitere; angeli vero voluntas quodammodo inflexibilis est, et natura sua requirit viam brevissimam, ut ad terminum perveniat. Hanc etiam rationem insinuat D. Bernardus, dum ait : « Noverat Deus nullam angelis patere viam redeundi, quia superbus est Moab, superbus est valde, et superbia ejus pœnitentiæ remedium non admittit, ac per hoc nec veniæ. » Ubi sub nomine Moab dæmones superbos intelligit. Hinc de illis verum est illud Job : « Cor ejus indurabitur quasi lapis, et constringetur quasi malleatoris incus. » Sicut incus quanto magis a fabro percutitur, eo magis intra se compacta roboratur et induratur, ita voluntas diaboli obfirmatur magis in peccato, quo magis a Deo punitur, nec flammis, nec pœnis percussa mollitur. Unde etiam diaboli dicuntur obstinati in peccato : « Nam perseverare in peccato diabolicum est, » ait Bernardus, « et digni sunt perire cum illo, qui ad similitudinem ejus permanent in peccato. » De dæmonibus ergo verum est : « Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper, » tanquam fumus putei in quem ceciderunt. Ergo jam ab initio inflexibiles sunt, et nunquam volent Deo subjici. Immo ob hanc superbiam, non possunt ferre illum versum ex cantico Moysis : « Deum qui te genuit dereliquisti, et oblitus es Dei Creatoris tui. » Hoc sæpe experientia docuit, de quo sic narrat Thomas Cantiprat.

Vidi in Brabantia mulierem possessam, inquit, quam, rogante quodam presbytero, visitans, inveni eam a dæmonio quiescentem : tunc occulte, nemine advertente, dixi versum illum Moysis, quem a viro quodam sancto audiveram dæmoni esse infestissimum. Et statim mulier pallere cœpit, et venæ ejus duæ in collo ad grossitiem pollicis intumescere. Tum ego : « Quare, infelicissime, præsumpsisti vexare hanc feminam ? » « Mortuo, inquit, viro compassa in subsidium animæ ejus omnia bona vitæ suæ contulit, et sic vas vacuum, nactus intravi. » At ego : « Mentiris, miserrime, inde enim potius augmentum boni pro charitate habuit. » « Mendax, inquit, sum, non mirum. » Mox ego : « Est-ne illa tam pulchra patria, ut dicitur, quam perdidisti ? » « Pulchrior, respondet ille, quam dicitur. » « Velles ad eam redire ? » « Vellem, ait, si possem, etiamsi ad diem judicii omnia excogitabilia tormenta pati deberem. » Tunc ego : « Promitto tibi illam in periculum salutis animæ meæ, si tantum dixeris : Domine, Deus meus, peccavi, peccavi, ignosce mihi. » Mox ille contorto collo exclamavit horrifice : *Domine, Domine.* Cumque hoc sæpius personaret, nec progredi posset (sciebam enim non posse eum fateri Deum Dominum suum, nec petere sibi ignosci) ; tandem cum urgerem, adjunxit : *Domine Deus Margaritæ* (ita vocabatur mulier), nec unquam voluit agnoscere Deum tanquam Dominum suum. Tunc ego : « O infelicissima creatura, superbia elisit te ex illo paradisi loco, et inexpiabilis superbia tua redire te illuc non permittit. » Nec mora, confusus ob mutuit. Ita Cantiprat. 2 lib. Apum, c. 17.

2° *Nulla creatura, nec angelus potuit hominem liberare a peccato, aut satisfacere pro ullo perfecte, sed necessarium fuit id fieri per Deum incarnatum.* Explico. Poterat quidem Deus tanquam supremus omnium Dominus et Judex, culpam omnem et pœnam remittere gratis, et hominem restituere in primum statum. Poterat secundo qualibet satisfactione quam posset homo dare, contentus esse, et sic peccatum remittere. Poterat tertio, constituere aliquem hominem, quasi alterum Adam, in quo poneret omnes omnium voluntates, qui etiam tanquam caput pro omnibus aliis satisfaceret, et ita sicut, Adamo peccante, omnes peccaverunt, ita altero homine constituto instar Adami, illo satisfaciente, omnes satisfacerent. Hæc tamen satisfactio non esset æqualis peccato; unde sic non satisfieret perfecte justitiæ divinæ, quamvis illa talis qualis posset acceptari a Deo. « Verax ergo misericordia Dei, inquit Leo, cum ad reparandum genus humanum ineffabiliter et multa suppeterent, hanc potissimum elegit viam, qua ad destruendum diaboli opus, non virtute uteretur potentiæ suæ, sed ratione justitiæ. »

Ad satisfaciendum itaque et redimendum hominem ex perfecta justitia, asserimus necessarium fuisse naturam divinam uniri humanæ, ita ut ille solus posset satisfacere, qui esset Deus homo; huc spectare potest, quod apud Isaiam dicitur : « Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me.» Et iterum : « Ego sum, ego sum Dominus, et absque me non est Salvator. » Quod de Christo potest intelligi, quasi dicat et asserat, quod solus ipse redimere potuerit hominem, et perfecta satisfactione peccatum ejus delere. Habet enim emphasim illa repetitio : Ego sum, ego sum ipse, id est: Non angelus aliquis, non Seraphin, non Moyses, non Propheta aliquis, non omnes homines justi, etiam simul sumpti, potuerunt te a peccato liberare, aut pro te, o homo ! satisfacere. Si Noë, Daniel et Job, qui officium subierunt intercessoris, Noë in diluvio, Daniel in captivitate, Job intercedendo pro amicis : si, inquam, hi tres omnem suam justitiam conferrent, omnia opera satisfactoria quæ possent, non tamen vel pro unico peccato perfecte satisfacere possent. Amplius dico, si omnium sanctorum omnia merita ex una parte, omnia bona opera, tot millium martyrum charitatem in fundendo sanguinem, tot millium monachorum jejunia et austeritates, tot millium virginum castitatem et orationes, tot millium angelorum actus perfectissimos, tum amoris Dei, tum aliarum virtutum, ipsius denique Deiparæ omnia merita; si, inquam, illa omnia velut in una bilance ponas, et ex altera parte ponas peccatum quodvis mortale, majus est et magis ponderat ejus gravitas, malitia, et offensa, quam bonitas omnium horum bonorum operum simul collectorum. Tota illa multiplex bonitas non adæquat peccati mortalis malitiam.

Hæc est sententia præcipuorum theologorum. Ratio est, quia peccatum injuria quædam infinita est, eo quod sit offensa personæ divinæ infinitæ, contemptus infinitæ Majestatis : nulla autem creatura sufficiens est exhibere satisfactionem aut meritum infinitum, nec angelus, nec homo. Unde omnia illa opera enumerata, etiam simul sumpta, finitam habent bonitatem, et sunt pretium finitum.

Si autem vis intelligere, quare dicamus peccatum mortale injuriam infinitam esse in genere moris (ut loquuntur theologi), adverte quod injuria semper crescat juxta majorem dignitatem personæ quæ injuriatur aut offenditur. Unde si quis injuriam inferat plebeio, vix æstimatur; si eamdem viro primario, enormis censetur; si principi, inexpiabilis judicatur; si regi, jam læsæ majestatis est reus. Et juxta dignitatem personæ offensa pensatur, quia totus honor, quantum est ex parte actus injuriantis, contemni et conteri censetur. Hinc in Deum offensa per peccatum facta, moraliter est infinita, ob infinitam ejus dignitatem contemptui habitam. Unde peccatum ipsum pœna quodammodo infinita a Deo punitur. Nam pœna sensus sive ignis, extensive infinita est, cum duret in infinitum sitque æterna. Pœna vero damni infinita est, quia privatio est gloriæ etiam infinitæ (si dabilis foret) et privatio visionis Dei infiniti.

3° *Christus veniens satisfactionem exhibuit perfectam, et ex rigore justitiæ adæquatam offensæ.*

Hæc est communis sententia Patrum, quæ etiam insinuata videtur ab Apostolo, dum dicit : « Quem proposuit Deus propitiatorem in sanguine suo ad ostensionem justitiæ. » Pretium ergo quod solvit Christus, condignum fuit et abundans, immo superabundans,

« pro peccatis non solum nostris, sed et totius mundi, » inquit Joannes. Unde D. Ambrosius : « Bonum aurum sanguis Christi, dives ad pretium, profluus ad lavandum omne peccatum. »

Hinc Clemens VI definit, modicam sanguinis Christi guttam, propter unionem ad Verbum, pro redemptione generis humani suffecisse. Et addit, quod Christus infinitum thesaurum sanguine suo militanti Ecclesiæ acquisierit. Unde dicitur etiam, *copiosa fuisse apud eum redemptio*, hoc est superabundans.

Figura hujus rei præcessisse videtur in Levitico, ubi Deus jubet per Moysen populum conspergi sanguine sacrificii, ut saltem una gutta attingeret eos, reliquum vero sanguinis fundebatur super altare. Hoc ad nostrum propositum applicando, dicimus, quod quælibet gutta sanguinis Christi ad expianda peccata etiam infinita erat sufficiens : Christus tamen ut copiosam daret redemptionem, reliquum sanguinis fudit super altare crucis, plus solvens per liberalitatem suam, quam opus erat.

Ad hanc quoque satisfactionis Christi perfectionem probandam, accommodari potest illud Job : « Utinam appenderentur peccata mea, et calamitas quam patior in statera, quasi arena maris hæc gravior appareret. » Ubi juxta Gregorium intelligi potest loqui in persona Christi, ut sit sensus : Si ponerentur in bilance pœnæ quas patior, et peccata hominum pro quibus satisfacio, quælibet pœna omnibus culpis præponderaret. Ubi cum D. Bernardo considerare potes, crucem Christi instar stateræ esse, sicut canit Ecclesia : *Statera facta corporis.* Quando ergo stateræ æquum et justum est examen, tunc non magis in unam partem quam in aliam pendet; quod si pendeat, majus est pondus unius lancis quam alterius. Christus ergo in crucis statera culpas et pœnas collocavit, pœnas ad dexteram, culpas ad sinistram, sed ipsum stateræ examen quod erat Christi caput in dexteram inclinat, dum *inclinato capite tradidit spiritum*; significans pœnas culpis præponderare, longeque eas excedere : hæc est pia consideratio.

Addunt theologi : Licet per unicum actum sufficientissime posset Christus satisfacere, v. g. per unicam orationem, jejunium, aut effusionem unius lacrymæ, offerendo ea Patri tanquam pretium pro nostra redemptione : non tamen obtulit singulos actus virtutum, quos per totam vitam elicuit, tanquam integrum nostræ redemptionis pretium, sed omnes simul, per modum unius integri meriti et pretii in Passione consummati. Quo sensu etiam nostra redemptio in Scriptura passim tribuitur passioni Christi. Non solum ergo passio, sed et quilibet actus Christi, et bonum opus ejus, erat infinite meritorium et satisfactorium pro infinita offensa. Ratio theologica est, quia persona operans Filii Dei infinitæ dignitatis erat; et se satisfaciendo quodammodo submittens, infinitam quamdam excellentiam suis operibus tribuebat : honor enim et satisfactio tanto magis crescit, quanto major est persona honorans, et satisfaciens pro offensa, quia ipsa quodammodo in reddendo honore et satisfactione totam se submittit in alterius obsequium. Unde moraliter ejus dignitas influit in exhibitione honoris. Christi ergo persona infinita, quodammodo sese humiliabat et submittebat ad honorem Patri reddendum, et illi satisfaciendum. Unde honor ille exhibitus Patri infinitus censebatur juxta dignitatem personæ Christi. Quapropter dicit Scriptura : « Humiliavit et tradidit semetipsum.

Ex omnibus jam dictis documentum morale collige de gravitate peccati. Si enim ad satisfaciendum pro illo, Filius Dei debuit venire, ita ut nullus alius potuerit remedium afferre, quam grave ergo malum est, quod tam parvi faciunt homines; de aliquibus dicit Job, quod *bibant tanquam aquam iniquitatem*; hoc est, quod summa aviditate et desiderio peccato se immergunt, sicut sitiens summa aviditate aquam expetit et exhaurit. Nihil ipsi plus æstimant peccare, quam aquæ haustum bibere, et hoc inter omnia mala maxime est deplorandum. Grave ergo malum est, cui non potuit occurri nisi adventu Filii Dei. Gravis morbus, cui non potuit subvenire nisi talis medicus, et quidem tali remedio sanguinis sui : « Magnus de cœlo venit medicus, inquit Augustinus, quia magnus in terra jacebat ægrotus. » Grave debitum, cui nec in cœlo, nec in terra, nec sub terra, par fuit creatura quæ posset satisfacere, sed oportuit cœlum et terram conjungere, Deum et hominem, et pretium infinitum pendere, vitam et sanguinem Filii Dei. Gravia vulnera, pro quibus necesse fuit ipsum vulnerari. Si non essent hæc ad mortem, et mor-

tem sempiternam, nunquam pro eorum remedio Filius Dei moreretur. Denique detestabile malum, quod ab initio Deus summo odio fuit prosecutus, expellens illud e cœlo, cum inventum fuit in angelo, expellens e paradiso, cum inventum fuit in primo homine, puniens diluvio, igne, sulphure, ubique illud persequens. et cum se tandem in humeros Filii Dei recepisset, *proprio filio non pepercit, propter peccata populi percussit illum*, decernens, ut non solum lacrymis ipse Filius, sed et sanguineis lacrymis, et omnibus membris illud deploraret.

LECTIO QUINTA.

DE DIGNITATE HOMINIS OB INCARNATIONEM.

1° *Natura humana adeo sublimata est per unionem ad Verbum, ut quo altius attollatur, non habeat.*

Ratio est, quia non habet quo altius elevari possit, quam ad esse personale Dei, nec latet in thesauris sapientiæ divinæ altior modus communicandi se creaturæ, quam communicando illi suam propriam personalitatem. Pro qua re notant theologi, quod Deus tribus modis possit se communicare creaturæ.

1° Naturaliter, quod fit dum communicat illi per creationem esse naturale. Esse enim cujuslibet creaturæ est quædam participatio Dei tanquam primi entis.

2° Supernaturaliter, quod fit communicando se illi per dona supernaturalia, sive id fiat per donum gratiæ, quæ est quædam participatio specialis, qua divinæ reddimur consortes naturæ, sive fiat per lumen gloriæ, et beatam visionem quæ est participatio specialissima æternitatis et felicitatis Dei, et luminis æterni quo seipsum comprehendit.

3° Personaliter potest se communicare, hoc est, propriam personalitatem uniendo naturæ creatæ. Hic modus est altissimus et supremus excogitabilis, superans etiam illam communicationem, quæ fit a Deo homini vel angelo communicando beatitudinem, quia illa est accidentalis et extrinseca, per modum enim objecti ibi se communicat Deus, idque finito modo, hæc autem est substantialis, personalis, intrinseca, in qua se communicat omnino quantus est, rem infinitam, infinito quodam modo. Tantam ergo dignitatem humana natura sortita est, ut dixerit de illa Augustinus : « Quandoquidem homo sic conjungi Deo potuit, ut fieret una persona, superbi illi spiritus non ideo audeant se homini præponere, quia non habent carnem. »

Quapropter notat etiam D. Gregorius, quod angeli, antequam Filius Dei assumpsisset humanam naturam, ab hominibus honorem et adorationem quamdam susceperint. Sic Abraham et Loth adorarunt angelos venientes Sodomam ; Josue, Manue et alii idem fecerunt. Sed tempore Novi Testamenti hanc adorationem videntur recusasse, ob dignitatem quam natura humana sortita est ex incarnatione Filii Dei. Idemque dicit D. Thomas, et huc adducit S. Gregorius exemplum Joannis in Apocalypsi ubi, viso angelo, cecidit ut adoraret eum, at ille dixit : *Vide ne feceris*, hanc respiciens dignitatem, inquit Gregorius et Thomas. Homo ergo qui, *paulo minus ab angelis minoratus est*, secundum naturam per creationem, longe altius elevatus est in dignitate, per incarnationem secundum hanc unionis gratiam. Dicere ergo possumus cum Bernardo : « Agnosce, o homo ! quia limus es, non sis superbus, et quia Deo junctus es, et non sis ingratus. Nihil Deo sublimius, nihil limo vilius, et tamen tanta dignatione descendit Deus in limum, tantaque dignitate limus ascendit in Deum, ut quidquid fecit Deus, limus fecisse credatur, quidquid limus pertulit, Deus pertulisse dicatur. »

« Agnosce, » inquit Leo, « o christiane ! dignitatem tuam, et divinæ consors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire ; » id est : « Noli ita nobilitatam naturam, per sordidas carnis cupiditates fœdare et velut despicere illam naturam, quam Pater, Filius, Spiritus Sanctus tanto honore

dignatus est, quam et ipsi angeli ideo honorant. Sicut ergo majori honore coronatus es, ita majori supplicio eris dignus, si hanc dignitatem peccatis fœdaveris. Quod insinuans Isaias dicit : « Vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem et cibus ignis. » Rationem subdit, quia « Parvulus datus est nobis, et filius natus est nobis ; » id est : Post tantam dignationem qua Deus parvulus factus est pro nobis, et post tantam naturæ nostræ exaltationem, si quis illam naturam et vestem gratiæ, quam in sacro baptismatis fonte suscepit, peccatis et sanguinolentis operibus cruentarit, acerbius erit puniendus in combustione ignis.

2° *Homo quoque per Incarnationem perfectionem accipit, quantum ad beatitudinis plenitudinem.* Quia per Christum plane beatus erit in anima videndo divinitatem et in corpore videndo Christi humanitatem. Ideo dicit Augustinus : « Deus propter homines factus est homo, ut uterque sensus hominis in ipso beatificaretur, et reficeretur oculus cordis in divinitate, et oculus corporis in ejus humanitate, ut sive egrediens, sive ingrediens, pascua inveniret humana natura ab ipso condita. » Habet ergo homo ex illa parte aliquid speciale supra angelum, in æterna illa beatitudinis refectione.

Cujus figura præcessisse videtur in Joseph, qui in convivio quod fratribus exhibuit, duplicem portionem dedit Benjamin fratri minori, quia erat frater ex parte utriusque parentis, patris ac matris. Alii erant tantum fratres ex parte patris. Sic dicimus de angelis, quia filii Dei sunt per creationem, et adoptionem ad gloriæ æternitatem, fratres Christi ex ea parte sunt, quasi ex parte Patris : nos autem non solum ex parte Patris æterni, sed etiam ex parte matris nostræ Mariæ, fratres ejus sumus. Mater enim Christi est et nostra, quæ in Christo quodammodo nos spiritualiter peperit tanquam membra ejus, et sub cruce specialiter adoptavit, cum ei dati sumus in persona Joannis a Christo dicente : *Ecce mater tua.* Ideo non vocat angelos fratres, sicut de nobis dicit : *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Sic ergo in illo æterno convivio, dabit nobis, instar Benjamin, duplicem portionem : dum scilicet in corpore et spiritu ipse pascet hominem. Dicemus etiam postea quomodo per incarnationem et nativitatem Filii Dei, nostra fides, spes, et charitas perficiantur.

3° *Non solum ad naturam humanam, sed et ad omnes creaturas, ex hoc mysterio, specialis dignitas redundavit.* Declaratur.

1° Quia hoc mysterium spectat ad quamdam perfectionem et complementum universi. Conveniens enim fuit ad ejus complementum, ut constaret omnium rerum ordinibus et gradibus. Sicut ergo ad ejus perfectionem spectat, quod in illo reperiantur, præter gradus et ordinem naturæ, etiam ordo et gradus gratiæ, ita etiam ejus perfectioni convenit gradus hic supremus unionis hypostaticæ : sic enim ex omni parte perficitur ipsum universum, habens creaturas spirituales, habens et corporales, habens et partim corporales, et partim spirituales, habens denique creaturam quæ potest dici divina propter unionem ad Deum, de qua re loquens Bernardus dicit : *Verbum, Anima, Caro, Trinitas mirabilis, hoc unum tria.* Tria quidem propter triplicem substantiam, Animæ, Corporis, et Verbi, unum tamen unitate personæ, dum æternum, antiquum et novum in eadem persona conveniunt : æternum ipsa divinitas ; novum, anima de novo creata ; antiquum, caro ab Adam traducta per Abraham et patriarchas.

Unde nota, quod cum in omnibus substantiis una natura integra sit in una persona, in divina vero substantia una natura sit in pluribus personis, restabat et conveniebat, plures naturas esse in una persona, ut sic omnes differentiæ rerum invenirentur.

Sic colligunt SS. doctores, quod quia erat aliquis homo productus ex viro sine muliere, scilicet Eva : et erat aliquis nec ex viro nec ex muliere, scilicet Adam : et aliquis ex viro et muliere, qualiter nos omnes sumus : decebat et aliquem esse ex muliere sine viro, sicut est Christus, ut sic omnes modi producendi hominen in universo reperirentur.

Declaratur 2° propositio, quia assumendo naturam humanam, omnes quodammodo creaturas Deus sibi specialiter copulavit et deificavit, eo quod in natura hominis omnes res creatæ continentur. Hoc asseruit D. Damascenus dicens : « Benigna Patris voluntas in unigenito Filio universi orbis salutem operata est, et rerum omnium connexionem effecit, nam cum parvus mundus sit homo, qui essentiæ omnis nodum ac vinculum in

seipso ferat, benigna omnium rerum Creatoris voluntas hoc tulit, ut in Filio suo divinitatis ac humanitatis, et per eam conditarum omnium rerum, connexio fieret, ut sit Deus omnia in omnibus. » Huc facit, quod in Scriptura nomine *universæ creaturæ* intelligatur homo, quia in illo omnes gradus creati quodammodo sunt collecti : posuit enim Deus in illo qualitates omnium elementorum, vitam vegetativam ut in plantis, sensitivam ut in animalibus, intellectum dedit ei communem angelis. Ad hunc etiam sensum interpretatus est D. Irenæus illud Pauli : « Proposuit Deus in Christo restaurare universa, » ubi græca lectio habet, *recapitulare universa;* diversos vero sensus habet hæc scriptura.

1° Dicitur recapitulare universa, quia homines et angelos, inter se disjunctos, Deus voluit in Christo ad unum caput revocare, ut sit una societas, una Ecclesia, una domus, uterque paries junctus in hoc angulari lapide. « Instaurantur quæ in cœlis, dum quod in angelis lapsum est ex hominibus redditur, et quæ in terris, dum homines a vetustate corruptionis renovantur, et restaurantur ad vitam æternam.

2° Intelligi id potest, quia fit quædam summa et recapitulatio, in Christo, omnium operum Dei visibilium et invisibilium, quia omnia Christi adventum præsignarunt, et ad eum directa sunt. Item omnes gratiæ dotes, omnes perfectiones in Christo convenerunt, et recapitulatæ sunt. Denique quidquid olim gestum est in cœlo et in terra : quidquid in regibus, patriarchis, prophetis excellit : quidquid in lege memorabile, in templo Salomonis pretiosum, in sacrificiis Deo gratum : immo quidquid inter spiritus cœlestes illustre et gloriosum, id multo excellentius brevi compendio est in Christo. Hanc interpretationem sequitur Hieronymus, Chrysostomus, Theodoret et alii.

3° Irenæus id intelligit, quia in homine tanquam parvo mundo omnes species et gradus entium sunt, et ideo in Christo omnia recapitulantur, quia omnes res ad primum auctorem et primam originem, ad Verbum quo creata sunt, in Christo Deus revocavit, omnia summatim in illo congesta velut deificavit.

Vides ergo quomodo rebus omnibus excellentiam tribuat hæc unio divinæ naturæ ad humanam? Hinc etiam forte est quod Psalmista adventum Christi considerans, totus incensus ad laudandum, convocat omnes creaturas ad canticum novum et speciale, cœlum, terram, montes, sylvas, angelos, filias Sion et Judæ, inculcat eis : « Cantate, psallite, benedicite, afferte gloriam et honorem ; » et hoc : « Quia venit, et notum fecit salutare suum. »

LECTIO SEXTA.

DE DESIDERIIS SANCTORUM PATRUM.

1° *Christi Incarnatio ardentibus SS. Patrum desideriis expetita fuit.* Bernardum audi : « Ardorem desiderii Patrum, suspirantium in carne Christi præsentiam frequenter cogitans, confundor et compungor in memetipso : et nunc vix contineo lacrymas, ita me pudet teporis temporum horum miserabilium. Cui namque nostrum tantum ingerit gaudium gratiæ ejus exhibitio, quantum accenderat desiderium veteribus sola promissio? »

Hæ voces et vota repræsentantur per illas septem antiphonas : *O Sapientia, o Adonaï, o Radix Jesse, o Clavis David, o Oriens, o Rex gentium, o Emmanuel!* ubi sub variis nominibus, figuris, titulis, advocatur Filius Dei, ut carne velatus tanquam sapientia, nos doceat ignorantes; tanquam veritas et via, deducat errantes; tanquam Redemptor fortis, liberet a carcere captivos; tanquam sol justitiæ, illuminet in umbra mortis sedentes; tanquam Creator et Salvator, salvet hominem quem formavit. Ut ergo plenius hæc intelligantur, seligemus et proponemus hic aliquot Scripturas horum Patrum desideria continentes.

Prima est illa Cantici : *Osculetur me osculo oris sui.* Quam dicit Bernardus vocem esse humanæ naturæ, et Patrum suspirantium Christi in carne præsen

tiam, et clamantium ad Deum Patrem, apud quem Filium mittendi principaliter est auctoritas. Hanc ergo Scripturam sic intelligendo, Pater dicitur ὀσculans, Filius os ejus, humana natura osculum recipiens : illud vero osculum est unio Filii Dei ad humanam naturam in una persona. Vide latius D. Bernardum.

Secunda Scriptura est apud Isaïam : « Propter Sion non tacebo , et propter Jerusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor Justus ejus, et Salvator ejus ut lampas accendatur. Ubi summis votis se flagitare et ardenter se clamaturum significat ad Deum, ut Filius egrediatur de sinu Patris et matris visceribus; quasi splendor ad illuminandum veniens, et vitrum per quod transit non lædens sed pulchrius et splendidius reddens, hoc est, virginitatem Mariæ illustriorem efficiens. Nec sine emphasi dicit : *Accendatur ut lampas.* In lampade tria sunt, vas vitreum, oleum, et lux. Sic in Christo corpus fragile, oleum misericordiæ, lux divinitatis. Ipse ergo velut lampas exponitur in medio Ecclesiæ ut omnem dissipet caliginem, ideo dicit propter Sion se clamaturum, hoc est, propter gloriam Ecclesiæ per Christum illuminandæ.

Tertia Scriptura est : « Emitte, Domine, Agnum dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion. » Prophetæ et evangelistæ vocarunt Christum Agnum, tum ob innocentiam et puritatem, tum ob eximiam mansuetudinem, tum quia immolandus venerat, et ut agnus debebat portari ad victimam: vocat propheta hunc agnum hic : *Dominatorem universæ terræ.*

Pro quo nota, regum insignia solere esse leones, aquilas, leopardos, tygrides, dracones, et animalia ferocia, ut potentiam et fortitudinem suam ostendant, et terrorem incutiant. Hujus vero Regis et Dominatoris insigne est agnus, ut nos ad amorem alliciat: et quia humilitate et mansuetudine sua totum orbem sibi subjecit. Est ergo sensus : Emitte, o Pater! Agnum illum tamdiu desideratum, quia dominari debet universæ terræ, et videamus eum venientem de petra deserti, hoc est, de Moab quæ est in Arabia petrosa, quia de Ruth Moabitide oriundus est. Secundo, emitte illum, ut venientem videamus et orientem de stabulo Bethleemitico, in petra et rupe exciso : venientem etiam postea de deserto post quadraginta dierum jejunium inter rupes et sylvas, ut tandem ascendat ad montem filiæ Sion, ad montem Calvariæ, ubi immolandus est pro orbis salute. Per petram quoque deserti recte intelligitur Virgo, de qua, *sine manibus lapis Christus abscissus est.* Petra fuit, in integritatis proposito firma, affectu solida, et adversus illecebras peccati insensibilis et lapidea. Petra deserti, quia ut desertum inculta fuit et intemerata. *Emitte ergo Agnum de petra,* hoc est, sanctum et inviolabilem sancta et immaculata virginitas proferat. Et recte Christi occasus ortui, sepultura conceptioni respondet, dum emittitur Agnus de petra deserti, condendus in petra monumenti, et cujus corpori monumentum erat excidendum in petra. Ipse sibi initio excidit corpus de petra, non violans integritatem petræ dum de ea emitteretur, sicut nec signatam sepulturæ petram, dum de ea egrederetur. Ita Guerricus abbas, discipulus S. Bernardi.

Quarta est apud eumdem Isaïam : *Rorate, cœli, desuper, et nubes pluant Justum, etc.* Ubi orat ut e cœlis Spiritus Sanctus veniens, fecundet uterum Virginis, et terra virginea det fructum suum, materiam dans corpori, ut generetur Justus ille, qui omnes debet justificare. Videtur etiam in hac Scriptura in persona SS. Patrum velle propheta advocare omnes creaturas, cœlum, nubes, terram, et velut eas invitare ad cooperandum, et mysterium hoc perficiendum, ex quo nova dignitas debet omni creaturæ provenire, dum in homine assumpto ad divinam naturam et personam, velut renovationem quamdam accipit totus orbis, ut supra explicui.

Quinta est apud Psalmistam : « Tu exurgens, Domine, misereberis Sion, quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus. » Inclamat hic humana natura, cupiens a peccati miseriis liberari, et quasi dormientem excitat Deum, repræsentatque terminum promissionis advenire, repræsentat ut recordetur pacti initi cum Abraham et Patribus. Unde legit D. Hieronymus, *Venit pactum.* Dicit ergo : Quamdiu differs remedium instar dormientis? quamdiu oblivioni traditi sumus, tanquam mortui a corde ? quamdiu sceptrum exactoris et jugum oneris ejus, et virga humeri ejus populum tuum sine refrigeratione opprimet? quamdiu non consideras angustias supplicantis ? Tempus nunc salutis et mise-

ricordiæ tuæ; tempus implendi promissionem et pactum tuum. Tandem benignitas Dei mota et victa precibus supplicantium, et miseria eorum, videtur respondere in altero loco Psalmi: Propter miseriam inopum et gemitum pauperum nunc exurgam. » Ex quibus verbis theologi colligunt, SS. Patres Dei amicos, orationibus suis pie et perseveranter factis, meritos esse executionem incarnationis Filii, et accelerationem ejus, ut propterea dicatur: *Nunc exurgam.* Congruum enim erat eos a Deo exaudiri, dum faciunt quod in se est, dum pie et perseveranter ab eo petunt, quod ad salutem erat necessarium : talis enim oratio amicorum Dei, de congruo merebatur exaudiri. Unde Danieli dicitur: *Septuaginta hebdomadæ abbreviatæ sunt*, et ibidem videtur præmitti ratio, dum dicitur : *Quia vir desideriorum es.*

Sexta est apud Habacuc : « Usquequo, Domine, clamabo et non exaudies, vociferabor quasi vim patiens et non salvabis? Quare ostendisti mihi videre iniquitatem et laborem? Lacerata est lex, prævalet impius adversus justum. » Quasi dicat propheta : Regnat ubique profunda iniquitas, Dei oblivio, injustitia, et perversitas. Et ego ad te clamo et vociferor, ut mittas eum qui debet salvare, et oppressos eripere, et finem iniquitati dare. Subjungit vero capite sequenti responsum : « Et respondit mihi Dominus: Scribe visum et explana eum super tabulas ut percurrat qui legerit. » Sensus est : Scribe visionem quam tibi ostendo, et tam apertis litteris scribe, ut non immoretur qui legerit, sed omnes statim facile legant et intelligant. Sed quid jubetur scribere? hoc quod sequitur : « Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet et non tardabit. » Non tardabit: quia tempore veniet a se determinato, et ultra suum tempus non differetur, ille enim non dicitur tardare, qui suo tempore venit. Deinde prophetis elevatis ad considerationem æternitatis, modicum tempus dicitur etiamsi mille anni sint. Hæc vero intelligenda esse de Christo, patet ex sequentibus, dum ait: « Domine, audivi uditum tuum et timui : opus tuum in medio annorum vivificabis, misericordiæ recordaberis. » Considerans plenius promissionem mihi factam, raptus sum in admirationem. Consideravi enim quod tandem misericordiæ recordaberis. « Consideravi te de monte Pharan venientem, » hoc est, de monte umbroso et condenso, de altissimi Patris sinu. Consideravi denique *ab Austro venientem*, quia orieris de Bethleem, quæ est ad Austrum, et diabolus fugiet, et mors ante pedes tuos. Unde gratias agens de tanto beneficio : *Gaudebo in Domino, exultabo in Deo Jesu meo.* Hæc sparsim ibi ad Christum spectant.

Septima Scriptura quæ huc referri potest, est illa apud Isaïam : « Ad me clamat de Seir : Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte? Quod sic mystice quidam interpretantur: O Deus, qui custos es hominum, et speculator super salutem eorum, de æternitatis specula! *ad te clamat Seir*, populus gentilis et peccator (Seir erat nomen Esaü, a quo multæ gentes descendunt, et significabat pilosum). Clamat ergo : *Quid de nocte?* Quid de tanta tribulatione fiet? Quota hora noctis est? Num diu adhuc duratura est? Quamdiu in hac peccatorum et ignorantiæ nocte versabimur? Numquid appropinquat dies? Quando aderit aurora gratiæ, et mane illud, quo sol justitiæ Christus oriatur, ut omnem e mundo pellat caliginem? Quando poterimus dicere, nox præcessit, dies appropinquavit? Respondet custos : « Venit mane et nox, si quæritis quærite, convertimini et venite. » Obscura responsio : cujus ad nostrum propositum hic potest esse sensus : Nox quidem adhuc est, sed instat mane : si quæritis Christum, et ejus gratiam ac lucem, quærite diligenter : perseverate in quærendo, et tandem invenietis. Sic Simeon Justus, velut alter Jacob, tota nocte luctabatur cum Deo, desideriis, votis, lacrymis : nec voluit eum dimittere aut dimitti, nisi voti compos fieret et benedictionem impetraret. Unde responsum accepit : « Non visurum se mortem nisi videret Christum Domini. » Perseveravit quærendo, et invenit, ac eum complexus est. Vidit ergo eum venientem tanquam « Lumen ad revelationem gentium et gloriam plebis suæ Israël. » Unde in illo verificatum illud fuit : « Propter Sion non tacebo, propter Jerusalem non quiescam, donec egrediatur ut fulgor justus ejus, et Salvator ejus ut lampas accendatur. » Omnia desideria SS. Patrum, in corde Simeonis, velut scintillæ in fornace amoris, videntur coadunata fuisse et efferbuisse : ideoque meruit responsum, et desideriorum omnium

præcedentium in animabus justis effectum : dum amplexatus est sacri amoris ulnis illum, qui erat *Desiderium collium æternorum.*

2° *Licet Incarnatio tot votis expetita fuerit, longo tamen tempore distulit eam Deus.*

Conveniens vero id fuit, cum enim ordinatum fuerit ab ipsa Sapientia, quæ disponit omnia suaviter; quis dubitabit id congruum fuisse? Rationes congruentiæ variæ sunt.

Prima, non fuit conveniens statim fieri a peccato, ne homo mali quo laborat perniciem, et beneficii quod accepturus erat magnitudinem, ignoraret. Dilata ergo fuit, ut interea morbi magnitudo innotesceret, et gratiæ Mediatoris necessitas appareret. Homo superbiendo peccarat, debuit se humiliando agnoscere indigere Liberatore, et diu ad eum clamare. Reliquit enim Deus prius hominem in libertate arbitrii in lege naturæ, ut sic vires naturæ suæ agnosceret, ubi cum deficeret, legem accepit, qua data invaluit morbus, non legis sed naturæ vitio : ut ita natura, cognita infirmitate, clamaret ad medicum, et gratiæ quæreret auxilium. Et sæpe medicus expectat, ut malum ad summum increverit, ut artem ostendat. Ita cum nec naturæ lex, nec Moysis sufficere potuit, illustrior apparuit ars Christi et effectus gratiæ ejus. Simulque tarditas hæc cessit in punitionem peccati, quia ostendere voluit homini, quam grave fuerit peccatum primi hominis, et quam sibi displicuerit, dum per tot annorum millia illud punivit. Jacebat ergo homo quatuor millibus annorum æger, plane desperatus in putredine et corruptione. Visitare eum venerant tot prophetæ, consolationis aliquid et spei dare potuerant, sanitatem non poterant. Necessarium fuit clamare ad medicum, qui, unguento confecto ex suis visceribus, solus poterat mederi, et omnem languorem tollere.

Secunda ratio sumitur ex parte dignitatis Verbi, ut quanto is qui expectabatur major erat, tanto eum præconum longior series præcederet, qui variis signis, figuris, oraculis, mentibus hominum eum repræsentarent : unde prædicendus fuit per multam seriem temporum et annorum.

Tertia ratio est, quia debebat prius disponi ad tantum mysterium suscipiendum, et instrui mundus ad fidem illius mysterii, ut facilius crederetur. Quod factum est primo, per legem naturalem, et generalem promissionem, spemque Mediatoris. Secundo per legem scriptam et expressiores prophetias. Tertio per tot cæremonias et sacrificia, quæ Christum præfigurabant et promittebant : instruebatur enim genus humanum, et initiabatur ad futurum in ara crucis sacrificium. Hinc dicit D. Leo : « Hæc salutiferi operis mora, nos capaciores suæ vocationis effecit, ut quod multis signis, vocibus et mysteriis, fuerat prænuntiatum, in his diebus Evangelii non esset ambiguum. »

Quærunt interim Gentiles cum Evangelium illis prædicatur, quod olim Porphyrius quidam objecit Augustino : Si Deus propter salutem hominum homo factus est, cur non ab initio, ut plures salvarentur ? Multi enim ignorantes Deum, in peccato suo perierunt in diversis sæculis.

Respondeo 1 : Deum illo tempore venisse, quod ad salutem electorum congruentissimum fuit, et licet veniret omnes salvare quoad sufficientiam, non tamen omnes quoad efficaciam, sed solum electos. Cur autem hi, et cur in tanto numero electi, quis cognovit sensum Domini ? Voluit in his qui liberantur ostendere misericordiam, in his qui ob peccata puniuntur, justitiam.

Respondeo 2 : Non plures salvandos, licet venisset initio, si consideremus conditionem hominum, quia tunc pauci erant homines ad ejus doctrinam suscipiendam, et pauci qui ejus gratia et præsentia fruerentur, aut quibus Evangelium, vel ab ipso, vel a discipulis posset prædicari. Deinde paulatim fides et charitas languescerent, quia hæc est hominum conditio. Nam videmus in Ecclesia primitiva, homines paulatim a fervore declinasse. Videmus et initio mundi, Dei cognitionem et morum honestatem statim cœpisse languere et deficere. Videmus et in religionibus, quomodo paulatim deficiunt a primo fervore. Sic ergo brevi tempore, et in paucis hominibus fervor fidei durasset, et genere humano propagato, fides illius mysterii obscurata jam foret.

3° *Convenientissimo tempore Christus venit.* Venit enim velut in medio sæculorum, tanquam communis Salvator, juxta illud : « Opus tuum in medio annorum vivifica illud. » In medio annorum captivitatis et peregrinationis nostræ, notum fecit Dominus salutare suum:

quod non est intelligendum præcise, nam sic scirent diem judicii saltem angeli, sed morali quadam ratione. Et proprie loquendo, in Scriptura illud dicitur in medio, quod est inter extrema, licet non sint æqualia. Non ergo plane in initio venit, nec omnino in fine, sed velut in medio, ut pluribus modis omnes salventur. Primo, aliqui per fidem venturi. Secundo, aliqui per fidem præsentis. Tertio, alii per fidem præteriti. Pro quo etiam nota, quod triplex est perfectio juxta D. Thomam, perfectio naturæ, gratiæ et gloriæ. Perfectio naturæ fuit in principio sæculorum. Perfectio gloriæ erit in fine. Perfectio gratiæ media est inter utramque : ideo Christus, per quem gratia facta est, circa medium sæculorum venit, ut communis Salvator. Nec decuit differri in finem omnino sæculi, quia jam mores omnino corrupti forent, fides amissa, et animi desperatione fracti : quod facile credet, qui corruptionem morum in lege naturæ et scripta, cum ad fines suos devenerunt, consideravit. Tempus tamen Novi Testamenti, aliquando dicitur finis sæculorum, juxta illud : « Nos sumus in quos fines sæculorum devenerunt. » Item : « In novissimis diebus erit præparatus mons domus Domini. Filioli, novissima hora est,» inquit Joannes. Quæ omnia dicuntur, quia hoc tempore data est lex ultima, et completæ prophetiæ, estque ultima ætas mundi. Habet enim mundus sex ætates juxta Augustinum.

Prima ætas, ab Adam usque ad diluvium;

Secunda, a diluvio usque ad Abraham;

Tertia, ab Abraham usque ad David;

Quarta, a David ad captivitatem Babylonis;

Quinta, ab illa captivitate usque ad Christum;

Sexta, a Christo usque ad finem mundi. Hæc licet diuturnior sit, censetur una, quia durat semper eadem Ecclesia, eadem forma regiminis, eadem gratiæ communicatio, eadem lex, idem sacerdotium.

Dicitur et hoc tempus novissima hora, comparatione ad æternitatem, ad quam *mille anni tanquam dies hesterna quæ præteriit.* Unde refert Hugo cardinalis, quod quidam conjurans dæmonem, eum interrogabat in persona obsessa, quando cecidisset de cœlo? Respondit : Heri. Cui ille : Mentiris, pater mendacii. At dæmon : « Cur me arguis mendacii? Si scires æternitatem, totum tempus a constitutione mundi unam horam reputares. » Ita Hugo.

Porro, opportunissimo tempore Christum venisse, docet D. Bernardus his verbis : « Sapienter disposuit Sapientia, ut cum magis esset necessarium, tunc primo afferret auxilium : nam lux divinæ notitiæ parva erat, abundante iniquitate, refriguerat charitas, jam non apparebat angelus, non loquebatur propheta, cessabant velut desperatione victi, præ nimia hominum obstinatione. At ego, ait Filius, tunc dixi: Ecce venio. Sic, dum medium silentium tenerent omnia, omnipotens sermo tuus, Domine, a regalibus sedibus venit, etc. »

Hinc est quod tempus quo Christus venit, dicitur *Plenitudo temporis.* Primo, quia erat tempus illud opportunum, quo debebant impleri divinæ promissiones. Secundo, quia tunc debebant impleri propheticæ visiones. Tertio, quia debebant impleri omnes figuræ et cæremoniæ legales. Quarto, quia illo tempore debebat dari plenitudo gratiæ et donorum spiritualium. Denique, quia et illo tempore debebant impleri ruinæ angelorum et restaurari universa, sive quæ in cœlis, sive quæ in terris, ut supra explicui.

LECTIO SEPTIMA.

DE NOMINE JESU.

1° *Hoc nomen, est Christi nomen proprium.* Sicut nomen meum est Jacobus, et alterius Petrus aut Paulus, ita hujus hominis, qui est Filius Dei, nomen proprium est JESUS. Et hinc est, quod ad ejus pronuntiationem, reverentiam facimus, et non ad alia ejus nomina. Alia nomina sunt communia seu appellativa, vel ei accommodata. Sic dicitur Christus a dignitate, quod nomen regibus etiam

convenit et sacerdotibus, licet illi per excellentiam tribuatur. Sic aliquando dicitur Pastor ovium, Via, Agnus, Leo, Petra, Vitis : sed hæc nomina sunt metaphorica, ad significandam aliquam in ipso proprietatem. Verum, hoc nomen JESUS, proprium est ad hanc personam divinam in hac natura humana significandam impositum.

Sed quæritur, an ita sit proprium, ut nunquam alteri fuerit impositum? Affirmat Galatinus, Pagninus, Jansenius. Licet enim aliqui sint similiter vocati, ut Jesus Nave, Jesus Sirach, Jesus Josedech, dicunt tamen easdem non fuisse omnino litteras, nec significationem. Nomen enim eorum erat, *Jehosua*, Deus salvabit; nomen Christi erat *Jesus*, hoc est, Salvator, unde dicitur : *Vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit*. Hæc Scriptura si bene attendatur, de Ecclesia intelligitur. Loquitur enim ibi propheta de Sion, quæ Ecclesiam significat, de qua dicit quod non vocabitur amplius antiquo nomine *Ecclesiæ Israëlis*, sed Christi Redemptoris, ut ibi notat D. Hieronymus. Vel ut alii explicant : Nomen novum Ecclesiæ, sive Sion, erit illud quod versu quarto exprimitur, dum dicitur : *Vocaberis voluntas mea in ea.* Sed tamen illa Scriptura etiam verificatur de Christo quoad hoc nomen JESUS. Sicut enim nova est unio duarum naturarum, nova conceptio ex muliere sine viro, nova virginitas ex Virgine Matre, nova vita et doctrina, nova mors qua resurgit propria virtute, ita novum nomen est JESUS.

1° Quia antiquum nomen erat illud, *Verbum Dei, Filius Dei, Sapientia Patris*, nunc autem novo nomine dicit Angelus: *Vocabis nomen ejus* JESUM.

2° Licet admitteremus materiale hoc nomen, idem in sono litterarum supra nominatis personis impositum fuisse, tamen vis et efficacia et ratio ejus nominis nova est, singularis in Christo. Soli enim illi competit ratio nominis allata ab Angelo: « Ipse salvum faciet populum a peccatis eorum. » Itaque soli illi hoc nomen juxta significationem suam perfectam competit, quia ipse solus auctor est salutis spiritualis æternæ, et universalis, quæ est perfecta salus hoc nomine significata. Alii particularem solum aliquam salutem attulerunt, temporalem et transitoriam.

3° Si aliquibus hoc nomen fuit impositum, fuit in ordine ad Christum, quia illius figuram gerebant. Sic Joseph a Pharaone vocatus lingua Ægypti, *Salvator mundi*, typus erat Christi. Sicut enim ille a fratribus venditus Ægyptum fame liberavit, ita Christus venditus a fratribus mundum tenebrosum pane vitæ a spirituali fame liberum effecit, et sicut ille dominator Ægypti, ita et hic factus est judex mundi.

Item, Josue, Jesus vocatus, figura Christi fuit introducens populum ad terram lacte et melle manantem, quod non potuit Moyses. Significabatur enim quod lex Moysis salvare nos non potuit, sed hoc reservabatur Jesu nostro, Filio Dei. Sicut enim Josue aperto Jordanis flumine ad terram promissam populum introduxit, ita Christus patefacto baptismate (quod in eodem fluvio exordium habuit) nos ad terram æternis deliciis affluentem introduxit.

Denique sicut Josedech (qui etiam Jesus dictus est) sacerdos magnus, post captivitatem Babylonicam, populum reduxit in Jerusalem, et templum reædificavit, ita Christus summus sacerdos, post diabolicam captivitatem, populum reduxit in cœlestem Jerusalem; ergo et ipse figura fuit Jesu nostri.

2° *Impositum fuit hoc nomen a Patre æterno, et ministerio angeli Virgini revelatum.*

Ratio est prima, quia nomen imponere, est munus ejus qui habet auctoritatem in eum cui imponitur ; nullus autem proprium jus et auctoritatem habet in Christum, nisi Deus. Sic asserit Cyrillus, dicens : « Quando unigenitus Filius Patri coæternus ex muliere natus est, et filius declaratus, et primogenitus appellatus, ac inter multos fratres numeratus, tunc ille quoque qui secundum naturam Pater est, Patris leges secutus, nomen hoc præfinivit. »

Secunda ratio, quia perfecta nominis impositio ex perfecta rei cognitione procedit; nullus autem Christi dignitatem perfecte cognoscebat, nisi solus Pater, nemo perfecte noverat officium aut finem ad quem mittebatur, nec effectus particulares hujus nominis, nisi Pater. Non est inventa creatura in cœlo et in terra, angelica aut humana, nec Joseph, nec Maria, sufficiens ad imponendum ei nomen, nec satis cognoscens excellentiam hujus infantis. Unde huc respicere videtur Salomon, has altissimas quæstiones proponens.

« Quis ascendit in cœlum et descendit?

» Quis continuit spiritum in manibus suis?

» Quis colligavit aquas quasi in vestimento?

» Quis suscitavit omnes terminos terræ?

» Quod nomen est ejus, et quod nomen Filii ejus si nosti? »

Tertia ratio est, quia nominis impositio quando fit a Deo, est specialis benevolentiæ et privilegii signum, singularemque indicat dignitatem. Vide in Abraham, Isaac, Israël, Samsone, Joanne, Petro. Ergo hoc privilegium paucis concessum non debuit Christo denegari. Porro illud nomen a Patre decretum, impositum illi fuit in circumcisione; moris enim erat parvulis tunc dare nomen.

1° Quia quando data fuit Abrahæ circumcisio, nomen mutatum ei fuit; antea vocabatur *Abram*, tunc *Abraham*, addita ei littera H, sive He, quæ decumpta est ex ineffabili nomine Dei, et significat idem quod *Vita*, ut significaretur mysterium Incarnationis, quod scilicet caro Salvatoris illius, qui vitam afferre debebat, ex eo processura erat.

2° Tunc imponebatur nomen, quia parvuli cum solemnitate tunc offerebantur Deo, et velut cœlesti hæreditati inscribebantur, ac de populo Dei censebantur per sacramentum circumcisionis : quæ quidem fiebat die octavo, ut significaretur, quod, post vitæ hujus septimanam, octava consequetur in qua consecrabimur Domino, et nomina nostra scribentur in cœlis, et apponemur ad populum Dei. Adde, semper moris fuisse etiam apud Gentiles, nomina imponere cum aliqua sacra solemnitate. Unde Athenienses die decimo convocatis vicinis et amicis, oblatisque sacrificiis, nomina pueris imponebant. Romani vero octavo die puellis; masculis autem nono die imponebant nomina, eos prius lustrando diis, et dies illi lustrici vocabantur. Sic quod nos nunc in baptismo, Judæi id in circumcisione observabant, hoc Christus etiam voluit observare.

3° Ratio specialis fuit in Christo, noluit enim hoc nomine Salvatoris insigniri, nisi cum sanguinem pro hominibus cœpit fundere, ut sic nomen illud ex tunc mereretur, inchoans officium Redemptoris, incipiens operari salutem nostram per sanguinem : *Non enim fit redemptio sine sanguine*. Et quidem hæc effusio erat sufficiens pro universo mundo, sed voluit totum in fine effundere, ut copiosam daret redemptionem, et nomen Jesus sive Salvatoris, quod cruore suo exararat in carne sua, et signarat per cultrum circumcisionis, ultimis doloribus consummaret per sanguinem lateris. Tunc ergo erat sacrificium matutinum, in quo ad demonstrandam charitatem, incipit aperiri fons salutis, vena sanguinis; sed statim clauditur, quia in cruce vespertinum sacrificium reservabatur, de quo illud intelligi potest : « Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum. » Reservabatur, inquam, sacrificium illud consummativum totius charitatis, quando aperietur vena cordis et amoris ad effundendum totum pretium quod hauriri poterit de quinque fontibus Salvatoris. Vides ergo, o anima christiana! quam charum ei hoc nomen fuerit, quod tanto pretio emere voluerit, toto scilicet sanguine suo pretioso! Considerasne quam chare ei constes, quandoquidem hoc nomen non tam pro se, quam pro te emere voluit, et pretium tale dare? Si hoc expendis, pone ergo nomen illud, ut *signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum* : quia dilectionis morte fortioris fuit indicium. Fige illud in intellectu, ut cum suavitate sæpe de illo cogites, sapientiam ex illo sugens. Fige in voluntate, ut suaviter ames hoc nomen amoris. Fige in memoria, ut illius nunquam obliviscaris, qui nunquam obliviscitur tui. Sit frequens in lingua tua, ut illud benedicas. Sit velut impressum in manibus et omnibus membris tuis, ut semper operaris ad laudem et gloriam nominis ejus. Sic fiet ut semper « benedicat anima tua Domino, et omnia interiora et exteriora tua nomini sancto ejus. »

Quodam die Circumcisionis sacro B. Gertrudis, virgo ordinis D. Benedicti, offerebat Domino salutationes pias dulcissimi nominis Jesu continentes perfectiones ejus : *Ave, Jesu benignissime; Ave, Jesu amantissime, etc.* Has cum delectatione cordis pronuntians, cupiebat reperire omnia adjectiva perfectionem aliquam significantia, quibus divinum cor medullitus afficeret. Cumque in horum scrutinio affectuosius laboraret, ejus affectu victus Dominus, in impetu amoris blande se ad eam inclinans, infixit ori ejus melleum osculum, dicens : « Ecce impressi ori tuo nomen meum dulcissimum et dignissimum, quod palam portabis coram omnibus, et quoties ad illud proferendum labia movebis, melos sua-

vissimum mihi resonabis. » His dictis, comperit in superiori labio animæ suæ, aureis et vivis litteris scriptum, *Jesus*, in inferiori labio scriptum *Justus*. Unde per inscriptionem, *Jesus*, intellexit quod omnibus a se audire cupientibus salutem et misericordiam divinæ pietatis pronuntiare deberet. Per inscriptionem *Justus*, cognovit quod his qui duriori essent mentis, et blandis monitis non consentirent, divinæ justitiæ ultionem deberet proponere; ut vel sic minis terrendo corrigeret, quos suavibus monitis ad Deum trahere non valeret.

LECTIO OCTAVA.

DE DIGNITATE NOMINIS JESU.

1° *Hoc nomen continet reliqua omnia nomina quæ Christo tribuuntur, illaque transcendit.*

Varia nomina illi tribuuntur in Scripturis.

De illo enim loquens Isaïas, dicit: « Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est Principatus super humerum ejus, et vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis.» Hanc Scripturam latius explicabimus hic.

Dicit ergo *Parvulum nobis natum et datum esse*; non enim merito nostro sed sola gratia, « non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum magnam misericordiam suam, » ad nos venit. *Datus est*, non venditus, quia nemo potuit pro eo pretium dare, nemo tantum bonum mereri. Dicit etiam, *nobis natum esse et datum*, quia hominibus, non angelis natus est : *Nusquam enim Angelos apprehendit*, inquit Paulus : nec eos a peccato liberavit. Datus est vero nobis multipliciter, tanquam magister nostræ instructionis, tanquam dux nostræ peregrinationis, tanquam redemptor nostræ captivitatis. Datus ut frater et socius, ut pastor et cibus, ut fidejussor et pretium, ut sanctificator et sponsus, ut glorificator et merces.

Principatus super humerum ejus. Crux scilicet, in qua debeat exaltari, signum imperii sui, sceptrum regni : hanc jam a nativitate gerebat in corde, hanc amplectabatur et in spiritu, se in illa Patri offerebat, quam postea gestaturus erat in humeris, tanquam trophæum victoriæ suæ. Unde visus est a sibylla, et imperatori Augusto ostensus puer crucem gestans, in sole residens. Jam ergo ab initio Christum gravabat sceptrum hoc, et principatus.

Hunc vero parvulum multis nominibus dicit vocandum.

1° *Vocabitur admirabilis.* Utique quia Deus et homo, quod antea fuit inauditum, humilis et sublimis, parvulus et immensus, mortalis et immortalis, omnipotens et egenus, Verbum et infans, etc. Admirabilis certe in omnibus.

1. Admirabilis ejus Conceptio, Spiritu obumbrante, facta.

2. Admirabilis Nativitas, quia sine matris dolore.

3. Admirabilis Vita, quia fuit sine peccato.

4. Admirabilis Prædicatio: *Nunquam sic homo locutus est.*

5. Admirabilis in miraculis : *Nemo potest signa facere quæ facit.*

6. Admirabilis in Transfiguratione : *Facies ejus ut sol.*

7. Admirabilis in Passione: *Sol obscuratur, petræ scinduntur.*

8. Admirabilis in Resurrectione, in motu terræ, etc.

9. Admirabilis in Descensu ad inferos, totum terrens Satanæ regnum.

10. Admirabilis in Acensione, *gradiens in multitudine virtutis suæ.*

11. Admirabilis in corporis sui distributione, in Sacramento Eucharistiæ.

12. Admirabilis in Die Judicii, bonos coronans, malos damnans.

13. Admirabilis tota æternitate in magnificentia gloriæ.

2° *Vocabitur Consiliarius*, quia magni consilii angelus est, ipse est qui inspirat bona consilia. Unde cuidam hoc dat consilium: « Si vis perfectus esse, vade, vende omnia. » Alteri dixit : « Pœnitentiam age, alioqui veniens movebo candelabrum tuum. » Dicit et cuidam : « Suadeo tibi emere a me aurum ignitum. » Denique tota Scriptura plena est

consiliis ab eo venientibus. Ad hunc ergo consiliarium recurrendum est cum de statu deliberas, aut cum res gravis tibi incumbit, aut cum de salute cogitas. Et juxta consilium Tobiæ, « Pete ab eo ut vias tuas dirigat, et omni tempore consilia tua in ipso permaneant. » Cum enim homo per varia diverticula possit errare, non debet esse contentus suis aut hominum consiliis : sed debet confugere ad hunc consiliarium, qui nec falli potest, nec fallere. Unde monet Bernardus eos qui de statu deliberant, attendere ad ejus vocationem, relictis mundanorum hominum consiliis. « Vocat, inquit, magni consilii angelus. Quid adhuc aliena consilia præstolaris ? Vocat Oriens, et tu attendis ad Occidentem ! » Item bene consiliarius dicitur, qui secundum divinam naturam est Sapientia æterna : et ideo in ipso sunt consilia Sanctissimæ Trinitatis, ejus consilio et factus est, et regitur mundus. Et secundum naturam humanam, ipse ab initio conceptionis, per scientiam beatam perfecte conspiciebat omnia Dei consilia : circa futurum et præsens sæculum, circa angelos, circa electos et reprobos : et ut homo, peregit fidelissime sublimia illa consilia de redemptione hominum.

3° *Vocabitur Deus,* quia Creator omnium est : Deus ergo est, non participative, ut homines, de quibus dicitur : *Ego dixi : Dii estis.* Non abusive, ut idola, quæ dii vocantur cum sint opera manuum hominum. Non usurpative, ut aliqui homines superbi in terris, qui sibi nomen Dei usurparunt, nullum præter se agnoscentes, ut Nabuchodonosor, Herodes, Pharao, Sennacherib et similes. Sic Alexander se filium Jovis existimavit, ita ut Olympias mater ejus de illo conquereretur, quod adulteram eam faceret, dicens se filium Jovis. Christus ergo Deus vocatur, sed vere, sed essentialiter. Unde ut ostenderet se verum Deum, exclusit omnes deos gentium, veniens in hunc mundum, ut late diximus. Deus ipse est sive tonans in cœlo, sive vagiens in præsepio, sive latens in Ægypto, sive pendens in patibulo, sive jacens in sepulcro, ubique divinitatis suæ signa dedit.

4° *Vocabitur Fortis,* quia ubique potens, in cœlo, in mundo, in cruce, in sepulcro, in inferno. In mundo devicit mundum. In Cruce devicit peccatum. In sepulcro devicit mortem. In inferno devicit dæmonem. In aëre eum sanctificando; aëreas potestates, immo ubique dæmonem devicit, qui *fortis vocatur in prælio.* Ubique contra eum luctatus.

1. In cœlo enim juxta multos, propositus fuit Lucifero adorandus per fidem, invidit ille hominem Deum esse, et factum est prælium Luciferi cum angelis *et vicerunt eum in sanguine Agni,* ita ut virtute Christi, in æternum crucian di projecti sint in terram miseriæ et tenebrarum, ut multi interpretantur. Sic ergo vicit eum in cœlo.

2. Luctatus est adhuc in utero, dum ad Joannem pergens etiam in utero existentem, ab eo originale peccatum et dæmonis expulit potestatem.

3. Luctatus est in nativitate et pueritia, dum, ipso nascente, idola conticuerunt; et ipso Ægyptum ingrediente, diversis in locis corruerunt, de quo erat prædictum : « Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Ægyptum, et commovebuntur simulacra ejus. » Sensus est : Ipse vectus ulnis matris, tanquam nube levi, portabitur in Ægyptum, et eorum idola concident ad ejus præsentiam.

4. Præliatus est in deserto per quadraginta dies, et velut alterum Goliath supplantavit, *electis de torrente lapidibus,* hoc est, de Scripturæ sacræ flumine auctoritatibus.

5. Luctatus est in mundo, ejiciens de corporibus obsessis, ita ut dicerent : *Quare ante tempus venisti torquere nos?*

6. Luctatus est in cruce, et eum affixit ibi, de quo dixerat : « Nunc Princeps hujus mundi ejicietur foras. » Denique præliatus est inferno, dum vectes ferreos confregit, et prædam eripuit, ita ut de eo ascendente cum triumpho dicatur : « Dominus fortis et potens in prælio, ipse est rex gloriæ. »

5° *Vocabitur Pater futuri sæculi.* Ipse enim in nativitate attulit nobis novum sæculum, novam ætatem auream, per abundantiam gratiæ et donorum. In passione genuit nos, variis angustiis et doloribus, ut qui eramus filii hujus sæculi, essemus filii sæculi futuri. Ibi ergo regenerati sumus, et regenerationis nostræ locus fuit lateris ipsius vulnus. Item in resurrectione, inquit Petrus, « regeneravit nos in spem vivam, in hæreditatem incontaminatam, immarcessibilem conservatam in cœlis. » Denique post ascensionem, « misit spiritum

adoptionis suæ in corda nostra, in quo clamamus : Abba Pater, »respirantes ad futurum sæculum, et ad hæreditatem Patris nobis conservatam. Immo vero usque ad futurum sæculum nos velut utero suo gestat parturiens : quia dicit per Isaïam : « Audite me, domus Jacob, qui portamini meo utero, usque ad senectutem. » Domus Jacob et residuum domus Israël, vocat ibi fideles et electos suos : « Ego ipse, et usque ad canos ego portabo, ego feci et ego feram, ego portabo et salvabo. » Recte vero Vatablus vertit, *Pater æternitatis*. Utique Adam genuit nos tempori, Christus æternitati ; Adam morti, Christus resurrectioni ; Adam terræ, Christus cœlo ; Adam huic sæculo, Christus futuro : *Ille enim apparebat in carne qui electos adscribebat in æternitate*.

6° *Vocabitur Princeps pacis*, tum quia medium parietem solvens, fecit utraque unum ipse pax nostra, tum quia fuit *pacificans per sanguinem, sive quæ in cœlis, sive quæ in terris*, tum quia posuit fines nostros pacem sempiternam. Denique, ipse est auctor omnis pacis, sive cum Deo, sive cum conscientia nostra : quoties turbata est pax interior, ad hunc Principem pacificum nobis recurrendum est.

Audi alia adhuc nomina apud Isaïam, apud quem vocatur nomen ejus : Accelera spolia detrahere, Festina prædari. « Accessi, inquit, ad prophetissam, et concepit filium, et dixit mihi Dominus : Sume tibi librum grandem et scribe : Velociter spolia detrahe, cito prædare. Sic vocabitur puer, quia antequam sciat vocare patrem et matrem, diripiet spolia Samariæ. » Sensus est : Ostensa est mihi in visione prophetissa illa Virgo Maria, ad quam accedens vidi illam concipere et parere puerum, de quo dictum est : Voca nomen ejus : *Velociter spolia detrahe*. Non quod tali nomine litteraliter appellandus foret, sed quod jure sic vocari possit, eo quod res significata hoc nomine ei apte conveniat, quia diabolum et infernum spoliaturus est. Immo, quia antequam sciat naturali modo dicere, *Pater mi, Mater mea*, incipiet prædari : tot enim millia infantium diabolo eripuit, et tres reges ex infidelitate eduxit adhuc puer, idola per eum confracta sunt.

Iterum dicitur vocandus *Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus*, quod quidem nomen ei convenit, quia tunc singulariter *nobiscum* esse cœpit Deus, quando Verbum caro factum est. *Nobiscum*, per carnem et conversationem. *Nobiscum*, per opem specialem, gratiam ac illuminationem. *Nobiscum*, in Eucharistia, usque ad sæculi consummationem, de qua recte intelligi potest illud : *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus* (hoc est corpus ejus) *et ipse Deus cum eis erit eorum Deus*. Denique, *Emmanuel*, sive *Nobiscum Deus*, in tota æternitate, quia assumet nos ad se, et gloriabimur in divinitatis et humanitatis ejus limpida visione.

Alibi quoque vocatur nomen ejus, *Oriens*. Item vocabunt eum, inquit Propheta, *Dominus justus noster*. Hæc vero omnia nomina comprehenduntur in nomine *Jesus*. 1° Quid enim *Jesus?* nisi parvulus qui natus est nobis, et filius qui datus est nobis magnus et laudabilis in civitate cœlesti, parvulus et amabilis in civitate terrestri?

2° Quid est *Jesus*, nisi is qui est *Admirabilis* in nativitate, *Consiliarius* in prædicatione, *Deus* in operatione, *Fortis* in passione, *Pater futuri sæculi* in resurrectione, *Princeps pacis in beatitudine?* inquit Bernardus.

3° Quid est *Jesus?* nisi Emmanuel *Nobiscum Deus* in carne, in sacramento, in hoc sæculo, in futuro? Ab hoc nomine, *Emmanuel*, decurtatum est illud nostrum *Noel*, id est, nobis Deus, vel noster Deus, quod in hymnis natalitiis jubilando ingeminamus, ita ut inde Gallis hoc festum vocetur, *Noel*, sive parvi Emmanuelis festum.

4° Quid est *Jesus?* nisi filius ille, cujus nomen est: *Accelera spolia detrahere*. Ipse enim est velox spoliator, festinus prædator, qui brevi tempore spoliavit, infernum, orbem totum ad se convertens.

5° Quid est *Jesus*, nisi is cujus est *Oriens nomen ejus*, duplicem habens orientem, unum a Patre in æternitate, quia splendor gloriæ ejus, alterum a Matre in tempore, a qua egreditur ut splendor gloriæ nostræ ?

6° Quid est *Jesus*, nisi *Dominus Justus noster*, vel, ut alii legunt, *Dominus Justitia nostra?* Ipse enim factus est nobis, *Justitia, sapientia, redemptio, sanctificatio*, inquit Apostolus, ita ut Jesus nihil aliud sit, nisi is qui est *nostra redemptio, amor et desiderium, Deus Creator omnium, homo in fine temporum*.

Denique ut breviter omnia complectar, Jesus nihil aliud est, quam *Verbum caro*

factum, quod habitavit in nobis, a quo salus, gratia, gloria, sive in hac, sive in beata vita, per totam æternitatem nobis veniunt. Propterea comprehendit nomen Jesus omnia nomina sive pietatis, sive majestatis Christo competentia, inquit Bernardus. Sicut cum dico, *Rex Hispaniarum*, comprehendo omnes titulos qui Philippo adscribuntur : *Rex Castellæ*, *Portugalliæ*, *Aragoniæ*, *Navarræ*, etc., ita in hoc nomine, *Jesus*, comprehendo quod sit *sapiens*, *omnipotens*, *misericors*, *justus*, et alias infinitas perfectiones ei competentes sive ut Deo, sive ut homini. Et propterea dicitur hoc nomen, super omne nomen, tum quia excellit omne nomen sive angelorum, sive hominum, tum quia complectitur in se omnia alia Christi nomina, et illa transcendit.

2° *Hoc nomen inter cætera specialiter cedit Christo in titulum gloriæ æternum.* Ratio est, quia illud acquisivit merito passionis suæ. Adverte nomina quæ a parentibus, aut ex origine, aut a casu dantur, non ita æstimari, sed quæ heroïco aliquo actu parta sunt, in titulum gloriæ cedunt. Sic gloriosum fuit Jacob nomen *Israel*, quia obtinuit illud ob luctam quam habuit cum angelo. Sic Simoni *Petrus*, quia datum fuit ob firmitatem fidei et confessionem divinitatis. Sic gloriosa fuere nomina data ob victorias : Scipio dictus Africanus, et alter Asiaticus, ab Africa vel Asia subjugata. Itaque Christus habet plura nomina jure divinitatis, quasi a natura et origine, sed hoc acquisivit sanguine suo, et victoria contra hostem humani generis. Licet enim datum sit a nativitate, id tamen fuit ex præviso passionis merito, et ideo specialiter in illo gloriatur. Hinc voluit illud vertici crucis figi, tanquam triumphi sui insigne : tunc enim victoriam referebat de peccato et inferno : et crux columna triumphalis erat, in qua figi voluit hunc titulum gloriosum, *Jesus Nazarenus*. Quapropter licet Judæi odio moti apud Pilatum urserint ad delendum hunc titulum, id tamen speciali providentia Dei non potuerunt, ut semper maneret hic titulus gloriæ ab omnibus nationibus agnoscendus, crucis trophæo fixus. De quo prophetia præcesserat in titulo *Psal.* 57, ubi habetur : *In tituli inscriptione ne disperdas*, quod de titulo crucis intelligit Augustinus, quasi præviderit David Judæos conaturos titulum illum honorificum eradere, sed responsionem accepturos : *Quod scripsi, scripsi.* Et ideo specialiter ordinatum fuisse a Deo, ne tituli inscriptionem disperderent, aut corrumperent; propterea David psalmo suo hunc titulum præfixit.

Jubebatur summus sacerdos offerens sacrificium pontificalibus indutus, caput tiara tegere, ex qua penderet nomen Dei ineffabile, aureæ laminæ incisum, quod ligabatur vitta hyacinthina, ut fronti immineret. Hoc in figura. Nunc autem in veritate. Christus offerens sacrificium, purpureo sanguinis sui colore fulgidus, voluit pro tiara coronam spineam gerere, et supra apponi illud nomen gloriæ, *Jesus Nazarenus*, ut impleretur illud prædictum per Spiritum Sanctum : *Magnificentia illius in diademate capitis ejus.*

Hoc vero nomen dixi æternum esse, quia illud retinet, non solum usque ad mortem, in qua implevit officium Redemptoris, sed et per totam æternitatem, ita ut aliqui existiment, quod sicut Christus in pedibus, latere, et manibus habet cicatrices in cœlo, ita et in fronte retineat hoc nomen scriptum, *Jesus Nazarenus*, tanquam victoriæ suæ signum. Unde legimus illum apparuisse B. Edmundo, puerum puero, cum hac aurea scriptura in fronte, et dixisse : « Hoc nomen erit decus et memoriale tuum in æternum. » Illud ergo nomen non peribit in æternum, nec ejus memoria, sicut nomen quod sibi homines comparare student, alii per scientiam, alii per artem bellicam, alii aliis artibus; quorum memoria cum nomine statim pertransit, velut sonitus aut favilla quam ventus dissipat, licet illi aut pyramidibus, aut palatiis illa inscripserint.

Hinc memorabile est, quod scribit Plinius, auctores pyramidum Ægypti (quarum aliquæ partes Romæ extant, admirationem omnibus excitantes) ignotos mansisse justo judicio Dei, ita ut ignoretur quinam fuerint, cum tamen illi his fabricis nominis æternitatem apud posteros quæsierunt. Sic quam multi doctrina excellentes, post se totum mundum traxerunt, et nunc periit nomen eorum! Quam multi reges et principes triumphis celebres, nomen suum æternitati consecrare existimarunt, *et periit memoria eorum cum sonitu*, ipsi autem in flammis permanent æternum cruciandi! De his potest dici illud Job : « Transierunt sicut naves

poma portantes, » quæ aliquid odoris relinquunt in transitu, sed statim iste odor flatu venti dissipatur et finitur, sic et nomen eorum. De nomine vero *Jesu* dicimus, quod nec tempora, nec oblivio, nec Judæorum aut hæreticorum blasphematorum rabies, illud delere poterit, sed per omnia ætatum et sæculorum tempora, perennabit gloriosum cœlo et terra. Reges sceptra, imperatores diademata, pontifices tiaras submittent illi ; angeli et seraphin illud adorabunt, et tartarei spiritus ad illud trement.

Advertunt hic aliqui, quod sicut nomen Antichristi continet numerum 666, ita nomen Jesus juxta litteras græcas numerum 888. Unde Beda dicit : Sancti nominis Jesu non tantum etymologia, sed et litteræ juxta numerum suum perpetuæ salutis mysterium redolent. Numerus enim octavus est symbolum salutis : *Octo animæ salvæ factæ sunt.* Est symbolum gloriæ et requiei ac æternitatis. Est figura Novi Testamenti, sicut septenarius Veteris, quia nobis festus est octavus, illis septimus dies. Ut ergo Deus significaret omnia hæc mysteria, scilicet Christum esse salutis nostræ auctorem, Dominum æternitatis, Novi Testamenti principium, voluit nomen Jesus habere triplicatum numerum octavum. Idem dicit Beda, triplicatum illum numerum 888 significare triplicem resurrectionem, quam Christus operatur. Est enim causa resurrectionis animæ ad gratiam, resurrectionis corporis ad vitam, et resurrectionis nostræ ad vitam immortalem. Hinc Tertullianus discutiens illud : *Ego sum Alpha et Omega*, dicit alphabetum Græcorum, qui sapientia excelluerunt, divisum esse in triplicem numerum octavum, sunt enim in eo monades octo, decades octo, et hecatondæ sive centenæ octo, ita ut ex his fiat numerus 888, quem continet nomen Jesus.

Concludendo hic adjicio, nomen hoc æternum nobis ad æternitatem esse ducem. Unde summe fructuosum est in egressu ex hac mortalitate, in extremo spiritu illud invocare : nempe nomen est vitæ contra tenebras mortis : nomen terribile contra incursus malignorum spirituum, omnes tunc vires ad hominem supplantandum intentantium. In figura hujus rei, Jacob moriens dicitur adorasse fastigium virgæ, quam Joseph habebat. Illa juxta B. Ephrem figura erat crucis, et fastigium significat tabellam, in qua hoc nomen, *Jesus Nazarenus*, exaratum erat. Moriens ergo in fide Redemptoris, irruit osculaturus et veneraturus sanctum nomen ejus, cujus aspectu frui non poterat : ut sicut nunc christiani morientes, ore vel corde invocant illud, ita ipse exosculans et corde colens discederet. Unde et Genes. 48, dicitur adorasse Dominum, non Joseph, quasi in figura Christum adorarit, et nomen ejus. Unde etiam dicit : « Expectabo salutare tuum, Domine. »

Quicumque vero in vita zelati sunt pro honore nominis ejus, illud habuerunt favorabile in morte, tanquam solatium et præsidium. Sic beatus Bernardinus extremum spiritum reddidit, dum a fratribus in choro cantaretur illa antiphona : « Pater, manifestavi nomen tuum coram hominibus ; » ipse enim hoc Deo poterat dicere, qui nomen ejus tulerat coram regibus et populis. Sic beatus Franciscus pronuntians versum illum : « Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo, » spiritum inter manus Redemptoris consignavit. Sic beatus Ludovicus in extremo spiritu pronuntiabat : « In conspectu angelorum psallam tibi, et confitebor nomini tuo. » Sic beatus Cœlestinus tanquam cygnus cœpit decantare psalmum : *Laudate Dominum de cœlis*, ubi invocantur omnes creaturæ ad laudandum nomen Domini ; et pronuntians illud : *Omnis spiritus laudet Dominum*, animam quasi sacratam columbam emisit ad sinum Dei sui. Sic D. Paulus capite plexus ter pronuntiat *Jesus*, et tres fontes erumpunt.

IN FESTO NOMINIS JESU.

Oleum effusum nomen tuum. Ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis.

Singula hujus sententiæ verba ponderabimus. 1° Nomen Jesu vocat *oleum*, quia sicut oleum superfertur cæteris liquoribus, inquit Bernardus, ita hoc

nomen supereminet omnia alia nomina, sive angelorum, sive electorum omnium. In libro vitæ in quo descripti sunt omnes electi, ante omnia scriptum est benedictum nomen Salvatoris, quia in ipso nos omnes electi sumus. « In capite libri scriptum est de me. »

Item hoc nomen superat omnia alia nomina ipsius Christi. Tradunt doctores sanctius ac venerabilius esse, quam nomen Dei tetragrammaton et ineffabile, quod vulgo dicitur Jehova. Quod non licebat proferre, nisi sacerdoti summo, et hoc tantum in sanctuario, tempore jejunii, et in benedictione sacerdotali, inquit Harphius. Et dicitur ineffabile, quia ejus significatio ab humano corde comprehendi non potest. Loco vero ejus ponitur Adonaï, quando in Biblia reperitur. Ratio vero, cur nomen Jesus excellat, est quia Jehova significat: *Eum qui est*, et idem est re cum illo, *Ego sum qui sum*, Jesus autem significat eum qui est, qui creator est, ac simul perditos salvat, vivificat. Declarant id sequentes antitheses. 1. Jehova fons et principium entis, Jesus fons et principium gratiæ, gloriæ, et salutis. 2. Jehova fuit Judæorum et Veteris Testamenti legislator, Jesus christianorum et Novi Testamenti legifer et doctor. 3. Virtute nominis Jehova contritus fuit Pharao et Ægyptus, virtute nominis Jesu, diabolus et infernus. 4. Virtute nominis Jehova, Hebræi mare transierunt, virtute nominis Jesu christiani per ejus sanguinem transeunt. 5. Virtute nominis Jehova in terram promissam appulerunt, virtute nominis Jesu christiani ad cœlum veniunt. De litteris vero nominis Jesu et Jehova an sint eædem, vide Cornelium a lapide. Num. 13, v. 17.

Oleum quoque dicitur hoc nomen, *quia pascit, lucet, ungit. Lux, cibus, medicina*, ut late tradit Bernardus. Et sicut oleum vulnus lenit, ita vulnus in circumcisione inflictum hoc sacro nomine est mitigatum.

2° Dicit *Effusum oleum* : hoc cœpit impleri in ejus impositione, tunc namque cœpit aperiri unguentum istud odoriferum et effundi : Joseph, Maria et alii tunc ejus odorem suavissimum senserunt. Sed magis adhuc effusum est in ejus prædicatione : quia tunc per totum orbem ad barbaras usque nationes ejus pervenit odor : « A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini. » Sicut Maria fundente unguentum, tota domus repleta est odore, ita hujus nominis prædicatione totus mundus, ne solum mundus, sed et cœlum. Angeli enim odorem senserunt, et recreati sunt, immo et inferi, nam et sancti Patres, et animæ purgatorii non fuerunt exortes gaudii ex hoc oleo lætitiæ prodeuntis. Antequam ergo angelus hoc nomen revelaret Joseph, unguentum hoc velut clausum erat, odor, virtus, et suavitas ejus ignota; tamen per rimulas quasdam aliquid hujus odoris patriarchæ et prophetæ præsenserant. 1. Isaac suboleverat illud, dum benedicens Jacob dicit : « Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. » Senserat odorem Christi (cujus personam gerebat Jacob), qui debebat esse ager plenus gratiis et donis odoriferis. 2. Jacob quoque ejus aliquam notitiam videtur habuisse, dum moriens dicit : « Expectabo salutare tuum, Domine. » Septuaginta legunt : « Expectabo Jesum. » Et paraphrasis chaldæa habet : « Non expectabo salutare Gedeon, filii Joas, quæ est salus temporalis, neque salutare Samson filii Manue, quæ est salus transitoria, sed resurrectionem filii David. » 3. Isaïas etiam præsenserat nominis hujus odorem, dum respirans ad illum inclamat : « Utinam dirumperes cœlos, et notum fieret nomen tuum. » 4. Plenius Habacuc ejus odore recreatus inclamat : « Ego autem gaudebo in Domino, et exultabo in Deo Jesu meo. » 5. Aperte tamen cognitum non fuit illud mundo, donec electi sunt qui illud effunderent, *portantes coram gentibus et regibus*, ut Paulus et alii.

3° Dicit, *Nomen tuum*, quia respicit ad hoc nomen *Jesus*, quod est proprium ipsius sponsi; nomen enim Jesus est proprium, reliqua alia nomina, ut diximus, communia sunt, vel appellativa, vel metaphorica. Item dicit, *Nomen tuum*, nam specialissime Jesus est nomen ejus, quia ejus meritis, passione, sanguine acquisitum; nomen in quo gloriatur, tanquam speciali titulo victoriæ, quam tulit de peccato, morte, inferno, ut late deduximus.

4° Addit : *Ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis*. Nempe hic fuit fructus unguenti hujus effusi, quod animæ piæ ad odorem ejus accurrerint, et nomen illud suavissimum amarint nimis, hoc est, amarint vehementer et ardenter. Adolescentulæ ergo sunt animæ castæ, Agni pedissequæ, etiam sponsæ sunt.

Vel si mavis, adolescentulæ sunt incipientes, pedissequæ sunt proficientes, sponsæ sunt animæ perfectæ. Omnes illæ hoc odore recreatæ sunt, et dilexerunt hoc nomen odoriferum; quia pro illo tormenta, cruces, mortem toleraverunt, et sanguinem fuderunt, Agnes, Cæcilia, Lucia, et tot centenæ virgines. Et quare non amarent nomen amoris, nomen sponsi sui, quod cordi suo cupiebant impressum, tanquam signaculum amoris perpetui? Ad ejus solam pronuntiationem ardebant, et cor eorum liquefiebat. Quid putas in tormentis fortes illas effecit, nisi hoc nomen, pro cujus gloria pugnabant, quod in mediis flammis invocabant?

Habes novissime in Japonia, quando regulus Arimæ cædi christianorum tribunal erexerat, mox ad viginti christianorum millia sese ultro præsentarunt. Territus tyrannus paucorum nece furorem suum satiavit, ex illis octo vivos cremari jussit, inter quos erat pater et mater cum filio duodenni et filia viginti annorum, quæ in mediis flammis exultans, carbones ardentes capiti suo imponebat, quasi purpureis rosis se coronans. Frater ejus solutis igne vinculis, prunas cum gaudio calcans, ad matrem pariter ardentem gratulabundus accurrit, terque sanctissima, *Jesu et Mariæ*, nomina alta voce inclamans, et sanctæ matris suæ gaudia cumulans, ad ejus latus extinctus concidit anno 1617.

Vide etiam quomodo oraverit B. Theophila, cum ad lupanar duceretur violanda: « Mi Jesu, inquit, mea lux, meus spiritus, meus amor, serva, o Sponse, sponsam, serva, fons castitatis, castitatem meam, etc. Historiam supra late retulimus.

De B. quoque Mechtilde legimus, quod cum luctaretur cum gravissimo morbo in extremis, nihil aliud resonabat ad singula, quam : « O bone Jesu, o bone Jesu. » Unde et vox Sponsi sui ad eam venit : « Veni, Benedicta Patris mei, posside regnum, quod tibi paratum est a constitutione mundi, » de quo infra latius.

Neque vero solum animæ piæ, sed et in peccatis fœtentes, et velut mortuæ, ad ejus odorem attractæ sunt. Ad nomen hoc tanquam ad nomen vitæ respirarunt, dicentes Domino : « Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo, multum est enim, » ita ut luce hujus nominis e tenebris peccatorum et umbra mortis emerserint. Quidni enim eas attraheret nomen hoc pietatis, misericordiæ, mansuetudinis, salutis, quod suo odore habet vim dispergendi fœtorem omnem infernalem, fumum peccati, suggestiones fœtidas maligni?

Trahe ergo, Domine, omnes animas pias, trahe omnes torpentes, omnes mortuas in peccatis, odore nominis tui, ad te : habet enim nomen hoc funiculos amoris, quibus omnes sibi ligatos trahat. Trahe rebelles, ut currant in odorem unguentorum tuorum, post exempla virtutum odoriferarum. Trahe justos per cruces, spinas, tormenta, sanguinem, mortem, ut omnes zelentur, et certent pro gloria nominis tui.

IN EODEM FESTO.

In sole posuit tabernaculum suum.

Consuetudo pingendi nomen Jesu ad modum solis radiantis, ortum maxime videtur habuisse a tempore D. Bernardini. De illo refertur, quod cum de divinis rebus vehementi zelo concionaretur, inter cætera contra tabulas lusorias et tesseras ita zelose egit, ut multi permoti, illas flammis absumerent. Qua de re indignatus quidam, qui ex iis lucrum captabat, Beatum virum accessit, conquestus se ad inopiam redactum. Rogat Bernardinus, an aliud artificium calleat? Negat ille. Bernardinus ergo circino circulum expressit, in eoque solem depinxit, et in medio sanctum nomen Jesus, cujus summus erat cultor. Immo de illo adeo sublimiter concionatus Romæ fuit, ut quidam ejus verba non capientes, hæresim ei impingere voluerint : ac postera die, illo concionante, ut miraculo concionis ejus veritas indicaretur, nomen Jesus in tali forma qualem pinxerat, miro splendore supra illum apparuit. Hanc ergo effigiem jussit virum illum arte imitari, ex qua opes non paucas congessit. Et hæc est causa, cur Ber-

nardinus solem in manu gestans depingi soleat cum nomine Jesu.

Apte vero in sole ponitur et repræsentatur hoc nomen, tanquam in symbolo suo. Quid enim est sol, nisi « lampas universi, oculus mundi, pulchritudo cœli, jucunditas diei, mensura temporum, vigor nascentium, dominus planetarum, decor stellarum? » inquit Ambrosius. Quid est nomen Jesus, nisi lampas totum orbem illuminans, et splendore illustrans? De quo dicebat Propheta: « Propter Sion non tacebo, donec egrediatur ut splendor Justus ejus, et Salvator ejus ut lampas accendatur. » Nempe nomen hoc pulchritudo est Ecclesiæ, et in die gratiæ tota jucunditas animarum sanctarum. Vigor quoque est plantarum, hoc est fidelium, qui sunt plantæ in horto Ecclesiæ, vigorem et incrementum omne ab hoc nomine mutuantes et sugentes. Denique hoc nomen decor est stellarum, hoc est electorum : quia ab illo omnem splendorem suum participant, in illo gloriantur. Omnis salus, omnis vita, omnis gratia, omnis gloria, virtute hujus nominis justis et electis provenit : sicut omnis lux, qua superiora vel inferiora illuminant, vel illuminantur, a sole procedit. Sicut ergo sol illuminat montes, valles et terræ penetralia, ita hic mysticus sol illuminat cœlum, mundum, purgatorium : illuminat etiam incipientes, proficientes, perfectos, radio recto, obliquo, reflexo. Item sicut sol luce sua vespertiliones et talpas in antra fugat : ita virtus hujus nominis idola fugavit, infidelitatisque noctem et potestates tenebrarum. Hunc solem tulerunt apostoli per quatuor orbis plagas, ut implerentur Scripturæ : « A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini : Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! »

Ut vero virtus hujus nominis exprimatur, aptissime ei attribuuntur radii sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum.

1° Per radios sursum tendentes significatur virtus hujus nominis ad cœlos usque pertingere, et ibi illuminare beatos, et lætificare angelos. Adorant enim ipsi hoc nomen summa cum reverentia, ejus laudes canunt, et omnem gloriam suam ejus virtuti attribuunt. Sic seniores in Apocalypsi mittebant coronas suas ante thronum Agni, hoc est, ante nomen Agni, cui omnes electorum coronæ adscribi merito debent. Nec vero mirum, quod suis litteris in unaquaque parte virgæ hoc nomen lætificat civitatem Dei, non solum beatas animas, sed et angelos, cum hoc nomen sit nomen illius qui caput est hominum et angelorum, qui multa dona gratiæ et charismata in eos influit.

2° Radii deorsum significant animas purgatorii ab hoc nomine refrigerium participare, quando pro illis hoc nomen invocatur. Item significant luce ejus terreri infernum et Satanæ regnum. Unde dicit Christus : *In nomine meo dæmonia ejicient.* Quæcumque mira apostoli circa obsessos fecerunt, in virtute hujus nominis fecerunt. Magna prodigia patrata sunt per virgam Moysis, dicuntque Hebræi virgam habuisse hanc virtutem ex nomine Dei ineffabili. Unde Abulensis explicans illa verba : *Moyses portans virgam Dei in manu sua*, dicit ideo dici virgam Dei, quia litteras nominis Dei haberet circumscriptas. Hinc aliqui dicunt fuisse virgam quadratam, ita ut nomen Dei quadrilitterum unam ex singulis habuerit. Quidquid sit, longe plura operati sunt apostoli prodigia, et majora in virtute nominis Jesu. Similiter et apostolici viri ad Satanæ ejectionem virtute hujus nominis usi sunt.

3° Radii a dextris significant justos omne lumen ab illo accipere : quidquid enim lucis, quidquid donorum Dei habent, virtute hujus nominis habent, apostoli charitatem eminentem, martyres constantiam, confessores pietatem, sacerdotes zelum, anachoretæ austeritatem, virgines castitatem ac puritatem. Ideo eis hoc nomen totum cordis gaudium est, totus amor, spes, cibus, gloria : *Ipsis mel in ore, melos in aure, jubilus in corde*, ideo cantant ei canticum novum et jucundum, *quia exaltatum est nomen ejus solius.*

Beatus Franciscus tanta cordis et oris suavitate nomen illud repetebat, ut cum illud pronuntiasset, labia sua propter suavitatem lamberet : et præcipiebat fratribus, ut ubicumque reperirent illud in chartis forte dispersis, loco honorifico reponerent.

B. Antonius in tentationibus suis ad illud recurrebat. Unde cum semel gravissime conflictatus, imo obrutus, et in terram prostratus fuisset, luce quadam cellulam intrante, recreatus, sentiens Domini adventum, inclamabat : « Ubi eras, bone Jesu? ubi eras, bone Jesu? »

Divus Augustinus fatetur sibi in deli-

ciis fuisse a puero dum ait: « Hoc nomen Salvatoris mei filii tui, in ipso adhuc lacte matris, tenerum cor meum pie biberat, et alte retinebat, et quidquid sine hoc nomine fuisset, quamvis litteratum, expolitum, et veridicum, non me totum rapiebat.

D. quoque Bernardus : « Aridus est omnis animæ cibus sine hoc oleo, insipidus si non hoc sale conditur. Si scribas, non sapit mihi, nisi legero ibi Jesum; si disputes aut conferas, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Jesus. »

Alphonsus a Spina, ordinis divi Francisci, famosus et zelosus prædicator, ita huic nomini afficiebatur, ut viginti quatuor continuas conciones de illo ad populum habuerit. Cum vero mire salutem animarum sitiret, et totus incumberet, ut Christo eas lucrifaceret, semel melancholica quadam imaginatione subrepente, tristior agebat apud puteum Vallesoletani conventus, cogitans anxius, an frequentibus concionibus fructum faceret. Et vocem e sublimi audivit, jubentem ut situlam in puteum demittat, et aquam hauriat. Cum obtemperasset, viginti quatuor subalbos lapillos, Jesu nomine insignitos, in fundo situlæ reperit, juxta 24 conciones, quas paulo ante de nomine Jesu habuerat. Unde confirmatus, totis nervis postea prædicationis officio incubuit.

Quid de sancto Ignatio dicam? Hic martyrio vicinus frequentissime illud corde et ore revolvebat, *Jesus amor meus*. Quod etiam sæpius repetit in epistola quam scripsit ad Romanos. Hinc aliqui dixerunt per carnifices extractum ei cor fuisse, in quo inventum fuerit nomen Jesu scriptum aureis litteris : quamvis id neget Baronius, probans auctoritate aliquorum Patrum Ignatium vivum leonibus objectum fuisse, et, ut optaverat, totum ejus corpus, et ipsa quoque ossa dentibus eorum comminuta et commolita fuisse, ut verum foret : « Frumentum Christi sum, dentibus bestiarum molar. »

D. Paulus in hoc nomine ita oblectatur, ut singulis fere periodis illud repetat in epistolis suis. Unde quantum potui annotare, repetit illud ducenties decies novies : etusque ad mortem ei in deliciis fuit, ita ut capite plexus, cum illud separatum foret a corpore, tres dans saltus, tertio nomen Jesus pronuntiarit : et tres fontes eruperunt, qui adhuc Romæ ostenduntur.

4° Radii a sinistris significant per illud peccatores (qui per eos qui a sinistris sunt intelliguntur) ad lucem revocari. Respirant enim hi ad nomen hoc salutis, ad nomen vitæ, spemque concipiunt, lacrymantur, et corde finduntur, concipientes novum salutis desiderium et ardorem. Unde dicebat Propheta : « Utinam descenderes, et notum fieret nomen tuum, tunc enim montes defluerent a facie tua, et aquæ arderent igni. » Sensus est : Superba hominum corda, tunc vi nominis, et vi gratiæ tuæ emollires et inflecteres, et faceres, ut torpida et frigida eorum corda, tanquam aquæ, igne amoris tui accenderentur. Vocat enim ibi superbos *montes*, quia duritie et altitudine rupibus similes sunt. Vocat frigida corda *aquas*, quia in illis scintillæ divini amoris extinguuntur : sed nullum est cor adeo superbum et durum, adeo frigidum et rigidum, quin se demittat et exardescat, in consideratione amoris, quo Filius Dei erga nos afficitur, qui amor hoc nomine Jesu significatur. Et ideo optat Propheta, ut notum fiat nomen ejus.

Solebant antiqui, ut efficaciam Dei benigne nos respicientis indicarent, solem pingere cum triplici radio. Horum unus acervum nivis tangens eum liquefaciebat. Alter dirigens se contra rupes, petras ibi findebat et comminuebat. Tertius directe ferebatur super hominem mortuum, et illum suscitabat. Quis non videat hos omnes effectus in sole hoc nostro? Liquefacit enim radiis suis nivem, hoc est frigida hominum corda, ita ut in lacrymas defluant. Hinc illud de D. Magdalena :

Nix ego, sol Christus, radiorum ardore liquesco.
An mirum ex oculis si fluit unda meis?

Secundo, findit *petram*, hoc est, dura et obstinata corda conterit ad pœnitentiam virtus hujus nominis.

Tertio, mortuum suscitat, quia animas in peccatis mortuas potens est ad vitam reducere. Ideo ergo peccatores ad illud accurrunt, et Domino dicunt : « Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo. » Et David in persona eorum dicebat : « Benedicat anima mea Domino, et omnia interiora nomini sancto ejus, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, etc. »

Ergo quicumque jaces in tenebris et umbra mortis, ne avertas oculos a fulgore hujus sideris. Quicumque fluctuas

inter procellas et scopulos tentationum, ne avertas oculos a fulgore hujus sideris, et senties auxilium salutis. Quicumque criminum immanitate turbatus, et conscientiæ fœditate confusus, judiciique horrore perterritus, desperationis abysso es proximus, Jesum cogita, Jesum invoca, ne avertas oculos a fulgore hujus sideris. Sic vere experieris, quam merito *vocatum sit nomen ejus Jesus, quia salvat populum a peccatis eorum.*

LECTIO NONA.

DE NOMINE CHRISTUS.

1° *Christus est nomen dignitatis et officii, significatque in eo triplicem dignitatem supremi Sacerdotis, Regis et Prophetæ.*

Hos Deus per unctionem consecrari præceperat, quia majestatem Dei in terris referunt, et Christi vocabantur. « Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari. » Ubi posterius est explicatio prioris. Significabantur ergo per hanc unctionem gratia et virtute quadam imbui, quam in plebem diffundere deberent : hoc enim significat oleum quod supernatat, imbuit, et se diffundit. Inde per excellentiam, noster Messias hebraice, græce Christus, latine unctus dicitur, non oleo materiali, sed omnium donorum plenitudine, quæ copiosius effusa sunt in Christum quam in ullam creaturam : « Non enim ad mensuram dedit Pater Spiritum Filio. » Gratia ergo in illo est quasi infinita, quia debebat ipse cæteris mensuram aliquam gratiæ ac spiritus sui immensi communicare.

Sicut sol habet plenitudinem lucis, quia continet lucem, qua lucidus est, qua illuminat cætera, et qua illuminantia sunt ; quia omnis illuminatio siderum ab eo fit : sic Christus plenitudinem habet gratiæ sanctificantis, quia sanctus est in summo gradu, et quia alios sanctificat, et quia aliis virtutem sanctificandi donat, et quia omnis sanctitas ab eo est : « De plenitudine enim ejus omnes accepimus. » De hac unctione dicitur in Daniele : « Ungetur Sanctus Sanctorum, » tali scilicet unctione quæ non solum sanctum eum efficiat, sed etiam Sanctum Sanctorum, hoc est, alios sanctificantem.

De hac etiam unctione recte intelligitur illud : « Dilexisti justitiam, propterea unxit te Deus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. » Sensus est : Ipse Pater donis Spiritus Sancti, et gratiis quæ animam mire lætificant, unxit te, et consecravit abundantius quam omnes sanctos, qui eas a te participare debent : ad hunc vero finem unxit te, ut diligeres justitiam, et odires iniquitatem, et ita haberes virgam, regnum, et thronum æquitatis tibi perpetuum.

Credimus ergo hic Christum unctum tanquam sacerdotem supremum, cujus omnes alii sunt ministri, quia per eos offert, consecrat, baptizat, absolvit, et omnia sacramenta conficit. Unde etiam malitia ministerium non inficitur, quia principalis sacerdos est innocens et immaculatus, a quo omnis vis sacramenti et ministerii. Hoc oleum et gratia, sive virtus qua Christus ut sacerdos unctus est significatur, per *unguentum quod a capite Aaron in barbam et oram superiorem vestimenti ejus descendebat*, quia scilicet unctio hæc a Christo capite et pontifice nostro defluit in apostolos et prælatos Ecclesiæ, qui per barbam intelliguntur, quia proxime Christo adhærent et virile ejus robur ostendunt : deinde per illos in oram superiorem vestis, hoc est, in ministros minores Ecclesiæ.

2° *Redemptor noster Christus etiam dicitur, quia unctus tanquam Rex.* Hinc portatin fœmore sive in humanitate scriptum : *Rex regum, et Dominus Dominantium.* Docent theologi, quod Christus, etiam quatenus homo, habuerit, dono Patris, dominium super omnia regna, non solum indirecte, quatenus expediens esset ad finem supernaturalem, sed etiam absolute, potens de illis suo arbitrio disponere, reges deponere absque cujusquam injuria. Quod tamen dominium non est plane supremum, et independens sicut in Deo, nec plane humanum et temporale, sed medium quoddam inter divinum et mere humanum. Unde non impediebat aliorum

verum dominium, quia est superioris ordinis, sicut nec divinum ulla impedit.

Porro tale dominium Christo conveniebat, ob dignitatem personæ, quia naturalis est hæres Dei, qui est Dominus omnium, et propterea dicit : « Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. » Et Apostolus asserit omnia ei subjecta præter Deum. Conveniebat iterum hoc, ut perfectius impleretur figura Melchisedech, qui vere habuit potestatem regiam et sacerdotalem tanquam diversas ; et figuram Jesus Josedech, qui apud Zachariam ornatur duplici corona, ut una significet sacerdotalem, altera regiam, qua Christus ornari debebat. Quotquot ergo reges, quotquot judices in orbe, jura, leges, judiciaque administrantes, quacumque dignitate fulgeant, ministri hujus regis sunt, et coram illo ut rege et judice supremo comparaturi sunt; ubi, inquit Hieronymus, nudo latere palpitabunt, et virgam ferream experientur, si virgam directionis non recte erga subditos gestarint.

Secundo, unctus est tanquam rex, ob regnum spirituale super Ecclesiam : « Constitutus sum Rex super Sion montem sanctum ejus. » Officium regis mira providentia præstat Ecclesiæ, illam regens, protegens, leges præscribens, largiens vires et perseverantiam. Regnum ergo hoc in terris inchoatur, in cœlis perficietur, quando in die judicii perfecte omnia ei subjicientur. Licet vero ad hoc regnum tam boni quam mali pertineant, tamen specialiter dicitur regnare in bonis et electis, qui se ejus legibus conformant. Unde dicitur *regnaturus in domo Jacob*, non temporali, sed spirituali, in Ecclesia et populo fideli, et maxime in electis suis.

Notandum enim quod potius dicatur in domo Jacob regnaturus, quam Noë, Abrahæ, vel Isaac. Primo, quia Jacob primus Deo domum consecravit, dum *erexit lapidem fundens oleum*, erat enim ibi figura Ecclesiæ et domus Dei. Secundo, quia in domo Noë reprobatus est Cham, et Chananæi infideles ex illo orti. In domo Abrahæ, Ismaël et Ismaëlitæ. In domo Isaac, Esaü, ex quo Idumæi idololatræ. In domo autem Jacob, tota familia recepta est in populum Dei, et ideo hæc domus est figura fidelium et electorum. Regnum vero hoc Christi spirituale, æternum est, de quo dicitur : « *Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi, regnum tuum, regnum omnium sæculorum.* Unde hoc est discrimen inter regnum Christi et aliorum regum, quod illud sit firmum et æternum, hoc labile et caducum. Et hoc oritur ex diversitate fundamenti, ex quo pendet firmitas ædificii. Illa enim cœperunt fundari in infirmo fundamento, aliqua quidem in tyrannide, alia in ambitione et inani gloria : his infirmis fundamentis nixa facile evanescunt, et in ventum resolvuntur. Testis est Daniel et Zacharias, quibus quatuor monarchiæ ostensæ sunt sub figura quatuor equorum, et dictum est : *Hi sunt quatuor venti*, quibus verbis manifeste exprimitur eorum caducitas. At regnum Christi non in tyrannide fundatur, cupiditate, ambitione, *sed in virga directionis*, hoc est in justitia, sanctitate, mansuetudine, in vitæ integritate, quæ omnia fundamenta incorruptibilia sunt.

Hoc quoque quod asserimus, demonstratum fuit in Daniële sub figura statuæ quatuor diversorum metallorum, auri, argenti, æris, ferri, quæ significabant quatuor imperia, scilicet Assyriorum, Græcorum, Persarum et Romanorum; sed fragili innitebantur fundamento, quia pars pedum statuæ erat ex luto. Unde venit lapis de monte, hoc est Christus de Virgine (quæ dicitur mons ob virtutum excellentiam) et comminuit statuam, quando scilicet omnia regna mundi pro majori saltem parte Christo fuerunt subjecta per fidem : perfecte autem in die judicii, quia omnis potestas temporalis auferetur : et omnes reges, et omnis creatura Christo, velit nolit, subjicietur. Unde potestas ejus dicitur, *Potestas æterna quæ non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur.* Quam vero volubilia sint mundi regna, patet in summo imperio, quod ad tot gentes jam diversas, et toties translatum est, et tot mutationes passum est.

Quid ergo superbient reges, quorum adeo caduca est potentia? Hi si comparentur ad Christum regem et ejus regnum, umbratici potius et comici vocari merentur : quia adeo caduca sunt eorum regna, ut non nisi umbræ et scenæ videantur, immo somniantium principatus. Augustus Cæsar agnovit quam fluxa foret regnantium gloria, qui cum per annos amplius quinquaginta imperasset, et jam lecto æger decumberet, circumdatus familiaribus suis, dixit : « Quid vobis videtur, amici mei? An non personam meam in hac mundi fabula commode

egisse videor, per tot annorum spatia? Valete ergo et plaudite.» Interim magna erit regibus his anxietas, dum Christo regi et judici de sua administratione reddere debebunt rationem. Hoc nostro tempore sat manifestavit Philippus Hispaniarum rex.

Hic videns morbum suum lethalem esse, per peccatorum confessionem se præparat. Illa perfecta, multas anxietates in animo sensit, interrogans sæpius confessarium, recte ne omnia peracta forent; et aperiens ei cordis anxietatem, dixit se valde concuti timore judiciorum Dei, cui jam de tot annis et tot regni negotiis deberet reddere rationem. Mitigat anxietatem quantum potest confessarius, repræsentans ei tum misericordiam ipsius Dei, tum opera multa Deo grata, in defensione fidei catholicæ ab eo facta. His non satis sedatus, altero die concionatorem suum ordinarium Patrem Florencia advocat, et ait ei: «Meministine, Pater mi, te ipso cinerum die dixisse, aliquem auditorum tuorum ante quadragesimæ finem moriturum? Id ab eo tempore quasi mihi dictum assumpsi, et, ut video, brevi Deus terminaturus est dies meos, sed non sine timore meo. Utinam viginti duobus annis quibus regno præfui, sæculum relinquens, in solitudine mihi et Deo meo vixissem!» Respondet Florencia: «Quod tunc effectu et reipsa præstitisses, nunc affectu et animo fac, et solatium inde reperies. Depone ad pedes Regis crucifixi, regnum, vitam, salutem, id velles tunc præstitisse.» Exhibuit ergo ei imaginem Crucifixi, et ait rex, Christi Jesu pedes osculans: «Vere ex animo hic et vitam, et principatum depono, et quæcumque Deus mihi dedit.» Vocato postea filio: «Ecce ingredior,» inquit, «viam patrum meorum: ut non pœniteat te regnasse, sicut nunc me pœnitet, esto pater pauperum, justitiæ zelator, et gloriæ Dei, nihil tibi placeat quod Deo displicere potest. Hunc quoque Crucifixum accipe, quem Carolus proavus tuus, patri meo, ipse mihi, ego autem tibi testamento lego, ut memor sis in omnibus gloriam ejus tueri.» Tandem concionatori valedicens, dixisse dicitur: «Vade, pater, et publice notum potes facere, regem Hispaniæ, post tot regni annos invenisse, quod regnare amabile sit et dulce in hac vita, amarum in altera.»

Hoc quoque speciale est in Christo, Luod rex fuerit unctus jam ab ortu suo et princeps regum terræ constitutus. Rex ergo erat in præsepio, rex in pannis, rex in persecutione Herodis. Unde inquirunt alii reges: *Ubi est qui natus est rex Judæorum?* Neque desinit per mortem rex esse, sicut alii reges: quia rex est in cruce, rex inter latrones, rex in morte, cui hic titulus gloriosus adscribitur: *Jesus Nazarenus Rex Judæorum*: qui tribus præcipuis orbis linguis descriptus est, ut intelligatur, inquit Cyrillus, non unius nationis, sed totius universi rex esse.

3° *Christus etiam unctus est propheta.* Hic est supremus magister et interpres divinæ voluntatis arcanorumque mysteriorum, a quo totus orbis Patris notitiam accepit, de quo dicitur: «Prophetam de gente tua suscitabit tibi Dominus, ipsum audies;» quem locum de Christo intelligit D. Petrus.

In Evangelio quoque dicitur: *Propheta magnus surrexit in nobis*: magnus quidem potentia, quia *data est ei omnis potestas*; magnus auctoritate, quia de eo dicitur: *Docebat quasi auctoritatem habens, non sicut Pharisæi*; magnus sapientia, quia *in eo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ Dei*; magnus virtute, quia *non ad mensuram accepit Spiritum Sanctum*; magnus etiam gratia, de quo dicitur: *Diffusa est gratia in labiis tuis.*

Nota vero contra Tostatum, Christum, non solum appellatione aut æstimatione vulgi prophetam fuisse, sed vere prophetam: neque enim ad naturam prophetiæ aut propheticæ cognitionis requiritur, ut sit obscura, ut dicit Tostatus: nam etiam prophetæ dicuntur illa videre, quæ prædicant. Unde, *videntes* vocantur. Sufficit ergo, ut sit cognitio eorum quæ procul sunt a sensibus hominum et ab ordinaria cognitione viatorum, juxta Thomam.

Donum itaque prophetiæ dicit cognitionem supernaturalem eorum quæ distant secundum statum cognoscentis: et ita a Christo secundum conditionem viatoris distabant illa, quæ divinitus cognoscebat: unde ut viator illa cognoscens et annuntians, prophetabat. De hac unctione qua unctus est ut propheta, intellige illud Isaiæ: «Spiritus Domini super me eo quod unxerit me Dominus, ad annuntiandum mansuetis misit me, ut prædicarem captivis indulgentiam, et clausis apertionem.»

In symbolum hujus nominis, *Christus*,

narratur mirum portentum Romæ de fonte olei, de quo sic Paulus Orosius : « In diebus Augusti Cæsaris, fons olei largissimus de taberna meritoria per totum diem fluxit : quo signo quid evidentius, quam in diebus Cæsaris toto orbe regnantis futura Christi nativitas declarata est : Christus enim lingua gentis, in qua et ex qua natus est, unctus interpretatur. »

LECTIO DECIMA.

DE DOMINIO CHRISTI.

1° *Christus Filius est Dei naturalis ejusdem cum Patre essentiæ, coæternus, et per omnia æqualis.* In hac nativitate æterna, unicus est non habens fratres; nos enim per adoptionem solum filii sumus, et nos Pater adoptat in filios per Filium. Nam sicut in adoptione naturali, necessarium est ut procedat per consensum filii naturalis, ita in adoptione supernaturali, Pater voluit nos adoptare, et jus ad hæreditatem dare, per Filium. Ipse enim est qui nobis illam filiationem et jus acquisivit, non invidens nobis hæreditatem, ut inter homines solet fieri : nolunt enim habere fratres participes hæreditatis, sed inde ordinarie nascuntur odia. Ideo in Esaü et Jacob ex utero contentio erat, dum sese colliduntpro primogenitura et jure hæreditatis. Ideo in Remo et Romulo dissensio pro primatu.

« Fraterno primum maduerunt sanguine muri. »

Sic et contentio fuit pro regno, inter Adoniam et Salomonem. Nimirum limitatum est omne regnum et hæreditas, ideo ex divisione minus singulis contingit. At æternum regnum et hæreditas illimitata est : unde Christus Filius unicus fratres optat et cohæredes. Sic D. Ambrosius explicans illud : « Dedit eis potestatem filios Dei fieri, » ait : « Magna est benevolentia, unicus natus est, non vult manere unus; cupit cohæredes; quia ejus hæreditas non fit angusta si eam multi possederint. » Quomodo vero Filius genitus sit a Patre coæternus, supra declaravi exemplo solis.

Cæterum, propter hæreses, concilium Constantinopolitanum explicatius addit: « Ex Patre natum ante omnia sæcula. Deum de Deo, genitum non factum, consubstantialem Patri. » Explodit ibi hæresim arianam, quæ mire se opposuit *Consubstantialitati,* ita ut tunc veri fideles *Homousiani* vocarentur, miris obnoxii persecutionibus, eo quod maxima pars episcoporum, ob imperatorum placita, ad partes arianas deflexisset. Unde hæc vox, *Consubstantialis*, multo stetit sanguine, quia pro ea multa millia necem sustinuerunt. Et ad eam stabiliendam multa concilia et miracula edita sunt.

Præclarum est illud apud Baronium. Cum Patres S. synodi Nicænæ trecenti et octo, sanctos canones suos et fidem sui symboli, in quo Filius Patri consubstantialis definitur, suo chirographo munituri essent, duo sancti episcopi Chrysantus et Musonius, cum nondum decisioni suas adjecissent decisiones, divina Providentia ab humanis excesserunt. Divini ergo Patres, cum venissent ad locum in quo dormiebant, inclamaverunt : « O patres et fratres, præclarum certamen nobiscum certastis, cursum perfecistis, fidem servastis. Si ergo quod factum est, Deo gratum judicatis (nunc enim purius cernitis), vos quoque decisioni subsignate. » Hæc dixerunt, et signata decisione sanctorum Patrum loculo imposita, totam noctem insomnem peregerunt in oratione. Die sequenti cum venissent ad loculum, solutis signaculis quæ erant imposita, invenerunt SS. horum patrum adjectas subscriptiones : adeo ut citra dubium fassi sint, qui etiam extrinsecus erant, sanctum illum chorum sanctorum patrum constare præsentia et ope Sanctissimæ Trinitatis. Eorum subscriptionem refert Nicephorus in hæc verba : « Chrysantus et Musonius, qui Patribus omnibus in sancta prima Synodo œcumenica (quæ definivit Patri Filium consubstantialem) consensimus, quamvis translati, manu tamen propria nos quoque libello subscripsimus. »

Apparuit etiam Christus B. Petro Ale-

xandrino episcopo, cujus Ecclesiæ diaconus erat Arius. Historia sic habet : Cum in carcere detineretur jussu Maximini, venit populus et clerus, ut intercederet pro Ario, quem excommunicarat. Sollicitarat id Arius, sperans ad episcopatum evehi post ejus mortem. Ipse vero supplicantibus cum magno suspirio respondit, se nosse Arium jam Deo mortuum, a facie Dei projectum esse, ob blasphemum dogma contra æqualitatem Filii cum Patre. Unde Alexandrum et Achillam presbyteros pro Ario deprecantes, e turba advocans : « Ego, inquit, licet peccator, scio me ad hunc agonem martyrii vocatum, interim vos post martyrium sedem meam consecuturi estis : tu primus, Achilla, post te Alexander. Et fatebor vobis mysterium mihi revelatum : in hora noctis cum orationum mearum sacrificium consummassem, apparuit mihi Christus in splendore et majestate, quam vix poteram intueri. Habebat autem vestem candidam a summo usque deorsum conscissam, quam utraque manu conjungebat circa pectus, quasi cooperiens nuditatem suam. Ad quem ego : Quid est, Domine, quod video tunicam tuam ita scissam ? Respondit : Quotidie inde tractas et nescis quomodo scissa est ? Arius id fecit, qui separavit a me populum hæreditatis meæ sanguine meo comparatum. Præcipio ergo ne eum recipias in communionem, et presbyteris ad te venientibus id ipsum manifesta. » Exhortans ergo eos ad fidei unitatem, et Domino commendans, dimisit in pace.

2° *Christus dicitur Dominus noster, etiam secundum humanitatem.* Quantum ad divinam naturam, certum est iisdem rationibus esse Dominum quibus Pater : tum quia de nihilo omnia formavit, tum quia moderatur, et nutrit triplicem familiam, cœlestium, terrestrium et infernorum. Sed specialiter dicitur Dominus noster juxta illud : *Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum!* Et iterum : *Benedicat nos Deus, Deus noster, etc.* Et hoc quidem, quia pretium ipse solvit pro nobis, sanguinem quo empti sumus, quapropter speciali etiam titulo convenit nos in servos perpetuos illi addicere. Et sicut in signum servitutis perpetuæ in lege, servo qui tempore quo liber esse poterat, tamen domino suo addictus, ab ejus domo egredi nolebat, auris perforabatur applicata ad ostium domus, et hoc erat signum perpetuæ subjectionis domino; ita nos docet Domino, in signum servitutis perpetuæ, aurem perforatam, hoc est, obedientiam perfectam, ex propria nostra voluntate in sempiternum offerre; et profiteri nos ab ejus domo et mandatis nolle in æternum recedere. Hoc ex parte professi sumus in baptismo, dum ante fores ecclesiæ, aures nobis aperiuntur ad ejus percipienda mandata : et dum ibi Jesu Christo tanquam Domino nos totos vovemus : Satanæ, et omnibus Christi hostibus renuntiantes.

Ratione ergo hujus dominii, debemus ei timorem et amorem, corpus et animam; debemus et omnia nostra in ejus gloriam referre, quia nostri non sumus, sed ipsius a quo empti sumus pretio magno. Unde cum fecerimus omnia quæ potuimus, dicere adhuc debemus : « Servi inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. » Et vos quoque, reges, intelligite, et ad dominium ejus super vos attendite, scientes quod illos qui ei subjici repudiant, ita potest perdere, et ad nihilum redigere, sicut virga ferrea vas terrenum figuli potest confringere. Quapropter et vos : « Servite ei in timore, et apprehendite disciplinam, » inquit David, hoc est, doctrinam et leges ejus, nequando incipiat rebellionem vestram ulcisci. Nota Hebræa legere : *Osculamini filium,* loco horum verborum : *Apprehendite disciplinam.* Et sensus est, accedite osculaturi manum illius, cui dictum est : *Filius meus es tu;* et id facite in signum subjectionis. Osculum enim manuum solet esse signum sese subjicientis. Et sic osculari Filium, idem est quod adorare eum, et doctrinam ejus ac leges recipere, seque illi subjicere cum reverentia et timore.

Cum beatus Polycarpus coram judice sisteretur, urgebatur ut juraret per fortunam Cæsaris, et blasphemaret Jesum Christum. At ille forti voce et auctoritate respondit : « Quid est quod a me poscitis? Jam ab annis octoginta sex Christo meo servio, et de manu ejus benignissima nihil nisi beneficia et favores continuos, ac vitam quam hactenus peregi, accepi. Quomodo ergo adduci potero ut illum negem, et ingratus sim tam benigno Domino? Hoc ergo tibi libere pronuntio, o præses ! Christianus sum, et pro Christo Domino meo, quælibet quæ paras tormenta subire paratus sum. » Ligatus ergo, igni est traditus, et ipse se velut vivum et odoriferum sacri-

ficium ibi Deo offerebat. Vide supra.

In testimonium hujusce dominii universalis, veniens Christus in hunc mundum, voluit agnosci ut Dominus, ab omni conditione hominum, ab omni ætate et sexu.

1° Ex parte regum et sapientum; venerunt illi tres ab Oriente ad præsepium : sceptra, diademata, principatus, cum adoratione ad pedes ejus substernentes. Et hi quoque erant primitiæ gentium, ita ut gentes censerentur in illis agnoscere Christum tanquam regem et dominum suum.

2° Ex parte plebis ignobilis, venerunt pastores, homagium ei facientes. Et hi quoque erant primitiæ Judæorum, ita ut in illis Judæi censerentur agnoscere Christum tanquam regem et dominum.

3° Ex parte opificum, adoravit eum Joseph offerens ei omne servitutis obsequium, et, si ita loqui licet, artis suæ instrumenta ad pedes ejus deponens, docensque omnes artifices omne artis suæ obsequium ad Christi gloriam referre.

4° Ex parte seniorum, adoravit eum Simeon, docens omnes senes ei ætatem suam ultimam et canos offerre capillos.

5° Ex parte viduarum, Anna confitebatur Domino, complectens eum cum lacrymis, tanquam solatium viduitatis et senectutis, in quo exemplum se præbebat viduis cæteris Domino huic specialiter serviendi.

6° Ex parte virginum, adoravit eum Maria, docens eas huic Domino ætatis florem et castitatem dedicare.

7° Ex parte infantium, adoravit eum Joannes in utero : adoraverunt et eum pueri sternentes vestimenta sua, ne qua ætas vel sexus vel conditio deesset. Sicut rex, cum in possessionem venit regni sui, ab omnibus statibus, ab omnibus subditis solet recipi : ita et Christus veniens in hunc mundum, possessionem regni sui capiens, ab omnibus voluit agnosci, qui veniebat ad omnium salutem et redemptionem.

Hujusce quoque dominii portenta aliqua extiterunt in nativitate Domini Jesu Christi. Nam Augustus imperator fertur edicto curasse, ne quis amplius eum *Dominum* appellaret, agnoscens verum Dominum nasci, ex oraculis sibyllarum. Rem fere sic narrant historici. Sibylla, tempore quo Christus nascebatur, apud imperatorem morabatur quem, ratione pacis totius imperii, destinabant Romani ut Deum colere, adscribentes eam pacem ejus prudentiæ in imperio gerendo. Vidit ergo tunc fere temporis sibylla circa solem circulum aureum, in cujus medio erat virgo infantem gerens. Indicat illa imperatori per spiritum propheticum, puerum illum futurum orbis Dominum, cui omnes reges parituri forent. Et audita est vox de cœlo : *Hæc est ara cœli, hæc est ara primogeniti Dei.* Exinde ergo imperator decretum fecit, ut nemo eum vocaret Dominum, agnoscens legitimum omnium Dominum jam nasci. Hoc vero ita esse testatur ecclesia constructa ex imperatoris aula sub titulo *Ara cœli,* quæ a Franciscanis incolitur.

Adjicimus hic dæmonem præsensisse dominium suum deprimi, ad adventum hujus veri Domini, dum coactus est in oraculis suis conticere. Cum enim Augustus, de successore consultans, templum Apollinis accessisset, conticuit oraculum : causamque sciscitante Augusto, coactus fuit dæmon hanc reddere rationem :

> Me puer hebræus divos Deus ipse gubernans,
> Cedere sede jubet, tristemque redire sub orcum.
> Aris ergo exhinc tacitus abscedito nostris.

Immo dicimus, agnitum Christum ut Dominum ab elementis insensibilibus, dum in hoc mundo nobiscum conversatus est. Aër, in ejus nativitate, speciali lumine decoratus, videtur Dominum sensisse : mare quoque et venti dum obediunt ei. Dicitque Bonaventura et alii ignem de cœlo descendisse in nativitatis nocte, et peccato sodomitico obnoxios extinxisse. Multaque alia prodigia referuntur, ita ut tunc adimpletum fuerit illud Aggæi : « Adhuc modicum et movebo cœlum et terram, mare et aridam, et movebo omnes gentes, et veniét desideratus gentibus, » id est, Salvator Christus, qui ab omnibus est desiderabilis. Commovit Deus in adventu Domini cœlum, elementa, gentes, dum et angeli canunt, et stella nova oritur, et reges gentiles accurrunt, et tota Jerosolyma turbatur : denique dum totus orbis describitur, et multa alia prodigia omnes in admirationem rapiunt.

LECTIO UNDECIMA.

DE CONCEPTIONE CHRISTI.

1° *Conceptionem Christi convenienter præcessit annuntiatio angeli.*

1° Ut prius Virginis mens de Filio Dei instrueretur, quam eum carne conciperet. Merito enim turbari posset, si prius concepisset quam intelligeret quid illud foret, et a quo, et cujus rei gratia. Hinc D. Leo : « Virgo regia Davidicæ stirpis eligitur, quæ, sacro gravidanda fœtu, divinam humanamque prolem prius conciperet mente, quam corpore. » Dices, Virgo habebat fidem mysterii incarnationis, ergo non erat necesse eam instrui. Respondeo, habuisse quidem fidem illius mysterii, sed tamen non cognovisse, in ipsa, per ipsam, et cum ipsa perficiendum, docet Ambrosius.

2° Ut posset esse certior testis et magistra hujus mysterii, super illo instructa fuit : et per illam instructionem factum est, ut etiam nos præcipuum testimonium virginitatis ejus, et modi conceptionis, haberemus et crederemus.

3° Ut voluntaria obsequii sui munera ad illud mysterium perficiendum offerret, ad quod se promptam obtulit, dicens : *Ecce Ancilla Domini, etc.* Congruum itaque fuit, ut per proprios actus Virgo præpararetur et mereretur quodammodo tantam dignitatem : quod fecit dum in hac annuntiatione exercuit fidem et eximiam obedientiam, humilitatem, prudentiam, amorem et pietatem, qui actus mirabiliter elucent in colloquio hoc Virginis cum angelo. Unde et Bernardinus Senensis ait, Virginem illo actu, quo consensit angelo, plus meruisse quam omnes angelos et homines omnibus suis actibus. Quod videtur intelligendum, quia illo actu meruit maternitatem Dei : et illud meritum Mariæ maxime fuit positum in illo actu, tanquam ultima dispositione ad illam maternitatem.

4° Ut ostenderetur esse quoddam spirituale matrimonium, inter Filium Dei et humanam naturam. Per annuntiationem ergo expectabatur consensus Virginis, loco totius humanæ naturæ, quem consensum exhibuit per illa verba : *Ecce ancilla Domini.*

Figura hujus rei videtur præcessisse in Elieser primario famulo Abrahæ, qui missus fuit ad Rebeccam, ejus consensum petiturus, et eam desponsaturus Isaac filio unigenito Abrahæ, cui statim tradidit, quasi sacratas arrhas, inaures aureas et armillas.

Sic dicit Chrysologus : « Ad Virginem aligerum Deus portitorem mittit : nam dat arrham et dotem suscipit, dum fert gratiam et fidem refert, tradit munera virtutis, et mox virginei consensus resolvit sponsionem.

Dicitur vero optime hæc incarnatio matrimonium sacrum, quia admirabilis unio in illa facta est, et admirabilis communicatio, dum natura humana communicat Filio Dei corpus et animam, et Filius Dei dat ei esse suum personale. Unde etiam secuta est communicatio mutua perfectionum et attributorum, quam vocamus *Communicationem Idiomatum.* Communicat enim, et quasi dotat Filius Dei humanam suam naturam omnibus titulis honorificis, et perfectionibus suis eam nobilitat : sicut conjux statim nobilitatur a marito titulis mariti honorificis, ejus nomen ac titulos familiæ in ornatum assumens a die conjugii; sic et natura humana gaudet, ex vi desponsationis hujus, attributis et perfectionibus Dei, ita ut homo dicatur creator, immensus, æternus, omnipotens. Et natura ei communicat quidquid peccati deformitatem non involvit, ita ut Filius Dei dicatur corporeus, passibilis, mortalis, filius Adæ, etc.

Hæc vero annuntiatio congrue fit per angelum ad Virginem.

1° Ut servaretur divina ordinatio, juxta quam, mediantibus angelis, divina mysteria ad homines perveniunt. Patet ex antiquo Testamento. Unde D. Dionysius dicit : « Divinum Jesu benignitatis mysterium angeli primo edocti sunt, postea per ipsos ad nos cognitionis gratia transivit. Sic ergo Gabriel Zachariam docet de Joanne ex ipso nascituro : Mariam autem quomodo in ipsa fieret thearchicum ineffabilis Dei formationis mysterium. »

2° Ut idem orbi reparando daretur

initium, quod fuerat evertendo. A colloquio enim quod cum virgine Eva angelus malus habuit eversio orbis est inchoata; a colloquio quod cum Virgine Maria angelus cœlestis habet, reparatio est incœpta. « Sic eadem via qua elapsus fuit homo ad mortem, redit ad vitam : dum agit cum Maria angelus de salute, quia cum Eva angelus egerat de ruina,» ut ait Chrysologus.

Hanc eamdem rationem affert Irenæus, dicens : « Sicut Eva per angelicum sermonem est seducta, ut effugeret Deum, prævaricata verbum ejus : ita Maria per evangelicum sermonem evangelizata est, ut portaret Deum obediens verbo ejus, ut sicut adstrictum est morti genus humanum per virginem Evam, solvatur et per Virginem Mariam, virginalis inobedientia per virginalem obedientiam. » Ita ille.

Hanc etiam rationem tangit Bernardus, acute applicans illud Psalmi : *Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam*, ut sit accommodatus sensus hic et lepidus. Dies diei, virgo virgini, eructat verbum, annuntians ei se Verbum parituram, et nox nocti, id est, angelus noctis et tenebrarum mulieri, quæ nox dicitur ob ignorantiam, indicat scientiam, demonstrans ei lignum scientiæ boni et mali. Verba Bernardi sunt : « Dies diei, angelus Virgini; dies angelus propter beatitudinem, Virgo dies propter integritatis virtutem : serpens nox propter malitiam, mulier nox propter ignorantiam. »

3° Quia hoc congruebat virginitati Matris Dei. Unde Hieronymus : « Bene angelus ad Virginem mittitur, quia semper est angelis cognata virginitas. In carne enim præter carnem vivere, non terrena vita est sed cœlestis. »

Quæritur vero, quis sit Gabriel missus ad Virginem? Multi eum constituunt primum in secundo archangelorum ordine, ad quos spectat summa annuntiare, D. Thomas, Gregorius, Bernardus. Alii censent eum inter seraphinos, Scotus, Durandus, Molina, et alii. Probari potest.

Primo, quia probabile est primum diabolum, puta Luciferum, decepisse Evam, fuisseque causam ruinæ hominum : sic videtur fuisse conveniens ut reparationis nuntius foret angelus inter primos.

Secundo, maxima gratia erat incarnatio, unde gratissimi Deo nuntii ministerio conveniens fuit ut eam mundus assequeretur.

Tertio, Gabriel idem significat quod *fortitudo Dei*, vel ut alii dicunt, idem quod *Deus homo*. Videtur ergo inter angelos primos, fortissimos, potentissimos. Vide latius de hac re Cornelium in Danielem. Neque verum est seraphinos nunquam mitti, ut late supra docuimus.

Adverte vero B. Petrum Damianum dicere, quod Gabriel fuerit angelus custos Virginis. Tostatus vero putat Virginem duos habuisse angelos custodes, unum angelici ordinis nobilissimum, qui per totam vitam, alterum ipsum Gabrielem, qui a conceptione Christi custos extiterit.

Emmanuel Portugalliæ rex, considerans quod Gabriel angelus mundo inveterato, et gementi sub infidelitate, nuntium renovationis et lætitiæ attulerit, hunc elegit patronum, sub quo militaret ejus exercitus, qui vehebatur in novum Indiæ orbem, desiderio annuntiandi evangelicum, sive lætum salutis nuntium populis illis gementibus sub diaboli captivitate. Unde primariæ navi suæ nomen dedit Gabrielis archangeli, ideoque felicem ingressum habuit ad illos populos.

B. Joanna regina Galliæ, filia Ludovici XI, tanto affectu ferebatur erga hoc annuntiationis mysterium, ut fundaverit ordinem sanctissimum sub nomine B. Mariæ Annuntiationis, qui confirmatus fuit ab Alexandro VI, Julio II, Leone X, et in Gallia ac pluribus locis floret in Belgio, Lovanii, Bruxellis, Antuerpiæ, Nivellis, et novissime Namurcum e Nivellis accersitæ sunt, ibique floridæ vitæ suavem odorem dant novellæ plantæ. Regulam vero hujusce ordinis et instituti fundavit super virtutibus præcipuis Virginis deiparæ, quæ eminuerunt in hac annuntiatione, et colloquio angelico, scilicet eminens fides, spes, charitas, angelica puritas, profunda humilitas, prompta obedientia, ardens devotio et pietas, eximiaque prudentia. Hæ omnes virtutes satis elucent ex responsis Virginis ad angelum, ita ut ibi sese exhibuerit Virgo exemplar et speculum perfectissimum omnium virginum et religiosarum. Hæc vero Beata Joanna huic Incarnationis Filii Dei mysterio affecta, diversas jam a puero revelationes habuit a Filio Dei et Matre ejus, quibus postea totam se vovit. Unde et pingitur cum puero Jesu in gremio Matris, qui porri-

git el annulum, quo se Deo per religionis vota constringat. Miraculis vero clara migravit ad cœlestem sponsum, anno 1504, annum necdum quadragesimum ingressa.

Florentiæ colitur imago B. Mariæ Virginis annuntiatæ, quæ multis est miraculis illustris, creditur que esse ab angelo delineata et expressa. Nam cum pictor corpus Virginis suo expressisset penicillo, ac multum hæreret cogitabundus quam faciem tanta Virgine dignam depingeret, immo, pietatis affectu et reverentia erga Mariam impulsus, rem Deo commendaret, divinitus nocte quadam facies adpicta fuit, angelico, ut creditur, ministerio. Hoc habet ibi communis traditio, et id miracula confirmant.

2° *Conceptio Christi facta fuit statim post consensum Virginis.*

Declaratur : Virgo consensum suum expressit his verbis : *Ecce ancilla Domini, etc.* Et tunc statim formatus fuit in utero Virginis Christus, et unio illa miraculosa facta fuit naturæ humanæ ad divinam personam. Sicut ergo post illa verba : *Hoc est corpus meum*, ponitur Christus statim sub speciebus sacramentalibus, ita post illa verba : *Ecce ancilla Domini, etc.*, positus fuit Christus et formatus in utero.

Hinc sancti Patres verba illa vocant, *Responsum lætitiæ*, de quo Bernardus eleganter : « Audisti, Virgo, factum, audisti et modum, utrumque mirum, utrumque jucundum. Expectat angelus responsum tuum, expectamus et nos verbum miserationis. Hoc supplicat a te flebilis Adam, cum misera sobole exul de paradiso, hoc Abraham, hoc David, patres tui in regione umbræ mortis, hoc totus mundus tuis genibus provolutus expectat. Ex ore tuo pendet solamen miserorum, redemptio captivorum, salus universorum : ipse quoque qui concupivit decorem tuum, expectat responsum tuum. Responde ergo verbum, quod terra, quod inferi, quod expectant et superi. Responde verbum, suscipe Verbum : profer tuum, concipe divinum, emitte transitorium, amplectere sempiternum. »

Consentiente ergo Virgine per illa verba, factum est sublime illud matrimonium inter humanam naturam et Deum, ita ut tunc dicere quis potuerit : « Egredimini, filiæ Sion, et videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua in die desponsationis illius, et in die lætitiæ cordis ejus. » Fuit enim dies ille lætitiæ, fuit dies desponsationis et matrimonii sacri, per unionem personalem. Fuit dies quo Christus a matre sua est vestitus veste carnis nostræ, et circumdatus, velutque coronatus diademate mortalitatis nostræ, tanquam *Rex pacificus, cujus vultum desiderabat universa terra.* Egredimini ergo, filiæ Sion, animæ piæ contemplationi deditæ, considerate cum affectus suavitate, hoc desponsationis mysterium, in quo omnes animas jam Christus censetur sibi desponsare. Considerate vestem illam et coronam mortalitatis, qua dignatus est Filius Dei propter vos se coronare; postea quoque iterum coronandus propter vos : sed a noverca, non a matre, corona crudelitatis in cruce ut ibi per eam consummet hanc sacram animarum desponsationem.

Egredimini quoque, virtutes angelicæ incolæ civitatis cœlestis : ecce Rex vester, sed in corona nostra, in diademate, quo coronavit eum Mater sua. Ecce in quem desideratis prospicere, in corona paupertatis nostræ, in exilio nostro, quem postea videbitis in corona gloriæ qua coronabit eum Pater suus in regno vestro, post partam victoriam, cum vobis inclamabitur : *Dominus fortis et potens ipse est Rex gloriæ.*

Hæc vero Incarnatio et Conceptio Filii Dei facta est octavo kalendas aprilis, feria 6, ut tradit Ecclesia. Unde Rupertus : « Eadem, inquit, die qua veterem Adam formavit de limo terræ, novum sibi hominem reformare cœpit de Virginis carne, similiter et feria sexta redempturus mortis Passione. » De hora vero nihil certi habetur.

Aliqui ex recentioribus volunt angelum venisse ad Virginem in principio noctis, sumentes id ex consuetudine Ecclesiæ, quæ illa hora signum præbet ad salutandam Virginem. Et in vita S. Bonaventuræ refertur, eum hac ratione motum a pontifice obtinuisse, ut tunc signum pulsaretur. Albertus Magnus putat summo mane venisse, et hoc significare signum quod datur mane ad Virginem salutandam. Alii putant annuntiationem factam hora qua Christus natus fuit, ut sic novem integris mensibus in utero matris habitaverit, hoc enim ad perfectionem conceptionis spectare videtur. Unde et de incarnatione intelligi potest illud : « Dum nox in suo

cursu medium iter perageret, omnipotens sermo tuus de cœlo a regalibus sedibus venit.» Hoc enim magis proprie dicitur de Incarnatione, quam de Nativitate.

De loco certum est fuisse in Nazareth, ubi domicilium seu cubiculum Virginis post Christi ascensionem ab apostolis et christianis in summa religione habitum fuit, et in templum consecratum, ob multa eximia mysteria in eo facta. Eadem illa domus ministerio angelorum primo in Illyricum, postea in Italiam translata est, et Lauretana Ecclesia appellatur: et usque modo summa religione visitatur, estque a regibus et principibus eximiis donis affecta, fiuntque in illa plurima miracula, de quibus libri speciales exstant. Putatur vero eadem domus domicilium fuisse Beatæ Annæ, et in ea Beata Virgo nata fuisse.

3° *Concurrunt multa miracula in hac conceptione Filii Dei.*

1° Miraculum in hoc fuit, quod Virgo concepit : habet enim communis conceptionis modus causam efficientem patrem et matrem : hic autem causa efficiens non fuit nisi Deus, sine viri opera formans corpus Christi in utero Virginis, quia potest omnem supplere causam efficientem. Quod quidem ut intelligatur, juvabit proponere similitudinem ex iis quæ facta scimus in creatione mundi. Cum enim terra ordinarie non producat granum, nisi prius aratro excolatur, proscindatur et seminetur, pluvia quoque cum solis calore fecundetur, tamen quando terra primo produxit granum, id fecit in instanti, solo Dei mandato et virtute, sine cultura, aut seminatione, aut irroratione, aut solis calore, ita ut terra tunc esset quodammodo virginea. Simili modo uterus Virginis, sine commercio humano, sola Dei virtute et mandato produxit hoc pretiosum granum corporis animati Filii Dei. Hoc miraculum conceptionis Virginis prævidet Isaïas : « Audite, domus David, propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum : Ecce Virgo concipiet, etc.; » id est : Adeste, Proceres, adeste, Judæi, audite, omnes gentes, videte et stupete. Ecce enim rem miram omni ævo inauditam. Ecce ostentum sæculorum, ecce novum quod creabit Dominus super terram *Virgo concipiet.*

2° Miraculum fuit in hoc, quod corpus infantis in instanti formatum fuit, et anima illi infusa. Natura enim requirit ad formationem corporis ordinarie spatium 40 circiter dierum, et ante illud tempus, corpus embryonis sine anima est. In Christo vero nullum tempus requisitum fuit, sed statim, in puncto temporis, in utero Virginis formatum fuit corpus, et anima infusa, quamvis voluerit, ut ordinarii infantes, novem mensium spatio concludi. Sed interrogare libet te, o puer dulcissime! Quidnam tunc agebas tot mensibus in utero Matris? Quomodo ibi te habebas? Numquid poteras facere, quod terra virginea statim produceret fructum suum? An ibi tanto tempore otiosus degebas? At ille respondere sic videtur : Optime me habebam, licet ibi clausus, quia post sinum Patris nullus mihi gratior locus utero et sinu matris. Nec ibi otiosus eram, sed texebam regium et purpureum indumentum humanitatis meæ, ut habitu progrederer vestitus ut homo. Ibi me jam ad certamen contra hostem parabam, ibi me in sacrificium pro te offerebam. Volui vero tanto tempore claudi, ut clausis et carceratis consolationem darem, et ut cæteris pueris pro te conformarer. Volui novem mensibus ibi manere, ut novem angelorum choris te adscriberem.

3° Miraculum fuit in hoc, quod omni gratia et virtute anima ejus statim ornata fuerit. Conceptus enim fuit plenus gratia et veritate; nos vero concipimur in peccato, quod trahimus ex Adam mediante patre carnali; sed quia Christus patrem non habuit, ideo sine ulla peccati macula conceptus fuit. Hinc dicunt Patres et Doctores sancti : « Christum fuisse in Adam, aut Patriarchis, secundum corpulentam substantiam, sed non secundum seminalem rationem; » ideoque ex vi conceptionis non fuisse subditum peccato originali. Volunt dicere hoc modo loquendi, Christum fuisse in illis secundum substantiam corpoream, sive secundum materiam ex qua Christi corpus constat, sed non fuisse secundum seminalem rationem, id est, secundum vim activam, quæ solet esse in semine patris ad fœtus formationem, quia de Spiritu Sancto fuit, et ab eo omni gratia statim repletus : « Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum spiritus Domini. » Jesse fuit pater David, virga de illo oriens fuit nostra Virgo, hæc produxit florem Christum, super quem plenitudo Spiritus et gratiæ descendit, flos fuit in Conceptione, fructus in Nativitate. Ab illa ergo conceptione

jam plenitudinem illam gratiæ habuit.

4° Miraculum etiam in hoc fuit, quod infans hic ratione et sapientia pollet adhuc in utero. Unde admiratur id Isaïas, dum dicit : « Novum creabit Dominus super terram, fœmina circumdabit virum. » Quæ est hæc fœmina, potens utero suo claudere virum? Aut quomodo vir potest utero circumdari? Non enim dicit parvulum aut infantem, sed virum. Ergo res nova et inaudita proponitur. Nempe Christus vir ille, qui licet ætate et statura infans, tamen a primo conceptionis instanti vir est, sapientia, ratione, gratia perfectus, vir novus, Homo Deus, ex nova generatione procreatus. Hic est vir novus, qui in novo orbe novam legem, novum fœdus, sacramenta omnia nova dabit et postea terram et cœlos novos. De hac re loquens Bernardus ait : « Vir erat necdum natus, sapientia non ætate, animi vigore non viribus corporis, maturitate sensuum non corpulentia membrorum. Nec minus habuit sapientiæ, imo non minus fuit sapientia conceptus quam natus, parvus quam magnus, sive latens in utero, sive vagiens in præsepio, sive interrogans in templo, sive docens in populo, æque fuit plenus Spiritu Sancto. » Neque refert quod dicitur : « Puer proficiebat ætate, gratia et sapientia apud Deum et homines : » hoc enim tantum significat Christum crescente ætate profecisse, quantum ad usum et exercitium; quia semper majora et perfectiora opera sapientiæ et gratiæ exercebat, non tantum in opinione hominum, sed et re ipsa coram Deo, eminentiora edens vir quam puer.

5° Miraculum in hoc fuit, quod hæc anima infantis a primo instanti, beatifica visione donata fuerit, videns essentiam divinam, et in illa omnia præsentia, præterita, futura, omnem ordinationem Dei circa sæculum præsens et circa æternitatem futuram, circa electos et reprobos, circa homines et angelos, ita ut ex tunc notus ei fuerit numerus electorum et reproborum, numerusque judicandorum et ipsa dies judicii, quia hoc nosse ad ipsum spectabat, qui Judex erat constitutus vivorum et mortuorum.

6° Miraculum in hoc fuit, et fons cæterorum miraculorum, quod corpus et anima eodem instanti temporis cum Verbi persona copulantur unione plane ineffabili, ita ut hæc tria fiant unum, *Verbum, anima, caro,* unitate personæ. Hoc est enim miraculum miraculorum, quod nec suspicari quidem potuit mens vel angelica, vel humana, ex quo sequuntur innumera miracula, hominibus et angelis incomprehensibilia. Unde dicit Bernardus : « Generationem istam quis enarrabit? Angelus nuntiat, Virtus obumbrat, supervenit Spiritus, Virgo credit, Virgo parturit, Virgo permanet. Quis non miretur? Nascitur Verbum infans, et agnoscitur longitudo brevis, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas plana. Ibi agnoscitur lux non lucens, Verbum infans, aqua sitiens, panis esuriens. »

In hac ergo Incarnatione tanta prodigia sunt ut majora non viderit orbis. 1. Vidit tempore Josue solem stantem, tempore Ezechiæ retrogredientem; nunc videt Deum Solem æternum non solum retrogredientem, sed se mirabiliter exinanientem. 2. Vidit in rubo conservatum virorem in igne; nunc videt servatam Matris virginitatem in conceptione. 3. Vidit vigam florentem sine cultura; videt nunc virgam Jesse fructum parientem sine humana opera. 4. Vidit manna e cœlo pluens, videt Verbum Patris e cœlo in gremium Virginis descendens. 5. Vidit Eliam in cœlum ascendere; videt humanam naturam ad Deitatem ascendere. Unde Scriptura dicit, quod *Verbum abbreviatum fecerit Dominus in medio universæ terræ,* quia scilicet omnia mysteria legis, omnia prodigia orbis, in hac Incarnatione consummationem acceperunt et perfectionem. Et homo, qui erat *mundus abbreviatus,* perfectionem et consummationem summam accepit, dum perfectior est angelis effectus et deificatus. Verbum ergo carnem assumens, numquid abbreviationem fecit, dum semetipsum exinanivit? dum corpus ac divinitatem in angusto præsepio collocavit? dum postea ipsum, suum corpus et deitatem, iterum sub minima panis specie collocavit? Quomodo potuisset se magis abbreviare, aut homini majorem perfectionem et consummationem dare, quam illum ita evehendo supra omnem angelicam etiam creaturam?

Quærit D. Thomas an possit Deus meliora facere quam fecit? Affirmat, exceptis tribus: incarnatione Christi, maternitate Deiparæ, beatitudine hominis. « Quia non potest facere meliorem hominem, quam sit Deus homo, nec meliorem matrem, quam sit Mater Dei, nec

beatitudinem meliorem, quam sit visio et possessio Dei. »

4° *Efficacia hujus conceptionis specialiter tribuitur Spiritui Sancto, licet communis sit tribus Personis.*

Ratio est, quia opera bonitatis illi solent tribui, sicut opera omnipotentiæ Patri, et opera sapientiæ Filio. Cum ergo opus hoc sit summi amoris, bonitatis et pietatis, appropriatur Spiritui Sancto qui amor est : *Spiritus Sanctus superveniet in te,* inquit angelus, *et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Sensus est :

1° Virtus Altissimi, sive potentia ejusdem Spiritus defendet te, et virginitatem tuam, quam tantopere diligis, ita proteget, ut sine læsione illius concipias. Obumbrare enim in Scriptura significat defendere : *Obumbrasti super caput meum in die belli,* hoc est, defendisti caput meum. *Scapulis suis obumbrabit tibi,* id est, defendet te.

2° Gregorius, et aliqui Patres sic explicant : *Virtus Altissimi,* hoc est Filius Dei, qui est lux increata et splendor Patris, obumbrabit tibi, dum ex te corpus assumet : nam sicut lux corpori opaco juncta obumbrat, ita æterna illa lux corpori tuo juncta, erit obumbrans, et mirum tibi refrigerium umbra sua præstans, contra omnem voluptatis ardorem et sensum.

3° Potest significari per illa verba, mira amoris copia, qua mens Virginis tunc ardere debebat, ut sit sensus : Superveniet in te Spiritus Sanctus qui ignis est consumens, accendetque in te mirum ignem amoris divini, quem viribus naturæ sustinere non posses, sed consumereris in mediis his flammis, vitamque tuam velut dissolvi oporteret; verum ipse umbram præstabit, et refrigerium, et virtutem dabit, ut tantam vim amoris ferre possis, sicque velut innovetur miraculum rubi in medio ignis non consumpti.

Licet vero Spiritus Sanctus et Pater cooperati sint ad sacri corporis formationem, et ad creationem animæ, ad unionem quoque corporis et animæ cum persona divina, tamen non tres personæ dicuntur incarnatæ, sed Filius, quia ad solam personalitatem Filii terminata est unio naturæ humanæ, et in sola persona Filii subsistit. Unde solus Filius dicitur assumpsisse humanam naturam. Ubi assumptio non sumitur active, quia omnis actio ibi inventa communis est tribus personis, eo quod sit actio ad extra, sed assumere idem est quod terminare et sustentare naturam humanam, quod proprium est Filio. Solet pro simplicibus afferri similitudo, de una aliqua persona se vestiente concurrentibus aliis duabus; tunc enim sunt tres qui vestiunt, et tamen unica manet vestita. Sic Pater, Filius, Spiritus Sanctus concurrerunt ad vestiendam personam Filii veste carnis et mortalitatis nostræ, tamen unica illa manet vestita et incarnata.

Cum vero dicitur, *conceptus de Spiritu Sancto,* non sequitur Spiritum Sanctum dici posse patrem Christi, quia non omne principium agens aut producens rem aliquam, statim nomen patris obtinet, sed requiritur quod de sua substantia producat, et quidem in similitudinem naturæ. Hinc nec pictor, nec operarius dicitur pater picturæ, aut operis sui, quia non de sua substantia, sed de aliena materia producit illud, de auro, argento, aut terra, et dat illi aliud esse quam suum proprium. Sic Spiritus Sanctus non formavit corpus Christi de substantia divina, sed de purissimis sanguinibus Virginis, reddiditque illud simile natura Virgini, non sibi.

Ipsa tamen Virgo recte dicitur Mater Dei, quia est mater illius, qui a primo instanti conceptionis suæ fuit Deus. Et sic ut proprie dicatur Mater Dei, sufficit quod eodem instanti, quo anima unita est corpori per concursum maternum Virginis, eodem etiam instanti anima et corpus unita sint Verbo divino. Unde Elisabeth vocat eam *Matrem Domini.* Ubi indicatur divina persona. Et ad Galatas dicitur : *Filius Dei factus ex muliere.* Per communicationem ergo idiomatum recte dicitur, conceptus, natus, mortuus, et consequenter Filius Virginis.

Quapropter in concilio Ephesino definitum est, Virginem esse *Theotocon,* hoc est, Dei Genitricem : et ibi condemnatus est Nestorius id negans, qui postea a Deo punitus fuit, et blasphemiæ pœnas luit, de quo sic refert Nicephorus. Nestorius ex presbytero Antiocheno, a Theodosio Juniore ad sedem Constantinopolitanam evectus fuit. Homo fuit contentiosus, arrogans, ob eloquentiam turgidus, et popularis gloriæ avidus. Hic publice docuit Mariam, Dei Genitricem non esse vocandam, et hunc errorem sua auctoritate firmavit. Ob hoc synodus Ephesi coacta fuit, in qua ducenti episcopi fuere; nunquam tamen potuit dimoveri a sententia, licet rogatus a

Cœlestino Papa, Cyrillo Alexandrino, aliisque episcopis. Quasi ergo hostile bellum adversus Deiparam instituisset, nullum sanis consiliis locum reliquit. Unde a synodo rejectus et anathemati traditus, episcopalique dignitate est privatus, et a Theodosio in exilium ejectus. Sed nec Patrum censura, nec Cæsaris severitas, meliorem eum effecit. Unde in exilio vitam profugam et plenam miseriis agere est coactus, ibique est mortuus. Deus vero vindicans Matris injuriam, immisit in ejus blasphemam linguam vermes, qui tanquam carnifices eam corrosere : et si corpus nefandum novæ impietatis organum, a terra dehiscente non est absorptum, certe anima ad inferos detrusa, blasphemiæ meritas pœnas luit.

Illud vero notatu dignum est, Scripturam quidem pauca de Virgine nobis tradidisse, quia tota evangelistarum intentio ad Christum referebatur : illo cognito, ejusque fide satis fundata, Matris ejus excellentia satis quoque cognosci poterat. Tamen omnes laudes et totam dignitatem Virginis hoc brevi eloquio comprehendit sufficienter, dum *Matrem Dei* appellat per Elisabeth, et dum per Matthæum dicit Mariam illam esse, *de qua natus est Jesus.* Non enim potest altius ejus dignitas commendari, quia nihil excellentius, nihilque divinius dici potest de pura creatura exceditque omnem altitudinem quæ post Deum cogitari potest, matris Dei dignitas, ut dicit Anselmus. Rationem addit D. Thomas, quia dignitas hæc quodammodo infinita est continens affinitatem cum Deo, et conjunctionem, consanguinitatemque cum persona infinita. Et cum matrem Dei nominas, dignitatem illam nominas, quæ est fons et origo ex qua omnia dona, omnes gratiæ, omnis excellentia Virginis emanavit : dedit enim illi muneri materno proportionatam Deus gratiam : ita ut plus dicas, cum Matrem Dei dicis, quam si apostolum, prophetam, martyrem, angelum, seraphim nominares.

Quia tamen pauca Evangelium de Virgine dixerat, voluit per generalia totius Ecclesiæ concilia laudes ejus plenius promulgari. Ubi valde notabile est, ex quatuor primis conciliis (quæ Gregorius ut quatuor evangelia veneratur), primum concilium universale Nicænum coactum fuisse pro Patris et Filii honore, ad defendendam æqualitatem et consubstantialitatem contra Arium; secundum, ad defendendam Spiritus Sancti divinitatem contra Macedonium, Constantinopolitanum scilicet concilium; tertium Ephesinum ad tuendam Matris Dei dignitatem, contra Nestorium, ubi plurima de laudibus Virginis dicta sunt, ita ut eam tunc beatam proclamarint totius orbis nationes. Et hæc postea in quarto concilio Chalcedonensi, et in quinta et sexta synodo, denique et in cæteris usque ad Tridentinum confirmata sunt, et amplius explicata, ut adimpleretur Virginis prophetia : « Beatam me dicent omnes generationes. » Quæ quotidie adhuc impletur, dum ab Oriente usque ad Occidentem, a meridie usque ad septentrionem, ejus nomen et laudes resonant, usque ad Indos, Japones, Chinas et remotissimas orbis partes. Idem dum ubique in ejus honorem, altaria pene sine numero, basilicæ, templa, congregationes, sodalitates eriguntur, dum peregrinationes celeberrimæ ad ejus imagines, novis quotidie miraculis illustres, summo concursu populorum instituuntur. Quæ quidem omnia hæreticis, Virginis hostibus, confusionem et pudorem pariunt. Sed et ipsius hostes specialem sæpe punitionem accipiunt. Exemplo ergo Nestorii, subjicio exemplum Constantini Copronymi.

Constantinus Copronymus hujus Virginis hostis, illam quam Christus sibi in domicilium elegit gloriosam suam matrem, patrocinium omnium hominum, multis modis prosecutus est. Ipsius venerandum nomen studuit ab Ecclesia expellere, et intercessiones ejus, per quas mundus consistit, ne quidem voluit nominare, cum diceret nemini eam posse opitulari. Conabatur autem quod dicebat, hoc exemplo confirmare. Cum aliquando marsupium aureis nummis plenum in manus sumpsisset, et iis qui cum ipso versabantur ostendisset, quærebat ab eis : Quanti marsupium hoc valet? Multum, inquiunt illi. Cum vero aurum ejecisset, rursum quærebat : Quanti istud marsupium? Cumque illi responderent, nihil valere. Ita, inquit ille, et Maria, quam Deiparam vocant, quo tempore in se habebat Christum, valde honoranda erat : ex quo autem illum peperit, nihil differt a reliquis. Sed Deus ejus blasphemiam et superbiam infelicissimo exitu punivit. Morbus enim carbunculi pedes ejus invasit, et febris ardentissima, sicque animæ et

corporis mortem obiit, vociferans vivum se inextinguibili igni traditum esse, propter Mariam Deiparam, jubensque eam exinde honorari et celebrari, ut Deiparam. Ita Cedrenus, Glicas, et alii. Et Surius 3 aprilis. Ejus ergo infelicem hunc exitum attendant nostri temporis novatores, qui se discipulos impietatis ejus, et dictis, et factis profitentur.

LECTIO DUODECIMA.

DE CHRISTI NATIVITATE.

1° *Non sine mysterio electus fuit locus nativitatis Christi Bethleem.*

1° Quia Christus voluit nasci ex David, juxta promissum Scripturæ. Ideo elegit ipsum locum nativitatis David, ut jam promissio ei facta ostenderetur impleta. Quod insinuat Evangelista dicens : *Eo quod esset de domo, et familia David.*

2° Quia Bethleem erat exigua et humilis civitas. Eam ergo elegit, ut gloriam hominum repudiaret, qui ex hoc gloriantur, quod nobili loco nati sint. Elegit infirma mundi, ut confundat fortia; propter quam eamdem rationem, elegit et pauperem matrem, et humilem nascendi modum; ipsam paupertatem quasi sponsam ab omnibus repudiatam desponsare veniens.

De hac civitate Michæas dixit : *Tu Bethleem, minima es in civitatibus Juda;* Matthæus vero legit: *Nequaquam minima es.* Michæas vocat parvulam, murorum ambitu, numero civium, loci splendore; Matthæus vocat nequaquam minimam, nobilitate et dignitate, quam debebat habere ob Messiam ibi nasciturum. Et sensus est : Tu Bethleem, parvula quidem es, sed tamen dignitate magna, quia ex te orietur dominator Israël, sicque eris totius terræ metropolis, tanquam Christi parens et nutrix. Hinc Ecclesia canit : « O sola magnarum urbium major Bethleem, cui contigit ducem salutis cœlitus incorporatum gignere! » Licet enim Jerusalem templi majestate gloriari possit, Babylon murorum fortitudine, Athenæ sapientia, Tyrus et Sidon opibus et mercium pretiositate, Roma triumphis, Ninive magnitudine et ædificiorum altitudine, Bethleem tamen solo Christi natali omnibus antecellit.

Hinc Bernardus : « O Bethleem parva, sed jam magnificata a Domino, qui factus est in te parvus ex magno! Lætare, Bethleem, et per omnes vicos tuos festivum Alleluia hodie cantetur. Quæ civitas tibi non invideat pretiosissimum illud stabulum, et præsepii gloriam? In universa siquidem terra jam celebre est nomen tuum, ubique gloriosa dicuntur de te, civitas Dei, ubique psallitur, quia homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus. Ubique, inquam, prædicatur, quod Jesus Christus Filius Dei nascitur in Bethleem Judæ. »

3° Recte elegit Bethleem, quæ interpretatur *Domus panis,* ipse enim est panis ille vitæ qui descendit de cœlo. Alio quoque nomine vocabatur *Ephrata,* hoc est, fructifera, quia non solum sicut aliæ civitates, aut regiones, vinum, oleum, frumentum profert, sed et germinavit frumentum electorum, panem angelorum, vitæ fructum. In hoc ergo Bethleem hodie oritur cisterna illa quæ continet aquam vivam, ad quam quilibet fidelis debet accedere et haurire. Clamabat olim David sitibundus : *O si quis daret mihi potum aquæ de cisterna quæ est in Bethleem?* Tunc irruentes tres milites per aciem cum periculo vitæ, attulerunt ei aquam de Bethleem, sed noluit bibere. Hoc interpretans mystice Sophrona dicit non fuisse aquam illam cujus siti ardebat David; sed aquam vivam, quam qui biberit, non sitiet iterum, quæ non solum suam, sed etiam totius humani generis sitim explere poterat : dicitque hanc cisternam Virginem designasse, quæ Deum erat paritura. « Figura, inquit, erat et prophetia de Christo qui est aqua viva omnibus vitam infundens, deque mystica et spirituali cisterna, quæ aquam illam nunquam deficientem, utero comprehensam, in lucem edidit. » Utinam ergo simili siti ardeamus, et Bethleem cum ferventi desiderio veniamus, ubi inveniemus aquam vitæ de Virgine scaturientem, quæ animas nostras irrigare poterit et

fecundare, sitim ac febrim variam qua æstuamus sedare.

Ita D. Hieronymus secessit in Bethleem, ut sibi vivaciter imprimeret Christum, ibique ad præsepe Christi commoratus est, ut eum nascentem, vagientem, lactentem, assidue contemplans, vitam cum illo jucunde et sancte ageret : hauriretque ibidem abundanter de cisterna hac Bethleemitica aquam vivam, aquam salientem in vitam æternam. Ideo etiam Paula, et virginum chorus Hieronymum in Bethleem secutus est. Unde Paula et Eustochium invitantes illuc Marcellam Romanam, sic loquuntur apud Hieronymum : « Cum comitante Christo per Silo et Bethel et cætera loca, in quibus Ecclesiæ, quasi quædam victoriarum Domini erecta sunt vexilla, ad nostram speluncam (Christi nascentis in Bethleem) redierimus, canemus jugiter, crebro flebimus, indeficienter orabimus, et vulneratæ jaculo Salvatoris in commune dicemus : Inveni quem quæsivit anima mea, tenebo eum, et non dimittam. »

2° *Christus ibi natus est in stabulo, et reclinatus in præsepio.* Quid fuerit istud stabulum explicans Hieronymus, dicit fuisse speluncam in rupe excisam a parte orientali, locum pastoribus notum, commune quasi receptaculum, ad quod sæpe diverterent, immo illuc pauperes et peregrini confugere solebant. Ibi ergo fuit præsepe non luteum, ut dicit Chrysostomus, sed ligneum, quod adhuc Romæ est in templo Sanctæ Mariæ Majoris.

Refert Hieronymus loco illius spæluncæ insignem ecclesiam esse extructam, et præsepe loco altaris collocatum : cujus ecclesiæ etiam meminit Beda. Tempore vero quo hæc loca in potestate fuerunt gentilium, ut Christi pueri abolerent memoriam, simulacrum Adonidis posuerunt in loco nativitatis : et ibi Veneris amasius plangebatur, ubi sacer ille infans sacri amoris Deus Christus vagiit. Sic et in loco sepulcri Christi, idolum Jovis, et in monte Calvariæ, idolum Veneris posuerant, quæ omnia sustulit Helena mater Constantini.

Sed cur voluit Christus in præsepio reclinari? Respondetur ut adimplerentur Scripturæ. Primo illa Isaiæ : « Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe Domini sui. » Secundo illa Habacuc : « In medio duorum animalium cognosceris. » Sic legunt Septuaginta. Nostra lectio habet : *In medio annorum notum facies.* Et hanc lectionem approbat Ecclesia in officio canens : « Domine, audivi auditum tuum et timui, consideravi opera tua et expavi. In medio duorum animalium jacebat in præsepio, et fulgebat in cœlo. » Unde vere ibi fuisse bovem et asinum docent sancti Patres, ex illo loco Isaiæ. Et hæc quidem animalia mysterium significabant : bos enim judaïcum populum jugo legis pressum significat, asinus autem populum gentilem qui contra Deum recalcitrabat. Novus hic puer in medio utrumque populum jungere debebat, ab illo grave legis jugum auferens, ab isto idololatriæ cultum et rebellionem. Hinc adverte non sine mysterio Christum fere semper describi in medio.

1° In nativitate inter bovem et asinum qui, ut dicimus, populum gentilem et judæum significant, cujus utriusque salvator nascitur.

2° In medio Joseph et Mariæ, quia virginitatis et conjugii auctor, a virginibus et conjugatis debet adorari.

3° In medio Simeonis et Annæ, quia ab utroque sexu coli debet et benedici.

4° In medio Marthæ et Magdalenæ, id est, vitæ activæ et contemplativæ, quam duæ hæ sorores significant, quia tam activam quam contemplativam vitam veniebat approbare, et ab utriusque vitæ sectatoribus debebat gloriam accipere.

5° Inter Moysen et Eliam, tum quia auctor est mortis et vitæ, et ideo ab Elia vivo, a Moyse mortuo debebat testimonium habere Salvator vivorum et mortuorum : tum quia ejus doctrina a Moyse, id est, a lege, et ab Elia, id est, prophetis, approbationem debebat accipere.

6° In medio latronum in cruce, quia Judex bonorum et malorum, quos constituet ad dexteram et sinistram, quorum figuram hi duo gerunt.

7° In medio duorum angelorum in resurrectione. Unus ad caput, alter ad pedes describitur apud Joannem : et significantur illa duo animalia quæ erant in nativitate, hoc est, populum gentilem et judæum, jam per Christi resurrectionem transire in consortium angelorum.

8° In medio duorum discipulorum post resurrectionem euntium in Emmaüs, ut significetur in medio esse nostri, tempore peregrinationis nostræ.

9° In ascensione, in medio duarum

turmarum, una ex angelis erat composita præcedens et deducens Christum triumphantem, altera ex hominibus, quos eripuit de limbo, *captivam duxit captivitatem.*

10° Usque ad diem judicii in medio misericordiæ et justitiæ : *Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine.* Misericordiam habet a dextris, justitiam a sinistris, tanquam duo fulcra regni sui.

11° In medio Dei et hominum, quia mediator est pro nobis interpellans.

12° In die judicii in medio electorum et reproborum sententiam proferens.

13° Per totam æternitatem in medio angelorum et hominum, tanquam lapis angularis, faciens utraque unum, unum ædificium, unam civitatem unam ecclesiam, unum regnum.

14° Non solum a Nativitatis, aut Incarnationis tempore, medium amavit, existens tunc in medio duarum naturarum, divinæ et humanæ, sed etiam fuit ab omni æternitate, est, erit, in sæcula sæculorum, in medio, tanquam secunda Trinitatis persona, inter Patrem et Spiritum Sanctum.

Adverte vero, licet præsepe dicatur locus nativitatis, non tamen fuit primus locus, quem Christus sacro corpore tetigit, sed terra illius speluncæ, vel brachia Virginis, juxta Cajetanum. Ipsa vero postquam adoravit, et pannis involvit, in præsepio reclinavit.

Ratio moralis multiplex afferri potest.

1° Quia sciebat Christum hoc præsepe eligere tanquam primum thalamum, in quo sibi paupertatem desponsabat Altissimi filiam ab omnibus repudiatam, quia homo ejus speciem ignorabat et pretium.

2° Tanquam aram primam sacrificii sui matutini, in quo se Patri obtulit, dicens : « Holocaustum pro peccato non postulasti : Ecce venio. » Obtulit enim tunc, pro redemptione nostra, totam vitam, miserias, dolores omnes, quos passurus erat. Obtulit lacrymas infantiles pro peccatis nostris, et si introspicere posses cor ejus, invenires scriptum : « Nunc lacrymas fundo paratus post sanguinem fundere. »

3° Tanquam thronum regium, in quo primum exaltari voluit Salomon noster in diademate mortalitatis nostræ, quo coronavit eum mater, in quo et a pastoribus, et ab angelis est adoratus, vere thronus sublimior thronis regum.

4° Tanquam primam cathedram, ex qua nos doceret omnem virtutem. Nam licet puer infans sit et mutus sit, tamen ibi omne genus virtutis docet, et ipse Sapientia tacendo ibi loquitur, et docet exemplo quod postea prædicabit verbo : præsepe et crux, duplex ei cathedra.

Accede ergo, anima fidelis, ad hanc cathedram, et fortiter cordi imprime hanc lectionem perfectionis. Ibi disce amorem Dei, contemptum mundi, odium peccati et pœnitentiam. Hanc clamat præsepe, stabulum, fœnum, panni, lacrymæ, quæ omnia sunt pro peccatis nostris.

Accede secundo ad hunc thronum gratiæ et misericordiæ. Ibi contemplare regem in corona paupertatis nostræ a matre coronatum, postea acerbiori spinea a noverca synagoga coronandum, et hoc ut tibi æternæ gloriæ coronam comparet.

Attende stabulum, tanquam regis hujus palatium, pro reclinatorio habet fœnum, pro purpura panniculos, pro comitatu regio bovem et asinum, pro tapetibus animalium sordes et araneārum texturam.

Accede tertio illuc ad primum amoris lectulum, in quo te desponsavit, et cum compassione repende vicem. Offer ei animam puritate ornatam ; pro domicilio cor castum ; pro lectulo circumda eum sanctis affectibus, quæ sint pastorum loco. Advoca intellectum et voluntatem pro bove et asino, sintque panniculi infantis amoris funiculi, quibus ei indissolubiliter cor liges.

Accede denique sæpius ad hanc sacrificii matutini aram, et totum te cum ipso offer in holocaustum, corpus cum omnibus membris, animam cum omnibus viribus, voluntatem cum omnibus affectibus, intellectum cum omnibus cogitationibus, vitam cum omnibus momentis.

Olim Jonathas excusans apud Saül Davidem : « Rogavit me, inquit, ut iret in Bethleem, et dixit : Dimitte me, quia sacrificium solemne est in civitate mea. » Vere, o christiane, sacrificium solemne est et primum Filii Dei, propter quod omnia merito debes dimittere, et illuc sæpe in spiritu pergere, ut et te ibi sacrifices.

Beata Margarita, cui nomen a Castello Italiæ urbe, ubi nata et sepulta, sæpe in contemplatione deliciabatur coram præsepio pueri Jesu. Hinc cum post mortem intestina extraherentur, ut corpus incor-

ruptum servaretur aromatibus conditum ob devotionem fidelium, ubi cor juse abstractum fuit, repertus est *unio* (lapis pretiosus) insigni magnitudine et pulchritudine, in quo sculpta erat imago nativitatis, eademque virgo genuflexa ibi ante Domini præsepe. Qui *unio* servatur adhuc in sacrario Beati Dominici, cujus illa tertium ordinem professa erat. Hoc miraculo voluit testari Deus, quam gratum foret sibi obsequium, illa consideratio hujus mysterii. Imprimamus et nos frequenti consideratione hanc imaginem in tabulis cordis nostri, ut ad speciosi hujus infantis amorem accendamur.

3° *Non sine mysterio elegit Christus tempus nativitatis suæ.*

Alii nascuntur subditi necessitati temporis : at conditor omnium temporum elegit sibi tempus, quo nasceretur, sicut et locum, et matrem. Et cum sit sapientia disponens omnia suaviter, tempus istud optime ordinavit.

1° Ergo natus est tempore quo describebatur universus orbis. Quod intellige de universo orbe Romanis subjecto. Nam, teste Suetonio, Augustus non imperabat Gothis, Armenis, et Indis. Et aliquando totus orbis dicitur, major ejus pars. Fiebat autem hæc descriptio, ut constaret numerus hominum Romanis subjectorum. Sic David jussit per Joab populum suum numerari, et quia ex superbia id faciebat glorians in numero subjectorum sibi, punitus fuit a Deo. Fiebat etiam ad colligendum censum, singuli enim solvebant aliquid. Unde videntur Judæi solvisse dimidium siclum, sive decem stuferos, sicut solebant ex lege.

Ob hanc descriptionem quilibet debebat ire in suam civitatem, hoc est, in illam quæ erat caput familiæ. Et quia Bethleem erat caput familiæ David, illuc ascendit Joseph cum Maria. Hoc ergo tempus specialiter ordinatum fuit a Deo : « Ut significaretur illum venire in carne, qui electos adscriberet in æternitate. » Unde non solum voluit tunc describi et numerari populum Israël (quod sæpius jussus est a Deo, ut ostenderet se illorum curam suscepisse), sed et alias nationes : quibus tamen id antea non præcipiebat, quia ad ipsum vix videbantur pertinere, juxta illud : « Vos tantum cognovi ex omnibus nationibus terræ. » Veniens ergo ut omnium misereatur, et ex omnibus gentibus, nationibus, linguis significans electos suos se congregare, voluit ut describeretur universus orbis. Unde non sine mysterio dicitur ab evangelista descriptio hæc prima facta, universalis scilicet. Impletum ergo est tunc illud : « Memor ero Rahab et Babylonis : ecce Alienigenæ Tyrus et populus Æthiopum, hi fuerunt illic. »

2° Natus est tempore pacis universalis. Fuit enim Jani templum tunc clausum, quod erat signum pacis, sicut et apertum bellum significabat. Non claudebatur nisi in summa rerum tranquillitate. Unde ante Augustum bis tantum clausum narrat Suetonius. Semel tempore Numæ per 43 annos continuos, semel Marco Artilio et Tito Manilio consulibus, et postea ab Augusto terra marique pace parta. Hoc ergo tempus elegit Christus, quia de ipso dictum erat : « Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis : » et vocatus est *Princeps pacis.* Unde in ejus ingressu ab angelis pax nuntiatur. In progressu pacem commendat : *Beati pacifici, etc.* Apostolis mandat quocumque intrarint dicere : *Pax huic domui.* In egressu paçem testamento relinquit ; in morte illam sanguine signat; in resurrectione anima ejus ad corpus rediens, ut columba ad arcam, ramum pacis apostolis affert, dum dicit : *Pax vobis.*

Pacis ergo tempore natus est, pacem afferens, et externam, et internam, et æternam. Antea peccatum discordiam multipliciter attulerat : primo, in cœlo inter angelos bonos et malos, inter quos factum est prælium; inter Deum quoque et angelos reprobos, qui ab eo ejecti sunt.

Secundo, in paradiso inter Deum et hominem, imo et inter angelum et hominem, quia homo ab angelo ejectus fuit flammeo gladio.

Tertio, in mundo inter hominem et hominem, fratrem et fratrem, Caïn et Abel, Isaac et Ismaël, Jacob et Esaü, immo inter filium et patrem, Absalon et David.

Quarto, in ipso homine inter partem superiorem et inferiorem, spiritum et carnem. Veniens ergo Christus ut mediator, Deum et hominem, cœlum et terram, angelos et homines, hominem et hominem, venit pacificare, *pacificans per sanguinem suum quæ in cœlis, et quæ in terris sunt.*

De hoc tempore dixerat propheta : « Vitulus et leo, agnus et lupus, ursus et ovis, simul pascentur, et puer parvulus minabit eos, etc. : » id est, homines su-

perbi, rapaces, agrestes, feri, mutatis moribus, dimisso fastu et feritate, cum pauperibus et humilibus pacifice conversabuntur, ejusdem spiritualis escæ participes sub eodem duce. Pacis autem interioris et æternæ quam afferebat Christus, symbolum fuit illa pax temporalis quam prædixerat Isaïas : « Conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces, etc. »

Congrua vero fuit pax hæc temporalis evangelicæ prædicationi, ut facilius per universum orbem iret doctrina Christi et apostolorum, nullo bello inter nationes impediente.

3° Elegit Christus mensem et tempus, quo dies crescere incipiunt, juxta illud : *Illum oportet crescere, me autem minui*, quod dixit Joannes, quia gloria quam habebat apud Judæos, qui eum ut Messiam recipere volebant, paulatim defectura erat : Christi vero gloria tunc obscura, magis semper clarescere debebat per miracula et alia opera.

Hoc vero moraliter interpretatur Augustinus, quod a Joannis nativitate dies incipiant minui, Christi nativitate crescere. Per quod Christus significavit, se incrementum lucis divinæ hominibus afferre.

Nec sine causa diem Dominicum elegit; conceptum enim fuisse die Veneris diximus, eodem die quo Adam creatus est : hinc fit post novem menses natum, die Dominico natum esse. Hic fuit primus dies sæculi, in quo lux corporalis principium creaturarum producta fuit, ita et ille qui est lux vera, *Primogenitus omnis creaturæ*, corporaliter natus est : et illo die mundus cœpit renovari, quo creatus est.

Quantum ad horam, elegit mediam noctem, ut mediis tenebris lux nova veniens eas disperderet, de quo canimus : « Dum nox in suo cursu medium iter perageret, omnipotens sermo tuus de regalibus sedibus venit. » Unde Telesphorus ordinavit celebrari primam missam circa mediam noctem, et solent ideo tunc multæ religiones matutinas horas persolvere.

B. Franciscus in hujus temporis memoriam media nocte surgens sæpe in meditatione hujus mysterii totus erat. De quo illud memorabile est, quod tertio anno ante mortem voluit ejus memoriam qua potuit solemnitate celebrare, et ne novitati res adscriberetur, a pontifice petiit licentiam. Elegit ergo locum in sylva, prope Castrum Græcii, ubi curavit præparari stabulum, præsepium, fœnum, et adduci bovem et asinum : advocat fratres, concurrunt populi, media nocte sylva luminibus resplendet, laudibus resonat. Stabat vir Dei coram præsepio, gaudio et lacrymis perfusus. Celebrantur missarum solemnia super præsepio, ipso cantante evangelium. Prædicat deinde populo de nativitate pauperis regis quem præ amoris teneritudine, *Puerum de Bethleem* nominabat. Miles quidam ob Christi amorem, militia deserta, viro Dei familiariter junctus fuit, Joannes de Græcio dictus, hic se asseruit vidisse puerulum speciosum in præsepio dormientem, quem Franciscus excitare videbatur a somno, et mira amoris suavitate complecti. Hanc visionem et sanctitas viri facit credibilem, et miracula confirmant. Nam fœnum reservatum a populo mirabiliter sanativum fuit brutorum languentium, et expulsivum diversarum pestium, Deo sic glorificante servum suum. Ita Bonaventura.

LECTIO DECIMA TERTIA.

DE FRUCTU NATIVITATIS CHRISTI.

1° *Per Filii Dei nativitatem fides nostra perficitur*. Propterea dixit Augustinus : « Ut homo fidentius ambularet ad veritatem, ipsa veritas Dei Filius venit, et fidem fundavit. » Magnum utique fuit et fructuosum homini, doceri ab ipso Filio Unigenito Dei, qui e sinu Patris didicit quæ docuit. Magnum fuit ab illo illuminari luce cognitionis et gratiæ, qui est lux vera in lucerna corporis sui nobiscum ambulans. Magnum fuit ab illo deduci, et vitæ promissionem accipere, qui est *via, veritas, et vita*, nec falli potens, nec fallere. Denique

quid amplius poterat optare homo, quam ab ipsa sapientia incarnata in terris conversante veram sapientiam discere?

Antea ignota erat sapientia, inquit propheta Baruch. « Israël dereliquit eam, non est audita in terra Chanaan, filii Agar qui exquirunt prudentiam quæ de terra est, viam ejus nesciverunt. Principes et negotiatores terræ ignoraverunt semitas ejus. » At Unigenitus postquam in terris visus est cum hominibus conversatus, invenit viam ejus, et tradidit Jacob puero suo, et Israël dilecto suo : quia de sinu Patris veniens, docuit veros filios Israël, veros fideles, viam veritatis, salutis, perfectionis, juxta illud : « Dabo filios tuos universos doctos a Domino, » ita ut recte vocentur *Theodidacti*, sive docibiles Dei.

Quapropter adverte, quod ante Christum vix poterant homines Deum verum agnoscere, sed excæcati et aberrantes alii solem, lunam, alii, Jovem, Martem, Venerem colebant. Ignorantiæ hujus et erroris ratio videtur fuisse, quia Deus spiritus est corporis expers, homo autem corporeus, ideoque non potest aliquid apprehendere nisi corporeum, omnis enim cognitio ducit originem a sensibus. In cognoscendo ergo Deo magnam difficultatem patiebatur. Sed vide bonitatem Dei. Cum Dei cognitio foret necessaria ad salutem, coaptavit se divina majestas sensuum imbecillitati, se reddens hominem, et sensibilem faciens; ut dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in invisibilium amorem rapiamur. Sic ergo fides nostra excitatur et perfectior redditur.

Adverte adhuc licet multi Deum agnoverint in lege veteri, et veritatis viam, tamen longe obscurius et imperfectius quam nos, illi enim tanquam pueri adhuc erant in elementis et rudimentis edocti, in umbra, figuris et oraculis obscuris. Nos autem veniens Filius Dei apertius et lucidius veritatem edocuit, et mysteria abscondita a sæculis. Unde per Isaïam dicit : « Sciet nomen meum populus meus in die illa, quia ego qui loquebar, ecce adsum. » Idem significans Apostolus dicit : « Multifariam multisque modis, olim Deus loquens patribus in prophetis, novissime locutus est nobis in Filio. »

Insinuat ibi Apostolus differentiam doctrinæ fidei tempore Christi, et prophetarum.

Primo, quia olim multifariam, et multipartite, hoc est, per multas partes et vices, quia non omnia uni, sed pars veritatis Isaïæ, pars Hieremiæ, pars Ezechieli revelata est : Christus autem totum simul in sinu Patris vidit, et nos docuit.

Secundo, multis modis, quia per multas visiones, figuras, modos, formas, docuit populum rudem. Ezechieli apparet in curru cherubin, Isaïæ in throno excelso, Hieremiæ in virga vigilante, Oseæ et Zachariæ in multis aliis formis, nunc vero per personam propriam filii sui nobis apparet.

Tertio, prophetæ docentes per varia præcepta, ritus, oracula, locuti sunt solum priscis patribus, hoc est, Judæis solis, et quidem obscure. At Christus, novissime omnibus succedens, loquitur nobis, et hominibus totius mundi, perfectam afferens doctrinam, cui nihil sit amplius adjiciendum, docens apicem veritatis, salutis, sapientiæ, perfectionis.

Hinc est quod illi qui frequenti considerationi mysteriorum infantiæ Christi, quasi cum puero Jesu conversati sunt magnam sapientiæ lucem et perfectionis gratiam ab eo hauserint. Sic legimus de B. Edmundo, quod puer cum puero Jesu familiariter versabatur, et inde in virum tantæ perfectionis evasit.

Cum die quodam ambularet cum coæqualibus suis adhuc scholaris, cœperunt ipsi de multis vanis et scurrilibus agere, sed ipse puritati suæ maculas timens, discessit ab illis. Statim ergo occurrit ei Christus in forma pueri candidi et rubicundi, ut describitur in Canticis, eumque his amicis verbis salutavit : « Salve, dilecte mi. » Ille miratus est vocem adeo suavem, non agnoscens cujus foret. At ille : « Non nosti me, inquit, qui quotidie a latere tuo sum, tecum conversans? Lege scripturam frontis meæ et nosces. » Erat vero scriptum : *Jesus Nazarenus*. « Hoc est, ait, nomen meum, quo si et tu muniveris frontem tuam, a periculis tutus eris, hoc erit decus et memoriale tuum. »

Sic et B. Antonius de Padua mire deliciabatur infantia Salvatoris, unde et a puero Jesu miras illustrationes mentis, et visitationes cordis percipiebat. Cum quadam die in cubiculo solus ageret, is qui eum hospitio receperat, transiens ante cubiculum, miram vidit intus claritatem : et considerans quid ageretur, vidit infantem quemdam divinum super librum ejus, quem postea inter brachia suavissime amplexabatur, et fixis oculis

diu eum contemplans, non poterat ab eo avelli. Scivit vir sanctus hospitem suum hanc cum puero Jesu familiaritatem vidisse, ideoque supplex rogavit, ne cui dum viveret aperiret. Ipse ergo hausit a puero Jesu illam qua excelluit sapientiam et gratiam convertendi etiam rebelles peccatores, quorum plurima millia ad Deum reduxit. Hinc est quod et ipse pingitur cum puero Jesu super librum stante.

Unde putas B. Josephum tantam hausisse gratiæ abundantiam, nisi ex continua conversatione cum puero Jesu, cujus erat nutritius?

2° *Per nativitatem Christi perficitur spes nostra.*

Nihil, inquit D. Augustinus, adeo fuit necessarium ad erigendam spem nostram, quam ut monstraretur quantum nos Deus diligeret. « Quid vero isto indicio manifestius, quam quod nostræ naturæ inire dignatus est consortium? » Ita ille. Nempe non se naturæ angelicæ univit, unde nulla eis spes peccantibus: sed nostram assumpsit, semen Abrahæ apprehendit: fugitivum servum, hominem peccantem, et Deum deserentem apprehendit, ut sibi firmo fœdere copularet, et ad se reduceret. Frater ergo noster est, et caro nostra, non poterit nos repellere aut despicere. Hinc dicit Anselmus: « Exulta, o homo, quia quidquid judicabitur de te, pendet ex sententia fratris tui et matris tuæ. »

Dicebat Abraham Saræ dum ingrederetur Ægyptum : « Dic, obsecro, quod soror mea sis, ut bene sit mihi, et vivat anima mea in gratiam tui. » Idem possumus dicere Mariæ, idem dicere possumus Christo : « Dic quod frater meus sis, etc. » Neque mendaciter hoc dicet, ipse enim est frater noster, sugens ubera matris nostræ, et sæpe nos vocat fratres : *Narrabo nomen*, inquit, *tuum fratribus meis*; et supra ostendimus quomodo sit frater ex utroque parente.

Olim si quis vendidisset hæreditatem suam, frater ejus vel propinquus poterat redimere. Nec poterat vendi in perpetuum, quia in anno Jubilæi ad primum possessorem redibat, vel ejus propinquum. Vendiderat Adam suam hæreditatem, pro pomo eam oppignerarat diabolo. Sed Filius Dei factus frater noster per nativitatem, justo titulo eam ad se retraxit, et reddidit nobis. Nativitas ejus est annus Jubilæi, in quo toti generi humano data est remissio omnium debitorum, et nobis restituta cœli hæreditas.

Quia igitur nativitate Filii Dei sic erigitur spes nostra, jam possumus illud canticum Isaïæ concinere : « Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi, sed conversus, consolatus es me. Ecce enim Deus meus, fiducialiter agam, et non timebo. » Merito, exprobrasti homini, o Trinitas Sancta! *Ecce Adam quasi unus ex nobis.* Sed nunc quid adhuc? Certe si ironice dixisti, id nos de cætero dicemus tam fidenter quam veraciter: « Ecce Deus factus est quasi unus ex nobis. » Antea ignotus Deus meus, invisibilis, et Deus ultionum, in diluvio, in Sodoma, in monte Sinaï fumante, in deserto. « Quis poterit stare in conspectu Domini sancti hujus? » dicebant Bethsamitæ, cum percussisset quinquaginta millia plebis, quia viderant arcam. Nunc vero postquam in terris visus est, et cum hominibus conversatus, magnus erat et terribilis nimis, parvulus factus est, et amabilis nimis, ita ut possimus dicere : « Ecce Deus meus, fiducialiter agam, factus est mihi in salutem. » Sic ergo spes nostra ex ea parte animatur : sed et maxime ex eo, quod « haurire poterimus aquas cum gaudio de fontibus Salvatoris, » copiosam nempe gratiam de fonte sanguinis, de rivulis gratiæ, de sacramentis, de meritis ejus in quibus tota spes nostra consistit. Ego, inquit Bernardus : « Quidquid mihi deest, usurpo ex visceribus Domini Jesu Christi, quia misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ effluant. »

Quisquis ergo scis te offendisse Deum, accede ad hunc parvulum in præsepio, facile placabitur, nescit irasci; non attulit aculeum justitiæ, sed mel misericordiæ : *Mel et lac sub lingua ejus*, suavitas pietatis et clementiæ. Attulit oleum suave, is qui *Christus* nominatur, ut ungat et sanet vulnera tua, *et computrescere faciat jugum peccati a facie olei*, ut dicit Propheta. Accede ergo ad eum qui venit ad salvandum, qui Jesus dicitur, accede dum tempus est, nam in futuro tempore resumet aculeum, cum veniet ad judicandum : non melle, sed felle te cibabit; non oleo suavitatis, sed vino æternæ compunctionis.

Refert Petrus de Natalibus, mulierem quamdam immunditiis carnis addictam, tandem rediisse ad cor, et culparum suarum enormitatem considerasse, sed adeo anxie, ut fere de venia desperaret,

nullam quocumque se vertebat inveniens consolationem. Nam cogitans de judicio, inveniebat se ream; cogitans de inferno, timebat se ibi cruciandam; cogitans de paradiso, inveniebat se immundam; cogitans de Domini passione, videbat se ingratam. Tandem cogitationem suam vertens ad Salvatoris infantiam, respirare cœpit, cogitans pueros facile placari, nihilque amaritudinis erga personam offendentem retinere. Unde summa vi contritionis Jesum adjurans per suam infantiam pro remissione, meruit audire vocem, qua certa reddebatur de venia peccatorum suorum.

3° *Per nativitatem Filii Dei, maxime in nobis perficitur et excitatur charitas.*

Dicit B. Augustinus : « Quæ major causa adventus Domini, quam ut ostenderet dilectionem in nobis? Si ergo amare pigebat, redamare non pigeat. » Idem alibi dicit : « Ama amorem illius qui amore amoris tui descendit in uterum Virginis, et amorem suum amori tuo copulavit, humiliando se, sublimando te, conjungendo lumen æternitatis suæ limo mortalitatis tuæ.

Ostensio amoris est illex et causa efficacissima movens alterum ad amandum: *Magnes amoris amor.* Est philtrum, inquit Seneca, sine veneficæ carmine, cogens etiam hostes ad amandum : *Si vis amari, ama.* Unde sponsa ad amorem dilecti sui, ejus amore considerato, tota se effundit ut vicem rependat: *Dilectus,* inquit, *meus mihi;* id est : Mihi nascitur, vivit, moritur, mihi resurgit et ascendit, mihi totus intendit, quasi mei unius curam gerit. Mihi cibus est, medela, sanitas, vita, mihi omnia est, amore mei faciens quæcumque fecit. *Et ego illi,* quasi dicat: Igitur et ego illi ex toto volo servire, vivere, mori. *Et ego illi:* Volo perfecte inhærere et intendere, totam me illi consecrare, totum affectum, totum cordis amorem vovere, nil nisi illum cogitare, et omnia mea ad ejus gloriam referre, ut possim purum amorem puro amori refundere. Totum se in vita et in morte pro me expendit et exhausit, totam me ad ejus gloriam conabor effundere.

Qui non amat Jesum Christum, inquit Apostolus, *sit anathema,* id est a Deo eparatus. Rationem reddit: *Maranatha,* il est, *Dominus venit;* quasi dicat: Talis nullatenus potest excusari, quia jam Dominus venit, summum amorem ostendens, et suo amore nostrum attrahens : et docens nos, ut sicut portavimus imaginem terreni, ita et portemus imaginem cœlestis, ut possimus dicere : « Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus. » Similitudo etiam est causa amoris, et ideo Filius Dei, ut ab homine familiarius amaretur, in similitudinem hominum est factus, ideoque hominibus maxime amabilis. Et per incarnationem veniens, amorem suum in nos declarans, velut ignem mittit in terram, per amorem suum terrena corda nostra velut accendens ad redamandum. Vide supra, ubi declaravimus considerationem Incarnationis Christi fortem stimulum esse amoris Dei.

D. Bernardus mire rapiebatur in amorem Jesu Christi, considerans ejus nativitatem. Ipse recte pueri Jesu collactaneus vocari potest, qui ab ejus Matre, lacte quodam spirituali ex uberibus pietatis ejus diducto, potatus est, dum coram ejus imagine puerum Jesum in ulnis gestante supplex, summo suavitatis affectu effundens cor suum, illis verbis oraret : *Monstra te esse Matrem.*

Ipse ergo considerans admirabilem Dei pietatem in nativitate temporali, sic exclamat: « Non me capio præ lætitia, quod summa Majestas naturam suam natura carnis meæ et sanguinis subvelat et me miserum in divitias gloriæ suæ, non ad horam, sed in sempiternum includit, et fit frater meus Dominus meus. Hæc exinanitio tam dignativa rapit affectum meum et istorum memoria concalescit cor meum, quia vivus est hujusmodi sermo et efficax, penetrabilior omni gladio ancipiti, medullas cordis mei valenter pertransiens. »

Fratres quoque suos exhortans eadem considerationе ad amorem, sic ait: « Prosit nobis, fratres, tanta charitas, quam nobis Deus majestatis exhibuit, tanta humilitas quam suscepit, tanta benignitas quæ nobis per humilitatem Christi apparuit : et agamus gratias Redemptori, per quem nobis innotuit tam bona erga nos voluntas Dei Patris. Tale enim est cor Dei Patris erga nos, quale nobis expressit, qui de Patris corde processit. »

Ideo etiam Sponsa hoc mysterium considerans, inclamabat : « Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ? etc. » Quæ scriptura quia apta est ut tractetur in natali Domini, ideo hic fusiorem ejus explicationem piam subjicio.

PRO DIE NATIVITATIS DOMINI.

Quis mihi det te Fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris, et deosculer te, et me nemo jam despiciat? Cant. 8.

1° Dicit: *Quis det te Fratrem meum?* Ille qui erat Deus noster, Dominus, creator, rex, in medio angelorum, sublimis in gloria et majestate, dignatur amore nostri fieri frater, os et caro nostra, filius Adæ, de terra terrenus, mortalis, corruptibilis, eamdem nobiscum sumens naturam, ut consanguinitate et parentela nobiscum jungeretur. Hoc ergo considerare nos monet Sponsa; id est: Complaceo mihi in te, o Frater mi parvule! qui mecum ex eadem es carne et sanguine. Quia dum ego patris mei terreni tibi miserias communico, et labores, paupertatemque, tanquam hæreditatem parentis mei Adami, tu mihi Patris æterni donas hæreditatem in compensam, in bonorum omnium communitatem me adoptas, immensa bona largiens, et divinitatis tuæ participem faciens, quia humanitatis meæ particeps effectus es.

2° Dicit: *Sugentem ubera matris meæ.* Ulteriori dignum est consideratione, quod non solum frater noster fieri voluit, sed etiam se ita humiliare et exinanire, ut qui erat sapientia æterna et potentia, jam sit infans et puerulus: vagiens est, qui verbum Patris est: imbellis est, qui virtus est Dei: vocem non habet, Verbum et Sapientia: sugens ubera, qui omnem creaturam, qui angelos nutrit; « Parvoque lacte pastus est, per quem nec ales esurit. »

O Bethleem civitas Dei, in te, et suburbiis tuis visa sunt mirabilia! Deus pendet ad ubera, ponitur in præsepio, ligatur in cunis, involvitur pannis, et laxatis fasciolis, felices manus et sancta brachiola per cunarum parvitatem expandit. Alludit Virgini Matri, et arridet, blandientes oculos ad Mariam intorquet. Stat perterrita tantis miraculis Regina cœlorum, et miratur quod ille qui potuit ad nos venire, sic voluit subvenire.

Considerans ergo id Sponsa, dicere videtur: Cupio te fratrem meum complecti tenero amore: cupio te videre sugentem ubera matris meæ: cupio te audire non fulgurantem in cœlo, non tonantem ab æterno solio, sed jacentem in fœno, vagientem in præsepio, aut certe arridentem Matri, dum te lactat *ubere de cœlo pleno.*

3° Dicit: *Ut inveniam te foris.* Intus invenire difficile erat, dum latebat in corde Patris Verbum. Utique secundum divinitatem in Patre habitat internum et æternum Verbum, juxta id quod dixit Joannes: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum.* Quis vero illuc posset accedere? Lucem habitat inaccessibilem, intellectui humano imperviam. Foris autem cognosci potest, hoc est, in assumpta humanitate, secundum quam: *Verbum caro factum est et habitavit in nobis.* Ideo contactu felici eum tangere possumus, et dicere cum S. Thoma: *Dominus meus, et Deus meus.* Oculi nostri eum videre possunt, digiti nostri eum designare et dicere: *Ecce Deus meus, Salvator meus.* Aures nostræ eum audire possunt, et plorantem, et docentem: hinc quod dicit Joannes, verum est: « Quod audivimus, quod vidimus, quod contrectavimus de Verbo vitæ, annuntiamus vobis. » Hoc ergo est invenire eum foris, in humanitate eum agnoscere. Optabat Sponsa eum videre, et eum sic reperire, ut qui antea invisibilis erat in sua natura, visibilis fieret in nostra, reddens se sensibilem in stabulo et præsepio, imitabilem, cognoscibilem, amabilem. Ut jam amplius homines (qui nihil nisi crassum et palpabile norunt) non adorarent deos visibiles, fictitios deos factitiosque, idola scilicet, aut solem, lunam, lapides: aut homines impios, Jovem, Martem, Bacchum: sed verum Deum, qui se iis visibilem reddidit, ut melius eum cognoscerent, et in invisibilium amorem raperentur.

Aliter quoque intelligi potest, *Ut inveniam te foris:* non in domo, et patria tua æterna, sed in exilio et peregrinatione nostra, ubi nostri causa peregrinus descendisti, dicente Propheta: « Quare futurus es ut colonus in terra, et quasi viator declinans ad manen-

dum ? » Semper enim peregrinum se foris exhibuit, exiens a Patre, in Nazareth venit : statim a Nazareth ad montana Judææ pergit, ut opus suum inchoet. Deinde in Bethleem venit : postea in Ægyptum : exinde iterum in Nazareth, et paulo post ad Hierosolymæ templum, ubi puer inventus est. Tandem vadit ad desertum, de deserto veniens per triennium peregrinatur per vicos et castella, quærens ovem centesimam. Denique ascendit in Jerusalem ad Passionem. Nec desistit hic viator nisi ascendat in crucem, ut de cruce descendens ad limbum, tandem redeat ad cœlum. In omnibus ergo his locis numquid foris erat ? Numquid peregrinabatur foras ? In his viis et itineribus optat eum Sponsa reperire, et comitem se jungere.

Denique alio adhuc modo intelligi potest illud : *Ut inveniam te foris.* Hoc est extra tumultum cogitationum et rerum mundanarum : ut in mentis tranquillitate velut in solitudine, foris extra homines, in silentio, nemine impediente, complecti eum possit Sponsa brachiis charitatis, et ibi illi soli aperire totum cor suum : ut et ipse *loquatur ad cor ejus :* et dulcedinis lactis sui faciat eam participem juxta id quod promisit per Prophetam : « Ducam eam in solitudinem, ibi lactabo eam, et loquar ad cor ejus. Non vult enim hic parvulus admittere complexum nisi inveniatur foris, extra strepitum et tumultum cogitationum sese interturbantium et curarum mentis quietem interpellantium.

4° Dicit : *Et deosculer te,* id est : Cupio te facie ad faciem videre, ore ad os loqui, os meum ori tuo conjungere, nec enim jam verebor faciem aut vocem tuam sicut Adam : *Vocem,* inquit, *tuam audivi, et abscondi me.* Nec tu negabis mihi faciem tuam sicut Moysi, cui dicebas : *Posteriora mea videbis, faciem autem videre non poteris ;* tu enim dixisti : *Ego qui loquebar, ecce adsum,* ecce me præsentem videndumque exhibeo. Videbo ergo te non in nube, non in caligine, non in curru cherubin, non in flamma ignis, non in ænigmate ut prophetæ : sed in mea humanitate, faciem faciei, labia labiis potens conjungere.

Sic opto te videre et te deosculari osculo pacis et reconciliationis, osculo amoris, reverentiæ et devotionis. Hinc dicit D. Paulinus : « Illum amemus quem amare debitum est. Illum osculemur, quem osculari castitas est. Illi subjiciamur, sub quo jacere supra mundum est stare. Propter illum dejiciamur cui cadere resurrectio est. Illi commoriamur in quo est vita. »

Quadruplex vero osculum est : 1. Aliquando est signum amoris puri : sic mater osculatur filium ; 2. signum reverentiæ : sic præsulum manus osculamur ; 3. signum devotionis : sic imagines osculamur ; 4. signum reconciliationis. Primum Christus recepit a Matre, secundum et tertium a Simeone, quartum a Magdalena. Hæc omnia oscula cupiebat Sponsa figere fratri suo parvulo : *Deosculer te,* inquit, ut labia labiis jungens, oris tui halitu verus mihi spiritus salutis et vitæ detur. Sciebat spiritu olim qui ab ore Dei processit, spiraculum vitæ homini infusum fuisse. Sciebat afflatu oris sui, Spiritum Sanctum discipulis dandum. Hujus ergo divini spiraculi particeps fieri cupit, dum osculari cupit.

Est et aliud osculum proditorium, quod Christus recepit a Juda. Illud ei præbent qui nativitatem celebrantes, indigne ad communionem accedunt. Utinam et non inveniantur aliqui sacramentorum ministri, qui etiam tale osculum præbeant, de nocte osculantes filium Veneris, de die Filium Virginis. Pessimum istud osculum proditorium animæ est fugiendum.

5° Addit : *Jam nemo me despiciat,* quia summam ex hoc adipiscor dignitatem, quod frater meus sis, elevans sic naturam meam ultra angelicam ; id est : Nemo posthac despiciet, nec Pater improperare poterit cum amaritudine : *Ecce Adam factus est similis nobis :* quia vere homo similis factus est Deo, ad divinæ naturæ consortium elevatus. Non ergo Pater despiciet, qui nobis dedit Filium ; non Filius, qui frater noster fieri dignatus est ; non Spiritus Sanctus, qui hujus mysterii auctor est. Nec ipsi angeli, naturam nostram sic elevatam admirantes et honorantes.

Quod Sponsa optabat, multis animabus sanctis concessum est, scilicet cum suavitate osculari fratremque parvulum complecti. Sic corporaliter Simeon et Anna. Sic spiritualiter, et tamen per modum visionis corporeæ, B. Francisco contigit et Beatæ Margaretæ a Castello, ut supra dixi, aliisque quibus aliquando ipsa Virgo, velut a gremio, puerum Jesum ad tempus visa est mutuare, ut cum illo possent dissuaviari, qui est deliciæ filiorum hominum, et animarum

castarum. Sic Beata Agnes illum non solum ut fratrem, sed et ut sponsum amplexabatur, a quo dicebat se annulo desponsatam, et monilibus ornatam, ipsumque posuisse signum in faciem, ut nullum præter eum amatorem admitteret. Hunc caste amplexabatur, de quo ipsa sic dicit: « Quem cum tetigero munda sum, cum amplexata fuero casta sum, cum accepero virgo sum. Corpus ejus corpori meo sociatum est, et sanguis ejus ornavit genas meas. » Sociatio hæc corporis fiebat per communionem sacram. Unde quælibet anima ibi potest amplecti fratrem suum et sponsum suum, et frui hoc desiderio sponsæ.

Quia vero fuit et alius fructus nativitatis Christi, ut peccatum abnegaremus, quem tangit Apostolus per hæc verba : « Apparuit gratia Salvatoris omnibus hominibus, etc. ; » ideo ampliorem explicationem hujus sententiæ subjiciam, aptam tractari dominica infra nativitatem.

Apparuit gratia Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, etc. (*Ad Titum* 2.)

Nihil ita gratitudinem nostram excitare potens est, quam Deum voluisse pro nobis hominem fieri, cum posset nos in damnationis massa relinquere. Ideo Apostolus Tito præcipit (omnes pastores in ipso instruens) et dicit: *Hæc loquere et exhortare*, ut scilicet ingratitudinem ab hominibus possis propulsare. Quid est quod loqui et exhortari jubet? Id quod præcessit, scilicet : *Apparuit gratia Salvatoris nostri Dei, etc.*

Singula vero verba habent pondus suum.

1° Ergo dicit: *Apparuit gratia*, quod interpretari possumus, apparuit gratuitum illud donum super omnia eminens, de quo dixit: « Magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum in Spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum in mundo, assumptum in gloria. »

Apparuit ergo ille qui latebat in corde Patris Verbum, et venit prosiliens ex Virginis thalamo, cum omni multitudine miserationum, et omnibus divitiis gratiæ suæ : quia quidquid in thesauro divinæ pietatis est inventum, totum in utero Virginis est congestum. Et fons ille gratiæ, qui clausus erat et signatus, nunc patens est omnibus, ut nemo excludatur quin haurire possit. Itaque idem est ac si dicat Apostolus : Gratuitum illud donum et mysterium antea absconditum, ante tempora sæcularia destinatum, toties Patribus promissum, tot figuris, tot oraculis prædictum, tot desideriis expetitum, tandem apparuit et manifestatum est.

1. Jam cœli rorem suum dederunt: *Rorate, cœli, desuper, etc.*

2. Jam sol ortus est, ex alto duplicem habens orientem, æternum a Patre, temporalem a matre.

3. Jam terra virginea germinavit, juxta votum Isaïæ.

4. Jam emissus est Agnus de petra deserti.

5. Jam ascendit Dominus super nubem levem, quæ de virgineo vapore per Spiritum Sanctum concreata est, ut ingrediatur nostram Ægyptum, pluviam ferens salutarem gratiæ et doctrinæ cœlestis.

6. Jam habes tuum desiderium, o Sponsa, et optatus dies advenit, quo osculari potes *Fratrem tuum sugentem ubera matris tuæ.*

Denique jam antiqua oracula et omnia desideria impleta sunt, veniente Salvatore, qui dictus est *Desiderium collium æternorum.*

Item dicit: *Apparuit gratia*, id est, bonitas et misericordia; non dicit potentia aut justitia, quæ antea apparuit toties ab initio sæculi. Manifestata enim fuit in cœlo, in angelo e cœlo exterminato, in revocabili decreto. In paradiso, in Adam expulso, ob pomi vetiti gustum. In diluvio, in Sodomis, tot millibus prostratis in deserto, ita ut tunc diceretur *Deus ultionum* apparere. Nunc autem tempus est misericordiæ et gratiæ, in quo, *misericordia Domini plena est terra*, in quo in omnibus resplendet Dei gratia. Hanc stabulum clamat, præsepe, fœnum, lacrymæ, panni, et quidquid est circa puerum natum, illud videtur insonare: *Apparuit gratia Salvatoris nostri.*

2° Dicit apparuisse *omnibus hominibus*

bus : omnibus enim datus est, qui omnes homines vult salvos fieri. In Christo enim Jesu non est masculus et fœmina, servus et liber, Gentilis et Judæus, nobilis et ignobilis, dives aut pauper, sapiens aut ignorans, quia omnes æque vocantur ad salutem. Sicut sol omnibus lumen communicat, et cœlum pluviam omnibus dat, ita Christus sol omnibus est ortus, ut eos illuminet, omnibus gratiæ suæ imbrem et rorem communicat.

Hinc ut agnosceremus hoc gratiæ mysterium in omnium salutem esse ordinatum, voluit natus ab omnibus agnosci et adorari, a regibus, a magis, a Judæis, a pauperibus pastoribus, a senioribus, Simeone et Anna, a conjugatis, a viduis, a virginibus, a pueris, de quo late supra.

3° Dicit: *Erudiens nos.* Nec enim frustra ipsa Sapientia venit. Nimirum venit ut ignorantiæ tenebras luce sua discuteret, ductor ac doctor noster, de quo apud Isaïam : « Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, et aŭdies vocem post tergum monentis te, est hæc via, ambulate in ea. » Ipse via, veritas et vita, venit ut notas nobis faceret vias vitæ. Propterea ante diximus, quod e præsepio, velut e prima sua cathedra, doceat omnis virtutis lectionem. Tu ergo illi potes dicere : « Audiam quid loquatur in me Dominus, loquetur enim pacem super eos qui convertuntur ad cor. » Quidquid circa illum est, locus, tempus, modus nascendi, omnia ista docent nos, si attendere voluerimus.

Item dici potest, *erudiens nos*, tanquam liber digito Dei scriptus in incarnatione ; in lucem editus in nativitate, rubricatus per sanguinem in circumcisione, sæpe approbatus à Patre, sed reprobatus ut falsus a Judæis, extensus ut legatur in cruce, scissus ac ruptus in morte, animæ a corpore divisione.

Vere ipse est liber vitæ, liber Sapientiæ, liber super omnem librum, sæpius inspiciendus ab eo qui in scientia salutis vult proficere. Et ut bene dicit Salmeron : « Ipse est nostrum manuale precum, introductio ad sapientiam, soliloquium, liber contemptus mundi, stimulus amoris divini, itinerarium mentis in Deum, summa totius Scripturæ, et ut dicitur : Vade mecum et dormi secure. » Quia scilicet abbreviatum verbum est continens legem abbreviatam charitatis, normam omnis virtutis.

4° Dicit: *Ut abnegantes impietatem, etc.* Ad hunc enim effectum venit. Et de facto sacro nativitatis suæ tempore plurimos interius erudit, per sacram communionem et spiritualem in ipsis nativitatem ; movens et inspirans ut abnegen omnem affectum peccati.

Abnegantes dicit, non ad tempus relinquentes, sed velut in sacra Dei præsentia constituti, abjurantes et detestantes, et abominantes ex intimo cordis omne peccatum, et omnem affectum ad illud. Ut simus iterum velut renovantes sacram illam professionem fidelitatis factam in baptismo, qua renuntiamus diabolo, carni et peccato, totos nos Deo immolantes, parati sanguine proprio abnegationem etiam hanc subsignare. Hæc est vera cordis conversio, verus dolor, et finis ad quem venit Christus. Multi vero sunt non ex animo abnegantes, sed ad tempus tantum relinquentes ; vincula occasionum, quæ ad peccatum illos pertrahunt, non disrumpentes, ignem pravæ concupiscentiæ non penitus extinguentes, sed solum velut cineribus cooperientes.

Multi similes candelæ recens extinctæ, quæ adhuc fumigans est, et aliquid ignis retinet, in quem si suffles, reaccenditur. Hi sunt qui peccati ignem totaliter non extinguunt, sed manent adhuc in occasione et affectu. Unde si caro aut dæmon suggestionis flatum immittat, reaccenditur peccatum.

Multi similes serpenti, de quo dicitur quod ad fontem accedens ut bibat, venenum prius ejicit, sed postquam bibit, venenum resumit. Hi sunt qui ad Eucharistiam accessuri, venenum peccati evomunt per confessionem, sed ubi biberint in hoc fonte, venenum resumunt : *Canes ad vomitum, sues ad volutábrum.* Apparuit tamen gratia ut totaliter impietatem abnegemus, et sobrie, juste ac pie vivamus : *sobrie*, quoad nos, *juste* quoad proximum, *pie* vivamus quoad Deum.

Sobrie : ibi arguuntur ebriosi, gulosi et ventri dediti.

Juste : ibi taxantur qui damnum proximo inferunt, furtis, litibus, aut alio quolibet modo.

Pie : ibi taxantur salutis negligentes, sibi potius ac mundo, quam Deo servientes.

Ultimo addit : *Expectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei* Si enim in hoc mundo tantum sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus, inquit Apostolus. Hæc spes est thesaurus et patrimonium filiorum

Dei, solatium in medio tribulationum, cordis elevatio, et fortitudo in salutis via : Christus vero venit, ut hanc spem firmaret et augeret, ut supra dixi. Per hanc vero spem expectamus adventum gloriæ magni Dei, quia qui venit parvulus et abjectus, pannis involutus, in præsepio jacens, inter bovem et asinum, vagiens et miserabilis in stabuli sordibus, veniet tonans in throno, *Deus noster manifeste veniet*, in majestate veniet, gloria et angelis coronatus, et bonis coronam daturus, tunc erit adventus gloriæ magni Dei.

Obsecro ergo vos, fratres, et juxta Apostoli præceptum, exhortor in Christo Jesu, ut digne consideretis gratiam hanc et benignitatem Salvatoris, quæ in ejus nativitate apparuit. Ne patiamini ut tanta frustra sit exhibita gratia et amor, ne sitis ingrati, sed ex animo abjiciatis omnem affectum peccati, ut divinæ naturæ consortes facti, sobrie, juste et pie vivatis, memores cujus capitis membra sitis.

Obsecro te, benignissime puer, per tuam infantiam renova in nobis innocentiam. Obsecro te per panniculos et lacrymas tuas, tui amoris indicia, verum pœnitentiæ spiritum nobis dona, et interius sic inspira, illumina, erudi nos, ut pie viventes, per beatam spem adventum gloriæ tuæ secure expectemus.

LECTIO DECIMA QUARTA.

DE VIRGINITATE MARIÆ.

1° *In conceptione Filii Dei Maria mansit Virgo.*

Ratio est, quia illa facta est non viri opera, sed virtute Spiritus Sancti.

1° Voluit Christus, noster *Melchisedech*, esse sine patre, sine matre : sine patre in terris, sine matre in cœlis, secundum æternam generationem. Et sicut ipse secundum illam generationem æternam sine patris corruptione concipitur et generatur a Patre, ita et voluit secundum generationem temporalem, sine corruptione matris concipi et generari a Matre.

2° Sicut primus Adam de terra virgine formatus est, quia necdum proscissa fuerat, aut opera hominis culta : ita Christus voluit de terra virginea tanquam secundus Adam formari : hoc est, de Virgine Matre, cujus maternum solum et secretum nunquam est hominis opera temeratum, aut concupiscentia violatum. Et sicut Adam Dei manibus plasmatur e limo, ita secundus Adam Dei Spiritu formatur in utero.

3° Voluit sicut mulier ex solo viro facta est, ita et ipse vir ille novus orbi promissus ex sola muliere procreari. Sic quatuor modi producendi hominem ad effectum deducuntur. Est enim aliquis homo ex muliere et viro, ut nos omnes. Est aliquis sine muliere et viro, ut Adam. Est aliquis ex viro sine muliere, ut Eva. Restabat ut aliquis foret ex muliere sine viro, ut Christus. Ideo Christus in Genesi spiritualiter dicitur *Semen mulieris*, non viri, ut ponderat Irenæus. Et ad David dicitur : *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Ubi notat Augustinus, Christum dici fructum ventris descendentis ex Davide, non autem femoris aut lumborum viri. Item apud Danielem dicitur : *Lapis de monte abscissus sine manibus*, hoc est, de Virgine sine viri opera, ut Patres explicant. Ideo etiam de seipso dicit : *Ego sum flos campi.* Flos est candidus et rubicundus, electus ex millibus, flos in quem prospicere desiderant angeli, flos ad cujus odorem reviviscunt mortui; flos vero campi, non horti, campus enim sine humano floret adminiculo, non seminatus ab aliquo, non fossus sarculo, non impinguatus fimo. Sic Virginis alvus floruit, sic integra et casta Mariæ viscera æterni viroris pascua florem protulere, cujus pulchritudo non videat corruptionem, cujus gloria in perpetuum non marcescat.

Alias figuras habes hujus rei in rubo, in virga Aaron, in vellere Gedeonis, de quibus Bernardus.

2° *Maria in partu mansit Virgo.* Hoc satis expressit Isaïas : *Ecce Virgo concipiet, et pariet Filium.* Vere manens Virgo pariet, ut omnes Patres explicant.

Nam ibi datur signum et prodigium quod omnes miraturi forent. At quale signum foret puellam virginem, sed rupto virginitatis claustro, concipere aut parere? Proposuerat propheta regi Achaz : « Pete tibi signum a Domino vel in excelsum supra, vel in profundum inferni, » id est : Vis ut in confirmationem veritatis, qua tibi promittit liberationem Deus ab hostibus et obsidione, scindatur terra, et grandi hiatu infernus pateat? An vero ut ipsi cœli aperiantur? Respondet se non petiturum, ne tentaret Dominum, sed ex hypocrisi et impietate respondet. Fidebat enim dæmoniis et idolis, quæ volebat consulere, et timebat aliquo signo cogi ad veri Dei fidem, juxta Cyrillum et Hieronymum ibi. Dicit ergo ei Propheta : *Ecce Dominus dabit tibi signum*, tam e cœlo, quam e terra, quia Virgo concipiet Filium qui erit nobiscum Deus : ergo signum erit e cœlo, ex quo divinitas erit : et e terra, quia terra dabit fructum suum : « Rorabunt cœli desuper, et aperietur terra germinans Salvatorem. »

Virgo ergo concipiet, *Virgo* pariet. Unde in hebræo habetur vox *Alma* cum articulo, sive *Haalma*, et significat Virginem viro incognitam et velut absconditam. Virgo ergo *Haalma*, id est, *illa Virgo*, nempe Virgo carne, mente, voto, et professione. *Illa Virgo*, oraculis, signis, figuris præsignata. *Illa Virgo*, angelis et seraphinis suscipienda. *Illa Virgo*, quæ simul est Mater, Filia, Sponsa Dei. *Illa Virgo*, quæ Deum homini, cœlum terræ, maternitatem virginitati, peccatores sociavit et copulavit sanctitati. Audite ergo, domus David, audite, principes et populi, audite, omnes gentes. Ecce portentum et prodigium, quod a sæculo non est auditum. Ecce signum stupendum, *Virgo concipiet et pariet Filium*.

Hoc signum et prodigium mirabatur Sapiens, dum dicit : « Tria sunt mihi difficilia, via aquilæ in cœlo, via colubri super terram, via navis in medio mari. Et quartum penitus ignoro, viam viri in adolescentula. » Ita legunt Hebræa, quæ et ibi habent vocem Alma, et sic legendum putant Lyra, Jansenius, Galatinus et alii, pro eo quod nostra Lectio habet: *viam viri in adolescentia*. Sensus ergo erit : Sicut aquila in aëre, coluber in saxo, navis in pelago, ne tenuissimum quidem vestigium relinquunt postquam transierunt; ita vir ille Christus cum egredietur, nullum viæ signum in corpore integro relinquet.

Hoc quoque prodigium mirabatur Moyses dum dicit : « Vadam et videbo visionem hanc magnam, quare rubus non comburatur, sed in medio ignis virorem retineat. Hic enim rubus figura erat Virginis ignem Christum concipientis et parientis, nec virginitatem amittentis.

Et hoc quidem prodigium, etiam ante adventum Christi, multi explicite crediderunt. Nam tempore Constantini et Helenæ matris ejus, quidam in Thraciæ muris fodiens, invenit arcam lapideam, et in ea virum jacentem, cui inscriptum erat : « Christus nascetur ex Virgine, et ego credo in eum. O sol, sub Constantini et Helenæ matris temporibus iterum me videbis. » Increbuit sermo, esse vatis alicujus (qui ante Christum fuerat) sepulcrum, ejusdemque fuisse hoc oraculum a Deo revelatum. Hujus rei facit mentionem D. Thomas.

Sed vis videre quam congruum fuerit Christum de Virgine nasci? Præter rationes de conceptione allatas, has accipe:

1° Oportebat, inquit Augustinus, caput nostrum insigni miraculo nasci de Virgine, quo significaret membra sua de Virgine Ecclesia secundum Spiritum nascitura.

2° Quia decebat omnium Conditorem uti partu non consueto, sed mirando. Unde dicit Bernardus : « Deum talis decebat nativitas, qua non nisi de Virgine nasceretur, talis congruebat et Virgini partus, ut non pareret nisi Deum. »

3° Voluit matrem suam esse Virginem, ut virginitatem commendaret, et omnibus ejus exemplum in matre proponeret castitatis quamdam militiam cœlestem colligens, in qua Virgo Maria prima vexillum erigeret. « Diligamus, inquit Augustinus, præ omnibus castitatem, quia ut hanc sibi placere Christus ostenderet, uteri virginalis pudicitiam elegit. » B. Ambrosius : « Postquam Dominus in corpus hoc veniens, contubernium divinitatis et corporis, sine ulla concretæ confusionis labe, sociavit, tunc toto orbe diffusus, corporibus humanis vitæ cœlestis usus inolevit. »

4° Fas non erat, inquit Augustinus, ut per ejus adventum corrumperetur integritas Matris, qui venerat sanare corruptionem nostram, nec Matris honorem diminueret, quam poterat servare, perficere et consecrare. Unde D. Leo,

Oportuit ut primam Genitricis integritatem nascens incorruptio custodiret, et complacitum sibi claustrum pudoris sanctitatisque hospitium, divini Spiritus virtus infusa servaret, quæ statuerat dejecta erigere, confracta solidare. »

3° *Post partum Maria mansit Virgo.* Hoc Ecclesia definivit contra Helvidium, qui blasphemabat Virginem ex Joseph alios filios suscepisse. Contra hunc disputat late Hieronymus et Epiphanius.

Multis certe rationibus voluit Christus atrem suam semper virginem esse.

1° Quia non decebat sacrarium Spiritus Sancti, uterum illum in quo Spiritus Sanctus Christi deificam carnem formarat tanta puritate, humano postea semine fœdari.

2° Id derogaret sanctitati et dignitati Matris Dei, foretque incontinentis et ingrati animi, thalamum Christi ex quo tanquam sponsus processit, polluere, et tanto filio contentam non esse, virginitatemque divinitus in conceptione conservatam, perdere velle.

Imo, magnæ præsumptionis fuisset Josepho illam attingere, quam angelo revelante didicerat de Spiritu Sancto concepisse. Unde Bernardus dicit ejus castitatem præfiguratam in patriarcha Joseph, qui, ut Domino fidelis foret, dominam suam noluit attingere.

3° Sicut Christus est unigenitus Patris, ita voluit esse et Matris, tanquam perfectissimum germen ejus. Quod ergo Scriptura vocat eum *Primogenitum*, non ideo sequitur alios fratres habuisse, quia is qui primo nascitur, dicitur recte primogenitus, licet alii filii non sequantur. Dici quoque potest primogenitus respectu nostri, qui etiam Virgini tanquam filii sumus adoptati. Quod vero Scriptura mentionem facit de fratribus Domini, moris est etiam in Scriptura fratres vocare eos, qui sunt cognatione conjuncti. Sic Jacob et Laban fratres dicuntur : sic Abraham et Loth, cum tamen Loth nepos fuerit Abrahæ. Incertum vero est quo gradu fuerint consanguinei, immo an vere consanguinei fuerint, an tantum putativi, nam et qui affectu conjunguntur, aliquando fratres vocantur. Sic Christus apostolos vocat fratres affectu et amore.

Ex Scriptura vero si petis testimonium virginitatis perpetuæ in Maria, habes præclaram figuram in porta orientali apud Ezechielem, ubi dicitur : « Porta hæc clausa erit, et non aperietur, vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus ingressus est per eam, eritque clausa Principi. » Porta hæc beata Virgo est, in qua sedit Princeps Christus, cum in sacro ejus thalamo, et utero habitavit. Dominus Deus ingressus est per eam, desponsans, Spiritus Sanctus fœcundans, Filius carnem sumens ex ea, ut sit eadem et Mater, et Filia, et Sponsa Dei. Sic explicant SS. Patres : « Porta clausa, inquit Ambrosius, virginitas est; hortus clausus, virginitas est; fons signatus, virginitas est. »

« Quid est porta in domo Domini clausa, inquit Augustinus, nisi quia Maria semper erit intacta? Quid est, vir non transibit per eam, nisi quod Joseph non cognosceret eam? Quid est, Dominus solus intrat, et egreditur per eam, nisi quod Spiritus Sanctus imprægnavit eam, et angelorum Dominus nascetur per eam? Quid est, clausa erit in æternum, nisi quod Maria Virgo est ante partum, in partu, post partum? » Ita ille.

Dicitur vero clausa principi, hoc est, in usum principis, et in amorem ipsius principis, semper clausa, id est : Etiam cum princeps transibit per eam, erit et manebit clausa, ideoque vocabitur *porta principis* qui per eam clausam transibit. Et si advertas textum, reperies quod ter dicatur *clausa*, ut significetur Virgo ante partum, in partu, et post partum.

In vita B. Ægidii socii S. Francisci narratur, quod cum quidam doctor ordinis Prædicatorum in consideratione virginitatis perpetuæ Mariæ hæreret cum multis scrupulis, audiens de fama B. Ægidii, statuit eum adire, ut tentationes has morbi scrupulosi, ejus et consilio et precibus posset depellere. Cum ergo ad hunc finem accederet, B. Ægidius Spiritus instinctu sciens ejus adventum et causam, obviat illi, et baculo terram ter percutiens, prævenit eum, et sic allocutus est : *Frater Prædicator, Maria Virgo est post partum*, et pulcherrimum prodiit lilium. Secundo repetit et percutit, dicens : *Frater Prædicator, Maria Virgo est in partu*, et simile ortum est lilium. Tertio addit : *Frater, Maria Virgo est post partum*, et tertium lilium ortum est. Et sic sine alio alloquio discedit, velut aufugiens. At ille statim agnovit esse B. Ægidium quem ante facie non noverat, nec dubitavit illa lilia fuisse beneficia Virginis, fidem de ejus virginitate, quasi triplici nodo in animo suo religantis.

LECTIO DECIMA QUINTA.

DE MODO NATIVITATIS EX VIRGINE.

1° *Christi nativitas fuit sine Matris dolore.* Hoc ex dictis sequitur, cum enim dolor in partu sit ex partium corporis divisione, Virgo autem cum integritate pepererit, exempta fuit ab omni dolore. Unde Patres dicunt dolores partus respondere voluptati conceptionis et libidini: *Quam ergo voluptas non anteivit,* inquit Damascenus, *nec dolor in partu secutus est.* In conceptione utique nullus motus indecens aut concupiscentiæ excitatus est, quia Spiritu Sancto cooperante, originalis peccati incendium extinctum est. Unde nec alias incommoditates passa est, non tædium, non cibi fastidium, non appetitus inordinatos, non mutationem coloris, aut aliud tormentum corporis.

Gravida fuit sine gravedine, sicut avis non gravatur plumis. Unde Augustinus: « Plena sunt viscera et nullum gravamen novit Virginis conscientia; cum esset gravida, salubri levitate plaudebat, lumen enim quod intra se habebat, pondus habere non poterat. »

Hæc omnia etiam non fuissent in statu innocentiæ, nam speciali Dei providentia uterum mulier gestasset sine tædio et incommodo, et peperisset sine dolore, juxta Augustinum. Post peccatum ergo dictum fuit Evæ: « Multiplicabo ærumnas et conceptus tuos, in dolore paries. » Dignum fuit, ut quæ alienum fructum carpere præsumpserat cum delectatione, puniretur in proprio fructu, gravi dolore. Unde Rupertus: « Mulier quanto fœcundior, tanto ærumnosior post singulos conceptus, dolor cruciat per singulos partus. » Multiplicatio ergo conceptuum, jam non tam videtur opus benedictionis, quam punitionis, tum ob dolores tantos parientis, tum quia multi fœtus intereunt in utero matris, tum quia multi generantur monstruosi, defectuosi, vel fatui, qui pudori et dolori sunt parentibus, tum quia sæpe flagitiosi fiunt filii, qui tota vita parentibus sunt tormento, tum denique quia in una domo sæpe multi sunt reprobi quibus melius erat non nasci. Si vero incorrupta naturæ nostræ radix seu arbos permansisset, juxta Rupertum, solos **bonos fructus** faceret, hoc est, solum **homines salvandos** produxisset.

Ab hac ergo **maledictione exempta** fuit Maria, a dolore parturientium aliena, sola inter mulieres in hoc benedicta, quod gaudia matris habet cum virginitatis honore, fecunditatem prolis cum carnis integritate.

Partus et integritas discordes tempore longo,
Virginis in gremio, fœdera pacis habent.

Unde Virgini dicere possumus, quod in Canticis habemus: « Exultabimus et lætabimur in te memores uberum tuorum. » Duo ubera Virginis sunt virginitas et fecunditas, quia inde humanum genus spiritualiter infans lac salutis et gratiæ hausit, ex eo quod hæc duo juncta sunt in Maria, dum Deum et hominem genuit; nihil enim virginitas profuisset, nisi fecunditati juncta fuisset.

Additur in Canticis, quod hæc ubera postquam Christus ascenderit in palmam, erunt sicut « botri vineæ, et odor ejus sicut odor malorum punicorum; » quia postquam Christus ascendit in crucem, ibi fructus redemptionis nostræ colligens, apparuit fecundæ virginitatis utilitas et suavitas; quia tunc Virginis odor et fama totum replevit orbem.

2° *Summo cum cordis gaudio Filium suum peperit.* Recte illi accommodatur illud Isaïæ: « Germinans germinabit sicut lilium, et exultabit lætabunda et laudans. » Quomodo non gauderet quæ parit in medio angelorum ministrantium? Quomodo non gauderet? Si enim gaudium fuit Evæ dum primogenitum suum Caïn pariens dicebat: Possedi hominem per Deum: » quanto majus gaudium erit Virgini, quæ non aliquem maledictum Caïn, sed prolem illam benedictam, et omnis benedictionis originem pariebat? Quæ etiam poterat dicere generans hunc Filium: *Possedi hominem per Deum.* Unde canit et Ecclesia: *Gaude, Maria Virgo, quia Deum et hominem genuisti, etc.* Quomodo denique non gauderet? *Si enim non me-*

minit pressuræ mulier, quia natus est infans in mundum; quale gaudium erit Virgini sine pressura edere Filium, gaudium mundi, gaudium angelorum, gaudium SS. Patrum.

1. Exultat enim Abraham, qui diu desideravit hunc diem videre.

2. Exultat Jacob, per mysticam suam scalam videns Filium Dei ad nos venire.

3. Exultat Moyses, cui nunc datur ardentem rubum conspicere.

4. Exultat Aaron, virgam suam hodie florentem et fructificantem videns.

5. Exultat Ezechiel, videns Principem ingredi per orientalem suam portam.

6. Exultat Isaïas, intuens nunc florem de radice Jesse, super quem requiescit Spiritus Domini. Omnia enim hæc impleta sunt in Virgine pariente Filium Dei.

Quidam tanto gaudio cor Virginis in nativitate Filii repletum fuisse putant in hujus considerationе mysterii, ut pie asserant tunc Virginem elevatam fuisse in raptu ad essentiæ divinæ visionem, in qua perfecte cognoverit arcanum hoc mysterium incarnationis Filii Dei. Unde divus Antoninus sic ait : « Forte in ipso conceptu vel partu, Virgini datum est ad horam, ut videret mysterium hoc ut in patria, sicut Paulus vidit Deum in raptu. » Et Rupertus super illud : *Oculi tui columbarum,* dicit Virginem raptam esse in tertium cœlum, et vidisse illa arcana mysteria, quæ non licet homini loqui, perfectius quam viderit Paulus. Cyprianus quoque dicit datam Virgini abundantem gloriam, qua Christi præsentia intus et extra frueretur. Et est sententia Carthusiani, Gersonis, Bannes, Medinæ, et aliorum, vidisse aliquando virginem essentiam Dei clare, quod recte asseritur, vel tempore conceptionis, vel nativitatis Christi. Ratio probabilis est, quia si Augustinus et D. Thomas id asserunt concessum Moysi et Paulo (de quo id valde probabile est), idem Virgini non videtur negandum. Quia juxta regulam D. Bernardi, « Quidquid vel paucis mortalium constat fuisse collatum, id fas non est suspicari Virgini esse negatum. » Maxime quia hoc privilegium ad sanctitatis perfectionem pertineat. Hæc si ita sint, ut pie credere possumus, non mirum tunc cor Virginis summo fuisse gaudio perfusum.

Hinc est quod in revelationibus S. Brigittæ modus hujus partus sic describitur : Virgo genuflexa adorabat ad Orientem, manibus et oculis in cœlum, quasi in quadam extasi cum dulcedine rapta. Cumque pro partu edendo fudisset preces, illico in momento, in ictu oculi, Filium ante se vidit editum, sentiens quasi dimidium cordis sui exisse, ex quo prodibat splendor eximius, et prope eum pellis secundina mundissima et involuta. Ejus etiam carnes ab omni sorde puræ, auditusque est suavissimus angelorum cantus, et statim junctis manibus, et inclinato capite, adoravit summa humilitate, pannisque involvit. Hæc ibi.

Certe tam admirabile est hoc nativitatis ex Virgine mysterium, ut quod Bernardus dixit de Christi ex Virgine conceptione, dicere et nos possimus de ejusdem nativitate. « Qui potest, inquit, capere, capiat. Quis, excepta illa, quæ hoc sola in se felicissime meruit experiri, intellectu capere, ratione discernere possit, qualiter splendor ille inaccessibilis, virgineis sese visceribus infuderit? Et quomodo ut illa inaccessibilem ad se ferre potuisset, de portiuncula ejusdem corporis, cui se animate contemperavit, reliquæ massæ umbraculum fecerit? Et forte propter hoc maxime dictum est: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi,* quia res nimirum erat in Sacramento, et quod sola per se Trinitas, in sola, et cum sola Virgine voluit operari, soli datum est nosse, cui datum est experiri. Obumbrabit ergo tibi, id est : Sic Christus sapientia Patris modum illum conceptionis secretissimo suo consilio conteget, et obumbrando conteget, ut sibi solum notus habeatur et tibi. Illo scies doctore quo et auctore, nec potest doceri nisi a donante, nec potest addisci nisi a suscipiente. » Ita ille.

An non hoc totum etiam verum est de nativitatis mysterio? Quod scilicet illud sic Filius peregit altissimo consilio, ut solus ipse et Maria noverit, quomodo sine virginitatis læsione potuerit Filium generare, nos autem oportet credere. Dicat mihi Judæus incredulus, quemadmodum arida virga floruit, fronduit, et fructum protulit : et ego dicam illi, quomodo Virgo concepit et peperit. Sed profecto Judæus nec Virginis poterit explicare conceptum, nec ego Virginis partum.

Oportet ergo potius quam inquirere, admirari, et adorare, et exclamare : O felix puerperium, delectabile angelis,

spectabile sanctis, necessarium perditis, congruum profligatis! Accede, Eva, ad Mariam, curre, mater, ad filiam, quæ tibi adfert consolationem, tuam reparans culpam; pro fructu mortis quem viro et toti posteritati in ipso obtulisti, profert hæc tibi et omnibus fructum vitæ. Currite, matres, currite, filiæ, currite, omnes, quæ post Evam et ex Eva parturimini cum tristitia et parturitis, adite et admiramini virginalem thalamum ex quo procedit Christus floridus et fulgidus animarum sponsus. Veneramini hic, conjuges, in carne corruptibili carnis integritatem. Miramini etiam vos, sacræ virgines, in Virgine fecunditatem. Imitamini, omnes homines, Dei Matris humilitatem et puritatem. Honorate, angeli, vestri regis Matrem, qui nostræ adoratis Virginis prolem; ipsum utique pariter nostrum ac vestrum regem, nostri generis reparatorem, vestræ civitatis restauratorem.

3° *Partus Virginis summa fuit cum puritate, et sine sordibus puerperii.*

Hæc est communis sententia SS. Patrum. Immo aliqui existimant absque ullis secundinis fuisse Virginis partum. Quod asserere videtur canon 79, editus a patribus congregatis in Trullo, ubi dicitur : « Absque ullis secundinis ex Virgine partum esse confitentes, ut qui sine semine constitutus sit, idque toti gregi annuntiantes, eos qui propter ignorantiam aliquid faciunt, quod non decet, correctioni subjicimus. »

Notat tamen Suarez aliquos loco illorum verborum, *absque secundinis*, legere, *absque dolore*, et sic definitio non est certa : sufficit quod dicatur cum omni puritate Virgo peperisse, licet modus perfecte non intelligatur, ut jam dixi.

Falsum vero est, quod in libro de Ortu Salvatoris narratur : quod cum tempus partus instaret, Joseph licet de Virgine Christum nasciturum sciret, tamen morem patriæ sequens, obstetrices vocarit, quarum una vocabatur Zebel, altera Salome. Zebel igitur considerans, et inquirens, et ipsam Virginem reperiens, exclamavit Virginem peperisse : Salome autem dum non crederet, sed similiter probare vellet, continuo aruit manus ejus. Jussu tamen angeli apparentis puerum tetigit, et continuo sanitatem accepit. Iste liber apocryphus est et hæc fabulosa sunt. Nam Luc. 2 dicitur, quod continuo cum Virgo peperit, ipsum puerum pannis involvit, et posuit in præsepio. Ubi significatur nullam actionem aut cooperationem personæ alicujus intercessisse.

Et D. Cyprianus dicit : « Maria genitrix et obstetrix, nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio. » Similiter loquitur Hieronymus contra Helvidium, et alii Patres.

Nulla utique obstetrix necessaria, ubi nulla partus difficultas; nulla necessaria mundatio, ubi summa et facilitas et puritas. Hinc est quod germinasse dicitur sicut lilium, aut sicut sol suum radium. Christus enim inde vocatus Oriens : *Ecce vir Oriens nomen ejus.* Ita ut sicut ob generationem æternam ex Patre, quæ fuit purissima, vocatur *Candor lucis æternæ*; sic ob similem puritatem in generatione ex Matre, vocatur splendor oriens. *Donec egrediatur ut splendor Justus ejus,* inquit Propheta. Ipsa Virgo aptissime comparatur sideri, inquit Bernardus : « Quia sicut sine sui corruptione sidus emittit radium, ita sine sui læsione Virgo parturit filium : nec sideri radius suam minuit claritatem, nec Virgini Filius suam integritatem. » Immo hic si bene consideremus, reperiemus quod stella aut radius producat Solem, de quo ipse Bernardus canit :

« Angelus consilii natus est de Virgine : sol de stella. »

Antiqui, ut significarent mulierem prægnantem, solebant pingere solem, et in medio ejus stellam, indicantes quod sicut stella lucem qua splendet, accipit a sole, sic infans a maternis visceribus vitam : hoc jam invertere debemus, si Virgini parenti convenire velimus. Hic enim non tam stella in sinu solis, quam sol in sinu stellæ reperitur. Maria stella, sol Christus, qui in gremio est Virginis.

Sed quæret aliquis, quomodo sine corruptione Virgo, et sine dolore peperisse dicitur, quando quidem *Mulier illa amicta sole et stellis coronata,* dicitur clamare et cruciari ut pariat? Et tamen Bernardus et alii Patres interpretantur mulierem illam esse B. Virginem, quæ amicta fuit sole justitiæ in conceptione et nativitate. Respondeo primo, id recte intelligi de Ecclesia, quæ electos suos (qui nomine filii masculi rapiendi ad thronum Dei intelliguntur) cum multis doloribus, inter persecutiones et angustias, cœlo et æternitati parit. De qua explicatione late Viegas et alii.

Respondeo secundo, applicando id

Virgini, etiam reperire possumus, quomodo crucietur pariendo ; non ut pariat Christum corporaliter, sed ut ipsum spiritualiter parturiat, hoc est, membra ejus mystica.

Adverte ergo quod Virgo in utero gerebat non solum Christum, sed et Ecclesiam Christo in ejus utero tanquam thalamo desponsatam, et sic consequenter novum sæculum, juxta illud Prudentii :

quanta rerum gaudia alvus pudica continet,
qua novellum sæculum, procedit et lux aurea.

Unde sancti Patres docent Mariam m sit Mater Christi, esse etiam maem nostram, quia mater est et membrorum ejus : sic et carne et spiritu dicitur mater Christi : non quidem respectu capitis nostri, a quo magis ipsa spiritualiter nota est, sed membrorum ejus, quia cooperata est charitate sua, ut fideles in Ecclesia nascerentur. Hæc ergo charitas qua spiritualiter nos parturiebat, erat conjuncta cum sollicitudine et anxietate animi, cum compassione affligente ut membra Christi pareret, novamque Ecclesiam in utero suo desponsatam Christo, ab eo purgandam et sanctificandam. *Clamat quoque parturiens*, ut draconem generationi huic novæ insidiantem, et paratum eam absorbere, clamore valido cordis ad Deum, fugaret a se et generatione sua filiorum electorum.

Hæc afflictio, compassio, sollicitudo, anxietas, solet reperiri in illis qui spirituales filios Deo pariunt. Et ideo specialem prærogativam meruit Virgo impetrandi particularem favorem et assistentiam illis, qui filios Christo parturiunt. Et de facto ostendit eam et exhibet illis. Nam videre est specialem assistentiam ejus ostensam B. Bernardo, B. Dominico B. Francisco, B. Ignatio, et omnibus qu in zelo animarum ferventes, non aliu respirabant quam filios spirituale Christo generare, *et suscitare generatio nem novam filiorum Deum timentium.* Habuerunt ergo illi specialem recursum ad Mariam, ut eos juvaret ipsa, et suis velut eniteretur precibus, quod prius in conceptione Flii Dei in utero conceperat, et ut memor sit hujus suæ parturitionis filiorum et membrorum Christi.

Ex dictis collige, recte etiam invocari Virginis auxilium super puerperas difficultatem patientes. Optima vero praxis est lumen accendere coram venerabili sacramento, ut a filio ejus, qui est lumen de lumine, et qui ex matre processit sine dolore, impetretur, ut fœtus sine periculo pertingere possit ad lumen vitæ hujus per partum, et ad lucem gratiæ per baptismum. Audi exemplum.

Mulier quædam de partibus Aretinis jam dies septem gravissime cruciata desperabatur a medicis, B. Franciscum qui tunc obierat, fideuter invocavit cum voto ei facto. Obdormivit mulier, et ecce apparet ei Franciscus et interrogat : Agnoscis me ? Nostine etiam canticum, *Salve Regina,* ad implorandum Deiparæ auxilium ? Cumque illa respondisset, agnoscere se Franciscum, et nosse illud canticum, ait ei Franciscus : Exordire igitur et incolumis paries. Ad hanc vocem experrecta mulier, pronuntiat, *Salve Regina, etc.* Et in illis verbis: *Et Jesum benedictum fructum ventris tui,* filium pulchellum edit omni liberata dolore, gratias agens Reginæ misericordiæ, quæ, interveniente B. Francisco, tantam erga se ostenderat pietatem.

LECTIO DECIMA SEXTA.

DE QUINQUE MYSTERIIS DOLOROSIS.

Agemus hic de quinque mysteriis dolorosis, in quibus satis explicabitur hic articulus : quomodo scilicet Christus pro nobis sit passus, et tandem crucifixus ac mortuus. Ex istis quinque mysteriis tanquam quinque myrrhæ ramis, fasciculum conficiemus, quem ponat anima fidelis inter ubera sua, intellectum scilicet et voluntatem, ut Sponsi sui dilecti amarissimos dolores intellectu consideret, et ejus amori rependat voluntatis amorem, quem tantis Sponsus emit tormentis. Singulos vero hujus fasciculi ramos particulatim considerabimus, particularem cuique mysterio lectionem adscribentes.

De primo mysterio doloroso.

1° *Non sine mysterio Christus inchoat Passionis mysterium in horto Olivarum.*

1° Voluit implere figuram quæ præcesserat in David, qui transiens torrentem Cedron afflictus ab Absalone, tristis veniebat ad montem Olivarum, flens, nudis pedibus, et operto capite. Præclara figura Christi eumdem torrentem transeuntis, et ad eumdem montem Olivarum procedentis cum gravi afflictione : *Tristis est anima mea usque ad mortem*, inquit. Regem suum Davidem secuti sunt sexcenti armati, pugnatores validi : ita et Christum martyres fortitudine præstantes maximo numero secuti sunt ad angustias, agones, cruces, mortem. Immo omnis plebs sequebatur Davidem plorans, ita omnes veri fideles sequi debent Christum regem suum, cum cordis compassione per asperam passionis viam. Quod fideliter præstiterunt tot confessores, tot animæ piæ, quæ inter quælibet adversa nunquam eum deseruerunt.

Eia, fratres, pergamus et nos sequentes Jesum, et dicamus illi quod Elizæus Eliæ : « Vivit Dominus, et vivat anima tua, quia non derelinquam te. » Ecce Rex noster ingreditur ante nos, conflictum gravissimum initurus pro nobis, contra hostes nostros, mortem, peccatum, Satanam, infernum. Sequamur fortiter, certemus usque ad mortem viriliter cum ipso, erit adjutor noster, qui est dux noster.

2° Venerat Christus, tanquam secundus Adam, ut satisfaceret pro peccato primi. In horto autem commissum fuerat, ibi totam progeniem perdiderat per inobedientiam, ideo secundus Adam veniens per obedientiam in horto præcipuum opus redemptionis inchoat. En antithesis.

1. In horto morbus, in horto medela incipit.

2. In horto mors orta, in horto ortum habet et vita.

3. In horto primus Adam victus est a diabolo : in horto diabolus victus est ab Adam secundo.

4. In horto contractum peccati debitum, ibi inchoatur solutio et pretium.

5. In horto ruina generalis, ibi et reparatio sumit exordium. Abscondebat se olim Adam post peccatum audiens vocem Domini deambulantis in paradisi horto. Accede, Adam, omnesque filii tui, ecce iterum adest Dominus Deus tuus : non ut olim tibi terribilis, sed suavis : non puniendum requirens, sed sanandum : non minas mortis afferens, sed vitam proponens : non ut ejiciat te a facie sua, et e paradiso suo, sed ut revocet te, posteritatemque tuam ad se, et ad paradisum suum, remota romphea illa versatili et flammante. Jam enim parat ejus et aciem et flammam, in corpore suo, sudore ac sanguine quem emittit, extinguere, ut libera sit ad vitæ lignum via. Accede ergo, nec dicas : *Vocem tuam timui et abscondi me :* sine voce est, quasi agnus mitis et mutus, qui portatur ad victimam : aut si quæ vox ei est, suspirantis vox est, non minantis, sed pro te ad Patrem supplicantis.

3° Hortus Olivarum misericordiæ et pacis est symbolum, hanc enim oliva solet designare. Sic oliva quam attulit columba ad Noë, symbolum erat pacis et misericordiæ divinæ, quæ aquas cessare fecerat : ita ut dixerit Ambrosius, exterminatis aliis arboribus, per diluvium, specialiter reservatam a Deo olivam, tanquam arborem misericordiæ, ut significaret non ita prævalere diluvium inundans furoris et justitiæ suæ, quin aliquis maneat ramus, aliquid residuum misericordiæ.

An putas sine mysterio fuisse quod ingrediens summus sacerdos in sanctuarium, per portas Olivæ ingrediebatur ? Figura erat. Ecce veritas. Christus pontifex ingredietur ad Sancta Sanctorum : « Ut offerat semetipsum per proprium sanguinem, non hircorum, aut vitulorum, » ait Apostolus. Sed per quam portam ingreditur ? Per portam utique Olivarum, dum hortum hunc ingreditur, qui fuit janua et introitus sacrificii ejus cruenti.

Hic hortus ad radicem montis Olivarum situs, optime *hortus Olivarum* dicitur, et sicut mons ille, si consideremus eum respectu nostri, quia ibi fructum suavem misericordiæ collegimus. Sed si respectu Christi eum consideremus, dicitur *hortus et mons myrrhæ*. An non ibi, putas, colligerat sponsa *fasciculum suum*

myrrhæ, quem continuo gestaturam se dicit inter ubera? An non de illo recte intelligitur loqui sponsus dum dicit: « Vadam ad montem myrrhæ et collem thuris? » Venit utique ad hunc montem, ad hortum sponsus, invitatu sponsæ, voce Ecclesiæ, mysterium hoc nostræ redemptionis suspirantis et clamantis : *Veniat dilectus meus in hortum suum.* Sed ibi messuit abundantem myrrham, amaritudines, afflictiones, angustias, ideo dicit : « Vadam ad montem myrrhæ, ad collem thuris. »

Fuit quoque *collis thuris* ubi orationem (quæ *sicut incensum thuris dirigitur in conspectu Dei*) obtulit Patri in odorem suavitatis : dum totum sese offert ejus voluntati. Recte ergo de hoc monte dicit : *Vadam ad montem myrrhæ.*

Ingredere, o anima christiana, sæpius in hunc hortum, nullus ibi Cherub. qui gladio flammeo ingressum impediat : immo illuc te invitat sponsus : « Veni in hortum meum, soror mea sponsa, ibi messui myrrham cum aromatibus meis. » Tu post messores collige fasciculos, quos inter ubera tua ponas. Ibi considera, quia in horto *corrupta est mater tua Eva.* Ibi quoque mater tua Ecclesia in integritatem cœpit restitui, et lavari in sudore Filii Dei, ut jam inciperet esse sine macula, sine ruga. Considera quoque quam hic mons plenus sit mysteriis, ex illo enim ascendet Christus, in illo dejicietur Antichristus : volens enim inde ascendere ad Patrem, virtute divina cadens, confringetur. Denique et ibi judicium fiet, quia proximus est valli Josaphat, quæ media est inter montem Oliveti et Calvariæ : et supra sedebit in majestate judex, ut ubi cœpit ignominia appareat et gloria, et persecutorum vindicta.

Denique quisquis desideras esse particeps divinæ misericordiæ, ingredere hortum Olivarum. Hanc tibi exhibere desiderat Christus, dum tanquam summus pontifex oneratur totius mundi peccatis; hic coram throno paternæ gloriæ prosternitur, cum lacrymis et valido cordis clamore totum se offerens Patri, ut ibi imploret misericordiam. Offert enim preces, lacrymas, sanguinem, vitam : non solum pro toto mundo n universali, sed et pro me in particulari, et pro te quicumque hæc vel legis, vel audis. Sacerdos olim gestabat, super humeros et pectus, nomina filiorum Israël (erant scilicet lapides pretiosi, in quibus sculpta erant nomina capitum Israël) : hic vero Christus in corde te sculptum gerit : novit te et nomine et cognomine, qualis es, et meminit tui in particulari, cogitans de te cogitationes pacis, offerens pro te, ut impetret et mereatur omnes gratias, inspirationes, media, quibus in vitam æternam perducaris. Certe ita particulariter cogitat de te, et pro te sese offert, quasi non haberet aliam animam salvandam, pro te paratus mori : quod significat Apostolus, dicens : « Qui dilexit me, et seipsum tradidit pro me. »

2° *Christus ita ibi angustiatus fuit, ut sanguineæ guttæ sudoris in terram decurrerent.* Causæ autem fuerunt variæ extraordinarii hujus sudoris.

Prima causa fuit terribilis quidam conflictus interior : dum ex una parte horror tormentorum et mortis, ex altera zelus honoris Dei, et fructus redemptionis hominum, quemdam velut conflictum ineunt.

Repræsentabat enim sibi vivaciter omnia tormenta in particulari, quæ toto passionis tempore pati debebat : et quod diversis horis passurus erat, jam viva imaginatione conjunctim patiebatur, et hoc satis erat ad sudorem sanguineum per caput, faciem, humeros, et omnes partes corporis eliciendum.

Quam bene comparatur hic *sponsus sanguinum*, arbori myrrhæ ! Hæc solet velut sudorem quemdam, liquorem amarum et medicinalem etiam per corticem emittere, et hic liquor dicitur *myrrha prima*, sive electa, postea vero cortex discinditur ut fluat abundantius. Sic Christus noluit expectare, donec tortores sanguinem ejus elicerent, flagellis, spinis, clavis : sed antequam transfodiatur et decorticetur, emittit sudorem hunc pretiosum viva apprehensione, tanquam myrrham primam, myrrham rubicundam, quam non solum manus ejus distillaverunt, sed et facies, et omnia ejus membra.

Si vero tanta fuit Christi angustia ex mortis apprehensione, quanta erit angustia peccatoris in agonia ex apprehensione mortis æternæ? *Si in viridi ligno hæc fiunt, in arido quid fiet?* Quas angustias patiebatur ille apud Gregorium, qui inclamabat : *Inducias vel usque mane, inducias vel usque mane!* Quas angustias patiebatur Antiochus ingemiscens et dicens : *Heu! in quos fluctus*

tristitiæ deveni? Sicut Esaü videns se frustratum patris benedictione, irrugiit, inquit Scriptura, ita et impius frustrandus tunc æterna benedictione et hæreditate. Tunc enim premet memoria delictorum ex una parte, et vermis rodens conscientiæ, ex altera mortis horror, et jam imminens æternitas tormentorum, sicque mirabili asperrimoque conflictu anima angustiabitur.

Obsecramus vero te, Domine Jesu, et per sudorem hunc tuum, et per angustias quas passa est in horto benedicta anima tua, ut quando mortis augustia cor nostrum invaserit, consolationem et fiduciam in misericordia tua et corde tuo reperire dones : et sicut angelus tunc tibi affuit, ita et nobis tunc adsit, dux et protector contra tenebras infernales, ut dirigantur pedes nostri in viam æternæ pacis.

Secunda causa fuit apprehensio omnium peccatorum præteritorum, præsentium, et futurorum, quorum ponderabat multitudinem, enormitatem, damnum æternum, Dei injuriam infinitam. Peccata ergo singula jam ab initio mundi commissa a peccato Adæ et Caïn, et usque ad finem mundi committenda, omnia homicidia, juramenta, blasphemias, sodomias, hæreses, etc., vivaciter apprehendebat : et inestimabilem ei dolorem infligebant, quia tantum dolebat de injuria Dei, quantum Deum diligebat: cum autem sine mensura diligeret, sine mensura erat et afflictio.

Magnus amor Domini, sudore hoc sanguineo peccata tua, quæ tota vita tua fient, a prima rationis luce usque ad extremum diem, expiantis! Erant enim in corde ejus et in memoria, multiplici vulnere eum transfigebant, et sudorem hunc eliciebant. Non ejus satis erat charitati pro illis lacrymas fundere, et oculis benedictis ea deflere : sed per singula membra, sanguineas emittit lacrymas, ut totum te et omnia Ecclesiæ membra, totum corpus suum mysticum ablueret, inquit Bernardus.

Quam apposite sponsa dilectum suum comparat botro vineæ! Ecce caro ejus innocentissima instar uvæ pressa onere peccatorum nostrorum, quasi in torculari, reddit liquorem hunc salutarem et pretiosum, lavans in vino stolam suam, et in sanguine uvæ pallium suum, ut dicit Jacob. Stola ejus, humana natura est quam induit : pallium ejus Ecclesia est, qua se velut ornamento dicit circumamictum. Utramque ergo hanc vestem lavat hoc sudore, tanquam uvæ mysticæ sanguine.

Initium vero redemptionis nostræ facit, sudando aquam et sanguinem : quia sic erit et completum in aqua et sanguine.

Mortiferos peccati humores ex noxiali illo pomo Adami, suximus omnes filii Adæ. Cum vero mystica quoque Christi membra simus, ecce caput nostrum pro nobis sudat, ut a nobis noxios illos et mortiferos depellat humores. Non poterant membra sanari, nisi caput amaram sumeret potionem. Unde paratum se offert ab bibendum amarum passionis calicem : et jam ejus degustans amaritudinem, ecce in qualem incidit sudorem et apprehensionem.

Tertia causa fuit consideratio exigui fructus passionis suæ erga multos. Considerabat enim cæcitatem, rebellionem, duritiem, ingratitudinem multorum, qui usuri non erant mediis, quæ tanti ei constiterant, repudiantes et conculcantes sanguinem Filii Dei pro se fusum. Sacramenta, sacrificia, totque labores pro salute eorum assumptos, considerabat eis inanes fore, immo ad majorem damnationem. Unde apud Ezechielem conqueri videtur de anima hoc sudore non abluta, nec mollita tanto amoris igne, dum ait : « Nimio labore sudatum est, et non exivit nimia rubigo neque per ignem. Immunditia tua execrabilis est, quia mundare te volui, et non es mundata a sordibus. »

Et Isaïæ 49, conqueritur apud Patrem : « In vanum laboravi sine causa, et vane consumpsi fortitudinem meam : ergo judicium meum cum Domino et opus meum cum Deo meo ; » id est : Frustra omnes vires meas in salutem hominum impendi, sed tu, o Pater, scis quod nihil intentatum reliquerim, judica cujus culpa factum sit, ut tam pauci salventur.

Adde hic specialiter considerasse perditionem populi sui de quo ait : *Populo meus, quid feci tibi? etc.* Item scandalum discipulorum, perditionem Judæ quem diabolus tanquam vivum membrum a Christo avellebat.

Quarta causa fuit consideratio omnium dolorum, tormentorum, afflictionum, quas omnes electi passuri erant amore sui, martyres, confessores, virgines, pœnitentes. Angustias enim omnes ipsorum noverat distinctissime, et per compassionem dolorosius ejus

cordi fixæ erant, quam in martyribus qui illas sustinebant, nec solum in generali, sed singulariter singulas in corde passus est, distincte et perfecte. Hinc R. Laurentius Justinianus dicit, quod ibi interius lapidatur cum Stephano, crucifigitur cum Petro, dissecatur cum Andrea, excarnificatur cum Bartholomæo, assatur cum Laurentio, etc.

3° *Christus sudavit sanguinem proprium et naturalem, idque factum fuisse absque speciali miraculo probabilius videtur.*

Duo hic asserimus. Primo Christum verum sanguinem sudasse, estque communis sensus Ecclesiæ, et textus Evangelii id satis significat. Unde rejicienda est Theophilacti et Euthimii opinio, qui id scriptum putant per hyperbolem, quasi solum fuerit sudor crassus et concretus, similis guttis sanguinis, non tamen verus sanguis. Argumentum sumit Euthimius, ex eo quod dicat Scriptura sudasse sanguinem non simpliciter et absolute, sed sudorem fuisse sicut sanguinis guttas. Verum hoc nihil convincit, nam particula illa *sicut* non excludit verum fuisse sanguinem, sed solum significat fuisse in forma et figura guttarum: et forte etiam sic loquitur Evangelista, quia non erant ex puro omnino sanguine, sed aliquid sudoris admixtum habebant. Ita Suarez, et alii.

Præcipiebat olim Dominus ut sacerdos, cum ingrederetur portas atrii interioris ad ministerium, non accingeretur in sudore, hoc est, ita stricte et violenter, ut sudaret. Sed ecce pontifex noster Jesus quia per proprium, non per alienum sanguinem debebat introire in Sancta, in atrio suæ orationis, et ad portas futuræ passionis, ita fortiter se accingit, ut non solum sudore quocumque, sed et sanguineo, copiose toto corpore perfundatur. Et hic sudor ostendit quam arduum sit, quantæ molis et laboris sit opus et ministerium, quod aggreditur, et nostræ redemptionis sacrificium quod toto sanguine Filii Dei debebat consummari.

Tantæ molis erat Romanam condere gentem!

Illud vero notatu dignum est, quod dicit Egesippus, hortum illum, postquam sudore hoc sanguineo immaduit, flores produxisse, in quorum foliis scriptum erat:

O mors, quam amara est memoria tua!

Quidquid sit de hoc, certe in terreno cordis nostri horto, pro quo rigando et molliendo sudor ille effusus est, tales flores hic sanguineus sudor proferre deberet: hoc est memoriam mortis Redemptoris nostri, memoriam mortis nostræ, memoriam mortis æternæ, quam si cogitatione prævenerimus, effugiemus: si enim per considerationem nostram descendamus in infernum viventes, non descendemus morientes. Observetur ergo sæpius oculis mentis triplex dicta mors, quæ animo Salvatoris nostri profunde in horto illo figebatur, et non sine fructu videbimus quam verum sit:

O mors, quam amara est memoria tua!

Secundo, asserimus sine speciali miraculo Christum hunc sanguinem sudasse, ex vi interioris afflictionis et agoniæ. Ita sensit Cajetanus et Jansenius. Ratio est, quia si ille sanguis miraculose fuisset emissus, non foret certum signum maximi angoris: poterat enim miraculose cum minima afflictione, immo sine ulla emitti. Secundo, ut dicit Cajetanus, sicut magnitudo passionis pellit violentum sudorem, ita si vehemens sit passio et deficiat sudoris materia, fieri potest ut sanguinem expellat, potest enim afflictio ita corpus commovere, sanguinem attenuare, poros aperire, ut emissio sanguinis ad exteriores partes fiat.

Itaque Christus hortum ingrediens, totum se afflictioni voluntate rationali obtulit: ita ut ex eo tempore usque ad ultimum spiritum, nullam ab ulla creatura consolationem receperit: licet enim dicatur angelus ad consolandum venisse (repræsentans forte ei decretum Patris, passionis necessitatem, fructus magnitudinem), non tamen recepit illam consolationem. Nam et Scriptura dicit, quod tunc in agonia prolixius oravit. Unde Beda: « Confortatus est, inquit, sed tali confortatione, quæ dolorem non minuit, sed magis auxit. Confortatus est ex fructus magnitudine, non subtracta doloris amaritudine. » Ardens itaque ignis et amoris et doloris, ex hac rosa mystica, liquorem hunc pretiosum elicit et distillare facit: quem Patri offerat in odorem suavitatis, nobis autem tanquam medelam vulneribus nostris.

Notat vero Evangelista, quod in hac agonia procidit in faciem. Ubi pie considerant eum aliqui velut terram exosculantem, quæ futura erat ara, calix, et patena sanguinem ejus profusum exceptura. Immo quia Christus ardebat mortis desiderio pro nobis, considerari potest quasi gratias agat terræ, quod procrearit funes, quibus ligabitur, spinas quibus compungetur, arundinem pro sceptro, ferrum clavorum et lanceæ, quibus transfodietur.

Ego verum eum considero, tanquam inclamantem : « Terra, terra, terra, audi verbum Domini. » Quod illud ? « Terra, ne operias sanguinem meum, nec habeat in te locum latendi clamor meus. »

Vult ut sanguis de terra emittat vocem, non similem voci sanguinis Abel qui clamabat vindictam, sed vocem resonantem per universum orbem : quod pro terreno hominum corde purificando et emolliendo effusus sit. Rogat quoque ut terra, sive terrena illa corda, vocem et clamorem hunc sanguinis audiant, nec ingratitudine illum operiant, et oblivione sepeliant.

Ecce quanta mysteria in hoc horto continentur, in quo nobis summe fructuosum foret cum Salvatore afflicto sæpius conversari, ibi ejus faciem contemplari, sudorem ejus quantum in nobis est extergere, et compassionis lacrymis abluere. In hoc horto sponsi angustiati multiplices et polymitos flores licet nobis colligere, rosam purpuream charitatis, candidum lilium innocentiæ et puritatis, cœlestem violam humilitatis, heliotropium resignationis perfectæ, ex quibus sertum odoriferum juvabit contexere, et ad cor nostrum appendere inter ubera animæ nostræ.

Hoc practicabat B. Theresia, quæ de se dicit : Conabar mihi sæpius repræsentare Jesum, et optime me habebam in meditatione mysteriorum ubi solus erat : videbaturque mihi quod sic afflictus non posset me rejicere accedentem, ut compassione mea solatio ei forem. Specialiter ejus consortium quærebam in oratione in horto, ibi frequenter considerabam ejus et afflictionem et sudorem, cupiebamque si possibile foret, ejus faciem et molestum sudorem abstergere : sed memini me nunquam id ausam, utpote peccatorum meorum multitudine deterritam, interim stabam diu cum eo, multis afflicta cogitationibus. Jam a pluribus annis maxima parte noctium postquam decubuissem, solebam de hoc mysterio cogitare, etiam antequam statum religiosum assumerem, et existimo plurimum inde profectus spiritualis me consecutam. Ita illa.

LECTIO DECIMA SEPTIMA.

DE FLAGELLATIONE, MYSTERIO SECUNDO DOLOROSO.

Salvatori nostro in agonia constituto, in terram prostrato, possumus dicere illud Isaïæ : « Consurge, consurge, induere fortitudine brachium Domini : numquid non percussisti superbum et vulnerasti draconem? quis tu ut timeas ab homine mortali ? »

Possumus etiam dicere quod angelus Eliæ, sub junipero jacenti et fatigato : *Surge, grandis tibi restat via.* Hic enim sudor initium tantum dolorum est, sed nondum finis instar roris erit : sed sequetur abundans pluvia, tandemque flumina sanguinis exundabunt de quinque corporis partibus.

Christus ergo postquam hoc sudore velut rore sanguineo perfusus fuit miris cum angustiis, voluit pluviam dare sanguineam, ad irrorandum corpus suum mysticum in flagellatione, ubi iterum eum considerare volumus tanquam *virum dolorum.*

1° *Christus per sententiam Pilati traditus ut flagellaretur, sed sententia hæc injusta fuit et ignominiosa.*

Injusta sententia, quia debita tantum latronibus et mancipiis. Unde civem romanum flagellare non licebat, ut colligitur ex Actorum c. 22. *Non invenio,* inquit ipse Pilatus, *in eo causam.* Fatetur ergo injustitiam.

Certe nec mortis, nec flagellationis in eo causa, quia nullum crimen in ipsa innocentia, nulla causa mortis in ipsa vita. Et cum sciret judex quod per invidiam tradidissent eum, et accusaren

non ob crimen aliquod probatum, tradidit eum ad flagella : sed in hoc voluit eis favere, putans sic lividum Judæorum animum et furorem satiatum iri : injusta ergo sententia perversumque judicium.

Justa tamen fuit, si spectemus eam, ut a Patre æterno procedit, quia ex parte nostra multa et gravia crimina erant, et flagellis et morte digna, ipse autem in se expianda illa susceperat, et ideo dicit Pater : *Propter scelus populi mei percussi eum.* In te ergo, o homo ! in te require horum flagellorum causam, quia in ipso nulla alia causa reperitur, nisi charitas, qua in se transtulit peccata tua. Quod ergo dicebat Nisus, dum Euryalus amicus suus mori paratus erat pro se, multo magis dicere possumus in hac causa de Christo :

Me, me, adsum qui feci, in me convertite ferrum,
Culpa mea est, mea fraus omnis, nihil iste nec [ausus,
Nec potuit : cœlum hoc et conscia sidera testor.

Vide Augustinum in se requirentem causam vulnerum ejus, ad commovendum ad pietatem animum, *Medit. c.* 7.

Ignominiosa quoque fuit : summæ enim ignominiæ fuit nudari coram illa multitudine impiorum et impudicorum hominum. Summæ ignominiæ fuit tractari ut mancipium infame, et virgineam illam carnem sic denudari. Quanta ignominia illi fuerit, intelliges, si consideraveris, quod ipse Adam nudus coram uxore etiam nuda, ita verecundatus fuerit, ut ad folia ficus fugerit. Quid non ergo pudoris illi qui castitas est, qui castorum et virginum dux et sponsus est, coram tota cohorte, sexcentis forsitan hominibus sic turpiter denudari ? O casta sponsa, quomodo tractatur ignominiose hic dilectus tuus de quo dicebas ! « Dilectus meus, candidus et rubicundus, electus ex millibus, caput ejus aurum optimum. » Vere modo rubicundus est, pudore genas ejus suffundente, ob tantam ignominiam. « Operuit, inquit, confusio faciem meam, et extraneus factus sum fratribus meis, » ab iis sic irrisus, sic despectus.

Sed quomodo, o sponsa, hunc electum dicis ex millibus, qui est abjectus super omnes mundi homines ! Quomodo electus ex millibus, qui ab omni statu, à Judæis et gentilibus, principibus et plebeiis, sacerdotibus et laicis, maribus et feminis, incognitis et notis, suis et alienis, contumeliis est affectus ! *Opprobrium hominum et abjectio plebis !* Quomodo hunc in sponsum eligis et dilectum ? Quomodo amorem totum illi consecras, in quo nihil amabile, cum non sit ei neque species, neque decor ? Immo tanquam abominabilis et leprosus est reputatus.

Sed propter hæc omnia, magis eum amat Sponsa : amat eum propter vilitatem et ignominiam quam suscepit. Nec ei improperat quod olim Michol sponso suo David : « Quam gloriosus fuit hodie rex Israël discooperiens se, et nudatus est quasi unus de scurris ? » Sciebat enim ei responsum esse : « Vivit Dominus qui elegit me, vilior fiam plus quam factus sum, et ero humilis in oculis meis. » Ecce ludit noster rex Israël, sed ludo quo ei illuditur, vilis factus et nudatus quasi unus de scurris. Sed propter hoc non despicit eum sponsa, immo magis diligit dicens cum Bernardo : « Quanto pro me vilior, tanto mihi charior. Quanto se minorem exhibet in humilitate, tanto et majorem in bonitate. Vere, Domine Jesu, ob multa amabilis es, sed super omnia te amabilem reddit calix amarus quem bibisti, et opus nostræ redemptionis in quo sic humiliatus es, hoc enim amorem nostrum blandius allicit, justius exigit, arctius stringit, vehementius afficit. » Ita Bernardus.

Amat sponsa in sponso hanc quam assumit nuditatem et deformitatem. Vestis ejus et corpus ejus undique habens incisuras fulgidior est, et interiorem pulchritudinem manifestat et amorem. Guttæ sanguineæ, sputa, phlegmata, colores speciosissimi sunt quibus decoratur : immo lapides pretiosi, quibus vestis hujus sponsi ornatur, qui *sponsus sanguinum* recte dicitur.

Inter hæc ergo omnia opprobria adhuc vere dicit sponsa : « Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus, caput ejus aurum optimum. » Sciebat enim quod lapis quem reprobaverunt ædificantes, eligeretur ut caput esset anguli, et quod is qui summe humiliatus erat, summe foret exaltandus.

1. *Electus ergo ex millibus*, quia ob passionis et fusi sanguinis meritum, exaltatus est super omnes creaturas, et super omnem gloriam electorum.

2. *Electus ex millibus*, tanquam dux populi Israël, quem per columnam, virgam et mare Rubrum, hoc est, et per columnam hanc, ad quam flagra susti-

nuit, et per crucem suam, et per sanguinem suum in terram promissionis deb ebat introducere.

3. *Electus ex millibus*, tanquam summus sacerdos, qui per proprium sanguinem ingrederetur in Sancta.

4. *Electus ex millibus*, tanquam qui per vulnera sua foret mediator Dei et hominum, illa Patri continuo repræsentans.

5. *Electus ex millibus*, tanquam pastor utriusque ovilis, Judæorum scilicet et Gentium, per crucis suæ pastoralem baculum reducens utrumque gregem, ut fiat unum ovile et unus pastor.

6. *Electus ex millibus*, tanquam caput Ecclesiæ militantis et triumphantis.

7. *Electus ex millibus*, tanquam caput et rex angelorum, et hominum, de utrisque faciens unam societatem, unum regnum.

8. *Electus denique ex millibus*, tanquam Judex vivorum et mortuorum.

Hanc dignitatem meruit, quia injuste et ignominiose tum flagellis, tum cruci adjudicatus est, juxta illud Job: « Causa tua tanquam impii judicata est, causam judiciumque recipies. » Unde et angeli recte asseruntur columnam ejus et crucem, cum ad judicium procedet, ante eum delaturi, tanquam instrumenta per quæ hanc potestatem est adeptus.

Hic vero nota, Christum virginum sponsum, cum multæ virgines tyrannorum decretis damnarentur, ut ludibrio per nuditatem exponerentur, zelatorem se castitatis earum ostendisse, nec permisisse ut earum corpora in opprobrium nudata forent : sed miraculo speciali eas texisse, vel cœlesti lumine circumdando vel alio aliquo modo providendo earum nuditati. Sic de sancta Barbara, Theophila, Agnete, et aliis legimus.

Ipse tamen noluit huic suæ nuditati, vel lumine cœlesti, vel aliter, providere: quia tanquam secundus Adam satisfacturus venerat pro nuditate primi, et per hanc nuditatem voluit nos liberare a nuditate et confusione æterna. Ipse venit pro te, o homo, quisquis es, qui impudicitiis addictus es, et fœda nuditate Deum tuum modis variis offendere non vereris ! Pro te ergo satisfaciens, voluit ab impudicis hominibus derideri : pro te hanc nuditatis confusionem sustinere, ne tu æternam sustineres. Et quoties renovas fœda contra pudicitiam peccata, toties illam ignominiam, illam renovas nuditatem Redemptoris.

2° *Crudelissima quoque fuit flagellatio Christi.*

1° Ex parte instrumentorum, quæ aliqui dicunt fuisse triplicis generis, ita ut prius virgis cæsus sit, deinde funiculis, tertio loris ex nervis boum : et multi putant aculeos ferreos fuisse, aliqui etiam catenulas adjiciunt, quæ ad ossa penetrarent.

Eusebius Cæsariensis expendens illud: *Disciplina pacis nostræ super eum*, dicit hanc disciplinam fuisse duram, quia virgis; duriorem quia funibus : durissimam quia ferreis catenis. Idem testatur Chrysostomus.

His instrumentis totum corpus lacerarunt, quia totum corpus mysticum ulcerosum : « A planta pedis usque ad verticem non est sanitas, » inquit Propheta. Hoc est in omni statu vitia et peccata regnant, a principibus et optimatibus (qui per caput et cor intelliguntur, dum dicitur: *Omne caput languidum et omne cor mœrens*) usque ad ultimos plebis (qui per plantam pedis significantur) contagio vitiorum cuncta membra depascens, omnes infecit : secundum ergo delicta sic et plagæ. Delicta nostra pro quibus ipse satisfaciebat, velut infinita erant, unde plagæ eis correspondere debebant.

2° Crudelitas considerari potest ex parte corporis Christi. Erat enim tenerrimæ et sensibilissimæ complexionis, et jam totus attenuatus ex sudore sanguineo, et noctis præcedentis multis tormentis. Hæc talia et tanto numero fuerunt, ut aliqui dicant Christum ea nocte tot ac tanta adversa passum, ut in solum diem judicii reservata sit eorum integra notitia, juxta Divi Hieronymi sententiam. Ita ergo attrito et exhausto, incredibilem dolorem causabant flagra illa. Quapropter videtur in psalmo conqueri de hoc, dum dicit: « Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam, » ubi alia lectio habet : « Supra dorsum meum araverunt aratores, prolongaverunt sulcum suum; » quia sicut aratri ferrum penetrat terram, sulcos inducit, sic flagra in hac terra virginea ad ossa penetrant, et velut sulcos quosdam inducunt.

3° Crudelitas patet ex multitudine ictuum, de quibus aliqui revelatum dicunt excessisse quinque millia. Et licet res non sit certa, tamen non est incredibilis.

1. Ob crudelitatem militum, quia cum

hi Gentiles forent, non observabant numerum 40 ictuum, ultra quem Judæis præceptum erat non procedere. Unde et Paulus de hac re loquens : « A Judæis, inquit, quinquies quadragenas una minus accepi.

2. Jusserat quoque Pilatus crudeliter flagellari, ut verisimile est : hac ratione putans mollire cor populi, dum viderent hominem sic crudeliter tractatum, sicque putans eum liberandum. Ipsa quoque insolentia militum satis patet, quia sine jussu coronarunt eum spinis : et cum viderent ejus patientiam et immobilitatem ad ictus, tanto amplius furebant, et illos geminabant, urgente Satana, nolentes ab eo vinci.

3. Lex fustuaria per quam liber fustibus, servus autem virgis cædebatur, decernebat ut criminis convictus ab omnibus militibus cæderetur, unde et tota cohors congregata dicitur. Cohors autem erat decima pars legionis, hoc est, sexcenti sexaginta sex milites. His ergo Christus datus est in prædam, verisimiliter a tota cohorte flagellatus.

Unde sicut olim cum quis erat blasphemiæ convictus educebatur, et ponebant manum super eum qui audierant eum, et postea lapidabatur a singulis de populo : ita videtur quod Romani, coram quibus hic tanquam blasphemus sistebatur, quasi commutantes lapidationem in flagellationem, verberibus eum omni ex parte confecerint : prius quidam dorsum totum lacerantes, deinde anteriorem partem reversantes, ita ut nihil illæsum reliquerint. De hac re videtur conqueri Christus per prophetam, dum dicit : « Congregata sunt super me flagella et ignoravi. » Ubi magnum numerum flagellorum indicat, et dicit *ignoravi*, id est, innocens fui et causam illorum in me nescivi : sed tamen quia aliorum culpas in me expiandas suscepi, ideo « ego in flagella paratus sum, et corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus. »

4° Gravitas quoque hujus flagellationis ex eo patet, quod valde solliciti fuerint pontifices ad accelerandam crucem, et providerint de aliquo qui eam ferret : ita enim acerbe erat plagis conspersus, ut videretur defecturus ante crucifixionem, quam tamen ipsi summe respirabant.

3° *Ut Christum flagellarent, ligarunt ad columnam.*

Hæc est certa Ecclesiæ traditio, hanc aliqui dicunt duorum esse palmorum cum annulo ferreo in vertice, ex quo funis pendebat Christum ligans, et dicitur esse Romæ in templo Sanctæ Praxedis.

Attamen Hieronymus dicit quod ostendebatur columna Ecclesiæ porticum sustinens, infecta cruore Domini, ad quam dicitur alligatus. Idem dicit Beda, Prudentius, et alii. Forte illa Romæ tantum est pars ejus, nam Adrichomius in Theatro Terræ sanctæ, dicit monstrari alteram partem in monte Calvariæ.

De hac columna loquens D. Gregorius Turonensis dicit : « Multi pleni fide accedentes corrigias texiles faciunt, easque circumdant, quas rursus pro benedictionibus recipiunt, diversis infirmitatibus profuturas. »

Ad hanc columnam ille ligatus est, qui columna est totum sustinens orbem : sed vincula ejus sunt nobis alligatura salutis, ut solvant colligationes impietatis, et ut laxent misericordiæ manum, quam peccata nostra constrinxerant : et ut alligent manum justitiæ divinæ contra nos extentam, ne super peccatores miseros in eorum perniciem pondere suo dilabatur.

Ligatus est, sed non tam his vinculis, quæ illi injecerunt, quam vinculis amoris et charitatis suæ : per quæ amoris vincula, nos etiam sibi cupit alligare et peccata nostra (quæ tanquam vinculum plaustri in perditionis baratrum nos pertrahunt) penitus dissolvere.

Ecce ergo, « spiritus oris nostri Christus Dominus captus est, et ligatus in peccatis nostris, sed in umbra ejus vivemus inter gentes, » ut dicit Jeremias, in Threnis. Heu! ipse Christus qui est noster spiritus, noster anhelitus, nostra anima, vita! Ipse Christus per quem spiramus, et speramus, in quo respiramus, et quem aliis inspirare debemus, qui nobis intimior est, et debet esse pretiosior vitali spiritu nostro : ipse Christus qui est anima animæ nostræ, spiritus spiritus nostri, et cordis nostri, captus est, ligatus est, affixus ad columnam est, propter nos et peccata nostra.

Sed in umbra ejus vivemus nos gentiles, quia ipse elegit hanc columnam, per quam educeret nos ex Ægypto, et peccatorum nostrorum tenebris. Unde nobis est *columna ignis, et columna nubis*. Columna in nobis accendens ignem lucidum amoris, qui deducat nos de nocte : columna umbram nobis præ-

benus, sub qua vivamus, contra vitiorum æstus de die instar nubis, et obumbrans et refrigerans. Sub hac umbra quiescere, et de vivifico rore, sanguineo imbre, qui de columna Salvatoris defluit, refrigerari est suave. Sæpe ergo nos quiescamus sub umbra hujus columnæ, ibi Salvatori afflicto solatium et consortium præbeamus.

Ibi consideremus patientiam illius in hoc mysterio doloroso : qui cum non haberet partem integram, sed doloribus acerrimis undique confixus foret, non conqueritur, non lamentatur, non gemitum edit, aut voce, aut alio signo : paratus amore nostri ampliora adhuc sustinere, permittens congregari super se flagella, et velut aratro proscindi terram illam virgineam, donec ipsa rabies flagellantium per se sopiatur, singula Patri offerens in satisfactionem, et sacrificium pro peccatis nostris.

Quisquis ergo verus Christi amator es, aliquid doloris, aliquid compassionis, aliquid lacrymarum affer, quibus vulnera laves Redemptoris, et virum hunc dolorum unge oleo devotionis. Projice te ad pedes hujus columnæ, et amplectere eam toto desiderio animæ, considera sanguine Filii Dei sic ornatam et purpuratam. Fige illi cor tuum, fige devotionis osculum, terram quoque ipsam in spiritu osculare cruore ejus aspersam : et apud hanc columnam obsecra, ut instar columnæ immobilis semper perseveres in ejus obsequio et gratia.

Sic practicabat B. Theresia, quæ de seipsa sic dicit : Quodam die ingrediens oratorium, erat ibi noviter allata imago repræsentans Jesum totum vulneratum et plagis opertum. Statim ac eam vidi, tota in me turbata fui, videns Dominum meum tali modo afflictum : mihi enim viva apprehensione repræsentabatur quidquid pro me passus fuerat. Et sensi tantum dolorem ex plagis ejus, ut cor meum videretur in duas findi partes. Tunc projeci me ad pedes ejus, cum magna lacrymarum copia, supplicans ejus pietati, ut placeret illi ex tunc tanta me fortitudine corroborare, ut amplius eum non offenderem : sed et petii gratiam, qua possem omnes pravas meas inclinationes et habitus vitiosos superare et exuere. Videor quoque mihi tunc dixisse, me a pedibus ejus non surrecturam, nisi daret quod obsecrabam : et hoc mihi valde profuit, quia exinde cœpi me emendare, et in gratia et obsequio Dei solidior esse.

LECTIO DECIMA OCTAVA.

DE TERTIO MYSTERIO DOLOROSO.

Tertium mysterium dolorosum est coronatio Christi, in qua considerandum est, quod cum eum quibusdam tormentis ignominiosis afflixissent, quibusdam dolorosis, nunc inventione quadam satanica, crudelitate subtili, subtilitate crudeli, addunt unum novi generis tormentum, et crudelitatis extremæ, et ignominiæ inauditæ, dum coronam spineam ejus infigunt capiti in derisum regni ejus. Tu vero hic advertes, quomodo semper charitas Christi crescat, cui non satis fuit in columna sanguinem fundere, summo nostri amore, sed, instar imperatoris infracti, et inter dolores invicti huic columnæ videtur velle affigere dictum illud Imperatorum : *Plus ultra*. Nec enim ejus charitas quiescet usque ad crucem, quando eriget in illa sublimi crucis columna, et regium thronum, et charitatis trophæum. Jam ergo inaugurationem suam inchoans, regia hac corona vult coronari spinea nimirum, quam specialiter hic explicabimus.

1° *Non sine mysterio voluit Christus coronari spinea corona.*

1° Sic voluit coronari, quia ipse tanquam sacerdos ascensurus erat ad altare crucis, sacrificium oblaturus. Solet autem summus sacerdos tiara et cidari caput ornare, hæc est ergo tiara summi pontificis nostri ad sacrificium procedentis pro peccatis nostris. Unde ex spinis composita est, quæ mystice peccata nostra designant : has enim spinas ei protulit infelix terra cordis nostri, quæ sæpius a Deo rore cœli rigata et benedicta, tribulos et spinas tantum profert : « Expectavi, inquit, ut faceret uvas,

fecit autem spinas.» Hæ spinæ ambiunt caput nostrum Christum, hanc ei coronam manus nostræ scelestæ fabricarunt et infixerunt. Ibi inter spinas agnosce superbiam tuam, luxuriam tuam, invidiam, cæteraque peccata spinosa et tibi et Christo, quia conscientiam tuam transfigentia, cor vero et caput Christi acerbissime vulnerantia. Si ergo indignaris contra eos qui tam crudeliter eum afflixerunt, verte iram illam contra te, quia manus tuæ impiæ hoc fecerunt: et quoties peccata reiteras, toties caput ejus spinis cruentas. Sic coronatur a nobis, qui in misericordia et miserationibus, qui gloria et honore vult nos coronare.

2° Significat hæc corona victoriam et triumphum: solebant enim triumphantes coronari. Ipse ergo hodie agens triumphum, de diabolo, peccato et inferno, coronam accipit non lauream aut auream, sed spineam, antequam currum triumphalem crucis ascendat, et per illam spineam coronam significat se nobis gloriæ coronam comparare. Coronæ enim martyrum, confessorum, virginum, fructus sunt hujus coronæ. Unde et in Apocalypsi illi qui circumstabant thronum, *miltebant coronas suas ad pedes Agni*, tanquam ab eo donatas, et per spineam acquisitas.

3° Significat regiam Christi potestatem, quam acquisivit per spinas et afflictiones, simulque significatur per spinas acquiri illam gloriæ coronam a nobis, nec nos posse coronæ æternæ participes esse, nisi prius hic coronam spineam portaverimus. *Non potes in utroque sæculo esse coronatus. Non decet*, inquit Bernardus, *sub spinato capite membra esse mollia et delicata*. Nec tamen spinas illas adeo timere debemus, sive afflictiones cum Christo et pro Christo susceptas: quia ipse aculeum et acrimoniam abstulit suavitatem conferens, et pœnitentiæ viam optabilem reddens : ita ut verum etiam sit hic illud Ezechielis 18: *Non erit deinceps ultra spina dolores inferens.*

Hinc tot delicatissimæ virgines inter acerrima tormenta divinas laudes canunt, inter spinas flores reperiunt. Apparuit quondam sponsæ suæ Catharinæ Senensi animarum sponsus Christus, duplicem in manibus gestans coronam, utramque illi offerens, auream unam, spineam alteram; sed hac conditione, ut si auream in hoc mundo eligeret, videret ne illa carere deberet in altera vita, spineam vero si assumeret, auream in altera vita consecutura foret. Illa velut violentia quadam, spineam e manibus sponsi eripit, et capiti suo ita firmiter infixit, ut exinde longo adhuc post tempore dolores persentisceret. Eligant ergo hic spineam, qui in altera vita expectant auream illam gloriæ. Construant sibi animæ justæ ex his Domini spinis, velut nidum in quo quiescant, et in quo se protegant. Qui ibi refugium habuerint, non accedet ad eos malum : *Ibi passer invenit sibi domum, turtur nidum*, hoc est, anima gemens et pœnitens instar turturis, ibi quietem reperit, et tutum habitaculum ab accipitre volante, a dæmone et peccatis.

Godefridus Bullonis maximum habuit honorem huic coronæ regis nostri crucifixi : unde cum communi sensu declaratus foret rex primus Jerusalem, non tamen voluit unquam usurpare titulum regis, nec permisit ut imponeretur regium diadema capiti suo; quia existimabat indignum, ut verus Dei servus coronaretur auro, loco ubi summi regis caput spinis fuerat coronatum.

4° Hæc corona significat Christum sponsum esse: inchoarat enim desponsationem cum Ecclesia in incarnatione, completurus in cruce tanquam in thalamo nuptiali. Hæc ergo erat dies desponsationis, hæc corona nuptialis, et hæc dies vocatur dies lætitiæ cordis ejus. Licet enim ex altera parte dies foret blasphemiæ et doloris, in quo summis doloribus afficiebatur, tum propter pœnas suas, tum propter excæcationem et mortem synagogæ matris suæ, ex qua secundum carnem natus erat : illum tamen dolorem, sponsæ novæ conjugio et amore lenivit, dum desponsabat sibi Ecclesiam læto corde. Hoc præfiguratum et insinuatum fuit a Spiritu Sancto in conjugio Isaac, qui Rebeccam sponsam e Mesopotamia adductam, dicitur introduxisse in tabernaculum matris suæ, et in tantum illam dilexisse, ut dolorem qui ex morte matris acciderat, temperaret.

2° *Acerbissimos dolores Christus passus est in hac coronatione.*

Hinc est quod specialis mentio ejus fiat apud evangelistas : hæ enim spinæ quæ communius dicuntur fuisse ex junco marino, acutæ erant et crudeliter pungebant, penetrantes carnem et nervos, ita ut sanguineæ extremitates coronæ ab inferiori parte egrederentur, rivulis san-

guineis et oculos et faciem ejus divinam obscurantes. Unde Propheta dixit: «Non erat ei species neque decor. » Et de hac corona conqueri videtur apud Psalmos dum dicit: « Operuit confusio faciem meam. » Immo aliqui de illa interpretantur illum clamorem Jonæ in ventre ceti in figura Christi clamantis : *Operuit pelagus caput meum.* Ubi lectio hebræa habet : *Operuit juncus caput meum.* Quod interpretatur de Jona clamante in persona Christi, qui in Passione sua, quasi in mediis afflictionum aquis, juncum marinum in capite gerit. In figura cujus rei etiam dicunt capiti piscis Jonam gestantis juncum adhæsisse. Satis communis est sententia fuisse ex his juncis coronam Christi, erant enim frequentes in Syria et vicina Ægypto. Habentque acutas cuspides, juxta illud Virgilii : *Et acuta cuspide junci.* Dicuntque qui eam viderunt, id notari.

Habetur illa in thesauro regis Francorum; nam, ut dicit Genebrardus, S. Ludovicus eam a Græcis redemit, et Lutetiam asportari præcepit, cui ipse obviam, comitantibus episcopis et regni proceribus, venit multis cum lacrymis et suspiriis, nudis pedibus, undique affluente et in genua populo procumbente. Ita ille.

Putat tamen D. Hieronymus, quem alii sequuntur, fuisse ex rhamno, cui rei applicant multi parabolam, ubi regia dignitas rhamno defertur : « Dixerunt enim omnia ligna: Veni et impera super nos. Respondit: Si me regem constituistis, venite, et sub umbra mea requiescite. » Sic dicere potest Christus : Adeste et sub capite vestro, quem rhamno coronatum cernitis, quærite requiem animabus vestris. *Si non vultis,* inquit rhamnus, *egrediatur ignis de rhamno, et devoret cedros Libani.* Multi sunt qui, quia sub corona Domini requiescere noluerunt, penitus consumpti sunt. Unde Clemens : « Hæc corona flos est eorum qui crediderunt in eum, cruentat autem et castigat eos qui non crediderunt. » Tunc vero acerbior erit hæc castigatio cum de rhamno egredietur ignis ille de quo Christus : *Ite in ignem æternum.* Nam et B. Hippolytus dicit Christum in judicio appariturum hac corona redimitum.

Denique etiam multorum sententia est fuisse ex spinis, ita ut dicat Baronius : « Nullatenus audiendos puto, qui ex junco marino contextam dixere, quia Joannes et Lucas asserunt ex spinis esse compactam. »

Quidquid sit, Christi sic coronati figura pulchra fuit aries ille quem loco filii sui Isaac Abraham immolavit, de quo dicit Scriptura quod ejus caput et cornua hærebant vepribus. Sive vero fuerit ex rhamno, sive ex junco, sive ex spinis, non potuit non summum dolorem inter omnia tormenta Christo infigere.

Voluit ergo post tot plagas corpori a planta pedis usque ad verticem inflictas, ut spinæ e capite sanguinem elicerent, quem flagra non potuerant. Voluit dare omnibus instrumentis aptis ad eliciendum sanguinem, potestatem super corpus suum : petræ in circumcisione, apprehensioni in horto, virgis et funibus in flagellatione, spinis in coronatione, ligno et ferro in crucifixione, chalybi et lanceæ in lateris apertione.

Sic ergo coronatus Christus inclamare potest ad animam illud Canticorum : « Aperi mihi, soror mea sponsa, quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei pleni guttis noctium, » id est: Aperi mihi cor tuum per compassionem, ut ibi requiescam, velut in pulvillo mihi apto, et desiderato, quia caput meum et crines mei toti madent sanguinolento rore, quem causarunt guttæ nocturnæ peccatorum tuorum. Nos vero ei sic inclamanti respondere debemus illis verbis Laban : « Ingredere, benedicte Domine, cur foris stas? Præparavi domum et locum tibi. » Ubi vero eum introduxerimus in interiorem domum animæ nostræ, et consideraverimus plenissime afflictionem ejus ob peccata nostra, inclamare debemus ex compassione: O sacratæ spinæ, parcite, parcite sacro illi et innocuo capiti, venite potius et vertite aculeum contra me, pungite cor meum puncturis pœnitentiæ et compunctionis, ut si non sanguinem, saltem vel lacrymam possitis e corde duro elicere : quia enim sanguine Salvatoris estis aspersæ, vim sanctificandi habetis: et vulnerando me, potestis sanare vulnera mentis meæ. Pungite ergo me et configite, ut possim dicere : « Conversus sum in ærumna mea dum configitur spina. »

3° *Huic coronationi appositæ sunt duæ ignominiosæ circumstantiæ, dum dederunt arundinem pro sceptro, purpuram pro imperiali pallio.*

Voluerunt hoc modo ambitionem ejus arguere, quasi regnum affectasset. Sed hæc mysterium magnum continent

Dicit Athanasius arundinem serpentibus lethalem esse. Dedit ergo ignoranter dæmon gladium contra se. Ipsa quoque arundine regnum ejus, quasi vanum, irridere voluerunt; sed vere significat regna mundi et sceptra quæ fiunt ex auro in signum excellentiæ et stabilitatis, in veritate tantum esse instar arundinis mutabilis et fragilis, cui nemo secure inniti valeat. Unde dicitur : « Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum, super Ægyptum, cui si nixus fuerit homo, intrabit in manum ejus et perforabit eam. Nolite confidere in principibus, etc. » Purpura quoque hæc mysterium magnum continet.

1° Enim significat imperium, quo suo sanguine Christus comparabat. Unde in Apocalypsi visus est veste conspersa sanguine, in qua scriptum erat : *Rex regum et Dominus dominantium.*

2° Significat cruentam vestem peccatorum nostrorum, quam Christus assumpsit eluendam; erat enim vilis, attrita et sordida vestis ista, per quam ei illuditur.

3° Figurata fuit hæc vestis Num. 4, ubi cum ex uno loco altare ad alium portabatur, præcipiebatur purpura indui. Christus ipse sacerdos, sacrificium et altare, de domo Caïphæ ad domum Pilati transfertur, tanquam altare portatile, ideoque purpura indui voluit, ut figuram compleret. Figura etiam potest esse in filo coccineo, quo domus Rahab præservata fuit a morte, quia et nos per hanc vestem, sive coccineam sive purpuream (est enim purpura cocco satis similis, unde utroque nomine eam vocant Evangelistæ) quam assumpsit pro peccatis nostris, præservamur a morte.

4° Significat ejus ardentem charitatem, sicut et alba vestis ejus innocentiam.

Interrogabatur olim Sponsa : *Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum!* id est, cujus coloris est, quibusnam signis dignosci potest dilectus tuus? Respondet illa: *Dilectus meus candidus et rubicundus.* Hunc nempe utrumque colorem ab initio sibi elegit sponsus noster.

1. *Candidus* ob puritatem et innocentiam.

Rubicundus ob ardentem charitatem, per quam fudit sanguinem.

2. *Candidus* est in Nativitate, virginea carne circumdatus.

Rubicundus in Circumcisione, cruore suo aspersus.

3. *Candidus* in Transfiguratione, in nivea veste.

Rubicundus in Olivarum monte, sudore suo cruentus.

4. *Candidus* est in Herodis domo, ornatus veste alba.

Rubicundus in Pilati prætorio, in veste purpurea.

5. *Candidus* in Cruce ob aquam fluentem e latere.

Rubicundus totus in suo sanguine.

6. *Candidus* in Sacramento ob panis speciem.

Rubicundus in vini specie.

7. *Candidus* ob misericordiam.

Rubicundus propter justitiam.

8. *Candidus* in corpore suo mystico ob virgines.

Rubicundus ob martyres purpuratos.

Ecce ergo mysterium descripsimus coronæ, mysterium quoque purpuræ suæ, in quorum consideratione anima sæpe versari debet, quæ sponsi ac regis sui amore flagrat, ut et ejus amorem consideret. Cum enim duo sint præcipua membra hominis, caput et cor, caput sapientiæ sedes, cor amoris; utrumque voluit aperire Christus, ut manifesta fieret nobis ejus sapientia, et amor, et divinæ cogitationes. Unde tu sæpe cor apertum et caput perforatum visita, ut amorem ibi et sapientiam agnoscas et sugas. Ad quamlibet animam fidelem dirigitur illud quo invitantur sponsæ ad bene considerandam hanc coronam : « Egredimini, filiæ Sion, et videte regem vestrum in diademate quo coronavit eum mater sua, in die desponsationis suæ. »

Attendite ornatum et purpuram ejus regiam, attendite sceptrum et coronam. Coronatur, ut coronam gloriæ vobis comparet. Sic coronavit eum mater sua, ingrata synagoga. Videte sponsum vestrum in die desponsationis suæ, in veste nuptiali procedentem. Videte diadema ex spinis, guttis sanguineis quasi margaritis pretiosis adornatum. Manus ejus et brachia funes gerunt, quibus columnæ ligatus fuit, sed armillæ sunt et dextraliola. Sed et in collo funem gerit, maleficii sui et mortis signum : sed servit ei loco velleris aurei. Picturæ vestis hujus regis et sponsi plagæ sunt, ex flagris relictæ. Sputa et phlegmata, colores varii sunt quibus divina ejus facies decoratur. Et omnia hæc amoris ejus sunt insignia, quæ quidem conveniens est animam recolligere, et in sinu suo in perennem dilecti memoriam collocare.

Hinc est quod Christi sponsæ, ut eumdem cum sponso colorem gestarent, non solum optarunt esse candidæ per castitatem, sed et rubicundæ per proprii sanguinis aspersionem. Unde in mediis vulneribus et martyriis jucundabantur.

Sic habetur de B. Eulalia, quæ tanto martyrii amore succensa fuit, ut cum esset duodecim tantum annorum, libere se præsentarit tyranno, ejus arguens in christianos crudelitatem et deorum vanitatem. Cum ergo tota dilacerata et velut excoriata ferreis pectinibus foret, mire anima ejus exultabat, et lætitiam ipsa quoque facie præ se ferebat. Unde ad cœlum oculos levans sponsi sui implorabat favorem, sed reflectens se ad sua vulnera dicebat: « Nunc, o mi sponse et redemptor, quam bene resplendet in me per vulnera ista viva tui imago: et characteres isti in corpore meo per sanguinem meum exarati, quam ad vivum mihi exprimunt et repræsentant ipsam passionem tuam! » Igni tandem fuit tradita, ipsa vero in flammis exultans, illas ore velut attrahebat: visaque est anima ejus instar columbæ candidissimæ in cœlum evolare, ab ipso carnifice, qui etiam conversus pœnitentiam egit.

Sciebant hæ sponsæ per coronam spineam et consortium passionis Christi, æternam illam coronam comparandam.

Sic legimus de B. Lydvina, virgine in Hollandia sanctitate insigni, apparuisse ei angelum in mentis excessu, coronam pretiosissimam ostendentem, necdum tamen in orbem plane absolutam. Rediens ad se petiit pati pro Christo, ut coronam absolveret. Mox in ducis Philippi apud Hollandos inauguratione, milites impii eam adierunt, mireque vexarunt; immo et virgineum ejus corpus totum morbidum indignis modis sine pudore tractarunt, vulnera vulneribus addentes, et multis eam conviciis afficientes, bestiam, voracem vocantes. Angelus deinde ad eam venit, instar solis splendidus, atque ad eam: « Salve, carissima soror, ecce nunc absoluta est corona, quam nuper imperfectam vidisti Propter inverecundos tactus virorum illorum noveris te positam fuisse in vestigiis Salvatoris. Ludibria et vulnera corpori tuo imposita, fuerunt gemmæ quas in illa corona et adesse vidisti et deesse. » Ita habet ejus vita apud Surium.

Habemus et de S. Agapito martyre, qui puer quindecim annorum furori Aureliani quasi adamantem se objecit, anno 275, atque virgis, nervis, igne, fumo, aqua bulliente, aliisque gravissimis tormentis excruciatus et dilaceratus, cum in capite ejus carbones congererentur, et quasi prunis ardentibus coronaretur, gratias agebat Deo dicens: « Parva res est, si caput coronandum in cœlo prunis coronetur et comburatur in terra. O quam decorabit corona gloriæ plagas et vulnera excepta pro Christo! » Ita ejus vita.

Dii gentium coronis ornati sunt, alii auro, alii lauro, alii floribus, alii frondibus et arborum ramis, ut describit Tertullianus. Saturnus, inquit, ante omnes coronatus: Jupiter post devictos Titanas: Priapo sertum ex auro, et indicis gemmis adscribitur: Juno vite coronata: Hercules populum capite præfert, oleastrum, aut apium: Apollo interfecto Delphico dracone lauream induit: Liber nunc hederatus scribitur, nunc princeps coronæ aureæ, in qua ex Indis triumphavit: Isis repertas spicas capite circumtulit. Ita Tertullianus.

Rex vero et Deus noster Christus non lauream, non auream, non ex floribus, aut arborum fronde, contextam elegit coronam, sed spineam quam omnibus suis offert in hac vita: offerens et crucem, ut post crucem et spinas, post tempus luctus, offerat in tempore gaudii coronam gloriæ et diadema speciei. Tunc dabit eis juxta vaticinium Isaiæ: Coronam pro cinere, gaudium pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris. »

LECTIO DECIMA NONA.

DE CRUCIS BAJULATIONE.

Quartum mysterium dolorosum dicitur, *crucis bajulatio*. Ut enim Christum tanquam malefactorem educerent, imposuerunt ei crucem, quia mos erat ma-

lefactorum, crucem ad locum supplicii ferre. De hoc loquens Evangelista dicit: « *Bajulans sibi crucem exivit in eum qui dicitur Calvariæ locum.* » Ille vero locus Calvariæ dictus est, non solum quia ibi multæ calvariæ malefactorum jacebant, sed maxime ob calvariam primi hominis, quem ibi sepultum tradit Augustinus, et plurimi ex sanctis Patribus. *Convenienter creditur, ibi plantatus medicus, ubi jacebat ægrotus.* Hac de causa pictores sub cruce Christi, calvariam pingunt, quæ repræsentat calvariam Adæ, ut ex Alberto Magno notat Molanus. Quare tunc perfecte adimpletum dicunt aliqui illud Apostoli: «Surge, qui dormis, exurge à mortuis, illuminabit te Christus. » Ubi legunt: *Continget te Christus*, ita enim legit August. in Psal. 3. et Ambr. quasi sermo hic sit ad Adam (et consequenter ad nos Adæ filios, qui in ipso continebamur, et ipso peccante mortui sumus) in monte Calvariæ sepultum, quem Christus, ibidem crucifixus, sanguine suo e cruce stillante tangens redemerit, et ad lumen vitamque divinam reduxerit. Sic typus etiam ille impletus fuerit, quo Eliseus mortuus mortuum suscitavit.

1° *Gravissimum dolorem et ignominiam intulit Christo hæc Crucis bajulatio.*

Hinc aliqui putant de illa locutum fuisse Christum in monte Transfigurationis, secreto illo colloquio cum Moyse et Elia : *Quo loquebantur de excessu quem completurus erat in Jerusalem.* Interpretantur enim per hunc excessum exitum illum ignominiosum ex Jerusalem, in quo, oneratus ligno supplicii, egreditur in tanta populi frequentia, qui ex omni Judæa et aliis quoque regionibus convenerat in Jerusalem ad diem festum, juxta præceptum Domini.

1° Ergo acerbus fuit hic dolor, quia milites eum veste purpurea exuerunt, ut populo notior redderetur, et iterum suis vestibus eum induerunt, renovantes et refricantes ejus plagas, vulnera ac dolores. Coronam vero spineam non detraxerunt, ut asserit Origenes, et alii Patres; voluerunt enim eam tanquam regni affectati indicium relinquere. Unde et Evangelista chlamydis detractæ mentionem facit, non coronæ, quia nec hoc modo levare ejus dolorem voluerunt. Hoc etiam satis indicat facies sudario impressa, juxta traditionem Ecclesiæ. Meditantur tamen aliqui hic debuisse auferri coronam, quando veste inconsutili reindutus fuit; et iterum quando ante crucifixionem detracta ab eo fuit vestis illa, sed dicunt iterum impositam ei fuisse, et nova vulnera fecisse. Quod etiam indicatur in libro primo sanctæ Brigittæ, cap. 11.

2° Gravissimum onus Christo fuit hæc crux, tum ob ejus pondus (dicunt aliqui eam fuisse quindecim palmarum in longitudine), tum ob Corporis debilitatem, quod tot jam doloribus, sudore sanguineo, et tot plagis attenuatum erat, maxima parte sanguinis effusa. Ipsa ergo crux quasi novum torcular est, in quo botrus hic electus, caro Christi innocentissima iterum pressa et calcata, novum cruorem exprimit, quo et ipsæ plateæ aspergebantur, ejus vestigiis sanguinolentis. Unde et gravitas hujus crucis ex eo patet, quod ipso deficiente, Simonem quemdam angariarint ut crucem ferret: quod non fuit pietatis, sed crudelitatis, timebant enim ne crucifixio non sequeretur, quam tamen tantopere respirabant.

3° Crucis pondus ex mystica ratione considerare possumus, quia posuit in illa iniquitates omnium nostrum, ibi omnia peccata præterita, præsentia, futura; ibi omnes blasphemiæ, homicidia, sodomiæ, latrocinia, quæ ab initio mundi fuerunt, vel erunt, hæc cruci superposita incurvant Creatorem cœli. Peccatum adeo grave pondus est, ut unicum animam deprimat usque in infernum : adeo grave pondus est, ut cœlum, licet solidissimum, unicum angeli peccatum sustinere non potuerit, sed angelus plusquam molari lapide gravatus subito descenderit in profundum. De hoc onere peccatorum conqueri videtur Christus: « Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam, » id est: Peccata commissa ab initio mundi in meos redundant humeros. Adam imponit humeris meis inobedientiam suam, Eva concupiscentiam et infidelitatem, Noe ebrietatem suam, Moyses diffidentiam, Aaron idololatriam, David superbiam, adulterium et homicidium, et cæteri quilibet peccata sua. Sed et impii hactenus prolongant iniquitatem suam, peccata peccatis addentes, et quasi supra dorsum meum fabricantes. Denique perversi fratres mei Judæi expugnarunt, et persecuti sunt me, à prima ætate usque ad ultimam, et calumnias fabricati sunt super me, et iniquitatem suam

prolongaverunt, donec et dorsum meum tot vulneribus onerarunt et prosciderunt, et tandem cruce oneratum persequuntur, nec cessabit iniquitas, sed prolongabunt illam donec exhauserint ultimam sanguinis mei guttam.

Onus ergo Domini Jesu Christi jam ad mortem euntis, non tam crucis onus est quam peccatorum nostrorum, quæ projecit post tergum suum, ut expiet illa sanguine suo, et tandem velut projiciat in profundum maris, demergens ea in abyssum misericordiæ suæ.

Christo ergo e Jerusalem egredienti jam convenientissime dicere posset Joannes, dicere possumus et nos omnes: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Quæ singula verba habent emphasim.

1° Enim in græco habetur: *Ecce Agnus ille.* Agnus scilicet ille quem Prophetæ prænuntiarunt: *Quasi Agnus coram tondente se obmutuit.* Agnus ille quem Patres tot votis flagitabant: *Emitte Agnum Dominatorem terræ de petra deserti, ad montem filiæ Sion.* Agnus ille quem lex præsignavit mane et vesperi offerendum, quia Agnus hic in infantia et in fine vitæ sanguinem debebat fundere. Agnus ille qui in egressu Israël est immolatus, quia hic Agnus paschalis est, cujus sanguine liberamur: *Agnus ille occisus ab origine mundi*, tum figuris, tum quia ejus sanguis profuit omnibus qui salvi facti sunt ab initio mundi.

1. Agnus dicitur ob mansuetudinem eximiam.

2. Agnus dicitur ob perfectam innocentiam.

3. Agnus dicitur ob candorem et puritatem.

4. Agnus dicitur quia a nativitate destinatus ad sacrificium.

5. Agni nomine delectatur. Unde sic eum vocat Joannes in Apocalypsi, et quasi in hoc titulo præ cæteris Christus glorietur, illum ibi vigesies septies vocat *Agnum.*

2° Agnus *Dei* dicitur, quia a Deo Patre traditus in oblationem pro peccatis nostris; vel *Dei* Agnus dicitur, quia ipsemet per voluntariam suam oblationem Deo est oblatus; vel Dei dicitur, quia Agnus divinus est, propter divinitatem inhabitantem, et quia non agnus profanus est, sed sacer, ad Deum spectans, Deo specialiter dicatus.

3° *Qui tollit peccata mundi*, quia in se recipit omnia peccata, juxta illud: *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo.* Tollere enim dicimur onera, quæ nobis ipsis imponimus: vel tollere, id est, auferre, quia illa super se tollendo, aufert ea a nobis, abolet in sanguine suo. Tollit vero via meriti et satisfactionis, tollit per modum sacrificii sive cruenti in cruce, sive incruenti in Eucharistia. Et dicitur, *tollit*, in præsenti, non vero in præterito *abstulit*, vel in futuro *tollet*, ut significetur perpetuitas quædam, quia non solum in cruce, sed quotidie tollit, et semper omni tempore et loco tollere aptus est, et ab omni homine, si homo non desit. Sicut dicimus, *herba hæc medetur huic morbo*, significantes illi perpetuam et nativam inesse vim medendi huic morbo si applicetur.

4° *Peccata mundi* dicitur tollere, non vero certum genus peccati aut unius gentis, sed omnis sæculi, ætatis, nationis, totius denique mundi a primo peccato Adæ et Caïn usque ad ultimum potens est expiare.

Tollit peccata mundi, quæ universa agnorum veterum, aut aliorum animalium, sacrificia tollere non potuerunt. « Impossibile fuit, inquit Apostolus, taurorum aut hircorum sanguine auferri peccata, ideo ingrediens mundum, dixit: Ecce venio ut faciam voluntatem tuam, in qua voluntate sanctificati sumus, per oblationem corporis Jesu Christi semel. » Ita Apostolus.

Græca quidem legunt, et aliqui Patres: *Peccatum mundi*, et tunc intelligitur vel universum corpus peccati, hoc est, omnium vitiorum mundi colluvies: vel peccatum originale toti mundo commune, concludens omnia vitia in se tanquam in fonte, ad cujus abolitionem simul cum omnibus ab eo defluxis Christus passus est, ut interpretatur Jansenius.

De hoc eodem Agno prædixerat Jeremias: *Ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam.* Ubi aliqui legunt: *Ego quasi agnus dux vel doctor gregis*, ut significetur Christus, qui omnes martyres anteivit exemplo, et animavit ad mortem fortiter ferendam. Ipse ergo est Agnus Dux, tanquam Agnus Dei primogenitus, et ideo amat innocentes, amat virgines, amat martyres, amat mites, amat agnellos, et agnetes, et per mansuetudinem facit eos omnibus hostibus et tormentis superiores. Unde et

veniens hic Agnus in mundum, voluit sibi infantes agniculos immolari, balantibus matribus, inquit Augustinus. *Ethi sunt qui empti sunt de terra primitiæ Deo et Agno.*

In memoriam hujus Agni ducti ad victimam, B. Franciscus, quoties agnum videbat, vel nominari audiebat, tenero affectu commovebatur, solvebatur in lacrymas, et quoties poterat, agnos qui ad occisionem ducebantur, redimebat. Intuebatur enim in eis Agnum Dei, a quo ipse suam agninam simplicitatem, innocentiam et lenitatem hausisse fatebatur. Fuit ei et ovicula, sæpius templum ingrediens, cumque in missa attolleretur Eucharistia adoranda, adorabat et ipsa genu flectens, caput inclinans, omnibus admirationi, omnes ad reverentiam inflammans.

2° *Multæ prophetiæ et figuræ de hac Crucis bajulatione præcesserunt.*

1° De illa prædictum fuit : *Dabo clavem domus David super humerum ejus.* Quæ est domus David, nisi domus illa æterna, sive templum Dei æternum? Crux ergo clavis est regia domus illius regiæ. Hanc Christus defert super humeros, tanquam signum potestatis, quam habet ad aperiendum cœlum, ut illuc nos introducat. Per hanc ergo clavem crucis aperuit limbum, Davidem cum cæteris patribus educens, aperuit et cœlum, quando tanquam Rex gloriæ jubet portas ejus reserari.

2° De illa prædictum fuit : *Factus est principatus super humerum ejus.* Quam scripturam hic impletam docet Augustinus; quia hoc lignum signum erat principatus ejus, juxta illud : *Regnavit a ligno Deus.* Grande, inquit, spectaculum, sed si spectet impietas, grande ludibrium ; si pietas, grande mysterium; si spectet impietas, grande ignominiæ documentum; si pietas, grande fidei munimentum. Si spectet impietas, videt regem pro virga regni lignum sui portare supplicii; si pietas, videt regem bajulantem lignum ad semetipsum in eo figendum, quod fixurus fuerat etiam in frontibus regum. In eo spernendus oculis impiorum, in quo erant gloriatura corda sanctorum : « Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. » Ita Augustinus.

Christus ergo egreditur e Jerusalem cum sceptro suo et signo principatus sui, tota spectante et confluente Jerosolyma, immo spectaculum ipse, non solum hominibus, sed et Deo et angelis ejus.

Olim Joseph ingrediebatur primariam Ægypti urbem cum virga potestatis suæ, per quam inauguratus erat a rege. Et ecce tantus factus est concursus, ut filias urbis concurrentes plateæ non caperent. Super muros et domos et portas et officinas conscendebant, ut ejus possent speciosam faciem et majestatem contemplari, currebant ejus pulchritudine attractæ; quod significare videtur Scriptura dum dicit : « Filius accrescens Joseph, filius accrescens et decorus aspectu, filiæ discurrerunt super murum. » Venite, filiæ Jerusalem, et spectate egressum ex urbe vestra illius, qui est *speciosus inter filios hominum*, illo egrediente omnis decor, omnis splendor egreditur. Ipse est Joseph *filius accrescens*, de quo dixit Joannes : « Illum oportet crescere, me autem minui. » Joannes minutus est in capite, ille autem crevit in cruce, inquit Ambrosius. Spectate ergo eum portantem in humeris virgam majestatis suæ, per quam ejus nomen toto debet orbe crescere.

Sed forsitan non agnoscitis in hoc egressu ejus speciem et pulchritudinem, in qua prospere procedit et regnat, quia illa tot plagis et vulneribus est conspurcata, quia ipse potius tanquam leprosus toto corpore commaculatus et contaminatus ejicitur extra castra, et tanquam infamis malefactor vehit secum ignominiosum lignum, sub quo fessus languet, suspirat, fatiscit, concidit.

Flete ergo, filiæ Jerusalem, super illum, sed non tanquam super vulgarem hominem, et coactum pati ut imbecillem, has enim lacrymas ipse repudiat. Flete affectu non tantum humano, sed altiori, tanquam super eum qui languores vestros languidus ipse portat, et pro vobis patitur.

Flete super vos ipsas, quia venient dies in quibus dicetis : *Beatæ steriles quæ non pepererunt.* Hoc fiet in urbis destructione, in qua tot millia peribunt, alii fame, alii peste, alii ut mancipia vendentur pro denariis triginta in pœnam qua a Juda triginta eum argenteis emerunt.

Flete super hoc, filiæ Jerusalem, rivi sanguinis erunt in civitate vestra. Aperientur viscera maritorum, ad scrutandum an in illis non lateat aurum. Matres cogentur comedere filios præ fame. Avellentur a vobis parvuli et allidentur ad murum. Et hæc quidem omnia quia

hunc sic ejicitis, et non agnoscitis regem vestrum.

Egreditur ergo Christus ex civitate, sed nescio an tanquam triumphator, an tanquam is de quo triumphus agitur. Solebant reges bello domiti, ante triumphantis currum vincti trahi, trahebantur et per terram signa bello capta, ipsique undique pompa et multitudine circumfusi ducebantur cum ignominia. An non ergo diceres de Christo triumphum agi ignominiosum, dum vinculis ligatum, spinis coronatum, mille ludibriis affectum, per mediam trahunt Jerusalem, ad montem fœtidum, ad crucis patibulum?

Sed si triumphus est, certe charitatis triumphus est, de quo Bernardus : « O amoris vim! Itane summus omnium, vilissimus factus est omnibus? Quis hoc fecit? Amor dignitatis nescius, dignatione dives, affectu potens, suasu efficax. Quid violentius? Triumphat de Deo amor. Quid tamen tam non violentum? Amor est. Quæ est ista vis, quæso, tam violenta ad victoriam, tam victa ad violentiam? » Ita ille.

Traxit ergo illum amor e cœlo in uterum Virginis quasi vinctum, et de utero in præsepe, de præsepi tot annis in hoc mundo victum circumduxit; denique per tot dolores ad crucis patibulum ignominiose eum trahit. Hic est triumphus amoris.

Hinc ubi nos in Canticis habemus : *Ordinavit in me charitatem*, alia lectio habet : *Posuit supra me vexillum amoris;* estque metaphora deducta a militibus, qui cum arcem aliquam obsidione ceperunt, super eam vexillum figunt in signum victoriæ. Sic dum anima Christi vexillum supra se positum fatetur (vexillum amoris, lignum crucis) significat se ardenti charitate victam et superatam.

Si tamen perfectius hunc egressum consideremus, reperiemus Christum non tam in triumphum duci, quam ipsum esse triumphatorem, cujus triumphi signum diximus esse hanc coronam. Et ipsa crux currus triumphalis est, per quem de diabolo triumphat, ibi illum figens in æternum. Hoc significat Apostolus dicens : « Chyrographum decreti contrarium nobis tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus palam, triumphans de eis in semetipso. » Origenes legit : *Triumphans de eis in ligno.* Unde dicit duos fuisse cruci affixos, Christum visibiliter et sponte sua et ad tempus, diabolum invisibiliter et invitum, et in sempiternum ejus opprobrium. Et hoc probat Origenes ex hoc loco Pauli, qui utitur metaphora triumphi, indicans crucem esse currum triumphalem, in cujus summa parte sedet Christus triumphator, in ima parte trahitur diabolus et ostentatur quasi in pompa.

Idem significare videtur Habacuc, dum de crucis cornibus loquens dicit de Christo : « Cornua in manibus ejus, ibi abscondita est fortitudo ejus, ante faciem ejus ibit mors, et diabolus ante pedes ejus : » tanquam scilicet in triumphum ignominiose ante eum tractus. Ecce ergo Christus, non tam hic victus quam triumphans in bajulatione suæ crucis.

Implentur hic quoque multæ figuræ.

1. Ecce enim Isaac ligna portans ad sacrificium, et montem ascendens, quem pater sequitur cum igne et gladio, quia Pater æternus comitari hic videtur Filium cum gladio justitiæ, per quem immolari debet in holocaustum, et cum amoris igne, quia propter amorem nostrum ibi immolaturus est illum, ita ut hic dicere possimus illud : « Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo, » montem Calvariæ ascendente.

2. Ecce Abel qui educitur a fratre, ut ejus sanguinem fundat. Christus enim educitur a Judæis fratribus suis, et terra suscipiet sanguinem ejus. Et sicut Cain, in pœnam sanguinis effusi, profugus factus est; ita et Judæi in pœnam sanguinis Christi, toto sunt orbe profugi.

3. Ecce David procedit contra Goliath cum baculo suo, et statim quinque vulneribus, quasi quinque selectis lapidibus, victum sibi sternet.

4. Ecce Salomon, humeris suis gestans regium thronum.

5. Ecce sponsus sanguinum, suum deferens nuptialem thalamum.

6. Ecce Judex, suum trahens tribunal, in quo judicabit justum et impium.

7. Ecce doctor justitiæ, suam erigens cathedram in qua tradat perfectionis doctrinam.

8. Ecce denique dux, signum et vexillum erigens, omnes ad sua castra convocans, reges et regna omnesque nationes hoc vexillo sibi subjiciens, de quo prædixerat Isaïas : « Et levabit signum in nationes, et congregabit profugos Israël, et dispersos Juda colliget a qua-

tuor plagis terræ, » de quo etiam loquitur cap. 49.

3° *Debet Christianus quilibet post Christum crucem bajulare.*

Hoc significatum fuit in Simone Cyreneo, cui crux imposita fuit. Latebat enim ibi mysterium a Deo intentum, quia voluit hoc facto gloriam crucis a Judæis ad gentes transferre : et in persona Simonis gentilis nobis omnibus portandam dare, ut fructuum ejus participes essemus.

Simon ergo qui interpretatur obediens, quilibet fidelis est, qui ex obedientia cruci se subjicit, ut Christum sequatur.

Christus itaque bajulans crucem dux noster, videtur omnibus clamare, quod olim Abimelech princeps terræ suis militibus : præscidit ipse ramum arboris, et posuit in humeros suos, et inclamavit : *Quod me videritis facere, facite.* Ita et Christus nobis militibus suis, quod olim verbo, nunc facto clamat : « Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, ut sequatur me. »

Sequamur ergo Imperatorem nostrum extra castra, inquit Apostolus, improperium ejus portantes : sequamur viam quam initiavit nobis, sequamur membra caput. Si caput nostrum spinis coronatum, cruce oneratum incedit, non decet nos sub tali capite membra esse mollia et delicata. Si ipse usque ad sanguinem, usque ad extremum spiritum contra peccatum pro nobis pugnat, et nos quoque usque ad sanguinis effusionem pugnare monet Apostolus : « Deponentes omne pondus et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta. » Recogitate, inquit, eum, ut non sitis animis deficientes, nondum enim usque ad sanguinem restitistis contra peccatum. Vides quid sit sequi Christum, et cum ipso bajulare crucem?

Cum David e Jerusalem egrederetur, ob persecutionem filii sui Absalon, dicit illi fidus ille senex Ethaï : « Vivit Dominus, quia in quocumque loco fueris, Domine mi rex, sive in morte, sive in vita, ibi erit servus tuus. » Ecce quanta fidelitas! O si fidem hanc erga regem nostrum Christum servaremus, et ex corde idem ei dicere possemus! Sed multi eum sequuntur usque ad fractionem panis, pauci usque ad bibendum calicem passionis. Multi desiderant esse socii mensæ ejus et consolationis, pauci socii esse patientiæ et tribulationis. Multi cum ipso cupiunt esse in monte Thabor in gloria, pauci in monte Calvariæ in ignominia : amatores sunt regni ejus, sed non sunt amatores crucis ejus. Et tamen non est alia via ad cœlum, nisi via regia sanctæ crucis. « Hæredes quidem sumus Dei, cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, ut et conglorificemur, » inquit Apostolus.

Cum sponsa dixisset thronum Salomonis esse auro et argento exornatum, dicit ad eum neminem pervenire, nisi per *ascensum purpureum*, significans animam quæ cœlesti suo sponso in throno gloriæ cupit sociari, debere per sanguinem et persecutionem et afflictiones illuc ascendere, et non esse iter ad gloriam, nisi per crucem et labores pro Christo passos, et cum Christo.

Ideo ergo ipse omnibus inclamat : « Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. » Nec hoc solum dicit perfectis aut religiosis, expresse enim dicit Lucas : *Dicebat ad omnes* ; et Marcus dicit Dominum peculiariter et seorsum discipulos suos alloquentem, cum hanc sententiam vellet proferre, convocasse turbam. Sed hujus sententiæ breviter ponderemus verba singula.

Primo dicit : *Si quis vult*, id est : Inter tot estne aliquis? Indicat ergo paucitatem sequentium, quia multi sequuntur vocem mundi et carnis ad mollia et suavia illectantis et ad latum iter perditionis convocantis : pauci vocem Christi ad dura et austera, ad crucem vocantis, tanquam ad securum iter salutis. Toto corde universus Israël sequitur Absalonem, patri Deoque rebellem : pauci Davidem verum regem afflictum, ascendentem clivum Olivarum.

Indicat quoque in nostra esse potestate et voluntate sequi Christum, dum dicit : *Si quis vult*, et salutem nostram à nostra pendere voluntate, quæ auxilio Dei nobis parato potest uti et cooperari, vel illud potest negligere vel rejicere. Opes et honores temporales, licet velimus, sæpe assequi non possumus, faciunt sibi alas, et à nobis avolare videntur, dum putamus eas apprehendere : at opes cœlestes, si volumus et conamur, assequimur.

Indicat denique illis verbis : *Si quis*

vult, non se invitos trahere et cogere cum tamen posset fortis et omnipotens. Sed ut sit homini meritorium, voluit ad suam sequelam volentes venire, nolens hominis libertatem infringere, suavi sua providentia, nostræ se attemperat naturæ, attingens fortiter, disponens suaviter, fortiter pro se, suaviter pro me, inquit Augustinus. Fortiter quantum ad efficaciam gratiæ; suaviter, quia sine liberi arbitrii læsione. Sic veritatem habet ænigma Samsonis in efficacia gratiæ et vocationis divinæ : *De forti egressa est dulcedo.* Dicebat Jehu ad quemdam : « Estne cor tuum rectum cum corde meo ? si est, da mihi manum, et ascende mecum in currum. » Sic Christus : Estne cor tuum rectum cum corde meo, id est : Idemne quod ego, cogitas et cupis ? Ego tuam salutem cupio, si et tu, da mihi manum et levabo te, ut in currum crucis mecum ascendas, et sic salutem assequeris.

Secundo dicit : *Venire post me.* Ubi notant aliqui differentiam locutionis in veteri et novo Testamento. Antequam enim nostram naturam sumeret, dicebat Patribus antiquis : *Ambula coram me*, hoc enim dixit Abrahæ, et Scriptura dicit : *Ambulavit Noe coram Deo.* Et Ezechias : *Memento, Domine, quomodo ambulaverim coram te.* Sed homo factus dicit : *Venite post me.* Illi agebant et patiebantur non habentes exemplum prævium patientiæ et laboris : Christus autem passus est, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus. Vis hujus rei figuram præclaram : ex duobus illis qui racemum uvæ portabant, is qui præcedebat, uvam videre non poterat, aut edere, qui sequebatur visu poterat frui et esu : sic populus judæus, Christum cœlestem racemum nec vidit, nec edit, id est, nec ejus divinis exemplis fruebatur aut doctrina, nec eum in sacramento manducavit. Sed populus christianus qui eum subsequitur, ante oculos defert, ejus fruitur doctrina, exemplis, sacramentis. Verum qualis confusio, dum in antiquo populo tot miræ sanctitatis viri extiterunt, cum tale exemplar, nec tale auxilium gratiæ haberent quale nos et tamen sumus adeo tepidi et torpidi!

Tertio dicit : *Abgnet semeptisum.* Abnegare semetipsum, est abjicere veterem hominem cum cupiditatibus et concupiscentiis suis, sive seipsum et suas cupiditates pravasque propensiones coërcere, abscindere, et à se rejicere. Abneget ergo homo semetipsum, interior scilicet exteriorem, negando ei voluptates et cupiditates. Unde Eusebius Emissenus : « Abnegare, inquit, se, est non esse eumdem qui prius. Si antea detractor, invidus, avarus, impudicus, cum illis sceleribus renuntiavit, negavit seipsum. Abnegare semetipsum iterum est propriam voluntatem relinquere, et in holocaustum Deo mactare. »

Quarto dicit : *Tollat crucem suam.* Quid est tollere crucem suam, nisi ea quæ nobis molesta sunt et adversa, lubenter pro Christi nomine tolerare ? Tollere crucem suam, inquit Basilius, est ad mortem pro Christo se præparare, mortificare membra nostra super terram, ad omne periculum, pro Christi nomine suscipiendum, sedato animo accedere, et erga præsentem vitam affectum non esse. Dicit vero *crucem suam* : quia cuilibet propria quædam crux commissa est, et a Christo imposita, quia quilibet status habet aliqua adversa et dura sibi adjuncta, vel ex natura ipsius status vel aliunde advenientia, ita ut recte dixerit Boëtius : « Nemo est adeo compositæ mentis, quin cum suo quandoque statu rixetur. »

1. Gravis crux regibus et principibus sunt eorum sceptra, quæ adeo hominibus videntur amabilia, dum illis onus adjungitur et cura totius regni, dum super se velut orbem portant, dum omnes audire, omnibus justitiam administrare, omnium jura tueri tenentur, et præter exteriora multa adversa, quæ in eos incurrunt, etiam procaces et maledicas civium audire voces coguntur.

2. Gravis crux prælatorum Ecclesiæ, pedum et tiara qua ornantur, annexam habens gravem obligationem gregem docendi, visitandi, curandi, et pro illo respondendi. Unde et Urbanus VII cum pontificali habitu indueretur, dixisse fertur : « Quis credat tam subtili indumento tantum ponderis involvi ? » Propterea etiam dicebat rex quidam dum corona regia decorandus foret : « Quam speciosa videris gemmis ornata, sed si quis plene agnosceret spinas et curas quæ sub gemmis tuis latent, nec te de terra vellet tollere. »

3. Gravis crux religiosorum, jejunium, orationes, vigiliæ, obedientia, mortificatio continua.

4. Gravis crux sacerdotum etiam solum breviarium, sive obligatio horas

solvendi, caste vivendi, studiis incumbendi, confessiones audiendi.

5. Gravis crux conjugatorum, mulieri morosæ junctum esse, familiam alere, filiis et filiabus providere.

6. Gravis crux rustico, ligone, aut securi, aut trulla aliisque artis instrumentis vitam suam in sudore sustentare.

Hanc vero crucem omnes si propter Christum tollant, non vero murmurantes trahant, habent quod præmium expectent, omnisque qui laborem aut persecutionem pie tolerat, est in consortio Christi crucem ferentis.

Vide totum caput 12 Thomæ a Kempis in lib. 2 de Imit.

Denique addit: *Et sequatur me.* Quia multi crucibus onerati incedunt, sed non in sequela Christi. Afflictio quam avarus subit pro pecunia, ambitiosus propter honorem, libidinosus ut carni indulgeat, graves sunt cruces: sed hi non Christum, sed dæmonem sequuntur. Et ideo de cruce in crucem, et tandem in æternam cadunt crucem, et Satanæ veri martyres sunt.

Cum etiam dicit: *Sequatur me,* significat oportere perseveranter crucem tollere, Christum imitando. Multi enim statim deficiunt, jejunium, mortificationem, pietatis exercitia statim relinquunt. Hi Christum non imitantur, qui usque ad extremum spiritum non defecit; quem si adeo perfecte sequi non possumus in mortificatione, jejunio, patientia, humilitate, pro posse tamen debemus.

Dicamus ergo ei quod Jacob ad fratrem: « Præcedat Dominus meus, sequar prout parvulos meos videro posse, donec veniam ad Dominum meum. » Sic nos fratri nostro Christo: Sequar te, Domine, juxta imbecillitatem meam, quia tecum pariter currere non possum, nec enim ut te jejunare, vigilare, orare totis noctibus possum, ob virium debilitatem; sequar tamen quomodo potuero et non deficiam. Suscepi de manu tua crucem, non deseram eam, tecum in illa confixus sum, non descendam usque ad mortem.

Præclarum talis resolutionis exemplum exhibuit quondam Albertus comitis Falkemberg filius, qui cum Lutetiam missus esset, ut cum filiis regiis educaretur, ille ad cœlestem militiam, ad ordinem Prædicatorum transivit. Rem sciens pater statim advolat, et omnes conatus ad filii voluntatem expugnandam intendit, sed frustra, quia illa in Christo immobiliter fixa erat. Accedit ad eum Theodoricus consobrinus, qui lacrymas, preces, argumenta denique omnia adfert, asserens matrem ejus moribundam decumbere hoc nuntio consternatam. Sedebat ille e regione imaginis cujusdam repræsentantis Christum inter matrem et Joannem in cruce pendentem, igitur oculos et digitum in eam imaginem intendens: «Ecce, inquit, Dei Filius, cum matrem et cognatum tam carum doloris gladio confossum cerneret, tamen e cruce (quod poterat) non descendit, sed in ea cum suo et illorum cruciatu usque ad mortem mansit. Ita nec ego hanc religiosæ vitæ crucem deseram unquam, licet et matrem et te cognatum ad pedes meos exanimes jacere viderem. Potius ergo tu mundi pericula derelinque, et in hanc eamdem crucem conscende. » Tantum valuit hic sermo, ut ille eumdem ordinem sit ingressus, tota stupente civitate, quia vanitatibus mire obligatus agnoscebatur.

Sed dicunt multi: *Durus est hic sermo,* abnegare seipsum et tollere crucem. Sed ipsi duri sunt, non sermo, nec cogitant hæc verba ab illo venire, qui verba æternæ vitæ habet, et verba ejus spiritus et vita sunt. Scire etiam debent quod omnis qui in Christi societate crucem tollit per ejus gratiam suaviter potest eam tolerare. Omnes enim labores et asperitates ejus gratia dulcorantur: sicut farina prophetæ dulcem effecit cibum qui mortifer videbatur. Et lignum Moysis aquas Mara dulces fecit.

Fugiunt hi crucem sicut Moyses virgam, putans colubrum, sed apprehendens jussu Dei, invenit virgam quæ ei solatio fuit, qua hostes superavit, et omnia viæ impedimenta. Ita crucem isti apprehendunt et horrent, quasi serpentem, omnemque pœnitentiam et asperum laborem horrent, sed si animo resoluto accederent, crux eis et pœnitentia solatio foret, et per illam omnes hostes superarent, et omnia æternitatis impedimenta dissolverent.

Suavis ergo est crux, licet exterius non appareat, quia intus habet unctionem. Unde dixit Bernardus: « Certe et crux speciosa est, et crux amari potest, et crux habet exultationem. Ita est, fratres mei, si fuerit qui colligat, semper lignum crucis vitam germinat, fructificat jucunditatem, oleum lætitiæ stillat, balsamum

sudat spiritualium charismatum. Non est sylvestris arbor, lignum vitæ est apprehendentibus eam, arbor fructifera, arbor salutifera est, alioqui quomodo dominicam occuparet terram? »

Hinc est quod Sancti tantopere crucem amarunt.

1. Habes quomodo sanctus Andreas eam summo amore salutarit, in qua et ipse Domino consecravit.

2. Amavit Petrus, in qua capite deorsum suspensus est.

3. Amavit Bartholomæus, qui vivo corpore detracta pelle, cruci est suffixus, et postea abcisso capite est extinctus.

4. Amavit S. Sixtus, qui post carcerem etiam cruci affixus fuit.

5. Amavit D. Dionysius, qui post plurima tormenta in crucem sublatus fuit, sed ex illa depositus, capite cæsus, illud ad duo millia passuum gestavit.

6. Alii qui martyrium crucis non sunt passi, Christo cruci confixi et uniti fuere per mortificationem, per amorem et jugem crucis tolerantiam. Sic Paulus, sic Franciscus qui in illa sola professi sunt se gloriari.

Præclarum est quod de B. Clara de Monte-Falco legimus. Illa in Jesu crucifixo sive vigilans sive dormiens hærebat, figens cordi per compassionem graves ipsius dolores. Cum semel in hoc foret exercitio graviter confixa, apparuit ei juvenis humeris ferens crucem, et dixit: « Filia mea Clara, quæsivi locum solidum in quo hanc crucem plantarem, et inveni cor tuum, ibi eam figere volo, oportet ergo ut moriaris in hac cruce, si filia mea et hæres vis esse. » Adeo cordi impressum exinde habuit passionis mysterium, ut aliquot annis quidquid comedebat vel bibebat, amarum ei foret in memoriam passionis, nec de illa sine lacrymis loqueretur, et quidquid videbat, intelligebat, dicebat, videbatur respersum felle crucis Christi. Et ex hac visione creditur, quod signa Crucifixi impressa fuerint castæ virginis cordi, ex eo enim tempore sensit graves dolores stomachi. Unde, post ejus mortem, in corde inventus fuit Crucifixus, cum tribus clavis et lancea, spongia, arundine, ex una parte cordis, ex altera vero erant flagella quinque chordis constantia et columna cum corona spinea, erantque hæc omnia signa quasi nervi quidam fortes, miro artificio concinnata.

LECTIO VICESIMA.

DE CRUCIFIXIONE.

Quintum mysterium dolorosum dicitur Christi in crucem elevatio, in qua fuit dolorum excessus et consummatio. In hac cruce elevatus, videtur etiam vocem lamentabilem inter acerbissimos hos cruciatus elevare, et ad cordis nostri ostium pulsare, et intonare illud Threnorum: « O vos omnes qui transitis per viam, attendite si est dolor sicut dolor meus! » Omnes nos sumus viatores transeuntes et tendentes ad Jerusalem: ad nos omnes rgo dirigitur: O qui transitis gressum, istite; o vos mortales, attendite, et figite ordis vestri oculos in me qui pro vobis anta patior! Estne a sæculo visum vel uditum quod talia quis passus fuerit? An aliquid aliud amplius a me desideari potest, quod pati possim? Ipsa ergo vulnera, dolores, cruciatus ad vos clamant, ut attendatis quis patitur: qualia, et quo amore patitur, ut non sitis ingrati, sed per compassionem condoleatis, nec permittatis tantos dolores frustra exanthlatos, dum ad perditionem curritis.

1° *Crux hæc Christi multa continet mysteria.*

1. Juxta Augustinum figura crucis totam significat perfectionem christianam. Nam profundum significat fidem, sublimitas spem, latitudo charitatem, longitudo perseverantiam, et in his nostra perfectio consistit: et quatuor cornua crucis sunt velut scutum, quo protegamur a tentationibus contra has virtutes.

2. Figura crucis significat passionis Christi effectum: nam lignum supremum significat cœlum passione Christi apertum, inferior pars infernum evacuatum: transversum lignum respiciens ortum et occasum, significat totum mundum per

crucem redemptum, et ideo crucifixum adorant cœlestia, terrestria, et inferna. Ita Gregorius Nyssenus.

3. Figura crucis juxta D. Hieronymum significat formam quadratam mundi : orientem significat pars superior: occidentem inferior : septentrionem pars dextera: austrum pars sinistra. Sic enim dicit D. Hieronymus : Species crucis quid nisi pars quadrata mundi: oriens de vertice surgit : arcton dextera tenet : auster in læva consistit: occidens sub plantis firmatur. Unde quod dicit Apostolus : « Flecto genua mea ad Patrem Domini Jesu Christi, ut in charitate radicati et fundati, possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo et longitudo, sublimitas et profundum, » indicat quatuor dimensiones, quæ juxta supradicta cruci applicari possunt.

4. Alio sensu, longitudo crucis sive mysterii crucis et redemptionis, est æterna ejus prædestinatio : latitudo est vis qua se extendit ad omnes gentes et homines, qui fuerunt ante legem, in lege, et post legem ; profundum est vis crucis ad infernum descendens, cum animas e limbo et purgatorio liberavit : sublimitas est vis qua eas et alias complures in cœlum subvexit.

5. Has dimensiones sic cruci applicare possumus, dicendo quod Crucifixus illi communicaverit longitudinem, id est, æternitatem ut virtus crucis æterna sit, et quasi trophæum in cœlis perduret in æternum : communicarit etiam suam latitudinem, id est, potentiam, quia per infirmitatem crucis et mortis potentissimos hostes vicit et contrivit : communicarit etiam suam sublimitatem, id est, majestatem, ut crux ab omnibus adoretur: communicarit denique suum profundum, id est, sapientiam suam, quæ mire elucet in cruce Domini, dum non tam potentia, quam sapientia sua per crucem satisfacit et redimit hominem, ut qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur.

Alii alia mysteria in hoc meditantur, quod putent crucem fuisse ex diversi generis lignis, quæ et ipsi diversimode nominant. Aliqui enim ex cedro, pino, cypresso, alii ex oliva, palma, buxo, crucem confectam fuisse dicunt. Denique aliqui putant lignum ex quo facta est crux inventum fuisse in probatica piscina, quasi illa habuerit ex illo ligno virtutem sanativam. Sed quia hæc nulla satis solida auctoritate nituntur, lubens prætereo.

Unde verisimilius dicitur ex quercu fuisse, tum quia arbor magis obvia est, tum quia particulæ diversis locis servatæ videntur soliditate, forma, colore, quercum referre. Estque quercus multis in Scripturæ mysteriis nobilis.

Subter eam enim pepigit Deus fœdus cum Abraham, ibi promissio fuit de sobole Isaac, ibi peregrini habitu visus est. Item Josue fœdus inter Deum et populum innovans, quo promittebant servire Deo, ejectis diis alienis, tulit lapidem grandem et posuit subter quercum, quæ erat in sanctuario Domini. Item Jacob defodit idola sub quercu, ut idololatriam aboleret; nam quod Latinus interpres dixit *subter terebinthum*, Hebræa habent *subter quercum*, et significatur nos omnia idola nostra, voluptates, cupiditates, peccata, passiones debere defodere ad pedes crucis et Crucifixi, et ibi cum illo fœdus sacrum pacisci.

Notant vero Patres, voluisse Deum figuram crucis ab initio in oculis hominum continuo versari, eo quod crux erat electa instrumentum redemptionis. « Considerate, inquit Justinus, omnia quæ in mundo sunt, an sine hoc crucis signo gubernentur. Mare non scinditur, nisi istud trophæum quod malus dicitur, salvum in navi maneat. Terra non aratur sine eo; fossores et alii operarii in suis instrumentis formam ejus referunt. Statera habet crucis effigiem. Aves volantes extensis alis imitantur crucem. » Homo natans formam crucis assumit, sicut et pisces, ut notat Hieronymus. Veru quo agnus assabatur, crucis speciem præ se ferebat, inquit Justinus. Moyses virga in similitudinem crucis percussit mare, salvans Israëlem, submergens Pharaonem, inquit Damascenus. Item bis petram percussit in modum crucis, et nullum fere signum fecit sine crucis sacramento, juxta Augustinum.

Præcesserat etiam figura crucis in arcu cœlesti, qui signum fuit fœderis inter Deum et Noe, ut postea dicemus.

In manibus Moysis expansis contra Amalec, per quod signum dabatur victoriæ populo Dei.

In signo Tau, quod frontibus gementium, hoc est pœnitentium, impressum fuit.

Hæc vero omnia præcesserunt ut jam ab initio (ut dixi) signum illud Redemptoris in memoria hominum et oculis

eorum versaretur. In Novo vero Testamento ob eamdem causam ubique vexillum crucis erigitur, in locis et viis publicis, in ingressu templorum statim occurrit, in omnibus actionibus et negotiis nostris prævie formatur a veris fidelibus, quia vita veri christiani in Crucifixi memoria frequenter debet versari.

Præclarum hujus rei exemplum præbuit B. Didacus, Ordinis Minorum laïcus, cujus totum solatium et meditationis objectum erat in cruce et passione Domini. Hanc meditabatur brachiis in modum crucis compositis tam tenero et ardenti affectu, ut postea memor eorum quæ senserat, mira efficacia proferret de tormentis Christi in cruce. Ideo inter manus semper gerebat crucem ligneam, ut semper in memoria et oculis haberet Crucifixum, omni hora in se et in iis qui cum ipso conversabantur, excitans considerationem passionis Christi, ita ut posset dicere illud Apostoli : *Judicavi me nihil aliud scire inter vos, nisi Jesum et hunc crucifixum.* Consideratione crucis ejus summo ardore ferebatur ad martyrium, ut posset dicere : *Christo confixus sum cruci.* Unde etiam procuravit sibi licentiam eundi ad infideles in Canariam magnam, sed ibi martyrio non animus defuit, sed animo martyrium. Tantum Deus gravi apostematis eum morbo afflixit, cumque mortis vicinus foret, crucem amplexus et osculatus, quæ juxta caput ejus semper pendebat, et in vitale lignum oculis defixis, verba illa, magno pietatis spiritu, pronuntians : *Dulce lignum, dulces clavos, dulcia ferens pondera, quæ sola fuisti digna portare Regem cœlorum*, sanctam Deo animam reddidit.

2° *In hac crucifixione novos et acerbissimos dolores tulit Christus.* Ratio est, quia nova crudelitas fuit in manuum ac pedum transfixione, gravis violentia et dolor dum clavi figuntur in his locis nervosis. De hoc videtur conqueri Christus : *Dinumeraverunt omnia ossa mea, foderunt manus meas et pedes meos.* Quod aliqui interpretantur sic fuisse divulsa Christi ossa, dum violenter trahuntur ejus brachia, figendis clavis aptanda, ut totius corporis facta fuerit extensio, ita ut etiam ossa ejus dinumerari possent.

Certum est vehementissimos ibi fuisse cruciatus, ut recte dicit Propheta de Christo : « Ascendet sicut virgultum coram eo, et sicut radix de terra sitienti; non est ei species, neque decor, vidimus eum despectum, et novissimum virorum, virum dolorum.

Describit hic Propheta vivam imaginem Christi in virgulto crucis crucifixi et deformati. Et recte dicitur, *Vir dolorum*, qui in omnibus membris et sensibus indicibiles toleravit dolores, qui in capite tulit coronam illam crudelem, in oculis velamen, in auribus convitia, in ore fel et acetum, in facie sputa et alapas, in genis vellicationem, in humeris crucem, in corde mœrorem, in visceribus concussionem, in corpore flagella, in membris extensionem, in manibus et pedibus confossionem, denique a capite ad pedes, dolores et vulnera sine numero.

Secundo recte dicitur, *Vir dolorum*, et quidem sic solus nominatur : alii enim sancti doloribus etiam afflicti fuerunt, sed non sicut ipse. Fuit Abel afflictus a Caïn, Isaac ab Ismaële, Jacob ab Esaü, Joseph a propriis fratribus, David a Saüle et Absalone, Elias a Jezabele. Sed ipse Christus omne genus doloris sensit. Illi suos dolores ferebant, Christus et suos et omnium hominum propter amorem eorum, ut et hominum sibi vindicaret amorem. Sed amor ejus longe major fuit quam dolor ejus, quia amoris mare absorbuit omnes dolorum rivos : maximo ergo dolore nos parturiebat in cruce, sed majori amore. Amorem ergo a nobis repetit. Unde dicebat ei S. Ignatius : « Amor meus crucifixus est. » Et Franciscus : « Da, Domine Jesu, ut absorbeat mentem meam ignita et melliflua vis amoris tui, ut amore amoris tui moriar, qui amore amoris mei dignatus es mori. » Et virgo quædam Crucifixum fixe intuens, amore æstuans, exclamabat : O Deus, o amor, o excessus amoris! da mihi tantam vocem quæ audiatur ab oriente usque ad occidentem, a cœlo usque ad infernum, ut te amorem omnibus inclamem, ut ab omnibus agnoscaris, et ameris.

Deplorare quoque videtur Propheta dolores Christi et ignominiam, tum coronæ, tum crucis ejus, dum dicit : « Væ coronæ superbiæ, ebriis Ephraim, et flori decidenti, et gloriæ exultationis ejus qui erant in vertice vallis pinguissimæ, errantes a vino! » Divus enim Hieronymus, Cyrillus, Procopius et alii intelligunt hæc de Christi Passione et ejus corona spinea secundum Septuaginta, qui vertunt : *Heu! coronæ ignominiæ!* Et dicit : Væ illis scribis et pha-

risæis, qui ebrii furore contra Christum Dominum, Nazarenum illum, et florem ac decus gloriæ Israël, morti addixerunt, corona ignominiosa coronatum. Unde Leo Castrius, secundum Septuaginta, loco *Væ*, legens *Heu*, sic vertit paraphrastice : « Heu corona ignominiosa Domino imposita, heu mercede conducentes Judam, heu flos moriens, magnificentia et decus Patris, heu plebis Israel gloria Judæorum manibus moriens, heu vallis Gethsemani, heu malleatos sacros pedes, malleatas sacras manus ! » Ita ille.

Quæritur vero hic, an, Christo in terra extenso, fixi fuerint clavi, an vero cruce jam erecta, in ipsa erectus fuerit? Dicunt aliqui demonstrari locum aliquantum distantem a loco crucifixionis, ubi pedes et manus perforati fuerunt. Attamen Bonaventura et B. Brigitta dicunt crucem prius erectam, et postea Christum elevatum, quibus favere videtur modus loquendi Scripturæ et sanctorum Patrum, qui loquuntur de Christo quasi ascendente ad crucem. Hinc de Juda in persona Christi dicitur : « Catulus leonis Juda, ad prædam, fili mi, ascendisti. » Ubi significatur in crucem ascendisse, ut virtute crucis et sanguinis ibi fusi prædaretur infernum, animas ibi detentas educendo.

Sic in Canticis dicit Sponsus : « Dixi, ascendam in palmam, et apprehendam fructus ejus. » Sicut disposui ex intima charitate et spontanea mea voluntate, ascendere in palmam, hoc est, in crucem victoriæ meæ trophæum, arborem a me electam, arborem fecundissimam, ideo vero ascendam, ut fructus ibi suavissimos colligam.

Qui sunt illi fructus?

1° Fructus hujus palmæ sunt, hominum redemptio, justificatio, glorificatio.

2° Hujus palmæ fructus sunt, corporis ejus glorificatio, resurrectionis ejus acceleratio, nominis manifestatio et exaltatio, judiciariæ potestatis adeptio.

3° Fructus hujus palmæ est perfecta de hostibus victoria, quam virtute crucis suæ reportavit de peccato, de morte, de inferno, de dæmone.

4° Fructus hujus palmæ fuit totius orbis conversio virtute prædicationis apostolorum facta, qui crucem Christi et Jesum crucifixum toto orbe prædicarunt, et crucis virtute totum sibi subjecerunt.

5° Fructus hujus palmæ sunt trophæa tot millium martyrum, tot confessorum, tot denique virginum, quæ victoriam tulerunt contra carnem, Satanam, et mundum.

6° Denique, fructus hujus palmæ est conversatio sancta multarum animarum, quæ sub cruce Christi vivere, quiescere et mori eligunt, ut possint dicere : « Sub umbra illius quem desideraveram, sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo.

Præclara hac de re cæremonia est apud virgines Annuntiatas, quam aliquando præsens non sine animæ interiori motu consideravi. Dum in earum sacram congregationem et oratorium vestita noviter virgo introducitur, occurrit ei Priorissa, quæ Mater Ancilla apud eas nominatur, cum filiabus suis ad ostium oratorii, et ibi virgini novitiæ genuflexæ offert crucem grandem floribus adornatam, brachiis ejus amplexandam, et offerendo canit suaviter : « Veni, soror nostra, ascendamus in palmam Christi, et apprehendamus fructus ejus. » Sicque eam introducit profitentem sub cruce se vivere et mori desiderare. Itaque de ligno crucis verum est illud : « Plantabo super montem excelsum, in monte sublimi Israël plantabo illud, et erumpet in germen, et faciet fructum, et erit in cedrum magnam, et habitabunt omnes volucres sub ea, et universum volatile sub umbra frondium ejus nidificabit. » Ubi Septuaginta habent : « In monte sublimi suspendam illum, » et designari potest crux in monte Calvariæ plantata, quæ admirabilem fructum tulit per universum orbem, ad cujus umbram omnes volucres, hoc est, omnes animæ piæ accurrerunt.

O ergo mons benedictus, in quo hæc arbor pretiosa plantata fuit : « Nulla sylva talem profert, fronde, flore, germine. Dulce lignum, dulces clavos, dulce pondus sustinet. »

O mons benedictus, mons fecundus et pinguis, *in quo beneplacitum est Deo habitare*, et pendere in eo !

O mons roseo illo sanguine Filii Dei irrigatus et fecundatus, et lacrymis benedictæ Matris ejus aspersus !

Olim dicebat David : « Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniant super vos, nec sint agri primitiarum, quia ibi cecidit rex Israël, quasi non esset unctus oleo. » An forte idem nobis dicendum de monte Calvariæ, quia ibi cecidit verus rex Israël? Absit id. Nec enim ibi tam cecidit quam hostes cadere fecit. Ibi dum Satan et mors in eum irruit, ruit, dum occidit, occidit, et jure

omnium perdidit servitutem dum nihil sibi debentis persequitur libertatem, inquit Leo. Ibi ergo locus pugnæ, locus victoriæ, ibi exaltatus rex Israël, in solio suo et regio throno. unde ibi titulum gerit magnificum : « Jesus Nazarenus rex Judæorum. »

Benedictus ergo ille mons, in quo ros ille purpureus, et pluvia adeo abundans, cœlum et terram fecundat et lætificat, ex quo rore infiniti rubicundi flores martyrum et lilia virginum germinabunt.

Ager ergo primitiarum est mons iste, in quo primitias sui sanguinis, primum fructum sui roris, animam latronis Deo offert, et conversionem centurionis contritionemque eorum qui revertentes percutiebant pectora sua.

In illo monte Maria Ægyptiaca incepitconversionem suam, et inde progressa est in eremum, ubi per quadraginta septem annos, in oratione, abstinentia, et lacrymis, vitam egit sanctissimam.

In illo monte multa millia animarum spiritum gratiæ hauserunt et sanctitatis, dum per multa sæcula fideles illuc confluxerunt, *ut adorarent in loco, ubi steterunt pedes ejus* : in loco cruore Filii Dei purpurato.

Porro non tantum in crucifixione hac dolores Christi renovati sunt, sed ignominia summa et confusio dum ibi turpiter iterum denudatus est.

Putant aliqui ipsum totum nudum cruci fuisse suffixum. Unde Ambrosius : « Nudum, inquit, video talem, quales nos natura formavit. Talis in paradiso homo primus habitavit, talis ad paradisum homo secundus intravit. » Similiter loquitur D. Athanasius, ejusque sententiæ est D. Bonaventura. Sic de Isaïa tradunt interpretes per totam Jerosolymam tribus diebus totum nudum concionando ambulasse, quia præceptum fuerat ei : « Vade et solve saccum de lumbis tuis, et calceamenta tua tolle de pedibus tuis ; » additque Scriptura : « Et fecit sic vadens nudus et discalceatus. »

Figura ergo fuit Christi tribus horis in nuditate concionantis in cruce, et expandentis manus suas ad populum non credentem et contradicentem. Nec incredibile est, quod de tali nuditate dicitur, quia, juxta omnium sententiam, columnæ alligatus est cum hac nuditate, ut supra diximus. Nec recusavit hoc dedecore affici, nostram sic volens tegere nuditatem, et expiare confusionem.

Figura quoque fuit in Noe jacente in tabernaculo suo et denudato. 1. Noe vino ebrius dormit, Christus velut amore ibi soporatus est ; ille in tabernaculo, iste in cruce, uterque nudus. 2. Noe irridetur ob nuditatem a filio Cham, Christus a Judæis. 3. Sem et Japhet nuditatem patris tegunt, christiani veri filii nuditatem et opprobria Christi honorant. 4. Noe somno experrectus benedixit Sem, maledixit Cham : Christus in fine velut expergefactus benedicet electis filiis, qui in Sem repræsentantur, maledicet reprobis, qui per Cham designantur.

Aliqui tamen putant Christum non omnino nudum fuisse, sed statim ei linteum ad velandum pudorem allatum fuisse, vel a Virgine, vel ab aliquo alio. Et sic etiam recte figura Noe consonabit, quia ipse nudatus statim pallio coopertus est a filiis, ita Christus a militibus nudatus, a piis personis velo contectus fuit. Immo aliqui asserunt Aquisgrani linteum illud servari, et septimo quoque anno ostendi. Et qui sacram syndonem viderunt, ubi impressa est figura Christi, dicunt videri adhuc aliqua signa hujus linteoli.

3° *Elevatio hæc Christi in crucem multis figuris fuit adumbrata.*

1° Interpretatur de hac ipsemet elevationem serpentis in deserto : *Sicut exaltatus fuit serpens in deserto, ita exaltari oportet filium hominis.* Christus in cruce formam habuit serpentis, hoc est, hominis venenati et malefici : sed sicut serpens Moysis pugnavit et devoravit serpentes magorum, ita Christus, qui elevatus fuerat ut destrueret regnum peccati, devoravit septem capita draconis, ita ut illud psalmi illi conveniat : *Contrivisti capita draconis in aquis*, in pluvia illa sanguinea e corpore tuo manante. Septem capita draconis sunt septem peccata mortalia, sive capitalia, quæ contrivit in hac sua exaltatione, et submersit in suo sanguine.

1. Superbiam enim destruxit per ignominiam et humilitatem.

2. Avaritiam per extremam paupertatem et nuditatem.

3. Gulam gustando in cruce fel et acetum.

4. Luxuriam per totius corporis dolores acerbissimos.

5. Iram per excellentem illam mansuetudinem et patientiam.

6. Invidiam per excellentissimos actus charitatis.

7. Acediam per illum fervorem in opere redemptionis.

Ecce ergo serpens exaltatus, quem aspicientes Israëlitæ sanabantur. Ecce Christus in crucem elevatus, in quem qui oculum fidei et compassionis intendit, a serpentino veneno et morsu sanus et liber evadit.

2° Figura fuit in celebri illa scala Jacob, per quam in cœlum ascensus erat, et cui Dominus innixus apparebat. Quam figuram de hac re interpretatur Augustinus : « Ante crucem scala carebat cœlum, nec Abraham, nec Jacob, nec David ascendere valebant, nec ullus hominum : apposita est scala, erecta est crux, in cœlum ascensus patet. Scalam vides e terra ad cœlum usque pertingentem, dum crucem intueris. Scala cœlos attingens, crucis figuram habet. Dominus innixus scalæ, Christus crucifixus ostenditur. » Christus ergo in hac scala elevatus, omnia ad se trahit, sicut prædixerat : « Ego si a terra exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum. »

Vis videre quomodo omnia trahat exaltatus in cruce? Certe trahit cœlum et terram, Deum et homines, angelos et infernum ipsum.

1. Traxit enim Patrem suum æternum ad se, dum illum in cruce placatum nobis reddidit.

2. Traxit Spiritum Sanctum, dum virtute et meritis crucis illum e cœlis in terram ad nos misit, vel ut mitteretur meruit.

3. Traxit angelos ad se, quia ipse, eorum caput, potentia suæ crucis ruinas angelicas restauravit.

4. Traxit cor maternum, quod cum ipso in cruce erat transfixum.

5. Traxit peccatores, dum ad se eos convertit.

6. Traxit tot millia martyrum et virginum, qui spinas, cruces, mortem pro ipso non horruerunt.

7. Traxit solem, et lunam, et saxa, dum in ejus passione signa edunt tristitiæ.

8. Traxit mortuos ex sepulcris, quia multa corpora sanctorum surrexerunt.

9. Traxit infernum, quando animas e limbo eduxit, et dæmones velut triumphator traxit.

Verum, Domine, numquid multa adhuc sunt corda dura quæ non traxisti ad te, multæ animæ in peccatis hærentes et fœtentes, quæ ingratæ sanguini tuo et cruci non trahuntur? Immo potius ipsum peccatum quasi plaustrum trahentes devolvuntur in infernum.

Trahe nunc illa per pœnitentiam et funiculos charitatis tuæ, adhuc vim retines, velut mysticus magnes, ferrea corda attrahendi ad te.

Trahe ergo fortiter, disrumpe vincula quibus tenentur, quibus pertrahit eos mundus, caro, dæmon in perditionem. Fac ut assequantur te et jungantur tibi vinculo indissolubili, crucique tuæ : ab eo enim tempore, quo elevatus est in crucem, vim habes ut dura quantumlibet corda, suavitati attractus et vocationis tuæ obediant.

3° Figura fuit in summo sacerdote ascendente ad sancta sanctorum, ut interpretatur Apostolus. Ecce enim Christus summus pontifex ascendit, ut offerat sacrificium cruentum, inter omnia excellentissimum et omnium sacrificiorum consummativum in altari crucis. Signa sacerdotii ejus plena quidem sunt doloris et ignominiæ, sed et plena mysterii. Vis videre quæ sunt illa ?

1. Pro tiara et mitra coronam spineam gerit, quæ fixa capiti, sacerdotii ejus perpetuitatem significat.

2. Pro pedo et baculo pastorali crucem gestat.

3. Pro annulis clavos gerit in manibus.

4. Vestis sacerdotalis diversicolor, caro ejus est variis depicta livoribus.

Hæc est vestis poderis in qua totum gerit orbem terrarum. In hoc ornatu ingredietur semel in sancta, ut offerat seipsum in holocaustum, igne doloris et amoris totum consummatum, totumque sanguinem in remissionem peccatorum. Nempe tali opus fuit sacrificio, ut pacificaret Patrem, et pro peccato nostro talis necessaria fuit oblatio. Offerens vero hoc sacrificium in altari isto, non solum offert in genere pro toto mundo, sed et in particulari pro unoquoque, quia quemlibet nostrum velut insculptum gerit in corde. Sicut enim summus sacerdos sacrificaturus, nomina filiorum Israël ad pectus et in humeris gestabat, quia in duodecim lapidibus pretiosis nomina duodecim tribuum Israël continebantur, pro quibus sacrificabat. Ita perfectius verum est de Christo, quod nomina omnium hominum in corde gerat, in cruce eos sanctificans, ita ut in particulari meminerit tui, impetrans omnes gratias, quas tota vita tibi dare decrevit, a baptismali usque ad finalem, et

ad hunc effectum sese offerens, ut supra diximus. De quolibet ergo homine verum est quod Apostolus de se dicit : « Qui seipsum obtulit, et tradidit pro me. »

Hinc S. Gertrudis aliquando divinitus edocta fuit, quod homo quilibet, attendens imaginem crucifixi, in corde suo æstimare debeat Christum blande sibi dicere : « En vides quomodo amoris tui causa in cruce pendeo nudus, despectus, toto corpore vulneratus, per singula membra distentus. Sed adhuc tanta charitate erga te cor meum afficitur, ut si tuæ saluti expediret, aliterque æternam felicitatem consequi non posses, vellem pro te solo tolerare omnia quæ toleravi pro toto mundo. »

Sic S. Brigitta Christum audivit in spiritu sibi dicentem : « Ego sum charitas summa, nam omnia quæ ab æterno feci, et quæcumque facio, et in futurum facturus sum, similiter ex mea charitate procedunt et procedent. Dilectio mea erga hominem, modo æque grandis et incomprehensibilis est sicut erat tempore passionis, quando per mortem meam ex nimia charitate liberavi omnes electos. Et si fieri posset, ut toties morerer, quot sunt animæ in inferno, ego voluntate promptissima et perfectissima charitate corpus meum traderem eamdemque passionem et mortem pro qualibet anima sustinerem quam sustinui pro omnibus. » Vides quam tenere, quam ardenter diligit Deus animam rationalem ! Vides quam vehementer desiderat quemlibet pervenire ad cœlestem beatitudinem, pro qua sacrificium illud crucis obtulit ! Illud quidem sacrificium optat non inane esse tibi dicens : *Quæ utilitas in sanguine meo,* dum tu descendis in corruptionem et perditionem æternam?

LECTIO VICESIMA PRIMA.

DE MORTE CHRISTI.

1° *Mortuus est Christus voluntarie et quando voluit, qui mortis suæ tempus præsciebat et elegerat.*

1° Hoc significat Psaltes, quando dicit : *Sol cognovit occasum suum.* « Quis hic sol, inquit Augustinus, nisi sol justitiæ? Occasus ejus, mors ejus, quam agnovit, approbavit, placuit ei, alioqui non occideret. Nemo tollit, inquit, animam meam a me, sed ego pono eam a me. »

2° Hoc indicant circumstantiæ mortis ejus, nam mortem jam vicinam præsciens, testamentum quod in cœna inchoarat, in lecto crucis consummat, legans et poscens peccatoribus indulgentiam, latroni paradisum, Virgini dilectum discipulum, discipulo matrem suam, Patri denique spiritum suum. Quasi cygnus moribundus in cruce suavissimum edidit concentum. Quasi cithara omnibus membris et nervis in ligno illo instar chordarum extensis suavisonam edit harmoniam. Ex septem illis verbis, quasi septem sacris sigillis, librum vitæ suæ sigillat Agnus. Et sicut fuerunt septem crines Samsonis, quibus erasis, vires ejus deperditæ sunt, ita septem his verbis effluxis, nostri Samsonis spiritus defecit.

3° Ex eo patet, quia noluit prius mori, quam omnia quæ de ipso prædicta erant, usque ad apicem complerentur. Unde videns omnia completa, in ultimo spiritu clamavit, *Consummatum est,* id est : Ecce omnes figuræ, omnes prophetiæ, omnia sacrificia, omnes umbræ, Messiæ mortem significantes, completæ sunt. Ecce omnia illa antiqua jam cessarunt, sicut cessat horologii præludium, dum incipit sonare hora.

Item consummatum est opus redemptionis mihi commissum, omnia mandata Patris, omnes dolores passionis. Ecce solutio pretii pro debito peccati. Ecce ruptio chirographi, quod adversum homines erat, quia affixum est illud cruci. Ecce finem accepit regnum mortis et diaboli.

Denique, *Consummatum est,* quia quidquid æterna Sapientia constituerat, quidquid justitia rigida exigebat, quidquid charitas poterat poscere, quidquid desideria patrum et angelorum expetere, quidquid conveniens erat redemptioni, completum est, et charitas ultra non po-

tuit progredi. Ecce ergo ultima obsignatio testamenti, quod juxta Apostolum morte oportuit consummari et confirmari.

4° Ut ostenderet se habere potestatem ponendi animam, et iterum sumendi eam, moriens clamat voce magna, ostendens sic se vitæ et mortis Dominum, ita ut dixerit Nazianzenus, hoc clamore vocasse mortem, quasi non audentem ad se accedere.

Propterea etiam dixit Augustinus : « Quis ita dormit quando voluerit, sicut Jesus mortuus est, quando voluit? Quis ita vestem deponit, quando voluerit, sicut se carne exuit quando voluit? Quis ita cum voluerit, obit, quomodo cum voluit obiit? Quantum timenda potestas judicantis si tanta apparuit morientis ! » Clamat quoque moriens ut terreret infernum, ut is captivos suos redderet, sicque Patres in limbo lætificaret. Sicut olim Gedeon testam suam frangens, forti voce inclamat, et omnes ad clamorem invitat, sicque superat hostem suum Madian : ita Christus clamore, et corporis sui quasi vasis fragilis confractione, de hostibus suis triumphat. Ipse ergo tanquam egregius de morte et inferno triumphator est per mortem suam, sicut Samson Philistæos morte sua obruit.

Clamat ergo moriens quasi illud intonans : « Ero mors tua, o mors, ero morsus tuus, o inferne! » Ad infernum utique clamat ut reddat vinctos, sicut olim voce sua territus reddidit Lazarum.

Denique clamat, ut hæc vox per totum orbem resonaret : *Deus pro homine mortuus est*, et excitaret omnes dormientes, omnes in peccatis sepultos, ad hujus rei considerationem, omnesque creaturas ad admirationem.

Unde ad hunc clamorem etiam ipsæ petræ scissæ sunt, ipse mons Calvariæ contremuit, et scissuram quamdam est passus, a summitate usque ad inferiorem partem. Quam scissuram notant qui loca sacra visitarunt, factam esse inter crucem Christi et latronis reprobi, ut etiam illa significaret quod ille impœnitens obstinatus, nullam habuerit participationem et unionem cum meritis crucis et sanguinis Christi.

Nec etiam mysterio vacat, quod moriens respicit occidentem et occidentalem plagam. Ipsi quidem Judæi ita crucem collocarant, ut Christus dorsum verteret ad orientem et Jerosolymam, faciem autem ad occidentem, eo consilio quod eum indignum æstimarent sanctæ urbis aspectu; sed alio consilio id fecit Christus, ut facie scilicet a Judæis aversa nos gentes illustraret, quorum habitatio est in occidente, et respiceret Ecclesiam suam sponsam, quæ Romæ sedem figere debebat, et repudiaret ac retrorsum poneret synagogam rebellem. Unde multi putant tunc impletum illud Jeremiæ oraculum : « Dorsum et non faciem ostendam eis in die perditionis eorum. » Tunc quoque impletum dici potest illud Psal. : « Oculi ejus super gentes respiciunt. »

2° *Christus, inclinato capite, emisit spiritum.*

An putas id fuisse sine aliqua mystica significatione? Cæteri sancti cupiunt mori, oculis in cœlum elevatis, spectantes illam ad quam tendunt patriam. Unde D. Stephanus dum crepitantium saxorum turbine quateretur, in cœlum suspexit, et inter æthereos aulæ cœlestis sinus divina ei claritas fulsit.

Sic B. Petrus optavit capite deorsum crucifigi, ut in cœlum posset intentos oculos dirigere.

Sic B. Martinus cum discipuli ejus corpus in latus verterent, ut aliquantulum quiesceret : « Sinite, inquit, me cœlum aspicere, ut suo jam itinere, iturus ad Deum spiritus dirigatur. »

Respicit vero terram Salvator, quia pro terra moritur.

Respicit ad calvariam Adæ, quam suo sanguine aspergebat.

Respicit matrem, inquit Lansperg, cui ultimo valedicebat.

Respicit limbum, ad quem triumphaturus descendebat.

Sed cur inclinat caput?

1° In signum obedientiæ, significans se per illam venisse, et per illam mortem se acceptare.

2° In signum paupertatis, quia non habet ubi caput reclinet.

3° Ut gravitatem peccatorum nostrorum ostendat, cujus onere ita deprimitur.

4° Ut significet se ovem errantem super collum reportare, quam invenit in cruce.

5° Ut offerat osculum pacis omnibus filiis, et omnibus pœnitentibus in gratiam redire volentibus.

Sæpius ergo oculis nostris observetur species Christi morientis. Accedamus frequenter, tanquam veri filii, ad lectum moribundi patris nostri. Assistamus, fratres, et circumcingamus hunc durum

crucis lectum, ut a patre ultimam benedictionem impetremus, nec dimittamus eum nisi benedixerit nobis. Dicamus cum lacrymis ultimum vale morienti: Vale ergo, o mi redemptor; vale, o frater amabilis nimis; vale, o sponse animarum nostrarum; vale, o lux mundi! Sed prius ante discessum, da, pater, benedictionem. Da, frater, amplexum. Da, Sponse dilecte, amoris suavium. Da, redemptor misericors, peccatoribus pacis osculum. Da compunctionem et remissionem pœnitentibus. Da piis perseverantiam.

Lugete interim et lamentamini, omnes creaturæ, currite, et abundanter currite, o lacrymæ, quia ecce filius Dei in extremis est. Ecce mundi salus et lumen extinguitur. Ecce vita moritur. Ecce creator omnium ultimum edit suspirium et animam agit.

Sed ecce: *Consummatum est, emisit spiritum,* nimirum ut nos vitæ spiritum reciperemus, ipse summus spiritus expiravit.

Emisit spiritum, et nodus opera Spiritus Sancti factus (unio illa inter corpus et animam) tanta tandem tormentorum vi est dissolutus, ut mortem nostram moriendo dissolveret.

Emisit spiritum, ad illum qui fecit illum.

Emisit spiritum, et exivit ex arca innocens et purissima columba, anima ejus, ut intra tres dies ramum olivæ reportet, signum triumphi et victoriæ.

Verum moriente Filio Dei, estne cor quod non sentiat aculeum doloris, quodque luctus signum non edat, quandoquidem omnes creaturæ lamentationis signa edant in ejus morte?

Cœlum, sol et luna obscurantur, petræ finduntur, terra tremit, velum scinditur, monumenta aperiuntur. Solum cor hominis propter quem moritur Deus, durius petra, inter hæc omnia nihil sentit compunctionis, nihil compassionis, toto effuso sanguine Filii Dei, non mollitur, ut vel lacrymam effundat. Et hæc ingratitudo ampliorem Christo infligit dolorem, quam clavi, spinæ, vulnera.

Fratres, inquit Apostolus, *hoc sentite in vobis quod et in Christo Jesu,* hoc sentite cordis et doloris viva sensibilitate, hoc in corde figite, nec sitis insensibiliores inanimatis. Nolite itaque tantum aspicere, contemplari, cogitare, sed sic sentite quæ Christus passus est, ut animam attingant, ut vivaciter viscera vestra, dolores, labores, angustias Christi persentiant. Omnia membra, capite languente, dolent, et nos si membra Christi sumus, ipso dolente, non possumus non compati, quando pro nostra omnium salute patitur. Si non compatimur, signum est quod membra ejus non sumus, nec de spiritu ejus vegetamur. Iterum ergo te, in hoc acerbo crucis et amoris lectulo oculis compassionis respiciam Dominum meum pro me crucifixum, et ubertim fluentibus lacrymis inclamabo: O sacrum et innocentissimum corpus, quomodo video te undique laceratum, cruentatum, et pro me tam atrociter vulneratum! O caput aureum, quomodo video te amore mei languidum, depressum et fatigatum! O sacræ manus, o sacri pedes! quomodo peccata mea vos transfixerunt! In fissuris istis desiderat anima mea habitare.

O mi redemptor, dum te penitus inspicio, in omnibus membris tuis scriptum lego: « Domine Deus, misericors, miserator, patiens, multæ misericordiæ, et verax. » Singula enim hæc tua vulnera mihi inclamant, singuli livores tot sunt misericordiæ tuæ voces.

Accedo ergo et toto corde exclamo: O pedes, o clavi, o vulnera, o beate sanguis! Ad vos dolens et gemens venio, ut cum immundus sim, mundus per vos fiam, et per peccata mea reus, remissionem inveniam in vobis. Ne repudiate ergo lacrymas meas, oscula mea, amplexus meos. Accedite mecum, omnes animæ peccatrices, quia quotidie adhuc stat in cruce affixus expectans nos, dicente Augustino: « Inspice vulnera pendentis, sanguinem morientis, pretium redimentis, caput habet inclinatum ad osculandum, cor apertum ad diligendum, brachia ad amplexandum, totum corpus ad redimendum extensum. Hæc quanta sint cogitate, hæc in statera cordis vestri appendite, totus vobis figatur in corde, qui pro vobis totus fixus fuit in cruce.

Felix anima quæ ad hoc sacrum altare crucis sæpius offert lacrymarum vota, et ad pedes crucifixi prostrata, profitetur se illi soli velle servire, ibi velle vivere, ibi velle mori, et inter brachia Salvatoris animam suam reddere: non enim potest tali nisi mors felix contingere.

Sic B. Franciscus de Paula, quia crucifixo semper vixerat, inter ejus etiam brachia mortuus est. De illo refertur, quod cum ageret nonagesimum

primum annum, persentiens vicinam esse horam exitus sui, et coronæ post longos labores, venit ad ecclesiam ipso Jovis sancto. Ibi in præsentia suorum religiosorum, qui illuc advenerant ex diversis locis, recepit cum lacrymis viaticum sacri corporis Christi : et ipso Veneris sancto cum amplexatus fuisset filios in osculo pacis, exhortabatur eos ad fraternam charitatem, humilitatem, et omnem virtutem. Et cum eis impertitus esset paternam benedictionem, inter brachia crucifixum sumens, toto pronuntiavit spiritu : *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum,* sicque levans oculos et manus ad cœlum, animam suam reddidit Deo non solum eodem die, sed eadem etiam hora (ut notatum est) qua ipse Christus Patri suo suam reddiderat pro redemptione nostra.

3° *Christo mortuo, non sine mysterio latus lancea apertum fuit.*

Sed antequam ad latentis hic mysterii explicationem progrediamur, quæritur, an latus sinistrum, an vero dextrum vulneratum fuerit ? Pro utroque rationes probabiles afferuntur, unde res incerta est, quia Joannes non aliud dicit, quam quod unus militum lancea latus ejus aperuit. Id vero specialiter præ cæteris commemorat Joannes, tum quia ad illum qui supra pectus Domini recubuit, spectabat pectoris illius arcana, quæ per illam apertionem nobis patuerunt, commemorare, et toti mundo declarare : tum quia ipse solus inter evangelistas testis oculatus fuit, qui filius cordis etiam erat speciali dilectione à Christo dilectus, ideo vulnus cordis nobis aperuit et declaravit.

Qui in latere sinistro vulneratum dicunt, rationem afferunt, quia sedes est cordis ; cum ergo in corde recumbat amor, et illud vulnus fuerit amoris argumentum, recte dicitur circa cor vulneratus.

Secundo, Eva fuit formata ex latere sinistro Adæ, quia ex costa cordi proxima quo significaretur amor inter virum et uxorem. Dicunt vero Patres, sicut ex latere Adæ Eva, ita ex latere Christi formata fuit Ecclesia, ergo etiam sinistro.

At sanctus Bernardus dextrum latus percussum dicit : « Dextrum latus sibi fodi permisit, ut a dextera, inquit, ad sinistram transeamus. » Et in figura, Ezechiel vidit aquas fluentes de latere dextro templi. Cumque latus dicatur simpliciter, de dextro videtur intelligi.

In Revelationibus quoque S. Brigittæ habetur dextrum latus vulneratum fuisse. Sed dicamus ad conciliationem utriusque sententiæ, vulnus a latere dextro inchoasse, et ad sinistrum vergere.

Ratione vero hujus vulneris, in quo videtur Christus parasse animæ velut quoddam spirituale refugium et domicilium, hic piam considerationem subnectam de tribus tabernaculis in quibus bonum est nos esse, et sæpius habitare in monte Calvariæ.

In manibus primam mansionem faciemus, secundam in pedibus, tertiam in latere. Huc invitare videtur Sponsus, dicens :

« Surge, propera, amica mea, speciosa mea, et veni, columba mea, in foraminibus petræ, in caverna maceriæ. »

Christus animam fidelem modo vocat filiam, modo sororem, modo sponsam et amicam, modo columbam et immaculatam.

1. *Filia* est, quia adoptata ad æternam hæreditatem, et spiritu ab illo genita.

2. *Soror,* ob incarnationem et ejusdem naturæ participationem.

3. *Sponsa,* ob amorem et spirituale conjugium.

4. *Immaculata,* in sanguine ejus et decore ornata.

5. *Columba,* ob gemitum quem quotidie edit ob absentiam sponsi.

Hanc invitat ad se, et ad vulnera sua consideranda ; invitat ut in illis cogitationem et affectum ponat, invitat ut ibi nidificet velut in foraminibus petræ, ibi quiescat, ibi gemitum edat et amaritudinis et amoris.

Foramina ergo petræ non aliud sunt nisi vulnera ejus, quia ipse est petra mystica. Anima ergo quæ vere est columba gemens et pœnitens, aut quæ sponsa est, faciat in hac petra mystica tres mansiones, quia, « passer invenit sibi domum, et turtur nidum, ubi ponat pullos suos. »

DE VULNERIBUS MANUUM.

Illi animæ quæ vere columba esse cupit, dicitur : *Surge et veni.* Hoc est, excute omnem torporem, excita alas tuas, et evola ad fissuras petræ, ad fissuras manuum Salvatoris tui. Ibi enim multa recondita sunt mysteria, quæ potest cum fructu fidelis anima considerare. Nec enim sine altissimo consilio voluit Salvator manus in hac arbore durissima tanta sibi crudelitate extendi. Vis videre illa mysteria quæ debes ibi considerare ?

1° Voluit adimplere illud : « Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum. »

Fuerat Salvator in prima ætate, in ortu suo oblatus in templo inter brachia matris, lacrymis Simeonis rigatus in templo gloriæ Dei, inter cantantium et laudantium voces : hoc erat sacrificium matutinum. Nunc in ultima ætate, in occasu suo, inter brachia crucis proprio sanguine rigatus, inter blasphemantium voces in loco ignominioso extendit manus suas, et sacrificium offert vespertinum. Vides mysterium ?

2° Extendit manus, quia sicut Moyses olim contra hostes populi Dei in monte extendebat manus, ut eis victoriam impetraret, ita Christus, ut contra hostes nobis victoriam reportet, elevat manus in monte hoc sacro, quæ non sustinentur a duobus hominibus, sicut manus Moysis, sed a duobus durissimis clavis.

3° Elevat manus velut orbem dimetiens, inquit Damascenus, ut jam ostenderet ab ortu solis magnum populum ex omnibus linguis congregandum sub vexillo crucis. Addit Athanasius, una manu veterem populum, altera gentilem attrahit, ut ambos in se conjungat : « Stetit, et mensus est terram, cornua in manibus ejus, ibi abscondita est fortitudo ejus. »

4° Extendit manus in formam arcus se constituens, variisque est respersus livoribus et vulneribus, quæ singula ad Patrem clamant, ut sicut olim Deus videns arcum variegatum in nubibus, placatus est tanquam signo fœderis, ita nunc iterum respiciat signum fœderis novi, et leniatur. Hic arcus plenus est sagittis amoris, quibus et cor Patris et peccatorum corda penetrat. « Vide arcum et benedic illum qui fecit eum, quia valde speciosus est in decore suo, » inquit Ecclesiasticus.

5° Extendit manus quasi pennas suas, ut sub velamento illarum speremus et protegamur, et velut in umbra refrigerium reperiamus, « donec transeat iniquitas scapulis suis obumbrabit tibi, et sub pennis ejus sperabis. »

6° Supra diximus quomodo tanquam sponsus invitet ad amplexum, extendens manus, et præbeat osculum capitis inclinati. Surge, sponsa, et ad hos amplexus accurre. Hic myrrham rubicundam collige, quam distillant in cruce manus Redemptoris tui.

Denique voluit adimplere illud : *In manibus meis descripsi te.* Si enim recte consideres, divinus ille scriptor ibi te descripsit. Clavi pro calamis serviunt, sanguis atramentum est ; crux mensa super quam scribitur, utraque palma pro charta servit, characteres illi sunt characteres amoris, quos in æternum servabit. Ipse ergo est ibi velut liber scriptus intus et foris. Foris quidem tot livoribus, qui facile patent ; intus vero charactere amoris qui occultus est, quem tamen potest legere quisquis amat.

Vides quanta hic sint mysteria? Surge, columba et gemens ibi, hæc considera, ibi nidifica, illuc evola : ideo enim apertæ sunt ut ingrediaris et consideres, quomodo torquentur illæ benedictæ manus, quæ ægros sanarunt, cæcos illuminarunt, et omni semper benedictione plenæ fuerunt.

Sed benedictio amplior fuit dum nunc apertæ sunt clavis, quia ex illis fluit nostræ pretium redemptionis. Nunc numerant manus illæ benedictæ pretium quo solvitur debitum Adæ. *Quæ non rapui,* inquit, *tunc exsolvebam.* In illis ergo habitans, pete sollicite a Deo tuo, ut quidquid manus tuæ contra illum offenderunt, ibi remittatur per illud pretium abundanter ex illis fluens. Pete iterum ut per sanguinem illum lavare possis inter innocentes manus tuas, sive ut laventur omnes maculæ operum tuorum et cordis tui, ut sic possis ascendere in montem Domini et stare in loco sancto ejus : *Innocens manibus et mundo corde.*

DE VULNERIBUS PEDUM.

In vulneribus leonis, quem Samson interfecerat, inventæ sunt apes mellificantes et favos conficientes : ita in vulneribus leonis de tribu Juda interfecti super montem Calvariæ debent apes mysticæ, hoc est, animæ piæ, alvearium suum constituere; ibi enim poterunt mel suavissimum favosque dulcissimos conficere, dulcedinem pietatis sacrumque affectum ibi poterunt sugere.

Postquam ergo anima tanquam columba volarit ad fissuras manuum, debet descendere ad foramina pedum, ibi poterit etiam cum gemitu sacro meditari varia mysteria.

Dicit Psaltes : « Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est. » Illic poterit adorare scabellum pedum ejus : licet enim loquatur Propheta de arca testamenti, quæ erat sub propitiatorio, id est sub throno Dei quasi scabellum, intelligi etiam potest de scabello pedum Christi. Sed quid illud? crux ipsa in qua pedes ejus quiescunt, vel, si mavis, lignum infixum cruci, quia docent Irenæus et Justinus in illo longo ligno, infixum fuisse et aliud in quo possent pedes figi. Unde et quatuor clavos fuisse multi asserunt.

Vide ergo quale scabellum Redemptor tuus habet. Numquid ideo datur scabellum ut pedes quiescant? Sed, heu! quam acerbe torquet istud pedes tuos, o Salvator! Elegisti crucem tanquam cathedram secundam (prima enim fuit præsepe) ex qua nobis omnem lectionem virtutis edoceres. Cathedra est sapientiæ voce forti clamantis per universum orbem, et tota die expandentis manus suas, ut doceat populum contradicentem et rebellem. Cathedra est, ex qua vi sapientiæ suæ omnium corda ad se vult trahere et suæ doctrinæ subjicere, omnes etiam mundi sapientes, philosophos, oratores.

Sed, heu! quale scabellum hujus cathedræ? Huic te figere voluerunt, ne descenderes, ne eam desereres, et nesciebant quod a nativitate illam amares, immo ab æterno usque in æternum in illa doceres.

Advola ergo, o columba, ad hæc foramina, et considera quanta cum violentia vulnus ibi inflictum fuerit, dum rudes illi clavi in locis nervosis penetrant et dilacerant beatos pedes, dum vulnera semper augentur propter pondus totius corporis.

Dic ergo potius : O duri clavi, parcite, parcite sacris illis pedibus, qui nunquam in via peccatorum ambularunt. Venite et pungite cor meum, pungite puncturis pœnitentiæ dura corda, ut saltem contritionis vel lacrymam possitis elicere, quia ex eo tempore, quo aspersi estis Salvatoris sanguine, potestis vulnera mentis sanare. Sed noluit Salvator hos clavos sibi parcere, ut satisfaceret pro offensis commissis per pedes nostros ambulantes in via peccatorum, dum aberrabamus sicut ovis quæ periit, ut hoc pretio et his doloribus mereretur ut pedes nostri nunc dirigantur in viam pacis. Nec satis fuit ei tot labores, tot sudores, tot lassitudines passum fuisse, dum quæreret ovem errantem : sed voluit tandem pedes sic sibi perforari, non solum spinis, sed et clavis.

Iterum in his pedibus potest anima considerare quomodo refugium sunt, ubi semper invenitur misericordia. Unde debet conari ungere eos lacrymis compunctionis et unguento devotionis. Docuit nos Magdalena quantum importet ad hos sacros pedes accedere, quos postquam semel lacrymis perfudisset, noluit etiam in cruce deserere, et post resurrectionem iterum ad eos accedit, immo totam vitam ad beatos illos pedes transegit, tanquam columba ibi gemens et nidificans. Juvabit ergo eam invocare, ut et donum lacrymarum nobis impetret et devotionis unguentum, ut sacros hos pedes ungere possimus et lacrymis rigare, quos ipse rigat sanguine suo.

Ad hos beatos pedes non solum illa, sed et animæ pœnitentes post peccata misericordiam implorarunt et vitam transegerunt.

Sic B. Hieronymus de se dicit : « Cum gravissimis carnis tentationibus urgerer, sedebam ad pedes Jesu, et pectus percutiens, sæpe ibi multos dies et noctes transegi, donec animæ rediret tranquillitas. » Ibi quoque sapientes animæ sederunt, ut sapientiam haurirent. Quapropter D. Bonaventura, cum interrogatur a sancto Thoma ut ei ostenderet libros ex qui-

us sublimem illam et seraphicam sa-ientiam hauriebat, tandem ostendit ei ·n cifixi imaginem lacrymis et osculis detritam, ad cujus pedes dixit se haurire omnem scientiam.

DE VULNERE LATERIS.

Non debet columba sistere in scissuris petræ, sed oportet etiam sæpius evolare ad *cavernam maceriæ :* hæc est vulnus lateris. Christus enim fuit murus et antemurale Sion sive Ecclesiæ : « Sed Simeon et Levi suffoderunt murum et occiderunt virum in furore suo, » inquit Jacob, ideo maledicit « eis, quia furor eorum pertinax, et indignatio dura. » Hoc aliqui intelligunt de Christo a Judæis interfecto et perfosso, quando manus et pedes illius perfoderunt, qui Ecclesiæ murus erat. Et specialiter meminit Simeonis et Levi, quia conjuratores Christi ab eis originem trahebant, Levitæ enim sacerdotium tenebant, de tribu Simeon erat magna pars Pharisæorum. Ecce ergo murus fossus est, ecce caverna maceriæ, latum illud lateris vulnus. Ibi nidifica et ingredere, o columba! quia ibi multa latent mysteria. Cur enim voluit latus aperiri ?

1° Ut ingredereris arcam cum ramo olivæ, pacis symbolo. Ecce arca Christus est, lateris vulnus fenestra arcæ per quam ingrediaris : quia sicut columba non invenit ubi pedem figeret, sic tu frustra cum corvo vagaris, aut circa cadavera mortua mundi immoraris, quia non poteris requiem reperire, nisi in corde Salvatoris. Ibi enim tibi voluit domicilium constituere, ibi paradisus floridus cor ejus amore ardens in quo potes deliciari et clamare : *Bonum est nos hic esse.* « Quam bonum, inquit Bernardus, habitare in hoc corde, in hoc agro fosso! Bonus thesaurus cor tuum, Domine, pro quo dabo omnes cogitationes et mentis affectus. Comparabo illum mihi, jactans cogitatum in cor tuum, ad hanc arcam testamenti adorabo et laudabo nomen Domini. »

Ibi habitabat B. Elzearius comes : ad quem diutius absentem cum uxor famulum mitteret, ut sciret quid ageret, respondit per litteras. « Sanus corpore sum et sospes : quod si vero videre me cupis, quære in vulnere lateris Christi, ibi habito, ibi poteris me invenire, frustra alibi quæsitura. »

Sic B. Mechtildis ibi omne bonum suum inveniebat. Hæc cum audisset in missa legi : *Venite, benedicti Patris mei :* O si essem, inquit, una ex illis benedictis, qui hanc suavem vocem sunt audituri! Tunc Dominus ad eam : « Certo scias te ex illis esse, et ut non dubites, ecce tibi do cor meum in signum et pignus amoris et domum refugii, ut semper ibi, et maxime in morte, consolationem invenias. » Et tunc cœpit mira devotione ferri erga cor Christi. Unde sæpe in simplicitate dicebat : « Si scribi deberent omnia bona quæ e corde Jesu accepi, nullo, vel magno, volumine possent comprehendi. »

Si ergo cordis quandoque sentis vel inopiam, vel teporem, vel asperitatem, convertere ad Deum cordis tui, convertere ad cor Dei tui, apertum tibi ipsum est in hoc amoris lectulo. Ibi per illud latum ostium lateris, per januam illam pietatis, patet tibi aditus usque ad locum cordis. Illic junge cor cordi ut participes lucem, vitam, flammam, denique, « pacem quam loquitur ad eos qui convertuntur ad cor. »

2° Voluit latus aperiri, quia non satis fuit Redemptori totum corpus cruentum fuisse virgis, manus et pedes clavis : sed voluit ut sanguis qui circa cor manserat, quem nec spinæ, nec virgæ extraxerant, lancea effunderet in signum extremi amoris. Unde non tam lancea quam amore vulneratus est, vel, si mavis, lancea et amore. Unde bis dicit : *Vulnerasti cor meum, sponsa, vulnerasti cor meum.* Tu quoque responde : *Vulnera cor meum, sponse, vulnera cor meum.* Vulnera compassione, vulnera amore, has duas lanceas ex arcu tuo ejaculare in cor meum. Percussit Moyses bis petram, tu bis percute cor petreum : ut si non sanguinem, et saltem lacrymam edat.

3° Voluit ibi ostendere locum regenerationis nostræ. Hinc sanguis et aqua fluxerunt, figura Baptismi et Eucharistiæ, quæ nos Deo regenerant. Et sic verum est illud : *Filii tui de latere surgent*, o Christe! quia velut nos portabas in vis-

ceribus, et tot doloribus pariebas cruce, sed et aqua et sanguine tuo nos regenerabas, ex latere fluente.

4° Considera, quod licet lancea nullum dolorem intulit Salvatori, tamen durissima fuit, quia cor matris acerbissime vulneravit. Cor ejus cordi Filii junctum erat. Numquid de hoc conqueri videtur per Prophetam, dum dicit : *Supra dolorem vulnerum meorum addiderunt?* Ut ergo finiam, repeto : Surge, columba, ingredere, amica, quia hæc est porta, qua intrabis ad nuptias cum sponso tuo, quia hæc est fenestra amoris, qui te etiam cupit inflammare; quia hæc est fornax exundantis misericordiæ. Ibi recolligens omnes pravos affectus, peccata, negligentias, projice in hanc fornacem amoris, ut ibi annihilentur. Ibi inclama cum Thoma : « Dominus meus, et Deus meus, » et cum Psalte : « Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo quoniam elegi eam. » Ibi enim oportet vivere, ibi mori.

B. Edmundus, qui semper crucifixo devotus extiterat, extrema unctione munitus, Crucifixi imaginem amplectens, lacrymis eam rigabat, et velut sugens ex vulnere lateris, magno spiritus fervore pronuntiabat : « Amodo haurietis aquas cum gaudio de fontibus Salvatoris. » Ibi ergo mortuus est, ubi vixerat.

LECTIO VICESIMA SECUNDA.

DE SEPULTURA CHRISTI.

1° *Semper moris fuit apud veteres mortuis corporibus honorem deferre, ea decenter sepeliendo.* Hinc tanquam injurii naturæ æstimati sunt, qui hunc honorem neglexerunt. Inter quos recensentur Lotophagi, qui corpora amicorum in mare jactabant : et Sabæi, qui regum etiam cadavera inter sterquilinia projiciebant : et Scythæ, qui honoris et benevolentiæ gratia, cadavera eorum quos diligebant, inter epulas devorabant. Et Hircani vel Massagetæ, qui canibus aut feris ea objiciebant. Hi certe omnes execrabiles sunt, inhumani et belluini; nihil enim magis naturæ consonum est, quam sepulturæ rationem habere, et mortuis corporibus honorem exhibere.

Si antiquum Testamentum consulamus, inveniemus veteres maximam habuisse rationem sepulturæ. Unde legimus Abraham emisse agrum quadraginta siclis, in quo erat spelunca ad sepeliendam Saram. Habemus quoque de sepulcro Josue, qui post tot triumphos et victorias sepultus fuit in Tamnathsare, sive civitate solis (id enim significat verbum hebræum), quam civitatem sic dictam putant a celebri solis imagine in sepulcro ejus sculpta, significante ibi jacere illum qui solem stare fecit. Unde loco epitaphii, monumento ejus hæc verba adscripta referunt : « Sol contra Gabaon ne movearis. »

Habemus et de sepultura Moysis, de quo dicit Scriptura, quod Dominus eum sepeliverit in valle Moab, quod Lyranus, Cajetanus, et alii, factum putant ministerio angelorum funus cum solemnitate efferentium.

Illud quoque notabile est quod Jacob adjuret Joseph, ut in terra Ægypti non sepeliatur. Sic etiam Joseph adjuravit fratres suos, et hoc Apostolus tribuit fidei : « Fide Joseph mandavit de ossibus suis. » Voluerunt enim sepeliri in terra Israël, ob fidem quam habebant de Christo, qui terram illam promissionis sanctificare debebat perambulans eam, et labore, sudore, ac sanguine suo consecrare. Voluerunt etiam inter fideles sepeliri, gloriosam resurrectionem cum illis sperantes.

Sicut in veteri, sic et in novo Testamento magnam habet Ecclesia rationem sepulturæ fidelium. Illi quidem veteres poterant sibi locum eligere ad sepulturam, nunc vero Christi fideles communem habent et sacratum *cœmeterium*, dictum a dormiendo, quasi tenentem dormientes : hoc autem fit propter fidei et sacramentorum reverentiam et charitatis commendationem.

Primo, ut sicut viventes unanimes habitarunt in domo, in Ecclesia, in fide una, ita et morientes ab invicem non separentur.

Secundo, ut in uno cubent lecto se-

cundum corpora dormientes, qui secundum animam uni accumbunt mensæ perpetuo viventes.

Tertio, ut in uno lecto dormiant qui sunt una voce excitandi : *Surgite, mortui.*

Constituuntur vero hæc cœmeteria juxta ecclesias, ut transeuntes frequenter meminerimus mortis et mortuorum ; et illos Deo et sanctis, in quorum honorem ecclesia est consecrata, commendemus. Unde et monumenta dicuntur, quasi mentem monentia, tum mortis pro vivis tum orationis pro mortuis. De illis qui transeuntes pro eis non orant, conqueri posse videtur illis verbis Psal : « Et non dixerunt qui præteribant : Benedictio Domini super vos. » Quid enim est benedictio nisi pro ipsis bona precatio ?

Ritus vero quos servamus in sepultura fidelium, partim ex Scriptura, partim ex traditione apostolica accepimus, et mysteriis pleni sunt.

1° Aspergitur funus aqua benedicta, ut defunctus significetur fuisse christianus, baptizatus : et apostolorum tempore, oleo consecrato ungebatur, teste Dionysio, ut significaretur defunctus Dei misericordia unctus : aqua quoque lustralis diabolum fugat a funere.

2° Thurificationem adhibemus, ut pro defuncto pias Deo preces, et ignitas charitate Deoque odoriferas offerre nos significemus.

3° Campanas pulsamus, ad significandum angelicæ tubæ sonum, quæ mortuos vocabit ad judicium, sicut campanæ sono corpus vocatur ad sepulcrum. Est vero hic sonus quasi lugubris, ut excitemur ad orandum pro anima, et ad mortis meditationem. Propter eamdem causam lugubrem cantum adhibemus, ut defuncto peccatorum veniam impetremus, et ad compassionem excitemur. Et hæc fuit antiqua Ecclesiæ consuetudo, dicit D. Dionysius et alii Patres.

4° Lumine utimur, significantes quod defunctus lumen fidei in baptismo acceptum in finem usque conservarit, et cum lumine gratiæ decesserit, quodque lumen gloriæ ei optemus.

5° Crucem præferimus, quia cum viveret, sub crucis vexillo militavit : unde oramus ut meritorum crucis jam particeps fiat. Crucem etiam panno loculi supersternimus, quia in baptismo cruce signatus fuit, et characterem indelebilem accepit.

Denique, magnus hominum numerus comitatur, tum ut pro anima orent, tum ut significemus justorum animas ab angelorum choris deduci, sicut deductus fuit Lazarus. Nigris vero induti sequuntur, luctum testantes de amici obitu, cujus anima ad regionem migravit ignotam : de qua necdum certi sumus in gloriam introisse, sed timemus ne debeat per purgatorii pœnas transire.

Male ergo Calvinistæ hos ritus irrident, et hunc honorem funeris ac sepulturæ, qui ab ipsis apostolis originem habet. Imo ipse Dominus multis exemplis ostendit se velle illustrem esse sepulturam sanctorum suorum.

1. B. Catharina, cum martyrium subitura sic orasset : « Da, Domine Jesu, ut corpus meum, quod pro te fuit concisum, non possit ab iis aspici qui quærunt illud. » Misit Deus angelos, qui corpus ejus composuerunt, et visi sunt illud in montem Sina cum celebritate deducere.

2. S. Sebastianus cum telis confixus fuisset, corpus ejus in cloacam projectum, noctu apparuit B. Lucinæ, jubens ut corpus inde tolleret, et ferret in catacumbas, ibique sepeliret juxta vestigia apostolorum.

3. Sic quoque de Stanislao legimus, cum corpus ejus in cloacam projectum foret, nocturni de cœlo splendoris indicio, sparsa membra à Cracoviensibus canonicis collecta fuisse, ut nulla vulnerum vestigia extarent.

4. Cum Maria quoque Ægyptiaca mortua foret, invenit B. Zozimus corpus ejus mortuum, cum hac in terra inscriptione : « Sepeli, abba Zozima, miseræ Mariæ corpusculum, redde terræ quod suum est, pulverem pulveri adjice, et ora Dominum pro me. » Venitque leo de eremo qui, pedibus terram eruens, foveam effecit in qua sepulta est.

5. Sic duo leones ad D. Antonium accurrerunt, quasi lacrymas et ploratum edentes super funere B. Pauli Eremitæ : et certatim terram effoderunt, in qua tumulatus est manibus Antonii, cum hymnis et canticis.

Quid plura ? Etiam ipsi reges gavisi sunt propriis humeris sanctorum corpora ad tumulum deferre. Sic Theodoricus rex, filius Clodovei, corpus S. Theodorici abbatis, et discipuli S. Remigii, ad tumulum vexit.

Sic S. Gerardi martyris corpus translatum fuit humeris Ladislai, regis Hungariæ, et principum ejus, ut habet ejus vita 24 septembris.

Sic S. Romualdi corpus detulit Henricus Germanorum rex, postea imperator.

Illud etiam notum est de Constantino, qui octavo die post susceptum baptismum, venit ad locum principis apostolorum sepulcro consecratum : ubi deposito diademate, et humi jacens, vim lacrymarum profudit, sumptoque ligone terram eruit : et inde duodecim terræ cophinis in honorem duodecim apostolorum ablatis, locum ecclesiæ designavit et ædificavit.

Ecce, quomodo principes ad piscatorum sepulcra prosternuntur, pulverem osculantur, vota nuncupant : quia ibi corpora eorum beatam resurrectionem expectant, qua animæ jam fruuntur. Hæc est gloria omnibus sanctis Dei, qua in hoc mundo etiam vult eorum sepulcra honorari. Refert Chrysostomus quod Constantinum vita functum, Constantius ejus filius, intra basilicam apostolorum tumulare non fuerit ausus, sed in ejus atrio. « Existimavit, inquit, ingenti honore filius se affecturum patrem, si eum in piscatoris vestibulo poneret. Et quod imperatoribus sunt in aulis janitores, hoc in sepulcro piscatoribus sunt imperatores. Illi velut Domini, interiores loci partes obtinent. Hi velut accolæ ac vicini præclare agi putarunt secum si vestibuli janua eis assignetur. » Ergo apostolorum ostiarii sunt reges.

2° *Licet mors Christi summe ignominiosa fuerit, sepultura tamen valde fuit honorifica.*

1° Quia viri primarii eum sepelierunt : Nicodemus, Gamalielis nepos, magnus jurisperitus, qui in tenebris ad Jesum veniens, recesserat illuminatus : et Joseph vir primarius civitatis, dictus ab Arimathia, quod Hieronymus interpretatur, *deponens*. Si Joseph nutritius Christi celebris est, quia ei thalamus commissus ubi corpus Christi vivum delituit, certe nec hic ignobilis erit, cui thalamus commissus est, in quo corpus Christi mortuum jacuit. Magna utriusque viri constantia et charitas, dum ipsi qui primarii erant cadaver in ligno pendens deponunt et sepeliunt, cui operi etiam plures fœminæ nobiles et religiosæ cooperatæ sunt.

2° Patet honor sepulturæ ex circumstantiis, tum quia abundantia aromatum corpus conditum fuit, emit enim libras centum unguenti, quibus verisimiliter non solum perfudit corpus sed et sepulcrum, et ideo forte tantam copiam emit; tum quia sindone pretiosa involvit. Est vero sindon ex lino, et non sine mysterio adhibitum fuit ad Christi sepulturam : linum enim ex terra oritur, et summo labore ad candorem perducitur, ideoque recte significat corpus Christi, quod ex terra virginea ortum est, et per laborem passionis pervenit ad candorem et gloriam resurrectionis.

In memoriam hujus sindonis corporalia in sacrificio adhibemus, quæ debent esse non de serico, aut panno tincto, sed de lino.

Hodie adhuc in Ecclesia servatur sindon ista, longitudinis (ut dicit archiepiscopus Paleottus) duodecim palmorum, et latitudinis trium ; in qua figura naturalis Filii Dei, et velut vivæ notæ ac imago vulnerum corporis ejus impressa cernitur summa cum pietate. Unde D. Carolus Borromæus, anno 1578, celebri peregrinatione ad illud linteum visendum pedes venit Taurinum, quæ civitas est ducalis Sabaudiæ, ad quem locum dux e civitate sua Camberinensi deportari curarat in gratiam ipsius cardinalis Borromæi : et ibi toti populo publice sindon illa exhibita fuit in theatro specialiter ad hoc erecto, in quo eam deferebant duo cardinales et duo archiepiscopi, sexque alii episcopi. Vide Petrum Guissano in Vita Borromæi l. 5, c. 5. Dicit vero speciali miraculo sindonem illam venisse ad manus domus Sabaudicæ, anno 1457, postquam diu fuisset in potestate regum christianorum de Jerusalem. Miraculum autem sic se habet.

Venerat sacrum illud pignus ad manus cujusdam Margaretæ Cama, quæ conjux erat Hectoris de Lusignano, Joanni regi Cypri consanguinitate conjuncti : hæc cum maritus mortuus foret, fugiens tyrannidem Turcæ, qui vi armorum tunc imperium Orientis sibi subjiciebat, venit in Galliam, cumque transiret per urbem Camberinum, nunquam eam potuit egredi mulus, qui hoc sacrum pignus deferebat, nullisque modis cogi potuit ut urbis portas pertransiret. Omnibus ergo tentatis, non potuit res referri nisi ad miraculum. Unde judicatum fuit, velle Deum pretiosum hunc thesaurum manere in potestate horum ducum christianorum. Quare ipsa consignavit sindonem illam inter manus Ludovici ducis Sabaudiæ et Annæ de Lusignano ducissæ, quæ ei affinitate juncta erat, Deo sic disponente, ut pignus adeo pretiosum semper foret

in protectione principum catholicorum, nec veniret in potestatem inimicorum fidei.

Patet, *tertio*, honor sepulturæ Christi, quia sepultus fuit in sepulcro novo, quod excisum erat in horto.

Voluit primo sepeliri in horto, ut corpus ejus ibi velut seminaretur et fructum ferret resurrectionis corporum electorum, instar grani integram et pulchram spicam producentis. Voluit secundo in sepulcro novo sepeliri novus homo, tum ne si alius unquam ibi sepultus fuisset, alius resurrexisse diceretur, ut notant Patres, tum quia sicut nativitas fuit ex intacto et purissimo Virginis thalamo, ita sepultura ejus insignem puritatem debebat habere, et a nullo corpore mortuo contingi. Sicut in Mariæ utero nemo ante illum, nemo post conceptus est : ita in hoc monumento, nemo ante, nemo post sepultus est. Voluit, tertio, in sepulcro alieno sepeliri, ut sicut in alieno domicilio natus est, nec in vita habuit ubi caput reclinaret : ita in alieno mortuus jaceret : et quia pro aliorum moritur salute, noluit propriam sepulturam habere, qui propriam mortem non habebat, inquit Aug. Unde et Ambr. : « Habeant tumulum proprium qui sub lege sunt mortis, victor mortis suum tumulum non habebat, non enim sepulcrum mortis desiderabat, qui de morte trophæa referebat. Multum ergo gloriosa sepultura, tum ex loci circumstantiis, tum ex personis cooperantibus et comitantibus. Unde et multis locis annua repræsentatione et pompa, sabbato sancto hæc sepultura repræsentatur.

Solemnis Lovanii ad hoc instituitur processio, in qua repræsentatur Virgo funus comitans filii cum dolore, et Magdalena cum aliis piis mulieribus, quarum una defert clavos, altera coronam spineam, Nicodemus et Joseph crucem et aromata : aliaque instrumenta passionis ab aliis personis deferuntur, et hæc omnia in memoriam sepulturæ ejus. Sequamur ergo et nos animi contemplatione Virginem et Magdalenam, hasque pias personas, et Redemptori nostro parentemus, deplorantes ejus mortem cum lacrymis. Nemo cujuslibet conditionis debet esse exsors hujus doloris. Veniant reges et plorent, quia Rex ille regum defunctus est. Veniant sacerdotes et plorent, quia summus sacerdos tumulo deponitur. Plorent duces et populi doctores, quia ille sepelitur qui datus est dux et præceptor gentibus. Plorent pauperes et se huic funeri jungant, quia pater pauperum in summa paupertate moritur. Plorent denique omnes, quia lumen, vita, et salus omnium ad sepulcrum ducitur.

B. Helena regina, ut summo huic regi parentaret, sepulcrum ejus magnifico templo exornavit, in quo postea Godefridus Bullonius, recuperator terræ sanctæ et primus rex Jerusalem, et omnes deinceps alii reges Jerosolymæ sunt sepulti, teste Willelmo Tyrio. Hæc ecclesia multis miraculis solemnis fuit, nam singulis annis in die sancti Sabbati, lampades omnes divinitus accendebantur post baptisma consecratum, igne sacro cœlitus descendente, et toto populo christiano illum ignem summis votis expectante et inclamante : *Agios, Kyrie eleison, eleison*, decantando litanias. Aliquando id Deus denegabat ob peccata populi, et tunc christiani totam noctem in luctu transigentes, illum cœlestem ignem suis precibus impetrabant.

Adhuc modo patriarchæ sex nationum schismaticarum Orientis, scilicet Græci, Georgiani, Armeni, Nestoriani, Abyssini, Cophtæ, ad locum sepulcri conveniunt : ut sibi sanctitatis opinionem concilient, et populos in errore confirment, sic omni peragunt, quasi ignis de cœlo invisibilis descenderet et luminaria accenderet. Rem sic refert P. Joannes Boucher Franciscanus, qui ante annos viginti conventum Ordinis sui in Jerusalem inhabitavit. Conveniunt, inquit, ad sepulcrum cum populis, et advocant gubernatorem urbis Jerusalem, magna pecuniæ summa ei data. Ipse in omnium præsentia extinguit sexaginta et unam lampades, quæ ibi solent lucere : tunc illas patriarcha includit, sibi reservans claves, et sedens in loco adornato ad portam templi. Fere per horam ibi agunt patriarchæ, velut orationi instantes, et tunc unus ex eis ad fenestram inclamat, ut omnes se prosternent et orent, ut citius ignis cœlitus descendat. Mox ibi multa millia hominum solent inclamare suo idiomate : *O Deus magne, exaudi nos* ! Ipsi vero inter illos clamores silice ignem excutientes, lampades accendunt, et patriarcha nestorianus facem ardentem per fenestram populo ostentat, inclamans gloriam Deo. Tunc omnes illa face suas accendunt candelas, et omnia luce, fumo et clamoribus replentur, persuasi ignem de cœlo descendisse.

3° *Sepulcri hujus gloria maxime oritur ex corpore quod condidit.*

Ratio est, quia totam gloriam et Verbi majestatem continet, licet enim anima fuerit separata a corpore, tamen Verbi majestas semper fuit cum corpore in sepulcro, et cum anima in limbo. Huic ergo sepulcro recte præfigit Isaïas quasi epitaphium hoc : *Erit sepulcrum ejus gloriosum.*

Aliorum regum non dicuntur proprie gloriosa sepulcra, quia *cum interierit homo non descendet cum eo gloria ejus.* Sed cum Christus moritur, ejus gloria cum illo descendit, majestas ejus et potentia. Unde ejus sepulcrum tanquam *Salomonis lectulum ambiunt viri fortes,* hoc est, ipsi spiritus angelici illud circumdant laudibus, tanquam domicilium regium sui creatoris agnoscentes. Hæc est ergo prima differentia sepulcri Christi et regum, quia quatumlibet illis in funere decernantur triumphi, cum solemnitate et magnifica pompa, hæc tamen cum illis gloria non descendit, sed comitatur usque ad sepulcrum, postea perit cum sonitu.

Sic vidimus nostro tempore tantum triumphum in funere Alberti ducis Brabantiæ, piæ et gloriosæ memoriæ, dum ei cum tanta magnificentia erectus est currus triumphalis, et delata vexilla omnium provinciarum ; dum funus ejus subsequuntur omnes duces et principes, quorum unus deferebat archiducalem coronam ex pretiosissimis orbis gemmis contextam, alter sceptrum, alter vellus aureum, alter pileum cardinalitium. Diversi denique principes diversa gloriæ ejus insignia deferebant. Sed hæc secuta sunt eum usque ad sepulcrum, neque descendit cum eo gloria ejus, non secum detulit aut diademata illa, aut sceptra, « quia homo cum interierit, non sumet omnia. »

Hoc recte significavit rex ille Asiæ Saladinus, qui cum morbo lethali morti vicinum se videret, vexilliferum suum ad se advocavit, et dixit ei : « Ecce tu in triumphis meis solitus es vexillum gloriæ meæ, ante me ferre : volo nunc ut et signa mortis meæ præferas. Accipe ergo hoc tritum linteum in quo corpus meum involvi volo, et in sublimitate lanceæ elevans, circui plateas Damasci et exercitum meum, inclamans : Ecce moritur rex Orientis, et de omnibus trophæis, opibus ac spoliis suis nil secum defert nisi tritum illud linteum ! »

Sic Cyrus Persarum rex cum Assyriorum regno potitus foret, et regnum ab Assyriis ad Persas transtulisset, tandem moriens jussit hoc epitaphium tumulo inscribi :

O vir, quicumque es, undecumque advenis !
Neque enim te adventurum ignoravi :
Ego sum Cyrus qui Persis imperium constitui,
Pusillum hoc terræ, quo meum tegitur corpus,
Ne mihi invideas.

Secunda differentia, quod corpora regum statim obnoxia sint corruptioni : *Putredini dixi : Pater meus es, etc.* Unde jussus est clamare Isaïas : *Omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus quasi flos agri, etc.*

Accede ad sepulcrum Absalonis floridi juvenis. Ubi ejus pulchritudo ? Ubi decor ? Invenies cranium nudum sine decore, sine cute ; exesa ossa jam tibi timorem incutient. Sic et de aliis regibus. At vero Christi corpus nulli fuit obnoxium corruptioni : non ergo putredinem vel vermes pati potuit. Hæc est itaque differentia, quod alia monumenta, licet exterius splendeant, intus tamen plena sunt horridis ossibus mortuorum et bestiis corrodentibus, quia verum etiam est de principibus : « Cum morietur homo, hæreditabit serpentes et vermes. » Christi autem corpus arca est illa tota aurea ex imputribili materia confecta.

Hic ergo exclamare potius libet : O sacrum Domini sepulcrum, sed non sepulcrum !

Sepulcrum enim continet in se mortuum, tu vero contines in te auctorem vitæ.

Sepulcrum locus est corruptionis et putredinis, tu vero in te contines incorruptionis principium, illum qui etiam omnem mundi corruptionem extinguit.

Sepulcrum locus est tenebrarum et horroris, tu vero in te contines omnis gratiæ solem.

Sepulcrum domicilium est tristitiæ et fletus, tu vero lætitiæ nostræ fontem contines et originem.

Sepulcrum tabernaculum est mortis, tu vero paradisus es vitæ et amoris, quia ille paradisus dicitur ubi Divinitatis est visio et fruitio : tu vero contines ejus corpus, qui omnes sua reficit visione, et divinitatis suæ facit consortes : tu ipsam Divinitatem in te possides, quæ non potest abesse a corpore quod condis.

Hoc etiam hic notandum, sepulcrum Christi gloriosum dici, quia ibi multa

facta sunt et fiunt miracula, peccatores convertuntur, dæmones fugantur, morbi curantur, terra ipsa quamdam divinam ex corpore Domini virtutem hausit, ut merito, inquit Gregorius Turonensis, fideles soleant ex ea accipere, tum ad morbos curandos, tum ad dæmones fugandos. Sic refert Augustinus de Hesperio viro tribunitio, quod cum in cubiculo suo de terra illa suspendisset, domus ejus ab omni infestatione purgata sit.

Gloriosum quoque dicitur, quia a multis sæculis usque nunc celeberrima est peregrinatio ex toto orbe. Et ad peregrinos recipiendos, Fratres Franciscani semper habent ibi residentiam suam et patriarcham suum.

Sicut ergo olim testamentum faciens Jacob, in signum amoris specialis Joseph filio dixit : « Do tibi unam partem extra fratres tuos, quam tuli in gladio et arcu meo de manu Amorrhæi : » ita Christus Francisco dilecto filio suo, et filiis ejus, hanc terram sanctam et sacram hæreditatem, quam acquisivit in gladio et arcu, hoc est, cruce et passione sua, specialiter committit : ut sit custos sacri sepulcri ejus ordo, nomine totius Ecclesiæ romanæ, ibi die et nocte laudes decantans Crucifixi. Et jam ab annis plusquam ducentis septuaginta, hanc sacram hæreditatem possidet, ut notat Franciscus Gonzaga.

Sepulcrum vero istud Christi, Turca licet hostis infestissimus, nunquam evertere ausus est, licet pontifici id minatus sit, nisi cogeret Emmanuelem regem Lusitaniæ indicam expeditionem dimittere. Sed partim ob vectigal, partim ex metu, ne Deus hoc sacrilegium puniat, hactenus minas non est ausus exequi, ut Ozorius et alii narrant.

Hoc ergo sepulcrum locus est summæ devotionis omnium gentium. Unde Bernardus ait : « Sepulcrum Christi inter loca devotionis quodammodo tenet principatum, et devotionis nescio quid plus sentitur, ubi mortuus requievit, quam ubi vivens conversatus est, et amplius movet ad pietatem, mortis quam vitæ recordatio.

Sic D. Hieronymus loquens de Paula dicit : « Ingressa sepulcrum Domini, osculabatur lapidem : et ipsum corporis locum in quo Christus jacuerat, quasi sitiens desideratas aquas, fideli ore lambebat.

Traxit hoc Sepulcrum odore suo innumeros homines, ex diversis mundi partibus, et impletur illud Isaïæ : « Gentes quæ te non noverunt, venient ad te. »

LECTIO VICESIMA TERTIA.

DE DESCENSU CHRISTI AD LIMBUM.

1° *Christi anima vere et realiter ad infernos descendit.* Nota quatuor loca in inferioribus terræ posse distingui. Primus est in centro terræ, et vocatur infernus damnatorum, ubi animæ, cum peccato mortali decedentes, æternum detinentur.

Secundus altero superior, in quo animæ, quæ nondum plene satisfecerunt, ad tempus puniuntur.

Tertius est puerorum sine baptismo morientium.

Quartus est in quo animæ justorum veteris Testamenti detinebantur, antequam Christus, pretium solvens redemptionis, portas cœli aperuisset.

Hæc omnia loca infernus vocantur, quia in inferiori loco terræ. Ad hunc ultimum locum certum est Christum descendisse ex Scripturis et SS. Patribus, et est id definitum in concilio Lateranensi.

Deducitur id ex Actis ubi illud : « Non derelinques animam meam in inferno, » D. Petrus interpretatur de Christo, probans ejus resurrectionem. Hæretici non admittentes hæc loca inferiora limbum aut purgatorium, dicunt nomine inferni in Scriptura significari sepulcrum, ita ut descendere ad inferos, nihil aliud sit dicere quam mori. Sed convincuntur ex hoc loco ubi non potest intelligi sepulcrum, quia est sermo de anima, anima autem non fuit in sepulcro.

Christus ergo illuc descendit ut animas SS. Patrum liberaret, quia jam pretium redemptionis solutum erat. Unde pe-

ejus præsentiam beatificati sunt visione essentiæ divinæ, sicque limbum in paradisum convertit.

2° Illuc descendit, ut possessionem caperet in inferioribus partibus terræ, ubi triumphavit de tenebrarum principe, expolians principatus et potestates, et triumphans de illis in semetipso, inquit Apostolus. Quibus verbis significat confusionem principi tenebrarum et carceris, ad quem descendit, adduxisse. Unde describit ejus descensum more triumphali in quo victor victum hostem ad currum triumphalem alligatum trahebat et circumducebat coram populo. Sic Christus videtur traduxisse palam in triumphum principatus et potestates coram animabus illis sanctis in limbo, in confusionem ejus et omnium damnatorum. Unde D. Augustinus, describens triumphalem descensum Christi, sic ait : « Confestim Christo descendente siluit stridor lugentium, dirupta ceciderunt vincula damnatorum : attonitæ mentes obstupescunt tortorum infernalium, omnisque simul impia officina contremuit. Quisnam est, inquiunt, iste terribilis et splendore coruscus ? Nunquam talem excepit noster tartarus : nunquam in nostram cavernam talem evomuit mundus. Invasor est iste, non debitor, effractor non peccator, judicem videmus non supplicem, pugnare venit non succumbere, eripere non manere. Perit potestas cunctis semper formidata populis, nullus sub sede nostra captivus palpitat sed insultat, omnis gementium mugitus obmutuit. » Ita ille.

Christus ergo, meritis crucis suæ, hunc triumphum meruerat, et jam vera est de illo prophetia Jacob : « Catulus leonis Judas, ad prædam, fili mi, ascendisti ; » id est : Virtute ascensus tui ad crucem, meruisti hanc de inferno prædam ; animas sanctas educens jam perfecte adimplet nomen suum : *Velociter, spolia, detrahe, festina prædari.*

Sic quoque impletur prophetia Zachariæ : « Tu autem in sanguine testamenti eduxisti vinctos de lacu in quo non erat aqua. »

Ibi ergo Christus victor inter omnes mortuos liber inclamat : *Ero mors tua, o mors !* quia per resurrectionem meam efficiam, ut omnes justi tandem resurgant nunquam morituri : et sic omne tuum dominium extinguetur, cumque mortale hoc induerit immortalitatem, tunc perfecte, o mors ! absorpta eris in victoria.

Morsus quoque tuus ero, o inferne ! Morsus quem voluisti deglutire, sed non poteris digerere, immo tantam anxietatem tibi inferam, ut non solum cogaris evomere, sed et simul quidquid cibi electi deglutisti, animas omnes justorum quas ventre tuo continebas. Ita Anselmus, Rupertus et alii.

Vel sensus est : *Morsus ero tuus,* active mordens te et magnam partem morsu auferens, a te electos educens, reprobos relinquens, juxta Hieron.

Ecce ergo descensus triumphatoris. Ubi est, mors, victoria tua ? ubi robur et dominium tuum ? Ubi portæ tuæ, o inferorum regnum ? Ubi vincula tua, o Satan ? Ubi captivi tui, o inferne ? Evome, evome escam electam, quam a quatuor annorum millibus devorare præsumpsisti. Ecce adest ille qui, juxta Prophetam, divinitatis hamo interiora tua confodit, et *maxillam tuam perforavit,* cogens te cibum reddere cum confusione. Ecce disruptis seris tuis egreditur fortis noster Samson, et portas tuas secum efferens liber in montem ascendet, egrediens a te per resurrectionem.

2° *Probabile est Christum etiam descendisse ad locum Purgatorii.*

Hoc significat illud Ecclesiastici, ubi sapientia incarnata ipse Christus dicit : « Penetrabo omnes inferiores partes terræ, et inspiciam omnes dormientes, et illuminabo omnes sperantes in Domino. » Unde verisimile est Christum aliquos ex speciali liberalitate tunc liberasse ex purgatorio, ut dicit D. Thomas. Sicut enim, inquit, ex speciali gratia in hac vita aliquibus peccata remisit, et ex speciali gratia aliquos secum suscitavit, ita recte dicitur aliquos inde liberasse.

Imo probabilis est sententia Bonaventuræ, Gabrielis, et aliorum, omnes tunc liberasse : tum quia dicitur : « Illuminabo omnes sperantes in Domino : » tum quia decebat illa clementia triumphalem Christi descensum, cum soleant principes in suis triumphis pœnas reis condonare, et carceres aperire.

Hinc de Christo dicit Isaïas : *Dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram, et possideres hæreditates dissipatas, ut diceres his qui vincti sunt : Exite, et his qui in tenebris : Revelamini.*

D. Anselmus refert hæc verba Isaïæ ad animas in limbo et purgatorio existentes, quas omnes putat Christum inde liberasse, ut sit sensus : Misi te, ut his qui in vinculis sunt et potestate diaboli dice-

res : *Exite*, ego vos in libertatem assero : et his qui in tenebris : *Revelamini*, sive illustramini luce mea.

3° *Christus ad infernum damnatorum non descendit.* Hæc est communis sententia. Unde Patres indicant solum descendisse ad eam inferni partem in qua justi detinebantur, et rationem afferunt, ut inde educeret vinctos.

Sed dices : Scriptura dicit : *Penetrabo omnes inferiores partes terræ*, ergo et infernum. Respondeo hoc verum esse, quia non solum Christus ad superficiem descendit, sed etiam usque in infimum terræ locum penetravit, licet non quoad omnes ejus sinus illuc pertigerit. Sed tamen effectum descensus ejus etiam damnati et dæmones in suo loco senserunt, sicque virtute quadam ad locum damnatorum descendisse verum est.

Sed estne error dicere illum realiter ad locum damnatorum descendisse ? Respondeo non esse. Nam et hoc asserit Bellarminus. Sed tunc explicari debet Christum illuc descendisse, ut præsentialiter hanc confusionem quam descripsimus, principi tenebrarum coram damnatis induceret : nam aliqui etiam Patres hoc significare videntur, dum dicunt ad Christi descensum exterritam fuisse totam gehennam, quasi ad singularis hospitis insuetum adventum. Certum interim est Christum ex inferno nullum liberasse. Unde est hæresis, juxta Augustinum, tunc aliquos credidisse incredulos, et inde liberatos. Hoc tamen dixerunt aliqui antiqui decepti illo loco : « Christus semel mortuus est ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu, in quo his qui in carcere erant spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabat Dei patientia in diebus Noe. »

Hic locus obscurus est. Sed hæc esse potest explicatio plenior, ut per spiritus qui in carcere erant, et qui increduli fuerunt in diebus Noe, intelligamus eorum animas, qui oppressi diluvii aquis, egerunt pœnitentiam in fine vitæ, licet aliquando fuissent increduli : et ita erant in limbo cum aliis justis, et intellexerunt beneficium sibi præstitum, per passionem Christi, ipsomet nuntiante, cum mortuus quidem secundum carnem, vivens autem spiritu, sive anima, illuc descendit.

Hæc explicatio est D. Athanasii et Cyrilli, cui favet quod Petrus postea dicit ; « Ideo mortuis prædicatum est Evangelium, ut judicentur quidem secundum hominem in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu. » Sensus est, ut, annuntiante Christo, intelligerent se, quamvis carne fuissent juste puniti aquis diluvii, tamen beneficio Christi spirituali vita et beata postea victuros.

Sed quæres, quare Petrus specialiter facit mentionem illorum qui tempore Noe fuerunt increduli, cum omnibus justis in limbo Christus idem beneficium annuntiarit ? Respondeo, quia singulari commemoratione dignum erat, illud beneficium etiam præstitum esse iis, qui primo sub finem vitæ convertebantur.

Nec tunc ergo, nec unquam putamus aliquem ex inferno liberatum, quia pœnæ ibi æternæ, et nulla redemptio. Unde quod aliqui de Trajano id asserunt suscitato per D. Gregorium, id desumptum est ex Damasceno, oratione de defunctis, et de Falconilla. Sed liber iste non est probatæ fidei, nec putatur esse Damasceni : et non est verisimile D. Gregorium orasse pro infideli, cum doceat non esse orandum pro damnatis. Et Joannes diaconus in ejus vita docet illam historiam nunquam fuisse ab Ecclesia receptam.

LECTIO VICESIMA QUARTA.

DE CHRISTI RESURRECTIONE.

1° *Resurrectio Christi est unus ex primis fundamentalibus articulis fidei.*

Hic dicit Apostolus : « Si Christus non resurrexit, inanis est fides nostra, et prædicatio nostra. » Christus ut hoc fundamentum radicaret in corde fidelium, quadraginta diebus, eam omnibus modis testari voluit, et discipulos suos euntes in Emmaüs docuit eam ex prophetis, Moyse, et psalmis.

Multis ergo miraculis antiquitus denuntiata fuit.

1° Afferre possumus illam prophetiam: « Catulus leonis Juda; requiescens accubuisti ut leo, et quasi leæna. Quis suscitabit eum? » Dicunt catulum leonis quasi mortuum nasci, sed tertia die rugitu patris concutiente cubile, excitari. Quod si verum est, recte Christo competit, qui in sepulcro velut in cubili jacens ut mortuus, tertia die voce et virtute Patris excitatus est. Dicitur etiam de leone quod dormiat apertis oculis, et quod valde parum dormiat, unde solet esse vigilantiæ symbolum. Inde etiam est quod ad portas templorum et palatiorum leones appinguntur, quasi fidi et sine somno custodes. Christus ergo accubuit ut leo, et dormivit oculis divinitatis apertis, et parum dormivit: unde somnum excutiens, rugitu sive voce sua terram tremere facit, sigillum sepulcri disrumpit, et custodibus pavorem inducit.

2° Interpretatur D. Paulus de resurrectione illud Psal.: *Ego hodie genui te.* Ut sit sensus, novo quodam modo genui te, cum ad vitam revocavi te. Resurrectionis enim tempus a Christo regeneratio dicitur: *In regeneratione cum sederit Filius hominis, etc.*

Ecclesia etiam de illa intelligit illud: « Ego dormivi et exurrexi, et soporatus sum, quoniam Dominus suscepit me. »

3° De illo intelligi potest illud: « Ne lætetis, inimica mea, super me, quia cecidi, consurgam cum sedero in tenebris. Dominus lux mea est; iram Domini portabo, donec causam meam judicet, educet me in lucem, videbo justitiam ejus. » Loquitur Christi humanitas ad mortem, vel ad synagogam, id est: Ne lætetis super me, postquam fuero in tenebris sepulcri, Dominus me in lucem resurrectionis educet. *Portabo iram Domini*, quia humano generi iratus est, cujus ego caput et redemptor sum: sed et Dominus faciet judicium meum, ut mortis, inferni, et peccati victor agnoscar. *Educet me in lucem*, clarificabit me per universum orbem, ostendet justitiam suam, exaltando me ita humiliatum. « Et aspiciet inimica mea, oculi mei videbunt eam, nunc erit in conculcationem. » Sensus est: Inimica synagoga quæ insultat mihi in cruce, erit in prædam et conculcationem, ab inimicis subacta et calcata quasi lutum plateaum, et oculi mei videbunt ruinam ejus, sanguinem filiorum ejus in pœnam peccati, quia adimplebitur illud: «Venient dies in te, et circumdabunt te inimici tui vallo. »

Postea loquitur ad Ecclesiam de ejus propagatione dicens: « Dies est, ut ædificentur maceriæ tuæ, in illa die longe fiet lex; » hoc est: tempus est, o Ecclesia, reædificationis tuæ, si per infidelitatem Judæorum partes aliquæ tuæ ceciderunt, reparaberis intrante multitudine gentium, et lex illa antiqua, immo et lex gentium de idolis colendis et vana religione, abjicietur, et de omnibus nationibus a mari usque ad mare, ab oriente usque ad occidentem venient ad te, etc.

4° Huc referri potest illud: « Oritur sol et occidit, et renascens gyrat per meridiem, et flectitur ad aquilonem. » *Oritur sol*, ibi significatur ortus Christi. *Et occidit*, ibi significatur mors. *Et iterum renascens*, ibi indicatur resurrectio. *Gyrat per meridiem*, ibi indicatur ejus ascensio et beatificatio, quam adfert electis in illa æterna meridie. *Donec flectatur ad aquilonem*, ibi indicatur dies judicii quando rigorem suum erga reprobos, qui significantur per aquilonem, declarabit, et impetu turbinis infernum devolvet eos.

Christus recte comparatur soli ob varias causas.

Primo, quia sol nullum facit passum inutilem ab oriente usque ad occidentem, sed omnia luce illustrat, radiis vivificat, calore fecundat. Ita Christus ab ortu suo usque ad mortem, nullum passum fecit inutilem, sed modo cæcos illuminat, ægros sanat, modo mortuos suscitat, modo lucem gratiæ diversis personis infundit.

Secundo, sol primo mane purpureo colore suffunditur, paulo post nitidior est, in meridie vero fulgidissimus, et vespere pallidus: ideo quatuor equis quadrigam solis vehi finxerunt poetæ, quorum primus purpureus esset, secundus candidus, tertius accensus, quartus pallidus terras aspiciens. Sic Christus in primo ortu infantiæ apparet purpureus in circumcisione. Postea clarior et nitidior in annis pueritiæ, proficiens gratia et sapientia, et in templo disserens cum claritate. Sed et in meridie fulget in Thabor. Vespere vero in occasu, sive morte, pallido est colore.

Tertio, sol cum occidit, tantum ad tempus nos deserit, alterum interim

hemisphærium suo splendore illuminans: paulo post oritur, orbem nostrum implens splendore. Sic Christus disparuit ad tempus in sepulcro, sed visitavit inferorum hemisphærium, id est, sanctorum limbum, ibi illuminans sperantes in Domino. Paulo post iterum renascentem videmus, et immortalis gloriæ radiis effulgentem in resurrectione, et luce tunc sua dissipat tenebras vacillationis in apostolis et mulieribus, tenebras quoque errorum et ignorantiæ in toto orbe.

Quarto, in sole repræsentantur quatuor dotes corporis Christi gloriosi. In ejus splendore claritas, in ejus velocitate agilitas, in eo quod sine alteratione permanet, impassibilitas, in eo quod loca omnia pervadit et vitrum ipsum penetrat, subtilitas.

2° *Christus tertia die resurrexit.*

Impleta fuit tunc illa prophetia: «Post duos dies vivificabit nos, et in die tertia suscitabit nos, » quia scilicet in ipso resurgente, qui caput nostrum est, vita et resurrectio nostra inchoata est.

Impleta quoque fuit figura Jonæ: « Sicut Jonas fuit in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, ita Filius hominis erit in corde terræ. » Quod aliqui intelligunt, quia corpus ejus fuit in sepulcro, sed melius intelligitur de limbo, in quo fuit anima. Cor enim terræ proprie centrum dicitur, in quo est infernus. Sicut cor maris non dicitur ejus superficies, sed profunditas. Et cor in medio animalis. Unde et Dominus opponit cor terræ ventri piscis, venter autem intimus est in animali. Et Jonas clamat ad Deum, et orat de ventre piscis, corpus autem non orat de sepulcro, sed anima de limbo : « Non derelinques animam meam in inferno : erue a framea, Deus, animam meam. »

Tres autem dies et noctes intelliguntur per synecdochen. Sed tamen est difficultas adhuc de noctibus, quia Christus sola nocte sabbati et dominicæ videtur fuisse in sepulcro, ergo non tribus noctibus, ne quidem per partes.

Sed nota has dies et noctes computari a media nocte in aliam, uti et nos in festis dies computamus : et sic Christus parte diei et noctis Veneris fuit in sepulcro, item nocte et die sabbati, denique parte noctis dominicæ, et parte diei sive diluculi quando resurrexit : et ita etiam computabant Romani Judæis imperantes dies et noctes, teste Macrobio.

Sed quæres, cur tertio die et non ante surrexit, aut non longe post? Respondet Divus Thomas non statim post mortem, sed tertio die resurrexisse, ut vere eum mortuum crederemus : nam hoc temporis spatium ad veram mortem probandam satis esse videbatur, quia inter mortem ejus et resurrectionem, fere 40 horæ intercesserunt.

Noluit vero usque ad finem sæculi differre resurrectionem, tum quia ipsi status immortalitatis debebatur ob dignitatem suam, tum quia sic divinitatem voluit declarare, et veritatem resurrectionis confirmare, quia posset objici corpus non idem, sed aliud resurrexisse, si tamdiu distulisset.

Rationem quoque ternarii affert D. Thomas, quia est numerus perfectus habens principium, medium et finem : et per resurrectionem tertia die factam, significabatur tertium tempus inchoari. Nam primum fuit ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia. Et significatur inchoari in Christi resurrectione tertius status sanctorum ; nam primus fuit sub figuris legis, secundus sub veritate fidei, tertius erit in æternitate gloriæ, quam Christus inchoat resurgendo.

Fuit vero hæc resurrectio facta in die Dominica. Hinc est quod Matthæus vocat eam primam sabbati. Ubi per sabbatum intelligi potest tota hebdomada, ita ut prima sabbati idem sit quod dies prima hebdomadæ, quæ est dominica : nam sabbatum erat septimus dies. Potest etiam significare proprium diem sabbati, et tunc prima sabbati, id est, prima dies post sabbatum. Hebræi enim a sabbato tanquam solemniori cæteros dies appellabant, prima sabbati, secunda sabbati, tertia sabbati.

Patet etiam id ex traditione Ecclesiæ, ideo enim hæc dies appellata est dominica a tempore apostolorum.

Sic vero appellatur, ut in eo divinis tantum cultibus serviamus, dantes diei hunc honorem propter spem resurrectionis quam habemus in illo. Et infra dicemus hunc diem solemnem esse, quia in ipso creati sunt angeli et elementa mundi. In ipso creata prima lux, in ipso manna descendit, in ipso Spiritus Sanctus venit. Unde et D. Leo : « In hac die mundus sumpsit exordium, in hac per resurrectionem Christi, et mors interitum, et vita accepit initium. »

Sed quæritur qua hora surrexerit? Communior sententia dicit circa auro-

ram. Colligitur ex Marco : « Surgens Jesus mane prima sabbati apparuit primo Magdalenæ. » Sed non convincit, quia aliqui illud *mane* jungunt cum verbo *apparuit*, non vero cum voce *surgens*.

Probari etiam potest ex illo Psaltis : *Exurge, psalterium et cithara, exurgam diluculo*. Ubi Augustinus : « Excitat Christus psalterium suum et citharam suam, et exurrexit diluculo. » Idem docet Divus Thomas : « Surrexit, inquit, illucescente jam die, significans quod per resurrectionem nos ad lucem gloriæ inducebat. »

Idem docet Eusebius Emissenus, luctam Jacob in aurora Christo resurgenti accommodans. Et videtur Ecclesia favere dum canit : *Aurora lucis rutilat*, etc.

Multi tamen sancti Patres dixerunt surrexisse post mediam noctem circa primum galli cantum, ut dicit Euthymius. Et afferunt figuram Samsonis, qui media nocte non solum exiit, sed etiam portas tulit, ut typus Christi, qui media nocte liber de inferno egressus est, et claustra inferni destruxit. Unde Athanasius dicit : « Media nocte excitaberis, et hymnis celebrabis Dominum, ea enim hora surrexit a mortuis. » Adde ex Ruperto, quod Christus media nocte natus sit, resurrectio autem sit secunda nativitas, de qua dicitur : *Ego hodie genui te*.

Media quoque nocte, inquit Rupertus, dicitur venturus ad judicium, media nocte resurgemus, et clamabit tuba.

Visum autem mihi est has duas opiniones posse conciliari, si sequamur tertiam illam opinionem, quæ dicit, solem ipso die resurrectionis prævenisse solitam oriendi legem tribus horis, eo quod tribus horis obscuratus sit in passione. Ita sentit incognitus explicans illud : *Nox sicut dies illuminabitur. Sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus*.

Prævidens, inquit psaltes, tempus passionis et resurrectionis, quod scilicet lux diei per tres horas obscuraretur, dicit quod Christus volens satisfacere lumini diei amisso in sua passione, per tres horas illuminavit noctem sua resurrectione, ita quod sol ante tempus secundum cursum naturæ debitum per tres horas surrexerit. Ita ille.

Hæc est sententia B. Chrysologi : « Sol qui per tres horas ut Domino compateretur, abcesserat, claritate cum resurgeret Dominus ante tempus occurrit, et qui ut suo commoreretur auctori, meridianam mortificaverat claritatem, ut consurgeret auctori suo evictis tenebris antelucanus erupit, et qui ante fugerat, nunc ipsam noctem prævenit fugaturus, ut reddat nox lucis horas, quas transitu Dominicæ passionis invaserat. » Ita ille.

Idem docet Gregorius, homilia de Paschate, et Rabanus.

Si ergo secuti fuerimus, jam conciliantur ex parte duæ illæ opiniones : nam si sol tribus horis ortus fuerit prius solito, statim aurora fuerit, et inchoarit lucis crepusculum post primum galli cantum, et post mediam noctem, hoc est, illa hora qua media sive profunda nox alias adhuc esse solet, Christus dicetur resurrexisse.

Dixit vero D. Hieronymus omnem rescindens disputationem : *Surrexit qua hora voluit, quæ nulli mortalium cognita est*. Ita etiam sensit Dionysius Alexandrinus, et Theophylactus Marci ultimo.

3° *Christus resurrexit cum omni integritate et perfectione corporis sui.*

Explico. Christus resurgens non solum resumpsit partes corporis principales, sed et omnes quæ ad ornatum conferunt, sicut sunt barba, capilli, et similia. Licet enim tortorum crudelitate hinc inde divulsa hæc fuerint, in Christo tamen resurgente fuerunt : nam si hæc in resurgentibus corporibus sint, multo magis in Christo. Et si verum est de illis : *Capillus de capite eorum non peribit*, multo magis de illo qui est exemplar omnium resurgentium.

Quærunt aliqui an Christus præputium circumcisionis resumpserit? Ratio dubitandi est, quia traditio dicit illud reservari in basilica Lateranensi, in loco qui dicitur Sancta Sanctorum. Respondeo aliquos cum Gabriele existimare simul manere in terra et in corpore Christi, cum hac tamen distinctione, quod in corpore Christi informetur anima rationali et vivat, in terra vero inanimatum maneat ad devotionem fidelium.

Aliam responsionem videre potes apud Suarezin.

Quantum ad sanguinem, cum ille effusus fuerit in passione diversis locis, dicendum tamen omnem illum reassumptum, qui necessarius est, aut conveniens, ad corporis humani optimam dispositionem. Hæc est communis theologorum.

Quia constitutio corporis non consistit sine sanguine, saltem illo quem vitalem

aut arterialem vocant, quem etiam unitum fuisse divinitati docent certo theologi, unde et vocatur sanguis pretiosus, et pretium magnum.

Quæritur tamen, an totum sanguinem resumpserit, ut nihil illius maneat interris? Ratio dubii est, quia Mantuæ, Brugis et alibi traditio est de Christi sanguine ibi aliquid haberi. Et Pius II, in quadam Extravaganti data anno 1461, docuit id non repugnare veritati fidei, ut refert Sylvester : qui etiam dicit se vidisse in antro B. Magdalenæ vitrum plenum terra rubei et nigri coloris, quod Magdalena juxta crucem impleverat ex terra quam Christus suo sanguine rigaverat, ut erat traditio. Immo asserebant, inquit, in die parasceves lecta passione illum sanguinem ebullire.

Refert quoque Platina Leonem III Mantuam perrexisse, ut sanguinem Domini videret, miraculis tunc illustrem, eumque approbasse.

Ex his fit probabile, manere parvam quantitatem sanguinis Christi in terra, saltem quoad materiam, quasi sub forma cadaveris sanguinis, qui tamen jam non est unitus Verbo, quia non est pars humanitatis Christi, nec amplius conjungendus corpori ejus. Sanguis vero effusus in passione mansit unitus Verbo, tanquam habens adhuc ordinem ad humanitatem Christi, cui erat rejungendus.

Sed dices: Quod semel assumpsit, nunquam dimisit, juxta axioma theologicum ex Damasceno.

Item ille sanguis adoratur, ergo est unitus Verbo. Respondeo ad prius, axioma illud intelligi de partibus principalibus, aut ad veritatem corporis et integritatem pertinentibus. Ad posterius : si ille sanguis adoretur, id fit propter præcedentem unionem ad Verbum.

Interim multi putant non mansisse quidquam veri sanguinis in terris, et illum qui servatur diversis locis, solum manasse ex imagine Salvatoris a Judæis ficta. Quæ sententia est D. Thomæ ex Athanasio.

Juxta hanc opinionem, ille sanguis qui alicubi ostenditur adhæsisse spinis, clavis, lanceæ, sudario, non est sanguis quoad substantiam, sed solum color de sanguine relictus. Idem dic de rubea terra Magdalenæ.

Hæc sententia inde etiam probabilitatem habet, quod non videatur conveniens sanguinem unitum divinitati dimitti : et quod totus sanguis quem habuit ab horto usque ad vulnus lanceæ, videatur conveniens temperamento corporis Christi, et cum fuerit pretium redemptionis, decuit perpetuo in corpore Christi servari.

Denique in cœna Christus consecravit totum illum sanguinem, quem tunc habuit in corpore, ergo eumdem nos consecramus. Et sic idem etiam servatur in corpore ejus glorioso.

Notandum porro hic, licet corpus integrum resumpserit, mansisse tamen foramina vulnerum in pedibus, manibus, ac latere, ita ut Thomas in ea miserit digitos et manum in latus. Non ergo Christus ea implevit carne gloriosa, speciem clavorum habente, qualia fuerunt stigmata sancti Francisci, sed plane aperta servavit. Unde speciale miraculum fuit, quod hæc foramina non impedirent, quominus nervi et arteriæ optime essent dispositæ ad omnes actiones et motus vitales.

Hæc itaque vulnera in Christi corpore non deformitatem sed decorem pariebant, velut quinque gemmæ rutilantes in veste humanitatis Christi, quæ etiam lætificant angelos, et beatos in cœlesti paradiso, suntque velut fontes irrigantes paradisum Dei, hoc est, Ecclesiam, sive militantem, sive triumphantem.

Propter hæc vulnera, quæ sunt signa mortis ejus, vidisse dicit Joannes, *Agnum in medio seniorum stantem tanquam occisum*, nimirum quia licet Christus sit vivens in sæcula sæculorum, stat tamen etiam in cœlo tanquam occisus ob cicatrices et mortis signa, quæ adhuc nunc retinet : ita ut, dicere se vidisse Agnum tanquam occisum, non aliud sit quam vidisse Christum mortis suæ signa retinentem.

De cicatricibus Christi resurgentis.

Quæritur vero, cur Christus illa vulnera servavit?

1° Ut essent signa veritatis corporis, et resurrectionis : non enim ex impotentia, quasi non potuerit perfectissime corpus sanare, qui potuit suscitare, qui-

que tulit costam de Adam, et carnem potuit pro ea supplere : « Sed ad dubitantium corda sananda, vulnerum sunt servata vestigia. »

2° In signum victoriæ; ideo enim in cœlo servat, ut perpetuum victoriæ suæ triumphum circumferat. Hinc etiam per illa signa, victoria aliquando principibus christianis contra fidei hostes cessit.

Alphonsus Portugalliæ rex, commissurus prælium adversus quinque Saracenorum reges, cum trepido esset animo, confirmatus est a Christo in somnis, jussusque in aciem descendere, et vexillum erigere, cui quinque ipsius vulnera depicta forent : fecit Alphonsus, et nobilem victoriam reportavit. Exinde regibus Portugalliæ insignia fuerunt quinque plagis Christi ornatum vexillum.

Quotidie quoque spiritualis victoria nobis per illa contra hostes animæ datur. Sunt enim quinque lapides electi, quibus hostem prosternimus, ita ut in omni tentatione quisquis ad hæc victoriæ signa recursum habuerit, tutus fiat.

Similiter dicit Augustinus manere in martyribus cicatrices, quibus agnoscatur quod genus martyrii passi sint, et quomodo victores extiterint.

Nec erit deformitas, sive in illis, sive in Christo, sed dignitas fulgorque cicatricum : sicut vestis serica incisuris distincta magis fulget, sic Christi vulnera, in humanitatis veste, decorem ei addunt, et interiorem pulchritudinem manifestant.

3° Servavit ad majorem nostri fiduciam, ut sciamus quod pro nobis ea Patri exhibeat, ut appareat vultui Patris pro nobis. Hinc Cyprianus dicit : « Servatæ in corpore plagæ semper salutis humanæ exigunt pretium, et obedientiæ donativum. » Utique efficaciter interpellant, quasi tot ora aperta, veniam et misericordiam inclamantia : unde et amorem nostrum excitant, dum inclamant illud : *In manibus meis descripsi te.*

4° Ut ibi animæ pœnitentes refugium habeant, et misericordiæ mel et dilectionis dulcedinem sugant. Ego enim, inquit Bernardus, quidquid mihi deest, usurpo mihi ex vulneribus Domini mei Jesu Christi. Foderunt, inquit, manus et latus ejus, et per has rimas licet mihi mel sugere de petra : nempe tot canales sunt, unde gratia fluit, ita ut liceat ibi sugere et haurire *aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.*

Legimus de B. Lutgarde, quod cum corpore et ætate tenerrima foret, nocte quadam circa matutinas sudor eam vehemens invasit, et cum obesse putaret ut fortior postea ad obsequia divina redderetur, ecce vox ad eam : « Quid jaces? Surge, oportet ut pœnitentiam nunc agas pro peccatoribus qui in sordibus jacent. » Illa exterrita, inchoato jam officio, festinat ad ecclesiam, et in ipso ostio reperit obvium Christum cruci affixum et cruentatum, qui brachium e cruce deponens et eam amplexans, os ejus vulneri lateris applicuit; unde tantam hausit suavitatem, ut ex tunc in Dei obsequio fortior et alacrior foret. Retulerunt qui id sciverunt, ea revelante, ex eo tempore salivam ejus mellis dulcedinem superasse. Nec mirum cum cor illius et divinitatis Christi mel, et humanitatis lac intus exsuxerat. Sic quando aliqua afflictione premebatur cordis aut corporis, stabat coram crucifixo in contemplatione, ad eumque rapiebatur in spiritu, et lateri os admovens tantam sugebat suavitatem, ut nulla re posset affligi. Ideo et martyres ibi habitabant, et vires ad tolerandum adversa quælibet desumebant.

Quantum vero ad peccatricem animam, ibi habet refugium. Si pungitur conscientiæ spinis ut herinacius, fugit ad hanc petram apertam. Si tentationibus premitur, ibi habet quinque loca refugii, illuc evolat ut columba gemens. Ibi ergo debet reponere cor apud cor Christi; si prius superbum fuerit, fiet humile; si terrenum, amabit cœlestia; si sordidum, fiet castum; si vindicativum, fiet mite; si tepidum et languidum, participabit de flamma; si obstinatum et durum, fiet molle : inde enim omnes pios affectus poterit elicere, et perversas inclinationes igne amoris inde egrediente, velut paleas, poterit absumere.

Mirabile est quod de B. Catharina Senensi legimus. Quodam die, vehementi amore Sponsi saucia, instanter petiit ut a se cor suum et propriam voluntatem radicitus evelleret, quod in omnibus rebus, sine tergiversatione, ei obsequeretur. Visus est sic oranti venire Christus, et latus sinistrum virginis aperire, et ablato corde recedere. Ejus confessarius id parvi faciebat, parumque sanæ mentis esse credebat. At illi quadam die ex oratorio exire volenti, cum multa luce Christus apparuit, in manu ferens cor quoddam rubicundum, et accedens in sinistrum latus virginis imposuit, dicens :

En, filia, habes pro tuo cor meum, clausoque latere recessit. Et ne putaretur phantasma, mansit cicatrix, quam sæpe religiosæ ejus sodales viderunt. Quid autem ex hac stupenda cordis mutatione consecutum fuerit, facile est conjicere. Nec enim sponsus tam diu voluit cor ejus retinere, nisi ut ardenti amore et gratiarum affluentia repleret. Testis est ardor, quem in corde sentiebat, ita ut diceret tantam in anima puritatis et humilitatis renovationem se sentire, ut ad ætatem quatuor vel quinque annorum se rediisse putaret.

5° Servavit vulnera Christus, ut per ea impietatem Judæorum et Christianorum, qui tantam gratiam neglexerunt, in die judicii arguat, et reprobos confundat, quasi dicens : « Ecce hominem, quem crucifixistis, videtis vulnera quæ infixistis ? Agnoscitis latus quod pupugistis ? Per vos et propter vos apertum est, nec intrare voluistis. » Ita Augustinus.

Hoc significare videtur etiam Zacharias, dum dicit Christum tunc interrogandum : « Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum ? » Et respondebit : « His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me. » Et tunc adimplebitur id quod dicit idem : « Videbunt in quem transfixerunt, et planget terra familiæ et familiæ seorsum. Familiæ domus David seorsum, et mulieres eorum seorsum. Familiæ domus Nathan seorsum, et mulieres eorum seorsum. Familiæ domus Levi seorsum, etc. » Cum enim non acciderit hoc in passione Domini, videtur Propheta describere planctum, qui fiet in die judicii, quando videbunt eum quem crufixerunt cum confusione : in quo notantur etiam ipsi Christiani cujuslibet conditionis : per domum David principes et reges : per domum Nathan nobiles : per domum Levi sacerdotes : per domum Semei legis doctores, quia ex illa familia erant multi scribæ et pharisæi. Vide Riberam.

LECTIO VICESIMA QUINTA.

DE FRUCTU RESURRECTIONIS.

1° *Christus resurgens cœlum et terram et omnes creaturas lætitia affecit.*

In morte Christi communis fuit dolor, ita ut cœlum lugubri veste amictum videretur, sole et luna lucem subtrahentibus, petris se findentibus : adeo ut deficiente Domino, omnia deficere viderentur et diem suum finire cuperent, inquit Leo, sed illo surgente, communis fuit cœlo et terræ lætitia. *In Resurrectione tua, Christe, cœli et terra lætentur,* canit Ecclesia.

1° Ergo lætitia fuit angelis : qui in candidis vestibus apparent resurrectionis primi præcones, gaudent jam adimpletam resurrectionem, sicque ruinas suas instaurandas.

2° Lætitia fuit patribus, qui illuminantur in umbra mortis, divinæ essentiæ visione, et educuntur de lacu et carcere.

3° Lætitia apostolis, qui summe tristes erant ob mortem magistri et salvatoris, ob quem omnia reliquerant, et in quem omnem spem jactarant.

4° Lætitia summa Virgini, quia sicut nemo dolorem quem habuit ob filium suum explicare potest, ita nec gaudium quod nunc recipit. Christus fuerat ei *Benoni* in cruce, hoc est, *filius doloris,* nunc ei est *Benjamin* in resurrectione, hoc est, *filius dextræ et lætitiæ.*

5° Lætitia fuit ipsis elementis, ita ut dixerit B. Maximus : « In resurrectione Christi omnia elementa gloriantur, nam et solem ipsum, arbitror, in hac die clariorem solito fuisse. » De illo dixi supra, juxta aliquos prævenisse horam solitam ortus sui. Hinc et jam Ecclesia in illo Paschali præconio: *Salve, festa dies,* dicit totum mundum in hac resurrectione Christo velut applaudere et gratulari.

De hac ergo die verum est : « Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus et lætemur in ea. » Omnes dies fecit, sed hanc specialiter, quia excellentissimum opus in ea perfecit, ideo dies Domini dicitur, et per singulas dominicas recolitur. Alii dies solemnes sunt et læti, sed semper aliquid triste mixtum habent.

1. Lætus dies Nativitatis, sed tamen ibi vagit infans, etc.

2. Lætus dies Circumcisionis ob nomen Jesu, sed ibi sanguis funditur.

3. Lætus dies Epiphaniæ, sed myrrha mortem significans offertur.

4. Læta Transfiguratio, sed tamen sermo ibi de excessu, hoc est, de morte.

5. Hic dies totus lætus est, dies salutis, redemptionis, reparationis, glorificationis nostræ, quæ in capite initium sumpsit. Unde Ecclesia lætitia tum perfusa inclamat :

Exultemus et lætemur in ea.

Exultemus non in flore vanitatis, sed in spe æternitatis.

Exultemus non profano, sed spiritus gaudio.

Exultemus non terrena, sed angelica lætitia.

Multi in hoc die gaudent in vanitate vestium : gaudent quia jejunia transierunt et luctus : gaudent quia nunc licitæ erunt recreationes, lusus, tripudia, commessationes.

An putas hoc esse gaudium ad quod invitat Ecclesia ? Absit. De similibus enim gaudet et ipse Satan, quod his diebus festivis majores occasiones habeat animas capiendi, iterumque prioribus peccatis eas religandi. Gaudium ergo nostrum debet esse in Spiritu Sancto : « Gratias agentes Deo qui nos regeneravit in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi in hæreditatem incorruptibilem, etc. » Gaudium nostrum debet esse cum Psalte : « Benedic, anima mea, Domino, qui coronat te in misericordia et miserationibus : » jam quidem in spe, postea in re. Hoc erit festum celebrare, « non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis ; » hoc est, in conscientiæ puritate.

Gaudium a nobis exposcit Ecclesia toto tempore paschali repetens, *Alleluia*, vocem illam triumphantem, ex Davide desumptam, qui pluribus psalmis hunc titulum scribit. Unde in psalmo 17 qui de resurrectione loquitur titulus est *Alleluia, Alleluia.* Et toto tempore paschali repræsentat Ecclesia tempus æternitatis, in quo perennis erit laus, perenne resonabit *Alleluia.* Est ergo cœleste beatorum canticum et jubilus quem audivit Joannes e cœlo omnes sanctos resonantem, ideo ergo jubilando toties ab Ecclesia repetitur.

Refert Franciscus Alvarez in Toretana ditione cœnobium esse religiosorum, nuncupatum *Alleluia*, ab hoc eventu. Asceta sive cœnobita vixerat in vicinia, vigiliis, jejuniis et orationibus assiduis vacans, et is a beatis audierat sæpe ingeminari, *Alleluia*, suavissimo cantu ; eaque voce relata ad præfectum monasterii, extitit illi auctor monasterii tunc inchoati hoc nomine appellandi. Olim quoque ex Hieronymo virgines et monachi hac voce, *Alleluia*, noctu ad preces et laudes Dei vocabantur in templum. Hæc vox etiam cœlitus aspirata, animavit olim Christi athletas ad martyria et tormenta cum gaudio sustinenda.

Habemus de B. Maria Ogniaca, cum appropinquasset dies mortis ejus, fuissetque quinquaginta duobus diebus sine cibo, nocte præcedente mortem suavissima voce cœpisse cantare *Alleluia*, totamque illam noctem in quodam jubilo et exultatione peregisse. Sequenti die apparuit ei Satan intentans multas insidias, et ita vexans eam ut ipsa videretur aliquantum trepidare, unde præsentium auxilium implorabat. Sed tamen firmam spem in Christum convertens, munitusque se signo crucis, omnes has tenebras et diaboli conatus dispulit, et iterum repetens vocem hanc victoriæ, *Alleluia*, omnia devicit spiritumque suaviter in manus Dei tradidit. Ita Jacobus de Vitriaco.

Habemus et de S. Germano Altissiodorensi, quod cum Angliam ab hæresi pelagiana purgasset, etiam a tumultibus bellorum contra Saxones protegere voluerit. Unde cum Anglorum et Saxonum exercitus jam parati essent sese aggredi, ad Anglos accurrens et de victoria eos assecurans, jubet omnes milites simul forti et lætabunda voce inclamare, *Alleluia, Alleluia.* Hæcque vox exultationis et salutis in tabernaculis justorum, tantum terroris Saxonibus incussit, ut cum mira totius exercitus confusione terga verterint, relictis curribus et tota suppellectili, sicut ad vocem Gedeonis et sociorum ejus Madianitæ fugati fuerant.

Vox ergo ista triumphalis vox est, vox victoriæ quam in hac militia vitæ nostræ, hostibus cincti, resonare sæpius juvat, non tam oris voce quam cordis, ad triumphantem illam cœlestem Ecclesiam, ad quam vocamur, respirando et calcar nobis adjiciendo.

2° *Christi resurrectione fides et spes nostra confirmata est.*

1° Quidem fides. Ideo dicit Job : « Credo quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum, etc. » Ubi fidem suam de resurrec-

tione nostra deducit ex resurrectione Christi. Ut autem ostendat quam multum importet fides hæc resurrectionis, longo utitur prologo dicens : « Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei ? Quis mihi det, ut exarentur in libro stylo ferreo plumbi lamina, vel celte sculpantur in silice ? » Id est : Quia quæ dicturus sum, magna sunt et rara et notatu digna, et quæ ad posterorum instructionem usque in finem sæculi merito servari debent : ideo ego optarem, ut per scripturam manentem conservarentur, quia vox per se labilis est, et perit. Immo optarem, ut non solum in foliis aut chartis, quæ facile pereunt, scriberentur, sed in bene compacto libro exararentur stylo ferreo et perfecta impressione, vel certe in lamina aliqua, aut silice bene sculperentur, ut scriptura durabilis foret, nec vetustate, nec igne corrumpi posset.

Vultis ergo scire, quid sit illud adeo dignum memoria ? *Scio quod Redemptor meus vivit.* Christi ergo resurrectio nostram confirmat resurrectionem, et exemplo monstravit Dominus quod promisit in præmio, ut sicut ipse surrexit, ita sciant omnes fideles se resurrecturos, virtute enim resurrectionis ejus fit nostra resurrectio.

Hinc nota, quod ipse Christus resurrexit virtute propria, nos vero aliena ; propterea dixit : « Pono animam meam a me, et iterum habeo potestatem sumendi eam. Solvite templum hoc, et in triduo excitabo illud. » Propterea etiam dicitur surrexisse quasi soporatus a somno, habens potestatem seipsum suscitandi ab insita sibi virtute sicut is qui dormit. Non ergo ut Lazarus, aut adolescens in Naïm, suscitans est ; ipsi enim aliena virtute, Christus propria : aderat enim divinitas corpori in sepulcro et animæ in limbo, per quam poterat utrumque reunire : habebat Christus in se radicalem virtutem vitæ, etiam in corpore mortuo, et ideo dicitur quasi flos pullulasse. *Et refloruit,* inquit, *caro mea.* Caro ejus in Nativitate floruit, in Passione elanguit, in morte decidit, in Resurrectione refloruit. Vere *Nazarenus,* vere floridus, flos pretiosus in horto ubi fuerat sepultus.

Sicut ergo plantæ in hyeme venustatem amittunt, floribus et foliis destitutæ quasi mortuæ, sed postea reflorescunt et germinant cum foliis et floribus venustis et odoriferis, quia vitalis adhuc virtus et vitæ principium inerat : ita Christus, tempore passionis velut asperæ hyemis, venustatem deposuit, flos elanguens et emortuus, sed ipsum Verbum, radix vitæ manebat : ideo in resurrectione, tanquam novo vere, fructum immortalitatis et gloriæ protulit. Hanc radicem vitalem non potuerunt Judæi abscindere, et ideo non potuerunt hunc florem resurgentem impedire ; ita ut manserit vere *Jesus,* vere *Nazarenus,* vere floridus, multos postea flores producturus, lilia virginum, rosas martyrum, violas sanctorum. « Flos odorem suum succisus reservat, et contritus accumulat, nec avulsus amittit. Ita Dominus Jesus in illo patibulo crucis, nec avulsus evanuit, nec contritus emarcuit, sed illa lanceæ punctione succisus speciosior fusi cruoris colore vernavit, mori ipse nescius, et mortuis æternæ vitæ munus exhalans. » Ita Ambrosius.

Sicut vero proprium Christo est virtute sua resurgere, tanquam ei qui causa sit resurrectionis nostræ, ita proprium ei est primum omnium ad immortalitatem resurrexisse, tanquam qui causa sit immortalitatis nostræ. Hinc in Scriptura vocatur, *Primogenitus ex mortuis, et primitiæ dormientium.* Quod intelligendum est, quia primus resurrexit perfecta resurrectione, quæ sit ad vitam immortalem : nam ante illum Lazarus et alii resurrexerunt, sed cum necessitate iterum moriendi ; ipse vero ita resurrexit, ut morte oppressa mori amplius non posset : *Mors illi ultra non dominabitur.*

Sed dices : Multa corpora sanctorum surrexerunt in passione ante Christum ? Resp. : Licet hoc narretur inter signa in Passione facta, hoc tamen fit per anticipationem, quia scilicet virtute morientis Christi factum id est. Unde non est intelligendum, quod illi ante Christum resurrexerint, quia adjicitur, quod post resurrectionem : « Exierunt de monumento, et venerunt in sanctam civitatem. » Cum ergo illi non resurrexerint nisi ut testes resurrectionis Christi, et redemptionis per ipsum factæ, ac liberationis animarum a dæmonis et mortis potestate, non oportuit eos ante Christum resurgere. An vero illi ad immortalem gloriam resurrexerint, an iterum morituri, late disputant doctores.

Communior opinio est affirmativa, quia non videretur sufficienter probari Christi resurrectio ad immortalitatem, si illi iterum in cinerem mortis redigerentur. Christus ergo resurgens videtur

eos immortalitate etiam corporis vestitos secum vexisse ad triumphum, traditurus illos Deo Patri velut primitias regni quod suo sanguine conquisierat.

Hinc Bernardus : « Flores apparuerunt in terra nostra. Quæris quando ? Quando putas, nisi cum refloruit caro Christi in resurrectione ? Hic primus et maximus flos qui apparuit, nam primitiæ dormientium Christus, flos campi, lilium convallium, a Nazareth, quod interpretatur flos. Is ergo flos apparuit primus, sed non solus, nam et multa corpora sanctorum surrexerunt, quæ velut quidam lucidissimi flores simul apparuerunt in terra nostra, venerunt enim in sanctam civitatem, et apparuerunt multis. » Ita ille.

Resurgent etiam et repullulabunt corpora aliorum sanctorum, sed in die a Christo decreto, eruntque tanquam flores lucidi iterum germinantes ad rorem illum gratiæ et vitæ, quo tunc vivificabit eos Christus. Ideo dicitur eis apud Isaïam : *Expergiscimini et laudate qui habitatis in pulvere, quia ros lucis, ros tuus* ; id est : Sicut ros antelucanus et lucis prænuntius fecundat plantas et flores, eisque lucem et vitam adfert, ita ros tuus divinus, o Christe, et gratia tua vivifica, et halitus vitalis quem per jussionem et verbum tuum inspirabis electorum corporibus, lucem et vitam eis afferet, eamque priori illustriorem quia gloriosam.

2° Per resurrectionem Christi spes nostra erigitur, quia caput nostrum resurrexit, data est spes membris ad eamdem immortalitatem et gloriam resurgendi, immo in ipso Christo jam initium resurrectionis nostræ fuit.

Sicut enim, moriente Adam, facti sumus et nos mortui, ita surgente Salvatore, consurgere oportuit ipsum Adam et omnes ex Adamo oriundos, ut verificetur illud Pauli : « Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. » Propterea dicit Osee : « Vivificabit nos post duos dies ; in tertia die suscitabit nos, » quia die tertio resurgens omne hominum secum suscitat genus, inquit Hieronymus. Et propterea etiam Paulus non dicit nos suscitandos, sed jam resuscitatos cum Christo : « Conressuscitavit, inquit, et consedere fecit nos in cœlestibus cum Christo. » Quia tam certa est spes resurrectionis nostræ, ipso resurgente, ut possimus dicere nos jam cum ipso resuscitatos, et quia sumus membra corporis ejus, ipso resurgente, quodammodo resurgimus.

Licet vero realis corporum nostrorum resurrectio non sit futura nisi in fine mundi, tamen post modicum et post momentum fieri significatur. Unde dicit Dominus ad martyres suos et pro nomine suo interfectos, et simul ad omnes electos : « Vade, populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia super te, absconde te modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio : » id est : Ite ad modicum, o sancti, ad sepulcra vestra, ibi quiescite brevi suscitandi, mors enim sanctis instar suavis somni unius noctis est respectu resurrectionis et æternitatis. Cubile est sepulcrum, unde vocamus illa cœmeteria, sive dormitoria. Sic animæ martyrum jubentur ad tempus sub altari quiescere. In his ergo sepulcris quasi in cubilibus quiescunt, dum animæ in gloria sunt, juxta illud : « Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. » Quem versum cum sanctus Evergiflus, episcopus Coloniensis, Thebæorum martyrum ecclesiam oraturus ingrediens inchoasset, dicens illam priorem partem : *Exultabunt sancti in gloria :* martyres responderunt : *Lætabuntur in cubilibus suis.* Et de pulvere eorum caput spargens a gravissimo capitis dolore est ibi liberatus. Sepulcra ergo cubilia sunt et cubicula de quibus illis dicitur : *Intra in cubicula tua, et claude ostia tua super te,* hoc est, oculos et sensus claude, quasi ad tempus quiescens : *Donec,* inquit Propheta, *transeat indignatio :* tum illa qua Adæ peccatum et singula nostra communi morte et putrefactione punire vult : tum illa qua impios puniet sub finem mundi per tot plagas resurrectionis prævias. Tandem concludens subdit : « Ecce Dominus ingredietur visitans iniquitatem habitatoris terræ, et revelabit terra sanguinem suum, et non operiet ultra interfectos suos : » id est : Ecce Dominus egreditur ad judicandum cum angelis, et tunc terra reddet omnes martyres, et omnes mortuos quos gremio suo concludit, et reddet sanguinem justorum quem sorbuit, tunc enim revelabuntur omnia homicidia, martyria et peccata, ipsique tyranni et peccatores punientur a Deo ; sancti vero surgent ad beatam immortalitatem.

Utique hæc est spes reposita in sinu nostro et omnium justorum. « Si enim in hoc mundo tantum sperantes essemus, miserabiliores essemus omnibus homi-

nibus, » inquit Apostolus. Christus ergo resurgens « regeneravit nos in spem vivam hanc, » ut dicit Petrus.

3° *Christus resurrexit propter justificationem nostram.*

Indicat ergo illa nos debere a vitiis ad virtutem, a morte peccati ad vitam gratiæ, a sepulcro vitiorum et concupiscentiæ animam suscitare. Sicut enim mors Christi efficit et significat ut moriamur vitæ veteri, ita resurrectio efficit et significat ut in novitate vitæ ambulemus. Imitanda ergo nobis est Christi resurrectio, tanquam exemplar nostræ resurrectionis spiritualis.

1° In hoc imitanda, ut vitiorum sepulcrum deserentes ad vitam gratiæ resurgamus. Propterea tempore resurrectionis et paschalis præcipit Ecclesia, ut ad pœnitentiæ et eucharistiæ sacramentum accedamus, tanquam ad vivificam Christi carnem, quæ in nobis vitam hanc et producere et conservare potest. Unde unicuique tunc nostrum inclamatur illud : « Surge, qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus, » luce scilicet gratiæ. Ubi alia lectio habet : *Continget te Christus,* tactu scilicet illo vivifico corporis et sanguinis sui deifici. Verum multi vitiis tunc irretiti tenentur, nempe injustitia, odio, libidine, et tamen vivificum illud corpus, in fœtido pectoris sui sepulcro, sepelire non verentur, immo velut in conscientiæ suæ horridum infernum dimittere : et sic tantum abest, ut vitam gratiæ recipiant, quin potius mortem morte cumulant, peccatum peccato addentes, ita ut per buccellam sacram Satanas in eos introeat, meliusque foret ut ignis infernalis carbones ardentes deglutirent, quam vivificum illud corpus in tali statu, quia *judicium sibi manducant et bibunt.* Certe magna pars tepidorum Christianorum in hoc incurrit *judicium,* dum paschale sacramentum recipit magis ex quadam coactione ob præceptum Ecclesiæ, quam ex reverentia et præparatione. Hinc est quod sacrosanctum illud mysterium ejusque fructum ab integris populis in pœnam peccati aliquando subtraxerit Deus. Quod spiritu quodam prophetico de populo Germaniæ prædixisse videtur virgo sanctissima Hildegardis. Prævidens enim fidei jacturam deplorandam in illis populis, sic dicit : «In tantam homines fluctuationem atque errorem præcipites ibunt, ut cuinam ceu catholicæ veritatis assertori credere tuto possint atque confidere, prorsus sint ignoraturi. Et hoc quidem idcirco divina permittet justitia, quod nos ex multo jam tempore ita negligenter et vitiose vivendo, ipsam fidem moribus et vita impugnamus : ac dignissimum Dei corpus, una cum aliis Ecclesiæ sacramentis, tam irreverenter, indigne, impure, infructuose tractare ac suscipere ausi sumus. » Addit illa : « Quæ nunc pace multa gaudere videntur, in maxima nunc vexatione erunt, et Dei verba pervertentur cultusque divinus pene in oblivionem ibit, et unus huc, alius illuc properabit, nec facile sciri poterit quorsum hæc tandem evasura sint. Interim tamen fidelissimus Deus nidulum aliquem habebit, ubi suos conservet et protegat. » Hæc illa virgo sanctissima.

Ubi nota mortuam esse anno Domini 1180. Sed hæc tempora infelicissima prævidebat, variasque Germaniæ sectas in tot dissectas, dicitque nidulum aliquem Deum sibi reservaturum, quia adhuc aliquot loca, sicut Bavaria et alia, fidem Dei servant, quæ loca propterea *nidus papisticus* vocantur. Causam autem hujus infelicitatis adjungit inter præcipuas, corporis Christi in eucharistico sacramento indignam tractationem. An non putas eadem causa est cur fructum hujus divini sacramenti Deus subtraxerit, fidemque illius, in Angliæ, Galliæ et Belgii populis? Videamus et nos, ne indignos nos reddamus, et auferatur a nobis tam pretiosum pignus, *simulque regnum Dei, et detur genti facienti fructum.* Videant qui vix in anno semel communicant, et adhuc indigne.

2° Ergo in hoc est imitanda Christi resurrectio, ut vere a sepulcro vitiorum resurgamus, sicut de Christo dicitur, *surrexit Dominus vere.* Inter res naturales et artificiales, aliæ sunt veræ, aliæ sunt adulterinæ aut fictæ : est enim verum aurum et adulterinum, vera et falsa moneta, veræ et falsæ gemmæ. Ita est vera et ficta conversio, vera et simulata, sive speciem tantum habens humilitas et pietas. Exigitur ergo a nobis vera animæ resurrectio, vera cordis conversio, ad imitandam veram Christi e sepulcro resurrectionem, quia in multis Christianis est conversio quæ foris tantum pœnitentiæ imaginem gerit. Et multi quotannis in Paschate divina sacramenta, sine perfecta peccati detestatione, percipiunt, et ad multam ætatem

pertingunt delusi falsa imagine pœnitentiæ. Hi sunt qui tantum superficialiter, aut perfunctorie, quæ præcepta sunt perficiunt, nec ex toto corde resurgunt. Et sicuti ille illusor, qui Jovi dimidium ex omni re a se inventa promiserat, cum nuces invenisset, obtulit testas, sic illi exteriora quædam offerunt, cor vero et nucleum, sive spiritum devotionis, Deo non offerunt. Hi etiam tantum apparentem habent resurrectionem, qui non dissolvunt perfecte fascias et vincula mortis, sive peccati, non omnes occasiones disrumpunt et pericula mortis, sive peccatorum, v. g., consortium pravum, ludum aleæ, potationes et comessationes, mulierum periculosas conversationes, concubinæ cohabitationem, negotiationem cui multum periculum fraudis et juramentorum. Hoc est partim tantum aut apparenter resurgere, quia est partem affectus peccato relinquere; imo vero est in sepulcro manere, nec Christi resurrectionem imitari.

3° Imitanda est resurrectio Domini in hoc quod dicit Apostolus: « Christus resurgens jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. » Qui itaque ad vitam gratiæ resurrexit vere cum Domino debet et in illa vita gratiæ perseverare, et non statim ad eadem peccata, per quæ iterum anima moritur, redire. Qui post sacramenti gratiam statim in eadem recidunt, non perfecte Christi imitantur resurrectionem, dum mors statim illis dominatur. Amant adhuc sepulcrum et fœtorem ejus, et, sibi non præcaventes, amant adhuc mortem, pericula peccati et illecebras non fugientes, per quæ mors iterum ad animam ingreditur; aquam vitæ quam hauserunt de fontibus Salvatoris, post paucos dies evomunt, peccata iterantes, quam si retinuissent, fuisset illa in eis facta, *fons aquæ salientis in vitam æternam.*

Certe multi in die resurrectionis resurgunt, sed non cum Domino, sed cum Lazaro, aut adolescente in Naïm. Quid ita? Quia illi resurrexerunt iterum morituri, sic isti. At qui in gratia perseverant, hi cum Domino resurgunt: « Qui consurrexerunt cum Christo, cœlestia sapiunt, quæ sursum sunt, quærunt, » stolam gratiæ et puritatis, quam in resurrectione induti sunt, studeant illibatam conservare. Si prioris peccati ad ostium pulset tentatio, respondent cum Sponsa: « Exui me tunica (tunica veteris Adam), quomodo iterum induar illa? » Quam deplorandi ergo, qui statim, ut sus, redeunt ad volutabrum et lutum, ut canes ad vomitum, qui cum tam benigne suscepti fuerint a Domino, stola prima et annulo ornati ac admissi ad sacrum divinitatis epulum, nihilominus ornatum hunc patris rejiciunt, fœdam et porcariam peccati vestem iterum induunt, siliquas, et porcos repetunt? Heu qualis ingratitudo, qualis injuria tanti patris!

Attendite hoc, animæ vagæ, inconstantes, instabiles, quæ ad primum tentationis occursum, ad primum lenocinantis voluptatis sensum, captivum statim iterum traditis consensum, ad vitiorum semitam, quam deserere proposueratis, lubrico vestigio statim reciditis: Deo vestro ingratæ, dum gratiam susceptam evomitis, et Deum hospitem ejicitis.

Plangit vos Bernardus, et injuriam quam solemnitati resurrectionis Christi infertis. « Proh dolor! inquit, resurrectio Salvatoris facta est peccandi tempus, terminus recidendi. Ex hoc nempe comessationes et ebrietates redeunt, cubilia et impudicitiæ repetuntur, et laxantur concupiscentiis frænа, quasi ad hoc surrexerit Christus, et non magis ob justificationem nostram. Sic honoratis, miseri, Christum quem suscepistis, venienti parastis hospitium, confitentes cum gemitu, et ecce susceptum proditis inimicis. Immo exire compellitis priores nequitias admittendo: quasi minus deberetis præsenti quam venturo, et minus reverentiæ exigeret resurrectionis tempus quam passionis: ex sola ergo consuetudine temporis, et simulatione quadam humiliatio vestra processit. Propter hoc, ut ait Apostolus, multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi. Propter hoc multa in diversis regionibus hominum mortalitas, specialiter his diebus. » Ita Bernardus.

Obsecro et ego vos per ipsam Dei misericordiam, per sacrum corpus quod suscepistis, et sanguinem Domini, cujus participes estis, et per ipsam resurrectionem Domini, cujus consortes esse cupitis, in novitate vitæ ambulate, puritatem, quam in sacramento adepti estis, conservate, nec maculate vestem quam in sanguine Agni lavistis.

State ergo, et nolite iterum subdi jugo servitutis diabolicæ, quod excussistis.

Thesaurum gratiæ, quem tempore

quadragesimæ ultimis ejus diebus collegistis, et thesaurum bonorum operum, nolite per peccatorum iterationem disperdere.

Idolum Dagon, idolum peccati, quod coram arca cecidit in templo interiori animæ vestræ, ne iterum erigite.

Pulveres Sodomæ a vento gratiæ dispersos, ne recolligite.

Denique, nolite contra præceptum Domini muros Jericho reædificare, hoc est, civitatem diaboli, peccata peccatis addendo, ne iterum in vobis erigite : scientes quia maledictus qui reædificat muros Jericho. Sed operum lapides pretiosos fundamento pretioso, quod est in vobis Christus Jesus, superædificate, ut crescat ædificium usque in diem Christi Jesu, in quo resurrectionis ejus participes eritis et gloriæ.

LECTIO VICESIMA SEXTA.

DE APPARITIONIBUS CHRISTI RESURGENTIS.

Prima apparitio fuit facta Virgini matri.

1° Quia hoc poscebat dignitas et merita tantæ matris.

2° Conveniens erat ut prima esset consors consolationis, quæ consors fuerat dolorum et crucis.

Hinc Christus apparens Virgini, dicere poterat illud : « Vadam ad montem myrrhæ, ad collem thuris. » Virgo mons myrrhæ quia amaritudine repleta erat; ipsa quoque collis thuris, quæ in oratione cor suum effundebat. Forte illis verbis utebatur : *Exurge, gloria mea, exurge, psalterium et cithara*, ut meditantur aliqui sancti Patres. Cum Samson in ore leonis invenisset favum mellis, primo matri partem dedit. Christus ex ore leonis infernalis, quem in cruce extensis manibus interemerat, favum mellis abstraxit, plebem illam suam e faucibus diaboli eripuit, illa enim facta est ei suavis ut mel. Hujus ergo lætitiæ matrem primo facit consciam, « Apparens ei non ad confirmationem dubii, sed ad consolationem, » inquit Bernardus. Illa quæ plus omnibus doluit, citius consolationem accepit. Illa plus omnibus meruit, quia in fide non defecit, de qua dicitur in persona mulieris fortis : *Non extinguetur in nocte lucerna ejus;* quia immobile fuit in ipsa fidei lumen, cujus nunc primum præmium est visio Christi resurgentis. Viderat eum *Filium doloris*, nunc contemplatur a Patre vocatum *Filium dexteræ et gaudii*. Quis potest ejus gaudium explicare, quæ tanto fervebat amore et desiderio videndi Filium, et cum ipso totum mundum resuscitatum!

Si tantopere admiratur Jacob, cum audit Joseph vivere et dominari Ægypto, ut quasi evigilans de somno dixerit : *Sufficit mihi, videbo filium meum, et lætus moriar :* quantum gaudium concepit cor Virginis, cum videt Filium vivere et toti orbi dominari, et in tanto splendore resurgere? Cor ejus unitum cordi Filii per specialissimum amorem, plurimum doloris circa crucem sustinuerat. Dicit enim Bonaventura, quod dolores omnes per corpus Christi diffusi in corde Virginis quodammodo fuere uniti, adeo ut cor ejus posset dici crucifixum, spinis coronatum, clavis perfossum, lancea transfixum. Nunc ergo, nuntiante Filio suam resurrectionem et in splendore ei apparente, quam lætum fuit cor ejus! Quanto jubilationis sensu exultavit, in hac die quam fecit Dominus! Vere poterat dicere cum Sponsa : « Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est. » In significationem hujus primæ apparitionis, in romana Ecclesia, Pontifex, in die Paschæ, ad S. Mariam Majorem primam facit stationem. Et tota Ecclesia in significationem gaudii ejus ei hoc tempore decantat : *Regina cœli, lætare, Alleluia.* Quem hymnum ab angelis usurpatum edoctus fuit D. Gregorius. Cum, in gravissima peste Romæ, B. Virginis imaginem (quæ asseritur a Luca depicta) solemni cum processione per urbem circumferret, angeli auditi sunt e cœlo canere : *Regina cœli, lætare, etc.* Cui cum clero adjunxit Gregorius : *Ora pro nobis Deum, Alleluia,* luesque sedata est, et aeris serenitas refulsit. Unde et visus est angelus super castrum (quod

ex tunc vocatur S. Angeli) gladium evaginatum et cruentum recondere.

Sed dices : Marcus dicit primo apparuisse Magdalenæ? Respondeo illum loqui de illis, de quibus poterat dubitari, et de illis, qui de resurrectione dubitabant, et propterea ad monumentum iverant. Secundo respondet Rupertus Christum primo elegisse Magdalenam ut testem resurrectionis, Mater autem secundum leges non numeratur inter testes.

Secunda apparitio facta est Magdalenæ. Illam quæ maximo deflagrabat amore, dignatus est Dominus sua ostensione. De qua sic dicit D. Gregorius : « Pensandum hujus mulieris mentem quanta vis amoris accenderat, quæ discipulis recedentibus non recedebat. Flebat inquirendo, et amoris igne accensa, ejus quem amabat ardebat desiderio : nec amanti semel aspexisse sufficit, quia vis amoris intentionem multiplicat inquisitionis. » Ita ille. Si ergo interroges quid ploras, Magdalena ? Respondere tibi poterit : « Idcirco ego plorans et oculus meus deducens aquas, quia longe factus est a me consolator convertens animam meam. » Meruerunt ergo lacrymæ ejus hanc prærogativam in Christi resurrectione. Unde nota quatuor genera lacrymarum Magdalenam fudisse, et semper aliquid speciale meruisse.

1° Fudit lacrymas compunctionis ad pedes Domini, et meruit peccatorum remissionem.

2° Fudit lacrymas compassionis super Lazarum fratrem, et meruit ejus resuscitationem : ut enim vidit Mariam plorantem, dixit : *Ubi posuistis eum ?*

3° Fudit lacrymas doloris sequens Christum ad crucem, et meruit amplam participationem meritorum crucis et sanguinis ejus.

4° Fudit lacrymas amoris ad Christi sepulcrum, et meruit primam Christi resurgentis visionem.

Tu quoque, si vis impetrare peccatorum remissionem, funde lacrymas compunctionis : si conversionem animarum, funde lacrymas compassionis ; si visitationes et consolationes divinas, funde lacrymas devotionis : si hæres esse cupis Crucifixi, funde cum ipso lacrymas doloris.

Nota quoque quod cum vidisset Maria Dominum, voluit apprehendere pedes ejus ad deosculandum : sed responsum est ei : « Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem. »

Hujus Scripturæ hic sensus est : Noli in contactu meo morari, aut in osculis pedum meorum ; poteris enim id postea : quia adhuc conversabor in terris, et nec dum ascendi, sive ascendo, aut descendo. Propera ergo ad alias mulieres et apostolos, et dic illis me resurrexisse, et brevi ascensurum, sed tamen antea me ab eis videndum.

Secundo moraliter Epiphanius dicit, Christum ob exemplum purissimæ castitatis non permisisse a Maria sola se tangi, paulo post in præsentia mulierum id permisit.

Tertio Rupertus dicit, hic Mariam gessisse personam Ecclesiæ ex gentibus congregandæ, quæ non contactu corporali, uti Judæi, sed spirituali post ascensum Christi ad Christum erat perventura, hoc est, per ipsam fidem.

Illud interim hic non est prætereundum, quod Maria libenter ad pedes Domini, et in ejus osculis immoratur, quia scilicet omne solatium ibi invenerat, et quidquid optari poterat.

1. Invenit ad pedes Domini gratiam et remissionem, in domo pharisæi.

2. Invenit ad pedes Domini omnem cœlestem dulcedinem, Martha ministrante.

3. Ad pedes Domini stetit juxta crucem, ut posset gloriari se dolorum ejus esse consortem.

4. Totam vitam suam postea peregit ad pedes Domini in antro suo.

5. Nunc ad pedes resurgentis cupit immorari, et oculis et lacrymis iterum rigare, sed noluit Dominus ob dictas rationes, et ideo manu frontem ejus sic tetigit, ut vestigia digitorum ejus remanserint. Unde hoc refert Sylvester : Anno millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo, devotionis gratia, antrum, in quo pœnituit Magdalenam, et sacras reliquias apud S. Maximinum visitavi, et ostensum est mihi pluries sacrum ejus caput, grande valde, et totum undique usque ad os denudatum, excepta ea parte frontis, quam Salvator tetigit : ibi enim pellis ad instar Æthiopissæ seu cadaveris antiqui clare apparet, et in pelle duæ fossæ duarum extremitatum digitorum, quarum una est multo evidentior et profundior altera, et sub pelle caro ad albedinem declinans. Ita ille.

DE TERTIA APPARITIONE.

Apparitio tertia facta est mulieribus cum Magdalena. Assecuta est illa alias mulieres dubias et fluctuantes, et ibi iterum cum illis Christum videt, tangit, adorat. Hoc ergo meruerant illæ mulieres amore et diligentia sua desiderioque obsequendi Christo, dum aromata præparant, dum summo diluculo surgunt ad quærendum Dominum.

Tu quoque consurge diluculo, in principio vigiliarum effunde cor tuum, et invenies Dominum : « Qui mane, inquit, vigilant ad me, invenient me, et qui me invenerint, invenient vitam et haurient salutem. » Mane quoque vigilant, qui in initio adolescentiæ, in ætatis flore, vigilanter viam sapientiæ et salutis quærunt ut a passionibus ætatis illius lubricæ liberentur, merito ipsius Domini eis per auxilium gratiæ apparentis, et deducentis eos in viam rectam.

Porro de his mulieribus ad ungendum venientibus dicit Bernardus, cum unctione spirituali eas reversas esse : « Revera unctæ remeant, quæ uncturæ venerant. Quidni unctæ, tam læto nuntio novæ et odoriferæ resurrectionis? Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona ! Missæ ab angelo, opus faciunt evangelistæ, factæque apostolæ apostolorum, dum festinant ad annuntiandum mane misericordiam Domini, dicunt : In odorem unguentorum tuorum currimus. » Ita Bernardus.

Advertendum hic Mariam ter voluisse ungere Dominum, semel pedes, semel caput, nunc veniebat ad ungendum corpus.

Primo, qui cupit eam imitari, præparet unguentum compunctionis ad ungendum pedes ejus, quod componitur ex recordatione peccatorum.

Secundo, præparet unguentum pietatis ad ungendum caput ejus, quod est divinitas, et hoc componitur ex recordatione beneficiorum ejus.

Tertio, præparet et unguentum compassionis ad ungendum ejus corpus et membra, quæ sunt ipsi fideles, et hoc componitur ex misericordiæ operibus. Qui id fecerit, merebitur quoque unctionem interiorem ab ipso Christo, qua trahatur in odorem unguentorum ejus.

Notant quoque hic sancti Patres Christum mulieribus apparuisse, ut fœmina, quæ primo nuntium mortis ad hominem detulerat, primo etiam vitam resurgentis Christi ad gloriam nuntiaret. Hinc Cyrillus : « Fœmina quæ quondam fuit mortis ministra, resurrectionis mysterium prima percepit et nuntiat : adeptum est igitur fœmineum genus, et ignominiæ absolutionem, et maledictionis repudium. » Ita ille.

DE QUARTA APPARITIONE.

Apparitio quarta fuit facta Petro. Ipse primus inter viros resurgentem vidit, quamvis quo loco et quando id fuerit, evangelistæ non significent. Ostenditur tamen spelunca prope Jerusalem, in qua peccatum flevit, et ibi ei Christus apparuisse putatur. Dicit vero Nazianzenus, Virginem juxta crucem pro Petro orasse, unde introducit Christum ei respondentem :

Jubeo nihil te hic anxiam, o Virgo parens,
Condono Petro quidquid est lapsus, tua
Vel unius causa.

Fuit vero specialis ratio apparendi Petro, sicut et specialiter angeli dixerunt mulieribus : *Ite, nuntiate discipulis et Petro.* Rationem dat Gregorius, quia indignum se judicavit apostolatu, cum ter negavit Magistrum, et si angelus nominatim non exprimeret venire inter discipulos, non auderet : vocatur ergo ex nomine, ne desperaret ex negatione.

Secundo, ratio specialis fuit quia primus confessus fuerat Christum, et ipse erat Ecclesiæ caput a Christo constitutus, ideoque hoc primum mysterium fidei specialiter manifestari decuit, ut ejus notitia ab eo tanquam capite in cætera membra diffunderetur. Confessio ergo Petri, dignitas pontificalis, lacrymæ contritionis, humilitas satisfacientis, hanc meruit apparitionem consolatoriam, per quam etiam certior factus est a Christo de peccati sui remissione. Adverte, licet de hac certus esset, non tamen omisit

tota vita illud deflere. Refert B. Clemens, quotidie ad cantum galli excitatum, lacrymis rigasse genas, adeo ut in facie decurrentium lacrymarum vestigia remanserint, austeramque duxisse totam vitam in jejuniis, non nisi panem et olivas comedendo, et pro deliciis aliquando herbas et legumina.

Attende hæc, o homo, qui post centena, eaque gravissima peccata, post aridum dolorem et frigidam confessionem, statim de illis quasi securus agis, nesciens quod Scriptura dicit: *De propitiato peccato noli esse sine metu.* Docet te Petrus non statim post confessionem peccatum velut remissum oblivioni tradere cum securitate, sed sæpius illud in amaritudine animæ recogitare et pro illo satisfacere.

DE QUINTA APPARITIONE.

Quinta apparitio facta est duobus discipulis euntibus in Emmaus.

His Christus apparet in forma peregrini, ut talem se iis exhiberet exterius in specie qualis erat in eorum mente, et talem foris in oculis corporis, qualis apud eos erat in oculis cordis : in cordibus enim eorum peregrinus erat a fide.

Sed et vere peregrinus semper Dominus in hoc mundo. Peregrinus in Jerusalem, ipse enim de supernis venit tanquam peregrinus pro nobis triginta tribus annis. Primo venit in Nazareth, postea in Bethleem, deinde, septem annis in Ægypto peregrinatus, redivit in Jerusalem ; quadraginta diebus in deserto quoque peregrinatus fuit, et tribus annis per vicos et castella, non habens domum, nec ubi caput reclinaret. Ut tandem finiret peregrinationem, ascendit in montem Calvariæ, de illo monte descendit ad tumulum, de tumulo ad limbum, de limbo iterum venit in hunc mundum, ubi duobus his discipulis se exhibet peregrinum, ut verum jam sit de illo : « Extraneus factus sum fratribus meis, peregrinus filiis matris meæ. »

Utinam non multi sint qui in die resurrectionis eum adhuc tanquam peregrinum et hospitem apud se suscipiant, et statim post hospitium unius aut alterius diei, quem in corde susceperant, cum omnibus gratiæ donis quæ attulerat, per peccatum expellant !

Similes hi Judæis qui postquam eum cum gaudio et palmis susceperunt, clamantes : *Benedictus qui venit in nomine Domini*, post quinque dies cum ignominia expulerunt et crucifixerunt. Potius ergo suppliciter eum rogare oportet cum his discipulis : *Mane nobiscum, Domine* ; immo et cogere oportet per supplices preces, ut maneat usque ad illum diem, quo sol debet nobis tenebrescere, et lux hæc finiri, donec illucescat lucidus ille æternitatis dies.

Porro aberrabant hi discipuli dubii in fide, dispersi sicut *Oves in die nubis et caliginis, eo quod non esset pastor*, ut dixit propheta : sed ecce nunc requirit eas ut ad ovile reducat, ut fidem in eis confirmet, juxta id quod apud eumdem prophetam promiserat : « Visitabo oves meas, liberabo eas, sicut visitat pastor gregem in die, quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum. » Ut ergo reducat eos ad fidem, primo appropinquans eis jacit in corda eorum initialem quemdam radium lucis suæ, quo ardens erat cor eorum, dum de illo loquuntur. Deinde increpans eos et arguens tardi cordis, illuminat explicatione Scripturarum.

O, inquit, *stulti et tardi corde ad credendum !* Vere ipsi tardi corde erant, quibus tam sæpe et tam explicate proposuerat hoc mysterium, dicens se debere mori, et tertia die resurgere, et afferens exemplum Jonæ. Item alibi dixerat : « Ecce ascendimus Jerosolymam : et Filius hominis tradetur, flagellabitur, occidetur, et tertia die resurget. » Subdit vero Scriptura : *Ipsi vero nihil horum intellexerunt.* Quomodo non intellexerunt? An non intelligunt quid sit flagellari, crucifigi, occidi? Quid sit resurgere, et quidem tertia die? Quid clarius ? Sed singula hæc quidem per se satis intelligere poterant. Verum omnia simul parabolice videntur eis dicta, quia non satis assequuntur, quomodo is, qui vere Filius Dei erat, vere Deus, et qui tanta opera exhibebat, imo qui ipsa vita erat, crucifigeretur et moreretur. Et ideo dum mortuum vident, quasi de homine puro et infirmo vacillant, non satis firme

apprehendentes, quod qui mortuus fuit ex infirmitate vivet ex virtute. Ergo ipsi quidem speculative, ut solemus dicere, hæc omnia a Christo dicta aliquantum considerabant : sed practice hærent et vacillant, nec satis ea intelligunt, dum quæ infirmitatis sunt, cum potestate divinitatis conjungunt. Similes pueris, qui dum legere discunt, characteres fere singulos agnoscunt, sed cum conjungendi sunt, hærent. Exempli gratia : Noverunt quid sit D, quid E, quid U, quid S, et tamen nesciunt inde constitui vocem DEUS ; ideoque hærent, dum recolligere debent hos characteres. Sic discipuli hærebant nescientes conjungere sublimia divinitatis facta in Christo cum humilitate mortis.

Sic et nos tardi sumus corde in multis, quæ nostram concernunt salutem, credimus quidem ea speculative loquendo, practice vero quasi non credentes nos exhibemus. Si enim agatur de peccati gravitate, de judicii severitate, de morte aut inferno, sumus quasi horum nihil intelligentes, licet credere nos dicamus.

His vero duobus discipulis, postquam amoris flammas in eorum cordibus excitavit, et per Scripturarum oracula mentes eorum illuminavit, apertius se manifestat in fractione panis, dum eum ex charitate velut cogunt suo uti hospitio. Nempe ad demonstrandum hospitalitatis meritum, voluit ut per hanc jam agnoscerent eum, quem loquentem plene non agnoverant, ut docent sancti Patres. Sicut et per hanc meruerunt aliqui angelos latenter recipere hospitio, ut dicit Paulus, qui et ideo Deo placuerunt. Sic Abraham, sic Loth, sic et divus Gregorius meruit ipsum Dominum angelorum inter pauperes recipere. Unde in primitiva Ecclesia maxime viguit hospitalitas, ita ut Tertullianus hæc tria numeret catholicæ fidei et communicationis symbola, scilicet : « Communicationem pacis, appellationem fraternitatis, contesserationem hospitalitatis. » Ubi intelligit certum aliquod signum tanquam tesseram Christianismi, quod qui afferebat, ubilibet a christianis quasi amicus et frater hospitio excipiebatur, imo et in via ducebatur. Hoc signum, cum adulterassent hæretici, a catholicis sæpe mutatum est, ac tandem commissum litteris, quas Patres in concilio Nicæno sanxerunt, et nominarunt formatas.

Cognoverunt vero isti Dominum in fractione panis, inquit Lucas. Hinc fractionem panis dixerunt aliqui fuisse communicationem ipsius sacramenti eucharistici et corporis Christi, sicut sub specie panis in ultima cœna illud porrexerat, eo quod idem Christus dicatur fecisse quod in ultima cœna. Verum alii probabilius putant non hic fuisse eucharistiæ sacramentum, sed tamen actionem hanc Christi mysticam fuisse, et illam sacri corporis dispensationem sub specie panis tantum significasse, talique actione Christum eam commendasse, sicut simili actione eam commendaverat in multiplicatione panum : ideoque in hoc prævio mysterio voluit etiam Dominus significare vim eucharistiæ susceptæ : nempe quod per eam oculi hominum illuminantur ad cognitionem Jesu, sicut hic illuminati sunt discipuli in hac vera sed et mystica fractione panis. Ita Theophilactus et alii. Imo aliqui hinc colligunt insinuatum hic fuisse usum eucharistiæ sub sola panis specie, cum calicis non fiat mentio : et statim fracto pane dicitur evanuisse ex oculis eorum. Aperti vero dicuntur oculi eorum, tum interiores, quia agnoverunt quod prius ignorabant, tum exteriores quoad visionem veræ figuræ Christi, ex qua eum agnoscere potuerunt, remoto impedimento, quo oculi eorum tenebantur.

DE SEXTA APPARITIONE.

Apparitio sexta facta fuit apostolis undecim. Facta autem fuit in illo cœnaculo, ubi laverat pedes eorum, ubi corporis et sanguinis sui participes eos effecerat. Ibi et Spiritum sanctum postea acceperunt, et ex illo loco tanquam monte Domini ab eo specialiter electo, exivit lex nova et verbum prædicationis in universum orbem.

De quo possumus interpretari illud Isaïæ : « Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. » Ascendamus ergo et nos ad hunc montem, quem Dominus tot miraculis honoravit, quem elegit, quem dilexit. De quo etiam dici potest : *Videbitur Deus Deorum in Sion,* quia ibi se

videndum præbuit sæpius apostolis post resurrectionem, in corpore gloria vestito, et ibi cœpit Ecclesia nova Christi agnosci, Spiritu Sancto illuc descendente.

Ibi ergo erant discipuli in terrore, in errore, omnes enim perdiderant fidem, vacillantes de Domini resurrectione. Omnes, excepta Virgine, lumen fidei amisisse significat Ecclesia, in officio hebdomadæ sanctæ, ubi quindecim candelæ extinguuntur, excepta una quæ finaliter accensa permanet. Indicat hoc undecim apostolos, cum tribus mulieribus, lucem fidei perdidisse, et in sola Virgine permansisse, de qua verum fuit: *Non extinguetur in nocte lucerna ejus.* His ergo congregatis affuit Christus in medio, licet fores essent clausæ : quia sicut per Virginem incorruptam exivit de utero, et per lapidem immotum de sepulcro, ita potuit intrare ad discipulos sine impedimento, quia nihil potest gloriosum corpus impedire ad transeundum : *Stetit vero in medio*, idque multis de causis.

1. Tanquam pastor in medio ovium, eas congregans.

2. Tanquam dux in medio militum, eos animans.

3. Tanquam sol in medio stellarum, eas illuminans.

4. Tanquam cor in medio membrorum, illa vivificans.

5. Tanquam arbor vitæ in medio paradisi, inter electas arbores.

6. Tanquam candeladrum in medio domus fulgens, et omnem pellens caliginem.

7. Tanquam columna in medio ædificii sui novi, illud sustentans, hoc est, in medio Ecclesiæ, quæ ex apostolis constabat, in fide illam roborans.

Habet vero emphasim, quod stetisse dicitur, nam illa vox, *stetit*, recte designat resurrectionem. Ante resurrectionem, cum onus peccatorum nostrorum assumpsisset, modo in præsepio jacens describitur, modo sedens lassus apud puteum, modo prostratus facie in terram in montibus orans, modo curvatus clamans ad Patrem ut in horto, modo depressus sub onere crucis ascendens Calvariam, et in ipsa cruce capite demisso describitur spiritum emittens. Omnis hic situs corporis designat onus peccatorum nostrorum quo premitur. Nunc autem, excusso onere per resurrectionem (quia demersit ea in profundum sanguinis sui), recte dicitur stetisse in medio. Hinc Ecclesia in memoriam resurrectionis Christi, et ob spem nostræ resurrectionis, toto tempore paschali orans non flectit genua, sicut alio tempore, sed stans orat. Quod etiam advertit Beda dicens, id fieri exemplo mulierum et apostolorum. « Sanctæ, inquit, mulieres, adstantibus sibi angelis, non in terram cecidisse, sed vultum dicuntur in terram declinasse. Nec quempiam sanctorum legimus tempore dominicæ resurrectionis, vel ipso Domino, vel angelis visis, terræ prostratum adorasse. Ideo ergo fit, ut non flexis genibus tunc, sed declinatis in terram vultibus oremus. » Ita ille.

Apparens vero Christus dixit discipulis : *Pax vobis.* Utique ejus anima velut columba rediens ad arcam, ad corpus suum, ramum fert olivæ, pacis symbolum, post tam asperum bellum, post tot fluctus inundantes, qui Noe cum filiis suis, Petrum cum discipulis agitarant. Nempe pacis amator Christus, in nativitate pacem nuntiat, in progressu vitæ confirmat, in morte testamento pacem legat, in cruce illam sanguine suo signat, et in resurrectione noviter ad suos ingrediens, eam adhuc annuntiat, tanquam signum quo dignoscatur. Unde et hæc salutatio solemnis erat christianis, solebant enim ante sacram synaxim amico amplexu se salutare, dicendo : *Pax tecum*, eratque communicaturis reconciliationis et remissionis omnis injuriæ puræque charitatis symbolum. Huic postea successit osculum tabellæ pacis in sacrificio.

Familiaris etiam fuit christianis salutatio per hanc vocem : *Deo gratias*, ut docet Augustinus : « Nam quid melius, inquit, et animo feramus, et ore promamus, et calamo exprimamus, quam Deo gratias? hoc nec dici brevius, nec audiri lætius, nec intelligi grandius, nec agi fructuosius potest. »

Præmissa itaque hac salutatione, ostendit eis manus et latus. Jam supra diximus cur in latere et manibus cicatrices reservarit. Hic ergo solum annotabimus quomodo Christus, quia resurrectio ejus erat primum fidei fundamentum, illam omnibus modis voluit certam reddere, et quoad omnes sensus, et quoad omnis generis et conditionis testes.

Quantum ergo ad testes, ex omni sexu et conditione elegit.

1° E cœlo angelos qui eam testati sunt mulieribus.

2° Ex inferno sanctos Patres, qui, resumptis corporibus, apparuerunt multis.

3° E terra elegit mulieres, ne quis sexus deesset.

4° Elegit apostolos, quos per universum orbem destinat resurrectionis hujus testes irrefragabiles.

5° Elegit et ipsos suos hostes. Resurrectionem enim Christi testati sunt ipsi milites apud Pharisæos et Pontifices : « Sed avaritia quæ captivavit discipulum comitem Christi, captivavit et militem custodem sepulcri. Inter hos dicit Metaphrastes, Longinum fuisse cui etiam custodia sepulcri commissa fuerat, nec recusavit, licet non esset ejusdem cum Pilato sententiæ. Sed et ipse testis resurrectionis, lingua et libera mente, Christum verum Deum esse, et e mortuis suscitatum affirmavit : ita ut Judæorum principes in eum furorem et invidiam conceperint. Quapropter magis volens abjici cum Christo quam habitare in tabernaculis Judæorum cum veste et cingulo dignitatis, ipsam quoque exuit militiam : et acceptis duobus militibus, qui habebant eumdem zelum pro Christo et veritate, post Christi ascensionem venit in Cappadociam, præco simul et apostolus Christi, ubi post multa tormenta cum sociis suis, capite plexus est. » Ita Metaphrastes.

6° Ipsa terra testis fuit sufficiens, concussione et tremore suo.

7° Moysen, et prophetas in testimonium adduxit Christus, interpretans discipulis verba eorum, non solum vivos, sed et mortuos testes habere volens.

Quantum ad sensus corporis, per omnes etiam resurrectio confirmata est.

1° Resurrectionis fidem confirmavit per auditum, cum dixit discipulis : *Pax vobis, ego sum.*

2° Per visum ostendens eis manus et atus.

3° Per gustum, manducans cum eis piscem assum et favum mellis.

4° Per tactum : *Infer digitum tuum huc, etc.*

5° Per olfactum, cum in discipulos insufflavit, quem flatum valde odoriferum fuisse, ab illo pectore omnibus charismatibus referto, possumus existimare.

Insufflavit vero Christus in apostolos, dans eis Spiritum Sanctum ut significaret naturam Spiritus Sancti qui procedit ut flatus divinus ex spiratione Patris et Filii. Sic ergo significavit illum etiam a se procedere, inquit Augustinus. Item ut significaret se illum esse, qui primo homini inspiravit spiraculum vitæ, inquit Cyrillus. Denique se illum esse, qui per Spiritum Sanctum efflat peccatum, et afflat gratiam suam, inquit Basilius. Porro in hac apparitione non aderat Thomas, unde octavo die iterum apparuit discipulis, et Thomæ, cui exhibuit manus et latus ad ejus sanandam infidelitatem. Unde adverte, quantum Deus faciat pro una anima ut ei succurrat, quandoquidem qui se exhibuerat aliis apostolis, idem et nunc faciat ad sanandum vulnus et infidelitatem unius. Quia sicut non solum pro omibus, sed et pro singulis mortuus est, ita et resurrexit, ut ex hoc non detrectet quilibet animarum curam habens, vel pro unica anima totum se impendere, nec enim in vanum laborarit si uni animæ succurrerit. Hoc interim habet fructus Thomæ infidelitas, quod magis profuerit Ecclesiæ ad fidem quam fides credentium, quia dum ille palpando reducitur, nostra mens, omni dubitatione postposita, in fide solidatur, inquit D. Gregorius.

Sed quæres : Si Thomas aberat in altera illa apparitione, quomodo accepit Spiritum Sanctum aut potestatem dimittendi peccata, quæ tunc data fuit? Nec enim de ea mentio fit cum Thomæ apparuit, nec alibi. Respondeo etiam Thomæ absenti, juxta Cyrillum, a Christo inspiratum fuisse Spiritum Sanctum et hanc potestatem. Sic olim cum Deus spiritum Moysis divisit in septuaginta seniores de Israël, licet duo (quorum unus vocabatur Eldald, alter Medad) remanserint in castris, nec convenirent ad ostium tabernaculi fœderis cum aliis, tamen super eos absentes requievit spiritus Moysis, adeo ut in castris prophetarent, quia et ipsi descripti fuerant, inquit Scriptura. Idem ergo dicemus de Thoma, qui etiam absens hunc Spiritum accepit, et apostolus, sive vicarius Christi, orbis doctor, cum aliis hic fuit institutus. Illis enim verbis : *Sicut misit me Pater, ita et ego mitto vos,* docent sancti Patres apostolos accepisse Christi officium et auctoritatem : omnem scilicet potestatem ecclesiasticam, et consequenter eos hisce verbis creatos esse episcopos. Unde hujus scripturæ varius est sensus.

1° Sicut Deus Pater misit me, ita et ego qui sum illi æqualis Deus vos mitto. Et sic significatur similitudo ex parte principii et potestatis mittentis, ut insi-

nuetur divinitas et auctoritas Christi, dum se Patri æquat mittendo.

2° Significari potest similitudo ex parte finis, ut sit sensus : *Ego mitto vos*, ut vestra prædicatione et vita gloriam Patris et hominum salutem promoveatis, sicut et Pater misit me ad eumdem finem, propter suam scilicet gloriam, et hominum salutem, quam indefesse quæsivi.

3° Significari potest similitudo ex parte mediorum, ut sit sensus : *Sicut misit me Pater*, ut omnibus doctrinam traderem, et illam miraculis confirmarem : ita et ego mitto vos cum eadem potestate miraculorum et doctrinæ. Et sicut Pater misit me inter pericula et inter cruces, ut doctrinam meam per sanguinem meum confirmarem : ita et ego inter persecutiones vos mitto, ut sanguine vestro doctrinam et fidem et amorem erga me testatum relinquatis : quo ergo amore misit me Pater, eodem et mitto vos.

4° Ut significetur similitudo in officio, ut sit sensus : Quandoquidem ego perfunctus mea legatione, Patrem repeto, a quo missus sum : ita et ego hanc vobis committo legationem, similemque potestatem, et auctoritatem ad regendam Ecclesiam, ut sitis ejus doctores et pastores, meique vicarii, habentes potestatem peccata remittendi : unde ad hunc effectum vobis meum Spiritum tribuo.

Per hæc ergo verba, Christus in apostolis sacerdotalem perfecit ordinem et potestatem : nam licet fuerint creati sacerdotes in illis verbis : *Hoc facite in meam commemorationem*, tamen tunc acceperunt tantum potestatem consecrandi. Hic vero accipiunt potestatem simul remittendi peccata, sunt enim hæ potestates disparatæ, et dividi possunt: sicut in ordinatione sacerdotum, alia et alia forma istæ potestates seorsim etiam nunc dantur.

DE ALIIS APPARITIONIBUS.

Septima apparitio fuit, quando Thomæ apparuit.

Octava, quando discipulis piscantibus in mari Galilææ.

Nona, quando in monte Galilææ plus quam quingentis fratribus.

Decima, quando apparuit Jacobo, ut dicit apostolus Paulus.

Undecima, quando apparuit apostolis omnibus in die Ascensionis.

Ibi misit eos prædicare Evangelium omni creaturæ, ut essent testes in omni loco, non solum mortis, sed et resurrectionis ejus, prædicantes non solum Judæis, sed et Gentibus, non solum plebeiis, sed et regibus, tyrannis, et magistratibus, omnisque conditionis, sexus, nationis hominibus, Evangelium Christi ; hoc enim vult dicere, cum dicit : Omni creaturæ. Sic et Petrus accipit quando dicit : « Subditi estote omni creaturæ, sive regi quasi præcellenti, sive ducibus quasi ab eo missis. » Dixerat ergo Christus : « Eritis mihi testes usque ad ultimum terræ ; » quasi dicat : Filii mei estis quos adoptavi. Scholæ meæ estis discipuli, quos instruxi. Estis oves gregis mei quem elegi. Destino ergo vos in universum orbem, ut testimonium perhibeatis de me, qui totius vitæ meæ testes fuistis, doctrinam quam annuntiavi percepistis, exempla quæ dedi vidistis, opera et miracula quæ feci agnovistis : imo et contradictiones quas tuli, tormenta, contumelias, mortem quam passus sum pro salute totius mundi, non ignoratis. Sed et vidistis resurrectionem meam, apud vos toties testatam, et nunc ascensionem videbitis, Spiritumque Sanctum qui in æternum vobiscum manebit, accipietis. Ite ergo, benedictionem meam Patrisque vobis impertior, simulque potestatem increpandi omnes, monendi, docendi, arguendi, cujuscumque status sint, in quacumque sublimitate positi, prædicate illis Evangelium, annuntiate toti mundo hoc bonum nuntium. Quod nuntium ?

1° Quod Filius naturalis Dei factus sit homo, ut homo Deus fieret, et filius Dei.

2° Quod ille mortuus sit pro omnium salute ut omnium mortem tolleret.

3° Quod resurrexit ut vitam eis repararet, et secum omnes credentes resuscitaret.

4° Quod in cœlum jam ascendit, ut locum gloriæ eis præparet.

5° Quod judex ipse iterum venturus sit, a Patre constitutus, ut ab omnibus vitæ rationem exposcat.

6° Quod altera supersit vita, et quidem æterna in pœnis pro malis, in gloria pro bonis. Prædicate ergo hæc, et docete universum mundum, monete ne in his errent, sed ad Deum convertantur: peccata eis remittite, meritorum meorum participes eos efficite, arguite eos, ut vanitatem non ament, perituris bonis non se implicent, sed ad cœlestia aspirent, Dei judicium meminerint, alteramque vitam suspiciant. Hæc omnia continentur in his verbis: *Prædicate Evangelium omni creaturæ.*

7° Vero advertendum sæpius forte Christum apparuisse discipulis quam specificet Evangelium, nam in Actis dicitur per dies quadraginta apparens eis, et loquens de regno Dei. Elegerat quadraginta circiter horas, ut mortem suam certam faceret, sed quadraginta dies, ut resurrectionem suam: quia creditu erat difficilior. Non tamen quadraginta diebus voluit continue cum illis conversari, ne occasio esset existimandi eum ad idem genus mortalis vitæ rediisse, inquit D. Thomas. Voluit enim paulatim dissuefacere discipulos ab aspectu corporis, quod brevi erat relicturus, inquit Justinus. Adde fuisse id conveniens ad fidei probationem, ad spei et charitatis augmentum. Et hic modus accommodatus est statui hujus vitæ, in quo non possunt homines continue frui rebus divinis.

Sed quid est, quod dicitur per illos dies locutus de regno Dei? 1° id verum est, quia licet omnis doctrina redemptionis, durante vita, ad hoc tenderet, ut doceret illos et nos de regno Dei, et ad illud vocaret, et viam ostenderet: tamen a resurrectione sua clarius verisimiliter de illo locutus fuerat, de illius magnitudine et excellentia, de visione Patris et Filii, et Spiritus Sancti, de fruitione divinitatis, de angelorum consortio, de æternitate illius mansionis. Tum quia tunc discipulos relinquebat, et illuc ascendebat: tum quia illi capaciores tunc erant sublimis illius doctrinæ. 2° *Loquebatur de regno Dei*, hoc est, de Ecclesia, quæ sic vocatur in Scripturis. Ipse enim rex ejus est, illam regit per vicarios exterius, per dona et gratias interius, justificando, sanctificando, deducendo ad regnum illud æternum. Loquendo ergo de hoc regno, instruebat eos de hierarchia et ordinibus Ecclesiæ, de summo primatu. Secundo, instruebat eos numerum, formam, materiam sacramentorum, modum ea administrandi, et missæ sacrificium offerendi. 3° Docebat eos præcepta Ecclesiæ servare, jejunia, festa, sanctorum intercessionem, reliquiarum ac imaginum venerationem, et multa similia. Quia cum Ecclesia ab initio hæc omnia servarit magna religione et constantia, recte opinamur illa accepisse a Christo tanquam Ecclesiæ fundatore. 4° His quadraginta diebus dicimus docuisse eos omnem directionem et gubernationem convenientem in Ecclesia, et multa quæ per traditionem habemus.

Unde colligimus contra hæreticos, non omnia quæ Christus Ecclesiæ proposuit, scripta esse, quandoquidem his quadraginta diebus multa ei proposuerit, quæ non extant.

LECTIO VICESIMA SEPTIMA.

DE ASCENSIONE CHRISTI.

Descriptus fuit in prioribus articulis Christus juxta tres facies cherubim apud Ezechielem: nam incarnatio describitur in tertio articulo, juxta quam habet faciem hominis; passio et mors, in quarto, ubi tanquam vitulus fuit immolatus; resurrectio, in quinto, per quam est leo de tribu Juda, qui rugiens vicit mortem, seipsum suscitans. Nunc describitur juxta faciem aquilæ in sublime volantis, in ascensione. Sicut enim aquila provocans pullos suos, et super eos volitans, sic Christus nos ad volandum in sublime per ascensionem suam invitat et docet. Unde proprietates aquilæ Christo ascendenti recte convenire docet D. Maximus.

Quapropter de his Christi mysteriis recte intelligitur illud Sapientis: « Tria sunt mihi difficilia, et quartum penitus

ignoro : viam aquilæ in cœlo : viam colubri super terram : viam navis in medio mari : viam viri in adolescentula. » Sic legendum multi putant. Sensus ergo erit : Difficile esse cognoscere mysterium illud Ascensionis, quo Christus tanquam aquila in cœlum ascendit super omnem creaturam. Difficile quoque esse nosse, quomodo ipse qui elevatus sit in crucem, tanquam coluber et serpens venenosus, postea, in resurrectione, sine vestigio e terra et sepulcro eruperit. Difficile quoque quomodo ejus humanitas inter Passionis fluctus emerserit, tanquam navis in medio mari. Denique quomodo tanquam vir in adolescentula sive Virgine viam sibi fecerit, sine virginitatis diminutione.

His etiam mysteriis consonant quæstiones illæ Sapientis : « Quis ascendit in cœlum atque descendit ? Quis continuit spiritum in manibus? Quis colligavit aquas quasi in vestimento? Quis suscitavit omnes terminos terræ ? » Ad hæc respondetur ex Apostolo : « Qui descendit ipse est et qui ascendit, » scilicet Christus. Ipse etiam continuit spiritum in manibus ; potestatem habens ponendi animam suam, et iterum sumendi eam, quasi spiritum aut animam in manibus haberet. Ipse quoque colligavit aquas, quasi in vestimento ; in veste enim humanitatis suæ omnes passionum aquas sustinuit, et omnia peccata nostra. Denique ipse suscitavit omnes terminos terræ e somno peccati et erroris, seipsum suscitans, et apostolos per universum orbem in ascensione mittens.

1° *Christus, consummato Redemptionis mysterio, ascendit ad Patrem cum triumpho.*

Triumphus iste in hoc consistit, quod ascenderit, angelis cum jubilo occurrentibus, et animabus sanctis subsequentibus.

Olim cum decernebatur triumphus victori, curru triumphali urbem ingrediebatur, et senatoribus occurrentibus, in Capitolium deducebatur, ubi erat arcus triumphalis et triumphantis heroïca facta depicta. Laurum quoque manu gestabat signum victoriæ, sed illam in sinu Jovis ibi deponebat, quasi victoriam omnem ei attribuens. Hæc omnia reperies in Christi ascensu. Primo, ingredietur, curru vectus triumphali, glorioso scilicet corpore, cujus quatuor rotæ sunt quatuor dotes, impassibilitas, agilitas, claritas, subtilitas, quibus velocissime vehitur in sanctam civitatem.

Secundo, occurrunt ei senatores cœlestes angeli, et deducunt ad thronum Patris, ubi ipse laurum sive totam victoriam deponit, ei tribuens, et gratias agens de auxilio humanitati suæ exhibito ad hanc victoriam peragendam.

Tertio sequitur eum captivorum turba quam de inferni faucibus eripuit, eamque Patri offert tanquam primitias, sive primos fructus sanguinis sui. Dicere ergo potest sicut Jacob ad patrem regrediens : « In baculo meo transivi Jordanem istum, et nunc regredior cum duabus turmis. » Ipse in crucis baculo solus Jordanem et passionis fluctus transivit, nunc regreditur cum duabus turmis, una ex angelis est, altera ex hominibus. Vel juxta Augustinum cum duobus populis ex quibus regnum ejus constituitur, Gentibus et Judæis. In die ergo ascensionis cœpit tradere regnum, quod suo sanguine acquisierat Deo Patri, afferens secum primitias ex omni genere et conditione nationis humanæ.

1° Offert primitias ex patriarchis, justum Noë, Abraham patrem fidei, quos consequuntur alii sancti Patres.

2° Ex prophetis, Moysen summum prophetarum, Samuelem a puero electum.

3° Ex sacerdotibus, Aaronem cum aliis levitici generis.

4° Offert primitias ex ducibus populi, Josuë qui populum in terram promissionis introduxit quem alii subsequuntur.

5° Ex regibus, Davidem sanctissimum, Ezechiam piorum regum speculum.

6° Ex martyribus, offert Jeremiam lapidatum, Isaïam serra lignea sectum.

7° Primitias ex virginibus offert, Abelem, Danielem, Joannem Baptistam, qui cum mulieribus non sunt coinquinati.

8° Offert primitias ex pueris, eos qui occisi sunt in nativitate ejus. *Hi enim sunt primitiæ Deo et Agno.*

9° Ex adolescentibus et juvenibus, Babylonios illos pueros, et fortes Machabæos, juventutis decus.

10° Primitias etiam offert ex senibus, Simeonem justum et timoratum, qui senectutis piæ exemplar est et speculum, duxque senum.

11° Primitias offert ex Gentibus, Melchisedech, Job, et similes, qui vitam inculpatam duxerunt.

Denique, primitias ex sexu muliebri offert, Saram, Esther, Annam, quæ fœmineum chorum ducunt.

Primitias ex viduis, Judith viduarum gloriam.

Vides ergo quomodo tunc cœpit tradere regnum Deo Patri sanguine suo acquisitum? Sed et indesinenter tradit, donec integrum in consummatione sæculi offerat, juxta id quod dicit Apostolus : « Deinde finis cum tradiderit regnum Deo et Patri, cum evacuaverit omnem principatum et potestatem et virtutem. » Cum scilicet præsentaverit omnes electos Deo suo, finis mundi erit, et finis hominis ad quem creatus est, et tunc cessabit omne dominium, et humanum et angelicum, cessabitque omnis dispensatio quæ fit per angelicos principatus. Non erimus amplius sub angelis tanquam tutoribus, qui nobis nunc præsunt, et dirigunt in statu hujus viæ tanquam pueritiæ, sed immediate tunc Deo erimus subjecti, et totum corpus Christi mysticum erit plane Deo subjectum, et per omnia obtemperans capiti suo Christo Filio Dei, ut sit Deus omnia in omnibus. Ita Apostolus qui eodem loco dicit : « Qui descendit, ipse est et qui ascendit, ut adimpleret omnia. »

Quomodo ascendit, ut adimpleret omnia ?

1° Quidem, ut adimpleret omnia de se scripta et prophetata, quorum ultima sunt descensus ad inferos, et ascensus in cœlos, ut et sic perfecte concluderet peregrinationem suam, et opus redemptionis nostræ, cujus finis et terminus est Ascensio Christi et nostra in cœlos, hæc est enim felix clausula totius itinerarii Filii Dei, ut ait D. Bernardus. Nunc vero adimplevit omnia, inquit idem, quia natus est inter homines, et cum hominibus conversatus, ab hominibus et pro hominibus passus et mortuus, resurrexit, ascendit, sedet ad dexteram Dei : « Agnosco tunicam desuper contextam per totum, quam superna illa mansio clausit, ubi adimpletus est, et adimplevit omnia Dominus Jesus Christus. » Ita ille.

2° Ut adimpleret omnia cœlestia, terrestria, inferna, sua potentia, majestate, gloria, victoria replens, et in imo, in medio, in summo mundi spatio possessionem capiens, ac virtutem suam declarans. Unde iterum Bernardus : « Restat, Domine Jesu, ut qui te terræ, maris et inferorum Dominum probasti, ut ascendas per medium aeris super omnes cœlos : ex tunc probabitur, quia Dominus universorum tu es, quia omnia in omnibus adimplevisti, et jam tibi perfecte debebitur, ut in nomine tuo omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia tu es in gloria et dextera Dei Patris. »

3° Ascendit ut adimpleret omnia, totum scilicet orbem, et omnia regna implens sua fide, cultu, religione, totam Ecclesiam omnibus gratiarum donis et charismatibus, per missionem Spiritus Sancti, dum « ipse dedit quosdam apostolos, quosdam prophetas, evangelistas, pastores, doctores, ad consummationem sanctorum, in ædificationem corporis Christi, » inquit ibidem Paulus.

Denique ascendit, ut adimpleret omnes electorum angelorum et hominum sedes ac numerum compleret, quod jam inchoat ex omni genere hominum secum ad illas sedes vehens : Patri, ut diximus, hos primos sanguinis sui fructus offerens, hanc inferorum prædam. Ecce ascensus triumphantis.

DESCRIPTIO TRIUMPHI CHRISTI IN ASCENSIONE.

Ex Isaia per modum dialogi inter Christum et Angelos.

Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra, formosus in stola sua, gradiens in multitudine virtutis suæ?

Sancti Patres per *Edom* et *Bosra*, intelligunt mundum et Judæam incredulam e qua Christus victor ascendit. Bosra, civitas est in Edom sive Judæa, et significat *vindemiam*, Edom significat rufum. Est ergo allusio ad nomina. Introducit itaque interrogantes angelos cum admiratione : Quis est ille, qui quasi miles victoriosus, cruentatus sanguine, non tam suo quam hostium, cum fortitudine ascendit?

Tinctis vestibus de Bosra, inquit, id

est : Venit de vindemia et torculari, quia habet vestes suas rubro musto tinctas.

Formosus in stola sua, sive decorus in veste sua, paludamento quodam regio amictus et fulgidus.

Gradiens in multitudine virtutis suæ, hoc est, incedens imperatorio gradu, potenti et magnifico, ipso solo gressu præ se ferens vires validas, animum heroïcum : « Ascendebat, inquit Augustinus, cruoris rubore perfusus, a trophæis victricibus laureatus. Viderunt cœlites cuncti speciosum vulneribus Christum, spolia castris tyrannicis reportata, et admirantes fulgentia divinæ virtutis vexilla, talibus concrepant hymnis : « Quis est iste rex gloriæ? » Respondet Christus : « Ego qui loquor justitiam et propugnator sum ad salvandum.» Quasi dicat : Vos interrogatis quis sit iste revertens de prælio, e terra hostili, tantam præ se ferens majestatem? Ego sum justus hostium meorum vindex et fortis populi mei propugnator et Salvator. Ego sum qui justam sententiam profero contra tyrannum diabolum, opprimentem populum meum, et eam juste et fideliter exequor, deturbando eum sua tyrannide, et populum meum potenter liberando. Unde et in Apocalypsi Christus dicitur *fidelis et verax, qui cum justitia judicat et pugnat.* Iterum interrogant : « Quare ergo rubrum est vestimentum tuum sicut calcantium in torculari? » id est: Si tu es ille justus et Salvator, quare rubricatas habes vestes et sanguine tinctas? Salvatorem enim magis decet candida vestis, utpote innocentiæ et misericordiæ ac gloriæ index, quam rubra et sanguinea. Hinc Hieronymus : « Unde carnem tuam niveam et virgineam, o Christe, o Agne immaculate, cruentasti? Unde sanguine rubricasti? Magis enim tibi clementia convenit, quam crudelitas, magis candor quam cruor. » Respondet Christus : « Torcular calcavi solus, » id est: Recte dicite me ex torculari venire, ego enim pressi non uvas, sed hostes meos, et aspersus est sanguis eorum tanquam humor rubeus expressus per torcular, super vestes meas, et quidem cruentam illam victoriam solus mihi peperi, nemo in pugna adjuvit me, dum hostes meos conculcarem.

Torcular in Scriptura significat vehementem oppressionem et stragem, qui enim eam subeunt sunt quasi uvæ, quæ premuntur : *Torcular calcavit Dominus Virginis filiæ Sion,* hoc est, gravissimo supplicio pressit Hierosolymam.

Adverte ergo, quod Christus hic directe non loquitur de sanguine suo, sed de sanguine hostium, diaboli scilicet, peccati et mortis : non quod hostes hi sanguinem habeant, sed per sanguinis effusionem non aliud significat, quam plenam de hostibus victoriam, inquit Hieronymus, quia multus sanguis solet in victoria fundi.

Per torcular tamen etiam intelligi potest crux et passio Christi, cum Tertulliano, Cypriano, Cyrillo, Ruperto et aliis; quia per passionem vestis ejus cruentata fuit, caro ejus aspersa sanguine uvæ de qua dicitur : « Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uvæ pallium suum. » Hic sensus indirectus est, et sic debet aptari : quod scilicet passio fuit torcular quo dæmones pressi et calcati sunt, fuit enim crux instrumentum victoriæ Christi, quo censetur sanguinem eorum fudisse, sive victoriam contra eos obtinuisse : nam vulnera cœlo intulit, tanquam victoriæ trophæa, et æternum servabit.

Unde Joannes vidit eum post resurrectionem : et vestitus erat veste aspersa sanguine, quia caro ejus adhuc nunc rubicunda est cicatricibus. Ad hunc ergo sensum dicit Gregorius : Torcular calcavit solus, quia solus torcular in quo calcatus est calcavit, cum sua potentia eam quam pertulit passionem vicit, et ex morte cum gloria surrexit.

Vultis scire, o angeli, quis sit ille triumphator, qui venit de Edom, de terra nostra sterili, de fæce hominum miserorum et peccatorum?

1. Ille est primogenitus mortuorum, « et princeps regum terræ, qui dilexit nos et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. »

2. Ille est qui dicit : «Ego sum primus et novissimus, et fui mortuus, et ecce sum vivens in sæcula sæculorum, et habeo claves mortis et inferni. »

3. Ille est triumphator qui vocatur « Fidelis et verax, et cum justitia judicat, et pugnat, et in capite ejus diademata, et nomen habet quod nemo novit nisi ipse. »

Sed vultis scire cur rubeus ascendat? quia venit de vindemia et torculari.

4. Ipse qui lavit in *vino stolam suam et in sanguine uvæ pallium suum.* Ipse

est Agnus in cujus sanguine omnes sancti *laverunt stolas suas*.

5. Ipse est Agnus qui occisus est, et propterea « dignus accipere honorem et gloriam, et benedictionem ab omni creatura quæ sub cœlo est, et super terram, et sub terra, » in sæcula sæculorum.

6. Ipse est qui non habuit speciem neque decorem : sed nunc *formosus est in stola sua* : fœdus in morte, pulcher in resurrectione; infirmus et vilis in passione, nunc fortis et potens in spoliis in ascensione. Ipse ergo adhuc rubeus est, quia signa mortis retinet rubicunda vulnera, victoriæ suæ trophæa : *candidus est et rubicundus*. Candidus ex Virgine, rubicundus a cruce; candidus ob gloriam divinitatis, rubicundus ob vestem humanitatis; candidus ob innocentiam, rubicundus ob charitatem; candidus ob misericordiam, rubicundus ob justitiam.

DESCRIPTIO SIMILIS EX PSALMISTA.

Ecclesia quoque ex psalmo 23 hunc triumphum indicat in sua cæremonia, quando in die Palmarum solemnem processionem instituit cum palmis, victoriæ signo. Tunc sacerdos personam Christi gerens, ecclesiæ fores pulsans baculo crucis, tertio inclamat: *Attollite portas, principes, vestras, etc.* Et intus tres chori a se invicem dissiti, unus juxta januam, alter in medio ecclesiæ, tertius juxta altare, interrogant altiori semper voce : *Quis est iste Rex gloriæ?* Ubi significantur tres angelorum hierarchiæ, admirantes virtutem hujus regis super omnes angelos ascendentis, et choris angelicis imperantis. Licet enim non ignorarent Christum, etiam ut hominem, regem esse civitatis suæ, tamen indicant non fieri sine totius naturæ magna admiratione, quod ita terrenum corpus supra omnes cœlestes spiritus cum imperio conscendat, et sic exaltetur admirabili modo terra supra cœlum, homo supra angelum, pulvis usque ad Deitatis solium.

Hinc ergo Christo ascendenti quatuor tituli eximii tribuuntur, ob potestatem, qua Satanam, mortem et infernum profligavit. Primo, dicitur *Fortis*, quia ingentes labores fortiter toleravit toto vitæ tempore, et ingentes cruciatus exantlavit toto tempore passionis, infracto animo, omnia sustinens, nemine adjuvante, qui nec ullam consolationem, aut a Patre, aut a Matre, aut ab angelis, aut a discipulis, aut ab ulla creatura admisit, ab eo tempore quo hortum est ingressus, usque ad spiritus emissionem. Hinc dicit : *Torcular calcavi solus*.

Secundo, dicitur *Potens in prælio*, quia in sua passione fortem alligavit et viribus spoliavit, et sæpius cum Satana prœliatus eum semper devicit, ut late supra dixi.

Tertio, dicitur, *Dominus virtutum*; Hebræa habent, *Dominus sabaoth*, sive *exercituum*, quod nomen sæpissime in prophetis tribuitur Deo, nec est commune diis per participationem, ut notat Bellarminus, sed proprium soli Deo summo; tum quia continet nomen quatuor litterarum soli Deo vero proprium, tum quia vere solus Dominus exercituum est, propter exercitus innumeros et potentissimos angelorum, et quia omnes creaturæ ei militant, sive in cœlis, sive in terra, sive sub terra. Cœli, astra, elementa, animalia, homines, ei tanquam summo Imperatori obediunt. Sunt exercitus ejus et vires, ignis, grando, nix, glacies, quæ faciunt verbum ejus, et pugnant ad imperium ejus. Armat enim suas creaturas contra sibi rebelles, per vilia etiam animalia, ranas, muscas, domat regna et reges, ut patet ex Pharaone.

Quarto, dicitur *Rex gloriæ*, quia sine ejus merito et gratia nulli obtingit gloria, et quia ipse eam largitur quibus vult : et quia in ejus visione gloria consistit; et quia rex est cœlestis Jerusalem, regionis illius lucidæ et gloriosæ.

Ex his collige Christum ascendisse propria virtute, tum ipsius divinitatis, tum ipsius humanitatis : quia corpus Christi gloriosum a dotibus suis virtutem habebat sibi insitam, qua ascendit et jam sine aliquo mysterio. Non ergo sicut Elias angelico vectus est ministerio, aut sicut Enoch raptus, aut sicut Habacuc translatus, sed gradiens in virtute sua. Comitati quidem sunt angeli, sed tamen ope eorum non fuit adjutus, verum ho-

noris gratia ab eis deductus est. *Sic honorabitur, quem rex voluerit honorari.* Quomodo ergo deductus? Quo honore?

1. Tanquam bellator triumphans ad coronam victoriæ : « Data est ei corona, et exivit vincens ut vinceret. »

2. Tanquam David, qui cum jubilo deducitur revertens a cæde Goliath : « Percussisti, Christe, caput de domo impii, maledixisti sceptris ejus. »

3. Tanquam Joseph, qui clamante præcone secundus a rege declaratur : « Vere filius accrescens Joseph noster, filius accrescens et decorus. »

4. Tanquam rex, qui inauguratur, et ad thronum deducitur : « Ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus. »

5. Tanquam pontifex summus, qui magnifice intrat ad Sancta Sanctorum : « Habemus pontificem Jesum qui penetravit cœlos. »

6. Tanquam arca fœderis, cum jubilo ad templum ducta Salomonis : « Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ. »

7. Tanquam judex supremus, ad sedem judiciariæ potestatis : « Judicabit in nationibus, implebit ruinas. »

8. Tanquam Sponsus, procedens ad thalamum æternæ festivitatis : « Veni, ostendam tibi sponsam uxorem Agni. »

Utinam possimus hujus triumphatoris, hujus regis, hujus sponsi transeuntis gloriam contemplari cum Moyse in foramine petræ! in quale et nos jubilum erumperemus! Sed forte luctus potius nos decet filios sponsi, a quibus, et Pater, et sponsus aufertur, ita ut luctus clamare nos faciat cum Eliseo : « Pater mi, Pater mi, currus Israël, et auriga ejus! » Verum pro salatio, *pallium suum* nobis reliquit, sacrum pignus corporis sui, per quod possumus Jordanis fluctus transmittere, hujus mundi undas calcare, et in Hierusalem cœlestem pertingere. Reliquit et Spiritum duplicem, Spiritum Sanctum, omnis gratiæ et consolationis auctorem, et mirabilium omnium operatorem. Exultemus ergo in ejus ascensione, et dicamus ei : « Exaltare, Domine, in virtute tua, cantabimus, et psallemus virtutes tuas. » Jam satis descendisti humiliando te in terra : usque ad mortem, immo usque ad infernum descendisti per Patris obedientiam. Alius debetur locus corpori tuo glorioso, terra locus nimis vilis est. Incipe igitur nunc exaltari. Cape imperium, non tantum in terra, mari et in feris, sed et in aëre, et in cœlo. *Exaltare,* inquam, *virtute tua,* non enim egens aliena ut Enoch et Habacuc, ut Elias, sed propria id potes, quam possides non solum ut Deus, sed etiam ut homo, dono agilitatis, quo corpus movere potes quocumque volueris. Interim *cantabimus et psallemus virtutes tuas,* potentiam, et fortitudinem, quam ostendisti vincendo diabolum, destruendo mortem, spoliando infernum, triumphando de omnibus hostibus, ascendendo in cœlum, mittendo Spiritum Sanctum, implendo doctrina, donis, et miraculis totum mundum.

2° *Circumstantiæ omnes ascensus Christi non sunt sine mysterio, tempus, modus, locus.*

1° Quantum ad tempus, ascendit circa meridiem. Hoc indicat Lucas in Actis dum dicitur, quod Christus antequam ascenderet, cum discipulis comedit. Et Marcus dicit apparuisse undecim recumbentibus. Non est autem verisimile recubuisse multo ante meridiem. Unde teste Suarez, aliquibus locis est consuetudo, hora diei duodecima usque ad primam, publicæ solemnique orationi vacare in memoriam ascensionis dominicæ.

Hoc idem docet Augustinus tractans illud Psal. : *Vespere et mane et meridie narrabo et annuntiabo, et exaudies vocem meam :* « Vespere, inquit, Dominus in cruce, mane in resurrectione, meridie in ascensione. Enarrabo vespere patientiam morientis. Mane annuntiabo vitam resurrectionis, orabo ut exaudias meridie sedens ad dexteram Patris. » Sicut ergo sol meridiano tempore cœli culmen conscendit, ita sol gratiæ Christus meridiano tempore in supremam ascendit cœlorum altitudinem, ut nemo se abscondat a calore ejus, sed lucis et gratiæ suæ radios quoquoversum diffundat. Item sicut post meridiem olim ejectus est Adam e paradiso, ita statim a meridie ingressus est secundus Adam paradisum cœlestem, viamque filiis Adæ aperuit.

2° Quantum ad locum ex quo ascendit, mons fuit Oliveti juxta Jerusalem, *Sabbati habens iter,* inquit Lucas, hoc est tantum distans, quantum itineris Judæis licebat facere in die Sabbati : illud autem erat spatium mille pedum, juxta Hieronymum, sive mille passuum, juxta Bedam.

Elegit vero Christus hunc montem, quia ibi voluit triumphum gloriæ ascen-

dendo inchoare, ubi exorsus fuerat passionis suæ humiliationem. Hinc et ibidem, juxta aliquos Antichristus elevabitur tanquam Deus, dicens se Filium Altissimi, sed cum confusione dejicietur, et confringetur imperio Christi et ministerio angelico, ut infra dicemus.

Ex hac ascensione secuta sunt ibi multa miracula. Nam ultima Christi vestigia humo ita impressa fuerunt, ut, licet terra a fidelibus devotionis gratia raderetur, semper tamen pristinam recuperabant formam, de quibus olim videtur Zacharias prophetice locutus : « Stabunt pedes ejus supra montem Oliveti, qui est contra Jerusalem ad Orientem. » De illo quoque loco verum est illud Psalm. : « Adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus. »

Hæc vestigia post septingentos annos eodem statu perseverasse testatur Beda : addens festivitatem Ascensionis singulis annis divinis prodigiis ibidem fuisse decoratam. Missa enim peracta, validi flaminis procella desuper convenire consueverat, et omnes qui in ecclesia erant, in terram prosternere : tota ea nocte ibi lucernæ ardebant, ut non illustrari tantum, sed et ardere, mons et supposita loca viderentur.

Sed et hoc prodigiosum ibidem erat, quod cum ecclesia in cujus medio sunt vestigia, pulcherrimo opere conderetur, summum tamen cacumen, propter Dominici corporis meatum, nullo modo contegi et concamerari potuit, sed transitus ejus a terra ad cœlum usque patebat apertus, inquit Hieronymus.

3° Quantum ad modum, ascendit Christus elevatis manibus benedicens apostolis.

Hanc benedictionem Tertul. putat Christum fecisse cancellatis manibus, sicut Jacob benedicens Ephraïm et Manasse, filios Joseph.

Nazianzenus vero putat extendisse manus, sicut fecit Moyses in monte. Aliqui recentiores dicunt Christum signum crucis in aëre formasse et exinde manasse morem in Ecclesia benedicendi per crucis formationem et signum. Ita Gretserus.

Unde hanc repræsentat benedictionem illa quæ populo datur a sacerdote in fine missæ. Sicut et vox illa : *Ite, Missa est*, repræsentat verba angelorum ad apostolos, quibus dimissi sunt ex hoc loco, dum dicunt eis angeli: *Viri Galilæi, quid statis? etc.* Quibus auditis reversi sunt cum gaudio in Jerusalem, sicut et populus relata gratiarum actione revertitur. Hanc autem benedictionem specialiter Lucas exprimit præ cæteris, quia susceperat describendum sacerdotium Christi; sacerdotis autem est benedicere, sive bona precari populo, juxta id quod dicitur, Levit. 9 : *Aaron extendens manum benedixit.* Sic et Ozias benedixit Judith. Exinde etiam probat Paulus sacerdotium Melchisedech et eminentiam supra Abraham, quia minor a majore benedicitur.

Sed petes, quem effectum habuit hæc benedictio?

Primo, fuit signum veri amoris et paternæ protectionis.

Secundo, fuit signum efficacis auxilii, virtute crucis in universum orbem descendentis : hac enim manuum elevatione universum orbem censetur benedictione quadam locupletasse, et diaboli manum toto orbe extensam, inefficacem et irritam reddidisse.

Tertio, benedictionem dedit apostolis, quos in universum orbem prædicaturos mittebat. Sic enim et ei, qui prædicationis assumit officium, solet benedictio dari. Ascendit vero in nube, quia illa solet esse ministra in rebus divinis, divinam indicans majestatem : *Thronus meus in columna nubis*, inquit Sapientia. Gloria Domini sæpe apparuit in nube.

In nube deduxit Hebræos : legem dedit in nube : Moysis tabernaculum et Salomonis templum, cum absolutum fuit, nube implevit Dominus ; in nube pro populo pugnavit.

Hæc nubes designari potuit in illa visione Eliæ, per quam vidit post longam sterilitatem, quando cœlum jam tribus annis clausum fuerat, « nubeculam ascendentem, habentem vestigium quasi hominis. »

Et hæc nubecula ascendebat de mari, eratque signum abundantis pluviæ venturæ. An non putas ibi ascensionis dominicæ fuisse symbolum? Ascendit ipse de mari hujus sæculi in nube, promittens abundantem gratiæ pluviam in universam terram descensuram per Spiritus Sancti dona, per illum enim Spiritus Sanctus imbrem, orbem totum irrigavit, de quo iterum infra latius.

Hanc quidem nubem putat Medina solum fuisse splendorem quemdam, quem corpus Christi jam cœlo propinquius generabat, cujus similitudinem perspi-

cimus, inquit, in cœlo, in ea quæ vocatur via lactea, quod etiam dixit Cajetanus. Sed nihil vetat dicere fuisse veram nubem, cum sic etiam loquatur Scriptura, et ut diximus, illa symbolum sit magnificentiæ Dei, sæpe adhibita in ejus mysteriis, unde et in transfiguratione nubes adfuit.

3° *Profuit Christi ascensio ad fidei, spei et charitatis augmentum.*

1° Quantum ad fidem, subtracta Christi præsentia, illa crevit in discipulis; quamdiu enim cum Christo fuerunt, modicæ fidei extiterunt, illo autem ascendente, ita fuit firmata, ut nulla vis tyrannorum eam potuerit infringere.

Dicebat Habacuc : *Elevatus est sol, et luna stetit in ordine suo.* Quod divus Gregorius sic explicat : « Quis, solis nomine, nisi Dominus, et quæ, lunæ nomine, nisi Ecclesia designatur? Quousque enim Dominus ascendit, sancta Ecclesia adversa omnino formidavit : at ejus ascensione roborata, aperte prædicavit quod occulte credidit. » Ita ille. Elevato itaque sole justitiæ, luna sive Ecclesia stetit in splendore suo, in fidei lumine et firmitate. Sicut enim sol quo magis a luna distat, clarius in ipsam lumen suum diffundit, et directius eam illuminat (quando enim luna decrescit, tunc in conjunctione solis esse dicitur, et quando plenilunium est, tunc longius abest), sic quando sol Christus cum luna Ecclesia conjunctus fuit, de fidei lumine non ita plene participavit, sed illo longius recedente, velut fidei plenilunium fuit, abundante luce, in Christi Ecclesia. Et iterum, sicut sol quo sublimius elevatus est, eo ardentioribus radiis totam terram illuminat, ita Christus in hac elevatione, totum orbem gratiæ suæ radiis illustrat.

Idem dixit D. Leo : « Fidem, inquit, Ascensione Domini auctam et Spiritus Sancti munere roboratam, non vincula, non cruces, non carceres, non exilia, non ignis, non laniatus ferarum, nec exquisita supplicia terruerunt. Pro hac fide per universum mundum, non solum viri, sed etiam teneræ virgines, usque ad effusionem sanguinis decertarunt.

Idem descripsit David toto psalmo 92. « Dominus, inquit, regnavit, decorem indutus est, indutus est fortitudinem, et præcinxit se. » Christus in resurrectione et ascensione indutus est decorem gloriosi corporis, ornatus fortitudine sive potestate illi data in cœlo et in terra, et præcinxit se ad propagandum regnum suum per apostolos usque ad fines terræ.

Etenim firmavit orbem terræ, quia variis motibus a dæmonibus agitatum mundum, dum homines variis diis serviebant, firmavit ac stabilivit in una ac vera religione et fide.

Et tunc *elevaverunt flumina vocem suam et fluctus suos* : ubi significatur magnitudine persecutionis Judæorum et paganorum adversus Christi regnum : cœperunt enim elevare Judæi voces suas adversus Evangelium, et ubique ei contradicere ; immo fuerunt tunc *mirabiles elevationes maris* contra Christi regnum. Per quas elevationes intelligere possumus persecutiones Neronis, Domitiani, et aliorum imperatorum.

Sed mirabilis fuit Dominus in altis habitans, qui de omnibus persecutoribus victoriam reportavit, et invitis omnibus regnum suum per omnem terram propagavit. Unde subditur :

Testimonia tua credibilia facta sunt nimis : quia testimonia Christi per apostolos in orbem delata, facta sunt credibilia, ob signa et prodigia apostolorum, et ob multa alia, quæ christianam fidem faciunt omnino credibilem, ut nemo possit eam nisi temere rejicere, postquam eam audierit a Christi præconibus. Tandem addit : *Domum tuam decet, Domine, sanctitudo in longitudinem dierum;* hoc est, Ecclesiam tuam in qua talia testimonia continentur, oportet sanctam esse et inviolabilem conservari usque ad mundi consummationem, ut portæ inferi nunquam prævaleant adversus eam. Debent et eam ut sanctam omnes venerari : et qui in ea sunt, sanctitati doctrinæ tuæ et testimoniorum tuorum sanctis moribus respondere.

Hæc ergo omnia declarant, quomodo fides in Ecclesia firmata fuerit et aucta Christi in cœlos ascensione. De qua re etiam agit totus Psal. 46 : *Omnes gentes, plaudite manibus.* Lege et expende illum.

2° Quantum ad spei nostræ incrementum, profuit ascensio. Dum enim humanam nostram naturam in cœlo Christus collocat, dat nobis spem illuc perveniendi. Unde Michæas dicit : *Ascendet pandens iter ante eos rex eorum*, quasi dicat Christus rex ascendet in cœlum, et secum suos vehet, viamque aperiet quo nullæ animæ ante pervenerunt, quia in sanguine suo omne impedimentum ad

cœlum submovit. Nemo enim antea poterat ingredi, propter generale decretum quo, a peccato Adami, cœlum clausum erat, donec is veniret qui omne debitum Adæ persolveret. Quod quidem decretum adumbratum fuit in flammeo gladio paradisum custodiente ut nemo ingrederetur, nec Adam, nec posteri ejus.

Sic ergo omnes morientes ante Christum non in paradisum Dei ascendebant, sed in inferioribus terræ locis detinebantur: ita ut Abel, imo et ipse Baptista ibi ageret. Christus ergo ascendens abstulit gladium flammeum custodientem paradisum, cujus flammam et aciem in corpore et sanguine suo extinxerat: hoc est, abstulit impedimentum totius naturæ, quia ipse debitum pro peccato persolverat. Ipse est qui habet clavem David, qua et cœlum aperiat. Ipse est Josue, cui mandatum est, ut populum præcedat, et in terram promissionis introducat. Itaque spes nobis est illuc quoque intrandi, quia quo præcessit gloria capitis, eo spes vocatur et corporis: et Christi ascensio, nostra est provectio, inquit Leo. Immo vero in ipso ascendimus, et jam paradisi possessionem cœpimus, juxta id quod dicit Apostolus: *Consedere nos fecit in Christo in cœlestibus.* Nam quos virulentus inimicus primi habitaculi felicitate dejecit, eos sibi corporatos Dei Filius ad dexteram Patris collocavit.

Jam ergo paradisi possessores firmati sumus; jam cœlorum in Christo superna penetravimus, ampliora adepti per Christi gratiam, quam per diaboli amiseramus invidiam. Similiter Augustinus: « Ubi portio mea regnat, ibi me regnare credo; ubi caro mea glorificatur, ibi gloriosum me agnosco. Ubi sanguis meus dominatur, ibi dominari me sentio. Et licet peccator sim, de hac communi gratia non diffido. » Itaque sicut, quando soli capiti corona imponitur, totus homo coronatur, sic nos in Christo coronamur et glorificamur: nam propter unitatem qua caput nostrum est et nos corpus ejus, cum ascendit in cœlum, nos ab illo non separamur; non nobis invidet cœlum, sed quodammodo clamat: Mea membra estote, si vultis etiam ascendere.

Hæc quidem spes ex eo firmatur, quod ascenderit ut causam nostram agat et assistat vultui Dei pro nobis, ostensione vulnerum placans Patrem et manum nobis porrigens, ut post se trahat et ad ascendendum auxilietur nobis. Quid ergo times, o homo! « Ascensor cœli auxiliator tuus est. Beatus vir cujus est auxilium ab eo, disponet ascensiones in corde suo, benedictionem dabit ei, ut ascendat de virtute in virtutem, donec videatur Deus deorum in Sion. » Si ergo voluerit homo manum ei porrigere, auxilium ejus sentiet, et postea feliciter canet: « Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me, Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum. »

Advocatum ergo ibi habemus, inquit Bernardus, qui fideliter salutis nostræ negotia pertractabit: unde securum habemus accessum, ubi Mater stat pro nobis ante Filium, Filius ante Patrem. Mater pro te ostendit Filio pectus et ubera, Filius Patri latus et vulnera. An poterit esse repulsa, ubi tot sunt charitatis indicia?

3° Profuit Ascensio quantum ad charitatis perfectionem. Ipse enim Christus in cœlo existens, illuc desideria et corda trahit. Numquid ubi thesaurus noster est, ibi et cor nostrum? Et ubinam est thesaurus noster, nisi absconditus in Christo? Ibi ergo debet esse et cor nostrum. Trahit illud ad se Christus in vinculis Adam, in funiculis charitatis, ita ut animæ multæ optaverint cum Apostolo dissolvi, et esse cum Christo. Unde beatus Gregorius vocat corda sanctorum thalamos sponsi: « Thalami, in Ecclesia sunt illorum corda, in quibus animæ per amorem sponso invisibili conjunguntur, ut ejus desiderio mens ardeat, et nulla jam quæ in mundo sunt, concupiscat. »

Hinc Apostolus, postquam Christus ascendit, dicit nos debere quærere quæ sursum sunt, nos debere sapere cœlestia per verum affectum, gustum et desiderium, et illa quærere tota cordis intentione, quia cor nostrum debet esse apud Christum. Quem si non possumus sequi corpore, sequamur vel saltem corde, donec dies promissus advenerit; et ita ex peccatis debemus scalam quamdam conficere, ea calcando, ut dicit Augustinus, quia sola hæc sunt vincula quibus impedimur ad ascendendum.

« Sequamur, ergo, dixit Bernardus, fratres, sequamur Agnum quocumque ierit, sequamur patientem, sequamur et resurgentem, sequamur multo libentius et ascendentem, levantes corda ad illam,

in qua regnat, gloriam Dei Patris. »

Vis videre miram charitatem ascendere cupientis? hanc tibi exhibebit in nobili Bernardinus Senensis. Nobilis ille multo interiori fervore a Deo impulsus fuit ad visitandum loca sacra in Oriente, et, ut digne hoc iter aggrederetur, confessus est et communionem corporis divini accepit. Illuc ergo pertingens, visitavit singula loca quodam ordine, prout potuit. Primo Nazareth, ubi ferventer contemplatus est Dei bonitatem in incarnatione relucentem; deinde Bethleem, Jordanem, desertum, et cætera loca, in quibus singulis aliquod mysterium vitæ Jesu cum pietate maxima coluit. Tandem Calvariam conscendit, Christum ibi extensum sibi repræsentans, et velut columba in vulneribus ejus gemens; visitato quoque sepulchro, finaliter redit in montem Oliveti, ex quo Christus ascenderat. Ibi vestigia Salvatoris osculis et lacrymis rigat, et, suspirans, ad Christum inclamat: « O suavissime Redemptor, cum jam non habeam amplius ubi quæram te in terra, cor meum in cœlum te sequi desiderat; trahe ergo illud ad te, trahe hanc animam de carcere hoc, ut in monte gloriæ te sequi possit, et tibi æternum conjunge. » Et subito, Domino desiderium ejus implente, egressa est anima et ex eodem loco ad amorem suum evolavit.

Sit tibi in exemplum. Secutus est Agnum nascentem, jejunantem, patientem, resurgentem, ascendentem, et nunc in æternis illis montibus sequitur illum quocumque ierit.

Audi et aliud. In nostra hac Olysippi civitate fuit quædam puella, admodum tenuis, solitaria, humilis, et parentibus obediens. In morbum hæc incidit per novem menses, eumque pertulit maxima patientia Et cum sola esset, audiebatur dicens crucifixo quem apud se habebat: « Domine, quando de hoc carcere me erues, quando tua fruar pulchritudine? » Quapropter Christus, innocentiæ puellæ amator, ei apparens, promisit fore eam voti compotem ipso die gloriæ Ascensionis. Hujus diei vesper advenerat, cum quædam ei valde familiaris ridens dixit: En quomodo decepisti nos dicens te migraturam ipso Ascensionis die? Ad id ægra nihil respondit. Die autem postero nescio quid suo confessario misit, ei valefaciens antequam ad suum sponsum proficisceretur, statim etiam matrem vocavit, et nonnullas reliquias ei tradidit, nutrici quoque jussit ut novum indusium sibi ferret, et duos nummos aureos solvi voluit. Quibus dictis, ubi meridiei hora advenit, crucifixum una manu cepit, altera cereum; quibus armis instructa, moriendi iter est ingressa, et, devota crucifixo verba pronuntians, vix animam efflaverat, cum horologium horam post meridiem significavit, qua Salvator cœlum ascendit.

LECTIO VICESIMA OCTAVA.

DE JUDICIO.

1° **Certum est esse aliquod particulare** judicium singulorum in morte. Hoc asserit Ecclesiasticus dicens: «Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique juxta vias suas, et in fine hominis, denudatio operum illius. » Unde anima quæ nihil habet tunc purgandum, statim assequitur beatitudinem, juxta illud: « Si terrestris domus nostra dissolvatur, habemus non manufactam æternam in cœlis; » si vero in peccato mortali discedat, detruditur in gehennam; patet de epulone.

Hoc judicium etiam a Christo exercetur ut homine. Quod non est intelligendum quasi veniat ad singulos morientes, loquendo de reali ejus descensu. Non etiam intelligendum quasi animæ statim præsententur Christo in cœlis, nam id de animabus damnatis non est verisimile. « Nihil coinquinatum ingreditur in illam civitatem. »

Dicendum ergo animam in ipso instanti mortis intellectualiter elevari ad audiendam sententiam judicis, quæ fit per intellectualem locutionem, vel illuminationem. Hoc ergo volunt Patres, dum dicunt animas præsentari ad tribunal judicis, et sic intelligendi sunt aliqui dicentes Christum venire in morte

uniuscujusque. Non enim intelligendum secundum præsentiam localem, sed secundum efficaciam per quam anima agnoscit sortem suam et ex vi cujus statim tendit in locum sibi debitum. In hoc sensu interpretandi sunt textus sequentes : « Videbunt in quem transfixerunt. — Serva mandatum... usque in adventum Domini nostri Jesu Christi. — Vigilate, quia nescitis qua hora Filius hominis veniet ; » et Innocens affirmans omnem animam visuram Crucifixum priusquam egrediatur a corpore.

In illo ergo puncto mortis anima intelligit imperium judicis, et in eodem puncto rapitur in cœlum vel descendit in infernum. Ratio est quia solum in illo puncto anima est capax præmii vel damnationis. Hinc ergo intellige quomodo a momento pendet æternitas; intellige quoque quomodo formidabile sit illud, ad quod anima suspensa tremit in agone existens, nesciens quam momento isto initura sit viam. Conscientia eam pungit, et corpus ad corruptionem sese disponit, et ipsa horret, brevi momento vel inferorum vel cœli hospes constituenda. Unde et sanctissimi tunc trepidaverunt.

Arsenius tanto timore correptus fuit ut discipuli testes sanctitatis ejus dicerent: « Et tu, pater, trepidas ! » At ille: « Non est novus hic timor, o filii ! quamdiu vixi, hunc diem timui. »

B. Agatho cum tunc etiam trepidaret, et rogarent discipuli causam : « Quia, inquit, o filii, alia sunt Dei, alia hominum judicia. » — Attende ergo, o homo, quid hora illa, qua candelam accensam in manu gestabis trepidus, velles fecisse. O hora, o momentum ! Quam longam trahis catenam et cumulum miseriarum, vel quam amplam felicitatem pacis et gaudiorum cumulum !

Lignum si ceciderit sive ad austrum, sive ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. Lignum non potest in perpetuo virore esse, sed aliquando debet cadere, et ubi cadit semel, ibi manet. Sic homo non potest perpetuo vivere, necesse est ut aliquando cadat, sive senio, sive morbo, sive ferro. Electi et reprobi cadunt, sed non in eamdem partem, quamvis utrique ad æternitatem, non valentes sicut arbor se transferre ad aliam. Multum ergo interest quo cadat anima. Quo vero casura sit, si scire volueris, attende ramos ejus: ad illam partem ubi est copia ramorum, casuram non dubites. « Rami nostri desideria nostra sunt, quibus ad austrum tendimus si spiritualia fuerint, si carnalia ad aquilonem. Quæ vero præponderent medium corpus indicat, hoc clarum est. » Ita Bernardus.

Christus vero hoc judicium particulare aliquando exercet visibiliter et forma judicii hominibus accommodata ad terrorem. Sit in exemplum Udo, archiepiscopus Magdeburgensis. Præditus ingenio et doctrina, et Virginis intercessione ad archiepiscopatum promotus, initio pie vixit, sed postea vitiis se addixit, pessime conversatus cum abbatissa quadam monasterii Vallis-Lilii. Tribus continuo noctibus Deus eum monuit: Fac finem ludo, quia satis lusisti, Udo. Sed vane. Orabat in ecclesia venerabilis canonicus Fredericus, ut Deus huic scandalo occurreret, et ecce, ipso orante, media nocte ventus vehemens omnia luminaria extinxit, ingressique sunt mediis tenebris duo adolescentes cum facibus ardentibus, qui ad utrumque altaris latus substiterunt. Secuti sunt et alii duo cum tapete pretioso et duobus sedibus quas tapeti superposuerunt. Post hæc alius veniens cum gladio evaginato inclamavit : Omnes sancti Dei, quorum hic sunt reliquiæ, surgite ad judicium. Et statim impletum est templum. Tunc Christus venit cum apostolis, et B. Maria cum virginibus, sederuntque in duobus illis thronis : accessit quoque B. Mauritius ecclesiæ patronus cum sociis martyribus, et conquestus est apud judicem de Udone. Unde statim jussus est adduci. Avulsus enim a latere concubinæ, judici præsentatus est. Cumque accusationibus respondere nihil posset, coram altari capite plexus est, ita ut sanguine ejus pavimentum respersum fuerit. Et antiquitus quoties aliquis ad sedem istam promovebatur, dum in ejus inauguratione hymnus *Te Deum* cantabatur, solebat locus ille discooperiri qui tapetibus tegebatur, ut ibi novus episcopus antecessoris sui judicium conspiceret et sibi præcaveret.

Ecce sicut in morte reprobi verum est illud: Mane, Thecel, Phares.

Divisit Deus regnum tuum, o infelix, tuam animam dæmoniis tradens, et corpus vermibus, justo judicio finiens vitam impiorum in mediis peccatis !

2° Ultra hoc judicium particulare, conveniens fuit et alterum universale.

Primo ex parte hominis. Homo enim in particulari non recipit præmium aut pœnam in suo corpore. In generali integre homo judicabitur, et corpus sequetur sortem animæ. Tunc anima reprobi maledicet carni suæ, et summo odio illam prosequetur tanquam vas peccati cujus causa perit. Certe erit tunc animæ ipsum corpus velut horribilis carcer, dum iterum cogetur illud inhabitare. Anima vero sancta congratulabitur corpori suo, et per ejus resumptionem gloria quædam accidentalis ei addetur.

Hinc Bernardus: « Noli, o corpus, præripere tempora, patere ut nunc anima pro se laboret; si compateris, conregnabis. Nobilem hospitem habes, o caro, nobilem valde, et tota salus tua pendet a salute ejus. Ut quid ergo pro temporali delectatione contristas hospitem talem? Potius te expone ad omnia; si bene illi servieris, erit bonum tuum, nam loquetur pro te bonum, dum restituta fuerit in locum suum; et Dominus descendet, et reformabit te, configurans corpori claritatis suæ. »

Secundo ex parte providentiæ et justitiæ divinæ, de qua male quidam sentire videntur, eo quod permittat opprimi innocentes, et malos honorari; ita ut sancti velut dubitantes visi sint querelam quamdam formare contra Deum. Unde dicit David: « Mei autem pene moti sunt pedes: ecce ipsi peccatores obtinuerunt divitias et dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum. »

Constituit ergo diem in quo nobis manifesta erit hæc ratio providentiæ ad hoc ordinata ut glorificetur Deus, et omnes intelligant ad majorem gloriam electorum cedere, et ad confusionem impiorum, modum illum quo erga illos se gessit Deus. Videbitur tunc quomodo *universæ viæ Domini judicium et veritas.*

Tertio ex parte Christi, reprobati ab hominibus in primo adventu Hierosolymis, nunc adhuc blasphemati a malis christianis, repudiati ab hæreticis, non recepti ab infidelibus. Omne genu flectetur in nomine suo, et Pater implebit promissionem antiquam: « Causa tua quasi impii jam judicata est, causam judiciumque reperies. »

Dictum ei erat in Ascensione: « Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. » Hoc est, consortium cape regni mei, donec inimici tandem plene subjiciantur tibi et victoria tua ad perfectionem deducatur. Secundus igitur adventus significatur ibi. Unde subdit Psalmista: « Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum. » Hoc est: sceptrum potentiæ tuæ regalis incipies extendere ex monte Sion usque ad ultimum terræ per apostolos, ut domineris in medio inimicorum tuorum, sed in fine sæculi perfecte exaltabitur regnum tuum, quando ex cœlesti Sion vexillum crucis emittes ad judicandum vivos et mortuos. Unde iterum: « Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum. » Id est: in illo die novissimo apparebit omnibus apud te solum esse verum principatum, quando potentia tua cœlum movebit, terram concutiet, mortuos excitabit, et convocabit ad tribunal, *in splendoribus sanctorum*, quando circumdatus eris exercitu cœlesti. Ideo vero tecum erit tantus principatus quia « ex utero ante luciferum genui te, » id est, quia ego te genui, ex mea substantia, tanquam filium naturalem et consubstantialem, et quidem ante angelum, ante omnia sæcula.

Tandem concludens dicit David ad Patrem de Filio et potestate judicandi illi data: « Dominus a dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges, » id est: Christus sedens a dextris tuis confregit potentiam persecutorum; tunc Nerones, Decii, etc., conterentur pedibus ejus, et pœnas dabunt in infernis.

« Judicabit in nationibus, implebit ruinas. » Id est: ipse judicium exercebit super omnes et consummabit ultimum exterminium. Legit Hieronymus: Implebit foveas, id est, foveas infernorum, et hoc modo « conquassabit capita multorum, » conterens superbos cum confusione coram toto mundo.

Si autem vis scire rationem tantæ potestatis: « De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. » Id est, propter humiliationem et passionem vitæ ejus, Pater exaltavit illum, faciens judicem omnium.

Si ergo in primo adventu clamatur: « Benedictus qui venit in nomine Domini, » quanto magis in secundo ab angelis, ab electis, a plebe, a regibus! « Exultabunt cœli et terra, et ligna silvarum, quoniam venit judicare terram. »

Dicamus ergo et nos huic Deo triumphanti: « Dominare in medio inimicorum tuorum: »

Dominare, David, super omnes reges;

Dominare, rex pacifice, totum Satanæ suppeditans regnum;

Dominare, Fili Mariæ, in medio hæreticorum te blasphemantium;

Dominare, Galilæe, in medio infidelium olim rebellium;

Dominare, Nazarene, in medio Julianorum;

Dominare, Agne innocens, in medio luporum;

Dominare, Agne occise, in medio electorum.

« Audivi vocem angelorum, inquit Joannes, *et seniorum* et animalium in circuitu throni clamantium: Dignus est Agnus qui occisus est accipere virtutem et divinitatem et gloriam et honorem, et omnem creaturam quæ in cœlo est et sub terra et super terram, sedenti in throno et Agno, benedictio et honor et potestas in sæcula sæculorum! »

3° Hoc judicium exercebitur in inferiori mundo, non in cœlo.

Ita articulus: Inde venturus est, e cœlo scilicet. Non convenit evidenter damnatos in cœlum ascendere. Ratio supra. Deinde ubi locus pugnæ, ibi initium erit et coronæ vel pœnæ, id est, in terra. Denique judicabit Christus ubi judicatus est ipse, et incipiet exaltare caput ubi de torrente bibit.

Hinc putant judicium fore in valle Josaphat, media inter Jerusalem et Oliveti juxta scripturam Joel. Vallis Josaphat significat vallem judicii Domini, media est inter locum passionis et locum ascensionis, inter montem humiliationis et montem gloriæ. Ibi sancti participabunt honorem præmii et fructum expiationis; ibi majestatem ostendet ubi summam tulit ignominiam, nam passionem inchoavit in hac valle, per quam fluit torrens Cedron, juxta Bedam.

Sed quæritur quomodo capiet tantam multitudinem? Explicandum id hoc modo: judicem scilicet non descensurum usque ad vallem, sed ad locum aëris supra, ut sit eminentiori loco ob majestatem, quod etiam congruit agilitati corporis gloriosi. Sic beati erunt a terra elevati, ut indicat Paulus, 1 Thess. 5. Soli reprobi in terra, occupantes et vallem et loca vicina.

An non apte hic sedes judicis? Poterit enim ex eo loco oculis percurrere loca præcipua, ubi operatus est redemptionem, ad confusionem eorum. Saltem mentaliter improperabit eis opera illa salutis, quasi dicens: O reprobi et infelices! nonne vos ipsi hanc infelicitatis æternæ telam orditi estis? Quid enim potui et non feci? Ecce coram vobis omnia contra vos testimonium dant. Ecce mons sudoris sanguinei, ecce torrens quem nocte passionis pertransivi, ibi ligatus fui pro vestra liberatione deprecans, sed in vanum. Ecce Sion ubi dedi pignus corporis et sanguinis quod contempsistis, ubi Sanctum Spiritum dedi quem contristastis. Ecce Calvariæ mons, quinque fontibus e corpore meo effluentibus rigatus. Ecce petræ adhuc scissæ, molliores quam corda vestra. Ite ergo, maledicti, in ignem æternum.

Duo viri pii, inquit Holcot, cum peregrinationis causa ad loca sancta pervenissent ad vallem hanc, eorum alter lapidem quemdam tollens, dixit socio: Cum hic futurum sit judicium, æquum est ut mihi modo locum assignem. Sedit ergo super lapidem dicens: Sic tunc sedebo, et ex nunc possessionem capio. Elevavit autem oculos in cœlum: quid viderit aut audierit nescio, sed tanto terrore affectus fuit, ut in terram semimortuus ceciderit. Tandem ad se reversus discessit, et dicebat nunquam ex eo tempore sibi in mentem venire diem judicii, sine ingenti pavore.

DE TEMPORE JUDICII.

Futurum in consummatione sæculi. Sed quando hæc consummatio?

Mundus duraturus, juxta quosdam, tantumdem post Christum quam ante, ut non minor sit numerus electorum post quam ante.

Duraturus sex millibus annorum, juxta alios, quia mundus sex diebus creatus fuit, postea requies et sabbatum, id est æternitas. Elias ex Thalmud in testimonium vocatur.

Ratio convenientiæ affertur: duo millia annorum fuerunt ante legem, duo millia legis, ergo duo millia post Christum.

Quamvis autem omnia quadringentis

annis restantibus, possent impleri, tamen hæc opinio soliditate caret. Auctoritas Eliæ quam usurpant, est fictio rabbini, et conjectura de sex diebus est ingeniosior quam verior, sex dies creationis possunt significare sex mundi ætates quæ non sunt æqualis durationis. Quidquid sit de judicio nihil certi dicunt.

Dicemus : « De die illa nemo scit, » neque homo, neque dæmon, neque angelus, Marc. 13 : ubi Apostolus significavit incertitudinem et diei et temporis et anni. Non est nostrum, enim, « nosse tempora et momenta. » Respondetur in Scriptura sanctis clamantibus: « Usquequo, Domine, non judicas et vindicas sanguinem nostrum ? » ut quiescant adhuc modicum donec impleatur numerus fratrum, quem angeli noscunt, nesciunt tamen quanto tempore sit implendus. Forte tamen ex speciali privilegio, Virgini id revelatum est.

Quod vero aliquando SS. Patres sic loquuntur de judicio quasi appropinquante, pie id interpretandum est. Videntes enim gravia mala, quibus orbis feriebatur, illa velut judicii prænuntia existimarunt, et ideo peccatoribus timorem incutere cupiebant, poterantque vere dicere, semper judicium magis et magis appropinquare. Loquebantur etiam more Scripturæ, considerantes hoc vitæ tempus, quasi brevem moram, æternitati comparatam. Sic dicimus hominem brevi moriturum, dum decrepitus est. Ita mundus senescit, prope interitum est, in ultima sua ætate est, minatur occasum, tot habens annorum millia. Hinc et Scriptura dicit : « Nos sumus, in quos fines sæculorum devenerunt : filioli, novissima hora est. »

Et maxime, quia videmus aliqua ex parte impleri, prædicari Evangelium in universo orbe, gentem surgere contra gentem, pestilentias, venire in nomine Christi tot pseudo-prophetas, impleri illud : « Spiritus manifeste dicit, quod in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinæ dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, et cauteriatam conscientiam habentium. » Testis est Germania, Gallia, Anglia, Belgium. Videmus denique abundare iniquitatem, nam vere nunc maledictum, mendacium, falsum testimonium, perjurium, oppressio, dissensiones, processus, inimicitiæ, et sanguis inundaverunt. Non est veritas in terra, sed dolus, deceptio, hypocrisis, simulatio, oblivio Dei profundissima. Ita ut numerus bonorum videatur quasi pauci racemi post vindemiam, aut paucæ oleæ post excussionem.

In omni statu, conditione, ætate, malitia abundat, ita ut ob hæc videri possit alicui aliud vix restare nisi adventum Antichristi. Ob quæ omnia possunt moneri acriter peccatores, et terror eis incuti.

Nihilominus quia et hæc præcedentibus sæculis ex parte fuerunt, ideo de hac re loquendum cum discretione et grano salis, hortantes quemlibet, ut huic se judicio præparet, clamantes cum Apostolo : « Fratres, videte quomodo caute ambuletis, tempus redimentes, quia dies mali sunt, » sed non cum certa assertione de re nobis ignota, nec cum curiosa investigatione rei nobis occultæ, sed soli Deo cognitæ, et illis solis quibus voluerit revelare.

Fuerunt vero inter Lutheri discipulos aliqui tam stolide populum dementantes, ut illis diem judicii adesse persuaderent, et diem ac horam designarent.

Quidam Michaël Stiphelius populo suo annuntiarat fore illud quodam loco prope Vittembergam, idque 3 octobris anni 1533, quo die sessurus foret Christus, et electos suos assumpturus, hoc se certa revelatione scire. Hoc rumore sparso per Saxoniam, multi agros suos reliquerunt incultos, et negotiationes suas. Die ac nocte alii orationi vacabant, alii omnia sua expendebant, genio indulgentes. Veniente ergo die, convocat propheta suos, concurrunt populi undique ad montes : designat ipse horam decimam, sed ea elapsa adhuc spes crescebat, quia circa illam horam turbida tempestas cœlum eis obscurum reddidit, et velut eos involvit. Sed aliquanto post, cœlo serenato, viderunt suam et prophetæ stoliditatem : eumque hinc inde arreptum Vittembergam ad carceres, cum mille maledictionibus, rapiunt: e quo tamen carcere Lutheri patrocinio postea liberatus est.

LECTIO VICESIMA NONA.

DE SIGNIS ANTECEDENTIBUS JUDICIUM.

Antichristus.

Signum appropinquantis judicii erit adventus Antichristi, de quo sæpe Scriptura. Nota tamen hoc nomen, *Antichristus*, solum reperiri apud Joannem, et significat generaliter hominem Christo contrarium, et in hoc sensu aliquando sumitur. Sic Joannes dicit: « Antichristi facti sunt multi. Omnis spiritus qui solvit Jesum, hic est Antichristus. » Hinc aliqui existimarunt non fore determinatam personam, sed quemlibet Christi hostem, Julianum, Mahometem, Arium, Lutherum, et similes.

Alii dixerunt futurum non hominem, sed dæmonum principem, in forma humana, non vera sed phantastica. Ita Hippolytus. Alii denique dixerunt futurum verum hominem, et simul dæmonem incarnatum.

Sed certum est futuram certam personam, quæ specialiter dicetur Antichristus, eritque verus homo, non dæmon incarnatus. Declaro: Sicut Christus certus et singularis homo est, licet secundum participationem gratiæ et unctionis sacræ aliqui Christi dicti sint, ita erit quidam specialis Christi hostis, Antichristus dictus, licet ob ejus imitationem aliqui dicantur Antichristi. Unde D. Joannes utramque significationem conjunxit, cum dixit: « Audistis quia Antichristus venit, et antichristi facti sunt multi; » quia in voce prima, *Antichristus*, habetur articulus, quo designatur singularis persona. Illam vero personam non fore dæmonem expresse docet Damascenus: « Neque enim, inquit, sicut Christus humanitatem assumpsit, ita etiam diabolus homo efficietur, sed omnem Satanæ afflatum suscipiet, et diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet. » Immo probabile est dæmonem non posse fieri hominem per incarnationem. Et saltem certum est, non posse fieri virtute dæmonis: non est autem apparens ratio, cur Deus efficeret tantum miraculum, ad nullum bonum finem dignum Deo. Denique aperte nominatur: *Homo peccati et filius perditionis*, et dicitur interficiendus; ergo non homo phantasticus, sed verus, vere vivens vita hominis. Ex his patet male aliquos dixisse (teste Hieronymo et Augustino) Antichristum jam venisse, et fuisse Neronem. Male quoque alii dixerunt esse Mahometem. Hi enim licet sint Christi hostes, et Antichristi metatores (ut loquitur Cyprianus) præcursoresque illius, non tamen sunt illa persona particularis.

NATIVITAS ANTICHRISTI.

Probabiliter dicitur nasciturus ex tribu Dan. Unde dixerunt aliqui in Babylone nasciturum, ex muliere illius tribus, ex impuro concubitu, erit enim Judæus origine et professione, ut recipiatur tanquam Messias. Unde aliqui illud Genesis: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita*, dictum putant prophetice, a Jacob prævidente Antichristum ex tribu Dan oriundum. Vide interpretes.

Ob eamdem causam in Apocalypsi omittitur tribus Dan, quasi non sit digna nominari, ob Antichristum ex illa oriundum, licet fuerint ex tribu hac aliqui signati sicut ex aliis, quia ex omni tribu, inquit, duodecim millia signati, quo numero universitas designatur.

Dicit tamen Cyrillus Hierosolymitanus Antichristum persuasurum se esse de progenie David, debereque se templum olim a Salomone extructum reædificare.

MALITIA ANTICHRISTI.

Ab infantia dæmon, velut capiens in ipso possessionem, replebit eum omni malitia, præcipitabitque ad omne peccatum. Dicitur autem possideri, vel obsideri a dæmone, non sicut arreptitii aut dementati, sic enim non peccaret, sed quia in omnibus dirigetur ab illo, et instruetur omnibus artibus magicis, versutia diabolica, maleficiis, et crudelitate. Unde dicitur homo peccati et caput iniquorum, et ut ait Damascenus, omnem Satanæ afflatum suscipiens.

Hinc aliqui dicunt, postquam venerit ad usum rationis, ab angelo custode deserendum, ob pronitatem ad malum; et quia nullum effectum custodiæ poterit circa illum exercere, inquit D. Antoninus. Nunquam enim daturus est locum bonæ inspirationi, ob perpetuam cum Satana conjunctionem. Quapropter putant aliqui nunquam bene moraliter operaturum.

De illo ergo dixit Irenæus: « In bestia fit recapitulatio universæ iniquitatis et omnis doli. » Ideo etiam in Apocalypsi describitur, tanquam « bestia similis pardo, habens pedes sicut ursi, os sicut leonis, super capita ejus nomina blasphemiæ, » et draco dicitur dedisse ei afflatu suo omnem potestatem et virtutem, quo significatur spiritum diabolicum participasse a dæmone.

In pardo autem significatur varietas; tum ingenii, quia noverit se in omnem formam vertere; tum vitiorum in quibus obstinatus erit. In urso calliditas insidiosa, et pedes ejus erunt sicut ursi ut ascendat et elevet se super omnem altitudinem Ecclesiæ; sicut ursus, non obstante mole corporis, elevat se supra quamcumque arborem. In leone crudelitas significatur, sicque per versutiam, fallaciam, crudelitatem, omnia subjiciet.

DOCTRINA ANTICHRISTI.

Statim incipiet destruere doctrinam Christi, et docere non fuisse Messiam, et initio instaurabit legem Moysis, ut possit recipi a Judæis; postea vero seipsum Deum faciet. Unde in templo constituet imaginem suam, quam omnes adorare coget, et faciet eam loqui. De qua illud: « Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto, etc. » Curabit vero sibi et suæ imagini sacrificium offerri, auferens omnem doctrinam de aliis sacrificiis et sacramentis.

Doctrinam vero suam et superstitionem suadebit, inquit Anselmus, magna eloquentia et sapientia, omnes enim artes callebit, et totam Scripturam.

Secundo, suadebit largitione divitiarum, et verisimile est diabolum ei ostensurum mineralia et thesauros absconditos.

Tertio, eam suadebit terroribus et minis.

Quarto, signis et prodigiis mendacibus. Sicut enim Christus fecit in signum veritatis, ita ipse in confirmationem falsitatis, et verisimiliter similia illis quæ Christus fecit. Nam sicut magi pugnabant contra Moysen, similia facientes, ita ipse contra Christum.

Non erunt tamen vera miracula, sed apparentia; v. g. si suscitet mortuum, non erit vere mortuus, vel non vere vivet, ut notat D. Athanasius. Aliquando fient per applicationem aliquam occultam, virtute dæmonis.

Erit tamen hæc magna tentatio. Primo in vindictam incredulitatis Judæorum. Secundo, ut crescat fides, et constantia sanctorum eluceat, nec erit supra humanas vires, gratia Dei adjutas, quia ideo hæc prædicta sunt, ut verus Christus a falso, vera miracula a mendacibus discernantur, ut notant sancti Patres.

Habebit etiam ad doctrinam suam stabiliendam quemdam pontificem sacrorum, qui erit de numero Christianorum, pseudo-propheta, de quo aliqui interpretantur illud : *Vidi alteram bestiam ascendentem de terra*, id est, hominem bestialiter viventem in omni spurcitia vitiorum, ascendentem de Ecclesia. Nam altera bestia, Antichristus, erat *ascendens de mari*, id est, de collectione malorum, quasi de quodam

pelago, habens capita septem, quia erit bellua multorum capitum, sive princeps multorum hæresiarcharum. Hæc vero bestia de terra ascendere dicitur, quasi de florido Ecclesiæ horto, et habebit *cornua duo similia Agni*, quasi mitratus mitra episcopali; et potestatem habebat primæ bestiæ, et faciebat adorare eam omnes habitantes in terra, cujus ipse velut mysta et pontifex erat. Vide cætera quæ de illa dicuntur in Apocal. c. 13.

IMPERIUM ANTICHRISTI.

Non erit hæreditario jure rex, quia ex vilissima origine; incipiet tamen per fraudem regnare in Babylone, per magiam, opes, eloquentiam. In Apocalypsi dicitur habere decem cornua, et super cornua decem diademata, ex eo quod multitudo regnorum subjicietur ejus tyrannidi. Unde incipiet superare tres reges, Ægypti, Æthiopiæ, Libyæ, et postea alios septem. Hi erunt decem cornua.

In diebus illis, inquit Joannes, « erit solutus Satanas, et exibit, et seducet gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog et Magog (quibus nominibus aliqui in prophetia Ezechielis putant figurari Antichristum et pontificem ejus) et congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris, et ascenderunt super latitudinem terræ, et circuierunt castra sanctorum, et civitatem dilectam, » hoc est, Ecclesiam Christi.

Ex quibus sequitur, eum crudelius persecuturum Ecclesiam quam omnes tyranni fecerint : ideo dicitur solvendus Satanas, ut significetur tanto graviorem fore persecutionem, quanto magis nocere potest solutus quam ligatus : et ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.

Cogentur enim omnes negare Christum, et omnem cultum ac sacrificium, et adorare Antichristum, vel ejus imaginem in templis Christianorum positam quam faciet loqui. Imo ut omnes hujus cultus et idololatriæ professionem faciant, debebunt ferre characterem bestiæ in manu dextra, aut fronte, ita ut non possit quis emere aut vendere, nisi habeat characterem bestiæ, aut nomen ejus. Graviora ergo tormenta inferentur, quam unquam. Unde Cyrillus et Hippolytus dicunt illustriores fore martyres tunc, quam priores : quia illi pugnarunt contra ministros diaboli; hi vero contra ipsum Satanam solutum. Erit et universalissima persecutio, unde dicuntur ascendere super latitudinem terræ, circuire castra sanctorum.

Porro, licet major pars defectura sit, quia dicitur datum illi bellum facere cum sanctis, et vincere eos, non tamen extinguenda est Ecclesia, quia Deus non ita deseret, ut portæ inferi contra eam prævaleant. Hinc propter electos breviabuntur dies illi. Erunt ergo eximii martyres tunc, erunt et aliqui in speluncis, et ibi usus sacramentorum et sacrificii; semper ergo in aliquibus visibilis ab Abel mansit fides, manebit et tunc in aliquibus, quos servabit sibi Deus. Viam Ecclesiæ tanquam navis inter varios fluctus difficile est cognoscere : *Fluctuat, at nunquam mergitur illa ratis;* sed ut arca Noë altius fluctibus suis elevatur. Itaque in fine mundi obscurabitur, sed non extinguetur. De illa interpretatur Augustinus illud : « Sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, stellæ de cœlo cadent. » Per solem et lunam intelligit fidem Christi, et Ecclesiam quæ, aperto puteo abyssi, et fumo errorum et persecutionum erumpente, non ita fulgida apparebit; et multi qui, ut stellæ fulgere videbantur, persecutoribus cedent. Tamen Deus omni tempore aliquos excitavit publice certantes pro fide, primo apostolos, secundo martyres, tertio doctores. Erunt et tunc quasi apostoli, martyres, doctores, Enoch, Elias et alii; et tunc adhuc verum erit de Ecclesia : « Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem. » Super *aspidem*, id est, super Judæos surdos. *Et basiliscum*, id est, hæreticos venenatos. *Et conculcabis leonem*, hoc est, tyrannos crudeles. *Et draconem*, hoc est, Antichristum.

Hinc dicitur, quod post mortem Eliæ et Enoch, septem millibus occisis, cæteri dederunt gloriam Deo, confessione nempe fidei et veritatis. Unde dixit Tertullianus : « Enoch et Eliam reser-

vari, ut Antichristum sanguine suo extinguant; » de fructu enim quem fecerunt, nihil dicitur nisi ipsis jam mortuis : ut et hic habeant partem cum Christo qui, instar Samsonis, plures occidit moriens quam vivus : occidit scilicet peccato ut viverent justitiæ. Unde et tunc verum erit illud : *Sanguis martyrum semen est Christianorum.* Hinc probabile fit, Judæos post mortem Antichristi demum convertendos : sicque, etiam in mentibus Judæorum, occisuros Antichristum sanguine suo. Discipuli enim Eliæ et Enoch, viginti vel triginta diebus post, prædicabunt fidem et recentia gesta suorum magistrorum, et tunc Christus, qui est *lapis angularis quem reprobaverunt*, conjunget in unam Ecclesiam Judæos et Gentes.

Regnum vero Antichristi durabit per tempus et tempora et dimidium temporis : id est, per tres annos cum dimidio.

MORS ANTICHRISTI.

Occidetur *illustratione adventus Domini*, inquit Scriptura, *et spiritu oris ejus.* Hoc est, aliquo signo quod erit quasi splendor appropinquantis adventus ejus : et spiritu oris, hoc est, mandato ejus, ut exponit D. Thomas, qui addit Michaëlem jussu Christi in monte Oliveti illum interfecturum. Nec enim verisimile est Christum adhuc descensurum in propria persona, ut voluit Lactantius : quia adventus Christi erit tantum diebus quadraginta quinque post mortem Antichristi.

Ignis etiam de cœlo descendens devorabit alios persecutores. Apoc. 20. Imitabitur itaque Antichristus, tanquam simia, actiones Christi, ut credatur verus Messias. Unde finget se mortuum, et postea resuscitatum, et mors ejusque resurrectio publicabunt, simulque dies quo ad cœlum ascensurus sit. Illo ergo die veniet in montem Oliveti, et elevatus a dæmonibus ascendet, quasi in cœlum exaltandus, sed tunc verum erit illud Isaiæ : « Dixisti in corde tuo. Ascendam in cœlum, super astra exaltabo solium meum, similis ero Altissimo : sed ad infernum detraheris, in profundum laci. » Quod de Antichristo interpretatur Cyprianus. Dejicietur ergo cum confusione, splendore quodam, quasi fulgore e cœlo, et imperio Christi, et forte etiam Michaelis ministerio, qui contra principem tenebrarum tutatus est causam ipsius Dei. Defendet ergo etiam in fine sæculi causam ipsius Christi contra juratum hostem. Sic verum erit : « Vidi impium superexaltatum et elevatum, et transivi, et ecce non erat. » Hæc summatim de Antichristo.

DE ENOCH ET ELIÀ PRÆCURSORIBUS JUDICII.

Certum est nondum esse mortuos, licet incertum sit quo loco sint. De Enoch dicit Apostolus : *Translatus est ne videret mortem.* « Translatus est, ait Sapiens, in paradisum, ut det gentibus pœnitentiam. » Elias vero dicitur : « Raptus in turbine ignis, lenire iracundiam, et conciliare cor patris ad filium et restituere tribus Jacob. » Licet vero dicatur Enoch in paradisum translatus, et aliqui Patres interpretentur de loco in quo Adam fuit, sæpe tamen paradisus pro loco amœno et felici sumitur, et multi opinantur primum paradisum aquis obrutum. Dicamus ergo, eos esse in regione amœna Deo cognita, vel in paradiso, si adhuc sit. Ibi Deus eos sine immutatione conservat, et sine corporis alteratione : ita ut cibo non egeant, habentes similem satietatem, quam Elias quadraginta diebus solo frusto panis : aut forte de ligno vitæ edunt, sicut dixit Augustinus. Non fruuntur tamen gloria, sed per quamdam contemplationem abstractivam illustrationibus et consolationibus divinis fruuntur. Interim certum est hos fore præcursores judicii. Hinc dicuntur duo testes amicti saccis, viri eximiæ sanctitatis, venturi, de quibus dicitur : *Hi sunt duæ olivæ, et duo candelabra coram Domino*, facientque signa et occidentur. Licet Joannes non nominet, Ecclesiæ consensus est de illis loqui, quia Elias dicitur venturus, antequam

veniat dies Domini magnus, et additur cognomen *Thesbites*, ut persona designetur. Sic Sapiens dicit eum venturum, ut restituat tribus Jacob. Neque Christus hunc sensum excludit. Cum enim dicit : *Elias venturus est, et restituet omnia*, non loquitur de Baptista, qui jam venerat, nec restituit omnia. Cum addit : *Elias jam venit*, loquitur metaphorice de Baptista, ob spiritus et ministerii similitudinem. Ita Patres. De Enoch, translatus dicitur, *ut det gentibus pœnitentiam*. Sicut ergo Christus habuit primi adventus præcursorem, ita et secundi. Differentia vero est, quod præcursor primi tunc fuerit natus et educatus, illi de prioribus sæculis assumuntur, et adhuc vivi conservantur. Differentia item est, quod unus præcursor sit primi, duo secundi. Ratio est, quia Christus immediate tantum missus est ad Judæos : *Non sum missus nisi ad oves domus Israel*, sed tunc veniet ad Judæos et Gentes. Ideo mittitur unus ex circumcisione, restituere tribus Jacob, Elias scilicet, qui zelo divini cultus et spiritu prophetiæ maxime excelluit; alius ex præputio, ut det gentibus pœnitentiam, Enoch scilicet, qui inter primos in Dei religione eminuit.

Prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta : hoc est, prædicabunt spiritu quodam divino, postquam Antichristus pleno regno potitus fuerit. Verisimile est diversas regiones peragraturos, et missuros discipulos in universum orbem. Postea convenient nutu Dei Hierosolymis, ubi occidentur, et corpora tribus diebus cum dimidio jacebunt in plateis. Postea spiritus vitæ ingredietur in eos, et audietur vox cœlestis : *Ascendite huc*, et ascendent in nube in conspectu omnium. Tandem dicitur factus terræ motus, et decimam partem civitatis cecidisse, et occisa esse nomina hominum septem millia, reliquos timore correptos dedisse gloriam Deo.

Cum autem duo tantum testes significentur, non recipimus opinionem D. Hilarii et aliorum dicentium Moysen venturum : eo quod in primo adventu, inquiunt, Moyses et Elias testes fuere gloriæ, sic et in secundo. Hoc soliditate caret, quia variæ rationes afferri possunt, cur in primo apparuerit, quæ non convincunt pro secundo.

Idem negamus de Joanne Evangelista, quem aliqui dicunt venturum, et supponunt non esse mortuum, ob verba Christi : *Sic eum volo manere, donec veniam.* De quo etiam dicitur, quod calicem Domini sit bibiturus. Item illi dicitur : « Oportette iterum prophetare gentibus, et regibus multis.» Propter hæc omnia, asserunt illi eum venturum, ut sicut aderunt testes legis naturæ et veteris, ita et hic adsit testis legis novæ oculatus et diu cum Christo conversatus, qui etiam late, quæ ad Antichristum spectant, prædixit.

Sed probabilius est eum mortuum et Ephesi sepultum, ubi etiam ejus reliquias fuisse honoratas patet ex concilio Ephesino : et id asserit Cœlestinus Papa, et habetur in septima synodo : ex quibus collige eum non esse corpore glorificatum.

Ecclesia quoque celebrans ejus festum, supponit esse beatum, per consequens mortuum. Non videtur itaque, quod anima beata iterum unienda sit corpori mortali.

Quod vero dicitur iterum prophetaturus, intelligitur vel ob Evangelium postea scriptum, vel quia ex Pathmos rediens iterum in Asia prædicavit. Quod allegatur debere venire aliquis testis legis gratiæ, non erit necessarium novum Joannis testimonium, cum multi tunc futuri sint testes, multi sancti et prædicatores Evangelii. Nec necessarius erit oculatus testis, qualis tamen erit Elias si necessarium sit. Neque vero Christus dicit eum non moriturum, donec veniat, verior enim lectio habet : *Si sic eum volo manere*, o Petre, *quid ad te!* Quod vero calicem dicitur bibiturus, id interpretatur Hieronymus, propter tormenta quæ passus est ad Portam Latinam.

LECTIO TRIGESIMA.

DE SIGNIS TERRIBILIBUS JUDICIUM PRÆCEDENTIBUS.

Unum ex signis erit illud, de quo Matthæus : *Erunt signa in sole, luna et stellis.* Solet divina providentia insignes calamitates prodigiosis signis prænuntiare. Sic antequam Antiochus illam cladem intulisset, qua octoginta millia trucidavit Hierosolymis, et templum profanavit, quadraginta diebus exercitus in aëre dimicantes visi sunt.

Sic ante destructionem Jerusalem multa signa præcesserunt, de quibus sic Granatensis : Divina bonitas se erga ingratos etiam Judæos ostendere voluit, ut converterentur, nam per quadraginta annos eos expectavit, quibus omnes apostoli, et præsertim Jacobus episcopus Hierosolymitanus eos monebat ad prævenientiam iram Judicis. Deinde ut eorum duritiem emolliret, prodigia minantia eis ostendit. Supra civitatem sidus simile gladio, et per annum perseveravit cometes. Festo die Pentecostes, sacerdotes in templo vocem subitam audierunt clamantem : *Migremus hinc.* Quod autem his horribilius fuit, Jesus quidam filius Anani plebeius, priusquam bellum gereretur, quadriennio, cum ad festum diem venisset, repente clamare cœpit : « Vox ab oriente : Vox ab occidente : Vox a quatuor ventis : Vox in Hierosolymam et templum : Vox in maritos novos, novasque nuptas : Vox in omnem populum. » Et hoc nocte dieque clamitans, circuibat vicos civitatis. Nonnulli omen indigne ferentes, hominem multis verberibus afficiunt. Ipse vero nihil ad eos locutus vociferans perseverabat. Ductus ad præfectum Romanorum, ibi plagis usque ad ossa laceratus fuit, neque supplex cuiquam fuit, neque lacrymatus, sed ad singulos ictus respondebat : *Væ, væ Hierosolymis.* Perseveravit ergo donec cincta urbe, in muro clamans : *Væ Hierosolymis, væ templo, væ populo, væ mihi,* telo hostili interiit. Plura vide apud Josephum. Sic quoque ante persecutionem illam per Vandalos factam, plura signa refert Victor Uticensis. Illud vero mirabile fuit, quod tempore Benedicti VIII in Aquitania prodigium accidit, tribus enim diebus pluit sanguis, qui cadens super carnem hominis aut super lapidem, non poterat lavari. Si vero super lignum caderet, lavabatur. Hinc Robertus rex Francorum consuluit Fulbertum episcopum Carnotensem, inter Gallicanos episcopos doctrina eminentem. Qui respondit, videri sibi per hæc tria genera hominum significata. Per lapidem, inquit, impii : per carnem, fornicarii designantur : per lignum vero quod neque durum est ut lapis, neque molle ut caro, illi qui neque impii sunt, neque fornicarii. Cum ergo venerit super illam gentem, cui portenditur gladius, sive pestilentia designata per sanguinem, si antea duri et molles, non fuerint mutati in melius, morientur perpetualiter in sanguine suo. Medii vero per angustiam mortis, vel aliter poterunt liberari pro arbitrio Judicis. Hæc Fulbertus, apud Baronium.

Sic nostro tempore ante victoriam Bohemicam, et bella illa crudelia, cometes prodigiosus longam trahens caudam instar virgarum compositam, tota Europa visus est, non sine terrore.

Sic denique præcedenti sæculo ante lutheranam hæresim, et clades sanguineas ex illa ortas, multa prodigia in cœlo et aëre præcessisse refert Florimundus, Raimundus et alii historici.

Sed et prophetæ solebant funestis aliquibus signis, afflictiones populo intimare, ut præcaverent.

Sic Isaïas totus nudus per plateas Jerusalem incedit, denudationem et captivitatem indicans.

Sic et Micheas, qui dicit : « Vadam spoliatus et nudus, clamabo et faciam planctum sicut draconum. »

Sic Jeremias vadit cum catena ferrea ad collum, demonstrans futuram servitutem, et captivitatem apud Babylonios.

Sic Ezechiel capillos novacula sibi per tres partes abrasit, quarum unam comburit, alteram discindit, tertiam in aerem spargit. Per primam significans populum peste, fame laboraturum : per secundam gladio percutiendum : per

tertiam, captivum fore dispergendum.

Sic ergo voluit ultimam calamitatem Deus multis prodigiis funestis prænuntiare. Ita ut cœli, astra, elementa, terribilem illum diem prodigiosa mutatione significatura sint, et multis signis terribilibus.

Partim vero misericordiæ erunt hæc signa, partim justitiæ. Misericordiæ quidem, quia data sunt ut fugiant homines a peccatis, juxta illud : « Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus. » Deus enim velut clementissimus judex cogitur punire, et, antequam puniat, dat tempus conversionis, imo quoddam signum edit doloris. Sic Genesis 7 dicitur : *Tactus dolore cordis intrinsecus,* dixisse quasi cum plantu : *Delebo hominem quem formavi!*

Secundo, erunt hæc quasi signa luctus totius orbis, et totius creaturæ, in discessu hominis. Sicut, inquit Chrysostomus, quando paterfamilias, aut rex moritur, tota aula aut familia desolatur, lamentantur filii et filiæ, famuli lugent, ex altera parte tapetes deponuntur, omnia nigris vestiuntur.

Quocumque aspicias nihil est, nisi mortis imago,
Funus cum lacrymis angulus omnis habet.

Sic homo dominus est, et rex universi, et ideo, in ejus discessu, omnes creaturæ velut planctum edent et lamentationem, et ultimum vale inclamabunt, cœlum et aer obscuritate, et terra et elementa concussione, omnisque decor universi velut in funus et imaginem mortis convertetur.

Tertio, erunt et hæc signa justitiæ, quia erunt initia dolorum ad vindictam malorum, jamque pugnabit orbis terrarum contra insensatos. Quo fugient Deo rebelles, cum jam omnis creatura armabitur contra eos? Quod refugium supra, ubi non poterunt intueri, nisi judicem inexorabilem et sanctos cum eo, ad faciendam vindictam in nationibus? Quod refugium infra, ubi occurret eis infernus et æternitas insupportabilis? Quod refugium, sive a dextris, sive a sinistris, quia cincti erunt dæmonibus? Quod refugium intra, ubi nihil nisi rodens conscientia? Quod refugium extra, cum nec in cavernis latere poterunt, nec in mundo manere, ubi tales concussiones et omnia funesta? Immo ubique ignis terribilis.

Hinc in Apocalypsi, aperto sigillo sexto, quod continebat mysteria sextæ ætatis, quæ est ultima mundi, dicitur : « Ecce terræ motus factus est magnus, et sol niger tanquam saccus cilicinus ; et luna tota sicut sanguis, et omnes principes et potentes, servi et liberi, fugerunt ad cavernas, dicentes montibus : Cadite super nos, et collibus : Operite nos a facie sedentis super thronum, et ab ira Agni. »

Hinc etiam monet Ecclesiastes : « Memento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam veniant dies, in quibus dicas : Non placent ; antequam tenebrescat sol, et luna, et stellæ. » Quod intelligunt aliqui de consummatione sæculi. Apte tamen intelliguntur de fine cujuslibet hominis, ita ut ibi describat incommoda senectutis. Vide Titelmanum, et alios interpretes.

Propter hæc signa canimus cum Ecclesia : « Dies illa, dies iræ, calamitatis et miseriæ, etc. » Et propter illa inclamat Joël : « Magnus dies Domini, et quis poterit sustinere illum ? » Magnus utique dies, qui in se complectitur omnia tempora et omnium sæculorum dies. Ideo vero dies Domini dicitur, quia in illo de hostibus triumphabit, et supplicium sumet.

1° Ergo magnus et terribilis ob signa antecedentia, arescentibus hominibus præ timore.

2° Magnus et terribilis, ob multitudinem eo die judicandorum, dum omnium ordinum homines, qui in cœlo, qui in inferno, qui in purgatorio, qui in limbo, comparebunt.

3° Magnus, quia omnium sæculorum peccata complectetur, a primo peccato, sive angeli, sive hominis, usque ad ultimum peccatum sæculi.

4° Magnus et terribilis, ob magnitudinem iræ divinæ quæ illo die declaranda est.

Omnes calamitates, pestilentiæ, bella, fames, ignes, inundationes, quæ ab initio ob peccata contigerunt, non nisi scintillæ fuerunt procedentes a furoris igne in Deo latente : tunc autem totus ignis, disruptis undique claustris misericordiæ et potentiæ, erumpet in malorum capita, et illius tot erunt nutrimenta et ligna, quot omnium sæculorum scelera.

DE APPARITIONE CRUCIS.

Alterum signum erit crucis apparitio.

Aliqui putant veram crucem, recollectis ejus omnibus partibus sparsis per orbem ministerio angelorum, apparituram. Hæc opinio non est improbabilis, quam tenent aliqui antiqui. Hi dicunt ipsam crucem perpetuo in cœlis conservandam, et velut immutandam ad statum incorruptibilitatis, eo quod fuerit speciale instrumentum Redemptionis, et altare in quo Christus se sacrificavit. Immo ut sit perpetuum trophæum victoriæ, et quasi currus triumphalis.

Habes figuram in ense quo vicit David Goliath, qui solemniter in templo collocatus fuit. Sic dic de cruce, quasi ense triumphali, recte eam in æternæ gloriæ templo collocari. Idem asserunt aliqui de corona spinea, dicuntque hæc instrumenta deferenda ab angelis, quasi vexilla judicem præcedentia.

Alia opinio dicit, tantum fore figuram crucis ex aere lucido, vel igne formatam; quæ tantum splendorem emittet, ut dixerint aliqui Patres, solis claritatem superaturam, et quatuor orbis partibus fore conspicuam.

Erit ergo hoc signum præambulum.

Primo, ut significetur Christus sibi totum orbem subjecisse, et hostes omnes per ejus virtutem contrivisse, clavemque esse cœlos aperientem.

Secundo, ut significetur nullum cum Christo ad gloriam ingressurum, qui sub vexillo crucis fortiter non certarit.

Tertio, ut significetur omnia opera nostra per crucem mensuranda, nam quisquis huic cruci confixus fuit, particeps passionum Christi et signatus ejus pretioso sanguine, mercedem recipiet : omnia autem mala opera quæ cruci conformata non fuere, rejicientur ut cœlo indigna, cum operatoribus suis.

Piis ergo gaudium erit crux, quia eam amarunt, quia in corde gestarunt, quia fiduciam in ea collocarunt.

Impiis ad confusionem : cedet eis terribilior quam signa in sole et luna, quia gemere faciet et plangere omnes tribus terræ : « Videbunt tunc in quem transfixerunt. »

Illud ergo signum, quod solebat esse amoris signum et fœderis, spes peccatorum, solamen afflictorum, refugium desperatorum, tunc erit malorum omnium prognosticum, impiorum terror, belli signum, et ruina peccatorum. Illud signum, quod remedium fuit contra morsus serpentum, in hoc mundi deserto exaltatum; illud signum Tau, quod impressum frontibus gementium causa fuit salutis, præservans ab angelo percutiente; illud signum rubei coloris, salvans domum Rahab, jam non nisi vindictam inclamabit contra animam peccatricem; jam funesta arbor erit, ad cujus umbram solebant recurrere contra iram Dei salubriori consilio, quam Adam, qui absconderat se sub ligno in medio paradisi.

Nullum ergo, o peccator, habebis refugium, tota spes concidit, nullus asylus dum arbor redemptionis contra te insonabit, et sanguis qui melius clamabat quam Abel, vocem habens misericordiæ, jam contra te resumet vocem sanguinis Abel, ita ut cogaris cum fratribus Joseph in angustiis dicere : « En sanguis ejus exquiritur. » Et illo tempore implebitur illa petitio Domini, apud Job : « Terra, terra, ne operias sanguinem meum, nec inveniat apud te locum latendi clamor meus. » Non enim tunc in terra latebit, sed maxima voce justitiam implorabit, contra eos qui per peccatum sanguinem testamenti polluerunt. Hæc rumina :

1. Si itaque crux terret, quis consolabitur?

2. Si totius pietatis signum exanimat, quis animabit?

3. Si sanguis contra nos vociferatur, quis pro nobis clamabit?

4. Si in Christi vulneribus et visceribus, quæ misericordia affluunt, jam misericordia non invenitur, ad cujus opem confugiemus?

Dicent ergo : *Merito hæc patimur, et sanguis ejus exquiritur.* Exquiret enim ab eis Christus sanguinem, et improperabit eis tot beneficia mortemque suam. Quasi exprobret et dicat eis, inquit Augustinus : Ego imaginem meam tibi impressi, o homo! Ego Spiritum infudi, et cum in mortis esses vinculis, carnem assumpsi, in præsepio jacui, contumelias tuli, flagellatus sum, coronatus, cruci affixus. En clavorum vestigia, en perfossum latus. Cur quod pro te pertuli,

perdidisti ? Cur, ingrate, redemptionis munera renuisti ? Cur habitaculum quod mihi in te sacraveram, luxuriæ sordibus polluisti ? Cur, me graviori criminum tuorum cruce, quam illa in qua quondam pependeram, afflixisti ? Et quia post omnia mala tua, ad medicamenta pœnitentiæ confugere noluisti, ab auditu malo non mereberis liberari ; sic enim in Judice veniam despexisti. Ita Augustinus.

LECTIO TRIGESIMA PRIMA.

DE ILLIS QUI COMPAREBUNT IN JUDICIO.

1° *Certum est omnes homines, nemine excepto, comparituros.* Hinc dicuntur congregandi electi a quatuor ventis, a summis cœlorum usque ad terminos eorum. Similiter de reprobis dicitur : « Mare dedit mortuos suos, et mors et infernus mortuos qui in ipsis erant. »

Et dicuntur alibi congregandi, tam oves quam hædi, tam reprobi quam electi. Unde non est dubium etiam pueros, qui in limbo sunt, comparituros, licet Matthæus tantum agat de illis a quibus opera exigentur. Hi tamen etiam sententiam suam recipient, quia D. Joannes dicit : « Mortuos magnos et pusillos stantes in conspectu throni judicatos esse ; et qui non est inventus in libro vitæ, missus est in stagnum ignis. » Cum ergo parvuli non sint de libro vitæ, mittentur etiam in stagnum ignis. An tamen pœna ignis torquantur, an sola privatione visionis, dicemus alibi.

2° *Separatim comparebunt boni a malis.*

Id significant multæ parabolæ. Id significat parabola piscatoris trahentis retia et segregantis pisces malos a bonis : et pastoris separantis oves ab hædis : et patris-familias ventilantis in area et separantis paleas ac zizania a frumento. Nunc ergo mali vivunt mixti bonis, nunc hædi et oves, sub eodem sunt pastore, iisdem pascuis, iisdem sacramentis utentes, unam fidem et ritum colendi Deum, eamdem spem vocationis habentes, nec discerni possunt ab hominibus : sed tunc *exibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum.* Tunc discernentur fetidi hædi ; auferetur species illa pietatis religionis, et cum rubore segregabuntur ab eis quibus meliores videbantur. Maritus ab uxore, uxor a marito, pater a filio filius a patre, mater ab ipsis quos multo dolore ediderat visceribus : pastor ab ovibus quas ducere debebat : doctor ab his quos docendo probos reddidit, ipse reprobus. Et tunc consummabitur illud : « Erunt duo in agro, unus assumetur, et alter relinquetur. Erunt duo in lecto, unus assumetur, etc. »

Collocabitur forte filius inter electos, ubi simul sententiam cum Christo feret contra patrem, et forte contra pastorem. Hæc erit mirabilis mutatio, et luctus, dum ex eadem urbe, ex eadem domo, ex eadem professione, alii a dextris, alii a sinistris erunt in æternum separandi. Mirabilis mutatio et luctus, dum qui in mundo primi fuerunt, ibi erunt novissimi, qui in mundo præfuerunt, ibi stare erunt indigni inter eos quos calcabant. Qui hic fuerunt a dextris, hoc est, in prosperitate : ibi erunt a sinistris, hoc est, in summa adversitate.

Figuram habes Genesis 48, dum Joseph adduxit filios duos ad Jacob, Manassem primogenitum ad dexteram ponens, Ephraïm ad sinistram. Jacob interim spiritu divino illis benedicens commutavit manus, et in modum crucis composuit, et ita factum est, ut qui ad dextram erat, foret ad sinistram. *Manasses* figuram gerit peccatoris, *Ephraïm* justi ; *manus dextra*, significat prosperitatem, *sinistra* adversitatem. Pater ergo æternus benedicens commutat manus, et ita fiet ut justus modo afflictus et velut in sinistra positus, in dextra sit, in abundantia prosperitatis. Peccator vero qui in mundo prosperatur, in summa erit afflictione, quasi de dextra transiens ad sinistram. Patet in Lazaro et epulone.

Magna utique confusio, dum divites, nobiles, sapientes, hos, quos nec aspectu dignabantur, supra se videbunt, se in æternum despectos in igne, in dæmonum

servitute calcatos. « Audite hæc, reges, qui placetis vobis in turbis nationum, inquit Sapiens, ut discatis sapientiam et non excidatis. » Audite hæc, qui non vultis despici, sed ab omnibus honorari, et videte ut possitis honorem æternum adipisci, et non in illam incidere confusionem.

In illa vero disterminatione adimplebitur illud ex parte impiorum: « Videntes turbabuntur timore horribili, et mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, præ angustia spiritus gementes, et dicentes intra se: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei. Ergo erravimus in via iniquitatis, ambulavimus vias difficiles, etc. Quid nobis profuit superbia, aut divitiarum jactantia? transierunt tanquam umbra. »

Ex parte electorum implebitur illud: « Tunc stabunt in magna constantia, adversus eos qui se angustiaverunt. » Tunc verum erit: « Gladii ancipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus. » Veniet Christus tunc, quasi dux contra hostes. Venient et sancti contra illos quasi armati milites, lætabuntur cum viderint vindictam: *manus lavabunt in sanguine peccatoris.* Increpabunt nationes de neglecta gratia Christi, de sanguine conculcato, et exprobrabunt eis iniquitates. *Venient ad alligandos reges in compedibus.* Ferent enim sententiam cum Christo, contra Antiochos, Nerones, Diocletianos, et decernent, cum Judice, « ut ligatis manibus et pedibus projiciantur in tenebras exteriores. » Hæc erit gloria sanctis Dei, postquam in terris injuste judicati sunt, justum judicium jam olim conscriptum et decretum contra persecutores facere.

Non parum augebit pœnam damnatorum, quod apud fratres nullam miserationem inveniant, nullum amicum, aut advocatum in hoc tribunali, nec ipsam Matrem misericordiæ. Ibi non stabunt Noë, Daniel et Job, ut liberent filios suos, quia omnes approbabunt judicium Dei, unde meminisse debent dictum esse: « Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. » Pro hac nempe venia peccatorum tempore hujus vitæ, quod opportunum est ad inveniendam gratiam, orare possunt sancti pro nobis; at *in diluvio aquarum multarum,* in die judicii, quando diluvium suppliciorum irruet super impios: *Tunc non approximabunt* ad Deum, ut orent pro peccatoribus, quia tempus miserendi effluxerit. Nunc opportunum tempus est, quando nec calix aquæ mercede caret, et lacryma ex corde fusa totius vitæ sordes potest eluere; hac opportunitate transacta, etiamsi te totum verteres in lacrymarum fontem, immo tot lacrymas funderes quot oceanus undas, ne venialis quidem peccati maculam posses eluere. Ipse angelus tuus qui tantopere te dilexit, tam fideliter adjuvit, tam ferventer pro te oravit, tot te periculis exemit, et semper adfuit auxilio ne dæmones nocerent, omnia tibi objiciet beneficia, et ob ingratitudinem ipse in ignem præcipitabit, gaudebit de perditione tua: « Messores enim sunt angeli, qui zizania colligent ad comburendum. »

3° *Inter eos qui ad dextram sunt, ordo aliquis potest assignari.* Sic possumus dicere divinam Virginem compariturum cum virginibus, tanquam ducem et caput; Petrum cum apostolis; Stephanum cum martyribus; Martinum cum episcopis; Paulum Eremitam cum anachoretis; Annam cum maritatis; Magdalenam cum pœnitentibus; ordinum patronos cum suis gregibus: ut unusquisque nectatur sub aliquo capite. Simili enim modo dicit D. Gregorius, unumquemque compariturum cum illis, quos a peccato ad justitiam traduxerit. Ponamus, inquit, ante oculos districtionis diem, quo Judex rationem cum servis suis, quibus talenta credidit, ponet. Ecce in majestate coram angelis videbitur, ibi Petrus cum Judæa conversa, quam post se trahet, apparebit. Ibi Paulus conversum, ut ita dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas Achaiam, Joannes Asiam, Thomas Indiam, in conspectu Judicis conversam ducet. Ibi omnes dominici gregis arietes cum grege et animarum lucris. Quid igitur miseri nos dicturi sumus, qui ad Dominum post negotium vacui redimus? Qui pastorum nomen habuimus, et oves quas ex nutrimento nostro ostendere debemus, non habemus? Ita ille. Utique populus tunc circumdabit pastorem, tanquam corona gloriæ.

Sic legimus de S. Amando moriente, et ad cœlum ascendente. Apparuit ipse B. Aldegundi absenti, et oranti augusta specie, cinctus corona candidorum, cumque interrogaret illa, quis ille esset, audivit ab angelo: Hic est amabilis Deo Amandus qui migrat ad cœlum, stipatus

sanctis animabus, quas, virtute et exemplo, ad virtutem instituit, et proinde ab illis quasi pater colitur, et cum illis ad gaudia Domini transit.

Ordinem quoque inter eos qui a sinistris sunt possumus designare, ut unusquisque sub capite suo compareat, ad cujus imitationem peccarit. Sic dicere possumus Caïn compariturum cum homicidis, Lamech cum adulteris, Jezabel cum meretricibus, Judam cum perfidis, Herodem cum principibus iniquis, Pilatum cum judicibus injustis, Neronem cum Ecclesiæ persecutoribus, Simonem cum simoniacis, hæreticos cum suis hæresiarchis, Machiavellum cum suis politicis.

Huc referri potest quod Scriptura dicit, impios congregandos quasi in fasciculos ad combustionem. Fasciculum facient judices cum suis advocatis, procuratoribus, notariis; caupones cum suis potatoribus; filiæ impudicæ cum suis amasiis et lenonibus, saltatoribus et lusoribus, et sic de cæteris.

Unde et ordinem aliquem designare videtur Zacharias dicens : « Plangent familiæ seorsum, familiæ domus David seorsum, et mulieres eorum seorsum, familiæ domus Nathan seorsum, et mulieres eorum seorsum, etc. » Alludit ad planctum qui fuit in morte Josiæ in campo Mageddon, et dicit similem fore planctum in die judicii per omnes tribus terræ, et per tribus et familias Judæorum, quæ speciale lamentum edentes, separatæ erunt. Specialiter autem nominat familias, quæ in morte Domini habuerunt auctoritatem. *Familiæ ergo domus David,* hoc est, primores Jerusalem de domo regia : *familiæ Nathan,* qui fuit filius David, hæc erat familia proxima regiæ nobilitati : *familiæ Levi,* de hac erant pontifices et sacerdotes : *familiæ Semei,* de quibus, inquit Hieronymus, doctorum ac magistrorum agmina pullularunt.

Addit denique, *omnes familiæ reliquæ seorsum,* hoc est, omnes illæ familiæ, quæ a Pharisæis subornatæ clamarunt : *Crucifige.*

Origenes putat significari differentiam eorum qui ad fidem vocati sunt, sed Deo non placuerunt.

1. *Domus David* significat reges et principes, qui in bonos iniqui fuerunt.

2. *Domus Nathan,* potentes illos qui apud principes potestatem habentes, pios persecuti sunt.

3. *Domus Levi,* malos sacerdotes.

4. *Domus Semei,* doctores populi, ac superbos concionatores, qui opinione sanctitatis et doctrinæ contra sanctos intumescunt, et eos persequuntur.

5. Denique, in cæteris promiscuum vulgus intelligitur illorum, quos eadem manet damnatio.

LECTIO TRIGESIMA SECUNDA.

DE EXAMINE FUTURI JUDICII.

In illo Judicio examen fiet omnium meritorum et demeritorum. Dicit Scriptura id sæpius. Sicut ergo dicitur quod *in manu Chanaan statera dolosa sit,* idem dicere possumus de mundo, per Chanaan significato, quia *mendaces filii hominum in stateris.* Mundi enim statera est sui et suorum amor cæcus; ita ut gravia peccata levia æstimet, immo vitia tanquam virtutes. Ita sæpe hypocrisis humilitatis nomen sibi vindicat, avaritia prudentiæ, spiritus vindictæ generositatis, verba impudica hilaritatis, et sub hoc colore et pallio, quasi speciem pietatis habentia, appendit ea in statera sua mundus. Ideo advenire necesse est stateram justitiæ divinæ, cum *pondere sanctuarii,* in qua quæ levissima videbantur, gravissima apparebunt, et patebit vitia fuisse quæ pietatis speciem habebant, ibique quodlibet juxta pondus et valorem suum æstimabitur. Tunc implebitur illud : « Revelabo pudenda in faciem tuam, et ostendam gentibus nuditatem tuam, et regnis ignominiam tuam. »

Revelabo, hoc est, omne velum auferam, omne pallium, omnes prætextus, quibus celas deformitatem : omnia perizomata, et folia hæreditaria Adam, hoc

est, omnes excusationes, et ibi confundam te coram omnibus habitatoribus cœli, inferni, mundi.

Sicut quondam admirabili prodigio regi Babylonis apparuerunt articuli manus, quasi hominis scribentis in pariete: *Mane, Thecel, Phares.* Quod interpretatus est Daniel :

Mane, id est, numeravit Deus regnum tuum.

Thecel, id est, appensus es in statera et inventus es minus habens.

Phares, id est, divisum est regnum tuum.

Sic quod ipse visibiliter vidit, nos oculis mentis attendere deberemus, unicuique enim nostrum minatur manus scribens, *Mane, Thecel.* Numeravit Deus annos tuos, menses, dies, horas, momenta. Appensus es in statera, et inventus es minus habens ponderis, pretii, valoris, minus justitiæ, quam a te exigebatur. Hoc quidem patebit in illo examine et bilance. Sed explicandum est particularius, de quibus examen fiet.

1° Ergo examinabuntur omnia peccata tam mortalia quam venialia, opera, verba, cogitationes, et patebunt non confuse, sed distinctissime cum suis circumstantiis. Adulterium, verbi gratia, quod quis commiserit, non solum patebit in se, sed etiam quomodo alienam sollicitarit, quibus modis thorum alterius violarit. Ita ut tunc etiam homini nullus futurus sit excusandi locus, quia verum erit illud Job, 9 : « Non justificabitur homo compositus Deo, nec poterit respondere unum pro mille. » Apparebunt vero peccata omnia, quæ levia vel nulla existimamus, in gravitate sua, peccata omnia adolescentiæ et ignorantiæ nostræ, quæ vel ignoramus vel oblivioni tradimus, tunc hominem angustiabunt.

Propter quod de hoc examine agens Psalmista, ut omnibus terrorem incutiat, et omnes doceat, de tremendo illo die, sic exorditur psalmo 48 : « Audite hæc, omnes gentes, auribus percipite, omnes qui habitatis orbem, terrigenæ et filii hominum, simul in unum dives et pauper. » Peregrinum certe exordium, quo omnes omnis generis et status convocat. Sed quam ob causam? « Os, inquit, meum loquetur sapientiam, et meditatio cordis mei prudentiam, » hoc est : Dicam quæ sapientes audire decet, et docebo quæ diu corde concepi, ut faciam homines sapientes et prudentes, sive futura providentes, illaque non a me, sed a Spiritu Sancto dicam. Vide quot proœmiis utitur. Loquere ergo, propheta, quæ est tua propositio? Hæc est : *Cur timebo in die mala?* hoc est, in die mortis vel judicii. Quasi dicat : Propono vobis omnibus qui habitatis orbem, quæstionem hanc solvendam. Quid est, quod me terrere poterit in die illa, quæ erit dies angustiæ et caliginis, dies turbinis, tubæ et clangoris? Quid est quod me in illo die, a quo dependet totum bonum vel malum meum, securum poterit reddere? Magna utique propositio, quæ omnes concernit. Solvit propheta suum ænigma, cum dicit : « Iniquitas calcanei mei circumdabit me. » Sensus esse potest : Id quod me timere tunc faciet, non erit paupertas, quia Judex non respicit personas, aut dona : non erit malitia testium, quia omnia novit Judex : non erit potentia adversariorum, quia neminem timet : non ergo aliud erit, nisi iniquitas mea, et maxime *iniquitas calcanei mei,* iniquitas extremæ vitæ meæ, iniquitas perseverans usque ad finem, quam pœnitentia non lavit, illa tunc angustiabit me, quia non erit amplius locus indulgentiæ. Sic e contra poterat dicere, id quod me impavidum tunc faciet, non erit nobilitas, aut divitiæ, aut advocatorum diligentia, aut amicorum potentia, sed justitia calcanei mei, sive extremæ vitæ meæ.

2° Propius ad propositum : *Iniquitas calcanei,* est illa quam pedibus terimus, quam nihil facimus, sive peccata quæ levia existimamus, vel quæ voluntarie oblivioni tradimus. Sic enim solemus loqui : ad tergum et calcaneum nos projicere quæ nihil facimus, vel quæ oblivisci volumus. Sic dicimus, pone omnes istas injurias sub pedibus tuis, id est : obliviscere, nihil fac. Peccata ergo ad tergum et calcaneum rejecta, oblita et levia a nobis existimata, tunc juxta pondus suum judicabuntur, et angustiabunt nos, quia aliter judicat Deus quam nos. Quis judicaret tantum peccatum Adæ pomum edentis ub placeret uxori? Aut peccatum hominis duo ligna colligentis in sabbato? Aut peccatum diffidentiæ in Moyse? Aut peccatum Davidis ex levitate populum numerantis? Aut Ananiæ et Sapphiræ mendacium? Sed Deus illorum ostendit gravitatem per pœnam inflictam eis. Sic multa in pondere sanctuarii gravia appare-

bunt, a nobis neglecta, dum « scrutabitur Dominus Jerusalem in lucernis : » dum lucernam divinæ sapientiæ accendens, pulveres in angulis abstrusos, et sordes ibi neglectas in lucem proferet.

Unde fortiter inculcandum est juvenibus dissolutis, quod eis dicit Ecclesiastes : « Lætare, juvenis, in adolescentia tua, et ambula in viis cordis tui, et in intuitu oculorum tuorum, » nihil æstimans peccatum, putans tibi licere quidquid licet, bibens quasi aquam iniquitatem : nihil oscula, tactus, ebrietates, pugnas, vindictas ponderans. « Sed scito quod pro his omnibus adducet te Deus in judicium. » Consideravit omnes gressus tuos ad minimam usque cogitationem. Iniquitas calcanei tui, peccata quæ nihil æstimasti, in pondere suo apparebunt et angustiabunt te, « consumet te Deus peccatis adolescentiæ tuæ, scribet contra te amaritudines tuas, omnes dissolutiones; et quæ tibi nunc adeo suaves videntur, tunc vehementer amarescent. *Statue ergo tibi speculam*, juxta consilium Jeremiæ; « pone amaritudines, dirige cor tuum in viam rectam. » Ascendens in mentis tuæ speculam, considera quæ ventura sunt, quam amara erunt mors, judicium, infernus, vermis conscientiæ : et horum consideratione emenda vitam tuam, dirige pedes tuos in viam rectam, in viam salutis, ne postea te pœniteat : « Memento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam veniant dies, de quibus dices : Non placent.

Refert B. Joannes Climacus, solitarium quemdam in Choreb habitasse; hic cum diutius negligentissime vixisset, non habens animæ curam, morbo tandem ad extrema deductus est : cumque corpore jam migrasset, post horam ad se rediit, rogans ut inde abscederemus. Cellæ vero aditum obstruens, mansit intus annis duodecim, nihil præter panem et aquam gustans; et sedens attonitus volvebat semper quæ viderat, et ita fixo cogitatu, ut nec vultum immutaret, vim solum lacrymarum profundens. Cum jam morti foret vicinus, rupto aditu, ingressi sumus, cumque ab illo, doctrinæ verbum supplices requireremus, hoc tantum audivimus : « Ignoscite mihi, nemo qui mortis et judicii memoriam vere agnoverit, peccare unquam poterit. » Nos vero mirati sumus talem in eo, qui adeo negligens fuerat, beatissimam transformationem. Ita ille.

2° Examinabuntur peccata aliena, quibus communicavimus. Unde David : « Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo.

Duo autem genera alienorum timenda sunt.

Primo, eorum quæ alii committunt, ob malum exemplum nostrum, hæc vero tunc patebunt.

Secundo, eorum quæ alii committunt, qui sub cura nostra sunt. Reddet enim pater rationem de peccatis filiorum, ob nimiam indulgentiam, domini famulorum, pastores subditorum : « Ipsi enim pervigilant rationem reddituri pro animabus vestris, » inquit Apostolus. Confessarii peccatorum a quibus male absolverunt, vel nimia facilitate pœnitentem in peccatis nutrierunt, quibus minatur Dominus per Prophetam : « Væ qui consuistis pulvillos sub capite omnis ætatis? Væ qui linistis parietem absque paleis! » dimittentes pœnitentem sine reprehensione in peccatis : sic molliter agendo, quasi linientes estis brevi casurum parietem. Ibi interrogabuntur habentes animarum curam : « Ubi est grex tuus, pecus inclytum tuum? quid dices in die quando visitaberis? Numquid dolores quasi parturientis apprehendent te? Tunc quoque verum erit, *sanguinem de manu tua requiram*, o speculator, o pastor! quia tuba non insonueris, et peccante impio illum non monueris. Certe vita ecclesiasticorum et eorum qui in dignitate sunt constituti, severe examinabitur.

Habes exemplum de doctore parisiensi quod passim reperies.

Hic cum piæ vitæ existimaretur, tamen dum ejus celebrarentur exequiæ solemni officio inclamavit : *Justo Dei judicio accusatus sum.* Et iterum : *Justo Dei judicio judicatus sum.* Et tertio : *Justo Dei judicio condemnatus sum.*

Tertio, examinabuntur ipsa opera bona. Multi enim bonis operibus existimant se Deo placere, qui sine merito invenientur : quia non fecerunt tali intentione, qua debuerunt, sed potius suum commodum quærentes, vel vanam gloriam et complacentiam, et ita receperunt mercedem suam. Item non omnia bona opera suis vestita sunt circumstantiis, sed mixta multis imperfectionibus : « Si fulserint, inquit Job, tanquam mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me : » si opera

mea existimavero munda et fulgida, in illis tu sordes et aliquid imperfecti poteris ostendere. Unde et alibi ait : « Si quid justum habuero, tamen Judicem meum deprecabor. »

Sicut enim parvus nævus ab artifice perito facile deprehenditur : et parvus error a pictore etiam in imagine quæ pulchra apparet : et lignum quod rectum putatur, si funiculum mensor adhibeat, curvum statim apparet : ita erunt opera nostra respectu supremi artificis, pictoris, mensoris : « Sæpe sordet in discretione judicis, quod fulget in æstimatione operantis, » inquit Gregorius.

Si bona opera ponderabuntur, quanto magis neglectus illorum ! Multi ergo propter bona omissa rejicientur. Sic reprobatæ sunt virgines, quæ lampades ardentes non habuerunt : et qui veste nuptiali caruit : et qui pecuniam domini in sudario ligavit.

Refertur illa hora qua Bernardi anima migravit triginta millia discessisse, de quorum numero decanus Lingonensis, qui honores fugiens in eremo annis 25 egerat. Hic apparuit Episcopo Lingonensi dicens : « Age pœnitentiam, corrige vitam, dimitte superbiam, et avaritiam, non enim est tam facile salvari ut credunt : nam dum judicio tremendo præsentarer, fuerunt triginta simul millia, de quorum numero Bernardus et ego salvati sumus, tres in purgatorium, alii omnes in infernum descenderunt.

Quarto, examinabuntur beneficia et dona : sumus enim dispensatores bonorum Dei, sive spiritualium sive temporalium. Unde sicut Dominus a famulis, ita et ipse a nobis exigit rationem de donis acceptis, an ad ejus gloriam usi fuerimus. Redde ergo rationem fidei, baptismi, sacramentorum, concionum, admonitionum, inspirationum, quibus toties pulsavi. Sed si hæc parva sunt, redde rationem sanguinis, crucis, mortis meæ.

Hæc itaque sæpe consideranda sunt. Quod si dona et beneficia, bonaque opera, si otiosa verba in examen venient, quanto magis tot lasciva verba et malitiosa (quæ tam parvi faciunt homines), calumniæ, convicia, detractiones ponderabuntur, et in enormitate sua apparebunt ! Recte ergo monet nos Scriptura, cum timore et tremore incolatus nostri tempore conversari, tanquam quadrantem novissimum reddituros. Unde et Job dicebat : « Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. » Optimum ergo consilium, quod proponit Habacuc : « Super custodiam meam stabo, figam gradum super munitionem meam, et considerabo quid dicatur mihi, et quid respondebo ad arguentem me. » Quid arguet Dominus ?

Arguet superbiam, arguet vanitatem, arguet cor impurum, arguet invidiam, odia, charitatis defectum. Ergo sta super custodiam tuam, ut hæc a te rejiciens, et in teipso tempore hoc opportuno arguens, non inveniat postea quid possit arguere. Timere vero te oportet, et diligenter te custodire, quia hæc omnia severe arguet.

Refert Granatensis defunctum quemdam post mortem apparuisse amico, maximis oppressum doloribus, magna et lamentabili voce exclamantem : *Nemo credit, nemo credit, nemo credit.* Amicus expavescens rogat, quid sibi velit talis exclamatio. Cui ille : *Nemo credit quam stricte judicat Deus, et quam severe castigat*

LECTIO TRIGESIMA TERTIA.

DE SENTENTIA JUDICIS.

Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, etc.

Verba hæc melliflua sunt, affectione et exultatione plena : habentque singula pondus suum.

1° Ergo dicit : « *Venite.* Illis dicitur *venite*, qui « euntes ibant et flebant, mittentes semina sua. » Nunc invitantur, ut « venientes veniant, cum exultatione portantes manipulos suos : » ut operum suorum fructum afferant, et illorum mercedem recipiant. *Venite*, illis dicitur, qui *angustiati, egentes, afflicti circuibant.* Peregrini et exules nunc ad locum quietis invitantur, et ad patriam dulcissimam. *Venite*, illis dicitur qui

fessi sedebant ad ripas Babylonis, flumina prætertluentia contemplantes, fluxa scilicet bona hujus mundi, et recordati civitatis Jerusalem, recordati patriæ æternæ, flebant et gemebant. Illi ergo nunc ad locum gaudii deducuntur, de loco mœroris et afflictionis ad locum quietis, de loco exilii, de Babylone et captivitate ad civitatem pacis et contemplationis.

2° Dicit: *Benedicti Patris mei,* hoc est: Vos ab hominibus maledictiones passi estis, opprobria, irrisiones, quia multi vitam vestram putabant insaniam, et tanquam excrementa et purgamenta rejecti fuistis: *Omnium peripsema usque adhuc.* Sed a Patre electi et computati estis inter filios: *Benedicti vos a Domino, qui fecit cœlum et terram.* Omnes qui viderint vos, cognoscent, inquit Isaïas: *Quia isti sunt semen cui benedixit Dominus.*

Benedicti vos, in persona Sem et Japhet, quibus benedixit pater, maledicens Cham, qui reproborum personam agebat.

Benedicti, in persona Isaac, qui a patre hæres constitutus fuit, Ismaële ab hæreditate excluso.

Benedicti vos, in persona Jacob, qui a patre cum benedictione primogenituram accepit, loco Esaü reprobi. In his omnibus figura erat electorum et reproborum.

3° Dicit: *Possidete regnum.* Utique regnum illud multis titulis vestrum est.

1. Titulo donationis, quam fecit Pater vobis.

2. Titulo hæreditatis, quia hæredes Dei, cohæredes Christi.

3. Titulo emptionis, per pretium sanguinis mei.

4. Titulo mercedis, ob vestræ meritum actionis.

In illius ergo possessionem realem, liberam, securam, vos immitto, ad quam jus multiplex habuistis.

Regnum vero est quod vobis præparavi, non quælibet hæreditas: « Regnum decoris et diadema speciei accipietis de manu Domini. » Diadema quod nemo jam tollere poterit a vobis. Regnum quod nemo turbare poterit, ubi nec inimicus insidians est, nulla premens anxietas, nullus terror, nullus error, nulla ambitio, sed pax imperturbabilis.

Regnum Patris est, regnum gloriæ, regnum omnis felicitatis, regnum cujus non est finis, regnum omnium sæculorum.

O felix regnum, quomodo totos nos rapere deberes in tui considerationem! Quomodo totum desiderium et voluntatem rapere deberes in tui amorem!

O Patris benedictio, quam desiderabilis es!

O secura possessio! trahe ex imo cordis nostri ad te suspirantes lacrymas: « Quando veniam, inquit Propheta, et apparebo ante faciem Dei mei, » ante vultum Patris æterni benedictionem impertientis, et in possessionem æterni regni inducentis? *Etenim benedictionem dabit Legislator, videbitur Deus Deorum in Sion.*

Possidete ergo regnum, quod sub vexillo crucis militantes acquisivistis.

Possidete coronam, quæ vobis debetur, quia bonum certamen certastis, et cursum consummastis.

Possidete, quia vicistis et triumphastis de peccato, de diabolo, de mundo.

Possidete, quia superastis proprias passiones, tentationes, concupiscentias; ideo enim reposita fuit vobis corona hæc justitiæ, quam nunc reddo in die solemni et publico coram toto mundo juxta promissum meum: « Qui vicerit, dabo ei sedere in throno meo, in regni mei consortio, sicut et ego sedi in throno Patris mei. »

4° Dicit: *Quod paratum vobis fuit a constitutione mundi.* Quia scilicet hoc regnum filiis adoptivis ab æterno Pater præparavit: « Stat fixa sententia æternitatis, inquit Bernardus, et misericordia ejus ab æterno usque in æternum super timentes eum. » Ab æterno per prædestinationem, usque in æternum per glorificationem.

« Quos prædestinavit, hos et vocavit, et quos vocavit, hos et justificavit, quos autem justificavit, illos et glorificavit. » Numquid ergo misericordia ejus ab æterno usque in æternum porrigitur?

In illa ergo die cum felix hæc sententia pronuntiata fuerit, habebit locum suave illud canticum, de quo Isaïas, in persona electorum.

« In illa die cantabitur canticum istud in terra Juda, » hoc est, in Ecclesia cœlesti, ubi perpetua laus et confessio. Cantabunt electi cum videbunt tantam suam gloriam, et tantam damnatorum se pœnam evasisse. Quid ergo cantabunt?

« Urbs fortitudinis nostræ, Sion, Salvator ponetur in ea murus et antemurale. » Sensus est : Urbs beatitudinis nostræ illa Sion cœlestis, munitissima erit et fortissima, ita ut nullus ei nocere possit, quia Salvator erit ejus protector et salus, et tanquam murus fortissimus undique eam cinget, ut nullus possit eam accedere inimicus, malum nullum, nulla turbatio.

« Aperite portas, et ingredietur gens justa custodiens veritatem. » Verba sunt beatorum, qui audientes a Judice vocem illam lætitiæ : *Venite, benedicti Patris mei,* exultantes ad angelos dicunt : Aperite, o angeli, portas cœli, ad quod jam ascendimus cum triumpho, ut ingrediatur gens quæ justitiam coluit, et veritatem servavit. Vel juxta D. Hieronymum est hic mutatio personæ quasi in dialogo, suntque verba Christi ad angelos dicentis : O angeli, reserate cœlum, ut sancti mei intrent ad æternam illam pacis visionem, quam per fidem et gratiam meam hic sperarunt.

« Vetus error abiit, servabis pacem, pacem quia in te speravimus. » Est iterum vox electorum quasi sibi congratulantium et dicentium : Nunc patet vetus error voluptuariorum et damnatorum, qui nos stultos judicabant, sequentes viam asperam. Patet enim nos sapienter egisse, illos stulte; ecce enim adepti sumus pacem, pacem illam et omnium bonorum abundantiam, quam nobis, Domine, contulisti, et servabis in æternum, quia illam a te speravimus, et propter illam dura omnia tulimus per cruces, spinas, et duras semitas te sequentes.

« Sperastis in Domino in sæculis æternis, in Domino Deo forti in perpetuum.»

Sunt verba prophetæ, vel angelorum beatis congratulantium. Sperastis, o viri sapientes et divini in Domino, sperastis consequi ab illo sæcula æterna, beatam illam æternitatem. Nunc capite spei vestræ fructum, ipsam beatam vitam possidete, in sæcula æterna.

Hoc ergo canticum quasi dialogus est beatorum Christique et angelorum congratulantium de hac beata æternitate, et de hac felici sententia : *Venite, benedicti, percipite regnum.*

Hæc ergo ultima vox Christi electos invitantis digna est quæ imprimatur cordibus nostris, et trahat ac excitet affectum nostrum, ut dignam se anima exhibeat ad vocem illam in illo die percipiendam.

B. Mechtildis virgo, filia comitis cujusdam Germaniæ, sponsa Christi ab ineunte ætate, tanto in his verbis deliciabatur affectu, ut, cum feria quarta post diem Paschæ inchoaretur introitus missæ per illa ipsa verba : *Venite, benedicti Patris mei,* ipsam insolita lætitia (noverat enim linguam latinam) exultarit et Domino dixerit : « O si essem una ex illis benedictis, qui hanc dulcissimam vocem sunt audituri! » Tunc Dominus ad eam : « Scias certo te ex illis esse, et, ut nihil dubites, ecce tibi do cor meum in pignus amoris et in domum refugii, ut semper, et maxime in hora mortis, ibi consolationem et requiem invenias. » Ex eo ergo tempore, facta est mira cordis Christi et illius conjunctio, sive spiritus creati cum increato unio. Cum vero jam in mortis agone esset constituta, nihil aliud dicebat quam hæc verba : *Jesu bone, Jesu bone!* Hæc assidue replicabat, aperte demonstrans illum cordi suo impressum, cujus nomen inter acerbos mortis dolores tam suaviter ruminabat, tam crebro pronuntiabat. Instante autem hora qua migratura erat, Dominus eam lumine suæ divinitatis totam illustrans, suavi voce invitavit : « Veni, benedicta Patris mei, posside regnum tibi paratum a constitutione mundi. » Commonefaciens eam doni illius, quo in pignus amoris cor suum Christus illi dederat, dum illa verba in missa cantarentur. Igitur illa beata anima, in ipsum cor Jesu suavissime admissa, sempiternis ejus gaudiis feliciter fuit sociata.

Similem vocem audivit B. Quintinus, cum fortiter pro Christi nomine varia tormenta pertulisset; et tunc anima ejus in forma candidæ columbæ in cœlum visa est conscendere, ut regni foret particeps.

Sic Beatus Petrus de Alcantara, ordinis divi Francisci, qui confessarius quandoque fuit beatæ Theresiæ, absoluto vitæ cursu, in extremis ruminans Dei promissionem de regno, totus in Spiritu exhilaratus spiritum reddidit, hæc verba pronuntians : « Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. »

Nos ergo hodie illam vocem Christi audivimus, non sinamus eam præterfluere, nec obduremus corda nostra, sed excitemur ad viriliter certandum contra peccata et salutis impedimenta, ad perseverandum in fide, spe, gratia, toleran-

tia, ac bonis operibus; ad requirendum illam benedictionem Patris simus solliciti, *festinemus ad illam requiem*, ad illud regnum; et videamus, *ne quis ex nobis desit*, inquit Apostolus, sed omnes digni fiamus hac felici voce, consortio Patris, Christi hæreditate.

Unde ad id multum juvabit, si ultimam D. Francisci ad fratres admonitionem, quæ etiam omnes nos concernit, attendamus. O, inquit, dilectissimi fratres, et in æternum benedicti filii, audite me, audite vocem Patris vestri :

Magna promisimus : majora promissa sunt nobis.
Servemus hæc : suspiremus ad illa.
Voluptas brevis : pœna perpetua.
Modica passio : gloria infinita.
Multorum vocatio : paucorum electio.
Omnium retributio.

LECTIO TRIGESIMA QUARTA.

DISCEDITE, MALEDICTI, IN IGNEM ÆTERNUM.

Forma illa et species in qua Christus apparuit in Apocalypsi Joannis, applicari potest ipsi ut Judici. Dicit enim ibi apparuisse similem Filio hominis, in medio septem candelabrorum aureorum vestitum podere, et præcinctum ad mamillas zona aurea, capillis candidis tanquam lana et nix, oculis ut flamma ignis, cum pedibus calcantibus fornacem ardentem; vox illius tanquam vox aquarum multarum, in dextera septem stellæ, in ore utraque parte gladius acutus, facies sicut sol lucens, dicebatque se habere claves mortis et inferni.

Hæc omnia hic applicari possunt. Primo, *Vestis talaris*, vestis justitiæ est, qua Christus fulget.

2. *Cingulum ad mamillas* significat tunc misericordiæ restrictionem.

3. *Caput candidum*, sapientiæ maturitatem.

4. *Oculi ignei*, judicis zelum et furorem.

5. *Pedes sicut in camino ardenti*, reproborum in fornace conculcationem.

6. *Vox aquarum multarum*, reproborum, velut per torrentem iræ inundantem, rejectionem.

7. *Facies sicut sol* indicat majestatem.

8. *In dextera septem stellæ*, gloriæ pro electis donationem.

9. *Gladius utraque parte acutus*, ultimæ sententiæ pronuntiationem, quæ corpus animamque plaga æterna afficiet.

Hic ergo erit gladius biceps : *Discedite, maledicti, etc.* : ubi singula verba vim et emphasim suam habent. *Discedite* : pœna damni indicatur, scilicet, separatio a Deo et privatio gloriæ. Quæ pœna gravissima est et lamentabilis. Si enim dum quis in exilium extra patriam mittitur, a domo paterna et parentum consortio, tantus est luctus, quantæ hic erunt lamentationes, dum ab illa patria, quæ his jure baptismi debetur, et sanguine Christi empta est, separabuntur a Deo Patre, a Virgine Matre, ab amicis angelis, a fratribus christianis, et hoc non ad tempus, sed in æternum?

Hæc autem pœna separationis dicitur a theologis gravior quam ipse ignis et tota gehenna; quia cum visio sit tota merces, privatio visionis erit velut tota pœna, saltem principalis. Hinc Chrysostomus : « Multi timent solum ignis acerbitatem, sed hæc pœna longe gravior erit et acerbior. Ignis est intolerabilis, sed si mille mihi ignes proponeres, non tanti æstimo ac privari illa beatitudine, gloria, præsentia Christi. » Similiter loquuntur et alii Patres.

Maledicti, gravis pœna ab illo maledici a quo omnis benedictio profluit.

Benedictionem patris amittere quam dignum luctu sit, attende in Esaü. Hic cum vendidisset primogenita, et hoc parvi penderet, post aliquod tempus, dum Jacob jure primogeniti benedictionem postulasset et impetrasset, Esaü vero se illa privatum videret, rediens ex agro rugit, inquit Scriptura, clamore valido, ob perditam patris benedictionem. Tunc prius advertit dignitatem primogenituræ, quam antea ob leve ferculum vendiderat. Si ita rugiit pro temporali benedictione, quanto magis rugitum edent reprobi, privati æterna benedictione patris, et ejecti cum omni imprecatione ac maledictione, exhære-

dati ab omni consolatione et spe! Tunc ergo illi sero ululabunt. Sero sicut Esaü, advertent dignitatem primogenituræ, id est, gratiæ divinæ, quam pro esca et re nihili, pro momento voluptatis, pro puncto honoris, vendiderunt cum hæreditate æterna, in æternum ad eam non redituri.

Maledictionem hanc innumeræ aliæ consequuntur inter ipsos reprobos : « Unusquisque vorabit carnem brachii sui, Manasses Ephraim, Ephraim Manassen. »

Sua corpora maledicent, quod ut illis suos appetitus indulgerent, priventur tanta gloria. Pater filium, quod ut illi divitias acquireret, mater filias, quod ut eas in matrimonio nobiliter collocaret, sui ipsius et salutis oblita sit.

Filius patrem, quod ipsum non instruxerit in via Dei, quod non correxerit, quod injuste acquisitis eum ditarit et perdiderit. Unusquisque alterum qui peccati ei socius fuit, maledicet. Imo vero et diem nativitatis suæ, miris clamoribus, et uterum quo portati sunt, et ubera quæ suxerunt, diris devovebunt. Hæc enim erit eorum musica, hi cantus, hæ matutinæ eorum, quæ describuntur in Job : « Pereat dies in qua natus sum. » etc.

In ignem. Pœna sensus hic designatur, pœna ignis in quo vivi comburentur, nec consumentur ; desiderabunt mortem et fugiet ab eis, desiderabunt in nihilum redigi et corpus cum anima extingui, et non dabitur. Hæ sunt eorum lamentationes. Væ misero! væ! cur natus sum? Cur lucem vidi? Cur non felicitas saltem bestiarum datur mihi, quarum animæ cum corpore pereunt? Jam perire cupio et non conceditur, mors fugit, et tamen sine morte mortem morior sempiternam.

Hinc Gregorius dicit : « Horrendo modo fit miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu : quia et mors semper vivit, et finis semper incipit, et defectus deficere nescit, mors perimit, et non extinguit. »

Eodem modo dicit Augustinus : « O mors, quam dulcis fores illis quibus antea adeo eras amara! Jam te summopere desiderant, qui super omnia oderant : laborabit ergo in æternum angustiatus in pœnis, et vivet adhuc in finem. »

Hunc nimirum ignem ipsi peccatis suis accenderunt, ideo merito in illum dejiciuntur. Unde eos cum sarcasmo et irrisione alloquens propheta dicit : « Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti flammis, ambulate in lumine ignis vestri, et in flammis quas succendistis : de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis : » id est : Volutamini nunc in incendio ignis inextinguibilis, quod vobis adornastis : in vinculis igneis, quæ vos reservant sub caligine, ut loquitur Judas, quæ vobis per peccata vestra fabricastis. Ambulate nunc et ludite, sicut in igne concupiscentiæ et vinculis cupiditatis vobis complacebatis. Verum : « De manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis. » Cithara vestra in luctum versa est, et organum in vocem flentium, lætitia in mœrorem. Decumbetis inter ignes, dolores et cruciatus; hi erunt lecti vestri, hæc cervicalia; ego justus Judex ad hunc ignem, ad hos dolores vos damno, manu mea invicta et æterna, quæ proinde hunc ignem vobis in æternum alet et conservabit.

Iterum alibi eos alloquens Dominus per prophetam ait : « Quis ex vobis poterit habitare cum igne devorante, et cum ardoribus sempiternis? » Quis ex vobis poterit volutari in illo flammarum pelago, et cum æternis ignibus colluctari? Si hujus vitæ dolores, qui sunt tantum umbra, ferre non possumus, imo nec dentis unius dolorem, aut vermis pulicisve infestationem, quis poterit ardorem illum sempiternum? Estne aliquod lumen rationis in hominibus, aut mica cerebri? Aut certe hæc non credunt, aut forte ad alios tantum spectare existimant. Dum nonobstantibus omnibus his, quæ in scripturis manifesta sunt, et fidei dogmata, peccatis gravissimis involvuntur, et magnam partem ætatis in illis conterunt, quasi hæc commenta sint vetularum aut fabulæ.

Hæc interim si quis mente ruminarit, potentissima sunt ad animam commovendam et curam illi salutis imprimendam. Verum homines quadam stupiditate et cæcitate insensibiles ad hæc reduntur, vel ea non considerant, vel nimis de divina misericordia præsumunt; ex illa peccandi ansam arripientes, misericordiam semper ante oculos, justitiam retro projicientes ut non considerent eam. Vel certe valde leviter id faciunt, ideoque illa consideratio nihil in eis efficit ad mutationem vitæ, neque cor tangit, quia ad illud cogitationem hanc

plene descendere non permittunt. Sicut si ignem, quantumvis efficax sit, leviter et celeriter attingas, non adurit, sic si judicia et ignem æternum in transitu tantum percurras, vim et efficaciam non senties.

Propterea Isaias abbas, qui profunde et crebro hunc ignem meditabatur, hominum deplorabat miseriam multis cum lacrymis. Unde in Lamentationibus suis sic dicit : Væ nobis qui tenebrosum illud et materiæ expers incendium, æternumque et amarum fletum, et stridorem dentium non consideramus ! Ablato enim flammæ splendore, Deus in illo igne relinquit urendi vim et obscuritatem, quo magis impii excruciantur.

Væ nobis, qui hic sine timore nos peccatis obstringimus, quoniam nos illic ignis æternus excipiet, et tenebræ exteriores, et vermis qui non dormit, et luctus, et stridor dentium, et coram angelis ac creaturis omnibus dedecus sempiternum ! Væ nobis, qui cum assiduos conscientiæ reprehendentis stimulos sentiamus, non erubescimus, nec rationem actionum nostrarum reddituri, Dei judicium formidamus ! Væ nobis, qui in hoc exiguo vitæ spatio, ut iniquæ et brevi carnis cupiditati satisfaciamus, nos jucundissimo divinæ gloriæ spectaculo indignos constituimus ! Ita ille.

Et iterum alibi exclamat : Me miserum, me miserum, quia nondum a gehennæ igne sum liber ! Qui ad illam homines detrahunt, adhuc in me operantur, adhuc in corde meo agunt, et pessimos fructus suos proferre cupiunt. Nondum mihi constat, quoniam hinc sim profecturus, nondum mihi parata est recta via. Nondum video quæ mihi apud Judicem possit esse fiducia. Nondum ex reorum numero exemptus sum. Reus qui in carcere vinctus est, non lætatur : qui ferreis obstrictus est vinculis, voluntatem suam non facit, non quiescit. Non edit cum voluptate, cujus collo injectus est laqueus. Neque amplius cogitat quomodo alia scelera committat, sed in luctu est ob illa propter quæ obstrictus est. Qui considerat extrema illa supplicia, quibus afficiendus est ob peccata, is animum in cæteris non habet occupatum, cor ejus stimulat dolor tormentorum. Ita ille.

Refert Theodoretus se vidisse Thalelæum, qui cum maximo esset corpore, inclusit se rotæ quæ alta erat cubitos duos, lata unum ; ita ut collum non posset erigere, sed semper incurvus, faciem habebat annexam genibus, et ita sederat decem annos continuos. Rogavit eum Theodoretus, cur sese ita affligeret ? Respondit : « Ego multis peccatis sum obnoxius, et audivi pœnas quæ in futuro parantur. Elegi ergo potius corpus hic castigare pœna mediocri, quam expectare pœnas longe graviores.

DE ÆTERNITATE IGNIS.

In ignem æternum. Hæc erit desperatio reproborum, separari a Deo et in ignem detrudi, non ad tempus, non per aliquot sæcula, non per annorum myriades, sed per totam æternitatem. Ita ut si quis consideret tot annorum millia quot sunt momenta in tempore a creatione mundi, quot guttæ in mari, quot denique arenæ in universa terra, nihil numerando proficit, plus restat quam numerarit, et æternitatis necdum habet principium. Sed durabunt illa tormenta, quandiu cœlum erit cœlum, terra erit terra, angelus erit angelus, Deus erit Deus, quia « fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum. » Desperationem adducet damnatis hæc consideratio æternitatis, in qua nulla unquam consolatio, nec a Deo, nec ab angelis, nec a beatis, nec ab ulla creatura. Et licet manserint in pœnis per omne imaginabile tempus, nihil diminuetur de illis.

Interroga Caïn, qui jam quinque annorum millibus ibi fuit, an aliquid de pœnis ejus tanto tempore diminutum sit ? Respondebit, quod nihil prorsus, quia manet infinita, et semper incipit solvenda.

Propterea de illis dictum est : *Pone eos ut rotam ante faciem venti.* Rota, quia circularis est, non habet finem. Ita nec illi in tormentis. Rota agitata a vento semper vertitur, quandiu ventus durat, ita et illi a furore justitiæ æternum durante, volventur de pœna in pœnam, de tormento in tormentum.

Huc etiam referri potest illud psalmi : « Sagittæ tuæ transeunt, vox tonitrui tui in rota. » Ut sit sensus : Afflictiones hujus

mundi, bella, fames, pestilentiæ tandem finem accipiunt, suntque velut flagellum aut sagitta transiens. Sed vox tonitrui tui, vox illa, *discedite in ignem æternum*, quæ velut tonitru insonabit, qua personante, terra subito absorbebit reprobos: « Dominus enim, inquit propheta, sicut fortis egredietur, vociferabitur, dissipabit, et absorbebit simul: » hæc, inquam, vox tonitrui tantæ virtutis erit, ut effectus ejus non sit transiens, sed efficaciæ æternæ, volvens reprobos de pœnis in pœnas, instar rotæ semper a vento furente agitatæ, et hoc in sæcula sæculorum.

Ventus iste divinæ iræ merito a nobis est considerandus. Memineris ergo trium quæstionum, quas angelus proposuit Esdræ: « Ponderamihi pondus ignis; mensura flatum venti; revoca diem qui præteriit. » Respondet Esdras: « Quis natorum poterit facere, ut me interroges de his? » Quasi dicat: Quis modus ignem in bilance ponendi, ut possit ejus pondus a nobis sciri? Quis ventum ab oriente ad occidentem juste mensurare posset? Quis diem præteritum revocare, cum ad præteritum non sit potentia? Verum moraliter, ille *ponderat pondus ignis*, qui in cogitationis suæ bilance sæpius illum expendit. Ille *mensurat flatum venti*, qui vitæ suæ brevitatem considerat, dicens Deo: *Memento quia ventus est vita mea.* Vel ille qui divinæ iræ, quasi turbinis impios in æternas miserias volventis, vim considerat, in conspectu cujus impii sunt quasi pulvis, quem projicit ventus a facie terræ. Ille *revocat diem qui præteriit*, qui implet illud: *Recogitabo tibi annos meos in amaritudine animæ meæ.*

Illud ergo *æternum*, illa vox tonitrui, effectus erit justitiæ tunc dominantis, quam cum stupore considerabat David dicens: « Numquid in æternum projiciet Deus? Aut non apponet, ut complacitior sit adhuc? Aut in finem misericordiam suam abscindet? Aut obliviscetur misereri Deus, et continebit in ira misericordias suas? »

Attende ibi, quoties replicat idem diversis verbis, admirans diem illum ultionis, diem justitiæ deputatum; in quo cum stupore admiratur quomodo amator hominum Deus, quos ad imaginem suam condidit, et sanguine redemit, in æternum a se projiciet, nullis precibus aut suppliciis placandus. Et ideo inclamat: Numquid bonitatis ille fons tunc gratiæ et misericordiæ fluenta, et id quidem in sæcula, abscindet ab impiis, nec fluere solito more sinet? Numquid qui malos puniens, misericordiam semper immiscuit, cui proprium est misereri, qui gloriari solet in operibus misericordiæ, qui misericors et miserator semper vocatus est, tunc obliviscetur misereri, et ita iram suam inundare permittet, ut ira misericordiam sibi quasi captivam subjiciat? « Hæc, inquit, meditatus sum nocte cum corde meo, et exercitabar, et scopebam spiritum meum. » Cum scilicet omnia nocturno tempore silerent, nec tumultuantis familiæ strepitus mentis faciem perturbaret, tunc omnia terrena et temporalia infra me relinquens, in æternitatem illam mentis oculos attollebam.

Et hac *æternitatis* consideratione dixi: *Nunc cœpi.* Hoc est: Vitam meam sic decrevi instituere, ut *quadam mutatione dexteræ Excelsi*, nunc rectius vivere incipiam, et meipsum judicare, antequam judicer: ideo cogito annos æternos, et scrutor omnia latibula conscientiæ meæ.

Ergo hæc sententia: *Discedite, maledicti*, deberet homini mutationem vitæ inducere, cujus singula verba, ut ex dictis patet, pondus et emphasim habent.

Quapropter hic exclamare libet: O descessio! O maledictio! O ignis! O æternitas formidanda! Quid primum lugeam? Quid magis amplificem? An separationem a Deo? An ejus maledictionem? An ignem crudelissimum? An malorum omnium nunquam finiendam æternitatem? Hæc omnia terrore et luctu plena sunt, illa dies calamitatis et miseriæ magna et amara valde.

«Discedite, inquit, in ignem æternum.»

Ad hanc vocem tonitrui: « Cecidit, cecidit Babylon illa magna, et facta est habitatio dæmoniorum et spirituum immundorum, » ut describit Joannes. Quæ quidem Babylon non aliud significat quam congregationem omnium impiorum, quæ horum verborum fulmine icta, terra absorbente, ruet in confusionis irrevocabilem abyssum.

Cujus impetum describere volens angelus, lapidem molarem magnum substulit in altum, et misit in mare clamans: « Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, et ultra non invenietur. Exultate super eam, cœli et sancti apostoli et prophetæ, quia judicavit

Deus judicium vestrum de illa. Væ, væ civitas illa magna Babylon, quoniam una hora venit judicium tuum.» Ubi semper per Babylonem possumus intelligere totam collectionem reproborum, quæ ruet ad dictam vocem Domini horribilem : *Discedite, maledicti, in ignem æternum.*

Hanc ergo vocem audi, terra, et treme : audi, cœlum, et obstupesce : audite, elementa, et plorate : audite, omnes creaturæ, et lamentum edite super miseria æterna peccatoris.

Utinam vox mea tantæ sit efficaciæ, ut hanc sententiam intonare et resonare faciat per aulas regum, per palatia principum et magnatum, per tribunalia judicum, per domos mercatorum, per officinas artificum : et omnium possit cordibus tremorem salubrem incutere, ut in illa die possint *liberari a verbo aspero!*

Audite ergo, principes, et nunc vos, reges, intelligite; erudimini ad hanc vocem, qui judicatis terram. Audite, qui civitates incolitis, qui pagos et rura, filii hominum simul in unum dives et pauper, quique in dignitate, aut statu ecclesiastico, aut religioso estis constituti! Audite, inquam, hanc vocem, et per illam discite servire Domino in timore. Et vos intelligite, quicumque oblivisciminii Deum, animam, salutem, et antevertite hanc sententiam, nequando rapiat, et non sit qui eripiat.

TRACTATUS QUARTUS.

EXPLICATIO

ARTICULORUM SPECTANTIUM

AD TERTIAM TRINITATIS PERSONAM

LECTIO PRIMA.

DE PERSONA SPIRITUS SANCTI.

1° *Tertia in Trinitate persona est Spiritus Sanctus æqualis Patri et Filio.*

Hanc personam Spiritum Sanctum nominamus per appropriationem. Unde cum Spiritum Sanctum dicimus, non intelligimus, aut animas beatas, aut angelos, qui spiritus sunt et sanctitatem habent, neque intelligimus personam Patris aut Filii, licet utraque spiritus sit, et quidem sanctitatis auctor. Sed intelligimus hanc tertiam personam, per quamdam tam Scripturæ quam Ecclesiæ appropriationem. Non enim proprium nomen habemus, quo illam personam nuncupemus, aut quo exprimere possimus illam communicationem Patris et Filii per modum amoris : sed spiratio solet appellari, et persona per illam spirationem producta, Spiritus Sanctus dicitur.

Dicit vero Cyprianus : « Spiritus Sanctus nomen accepit a vento, quem trahimus et afflamus, ut respiratio, aspiratio, suspiratio, inspiratio, expiratio a Spiritu Sancto, et causam habeat et materiam, et proventum. »

Hanc vero personam æqualem esse cum aliis, in essentia et omni perfectione, supra declaratum est. Unde trium personarum æqualitatem significantes, seraphin clamant : « Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus sabaoth, plena est omnis terra gloria ejus. » Ubi ter Sanctus repetitur, ad significandam Trinitatem personarum, et gloria ejus dicitur plena terra, ad significandam unitatem et æqualitatem essentiæ et majestatis in tribus.

Ecclesia idem significat in suo trisagio : *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis ;* quem hymnum edocta est ab angelis, ut Deum trinum et unum cum illis celebret æquali gloria, cujus trisagii originem habes apud Nicephorum. Cum enim terræ motus Constantinopoli miras clades infligerent, urbes vicosque dehiscentes, et fere ad sex menses continuos perdurarent, recursus plebis et pastoris ad litanias fuit et supplicationes. Cumque unanimi consensu cum lacrymis divinam imploraret misericordiam, miraculum subito exortum est : puer namque e medio, spectantibus omnibus, divina quadam vi in aëre sublatus est, et cœlestem vocem angelorum in choro sonantem audivit. Hacque voce percepta, rursum priore per aërem via reversus descendit, et Proclo episcopo ac Theodosio imperatori, totique multitudini, renuntiavit se hæc verba audisse : « Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, miserere nobis. » Statim ergo ad illum modum populus jussus est psallere per episcopum, et subito motus ille quievit. Unde imperator Theodosius decrevit ut toto orbe hymnus ille decantaretur, et ex eo tempore Ecclesia illum frequentat.

Puer vero ille verborum illorum ministerium executus, statim vita functus est, et in magna ecclesia quæ pacis nomen obtinet, conditus est. Locus autem in quo sublime elatus est, *Divina Exaltatio* vocatus est.

Habemus etiam quomodo in urbe Vasatensi trium personarum æqualitas demonstrata fuerit. Erat ea urbs ab Hunnis obsessa. Cum vero sacerdos missam celebraret pro liberatione, vidit ex alto cadentes tres guttas æquales magnitudine et claritate, et candore crystallum vincentes, quæ dum per altare vago cursu rotantur, defluentes in ipsam patenam, statim in se conjunctæ, unam gemmam pulcherrimam effecerunt. Sic patuit evidenti signo contra hæresim Arianam, tunc suppullulantem, tres personas in Trinitate æquales in unam naturam convenire; gemmam hanc cruci ex auro incluserunt, per quam multa Deus fecit miracula, et statim fugatis Hunnis civitas liberata.

Eamdem æqualitatem satis docet ille Ecclesiæ versus : *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.* Hic ex apostolorum instituto et usu ortum habet, inquit Baronius. Cui concilium Nicænum addidit : *Sicut erat in principio et nunc, etc.*, ut retunderet Arianos dicentes : *Erat quando non erat,* hoc est, erat tempus, quando non erat Filius.

Hoc ergo versu monet Ecclesia, ut post singulos psalmos mentem recolligamus, et nonnisi Trinitatis gloriam in tota psalmodia intendamus, tribuentes æqualem gloriam tribus personis. Sæpe ergo repetamus cum suavitate spirituali : *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.*

1. Gloria Patri creatori, Filio redemptori, Spiritui Sancto sanctificatori.

2. Gloria Patri qui est potentia, Filio qui est sapientia, Spiritui Sancto qui est bonitas.

3. Gloria Patri qui est a se, Filio qui est a Patre, Spiritui Sancto qui ab utroque.

4. Gloria Patri qui tanquam sol æternus est, Filio qui est æterni hujus solis radius, Spiritui Sancto qui ardor est solis et hujus radii.

5. Gloria Patri qui misit Filium, Filio qui Spiritum Sanctum, Spiritui Sancto qui amor est ab utroque missus.

6. Gloria Patri per seraphin, cherubin, et thronos.

Gloria Filio per virtutes, potestates, dominationes.

Gloria Spiritui Sancto, per principatus, archangelos, angelos.

7. Gloria Patri per patriarchas et prophetas, Filio per apostolos et martyres, Spiritui Sancto per confessores et virgines.

8. Gloria Patri per Filium, Filio per vulnera, Spiritui Sancto per dona sua.

9. Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto per fidem, spem, charitatem.

10. Gloria Trinitati in unitate, gloria æqualis æqualibus in æternitate. Hunc versum summo odio prosequitur dæmon.

1° Quia professionem fidei continet, unde olim Catholici ab Arianis per *Gloria Patri* distinguebantur, ut refert Nicephorus. Quidam enim Ariani dicebant : *Gloria Patri in Filio,* ut sic hac propositione obscurius secundas partes Filio tribuerent. Alii : *Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto.* Quidam etiam : *Gloria Patri et Filio in Spiritu Sancto.* Sed qui vere professionem faciebant consubstantialitatis, concinebant : *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.*

2° Quia dæmon summe invidet hanc gloriam Trinitati. Unde refert Sophronius senem quemdam anachoretam fuisse, quem diabolus in specie etiam anachoretæ visitabat, quasi consilii gratia. Quem cum senex hortaretur, ut ante colloquium more solito precibus insisterent, hæc secum demurmurabat : *Et nunc et semper et in sæcula sæculorum.* Monuit eum senex, ut et præcedentia recitaret : *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto*; at ille statim disparuit, divinæ gloriæ et adorationis sanctissimæ Trinitatis nomen non valens sustinere. Evanuit ergo, quasi vim passus ab igne, his solis verbis : *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.*

Habuit et hic versus miram vim contra simoniacos. Cum enim simonia in orbe grassaretur, Victor II misit Hildebrandum archidiaconum, ut ad eam extirpandam concilium Lugduni celebraret, in quo archiepiscopus fuit accusatus. Cum vero negaret, dixit ei archidiaconus, dic : *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.* At ille expedite dixit : *Gloria Patri et Filio*, sed Spiritum Sanctum proferre non potuit. Quod cum sæpius tentaret, videns se divino judicio confusum, procidit ad pedes ar-

chidiaconi, et confessus est se simoniacum. Postquam vero ab officio pontificali est depositus, recte versum illum decantavit. Hoc adeo terruit simoniacos, ut prælati quadraginta quinque simoniacos se confessi sint, et suis honoribus absque ulla accusatione renuntiarint.

2° *Spiritus Sanctus procedit a Patre et Filio, per voluntatem, per modum scilicet amoris.*

Sicut ergo diximus, quod Pater intelligens seipsum, et suam essentiam comprehendens, producit vivum conceptum et perfectam imaginem sui, quasi in speculo suæ essentiæ se contemplans : et hæc imago Filius est, ejusdem cum Patre substantiæ, diciturque *Verbum Dei;* ita Pater producendo Filium, necessario amat eum amore infinito, quo bonitas infinita eadem et infinitæ perfectiones in ipso sunt. Similiter amat et Filius Patrem suum infinitæ bonitatis, amore infinito et æterno, et sic procedit Spiritus Sanctus tanquam unio et amor inter Patrem et Filium. Procedit, inquam, ab eadem spirativa potentia, eademque spiratione. Propter hunc procedendi modum appropriatur Spiritui Sancto nomen *amoris.*

Sed notant theologi vocem *amoris,* tribus modis accipi in divinis. Primo, pro amore essentiali et absoluto, communi tribus personis. Secundo, pro amore notionali producente, quo Pater et Filius producunt Spiritum Sanctum. Tertio, pro amore notionali producto. Sic est proprium nomen Spiritus Sancti.

Hanc processionem Spiritus Sancti ab utroque, indicare videtur Joannes, dum dicit ostensum sibi *fluvium aquæ vivæ procedentem de sede Dei et Agni.* Ubi Ambrosius intelligit per fluvium Spiritum Sanctum, quia ille irrigat et vivificat animas.

Dicitur *fluvius* et non fons, quia fons est id a quo fluvius procedit. Unde Pater fonti comparatur, Filius etiam quatenus ab eo Spiritus Sanctus procedit; ipse Spiritus autem Sanctus non dicitur fons, nisi ad extra, in ordine ad creaturas.

Dicitur vero procedere de *sede Dei et Agni,* hoc est a Patre et Filio, et cum dicatur *de sede* et non *sedibus,* significatur ab illis procedere tanquam ab uno principio.

Græcorum ergo est error negantium Spiritum Sanctum a Filio procedere. Unde Innocentius dicit, Græcos ex quo a Romana Ecclesia recesserunt, signum crucis a dextra ad sinistram ducere, ut confirment errorem, quod Spiritus Sanctus ad Patris sinistram velut junior assistat. Sed nos contra, tribus digitis formamus ob mysterium Trinitatis, deinde in capite Patrem, in pectore Filium descendentem, denique a sinistra ad dexteram, Spiritum ab utroque procedentem et consubstantialem designamus : et finimus in dextera, quia perfectionem in Scriptura significat, ad quam nobis semper tendendum.

Expresse ergo contra Græcorum errorem definit Constantinopolitanum in symbolo : *Qui a Patre Filioque procedit.*

Ideo Michaël patriarcha Constantinopolitanus insurrexit in Ecclesiam Romanam, et excommunicavit, vel excommunicatos declaravit Romanos pontifices; quod contra decreta concilii Ephesini adjecissent in symbolo hanc particulam, *Filioque procedit.* Voluit hoc modo se universalem Episcopum declarare et instituere, quasi illo titulo Romanus Pontifex excidisset tanquam excommunicatus. Unde et Græci statim ecclesias et templa, quæ in Græcia erant, clauserunt Latinis, favore imperatoris Constantini Monomachii, qui multa etiam promittebat scribentibus contra auctoritatem Ecclesiæ Romanæ. Sed quia Græci Spiritui Sancto jam ab initio bellum intulerunt, dum negant ejus processionem a Filio, ideo etiam Spiritus Sanctus eis bellum intulit, quia imperialis urbs eorum Constantinopolis a Turcis capta fuit ipso die Pentecostes, cum festum colitur Spiritus Sancti. Et nunc sub Turcarum sunt tyrannide, adeo ut dum episcopi illorum eligunt patriarchas, debeant a Turca confirmari, et annue solvunt gravissimum tributum.

De hac civitate a Turcis capta, ita quidam scribunt.

Constantinopolis est a Constantino primo imperatore christiano extructa. Hujus mater fuit Helena : primus episcopus vel patriarcha fuit Gregorius. Amissa est eadem civitas sub Constantino Paleologo ultimo imperatore, cujus mater fuit Helena, existente patriarcha ejusdem civitatis Gregorio. Cepit eam Mahomet II, anno 1453, 29 maii.

Excidium hoc Græcorum et infelici-

tatem vaticinatus fuerat Nicolaus V pontifex, qui ad Græcos Romanæ Sedis auctoritati se opponentes, et decretum de concordia et conjunctione cum Ecclesia Romana non recipientes, scripsit litteras plenas timoris et horroris. Unde sic dicit : « Toleramus adhuc dilationem vestram, respicientes in Jesum sempiternum sacerdotem et Dominum, qui sterilem illam ficum, usque ad tertium annum jussit asservari, agricola jam ad excidendam arborem se accingente, quia nullum fructum ferebat. Tres annos expectabimus, si vos forte a schismate et separatione converteritis secundum Salvatoris de ficu præceptum, sin minus excindemini, ne terram otiosam et inutilem reddatis. » Anno 1451 hanc scripsit epistolam, et 1453 capta est Constantinopolis, et magna facta est calamitatis ruina. Ita refert ipse Gennadius patriarcha Constantinopolitanus, deplorans excidium gentis suæ, quod Græcorum gens illa magna et formidabilis, sapiens, clara, fortis, terrarum domina, ob divinam ultionem, ita in barbarorum servitutem adducta sit.

Sed dicunt Græci in Scriptura tantum significari Spiritum Sanctum a Patre procedere, non a Filio. Unde dicit Christus : « Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit. » Ibi non dicit a se procedere.

Sed respondetur, in ista scriptura potius contrarium significari. In divinis enim persona non mittitur ab aliquo, nisi illa quæ procedit ab eo. Ergo cum Spiritum Sanctum dicat se missurum Christus, significat quod a se etiam procedat. Mitti autem dicitur aliqua persona divina, dum alicubi incipit esse novo modo, quo ibi prius non erat. Sic Filius missus est in mundum, dum novo modo per humanitatem cœpit esse in mundo : sic et Spiritus Sanctus dicitur mitti, cum alioqui sit ubique, quia cum apostolis cœpit esse per novam gratiam et efficacem, et in aliis fidelibus.

Sed urgebis cur Christus non dicit : Quem mittam a me ?

Item, cur non dicit : Qui a Patre et Filio procedit ?

Respondeo, quia Filius a Patre habet essentiam divinam, et consequenter a Patre habet vim spirandi et mittendi, Ideo dicit : *Quem mittam a Patre* : sicut in Genesi dicitur : *Pluit Dominus a Domino*, hoc est Filius a Patre. Et Christus loquens ut homo, reverentiæ causa sæpe omnia sua refert ad Patrem. satis vero significat Christus a se procedere, dum dicit de Spiritu Sancto : « Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. » Hoc est : sicut a me per productionem habet essentiam, ita et scientiam omnem. Vide Jansenium in c. 15 Joannis.

3° *Spiritus Sanctus est, qui vivificat, regit, ac illuminat Ecclesiam.*

Hoc significans symbolum Constantinopolitanum dicit : *Credo in Spiritum Sanctum vivificantem*, quia scilicet spiritualem vitam infundit, et sine numinis ejus afflatu, nihil æterna vita dignum efficere possumus. Ipse ergo Spiritus Sanctus Ecclesiæ tribuit omnem ornatum, perfectionem, sanctificationem, fortitudinem. Ita ut fabrica Ecclesiæ correspondentiam quamdam habeat cum fabrica ipsius mundi.

Dicitur in creatione mundi : *Terra erat inanis et vacua*, vel ut alii legunt, inutilis et incomposita, et tenebræ erant super faciem terræ, sed postea adjicitur : *Spiritus Domini ferebatur super aquas*. Ideo vero Spiritus aderat in initio mundi, ut quæ tantum inchoata erant, ab illo perficerentur. Nam super aquas ferebatur, illas fovens, fecundans, immo totum mundum perficiens. Hinc dicit Psalmista : « Verbo Domini cœli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum. »

Ubi indicatur Trinitas concurrisse ad creationem, sed Spiritui Sancto virtus cœlorum, hoc est, perfectio illorum attribuitur. Unde postea subditur : « Igitur perfecti sunt cœli et terra, et omnis ornatus eorum. »

Sic dicimus initio fundamenta Ecclesiæ a Christo jacta fuisse, sed a Spiritu Sancto perfectionem accepisse : missum enim Spiritum Sanctum dicit Augustinus, « ut quæ Salvator inchoarat, Spiritus Sancti virtus consummet, et quod iste acquisivit, ille custodiat, et quod iste redemit, ille sanctificet. » Redemptionis ergo et justificationis consummationem Spiritui Sancto assignat, ita ut Spiritus Sanctus qui est Trinitatis complementum, idem etiam sit, per quem omnia inchoata perficiantur. Dicamus ergo de Ecclesia, quod eam fundavit Altissimus : sed antequam veniret Spiritus Sanctus, erat inanis et incomposita, ipse vero ornatum adjecit. Et sicut olim ferebatur super aquas, ita et ferebatur super fon-

tes aquarum, super ipsos apostolos, fontes doctrinæ et gratiæ, qui debebant universam terram irrigare. Sic ergo correspondet primo orbi novus Ecclesiæ orbis.

Sed et rectissime Spiritus Sanctus vivificare Ecclesiam dicitur, quia juxta Augustinum, Spiritus Sanctus in Ecclesia idem efficit quod anima in corpore, ita ut sit anima corporis Christi mystici. Quid ergo agit anima in corpore? « Omnia membra vegetat, per oculos videt, per aures audit, per linguam loquitur, per manus operatur, per pedes ambulat, omnibus simul adest membris ut vivant, vitam dat omnibus, officium singulis. » Ita Augustinus. Hoc etiam facit Spiritus Sanctus in Ecclesia, quæ est corpus unum, et fideles membra. Licet ergo Ecclesia haberet membra ante Spiritus Sancti adventum, videbantur tamen mortua et sine operatione. Sicut enim corpus mortuum oculos habet, sed non videt; manus, sed non operatur; pedes, et non ambulat, quia non habet spiritum animantem: ita apostoli nec dabant lumen, licet essent oculi: nec prædicabant, licet essent linguæ: nec miracula faciebant, licet essent manus: nec circuibant orbem, licet essent pedes. Sed ubi Spiritus Sanctus venit, tunc videre est quanto fervore hæc omnia operati sint, ubique prædicantes: « Ubi erat impetus Spiritus illuc gradiebantur, » ægrotos, surdos, cæcos sanantes.

Tunc ergo incœpit ornatum suum habere Ecclesia.

Tunc incœpit pulchritudinem habere Sponsa.

Tunc habuit *oculos ut columbæ;*

Linguam ex qua fluebat *lac et mel;*

Labia distillantia myrrham primam, pœnitentiæ amaritudinem;

Manus cum monilibus, hoc est, plenas bonis operibus;

Crura quasi columnas marmoreas, hoc est, martyres fortissimos;

Pedes quasi vasa aurea, hoc est, apostolos ubique pacem evangelizantes.

Omnem denique ornatum habuit a Spiritu Sancto, ut pingitur in Canticis.

Ex his ergo patet, quam recte vocetur Spiritus vivificans, illuminans, dirigens, perficiens Ecclesiam et omnia ejus membra.

Hinc etiam recte Spiritus Sanctus dicitur *cor* corporis Christi mystici. Nam illius corporis *caput* est Christus, *collum* Virgo.

Oculi, episcopi et pastores, qui ex alta specula prospiciunt, ut hostium dolos detegant, et videant an grex alienam viam sequatur.

Linguæ sunt doctores, Ecclesiam instruentes.

Dentes sunt prædicatores, qui panem frangunt et masticant parvulis.

Aures sunt confessarii, qui peccata excipiunt.

Pedes et manus sunt ii qui sunt in egenos misericordes.

Sed hæc omnia quid facerent sine corde? Paulatim arescerent, nisi ejus calore foverentur.

Cor ergo est Spiritus Sanctus, ob plures rationes.

1° Quia sicut cor est fons vitæ, a quo in singulas corporis partes vigor derivatur, et est origo omnium actionum vitalium, ita Spiritus Sanctus est principium gratiæ, tanquam vitæ spiritualis, cujus virtute omnia opera nostra vivificantur et sunt meritoria. Recte ergo dicimus: « Credo in Spiritum Sanctum vivificantem. »

2° Sicut cor est sedes amoris, a quo amantium affectus prodeunt, ita Spiritus Sanctus amor est Patris et Filii et amoris nostri origo.

3° Cor habet sollicitudinem pro omnibus partibus corporis, dum per somnum cessant sensus et animæ facultates, nec auris audit, nec oculus videt, nec memoria recordatur, nec voluntas vult, nec mens intelligit. Cor tamen tunc vigilat, quasi sollicitum pro corpore, nunquam quiescit a motu, quem si intermitteret, tota corporis compago dissolveretur. Ita Spiritus Sanctus, cor Ecclesiæ, eamdem gerit sollicitudinem et vigilantiam, tum erga justos, tum erga peccatores: quia dum nec remedia cogitant salutis, nec bonorum cœlestium meminerunt, dum voluntas in eis quodam somno lethali correpta est, non amans Deum, ipse Spiritus Sanctus, salutis eorum amantissimus, inspirat eis amorem et desiderium mutandi vitam, quærendi viam salutis, ita ut possit dicere Ecclesia: *Ego dormio, cor meum vigilat,* pro me sollicitum.

Elias curru ascendens igneo Elisæo discipulo reliquit *pallium et spiritum duplicem,* quibus potuit libere et sine offendiculo aquas Jordanis pertransire. Ita Christus duplex nobis medium reliquit, quo feliciter possimus fluctus hujus mundi sicco pede et sine offensione per-

transire. Pallium scilicet suum, ipsum corpus quo ejus divinitas velata fuit, quod nobis datur in Eucharistico Sacramento, et spiritum duplicem, sive abundantem et eximium, quem misit in apostolos et in omnes fideles, ut virtute illius dividamus aquas hujus mundi, hoc est, superemus omnia impedimenta salutis, et tandem deducat nos in terram rectam, in cœlestem Jerusalem.

Hunc ergo Spiritum ad se vocare et magis votis optare decet quemque fidelem, et dicere Domino : « Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. » Singula hæc verba pondus habent, et ideo singula expendemus.

Primo dicit: *Spiritus tuus*, sive ad Patrem hoc dirigatur, sive ad Filium, quia ad utrumque dirigi potest. Spiritus enim Sanctus utriusque spiritus est, ab utroque spiratus et procedens. Unde vidit eum Joannes tanquam *fluvium procedentem de sede Dei et Agni*, ut supra explicuimus. Spiritum ergo Patris optamus, Spiritum quoque Filii, qui nobis ab ipso Patre per Filium communicatur, *in quo clamamus: Abba Pater.*

Secundo dicit: *Spiritus tuus bonus*, quia huic tertiæ personæ appropriatur bonitas, sicut et Patri potentia, et Filio sapientia. Auctor est ipse totius bonitatis, fons amoris, a quo omnia nobis bona procedunt : ab illo omnia dona, quæ in Ecclesia fulgent, in prophetis, in apostolis, in martyribus, in omnibus denique ejus membris, profluxerunt. Hic est Spiritus sapientiæ in Salomone : Spiritus scientiæ in Beseleel : Spiritus consilii in Moyse et septuaginta judicibus : Spiritus fortitudinis in Josue, Gedeone, Samsone : Spiritus pietatis in Tobia : Spiritus timoris in Simeone justo et timorato. Ergo omnia gratiarum dona ab ipso veniunt. Omnis bonitas quæ in nobis est, quæ in cœlo, quæ in terra, quæ in sacramentis, ab illo est. Per illum enim sanctificamur: ab illo est virtus baptismi, ab illo virtus pœnitentiæ et omnium sacramentorum, ab illo est remissio peccatorum, ab illo omnis emundatio, quia et « sanguis Christi per Spiritum Sanctum emundat nos ab operibus mortuis. » Et quia omnis sanctitas ab ipso est, ideo Spiritus Sanctus dicitur, et Spiritus bonus, et Spiritus rectus, et Spiritus dulcis, et Spiritus principalis.

Tertio dicit: *Deducet me.* Ad hunc enim effectum missus est ut nos in viam æternitatis et ad hæreditatem deducat, quia Spiritus adoptionis est, Spiritus filiorum Dei. Ejus vero ductus necessarius nobis est in hac via longa et confragosa. Nam spiritus noster humanus, nisi adjuvetur a divino, non est sufficiens nos deducere. Est enim vanus, inconstans, vagus, infirmus, et sæpe nescimus cujus spiritus simus. Modo trahit ab una parte spiritus vanitatis, modo spiritus impatientiæ, modo spiritus superbiæ, et per varia præcipitia nos deducit, nec agnoscimus. Quia ergo in hac via qua ambulamus multa ponit impedimenta spiritus malignus, sæpe sub specie boni etiam nos decipiens, et quia nos imbelles sumus et infirmi, necessarium est ut Spiritus ille bonus deducat nos et adjuvet nos juxta id quod dicit Apostolus : *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram.* Hoc autem agit variis modis variisque auxiliis.

1° Adjuvat infirmitatem nostram, dum facit ut ærumnas quaslibet corporis vel animæ de manu Dei accipiamus, et in illis Deum nostrum laudemus.

2° Adjuvat nos depellendo ignorantiam ab intellectu, docens nos quid agere, quidve fugere debeamus ; ut plane et plene videamus viam per quam ambulamus, cautelam qua ambulare debemus, et ad quam ambulemus mansionem, inquit Bernardus.

3° Voluntatem roborat ad amandum bona solida et æterna, et contemnenda præsentia quæ sensum alliciunt et decipiunt.

4° Adjuvat memoriam ut recordemur beneficiorum Dei cum gratitudine, et judiciorum quibus malos punit, bonos præmiat : præceptorum quoque et peccatorum ne transgrediamur, vel si transgressi fuerinus, ut compungamur.

5° Adjuvat spiritum nostrum contra concupiscentiam, dat robur ad aggrediendum opera heroïca : denique adjuvat nos ad perseverandum in Dei obsequio, fervore et gratia.

Vides ergo quomodo necessarium sit, ut adjuvet nos in omni statu, sive peccati, sive gratiæ? Existentes enim in peccato, adjuvat ut eripiantur, et non pereant, juxta id quod dicit Psaltes : « Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea. » Adjuvat cadentes, velut supponens manum ne collidantur. Adjuvat in statu gratiæ, ne cademus : et confirmat noviter de peccato exeuntes, ne facile relabantur : et deducit ut pro-

grediantur in bono, *et de virtute in virtutem, donec videatur Deus deorum in Sion.*

Ad hunc ergo effectum missus est in apostolos et fideles, ut eos in hac via lubrica et difficili duceret, tanquam in dubiis consolator, tanquam lux in tenebris, tanquam protector in adversis, tanquam consiliarius in anxiis, tanquam fortitudo eorum in periculis.

Christus ergo discedens a filiis, instar pii patris, amanter omnia disposuit. Nam vale dicens pignus eis amoris dat, corpus et sanguinem suum, et simul tutorem eis mittit, qui eos instruat, gubernet, protegat, dirigat. Hoc fecit Spiritus Sanctus in apostolis.

1. Idiotæ erant, cum tamen in universum orbem proficisci deberent : sed eis scientiam infundit qua omnem eloquentiam et mundi sapientiam possent destruere, et omnes ad se trahere : « Dabo universos filios tuos doctos a Domino. »

2. Timidi erant, sed eos virtute ex alto contra omnia pericula induit et corroborat : « Ego confirmavi columnas ejus. »

3. Viles erant et ignobiles, sed potestate miraculorum eos mundo admirabiles reddidit : « Ecce pueri mei, quos dedit Dominus in signum et in portentum Israël. »

4. Tepidi erant, sed Spiritu Sancto in eos influente, zelum induunt : « De cœlo misit ignem in ossibus meis et erudivit me. »

5. Verba eorum, velut ignea, lapidea etiam corda penetrare poterant. Hinc Petrus ipso die Pentecostes unica concione tria millia animarum convertit, et sequenti die quinque addita sunt millia. Illi ergo qui adeo debiles antea erant, tam solidi facti sunt, ut nec tyranni, nec tormenta, nec quælibet vis inferni, eis animos potuerit infringere : sed potius ipsi totum mundum sub jugum fidei miserunt, idola destruxerunt, principes et totum orbem Crucifixo subjecerunt. Ecce ergo vis Spiritus deducentis eos et infirmitatem eorum adjuvantis.

6. Hoc eodem spiritu animati sunt martyres ad quælibet tormenta, pueri et virgines tanto numero : quibus dum latera incendebantur, ubera avellebantur, rotæ et ignes parabantur, exultatio erat et jubilum, ipsosque tyrannos sapientia sua convincebant et irridebant.

Sic B. Lucia tanta animi fortitudine respondebat tyranno, ut diceret illi tyrannus. « Cessabunt verba, cum ventum fuerit ad verbera : » At illa : « Servis Dei verba deesse non possunt, quibus Dominus dixit : Cum steteritis ante reges et præsides, nolite cogitare quid aut quomodo loquamini, non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Sanctus qui loquitur in vobis. » Cumque interrogasset : « Estne in te Spiritus Sanctus ? » Respondit : « Caste, pie viventes templum sunt Spiritus Sancti. » At ille : « Jubebo te ad lupanar deduci, ut Spiritus Sanctus te deserat. » Cui Virgo : « Si invitam me jusseris violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam. »

Quarto erit *in terram rectam*, hoc est, ad terram illam ad quam tendimus, ubi nil nisi rectitudo, nullum peccatum, nihil distortum, nulla tentatio, nullum periculum, nullum in via impedimentum. Sed terra rectorum est, terra nulla habens diverticula errorum.

Sicut ergo filios Israël deducebat columna ignis de nocte, et columna nubis de die, ad terram promissionis, ita Spiritus hic luce sua nos deducit, et refrigerio suo protegit : in die prosperitatis, in nocte adversitatis, et toto tempore vitæ nostræ nos non deserit, donec in terram illam rectam et terram promissionis introducat. Gratia enim Spiritus Sancti instar ignis lucentis est, et instar roscidæ nubis. Per suam gratiam prævenientem inspirat, et in viam bonam inducit; per concomitantem deducit; per subsequentem perducit; per donum perseverantiæ introducit, et per consummatam gratiam introductum coronat. Nemo ergo ad illam pervenit terram rectam, sine Spiritus Sancti deducentis auxilio et afflatu. Sicut enim navis, quantumlibet in mari omnia habeat adaptata a nautis, vela suspensa, malum navis erectum, funes dispositos, anchoram et contos, tamen, nisi ventus favens advenerit, procedere feliciter est impossibile : sic nobis navigantibus ad æternitatem, in mari hujus sæculi necessarius est ventus favorabilis Spiritus Sancti. Et quantumlibet liberum nostrum arbitrium conetur, et quidquid fecerimus ex nobis cooperantes, non sumus sufficientes naviculam nostram dirigere aut navigare. Ergo Spiritum hunc necessarium est invocare, qui vela nostra feliciter afflatu suo impleat et deducet in *terram rectam*, hoc est, ad littus

de fluctibus maris et ad portum salutis.

Certe quidquid agit Spiritus Sanctus erga nos ad hoc tendit, ut iter rectum assequamur ad terram viventium; illuc semper nos impellit. Vis id practice videre ?

Numquid aliquando gravibus peccatis fuisti obnoxius, et sensisti interius conscientiæ remorsus cor conturbatum timore Dei et judicii ejus ? Spiritus Sanctus erat quem expuleras, et pulsabat ad cor tuum, per donum timoris, ut posses dicere : « A timore tuo, Domine, parturivimus spiritum salutis. » Et numquid Spiritus ille perduxit te ad pœnitentiam et confessionem? Hoc erat deducere te in terram viventium de terra mortuorum, in terram rectam de itinere distorto. Numquid excusso onere peccatorum sensisti lætitiam et pacem interiorem ? Id efficiebat ille Spiritus, iterum te inhabitans, pro quo clamabat David : « Spiritum rectum, Domine, innova in visceribus meis. Redde mihi lætitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me. » Quid plura ? Si quandoque sentis animum tuum in amorem Dei exardescere, Spiritus est pietatis, qui te stimulat, illuminat, accendit : huic cor totum aperi, hunc ne extingue torpore tuo. Sunt etiam pleræque animæ, quæ viam illam æternam considerantes, et ex alia parte exilium hoc miserum, suspirant velut de medio Babylonis, amare flent, recordatæ Sion civitatis suæ. Ibi quoque agit Spiritus ille, de quo dicit Apostolus, quod *postulet pro nobis gemitibus inenarrabilibus;* hoc est, postulare nos facit, et gemitus ac suspiria vitæ æternæ in nobis producit, facitque clamare in mediis fluctibus : *Spiritus tuus bonus deducet nos in terram rectam.*

Ultimo addit : *Vivificabis me in æquitate tua,* quia, ut diximus, Spiritus vivificans est, anima animæ nostræ, sine qua est mortua : quia sine motione Spiritus Sancti nihil posset operari, nihil mereri, nihil dignum vita producere. Sicut enim, inquit D. Thomas, sine concursu primæ causæ, nec anima videret per oculos, nec operaretur per manus, nec audiret per aures, ita Spiritus Sanctus omnes actiones vivificat et supernaturales in nobis efficit, illuminat intellectum, inflammat voluntatem, excitat memoriam, et per dona sua omnia in nobis operatur; illuminat per fidem, firmat per spem, accendit per charitatem.

Sine hoc Spiritu vivificante, orbis terrarum mortuus erat, prædesignatus per campum illum Ezechielis plenum ossibus mortuorum, de quibus dicit ad prophetam : « Fili hominis, putasne vivent ossa ista? Et dixi : Domine Deus, tu nosti. Et dixit ad me : Vaticinare de ossibus istis, et dices eis : Ossa arida, audite verbum Domini, ecce ego intromittam in vos spiritum, et vos vivetis. Et dixit ad me : Vaticinare ad spiritum, et dices : Hæc dicit Dominus : A quatuor ventis, veni, Spiritus, et insuffla super interfectos istos, et reviviscant, etc. » Antequam ergo veniret Spiritus ille missus in mundum a Domino, ut repleret orbem terrarum a quatuor ventis, numquid omnes quasi ossa arida erant? sed illo veniente, ecce ubique spiritus vitæ. Nunc adhuc multa sunt ossa arida, quæ egent hoc spiritu vivificante, ita ut debeamus vaticinari, et clamare ad Spiritum : *Veni, Spiritus, a quatuor ventis :* veni ab oriente, ab occidente, veni a meridie, a septentrione.

Per has autem quatuor orbis partes, hominis diversas ætates possumus intelligere, et dicere : Veni, Spiritus, ab oriente, et insuffla super pueros. Veni a meridie, et insuffla super viros qui in media ætate sunt tanquam in meridie. Veni a septentrione super eos qui jam senescere incipiunt et in frigida ætate quasi septentrionis plaga sunt. Veni ab occidente, et insuffla super decrepitos illos, qui occidenti suo et morti sunt vicini. Vivifica eos, illumina, accende, dirige ad iter rectum, ut possit unusquisque eorum dicere : « Spiritus tuus bonus, Domine, deducet me in terram rectam, vivificabis me in æquitate tua. »

LECTIO SECUNDA.

DE APPARITIONE SPIRITUS SANCTI.

1° *Apparuit Spiritus Sanctus in specie columbæ in baptismo Christi.*

Sed cur hanc speciem elegit?

1° Quia columba est puritatis symbolum, quam Spiritus Sanctus operatur in nobis : significansque puritatem, quam Christus attulit, animas purificans, et vim quam aquis impertiit ad animas sanctificandas. Puritas ergo Spiritui Sancto dignum præparat habitaculum, juxta illud : « Cor mundum crea in me, Deus, et Spiritum rectum innova in visceribus meis. » Et illa significatur in candore columbæ et in naturali ejus munditia. Quam munditiam colligunt aliqui ex eo quod non inveniens ubi quiesceret, reversa sit in arcam.

Existimant enim multi non invenisse ubi quiesceret, locum scilicet mundum, quia terra erat luto, cadaveribus, fœcibusque conspurcata. Per hoc significari potest, quod Spiritus Sanctus nolit requiescere in conscientia cadaverosa, fœculenta peccatis, et conspurcata vitiis. Mittit æternus Pater, tanquam alter Noë, hanc columbam e cœlesti sua arca, sed vix invenit in hac terra nostra ubi quiescat, aut habitationem figat; quia ubique regnat peccati spurcitia, in omni conditione, sexu, ætate, statu, ubique cadavera fetida invenit Spiritus Sanctus. In palatiis, inter nobiles et magnates fœda reperit peccata. In urbibus inter mercatores. In tribunalibus inter judices et causidicos. In Ecclesia inter ipsos sacerdotes et Dei ministros. Ponunt ergo hi impedimentum Spiritui Sancto eumque fœtore suo a se repellunt. Non invenit in eis ubi quiescat columba hæc purissima.

2° Quia symbolum est simplicitatis et mansuetudinis, quapropter dicitur esse sine felle. Unde licet possessor columbarii sæpius pullos surripiat, non ideo fugit, aut mutat domicilium, sed potius, oblita molestiæ, novos domino parit pullos, docens nos oblivisci injurias et vincere in bono malum. Significatur ergo Spiritum Sanctum mansuetudinem et columbinam simplicitatem in nobis producere.

3° Symbolum est pœnitentiæ, quia timore et pavore facile concutitur. Unde ad foramina petræ refugium habet, nec alium cantum quam gemitum : quæ omnia repræsentant animam timore concussam ad vulnera Salvatoris confugientem, et pro peccatis gementem. Hunc autem timorem, et hunc gemitum operatur Spiritus Sanctus, de quo dicit Apostolus : « Quod postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. » Columba quoque ad singula grana elevans oculos, et velut Deo auctori gratias agens, nos gratitudinem docet erga Deum.

4° Multi notant sæpius antiquos fuisse usos columba tanquam internuntia, filo enim alligabant epistolam sub alis in obsidionibus, ut referunt historici. Unde et Noë inter tot animalia usus est illa internuntia, nuntiavitque ei pacem, dum olivam retulit. Columba ergo super Christum, significat eum esse pacis legatum : « Spiritus, inquit, Domini super me, evangelizare pauperibus misit me, ut prædicarem captivis indulgentiam, clausis apertionem, et annum placabilem Domino. » Hoc animal semper fuit Spiritus Sancti instrumentum. Hinc dicit Hugo : « Fortassis si permissus fuisset diabolus, ad Evam in specie columbæ venire voluisset, sed hoc vas Spiritus Sanctus sibi reservavit, quia profecto dignum non erat, ut spiritus malignus illam formam homini odiosam faceret, in quam postea Spiritus Sanctus apparere debebat.

Sic legimus quod sæpius in specie columbæ B. Gregorio adstiterit ad altare, sicut Joanni diacono declaratum fuit. Sic et B. Remigio vas sacri chrismatis attulit columba.

Apparuit et quondam columba super quemdam hæreticum Severianum, sed fuliginosa, indicans fidem ejus fuligine et fœtore plenam. Historia sic se habet.

Refert Theodorus abbas advenisse tanquam hospitem monacum Syrum genere ad Xenodochium prope Pharum, nihil habentem præter cilicium et pallium et panes paucos. Stabat autem in uno angulo, semper nocte dieque psallens et nemini loquens. Veniente autem

Dominica, adii illum, inquit abbas Theodorus, dicens : Veni, frater, ut communices sanctis venerandisque mysteriis. Qui ait : Non venio, quia Severianus sum, et non communico Ecclesiæ. Audiens, inquit Theodorus abbas, quod non communicaret sanctæ Ecclesiæ apostolicæ, et videns optimam ejus conversationem, abii lugens in cellam, et prostravi me in faciem coram Domino, per tres dies orans cum multis lacrymis, et dicens : « Dominator Christe Deus noster, qui ob immensam clementiam descendisti, et propter salutem nostram incarnatus es ex sancta Virgine Maria, revela mihi qui sint qui bene et recte credunt, nosne qui sanctæ Ecclesiæ jungimur, an qui Severo consentiunt. » Die vero tertia venit mihi vox invisibiliter dicens : *Vade, Theodore, inspice fidem ejus.* In crastinum ergo profectus, cum mansissem sedens juxta eum, intuens in ipsum stantem et voce Syra psallentem, vidi, teste Deo, columbam super caput ejus fuliginosam, quasi ex coquina venientem, squalidam ac fœtidam, agnovique hanc ipsius esse fidem. Hæc, inquit Sophronius, narravit nobis cum lacrymis et singultibus multis ipse Theodorus.

Itaque nomen columbæ multa in Scriptura significat.

Primo, apud Jeremiam solet indicare exercitum Babyloniorum, quia hi in vexillis suis columbam gerebant, sicut et Romani aquilam. Columbamque tanquam Deum colebant, et illi sacrificabant. Unde Jeremias : *Fugite*, inquit, *a facie gladii columbæ.* Item : *Fugite a facie iræ columbæ.*

Secundo, accipitur pro anima pœnitente, aut anima pia, ob illa quæ jam dicta sunt : « Quis dabit mihi, inquit Propheta, pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam. » Item : « Sicut columbæ lacte lotæ quæ resident juxta fluenta plenissima. » Solent juxta aquas limpidas versari, et in illis etiam accipitres volantes considerare, ut possint effugere, ideoque in hoc significant animam Deum timentem.

Tertio, columba significat animam imprudentem apud Osee : « Factus est Ephraïm quasi columba seducta non habens cor. » Habet enim hoc columba ut sicut volatu velocissima est, sic et corde tardissima : nec magnopere aucupem retia tendentem aut videre, aut vitare curet, sed quodammodo sponte sua incidere in retia videatur. Deinde cæteræ aves pullos defendunt et pugnant, sola columba ablatos pullos nec dolet, nec requirit.

Cum ergo multa habeat laude digna, quod volet celerrime, quod felle et amaritudine careat, quod limpidas aquas amet, quod cadaverum pastum refugiat, hoc solum in ea peccator imitatur, quod facile seducitur, quod non habet cor, fallacis boni specie capitur, brevi et caduca voluptate illecta, ultro se in manus et in laqueos insectantium conjicit, spoliatur, laceratur, nec irascitur spoliantibus aut lacerantibus, sed ad easdem ædes revertitur, in quibus mala hæc pertulit. Non habet profecto cor : *Utinam saperet et intelligeret, ac novissima provideret!* vitaret certe laqueos, et intelligeret se sæpe cecidisse, nec rediret ad eadem retia, ad eadem loca et occasiones per quas cecidit.

Quarto, significat Ecclesiam : *Una est columba mea, etc.* Sic etiam significare videtur in illo loco : « Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in pallore auri. » Quod aliqui sic explicant : Si vos qui evangelizatis verbum Dei, quiescatis in medio duorum testamentorum, acquiescentes veritati divinitus inspiratæ prophetis et apostolis, tunc pennæ columbæ (id est, Ecclesiæ fides et mos) erunt deargentatæ puritate sapientiæ, et deauratæ fervore charitatis. Nec male per cleros intelliges duo testamenta, quia clerus sortem, possessionem, et hæreditatem significat : sunt autem scripturæ utriusque testamenti possessio, hæreditas Ecclesiæ.

Sunt et duo termini, ut vertit Hieronymus, extra quos egredi non licet, nisi veritatis semitam perdere velimus.

Aliter juxta Augustinum sensus esse potest : Si vos, o pastores Ecclesiæ, maneatis inter duas sortes sive hæreditates, cœlestem et terrenam, partim per contemplationem bonorum cœlestium ascendentes ad Deum, partim per charitatis obsequium descendentes ad proximum, hoc est, in medio contemplativæ et activæ vitæ agentes, erit Ecclesia quasi columba formosissima, habens alas deargentatas, et dorsum deauratum.

Quinto, columba, ut explicatum est, significat Spiritum Sanctum, qui per gratiam suam nos candidos facit, et bonorum operum fecunditatem in nobis producit, mansuetudinemque nos docet : dat

denique alas quibus volemus ad locum securitatis, ad domum æternitatis.

Denique significat animas beatas, de quibus etiam illud intelligi potest : « Vidi speciosam sicut columbam ascendentem desuper rivos aquarum, etc. » Sæpissime enim animæ de his fluviis Babylonis, de his aquis turbidis, de hoc mundo e corpore in cœlum ascendentes visæ sunt instar columbæ candidæ. Sic visa est anima B. Quintini e corpore in cœlos evolare instar columbæ speciosæ. Sic et B. Juliæ ancillæ christianæ pro ipsius fide crucifixæ, anima visa est exire instar columbæ, dum spiritum efflaret. De quo Baronius.

B. Oswaldus episcopus Vigorniensis mortuus fuit lavans more solito pauperum pedes, et in illo ministerio persolutis de more quindecim psalmis, pronuntians *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto,* spiritum ante pauperum pedes reddidit. Cumque ejus corpus ad ecclesiam ferretur, nivea columba e cœlo descendens, visa est ejus corpus protegere alis expansis. Sic in cryptis et locis subterraneis Romæ visuntur adhuc multa sepulcra sanctorum. Adde signandos beatos martyres insculpta est sepulcris eorum palma : ad designandas beatas virgines, sculpta est columba.

2° *Spiritus Sanctus apparuit in specie nubis in transfiguratione.*

Nubes in Scriptura symbolum est divinæ majestatis, et adeo solet esse familiaris apparitionibus divinis, ut Scriptura dicat : *Thronum ejus esse in columna nubis.* Recte vero Spiritui Sancto convenit designari in nube. Unde cum in transfiguratione mysterium Trinitatis designatum fuit, apparuit Filius in veste gloriæ, Pater in voce, Spiritus Sanctus in lucida nube.

Sic Spiritus Sanctus fuit nubes illa obumbrans, per quam obumbrata Virgo Maria Christum concepit. Hæc nubes etiam nos obumbrare solet, carnalium desideriorum in nobis æstum extinguens, et a terrenis ad cœlestia animum nostrum elevans. Hæc est etiam nubes, quæ nos veros Israëlitas deducit in terram promissionis. Hæc quoque est nubes illa levis, super quam Dominus dicitur ascendisse, ut ingrederetur Ægyptum. Significabat nubes ista abundantem gratiam Spiritus Sancti et doctrinæ cœlestis quam Christus in Ægyptum intulit, ubi fides ejus propalata, tot monacorum examina protulit, et in ea dæmones et idola exterminavit. Sed libet hic explicare varia symbola sub quibus Spiritus Sancti gratia in Scriptura solet indicari.

Ratio cur Spiritus Sanctus nubes dicatur, est quia nubes aquam, pluviam, imbrem, rorem producit. Solet autem in Scriptura Spiritus Sancti gratia significari per omnia illa.

Primo, per aquam : « Effundam aquas super sitientem et fluenta super aridam; effundam Spiritum meum super semen tuum, et benedictionem meam super stirpem tuam. »

Ad hanc aquam respirare nos docet propheta, dum dicit : « Expandi manus meas ad te, anima mea sicut terra sine aqua tibi, » id est : Anima mea ita sitit gratiam tuam, sicut terra arida aquam. Nam sicut terra sine aqua nec consistentiam habet, nec vestitur herbis, nec ornatur floribus, nec producit fructus, sed est inanis et vacua : sic anima sine gratia Spiritus Sancti, nec tentationibus resistit, sed sicut pulvis jactatur a facie venti, nec vestem habet justitiæ, nec ornatum sapientiæ, nec fructum bonorum operum.

Et sicut aqua emundat, sitim extinguit, refrigerat : sic et gratia Spiritus Sancti purificat animam, extinguit ignem concupiscentiæ, refrigerat ardorem febricitantis animæ, extinguit sitim cupiditatis nostræ. Ideo vocatur aqua viva, et de ea dicit Christus : *Qui biberit ex hac aqua, non sitiet in æternum,* nisi scilicet aquam hanc per peccatum evomat. Vult enim significare aquam communem semel gustatam, tantum ad tempus sedare sitim, quia non manet, sed concoquitur et evanescit; hæc vero aqua Spiritus Sancti quantum est ex parte sua, semel gustata, semper sufficit, manens semper eadem, afferens humorem et vigorem ipsi animæ, immo et perseverantiam et salutem, nisi sponte quis eam evomat, denuo peccando. Sic ergo per Spiritum Sanctum inhabitantem fit in nobis *Fons aquæ salientis in vitam.*

Secundo, per rorem significatur gratia Spiritus Sancti. Hic est « ros Hermon descendens in montem Sion. » *Hermon* significat lumen elevatum, et *Sion* speculam. Est ergo gratia Spiritus Sancti ros luminis, ros descendens a Patre luminum in ipsam Ecclesiam, et ipso die Pentecostes descendit hic ros in montem Sion, ubi erant apostoli congregati, qui mons dici potuit *mons Hermon,* ob

lumen ex alto descendens, quo illustratus tunc fuit.

Potest et de hoc rore intelligi illud prophetæ : « Ros lucis, ros tuus, et terram gigantum detrahes in ruinam. » *Ros lucis* dicitur, quia fecundat affectum, et illuminat intellectum, et sicut ros matutinus vitam affert plantis, ita ros Spiritus vitam et lucem affert animabus. Et hunc rorem lucidum apostoli in orbem deferentes, terram gigantum detraxerunt in ruinam. Per gigantes enim intelliguntur tyranni, qui contra Deum insurrexerunt. Hos vero apostoli, vi Spiritus, cum omni eorum potentia devicerunt.

Hæc gratia Spiritus Sancti et doctrina cœlestis apostolorum designata olim fuit in rore vellus Gedeonis irrigante. Ros quidem ille primo vellus madefecerat, tota area arida permanente, et postea vellere exsiccato, tota area rore immaduit. Similiter cœlestis gratia primo populum Israël irroravit, significatum per vellus, et postea illo exsiccato et repudiante gratiam, in totam aream, in totum gentium orbem pertransivit : et non jam amplius sicut ros leni et placido fluxu : sed ut ait Bernardus : « Sicut stillicidia stillantia super terram, cum sonitu verborum, cum strepitu miraculorum. » Exsiccatum ergo est vellus, quia populus Israël repudiatus est, et area tota immaduit, quia gentilitas est electa, et Spiritus Sancti gratia in illam effusa est.

De hoc rore iterum intelligi potest illud : *Det tibi Deus de rore cœli benedictionem.* Vere enim ros cœli est cœlestis illa gratia, et descendit ad fecundandum corda nostra. Descendit vero ad valles, hoc est, ad corda humilia, et inanes relinquit superbos. De his recte dicitur : « Montes Gelboë, nec ros nec pluvia veniant super vos, » quia inter medium montium pertransibunt aquæ, et emittit Dominus eas in convallibus.

Tertio, significatur hæc gratia per vinum. Sic Joël dicit : « Filii Sion, exultate in Deo vestro, quia dedit vobis doctorem justitiæ, et descendere faciet ad vos imbrem matutinum et serotinum, et implebuntur areæ frumento, et redundabunt torcularia vino. » Ipso die Pentecostes apostolorum pectora exundarunt hoc vino, ut ab ipsis tanquam refertissimis torcularibus in universa electionis vasa transfunderetur. Propterea de illis dicitur : *Ecce hi ebrii sunt;* nec hoc negat Petrus, sed *non ut putatis,* inquit, *ebrii sunt.* Ebrii ergo, sed non tumultuoso vino spiritum vertiginis germinante, et mentem a sua specula deturbante; sed vino cœlesti quod ipsa Sapientia miscuit, et amicis suis propinavit : *Venite, amici, bibite et inebriamini, charissimi.* Vinum ergo illud, vinum est generans prophetas, consecrans nazaræos, germinans virgines, mentis et ventris recalcitrantem sopiens prurigi nem. Hoc vino impleti apostoli sunt in quodam *mentis excessu,* sicut de Benjamin adolescentulo dicit propheta. Hoc etiam vino repleti martyres, inter candentes prunas, inter crepitantes flammas, inter excarnificantes equuleos, inter effodientes ungulas, quasi sensu destituti exultabant.

Quarto, Spiritus Sancti gratia designatur apud Psalmistam nomine pluviæ voluntariæ : *Pluviam,* inquit, *voluntariam segregabis, Deus, hæreditati tuæ.* Sensus est : Ecclesiam tuam quasi propriam hæreditatem elegisti; immittes ergo in eam pluviam voluntariam, sive pluviam spontaneam, quæ ex te descendit. Hæc autem est Spiritus Sancti gratia, quæ non descendit ex meritis operum, quasi vaporibus terræ sursum elevatis, sed sponte sua Spiritus Sanctus fudit eam in corda fidelium. Et dicitur *segregata hæreditati Dei,* quia bona temporalia sunt communia fidelibus et infidelibus : sed Spiritus gratia segregata est, ut solum detur fidelibus in Ecclesia, extra quam non est salus.

Et infirmata est, inquit, *tu vero perfecisti eam,* quia scilicet hæreditas Dei sive Ecclesia ejus, ob invalescentes concupiscentias et ignorantiam jam dudum delibata erat, idolis serviens et vitiis, ipse vero eam per Spiritus Sancti gratiam roboravit et confirmavit.

Ipso ergo die Pentecostes *distillaverunt cœli* hanc pluviam selectam, *a facie Dei Israel,* Christo Domino, qui cœlos ascenderat illam emittente, ut fecundaret Ecclesiam, hortum et hæreditatem suam, et germina ejus multiplicaret. Unde post Spiritus Sancti adventum, tot martyrum rosas pupureas, tot virginum et illibatæ pudicitiæ candida lilia, tot confessores, vernantes flores, tot religiosorum millia, quasi cœlestes violas, tantum denique numerum fidelium subito produxit, ut admirans dixerit Isaïas : « Quis audivit tale? Quis vidit huic simile? Numquid parturiet terra in die una? Aut parietur gens simul? Quia parturivit et peperit Sion filios

suos. » Respiciebat propheta ad tempus adventus Spiritus, cum Ecclesia tot fideles peperit : nam ad Petri prædicationem, primo die tria millia, sequenti die quinque millia fidem Christi susceperunt. Tunc cœpit impleri illud Isaïæ : « Lætabitur deserta, et exultabit solitudo, germinans germinabit, et quæ erat arida et sitiens, erit in fontes aquarum. »

Hoc quoque præfigurabat illa visio Eliæ, quando, cœlo jam tribus annis clauso, ascendit in montem, et, ponens caput inter genua, misit puerum suum, ut respiceret contra mare, an non foret aliquod pluviæ signum. Cumque septies respicere jussus esset, vidit in septima vice « nubeculam ascendentem, habentem vestigium quasi hominis, » et hæc abundantis pluviæ præsagium fuit. Quid erat hæc nubecula, nisi symbolum ascensionis Christi ? Ipsius meritis debebat mitti abundans gratia Spiritus Sancti, post ascensionem ejus de mari hujus sæculi : et quidem, cœlo jam aperto, quod tribus tunc annis clausum fuerat. In quo designantur tres status Veteris Testamenti : unus ante legem, alter sub lege, tertius sub prophetis, quo tempore abundans illa cœlestis gratia non fuit effusa; sed post nubeculæ ascensionem, in omnes nationes, in omnem terram septiformis illa gratia Spiritus Sancti effusa est, et ideo non sine mysterio puer Eliæ septies jubetur respicere.

3° *Spiritus Sanctus apparuit etiam in igne in die Pentecostes.*

1° Convenienter in specie ignis apparuit, quia ignis solet esse symbolum divinitatis, et sæpe per illum Deus gloriam suam manifestavit. Unde Exodi 24 : « Erat species gloriæ Domini quasi ignis ardens in vertice montis. » Hinc etiam Moyses dicit : « Ignis consumens Dominus Deus tuus. » Vidit quoque eum Daniel, et ait : « Thronus ejus flamma ignis. »

Hinc plurimæ nationes ignem coluerunt instar numinis, et dixerunt illum e cœlo lapsum, ideoque perpetuo eum conservabant. Sic Chaldæi ignem colebant. Nam quod Scriptura dicit, *Abraham de Ur Chaldæorum eductum*, interpretantur quidam de igne Chaldæorum eductum, tum quia Ur hebraice ignem significat, tum quia tradunt Hebræi et D. Hieronymus Abraham, eo quod ignem colere noluerit, in illum ejectum fuisse, et miraculose eductum. Unde et 2 Esdræ, 2, dicitur : *Deus qui eduxisti Abraham de igne.* Sed quidquid sit de hoc, ignem coli solitum satis indicat impius ritus traducendi filios per ignem, quasi ab eo tanquam numine consecrarentur. Unde reprehenditur *Achaz quod consecraverit filios suos per ignem transferens*, juxta ritum gentium. Sic Ægyptios ignem coluisse refert Diodorus. Idem de Persis affirmat Procopius. De Romanis res est satis nota, ideo enim vestales virgines erant constitutæ, ut ignem perpetuo conservarent, tanquam numen quoddam, colebant enim ignem sub nomine Vestæ. Hinc Ovidius :

Nec tu aliud Vestam quam vivam intellige flammam,
Nataque de flamma corpora nulla vides.
Jure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit,
Nec capit, et comites virginitatis amat.

2° Ignis specialiter Spiritum Sanctum recte designat. Cum enim Spiritui Sancto attribuatur bonitas et amor : recte bonitas divina, et amor divinus per ignem significantur. Ignis enim inter cætera elementa, maxime nititur se omnibus rebus communicare, suamque vim illis imprimere, et sibi assimilare. Unde si oleum, si ligna, si ferrum, imo si aquam admoves, in suam naturam illa transmutare nititur, suamque formam et splendorem eis communicare. Talis est divinæ bonitatis et divini amoris natura, in omnia enim se diffundit et se communicat, conaturque hominem sibi similem omnino facere, suæ claritatis et gloriæ participem, et reliqua pro naturæ suæ captu sibi assimilare, in omnibus enim rebus quoddam vestigium et participatio divinitatis est.

Cum ergo Spiritus Sanctus procedat ut amor, et ad nos egrediatur, ut omnia in sui naturam transformet, quod igni proprium est, recte ignis nomine designatur. Unde etiam significari videtur per fluvium illum igneum qui, ut ait Daniel, a facie Domini egrediebatur; procedit enim a Patre, non ut genitus, sed ut impulsus, ut loquuntur theologi, et sic quodammodo ut fluvius.

3° Apposite ignis significat in nobis gratiam et affectum Spiritus Sancti et ardorem charitatis. Hinc jubebat Dominus in antiquo illo altari semper ignem conservari, et sine igne sacrificium non offerebatur : per illum enim

et victima comburebatur, et agnus assabatur, et fruges torrebantur, ita ut in sacrificio etiam Melchisedech, panis partem igne tostam multi existiment.

Illud quoque notabile est, quoties gratum Deus sibi sacrificium indicare voluit, igne cœlitus emisso fecisse.

1. Super sacrificium Abelis multi tradunt ignem cœlitus descendisse, et ex eo probari potest, quod ubi lectio nostra habet : *Respexit Dominus ad Abel.* Altera lectio legit : *Inflammavit Dominus super Abel.* Ex illo igne cœlitus descendente super sacrificium fratris, et non super sacrificium suum, Caïn cognovit acceptum Domino Abelis sacrificium, et non suum. Quomodo enim aliter id scivit?

2. In sacrificio Abrahæ apparuit *clibanus fumans, et lampas ignis transiens.* Genesis 15.

3. Azymos Gedeonis panes absumpsit ignis quasi de terra ebulliens, ut testatur liber Judicum, c. 6.

4. Sacrificium Manuë, Aaronis, Eliæ, cœlestis flamma corripuit. Non hæc fuere sine mysterio.

Quid vero his omnibus significabatur, nisi gratum nullum Deo sacrificium sine charitatis igne et divini amoris flamma, quo instar thymiamatis spiritus noster velut Deo adoleatur? Vult ergo Deus hunc ignem semper ardere in altari cordis nostri : hic est enim ille ignis, de quo dicit : « Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat? »

Hunc ignem in die Pentecostes misit in terram. Unde scintillans apparet in vertice apostolorum; ita ut potuerit Ecclesia tunc usurpare illud Jeremiæ: « Misit de excelso ignem in ossibus meis, et erudivit me. »

Per ossa Ecclesiæ, recte primi fideles intelliguntur, quia sicut robur corporis per ossa consistit, ita et per illos totius Ecclesiæ corpus robur accepit, et tunc eam erudivit Dominus mira sapientia in apostolos infusa.

Figuram hujus rei habes apud Ezechielem, ubi ait se vidisse virum lineis indutum, cui cœlitus dicebatur : « Ingredere in medio rotarum, quæ sunt subtus Cherubin, et imple manum tuam prunis ignis, et effunde super civitatem. » Mystice possumus id interpretari de Christo, ipse enim est vir ille per antonomasiam, de quo dicitur : *Femina circumdabit virum.* Indumentum ejus lineum est sacra ejus humanitas, quæ plurima subiit tormenta sicut et linum ut ad telam candidam perducatur, multis modis atteritur. Pro his ergo laboribus et doloribus, dicit ei Pater : *Ingredere in medio rotarum :* ascende a terra in cœlum, et sedem pone in medio orbium cœlestium, et quia scio te ignem velle mittere in regionem unde venis : *Imple manum prunis, et effunde super civitatem.* Impletum id fuit in Pentecoste.

4° Ignis per proprietates suas apte designat septem dona Spiritus Sancti.

Primo quidem ignis nativa sibi vi petras conterit, montes subvertit; quæ proprietas significat timoris Spiritum, e dura et superba mente spiritum tumoris et superbiæ excutientem, et saxea corda conterere potentem.

Secundo, ignis habet proprietatem liquefaciendi glaciem et alia coagulata aut dura; quæ proprietas significat Spiritum pietatis, qui frigida corda et coagulata ac dura etiam usque ad lacrymas liquefacere potest, juxta illud : « Flabit spiritus ejus, et fluent aquæ. »

Tertio, habet proprietatem excoquendi et consolidandi vasa limosa et mollia ac viscosa : quæ proprietas designat *Spiritum fortitudinis,* qui hominem mollem fortificat, et vasa electionis consolidat.

Quarto, habet ignis lucem, calorem, et ardorem, habet et vim superiora penetrandi, sursum semper tendendi : quæ omnes proprietates designant *Spiritum sapientiæ et scientiæ, Spiritum consilii et intellectus,* qui ab homine omnem caliginem dissipat, torporem fugat, superiora penetrantem reddit, et ad cœlestia capacem.

Vides ergo septem dona Spiritus Sancti in igne significari, ideoque Spiritum Sanctum in ignis specie apparuisse, ut exterius exhiberet in imagine, quod interius operabatur in mente? Et hæc quidem dona, velut septem monilia sunt, quæ Sponsæ dantur pro dote aut pignore amoris. Et designata fuerunt, *Per septem lucernas,* quas Dominus voluit semper in suo tabernaculo splendescere: *Per septem spicas,* quas vidit Pharao, quæ pullulabant in culmo uno plenæ et pulcherrimæ : *Per septem crines Samsonis,* quibus abrasis desiliit ab eo Spiritus Domini : *Per septem oculos,* qui apud Zachariam erant in lapide uno : *Per septem cornua Agni,* in Apocalypsi.

Ultimo, advertendum ignem illum super apostolos instar linguarum fuisse.

Primo, ad significandum apostolorum linguas hoc igne sic imbuendas, ut ignito eloquio potentes fierent ad frigida corda inflammanda, immo et ad saxea conterenda, ita ut illis conveniret illud : « Numquid verba mea, inquit Dominus, quasi ignis ardens, et quasi malleus conterens petram? » Hoc ipso igne inflammata erat Eliæ lingua, de quo dicitur : *Surrexit Elias, et verbum ipsius quasi facula ardens.* Sic surrexit Petrus in die Pentecostes, et verba ejus omnes præsentes inflammant.

Surrexerunt alii apostoli, et per totum orbem hunc sacrum ignem deferentes, per *ignitum eloquium suum*, velut depromunt sagittas ardentes, et ut loquitur Psalmista : «Sagittas potentis acutas, et carbones desolatorios. » Hoc est, ut interpretatur Augustinus, depromunt verba ardentia in corda inimicorum Christi, cum exemplis charitate succensis, et illa inflammant, odium eorum convertentes in amorem ipsius Christi.

Hoc igne etiam inflammati fuere apostolici quidam viri, qui in infidelium orbem transeuntes, mire in eis amorem Dei accenderunt, verbo et prædicatione.

Sic B. Vincentius qui obiit anno 1418, ordinis Prædicatorum, ignem hunc sacrum per varias orbis partes circumferens, ad Hispanias per Gallias in Belgium usque, virtute illius, octo Saracenorum, et viginti quinque millia Judæorum convertit; publicorum vero et infamium peccatorum, sive homicidarum, prædonum, usurariorum, meretricum, quadraginta millia ad publicam pœnitentiam induxit : aliorum vero peccatorum plus quam centum millia, ad confessionis sacramentum perduxit. Quocumque ibat, sequebatur eum copiosa multitudo, etiam sæpius ad decem millia. Donum ei linguarum Deus concesserat, ita ut cum loqueretur Valentina ac materna lingua, tamen qui aderant ita singula verba percipiebant, ac si in patria singulorum natus, et eorum idiomate fuisset locutus; Græci, Theutonici, Sardi, Hungari, Galli, etiam eum loquentem materno idiomate, singuli tamen, quasi propria lingua locutus fuisset, intelligebant, et plurimum fructus ex ejus doctrina percipiebant.

Sic B. Antonius de Padua plurima millia convertit, cui velut lingua ignea etiam data erat. Cum vero annis triginta duobus post mortem transferretur ejus corpus, præsente beato Bonaventura ministro generali, inventa est ejus lingua integra, et perfecti coloris, quasi hominis viventis, quam in manus sumens Bonaventura cum cordis devotione plorans, dicebat : « O benedicta lingua quæ semper Deum laudavit, et causa fuit cur alii laudarent! Jam manifesta sunt merita tua coram illo qui te formavit, ut nobili adeo officio prædicationis verbi sui fungereris. » Sic ipse hanc linguam lacrymis rigans et osculis, reposuit in sacrario conventus.

Secundo, in linguis igneis apparet Spiritus Sanctus, quia venit sanare membrum, quod præ cæteris gehennali flamma noverat inflammatum. « Et lingua, inquit Jacobus, ignis est, universitas iniquitatis, quæ inflammat rotam nativitatis nostræ, inflammata a gehenna. » Mittitur ergo ignis de altari divino, mittitur ignitus calculus Isaiæ, qui prurientis illius membri contagium, ac virus omne decoquat et expurget.

Ad hunc porro Spiritus Sancti ignem quem Dominus misit in terram, sæpius respirare nos oportet, ut illo mens nostra accendatur, et sit tanquam Moysis rubus, qui igne circumdatus, igne non comburitur; quia non iguis consumens est, sed hominem perficiens et consummans, non destruens, sed instruens, non in cineres, sed in Deum transformans. De hoc igne frequens in Scriptura est mentio.

1. Ignis est, *purgans filios Levi*, vasa electionis conflans, gloriæ apta. Ignis est, omnem vitiorum scoriam et rubiginem eradens.

2. Ignis est quo igniti sunt lapides, de quibus dicitur ad Luciferum : « In medio lapidum ignitorum ambulabas. » Ezechielis 28. Agitur ibi de angelis, inter quos eminebat Lucifer. Hi lapides sunt seraphici illi spiritus, qui ab hoc igne ardentes dicuntur.

3. Ignis est, quo ignitum est aurum, de quo Dominus : « Suadeo tibi emere a me aurum ignitum, » id est, ardentem tibi comparare a me charitatem.

Clamemus ergo ad illum : « O Ignis sancte! quam suaviter ardes, quam secrete luces, quam desideranter aduris! Væ iis qui ex te non ardent, qui per te non lucent! tempore enim suo nauseam et vomitum Deo provocant, et, caligine circumdati, ad ignem tenebrosum pergunt. » Tu ergo, Spiritus divine, potentis flammæ tuæ fervore, spinosi et tenebrosi cordis nostri universa latibula

pervade, medullas et intima quæque depasce. Expunge quidquid ibi tabidum est; quidquid corruptelæ seminarium. Omne infelix germen, omnem sterilem surculum penitus succide, succende radicitus; ut nihil funesto dente suo rodendum inveniat piacularis et vindex flamma ollæ illius quam vidit Jeremias ab aquilone succensam, quæ iram Dei vindicem et pœnas asperas præparatas peccatoribus designabat.

LECTIO TERTIA.

DE DIVERSA ACCEPTIONE ECCLESIÆ.

1° *Ecclesia significat convocationem sive congregationem fidelium.* Dupliciter ergo accipi potest.

Primo, ut significet congregationem fidelium jam ab initio mundi, et tunc prima membra Ecclesiæ fuerunt Adam et Eva. Ipsi enim fuerunt primi fideles, et educti ac evocati sunt ex delicto suo per fidem Christi, estque verisimile hos fuisse primos qui fidem exteriori cultu protestati sunt, et doctorum opinio est Adamum docuisse filios suos offerre Deo primitias et decimas, cultumque Dei.

Nota tamen recte ab aliquibus patribus dici cœpisse Ecclesiam ab Abel, et ipsum dici primum Ecclesiæ membrum.

Primo, quia tunc divisa fuit Ecclesia Dei ab Ecclesia malignantium, civitas Dei a civitate diaboli. Cœlestem enim civitatem, secundum Augustinum, ædificabat Abel, terrenam Cain, quem supra dixi fuisse caput et originem hæreticorum.

Secundo, quia primo legitur Abel rite sacrificium Deo obtulisse, sacrificium autem est professio solemnis fidei. Adam autem sacrificasse non dicit Scriptura.

Tertio, quia Abel primus hominum sanctitatem non interruptam servavit: ut ergo sanctitas commendetur, simulque integritas et pulchritudo, dicitur ab illo incœpisse, qui actuali peccato non legitur a sanctitate excidisse.

Quarto, quia Abel tanquam justus primus a Christo est commendatus: *A sanguine*, inquit, *Abel justi.* Et quia Abel primus est persecutionem passus; persecutio autem est quædam putatio vineæ ecclesiasticæ, ita ut vinea ista tunc velut cœpisse dicatur, quando cœpta est coli.

Quinto, quia in Abel relucet primus fructus Ecclesiæ, primus est confirmatus in gratia, primus discessit in justitia. Porro a tempore Abel, semper perseveravit Ecclesia visibilis in multis membris fidelibus, quia nullum tempus fuit, in quo non fuerint aliqui veri fideles, qui Ecclesiam visibilem constituerent. Post Adam enim vixit Enoch, et post Enoch, Noë; post Noë Abraham, post Abraham Isaac, denique semper sibi vicissim patriarchæ successerunt, et post patriarchas prophetæ, in quibus vere perseveravit fides et Ecclesia. Et sic omni tempore agniti fuerunt veri fideles, viri aliqui eminentes. Sed dicet aliquis Ecclesiam totam defecisse tempore Aaronis, cum omnes Israëlitæ vitulum aureum adorarunt, et ipse Aaron, qui dux erat et caput Ecclesiæ. Respondeo populum Israëliticum neque fuisse Ecclesiam totam (quia aliqui inter gentes potuerunt esse fideles) neque totam defecisse. Unde Moyses de monte descendens dicit: *Si quis est Domini jungatur mecum.* Neque Aaron tunc erat caput Ecclesiæ, sed Moyses; et Aaron necdum tunc erat unctus sacerdos, licet foret designatus.

Secundo, Ecclesia accipitur pro convocatione fidelium, juxta statum Novi Testamenti, et tunc est congregatio omnium Christi fidem et doctrinam profitentium, quæ sub uno et summo post Christum capite et pastore, in terris gubernatur. Hæc autem Ecclesia recte dicitur in Sion et Jerusalem cœpisse apostolorum tempore, et exinde per universum orbem sese diffudisse. Unde de illa prophetatum erat: « Erit in novissimis diebus mons in vertice montium, et confluent ad eum omnes gentes, etc., quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. »

Per montem illum domus Domini Ecclesia intelligitur, quæ monti comparatur, quia vere excelsa est et illustris, et omnibus ubique notissima, inquit Cyrillus. Mons quoque dicitur ob stabilita-

tem et firmitatem, et inexpugnabilem dogmatum traditionem. Quemadmodum enim licet quis montem vallo circumdet et militibus obsideat, quorum aliqui arcus intorqueant, alii hastas vibrent, aut aculentur, alii bellica alia instrumenta adhibeant, nihil tamen noxæ aut detrimenti invehit soliditati montis, sed illinc cogitur secedere inaniter consumpta fortitudine, sane idipsum contingit omnibus qui oppugnarunt Ecclesiam. Hæc quidem inconcussa perstitit, illi, propria perdita virtute, dum eam feriunt, evanescunt, dum jaculantur in eam, imbecilles redduntur, dum cædunt flagris, ab his vincuntur qui male affecti sunt. Unde et dicitur Ecclesia mons præparatus, firmatus et stabilitus, quia non concidet Ecclesia ut Synagoga, nec portæ inferi prævalebunt adversus eam.

Secundo, dicitur *Mons in vertice montium*, mons elevatus super omnes colles, quia admodum illustris est, quasi civitas quæ abscondi non potest super excelsos montes posita et elevata. In vertice ergo montium est, quia ejus doctrina, tam quæ ad fidem quam quæ ad mores spectat, altior est omni humana sapientia, et altitudine sua longe superat quidquid altum apud homines videtur, ut explicat Cyrillus in Isaiæ cap. 2. Hanc contemplemur, inquit Origenes, quomodo ædificata sit in summis montibus, in propheticis sermonibus, qui ejus fundamenta sunt.

Tertio, dicit : « Fluent ad eum populi et gentes multæ, » quia ad Ecclesiam fluent ex omnibus nationibus seseque mutuo hortabuntur : Venite, intremus per fidem in Ecclesiam quæ est domus Dei Jacob, domus Dei veri, quem coluerunt Jacob et omnes Patres Veteris Testamenti. Ipse nos docebit vias suas, quibus ad æternam vitam veniamus, docebit nos quid agere et quomodo vivere debeamus.

Quarto, dicit : *De Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem.* Sunt verba prophetæ rationem reddentis cur tanta festinatione et concursu gentes properaturæ sint ad Evangelium, quia, inquit, nova lex dabitur in Jerusalem, et non se continebit intra illius populi angustias, sicut lex data a Moyse in monte Sinaï, sed ad omnes gentes exibit. Quod evidenter inchoatum est in die Pentecostes, dum concurrunt aliqui, *ex omni natione quæ sub cœlo est*, et multa millia convertuntur; et exinde apostolis per totum orbem prædicantibus, corda hominum divino splendore illustrata errores gentilitatis deserebant, et ad Ecclesiam confluebant. Sed et quotidie impletur, dum in remotis insulis et regionibus nova fidelium proles exoritur.

Cæterum de differentia Ecclesiæ veteris et novæ Paulus dicit : « Non accessistis ad tractabilem montem, et accessibilem ignem, et turbinem, et caliginem, et procellam, et tubæ sonum, et vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum. Non enim portabant quod dicebatur : et si bestia tetigerit montem, lapidabitur. Sed accessistis ad montem Sion et civitatem Dei viventis, Jerusalem cœlestem, et multorum millium angelorum frequentiam, et Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cœlis, et judicem Deum, et spiritus justorum perfectorum, et Novi Testamenti mediatorem Jesum. »

Vocat autem Ecclesiam cœlestem Jerusalem, quia, ut loquitur Chrysostomus, in terris sita est Ecclesia, sed in cœlo versatur et transcendit cœlos, ejus radix in cœlo et cœlo honoratior. Hinc etiam Apostolus dicit : *Illa autem quæ sursum est Jerusalem, libera est, mater nostra.* Ita vocat Ecclesiam Novi Testamenti, quam significat Sara, id est, princeps vel Domina; et opponitur synagogæ Judæorum, quam significat Agar serva. Habet ergo Ecclesia quatuor notas : quod sit de sursum : quod sit Jerusalem : quod sit libera : quod sit mater fecunda.

Primo, *Quod sit de sursum*, quia Christus ejus caput e cœlo est, et inde eam regit. Item quia perfectio Ecclesiæ in rebus superis et cœlestibus consistit, in fide, spe, charitate. Denique, quia *conversatio ejus in cœlis est* : ibi habet cor et thesaurum, ibi habet coronam, ad quam tendit et anhelat.

Secundo, dicitur *Jerusalem*, sive visio pacis, quia pacem ei legavit Sponsus, et vult eam cœlesti pace frui. Jerusalem etiam dicitur et Sion in Scriptura, quia cœpit in Sion et Jerusalem.

Tertio, dicitur *Libera*, per libertatem quamdam spiritualem, quæ ex perfecta charitate oritur, et foras expellit timorem servilem, generatque filialem amorem, quo servitur Deo. Libera quoque est a servitute cupiditatum et vitiorum et sperat tandem liberari ab omni servitute ærumnarum, tam corporis, quam animi,

et hanc libertatem spe quadam modo degustat, post resurrectionem adeptura.

Quarto, dicitur *Mater fecunda*, quia ex sterili gentilitate quæ dæmonibus serviebat collecta, multos filios spirituales parit, non ex solis Judæis ut synagoga, sed ex omnibus gentibus. Unde ait illi propheta : « Lætare, sterilis quæ non paris, quia multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet virum. » De hac fecunditate sic Ambrosius : Sancta Ecclesia immaculata coïtu, fecunda partu, virgo est castitate, mater est prole; parturit nos itaque virgo, non viro plena, sed spiritu, parit nos virgo non cum dolore membrorun, sed cum gaudio angelorum; nutrit nos virgo non corporis lacte, sed apostolorum; virgo est sacramentis et virtutibus, mater est populis.

Illa autem Ecclesia nova, quæ in loco illo celebri Sion et Jerusalem manifeste et visibiliter cœpit (Spiritu Sancto in linguis igneis visibiliter apparente, et ejus initia consecrante), visibiliter etiam crevit, et multiplicata est multitudine magna per visibilem baptismum ad eam accedente. Sed et perpetuo visibilis mansit et permanebit, ita ut perpetuo possint agnosci manifeste, quinam sint de vera Ecclesia Christi, qænam sit Congregatio veram Christi fidem et doctrinam profitentium. Hoc est contra nostros hæreticos, quos interrogamus, ubi ante Calvinum et Lutherum fuerit Ecclesia eorum ? Quis cœtus aut congregatio fidelium eamdem tenuit fidem, eamdem professa sit doctrinam, cum omnes tunc in eamdem fidem catholicam conspirarint ? Dicunt Ecclesiam suam fuisse invisibilem, et aliquos eamdem fidem tenuisse, sed latuisse, et occultos fuisse. At e contra docent Scripturæ et Patres, semper Ecclesiam visibilem et manifestam esse debere, quæ ab omnibus agnosci possit. Isaïæ 61 dicit Dominus de Ecclesia sua nova, et apostolis primis suis filiis : « Fœdus perpetuum feriam cum eis et scietur in gentibus semen eorum, et germen eorum in medio populorum, omnes qui viderint eos, cognoscent eos, quia isti sunt semen cui benedixit Dominus. » Idem Isaias dicit, quod aperientur Ecclesiæ portæ jugiter : « Die ac nocte non claudentur, ut afferatur ad eam fortitudo gentium. » Pronuntiat quoque quod gentes ambulabunt in lumine Ecclesiæ, et quod gloria Domini in ea videbitur. Non ergo erit occulta progenies vera Christi et apostolorum. Non erit occulta Sponsa Christi. Non erit abscondita ejus gloria, nisi his qui infidelitatis suæ caligine obscurantur, et qui malitia sua excæcantur, nolentes videre.

In sole posuit tabernaculum suum. Hunc locum interpretans Augustinus ait : « In manifestatione Ecclesiam suam posuit, non in occulto, non quæ lateat, non velut operta, ne forte fiat sicut operta super greges hæreticorum. Quid tu, hæretice, fugis in tenebras ? Quid erras, frater? Quid per angulos fugis ? Quid latitare conaris ? In sole posuit tabernaculum suum. » Ita ille. Unde et Chrysostomus in Isaiam : Facilius est solem extingui quam Ecclesiam obscurari. Item et Ambrosius : Illa, inquit, Jerusalem quæ in cœlo est, in qua militat fides nostra, in illo altissimo omnium collocata monte, hoc est, Ecclesia locata in Christo, non potest tenebris et ruinis hujus mundi abscondi, sed fulgens candore solis æterni, luce nos gratiæ spiritualis illuminat. Verum hæreticis splendor ille displicet. Noctuæ sunt, quæ non libenter vident solem, claudunt oculos ne videant. Imo, ut dicit Augustinus ad Donatistas, de Ecclesia dictum est : « Non potest civitas abscondi super montem posita : sed Donatistis operta est, qui audiunt tam lucida et manifesta testimonia, quæ illam toto orbe demonstrant, et malunt clausis oculis offendere montem, quam in illum ascendere. »

Et tract. 2 in ep. Joan. : « Quid amplius dicturus sum, quam cæcos qui tam magnum montem non vident ? Qui contra lucernam in candelabro positam oculos claudunt ? »

Concludo igitur Calvinistas et alios dum Ecclesiam suam olim invisibilem et occultam fuisse asserunt, eo ipso illam veram Ecclesiam Christi Sponsam non fuisse sat insinuare. Hæc enim nunquam latuit, sed contra hæreses et infidelitatem pro veritate palam, et pro Sponsi sui honore, pro fidei sinceritate et gloria decertavit. Cumque singulis sæculis aliqui speciales fidei hostes insurrexerint, ipsa tanquam *acies ordinata*, vexillis suis explicatis obviam illis prodiit, et victoriam reportavit. Ipsa singulis sæculis populos aliquos antea infideles ad veram fidem et cultum Sponsi sui traduxit.

Vere invisibilis erat tunc Ecclesia Lu-

theri et Calvini, et utinam semper invisibilis mansisset cum auctoribus suis; a tot cladibus et malis exempta fuissent regna, provinciæ, civitates, quæ ab eo tempore quo visibilis facta est, prodierunt! Vere invisibilis erat et occulta, quia in tenebris stygiis latebat sepulta; ab inferno ergo revocarunt antiquas et sepultas hæreses, et ex diversis erroribus jam ab Ecclesia olim condemnatis sectas suas contexerunt. Ipsis data est clavis putei abyssi, ut pugnarent contra clavem Petri, et aperuerunt abyssum, et exivit fumus quo obscuratus est sol et luna, ut loquitur Joannes in Apocalypsi, fumus scilicet doctrinæ pessimæ, quo obscuratur Christus et Ecclesia, ut postea dicemus.

LECTIO QUARTA.

DE VARIIS NOMINIBUS QUÆ SCRIPTURA TRIBUIT ECCLESIÆ.

Ecclesia varia sortitur nomina in Scripturis, per tropum ei accommodata.

Primo enim solet vocari *Corpus*, eo quod uno eodemque spiritu universa ejus membra nectuntur in vincula unius Fidei, Spei et Charitatis. Cum ergo assimilatur corpori, habet tunc caput suum, suos oculos, sua labia, suos dentes, aures, manus. Quæ omnia significant diversa ejusdem Ecclesiæ membra secundum diversa gratiarum dona, et secundum diversa officia.

1. *Caput* ejus est Christus influens in omnia membra.

2. *Oculi* sunt prælati vigilantes pro custodia corporis.

3. *Labia* sunt prædicatores, distillantes lac et mel doctrinæ.

4. *Dentes* sunt pastores, per quos fideles Christo incorporantur.

5. *Aures* sunt confessarii, peccata fidelium excipientes.

Sic de cæteris membris loquendo, potes accommodare variis personis, secundum diversa in Ecclesia officia. Quodlibet vero membrorum alteri membro obsequitur, ob connexionem sub uno capite; et omnia operantur in bonum totius corporis, sicut infra dicemus, agentes de communione sanctorum.

Secundo, vocatur *Navis*, et tunc habet puppim suam, proram, malum, anchoram, velum, munitiones et provisiones, diversosque in hac navi officiarios. Si consideremus Ecclesiam, juxta durationem suam ab initio mundi, tunc dicemus tres ejus partes esse, componentes Ecclesiam tanquam navem; scilicet, legem naturæ, legem veterem, et Evangelium, suntque velut prora, medium, et puppis.

Item tres in ea sunt contignationes sicut in arca Noë, tresque mansiones : cælibatus, viduitas, matrimonium. Malus hujus navis est crux, fides est anchora, spes velum, bitumen quo partes navis compaginantur est charitas. Provisiones aquæ, panis, armorum, sunt diversa sacramenta. Est enim baptismus instar aquæ dulcis, Eucharistia instar panis : orationes, benedictiones, exorcismi sunt arma, quibus impugnatur inimicus : abundantia mercium, et provisio monetæ et divitiarum, sunt merita et satisfactiones Christi et sanctorum, quibus emimus gratiam et gloriam, et debita nostra solvimus.

Diversi præpositi hujus navis sunt in ea prælati, archinavarchus est Pontifex, qui in puppi sedet in sede apostolica. Gubernaculum ejus est baculum pastorale, in quo ejus potestas et jurisdictio designatur, qua jurisdictione navem regit. Alii sub ipso ad gubernacula vocantur ad diversa officia, archiepiscopi, episcopi, pastores, confessarii, qui velut sentinam expurgant, et aquas corruptas ejiciunt, navemque exonerant. Habet quoque prophetas et prædicatores, qui ad piratas, pericula, rupes, scopulosque prospiciunt : et incursus malignorum spirituum, morum corruptelas, tanquam fluctus inundantes prævident et providenti; et tempestates annuntiant, hoc est, minas et judicia Dei tribulationesque plebium quasi agitationes hujus maris; ideoque clamant ut anchora aliaque instrumenta expediantur, quibus tempestati possint resistere.

Tertio, vocatur *Sponsa*, et tunc habet vestes suas nuptiales, suam coronam, suas

fimbrias, suas inaures, armillas, calceamenta sua, de quibus late apud Ezechielem : « Vestivi te hyacintho, cinxi te bysso, dedi armillas in manibus tuis, torquem circa collum tuum, et coronam decoris in capite tuo, et decora facta es nimis, et profecisti in regnum. »

1. *Vestis polymita*, est variarum virtutum connexio.

2. *Torques aurea* significat obedientiam perfectam.

3. *Ubera* sunt duo Testamenta quibus lactat et pascit filios.

4. *Cingulum* est integritas fidei et fidelis castitas.

5. *Monilia* diversa gratiarum et Spiritus Sancti dona.

6. *Armillæ in manibus* significant opera justa.

7. *Inaures* significant fidei donum, quo aures Deo dicantur.

8. *Calceus hyacinthini coloris* significat conversationem cœlestem.

9. *Corona in capite* designare potest charitatem eminentem.

Ex his omnibus ornata est Ecclesia, velut regina, sicut describit eam Psaltes, quæ assistens est a dextris, id est, proxima throno Sponsi sui.

Quarto, vocatur *Hortus*, et tunc habet varios flores, areolas, arbores, fontes, fructus. Lilia sunt virgines, rosæ sunt martyres, violæ sunt animæ humiles, et quæ diversis donis ornantur, diversi coloris flores nominantur.

Est quoque Ecclesia *Hortus myrrhæ et thuris*, quia in ipsa est mortificationis amaritudo et orationis devotio. Habet et *spinas inter lilia*, quia habet reprobos inter electos, et impios inter bonos. Habet et *sepem*, custodiam scilicet angelorum. Habet et *fructus* bonorum operum, et *fontes* aquarum sive gratiarum. Habet et *vulpes, quæ demoliuntur vineas*, homines fallaces et seductores, qui animabus insidiantur, in cavernosis anfractibus hærentes, odore etiam tetro putentes.

Quinto, vocatur *Regnum*, et tunc habet leges suas diversosque gradus et ordines, duces et principes, consiliarios, milites, comitia, et status, exercitus, propugnacula, turres, armamentarium, etc.

Christus est rex : duces et principes ejus sunt apostoli præsignati in duodecim ducibus populi, et in illis duodecim quos constituit Salomon vicarios suos; senatores et consiliarii sunt Ecclesiæ doctores, et ii qui sapientia in Ecclesia lucent. Milites sunt martyres pro fide pugnantes. Comitia sunt concilia generalia. Turres et propugnacula sunt qui Ecclesiam tuentur contra hæreses. Armamentarium universale est sacra Scriptura : « Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium : sagittæ quæ depromuntur in corda inimicorum regis. » Leges sunt præcepta Dei et statuta Ecclesiæ, quibus politia in hoc regno statuitur.

Diversi gradus et ordines sunt diversi prælati, diversaque ministeria. Vigiles quoque in hoc regno sunt custodes angeli.

Castra et exercitus sunt diversæ religiones : *Quid videbis in Sunamite nisi choros castrorum?* Ipsi excubant et parati sunt ad prælium contra animarum hostes, contra vitia, contra hæreses; ipsi sunt præsidiarii milites, sub imperatore Christo, et ejus vicario pontifice, ut currus et exercitus Pharaonis sive diaboli subvertant, et regnet ubique Christus. Hinc est quod omni tempore, novos ordines Deus suscitat quasi novas acies, sub ducibus diversis, quia ipse Satan novas hæreses suscitat, novos dolos et bella. Cum pestis Ariana pervasit orientem, Deus in Ægypto protulit Antonium illum cum innumeris monachis pro Dei cultu pugnaturis, et Basilium in Cappadocia auctorem ordinis religiosi et patrem multorum. Sed cum se etiam effudit in Occidentem, Vandalis Africam, Ostrogothis Italiam vastantibus, dedit Deus Africæ Augustinum, Italiæ Benedictum, qui etiam fuere patres tot virorum sanctitate excellentium. Orti postea Bernardus et Norbertus cum suis contra Abailardum, Tanchelinum et alios hæreticos, et hæreses, tunc surgentes. Cum Albigenses omnia in Occidente conturbarent, Dominicus et Franciscus suos ordines dederunt; Albertus quoque et Angelus, Carmelitas. Cum Hussitæ ex inferis erupissent, sanctus Bernardinus et sanctus Vincentius, hic Dominici, ille Francisci instituta, in antiquam formam restituerunt.

Nunc ergo veteranis illis bellatoribus, qui portaverunt pondus diei et æstus, velut novos subsidiarios misit milites, dum nostro sæculo post Augustinianos, Hieronymianos, Dominicanos, Franciscanos et alios veteranos, qui semper de Ecclesia bene meriti sunt, adduxit contra Lutherum, Calvinum et alios hæresiarchas, hostes utique novos, Franciscum

de Paula cum suis, Ignatium et Xaverium cum societate sua, Carmelitas reformatos, Capucinos et similes, quasi acies novas contra Satanam, et satanicam potestatem, sub vexillo crucis militantes. Utinam ergo hi dimittant multas curiosas quæstiones novitatem sapientes, dimittant verborum pugnas, quæ sæpe lites generant et charitatem imminuunt, dum e cathedris templorum et scholàrum in sese mutuo invehuntur, dissidentesque opiniones proponunt de prædestinatione, de prædeterminationibus, de divinis auxiliis, de scientia conditionata, aliaque similia multa. Utinam, inquam, dimissis contentionibus inter se quæ ad hoc videntur tendere ut agnoscantur a populis, et sciatur, videaturque quis eorum sit major, toti in hoc incumbant, ut contra vitia pugnent, contra adversarias potestates, contra hæreses, et ut dissolvant opera diaboli, hæc enim eorum est vocatio et professio.

Præclarum est hac de re votum, quod pius ac eruditus quidam, optans summo ardore in diversis religionibus unanimem consensum in ejusdem regis militia, his verbis proponit:

Da nobis, Pater luminum, a quo omne donum perfectum, ut charitate fraternitatis invicem diligentes, honore invicem prævenientes, sollicitudine non pigri, spiritu ferventes uno tibi spiritu serviamus. Da nobis labium electum, ut te laudemus, fratres nostros ædificemus, mutuo nos exhortemur ad charitatem, nec diligamus verbo, sed opere et veritate. Habet multos ministros malitiæ suæ, multos cooperatores et discipulos diabolus, in hoc sæculo nequam; habeamus nos dilectionem ad invicem, ut cognoscant homines te discipulos habere et imitatores. Tolle radices amaritudinis, ut in charitate radicati, alii de aliorum gloria et profectu, de aliorum victoria, uti fratres germanos decet, exultemus, et te communem Patrem adoremus, nostrumque putemus esse, quidquid faciunt fratres et commilitones nostri. Ejusdem corporis membra sumus, a communi christianorum vita ad perfectiorem pariter vocati sumus, simul nos victuros speramus in indissolubili charitate in regno Christi. Cur in hujus vitæ brevi curriculo animis dividamur? Novas acies quotidie educit Satanas, de provinciis Christi triumphans, ardent bellis omnia, cadunt a latere nostro millia de nostris, et nos milites Christi civilia inter nos bella concitabimus? Quæremus nostra, et quæ Jesu Christi sunt perdi dissiparique patiemur? Quid hostibus nostris gratius aut jucundius? Hæc duo rogavi te, ne deneges mihi antequam moriar, Pater misericordiarum, pro me et pro omnibus servis tuis, quos non alienos arbitror, quacumque veste induantur, sed meos patres, fratres meos novis in dies gratiis divitiarum tuarum augeri cupio, quos ego dum vivam semper votis et precibus juvabo, et quorum precibus ac sacrificiis adjuvari plurimum opto. Maneant, Domine, his litteris consignata pignus charitatis meæ, et observantia erga illos, et oratio mea qua clamavi ad te; ut quicumque hæc legerit, levet mecum vocem, et clamet, et quod ego peccatis non mereor, ipse a te impetret per Jesum Christum Dominum nostrum. Hæc ille.

LECTIO QUINTA.

DE UNITATE ECCLESIÆ.

1° *Prima proprietas Ecclesiæ est quod sit una.*

Hinc in Symbolo credimus Ecclesiam, non vero Ecclesias. Dicitur vero Ecclesia una, etiam loquendo de ea ab initio mundi usque ad consummationem sæculi: eadem enim manet et manebit in æternum, et universitas credentium quæ fuit ante legem, sub Evangelio eadem est, et una est.

Neque refert quod alia sit forma nunc colendi Deum, alia sacramenta, alia ratio fidei, quam in lege, alius legislator et caput ultra Moysen. Hæc enim non tollunt unitatem Ecclesiæ. Declaratur exemplo.

Idem homo qui infans fuit, deinde puer, postea vir, aliter est dispositus in infantia, aliter in pueritia, aliter in virilitate: nam infans lacte et fasciis opus

habet; puer regitur a pædagogo; vir libertate donatur, et sub hac diversitate ætatum et incrementorum idem homo est. Ita a tempore Adæ, una est et fuit Ecclesia huc usque, sed secundum successionem diversas ætates habuit, et incrementa, et diversum statum.

1. Ante legem infans erat, divinisque inspirationibus velut lacte alebatur.

3. Sub lege velut parvula paulatim crescens est, sub pædagogia legis et prophetarum.

3. Sub Evangelio tanquam adulta donata est libertate christiana, habens nunc ubera utriusque Testamenti, quibus lactet quos Deo regenerat, juxta illud: *Soror nostra parvula ubera nondum habet*, ante Evangelium scilicet, quæ habuit crescente Evangelio, quibus lacte cœlestis doctrinæ plenius cœpit fecunda esse, adeo ut mundum impleverit prole, impletura est cœlum.

Sicut ergo tu non es alius a te, ob diversas ætatum tuarum qualitates, aut incrementa membrorum et virium : ita nec Ecclesia diversas habens ætates et incrementa, juxta quæ postulabat diversas leges et formam vivendi, diversa symbola, et fidei sacramenta. Sic nec dicitur diversa arbor aut vitis, quod novi prodeant rami, succisis veteribus.

Ecclesia ergo quæ fuit sub lege, continuatur in eam quæ militat sub Evangelio, adaucta et coadunata ex Judæis et Gentibus. Et licet rami veteres sint resecti, non tamen totaliter, quia non est plane abjecta tota Synagoga, sel solum pars carnalis populi contradicens verbo Dei. Conservata sunt interim multa millia cum apostolis, qui tanquam semen spiritualis Synagogæ, insertis sibi gentibus creverunt in Ecclesiam christianam, ita ut populus gentilis velut excisus de oleastro insertus fuerit plebi ex Judæis credenti, tanquam bonæ olivæ, ut participaret de pinguedine et radice, juxta Apostolum.

Non ergo aliam olivam, cum alia radice aut alio vitæ spiritu, sed ipsammet quæ prius erat, auxit et perfecit. Non aliam vineam plantavit, sed illam quam olim plantavit, abstulit a malis agricolis, scribis et pontificibus perditis, et locavit eam aliis agricolis, episcopis et viris apostolicis; ita ut non desierit illa Ecclesia aut extincta sit, sed transit per semen justorum in meliorem statum, Christo illam adaugente de populo gentium.

Vis ergo nosse, quomodo manet una Ecclesia omni tempore, et unde unitas illa consideranda sit? Adverte et inde considera, quod semper fuit unum et idem fundamentum Ecclesiæ, unum caput, idem lapis angularis. Unde etiam dicimur superædificati supra fundamentum prophetarum et super eumdem lapidem angularem, Christum, jungentem utrumque populum.

Secundo, semper fuit una fides, licet doctrina fidei pro diverso statu, tunc simplicior, nunc explicatior fuerit.

Tertio, idem Spiritus dirigens Ecclesiam, et eam illuminans, varie tamen pro status qualitate.

Quarto, idem finis fidei, salus animarum, *de qua*, inquit Petrus, *scrutati sunt prophetæ*.

Quinto, ejusdem Agni sanguine omnes justificari, tunc in meritis prævisis, nunc in exhibitis, eadem vita spiritualis eadem Deo et Christo illam operante, in omni tempore per eamdem fidem de Mediatore : licet tunc crederetur venturus, nunc venisse : in hoc enim solum est variatio temporis, et variatio circa accidentia, non circa substantiam rei.

2° *Unitas hæc maxime competit Ecclesiæ, ut a Christo incœpit, juxta statum novi Testamenti.* Unde de hac dicit : « Una est columba mea, perfecta mea, » unum ovile, unus hortus conclusus, unus puteus aquæ vitæ, una domus Rahab, una Jerusalem, templum unum, corpus unum. Et propterea dixit Christus : « Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. » Ubi in singulari dicit Ecclesiam.

Licet ergo quandoque nominet Scriptura plures Ecclesias, sicut in Apocalypsi : *Joannes septem Ecclesiis quæ sunt in Asia*; et Apostolus salutat Ecclesiam quæ est Corinthi : non tamen propter hoc plures sunt Ecclesiæ, licet plures sint fidelium congregationes, quia omnes ad unam universalem congregationem referuntur, suntque tantum diversa membra ejusdem corporis, diversi rami ejusdem radicis, plures filii ejusdem matris fecundæ, plures rivi ejusdem fluvii aut fontis, plures radii ejusdem solis per universum orbem lumen suum spargentis.

Unitas ergo hæc oritur ex diversis.

1° Ratione ejusdem fidei, spei et charitatis. Fidei quidem et doctrinæ, quia una est doctrina ipsius Ecclesiæ in his quæ concernunt idem, una vox, una lingua, juxta id quod dicit Augustinus :

« Qui volunt unam linguam, veniant ad Ecclesiam, quia et in diversitate linguarum carnis, una est lingua in fide cordis. » Et Irenæus : « Licet loquelæ dissimiles sint in mundo, sed tamen unitas traditionis. Neque quæ in Germania sunt fundatæ Ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt, neque quæ in Iberia sunt, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Ægypto, neque hæ quæ in Lydia, neque hæ quæ in medio mundi sunt constitutæ. Sed sicut sol creatura Dei in universo mundo unus et idem est, sic et lumen et prædicatio veritatis ubique lucet. » Ita Irenæus. Si hanc vis videre perfectius unitatem, consule generalia Ecclesiæ concilia ubi ex omnibus nationibus aliqui convenerunt, et invenies consensum firmum in fidei dogmatibus.

Ratione quoque ejusdem spei juxta id quod dicit Apostolus : « Obsecro vos, ut digne ambuletis in una spe vocationis vestræ. » Eamdem enim salutem, gloriam et æternitatem speramus, per eadem merita ejusdem Salvatoris Jesu Christi, et per opera nostra meritoria ab eadem fide procedentia.

Ratione etiam ejusdem charitatis, per quam Ecclesia una est unitate voluntatis, juxta quod petebat a Patre Christus : « Pater sancte, conserva eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos. » Et hæc unitas maxime eluxit in Ecclesiæ incunabulis, quando *multitudinis credentium erat cor unum et anima una.* » Hæc est unitas spiritus, quam sollicite nos servare monet Apostolus, quæ non solum consistit in unitate fidei, sed in unitate voluntatis, et unione charitatis.

2° Unitas est in Ecclesia propter unitatem sacramentorum quæ ad hoc instituta sunt, ut colligamur in unam fidem, ob quam dixit Apostolus : « Nos omnes baptizati sumus in uno spiritu, ut simus unum corpus, sive Judæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi, et omnes in uno Spiritu potati sumus. » Sic etiam dixit de Eucharistia, quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. Sic de reliquis sacramentis dicere possumus, quia omnia ad hoc instituta sunt, ut uniant membra Ecclesiæ in unam fidem, et in unam veram religionem et societatem.

Recte ergo unitatem hanc significans Apostolus, dixit : « Unus Deus, una fides, unum baptisma, unus Pater omnium. » Ubi sub baptismate reliqua comprehendit sacramenta, quæ in unum spiritum et corpus nos colligant. Hinc est quod dum ad unam hanc Ecclesiam Christi Valerianum sponsum Cæciliæ adducere voluit Urbanus pontifex, hæc verba ei litteris aureis scripta divinitus sunt exhibita : *Unus Deus, una fides, unum baptisma.* Historiam retulimus supra.

3° Unitas hæc sumitur ex unitate capitis non solum invisibilis, sed et visibilis. Caput invisibile est Christus, de quo dicit Apostolus : « Qui est constitutus Caput super omnem Ecclesiam, » tam scilicet angelorum quam hominum, tam triumphantem quam militantem, a quo omnis gratiæ influxus in nos tanquam membra derivatur.

Caput visibile est ejus in terris vicarius Petri successor. Sicut ergo regnum dicitur unum ab uno rege, civitas ab uno gubernatore, familia ab uno patre, grex ab uno pastore, exercitus ab uno duce, corpus a colligatione membrorum sub uno capite : sic Ecclesia una dicitur quæ in Scripturis vocatur regnum, civitas, familia, grex, exercitus, corpus. De hac unitate dixit Dominus per Ezechielem : « Faciam eos in gentem unam, et rex unus erit omnibus imperans, pastor erit unus omnium eorum. » Una ergo Ecclesia est, quæ dum subest multis pastoribus, uni primo pastori vices Christi gerenti subjectis, ipsi primo vicario Christi subjecta est, ac proinde ipsi Christo. Et sic ex unitate obedientiæ ad unum caput, unitas Ecclesiæ consurgit. Neque enim aliunde, inquit Cyprianus, hæreses obortæ sunt, aut nata schismata, quam quod sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesia ad tempus sacerdos, et ad tempus judex vice Christi cogitatur.

Hanc ergo unitatem discindunt schismatici et hæretici, ipsi enim sunt, qui scindunt tunicam Christi, quæ unica est et inconsutilis, prout ipsemet Christus conquestus est de Ario, apparens D. Petro Alexandrino, conscissa veste, ut supra retulimus.

Concludamus ergo repetendo cum Hieronymo unicam esse arcam in qua quisquis non fuerit, peribit regnante diluvio; unicam esse domum Jacob in qua Agnus comeditur. Unde multum errant, qui unumquemque in sua fide et religione salvari posse putant, et indif

ferenter conversantur modo cum hæreticis, modo cum catholicis, modo Agnum verum sumentes in Eucharistia cum his, modo cœnam ridiculam cum illis, accommodantes se omnibus. Qui quidem condemnantur exemplo illo quod refert Joannes Moschus.

Narravit, inquit, nobis abbas Gregorius presbyter cœnobii scholarium, quod ibi senex magnus, magnæque abstinentiæ, moratus sit, erat autem simplex circa fidem, et ubicumque eum esse contigisset, indiscrete communicabat. Quadam ergo die apparuit ei angelus, dicens : « Dic, senex, si mortuus fueris, quomodo vis sepeliamus te? Ut Ægyptii monachi faciunt, an ut Hierosolymitæ?» Senex autem respondit ei : Nescio; tunc ei angelus : « Cogita et delibera. Post tres autem hebdomadas veniam, et dices mihi. » Pergens ergo senex ad alium, narravit ei quæ dixerat angelus. Quod cum audisset senex, stupefactus et diutius intendens in eum et divinitus inspiratus, dixit ei : Ubi sumis sancta mysteria ? Respondens ille ait : Ubicumque me invenio : tunc ait illi senex : « Non tibi ultra contingat, ut extra sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam communices, ubi nominantur sanctæ quatuor synodi, Nicæna trecentorum et octo Patrum, Constantinopolitana centum quinquaginta, Ephesina prima ducentorum, Chalcedonensis sexcentorum triginta. Cum autem venerit angelus, dic ei : « Sicut Hierosolymitæ sepeliri volo. » Post tres ergo hebdomadas venit angelus, et dixit seni : « Quid est, senex, cogitasti? » Dixit autem illi senex : « Sicut Hierosolymitæ volo. » Dicit ei angelus : « Bene, bene, » et continuo reddidit spiritum. Hoc autem totum factum est, ne labores suos perderet, et cum hæreticis condemnaretur. Ita in *Prato spirituali*.

3° *Ecclesia lutherana aut calvinistica non est una, aut vera Ecclesia.*

Primo, non est una et eadem cum matrice Ecclesia, sub Christo collecta, aut sub apostolis nata. Ergo adulterina est, et inter Ecclesias malignantium numeranda.

Declaratur, quia non convenit in sacramentis aut in doctrina fidei cum illa Ecclesia prima; non enim recipit confessionem peccatorum, quam Christus tradit Joan. 20, quam Ecclesia usurpavit sub apostolis, Jacobi ultimo, et succedentes Ecclesiæ immobiliter retinuerunt usque ad tempora nostra, et a Baptista præcursore Domini inchoationem accepit.

Secundo, non recipit sacrificium missæ a Domino institutum, ab apostolis oblatum, ab Ecclesia semper custoditum.

Tertio, non recipit sacramentum extremæ unctionis, quod tam disertis verbis Jacobus designavit : *Infirmatur quis in vobis, etc.*, et sic de multis aliis.

Quarto, non est una et indivisa in se. In his enim quæ sunt fidei dissentiunt, nam a tempore ipsiusmet Lutheri plus quam centum diversæ sectæ ortæ fuerunt, dum unusquisque sibi sectam et novam hæresim format : hinc aliqui dicti sunt Zuingliani, Menonistæ, Georgiani, Adamitæ, de quorum dissensionibus videre potes Florimundum. De Calvinistis idem dicendum, quorum alii rigidi Calvinistæ dicuntur, alii molles, alii Puritani, alii Anglo-Calvinistæ, alii Calvino-Papistæ, alii Gommaristæ, alii Ariministæ, qui in multis quæ sunt fidei inter se dissentiunt. Ita hæresis jam nostro tempore est velut hydra plurium capitum, chimæra plurium naturarum, monstrum diversorum sexuum, et velut inferni janitrix, non tantum, sicut Cerberus, tria habens capita, sed innumerabilia, ululatum edentia centum linguis, centum vocibus. Non ergo unum corpus, aut unus spiritus in tanta varietate ferarum, et in tantis dissidiis opinionum, sed schismata, quia inter eos tot hæresiarchæ sunt, quot ingenia præclara : dum unusquisque ex proprio spiritu Scripturam interpretatur. Tot sectæ quot oppida, immo in una sæpe domo et familia doctrinæ diversitas reperitur, ita ut non nisi Babel ædificent, divisi inter se linguis, ut confusionem pariant. Quod autem inter eos, etiam in fidei articulis, non sit unitas et concordia, patet ex libris multis, quibus se invicem lacerant, et ex confessionibus suis sæpius variatis, et ex Scripturis depravatis et perverse interpretatis. Nam et Catholici aliqui numerant trecentas explicationes super illa sola verba : *Hoc est corpus meum*. Sed hæ dissensiones, Deo providente, apud eos multiplicabuntur : ut tandem confusi linguis, desistant civitatem diaboli, et turrim Babel ædificare adversus civitatem Dei et Ecclesiam Christi. Et post bellum hæreticorum inter se, pax tan-

dem erit Ecclesiæ, juxta vaticinium Isaiæ : « Concurrere faciam Ægyptios adversus Ægyptios, et pugnabit vir contra fratrem suum, et civitas adversus civitatem, regnum adversus regnum, et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus ejus, et consilium ejus præcipitabo »

Ipsi enim sunt Ægyptii, qui in tenebris errorum et fidei contra veram lucem pugnant : *Ipsi sunt rebelles lumini*, ut loquitur Job, spiritu satanico et tenebroso acti, sed tandem inter se dissentientes dispergentur, et lux fidei has omnes tenebras dissipabit, spiritumque tenebrarum et errorum orco remerget. Rogemus interim Deum, ut *protegat nos in tabernaculo suo a contradictione linguarum.* Quid est, inquit Augustinus, tabernaculum nisi Ecclesia hujus temporis ? « Illa tabernaculum adhuc dicitur, quia in hac terra adhuc peregrinatur : tabernaculum enim est habitaculum militum in expeditione positorum. Ergo in hoc tabernaculo proteges eos a contradictione linguarum. Contradicunt linguæ multæ, diversæ hæreses, diversa schismata, diversæ doctrinæ. Tu, curre ad tabernaculum Dei, Ecclesiam catholicam tene, a regula veritatis noli discedere, et protegeris in tabernaculo a contradictione linguarum. » Ita Augustinus. Hoc interim adverte cum sanctis Patribus, hæreticos omnes qui inter se dissentientes sunt, in hoc uno puncto concordes esse et consentire, in oppugnatione scilicet veritatis, et conspiratione contra veram Ecclesiam, sicut Pilatus et Herodes (alioqui inter se discordes) in Christi persecutione, et passione concordes fuere.

Ideo hæretici recte comparantur vulpibus Samsonis, quæ caudis colligatæ sese mutuo mordebant et in se invicem insurgebant : sed tamen faces in caudis colligatis gerentes, messem illam amplam pariter incendebant. Illi ergo dentibus se invicem lacerant, sed tamen caudis ligati, Ecclesiæ messem quantum in se est invadunt, pari consensu et concordi conspiratione demoliri conantur Christi vineam.

Ut ergo concludam hanc de unitate Ecclesiæ propositionem, attendant qui oculos habent, quam in varias sectas et opiniones fluctuantes fides dissecta sit, ab eo tempore quo Lutherus ab Ecclesia catholica se separavit, et quam firma in suis dogmatibus maneat semper Ecclesia catholica. Quare ab eo deceptos compellare libet his verbis : O fratres mei errantes, unica est via regia doctrinæ, vos diversas semitas, quæ a sinistris sunt, sequimini, quæ ad interitum ducunt. Erratis in solitudine soli sapere volentes, et plus sapere cæteris qui a tot annorum centuriis veram viam nos docuerunt. Hi adhuc clamant post tergum monentes vos : *Hæc est via, ambulate in ea :* nam illa quam sequimini, illa est de qua Sapiens : « Est via quæ videtur homini recta, et novissima ejus ducunt ad mortem. » O fratres mei, unica est amica et sponsa, quæ etiam est mater vestra, quam deseruistis. Redite ergo ad gremium matris vestræ plorantis vos, et aperientis brachia sua, ut redeuntes amplectatur. Unicum est corpus Christi mysticum, vos ab eo separati estis, tanquam ossa arida, aut membra putrida; sed sanari potestis, et spiritum recipere succumque vitæ, si ad unitatem corporis redire vultis per junctura veræ fidei, et subjectionem respectu ejusdem capitis. O fratres mei, unica est arca, extra quam agentes peribitis, sed redire potestis cum columba, et gemitum ejus suscipere. Sed et hoc ipsum ad redeundum vos compellat, quod extra eam nullibi tuto potestis quiescere, ipsa conscientia quietem vobis non dante, nisi forte cum corvo in cadaveribus delectatio vestra est, in operibus mortuis, in peccatis fetidis. Videnda sunt quæ diximus de fide ejusque unitate et firmitate, ac de hæresi opposita.

LECTIO SEXTA.

DE SANCTITATE ECCLESIÆ.

1° *Altera proprietas Ecclesiæ est quod sit sancta.* Dicitur vero *sancta.*

1° Quia continet sanctitatem doctrinæ legesque sanctas, ita ut in doctrina ejus,

quantum ad fidem aut mores, nullus error, nulla impuritas aut impietas contineatur. Ex eo ergo capite tota pura est, tota sancta, tota perfecta : ex eo capite de ea potest dici : « Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te. » Tota utique pulchra in doctrina fidei, tota pulchra in documentis morum. Hoc vero non potest dici de Ecclesia Lutheri aut Calvini, quæ in sua doctrina impietatem continet, et filios iniquitatis producit : dum facit Deum auctorem peccati : dum homini aufert liberum arbitrium, et merita bonorum operum : dum tollit virtutem sacramentorum : dum carni habenas laxat : dum Ecclesiæ præcepta contemnit : dum vota et jejunia tollit, cultumque sanctorum, etc. Pulchritudo vero doctrinæ in Ecclesia, et infallibilitas veritatis in ea, ac sanctitas a Spiritu Sancto provenit, qui semper cum ipsa est, juxta promissiones Sponsi ejus, et semper in eam influit, inspirat, illuminat, possidet, et in omnem deducit veritatem.

2° Dicitur *sancta,* quia tota Deo dicata, Deo serviens in pietate et justitia, ad hoc tandem perventura ut sit plane sine macula. Item quia ejus sanguine sanctificata, professionem continens sanctitatis, et omnes filios suos ad sanctitatem vocans et instruens. Propterea Apostolus scribens ad fideles, vocat eos sanctos. Propterea vidit Joannes *Civitatem sanctam, novam, descendentem de cælo.* Hoc est, Ecclesiam per Christum sanctificatam.

3° Dicitur *sancta,* quia in ea sunt media et instrumenta sanctitatis, baptismus, aliaque sacramenta, per quæ sanctificamur. Unde Apostolus dicit : « Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ, ut sit sancta et immaculata. » Unde etiam dicit Augustinus super illud psalmi : *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum,* unumquemque fidelem posse dicere illud : *Quonam sanctus sum,* quia accepit gratiam sanctitatis, gratiam baptismi et remissionis peccatorum. « Dicat ergo unusquisque fidelium, inquit : Sanctus sum. Non est ista superbia elati, sed confessio non ingrati. Dic Deo tuo : Sanctus sum, quia sanctificasti me. »

4° Dicitur *sancta,* quia caput ejus Sanctus sanctorum est, sicut enim pulchra dicitur persona, quæ pulchram faciem habet, ita et Ecclesia ob pulchritudinem capitis sui : sed et membra aliqua semper sunt aliqui sancti in Ecclesia, qui tanquam potior pars ad eam pertinent et eam illustrant. Sic arborem vivam nominamus, licet multos ramos habeat corruptos, si aliqui principaliores rami vernantes sint et fructificantes. Sic Ecclesia habet radicem suam vivam, habet et principales ramos sanctitatis vita illustres, et semper in ea sunt, et erunt, et fuerunt aliqui sancti, etiam ab initio sæculi : ab Abel justo, in lege naturæ, in lege Moysis, in lege nova. Semper ergo sanctos parit et peperit hæc mater fecunda, ut merito ob sanctas proles et fructus sanctitatis dicatur sancta.

5° Dicitur *sancta,* quia extra eam non potest vera sanctitas inveniri. Possunt quidem extra Ecclesiam aliqua inveniri dona et munera, sed non hoc donum sanctitatis, nec solida spes æternæ hæreditatis. Sicut Abraham filiis concubinarum (per quos hæretici et schismatici designantur) largitus est munuscula quædam, at soli filio Saræ (quæ matrem nostram Ecclesiam præsignabat) largitus est hæreditatem, sic etiam in Ecclesia sola catholica inveniuntur miracula, quæ sunt testimonia sanctitatis, nec ulla unquam ætate Ecclesia his caruit, sicut nec sanctis : *Domum tuam, Domine, decet sanctitudo in longitudinem dierum.* Quandiu durabant dies, sanctitas ornabit Ecclesiam. Nempe sicut olim ascendens curru igneo, Elias pallium et spiritum duplicem reliquit Elisæo, per quæ miracula operaretur, sic in Ecclesia nunquam deerit verus aliquis Elisæus, qui hæres sit spiritus duplicis et pallii Christi, hoc est, sanctitatis et virtutis per quam miracula possit operari, et potestatem magistri ostendere.

Hinc si percurras omnia sæcula, invenies viros sanctitate et vita admirabili illustres, donisque Dei, quibus toti orbi prodigium fuerunt. Novissime nostro sæculo vidimus inter SS. ascribi Carolum Borromæum per Paulum V, Philippum Nerium, Isidorum, Ignatium, Xaverium et Theresiam, de quorum miraculis speciales sunt libri. Et jucundabatur maxime Ecclesia in his novissimis sanctis, celebres eis triumphos decernens, tanquam mater quæ gaudet in prole quam in senectute sua generat. Sic enim dicitur de Jacob, quod maxime adamaret Joseph, tunica eum polymita

in signum benevolentiæ adornans, eo quod in senectute genuisset eum.

Ecclesia ergo licet videatur jam in senectute sua esse, tamen non desinit esse fecunda. Parit eximios sanctitate viros, parit martyres sanctitate illustres, qui pro ea pugnant, qui eam tutantur variis hostium cuneis circumcinctam. Immo, si aliquid ei detrahatur, quantum ad amplitudinem et multitudinem filiorum, dum multæ provinciæ fidem deserunt, et pervertuntur filii ejus ab hæreticis, ex alia parte divinitus adjicitur, et filios parit innumeros. Sic nunc in Indiis videmus, quam fecunda sit per sanctas proles et credentium animas, quæ ibi convertuntur.

Denique cum tempora illi fuere iniquissima, tunc maxime sanctis viris cœlesti munere est amplificata. Omnes hi, quos numeravimus, exorti sunt tanquam stellæ, dum Lutheri et Calvini pestilens hæresis spargi cœpit, ut contra errorum tenebras doctrinæ et sanctitatis luce depugnarent; id enim præstiterunt Ignatius, Philippus, Carolus per se et suos.

Id præstiterunt martyres inclyti in Anglia, in Gallia, in Germania. Et in Belgio inter cæteros excellentes illi Gorcomienses, qui et vocis et sanguinis sui testimonio, fidei catholicæ subscripserunt præcedenti sæculo, et hæresim condemnarunt. Tentaverunt hæretici tyranni firmitatem illorum minis, tormentis, promissis; sed fides eorum inexpugnabilis mansit. Vita eis promittebatur et honores, si vellent negare Christi præsentiam in Eucharistia, et sedis apostolicæ auctoritati renuntiare, sed mori fortiter maluerunt, quam a Petri sede recedere, quæ caput est omnium Ecclesiarum, cui totam doctrinam cum suo sanguine apostoli profuderunt. In hac ergo confessione firmi, brevis hujus et incertæ vitæ gaudium despicientes, per sanguinem et necem crudelissimam, ad æternam sibi felicitatem viam paraverunt.

Ac ut martyrium eorum sibi acceptissimum ostenderet Deus, quasi sacrificium holocausti, ad eorum sacras reliquias multa miracula patrata sunt, tum in ipsa Hollandia, tum in Hannonia et Brabantia, Athi, Cameraci, Valencenis, Bruxellis, Antuerpiæ. Illud vero memoria dignum, quod super eorum sepulcrum germinarint flosculi albicantes, ante hac nusquam visi, de quibus illud admirandum scribitur : « Surculus in loco martyrii BB. martyrum Gorcomensium prope Brillam in Hollandia decerptus pixidique inclusus, habens tres vel quatuor flosculos, biennio post, anno 1617, inventus est non sine miraculo in totidem excrevisse flosculos, quot martyres fuere, novemdecim. »

Eamdem Pontificis Romani auctoritatem in Anglia multi et voce et calamo sanguine asseruere. Inter cæteros scriptis eam defenderat contra Henricum octavum Joannes Traversius theologiæ doctor in Hybernia, qui raptus ad tribunal non negavit, sed extensis digitis : « His, ait, ea scripsi, nec me ejus facti vel pœnituit, vel pœnitebit. » Igitur dictata in eum mortis sententia, accidit ibi res mira, quam retulerunt qui eam viderunt præsentes. Cum carnifex manum ejus amputasset, et spectante populo, in ignem injecisset, reliqua parte exusta, pollicem cum duobus digitis, quibus solemus scribere, nunquam potuit ignis absumere, quo miraculo Deus ostendit martyrem suum bonam causam tutatum esse. Surius ad annum 1535.

2° *Ecclesia non dicitur sancta eo quod solos justos prædestinatos contineat, ut volunt hæretici.*

Hoc manifeste repugnat Scripturis, quæ Ecclesiam comparant diversis rebus aliud significantibus.

1. Est arca Noe, in qua animalia erant munda et immunda.

2. Area, in qua triticum et paleæ.

3. Est sagena, ex omni genere piscium congregans.

4. Est vinea, in qua palmites aliqui abscindendi.

5. Est convivium nuptiale, in quo invenitur non habens vestem nuptialem.

6. Est congregatio virginum, in qua sunt quædam fatuæ.

7. Est ovile, in quo sunt oves et hædi.

8. Est domus, in qua sunt vasa in honorem, et vasa in contumeliam.

Ecclesia dicitur convocatio, ideo in illa multi sunt vocati, non omnes electi, sicut probat Augustinus ex illo psalmi : « Annuntiavi et locutus sum, multiplicati sunt super numerum. » Est numerus, inquit, super numerum, est et numerus certus pertinens ad cœlestem illam Jerusalem; novit enim Dominus qui sunt ejus, christianos scilicet timentes, christianos Dei vias ambulantes, Dei præcepta servantes, a peccatis abstinen-

tes. Ipsi ad numerum pertinent, sed numquid soli sunt? Sunt et aliqui super numerum. Quanti fideles agglomerantur? Quantæ turbæ concurrunt? Multi vere conversi, et multi false conversi, annuntiante Christo, mittente annuntiatores suos in universum orbem. Ideo dicit : Annuntiavi et locutus sum, et multiplicati sunt super numerum. Vide latius Augustinum ibi.

Et quidem in comparatione multitudinis malorum pauci sunt qui ad numerum pertinent, et propterea dicitur : *Multiplicasti gentem, sed non magnificasti lætitiam.* Cum pauci erant fideles, erat illis cor unum et anima una, communia erant omnia, possessiones vendebant, et afferebant ad pedes apostolorum; auctus est numerus, imminuta est pietas, et primus ille fervor paulatim in numero magno diminutus est. Sic in omni statu, etiam sanctitatis professionem faciente, videre est ex parte obesse multitudinem. In hominum enim multitudine non ita viget mortificatio, humilitas, pax et concordia morum : non ita diu illa conservantur, quia facile subrepunt ambitiones, avaritiæ, æmulationes, contentiones, voluptates. Vix auctus fuit numerus apostolorum ad duodenarium, et unus fur et proditor reperitur. Numerus discipulorum ad septuaginta duos pertigit, et inter eos unus repertus est auctor hæresis, quidam Nicolaus. Item quando clericorum numerus non ita fuit amplus, sanctiores longe fuerunt et perfectionis sectatores : nunc autem cum unusquisque ad gradum clericatus et statum ecclesiasticum admittitur, multi irrepunt superbi, avari, cervicosi, æmuli, lubrici : pauci illuc ascendunt pure propter Deum, multi propter lucrum, et patrimonium Crucifixi, quo famulorum greges alant, superbiamque suam, et gulam, aliaque vitia inde orientia foveant. Itaque cum plurimi ubique sint sacerdotes, etiam verum est : *Multiplicasti gentem, etc.*

Hoc deplorat Gregorius : « Ecce, inquit, mundus sacerdotibus plenus est, sed tamen in messe Dei rarus reperitur operator, quia officium sacerdotale suscipimus, sed opus officii non implemus. » Ita ille.

Sed non solum reperiuntur rari operatores, sed et multi operis interturbatores. Unde ii quibus negotium admittendi commissum est, probatos tantum et a Deo vocatos deberent admittere : quia licet in Ecclesia bonos et malos oporteat esse, quia sagena est ex omni genere piscium congregans, in iis tamen qui lumen Ecclesiæ et exemplar sanctitatis debent esse, et quasi stellæ lucentes in cœlo, non deberent esse nisi perfecti, aut perfectionis sinceri sectatores.

Idem dicendum de religioso statu, cum fuere pauci, plures perfecti fuere : dum aucti sunt, vitia et vitiosi inter illos reperti sunt, sicque etiam de illis verum est : *Multiplicasti gentem, sed non magnificasti lætitiam.*

Unde aliqui sacri doctores monent religionum præfectos, ut paucos et nonnisi bene probatos admittant : nam et annus probationis ad hoc servit, ut mali foras mittantur, et experientia longa docuit multitudinem pestem quamdam religionis esse. Non ergo omni spiritui et vocationi credendum, sed probandi spiritus an ex Deo sint, quia sæpe non esse, experientia et exitus indicavit. Non ergo ita sint solliciti de sua religione augenda et propaganda, et novis domibus extruendis, quam de perfectionis studio et fervore qui in pusillo grege facilius reperitur conservando et augendo.

Ex his itaque patet, quod ad Ecclesiam soli boni non pertinent, cum et Christus reprobum unum habere voluerit inter apostolos, ut doceret Ecclesiam malos tolerare usque ad messem. Vult enim Sapientia perpetuo bonos esse inter malos, tanquam viva quædam specula melioris vitæ, vult et malos inter bonos in exercitium, velut limam repurgandæ virtutis.

Sicut aurifaber in officina, non solum habet aurum et argentum, sed malleos, incudes, carbones, forcipes, limas, flabellum, quæ sunt instrumenta ad vasa argentea formanda : ita in Ecclesia Deus aurum habet et argentum, hoc est, bonos et electos, habet etiam malos et reprobos in exercitium electorum, tanquam malleos et limas quibus conflet et purget hæc vasa aurea. Boni ergo soli nusquam sunt nisi in cœlo, mali soli nusquam nisi in inferno. Ecclesia quæ media est inter cœlum et infernum, utriusque partis cives recipit, ut mali mulcteutur per exempla bonorum, et boni purgentur per tormenta malorum, inquit Gregorius.

Erunt ergo boni et mali mixtim usque ad messem, usque ad sæculi consummationem. Tunc colligent angeli de regno Dei omnia scandala, et mittent eos in caminum ignis.

Tunc omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur.

Tunc omnis plantatio quam non fecit Pater, eradicabitur.

Tunc erit Sponsa Christi sine macula, sine ruga, cum tradet regnum Deo et Patri.

Tunc erit civitas Jerusalem cum Sponso suo, « et ejicientur foras canes, et venefici, et impudici, et idolis servientes, etc. »

Tunc perfecte erit Ecclesia *Hortus conclusus*, quia nihil coinquinatum intrabit in eam, quia non ingredientur et egredientur amplius, nullumque venenum poterit serpens in eam injicere.

Tunc erit perfecte *Fons signatus*, quia aquam limpidam, quam continet, felicitatis æternæ, nullus metus, nulla tentatio poterit perturbare.

Sed quæres, quinam ergo excludantur ab Ecclesia, si etiam in ea sint mali et reprobi? Respondeo triplicis generis excludi. Paganos et infideles (sub quibus comprehendimus et Judæos), hæreticos et schismaticos, denique et excommunicatos. Alii quantumlibet peccatores in Ecclesia sunt usque ad finem sæculi.

Pro quo intelligendo nota tria requiri ut sit quis de Ecclesia, sive in numero populi Dei.

Primo, ut sit baptizatus, quia hæc est janua per quam ingredimur.

Secundo, ut faciat professionem fidei ejusdem Ecclesiæ.

Tertio, ut sit quasi membrum unitum capiti ejus, Romano Pontifici.

Sic ergo pagani extra Ecclesiam sunt, quia nunquam ingressi sunt. Hæretici quoque egressi sunt, deficientes a fide, et ejus professione. Schismatici etiam extra sunt, quia sese resciderunt, tanquam membra quæ non volunt manere in unione capitis et corporis mystici. Excommunicati quoque extra sunt, quia separati tanquam oves infectæ et scabiosæ.

Hi ergo omnes fugiendi, ab his separare se debent fideles, veri Ecclesiæ filii, ne contaminentur. Intellexit hoc recte Ecclesia Samosatensis, dum hæresis ariana serpebat: nam, ut est apud Theodoretum, cum esset in ea civitate populus catholicus et episcopus hæreticus, concionabatur episcopus in ecclesia, sed scamnis et parietibus, omnes eum ut peste laborantem fugiebant. Ibat episcopus ad balnea, et alios qui forte aderant, ut secum lavarent, comiter invitabat; at nemo unquam, ipso præsente, locum introivit: nemo etiam postea, nisi prius aqua omni ejecta, et nova rursum adducta, lavit. Ludebant aliquando pueri in foro, contigit vero ut lusoria pila pedem contingeret jumenti, quo episcopus vehebatur; continuo exclamarunt omnes et magno in ipso foro accenso igne, in eum pilam injecerunt. Ita ille.

LECTIO SEPTIMA.

DE ECCLESIÆ UNIVERSALITATE, A QUA DICITUR CATHOLICA.

Alia proprietas Ecclesiæ est a qua dicitur *Catholica*, sive universalis. Hinc recte aliqui Ecclesiam depingentes dederunt ei in una manu globum mundi pro symbolo, cum hoc scripto: *Catholica*, ut significarent ejus universalitatem; in altera manu erat phœnix, ut significarent ejus singularitatem et unitatem cum hoc scripto: *Unica semper*.

Dicitur vero *universalis*, eo quod extendat palmites suos in omnia tempora, in omnia loca, in omnem nationem.

1° Ergo extendit se ad omnia tempora, quia non fuit tempus in quo non fuerit hæc Ecclesia et doctrina, pastores et episcopi ejus: ita ut ab apostolis possint designari, quinam quolibet tempore aut sæculo præfuerint et doctrinam nostræ Ecclesiæ tenuerint.

Per hanc proprietatem distinguitur ab Ecclesiis hæreticorum, quia hæreses quæ in uno sæculo sunt natæ, statim post aliquod tempus deserunt et succisæ sunt, velut ad infernum remissæ. Ideo eas comparat Augustinus torrentibus hyemali tempore cum strepitu currentibus, sed paulo post nil nisi arenam et sordes relinquentibus. *Ad nihilum devenient, tanquam aqua decurrens.* Explicans hunc versum, sic dicit Augustinus: « Non vos terreant, fratres, quidam fluvii qui dicuntur torrentes : hyemalibus aquis

implentur, aqua ad tempus perstrepit, mox cessant, diu stare non possunt. Multæ hæreses jam mortuæ sunt : cucurrerunt in rivis suis quantum potuerunt : siccati sunt rivi, vix eorum memoria reperitur. Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens. »

At Ecclesia Romana est velut fluvius magnus habens vivam scaturiginem, et semper decurrit, successione non interrupta. Nulla ætas ab apostolorum ævo, nullum sæculum designari potest, quo non fuerit in omnibus sæculis celebrata missa pro vivis et defunctis, festa et jejunia servata, invocati sancti, honoratæ reliquiæ, vota religionis frequentata, et alia religioni illi propria; ut constat ex omnium ætatum scriptoribus.

2° *Catholica*, quia recipit omnis conditionis et status homines. Nam non est familiæ ulli alligata, sicut olim in familia Jacob stabat Ecclesia veteris Testamenti. Non est jam distinctio Judæi et Græci, Indi et Ægyptii. Potest enim membrum effici Ecclesiæ per Spiritum Christi, quicumque accedere voluerit et ingredi per januam baptismi. Ubi non est distinctio, nobilis sis an ignobilis, dives ac pauper : *Quicumque enim crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit.* Et jubebatur Evangelium prædicari omni creaturæ. Unde et in Ecclesia triumphante (ad quam nemo transfertur, nisi primo fuerit sub vexillo Christi in militante) vidit Joannes turbam ex omnibus gentibus, populis, et linguis.

3° *Catholica* dicitur, quia per totum orbem diffusa, extendens se ad omnes gentes et omnia regna : nullum enim regnum est, nulla gens nobis cognita quæ hanc religionem vel non habeat adhuc, vel aliquando non habuerit, vel modo non incipiat habere. Immo hoc tempore fere apud omnes gentes est publica religionis nostræ professio. Nimirum apud Japones, Sinas, Indos, Persas, Tartaros, Turcas, Brasilios, Mexicanos, etc. Omnibus his locis reperiuntur templa, altaria, imagines Christi et sanctorum; celebratur missa, administrantur sacramenta.

Adverte ergo, per prædicationem apostolorum et aliorum sanctorum, Romanam religionem actu se extendisse in omnem fere angulum mundi, aut certe ante consummationem sæculi se extendet juxta illud : *In omnem terram exivit sonus eorum.* Quod quidem suo tempore dixit compleri Apostolus, quia tunc vere impleri cœpit. Perfecte autem implebitur in fine mundi, ita ut vocula illa (*exivit*) posita sit more prophetico, præteritum pro futuro, quia vident quasi præsens quod futurum est prophetæ. Tunc ergo non erit mundi angulus, in quo Evangelium non fuerit prædicatum. Unde et nunc in incognitis regionibus magno fructu incipit prædicari.

Quod etiam prædixisse videtur Isaias de regno illo magno Sinarum, de quo multi interpretantur illud : « Ecce isti de longe venient, et ecce illi ab aquilone et mari, et isti de terra australi. » Hebræa habent de terra Sinim. Osorius, Arias, Montanus, Cornelius et alii putant esse prophetiam de regno Sinarum. Unde vertunt : *Et isti de terra Sinarum.* Sicut enim Hebraice Gelilim vocantur Galilæi, Gehudim Judæi, Assurim Assyrii, Casdim Chaldæi; ita non potuit Isaias Sinas aliter nominare, quam dicendo Sinim, id est, Sinæ, qui sunt populi de longe venientes, quia longissime dissiti, in extremo Oriente. Et illorum specialiter meminit Isaias, quia magnificum est regnum, et populosissima regio, ita ut numerentur urbes vulgares supra 1250 et majores 247. Item, quia inaccessi sunt, et sub periculo capitis, servitutis, et carceris, exteris aditum negant. Unde et muro qui quadringentas quinque leucas longus est, a Tartaris se diremerunt. Significat ergo inaccessos illos populos tandem Europæ apostolos et fidem admissuros et Ecclesiæ catholicæ sese aggregaturos. Unde ut significet fore insignem illam conversionem, et Ecclesiam illustrem Sinarum, exultans in jubilo subdit : « Laudate, cœli, et exultet terra, quia consolatus est Dominus populum suum. » Ubi et zelo salutis animarum propheta optat cœlis et elementis linguas, quibus gratulentur hominibus istis, e captivitate peccati redeuntibus, et ut celebrent tantum Dei beneficium, quo gentes illas ad salutem vocat, misertus populi illius sub captivitate dæmonum agentis.

Sub Sinis vero intelligit etiam Japones vicinos, et orientales populos. Ita fere Cornelius a Lapide. Recte ergo Ecclesia catholica dicitur sive universalis, ad orbis quatuor partes se extendens. Unde et Jerusalem undique habet tres portas, ab oriente, occidente, meridie, aquilone, quia ab omni parte mundi vocati sunt electi de Ecclesia hac militante. Hæreses vero et sectæ, tantum

aliquot loca vel regna sibi per vim vindicarunt. Lutherana vix egreditur Germaniam, Calvinistica habet aliquot Europæ angulos, et potius deficit, quam proficit.

Universalitatem hanc Ecclesiæ per quatuor partes mundi, dicit Augustinus significatam in veste Domini. « Quadripartita vestis Christi, inquit, quadripartitam figuravit ejus Ecclesiam, quatuor scilicet partibus in orbe diffusam, et in eisdem æqualiter sive concorditer distributam. Tunica vero illa sortita omnium partium significat unitatem, quæ charitatis vinculo continetur. Et vestis merito perhibetur contexta per totum, quia nemo ejus expers, qui pertinere videatur ad totum, a quo toto Catholica vocatur Ecclesia. » Ita Augustinus.

Hoc nomen (*Catholica*) ita proprium est Ecclesiæ, ut dixerit Augustinus: Multa sunt quæ in gremio Ecclesiæ catholicæ me tenent. Tenet me consensus populorum. Tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata. Tenet ab ipso Petro sacerdotum successio. Tenet postremo ipsum Catholicæ nomen, quod ita inter tot hæreses Ecclesia sola obtinuit, ut cum omnes hæretici Catholicos se dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, ubi ad catholicam conveniatur, nullus hæreticorum basilicam suam audeat ostendere. Ita ille.

Lutherani ergo vel Calvinistæ volentes persuadere apud se veram catholicam Ecclesiam a Christo fundatam reperiri, similes videntur illis qui vellent persuadere Carolopolim, aut Philippopolim noviter extructam esse antiquam illam Romam, ubi ante mille annos Cæsares imperabant. Sicut ergo illi ridiculi forent, ita et nostri hæretici, cum sint eorum nota initia. Et qui dicit eos esse Ecclesiam reformatam, non minus errat aut blasphemat, quam si Deum Satanam, et damnatos sanctos dicat.

Ut ergo sit quis Catholicus, debet tenere quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est; in hoc eum dignosces ab hæretico, si sequatur universalitatem, antiquitatem, consensionem. Sequetur autem universalitatem, si fidem illam veram sequatur, quam tota per orbem confitetur Ecclesia. Sequetur antiquitatem, si non recedat ab illis, quæ sancti Patres ac majores nostri docuerunt. Sequetur consensionem, si in ipsa vetustate omnium, vel certe pene omnium sacerdotum pariter et magistrorum definitiones sententiasque sectetur. Ita Lirinensis.

LECTIO OCTAVA.

Altera quoque Ecclesiæ proprietas est, a qua dicitur *Apostolica*, quia ab apostolis fundata est, tum prædicatione, tum sanguine. Ipsi ergo sunt qui primitias Spiritus habentes, divinum illum Spiritum Ecclesiæ communicarunt. Ipsi sunt montes illi, de quibus Propheta: *Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam*, quia universo populo pacem annuntiandam susceperunt, et justitiam edocendam. Denique ipsi sunt secundaria fundamenta, in quibus extruitur civitas Dei viventis, ut vidit Joannes, de quibus supra.

Duplici ergo de causa Ecclesia ab illis *apostolica* nominatur.

1° Ratione doctrinæ ab apostolis acceptæ, quam semper retinuit et retinebit, ut verificetur illud Isaiæ, quod Ecclesiam novam concernit: « Spiritus meus qui est in te, et verba quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, nec de ore seminis tui, nec de ore seminis seminis tui, amodo et usque in sempiternum. » Et quia illam doctrinam ad se derivatam semper conservat integram et incorruptam, ab Apostolo dicitur *columna et firmamentum veritatis*. Ubi dicunt aliqui Apostolum alludere ad duas columnas, quas Salomon in ingressu templi erexerat, stabilitatem et perseverantiam templo suo optans. Harum dextram vocavit *Jachin*, hoc est, *directio*; sinistram *Booz*, hoc est, *fortitudo*, et utraque columna erat coronata. Ecclesia est columna erecta et directa, quia in ea est rectitudo veritatis, quam significat *Jachin*: in ea est etiam fortitudo et constantia veritatis, quia nulla vi potest divelli a veritatis professione, et hoc significat *Booz*.

In ea ergo duæ columnæ inconcussæ, vox dirigens Sponsi et virtus solidans Spiritus Sancti. In hac duplici veritate

contra falsitatem pugnans, et contra adversa omnia stans, tandem coronabitur. Sicut vero ab apostolis Ecclesia doctrinam veritatis accepit, ita et exempla virtutis, propterea eis decernit festos dies, ut non simus ingrati iis qui nos lacte doctrinæ sanctæ aluerunt, et viam salutis annuntiaverunt. Et proponit eos tanquam specula viva totius perfectionis, ut ad eorum imitationem excitemur. Et hos quidem speciali modo imitantur in Ecclesia catholica viri illi religiosi, qui ad vocem Domini omnia relinquentes, eorum paupertatem, humilitatem, castitatem, patientiam, zelum, in sequela Christi sectantur, et prædicationis officio, ac animarum saluti toti incumbunt.

Dicant ergo nostri hæretici, quomodo Ecclesia sua apostolica dici possit, quorum cum apostolis nullatenus consonat vel vita, vel doctrina? An vestri ministri apostolorum sectatores? Hi postquam Christum secuti sunt, continentiam et castitatem sunt amplexi, et terrena contempserunt : ipsi vero castitatem impossibilem dicentes, omnibus uxores ducendas prædicant, toti rei uxoriæ et libidini immersi sunt : et vota perfectionis irrita, nec servanda, immo impia esse clamant.

An eorum doctrina apostolica? 1. Petrus dicit ut *per bona opera certam nostram vocationem faciamus* : ipsi repudianda bona opera. 2. Paulus dicit : *Tenete traditiones, quas didicistis a me* : ipsi reprobant traditiones etiam ab apostolis ortas. 3. D. Joannes dicit; *Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ* : ipsi nescio quas ei tenebras affingunt, dum omnium peccatorum eum auctorem blasphemant. 4. D. Jacobus dicit: *Vocandos presbyteros Ecclesiæ, ut ungant infirmos, etc.* Ipsi vero unctionis sacramentum irrident. 5. D. Andræas dicit : *Ego quotidie immolo immaculatum Agnum in altari;* ipsi vero sacrificium incruentum Agni rejiciunt.

Non ergo talis doctrina ab apostolis orta, aut viris apostolicis, sed a viris infamibus, ab Ecclesia catholica apostatis, Luthero et Calvino; quorum prior professione religiosus et sacerdos, duplici sacrilegio se contaminans, monialem professam fœdo sibi matrimonio copulavit et cum dæmone plus quam modium salis se comedisse fassus est. Posterior Novioduni de sodomitico crimine, et aliis convictus, ferri candentis ustulatione in tergo insignitus fuit. Hi sunt apostoli, hi fundatores doctrinæ quam tenent Ecclesiæ quæ se dicunt reformatæ.

Quod si altius originem suam velint referre, non ab apostolis ortam reperient talem doctrinam, sed ab hæresiarchis quibusdam jam olim diversis sæculis ab Ecclesia condemnatis. Doctrina et religio eorum, non est nisi colluvies quædam antiquarum hæreseon.

Cum Simone Mago et Manichæis liberum arbitrium tollunt, Deumque scelerum omnium auctorem et impulsorem decernunt.

Cum Eunomio et Marcione, fidem satis esse ad beatitudinem volunt.

Cum Novatianis, chrisma tollunt et potestatem remittendi peccata.

Cum Donatistis contendunt Ecclesiam constare ex solis bonis et electis.

Cum Wiclef et Hussitis, preces pro defunctis et intercessiones sanctorum tollunt.

Cum Berengario bellum movent contra Eucharistiam, qui tamen ter suam sententiam abjuravit, et tandem in fide catholica cum magna pœnitentia mortuus est.

Hi ergo sunt eorum apostoli, hi doctrinæ eorum fundatores : errores utique sepultos ab inferno revocant, ac doctrinam apostolicam impugnant.

2° *Apostolica* dicitur, ratione successionis continuæ, quam habet ab apostolis, non solum in doctrina, sed etiam in auctoritate et jurisdictione. Ministri omnes catholicæ Ecclesiæ ab apostolis descendunt, suntque apostolorum successores, vel ab eorum successoribus ordinationem et auctoritatem acceperunt. Quia presbyteri ab episcopis ordinem acceperunt, episcopi ab aliis episcopis, et hi rursus ab aliis sic deinceps sursum versus usque ad apostolos, qui hanc potestatem proxime a Christo habuerunt.

Sicut ergo homines longo hominum tractu descenderunt ab Adam : ita secundum potentiam supernaturalem, omnes Ecclesiæ ministri longa ordinationum serie descendunt a Christo, qui est secundus Adam.

Recte itaque Apostolica Ecclesia dicitur, quæ eamdem auctoritatem habet, jurisdictionem, et functionem, quam Christus tradidit collegio apostolorum, et quam habuit Ecclesia sub apostolis constituta. Habet et eumdem modum et ordinem quem tunc habuit. In ipsa sunt apostoli, prophetæ, evangelistæ,

doctores, pastores, et hoc quamdiu durabit, quia illam posuit, inquit D. Paulus, *ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi :* hoc est, ut per illa sanctorum numerus compleatur : et ut ministerium, sive dispensatio mysteriorum Dei indesinenter fiat, et ut perpetuo ædificetur corpus Christi, quod est Ecclesia. Cum ergo sanctorum necdum consummatus sit numerus, necdum cesset ministerium, necdum ædificatio corporis Christi sit completa, non expiravit functio apostolica cum apostolis, potestas scilicet evangelizandi, docendi, pascendi : sed tunc tantum quando occurremus omnes ad agnitionem perfectam veritatis in gloria. Manet ergo ab apostolis in nos transfusa illa potestas episcopalis, sacerdotalis, pastoralis. Manet continua successio originem habens ab apostolis : ideo nos de apostolica Ecclesia sumus. Accedant hæretici, et ostendant origines Ecclesiarum suarum, inquit Tertullianus, evolvant ordinem episcoporum suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis vel apostolicis viris, habuerit auctorem et antecessorem. Ita ille, lib. de *Præscript. contra hæreticos.*

Sic ergo nos dicimus : Quis ante Lutherum lutheranæ religionis fuit antistes? Quis ante Calvinum calvinianæ? Ostendant si possint episcopos suos usque ad apostolos, ut possint ostendere suam Ecclesiam esse apostolicam. Hoc facit et ostendit manifeste romana Ecclesia, quæ jam ducentos triginta novem episcopos ostendit, usque ad Petrum. Hoc argumentum successionis, maximi faciunt antiqui Patres ad hæreses convincendas : quia per illud ostenditur continuatio religionis nostræ per singula sæcula, usque ad tempora apostolorum. Et propterea dicit Augustinus : « Tenet me in Ecclesia, ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascendas oves suas Dominus commendavit, usque ad præsentem episcopatum, successio sacerdotum. »

LECTIO NONA.

Romana dicitur, quia ad romanam Ecclesiam, inquit Irenæus, propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem Ecclesiam convenire : id est, qui sunt undique fideles, in qua semper est conservata ea, quæ ab apostolis est traditio. Ita ille.

Romana utique Ecclesia mater est omnium Ecclesiarum, cui Christus primatum dedit, Petri sedem ibi constituens, ex qua infallibilis doctrina profluëret in cæteras omnes Ecclesias, et fides indefectibilis, de qua dixit Apostolus scribens ad Romanos : « Fides vestra annuntiatur in universo mundo. » Unde dixit Cyprianus : « Ad Romanam fidem perfidia non habet accessum. » Et Bernardus scribens ad Innocentium : « Oportet, inquit, ad vestrum apostolatum referri pericula quæque, et scandala in regno Dei, ea præsertim, quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror, ibi potissimum resarciri damna fidei, ubi fides non possit sentire defectum. Cui enim alteri dictum est : Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua? » Ita ille.

Fides ergo hujus apostolicæ Sedis supra firmam petram est, et nunquam prævalere poterunt adversus eam inferorum portæ. Et ut dicit Augustinus, cum aliæ omnes Ecclesiæ, quibus apostoli præfuerunt, a fide defecerint, sola hæc sancta et apostolica mater omnium Ecclesiarum Christi, per omnipotentis Dei gratiam, a tramite apostolicæ prædicationis nunquam errasse, nec hæreticis pravitatibus unquam depravanda decubuisse probatur, sed quam ab exordio fidei christianæ normam ab ipsis apostolis accepit, in ea semper illibata permansit. Ita ille.

In quatuor patriarchalibus Ecclesiis Orientis sederunt hæretici.

1. In Ecclesia Constantinopolitana, Macedonius, Nestorius, Anthimus, Sergius, et alii plures, quos Anconomachi imperatores constituerunt.

2. In Antiochena, hæresiarcha sedit Paulus Samosatenus, Eulalius, Petrus Gnaphæus, et alii.

3. In Alexandrina, Georgius Cappadox, Lucius Dioscorus, et alii.

4. In Hierosolymitana, Joannes Origenista, Sallustius, Arsenius, Heraclius, et alii.

In Romana vero nullus unquam sedit hæreticus ; aliæ defecerunt, illa nunquam. Ita hic verificari potest illud Isaiæ 19 : « In die illa, erunt quinque civitates jurantes per Dominum Deum exercituum : verumtamen civitas solis una vocabitur. » Illæ patriarchales civitates, quæ olim in Christi cultu florentissimæ fuerunt, paulatim defecerunt ad hæreses, et impios cultus. Unica autem illa romana, stabilis stetit tanquam mater et magistra totius christianæ religionis, tanquam civitas solis, a qua lux fidei et spiritualis lucis radii toto orbe diffunduntur : ita ut sicut solem perimi est impossibile, ita et Ecclesiam romanam extingui. Hinc speciali divini Numinis protectione factum est, ut cum prisci illi imperatores christianæ religionis inimicissimi occiderint viginti quatuor pontifices intra annos 250, non tamen potuerunt Roma exscindere pontificiam sedem. Nec id potuere Gothi, Ariani, qui Italiam, Romamque summo imperio per annos 59, tenuerunt. Immo cum quadragies diversis ex causis, Roma exacti fuerint Pontifices summi, semper tamen ad eam revocati sunt. Adde quod Galliæ reges Avenionem transtulere hanc dignitatem, Pontificibus id volentibus, et tamen divinæ voluntati parendum fuit, ut Romam referretur : de qua Dei voluntate admonuerunt Pontifices duæ sanctissimæ feminæ, Catharina et Brigitta.

Non ergo sine speciali Dei cura Romam Petrus destinatus est, ubi sedem figeret, et Ecclesiam romanam stabiliret totius religionis caput. Unde D. Maximus loquens de Petro et Paulo ait : Hi ecclesiarum omnium principes, dispensatione cœlesti Romam petentes, sacratissima sua corpora in illius urbis arce condiderunt, quæ totius orbis obtinuerat principatum, quatenus potentiam virtutis suæ Christus ostendens, ubi mundus habebat caput imperii, ibi regni sui principes collocaret.

Huc spectare potest Davidis oraculum, quo ad Christum dicitur : « Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum. » In monte Sion Spiritus Sanctus descendit, ibi Petrus habuit illam concionem, qua tot millia convertit, inde disseminata est fides in universum orbem, et doctrina quæ est *virga virtutis* Christi; sed tamen quod specialiter dicitur : *Dominare in medio inimicorum*, speciaLiter convenit urbi romanæ, et romanis imperatoribus, qui summo odio persecuti sunt Christi doctrinam tot persecutionibus : immo et præside romano Pilato morti adjudicatus est Christus. Dicit ergo ei nunc, ut regnum Romæ accipiat, Romæ dominetur, ibi utique dominabitur in medio inimicorum suorum. Hinc et aliqui putant tunc impletam illam prophetiam : « *Civitatem* sublimem (Roma hebraice idem est quod excelsa) humiliabit : humiliabit eam usque ad terram, detrahet eam usque ad pulverem, conculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum. » Illa utique, *Terrarum dea, gentiumque Roma : cui par est nihil, nihil secundum*, pauperi obtemperat; collum subdit piscatori, coronas suas ejus pedibus substernit. Suscitat enim Dominus *de pulvere egenum, ut ibi solium gloriæ teneat*, et quia *Domini sunt cardines terræ* (vel, ut alii legunt, afflicti terræ) *posuit super eos orbem*. Impletur quoque illa prophetia : « Venient ad te curvi filii eorum qui humiliaverunt te, et adorabunt vestigia pedum tuorum qui detrahebant tibi, et vocabunt te civitatem Domini Sion, Sancti Israel. » Nam filii eorum qui maxime Ecclesiam vexarunt, curvi veniunt Romam et osculantur ejus pedes, eam caput Ecclesiæ agnoscentes. Sic reges Visigothorum, Francorum, Anglorum, Northmannorum, Longobardorum, Germanorum, Hungarorum et aliarum gentium quæ Ecclesiam sæpius vexarunt, Romam venerunt, ibi adoraverunt vestigia pedum illius, qui servum servorum se vocat, cumque caput sit, pedum sibi nomen assumit, dum se humillimorum servum professus est.

Idipsum alio loco aperte prædixerat Isaias loquens ad Ecclesiam : « Erunt reges nutritii tui, et reginæ nutrices tuæ, vultu in terram demisso, adorabunt te, et pulverem pedum tuorum lingent. »

Neque hoc vitio tribui potest Pontifici, quod filiis suis pedum osculum permittat, quia illud non sibi attribuit, sed Christo cujus gerit personam. Unde curat pedibus crucem affigi, ut hic honor cruci detur, et voluit Christus hunc honorem ei exhiberi qui eum repræsentat in summo fastigio collocatus. Unde et per oracula voluit illum honorem prædici. Et ut ostendat se sibi hunc honorem non arrogare, ipsemet annue, feria V hebdomadæ sanctæ, duodecim pauperes ad mensam vocat, dat eis nova

vestimenta, eorum pedes ipsemet abluit, abstergit, osculatur. Ita vilissimis omnium ipse maximus reddit oscula.

Qui etiam, ut tanto gradu indignum se agnoscat, cum statim ab electione ducitur ad S. Joannem in Laterano, ubi eo ventum est, sedet in lapidea ac stercoraria sede, ex antiquissimo instituto, et illi canitur versus: « Suscitans de pulvere egenum, et de stercore erigens pauperem. »

Sed hic occurrunt hæretici, et ut nos ab Ecclesia Romana et ejus capite Pontifice summo retrahant, clamant Romam meretricem illam cui nomen Babylon, descriptam in Apocalypsi, quæ sedet super aquas multas, et nomina gerit blasphemiæ, estque ebria sanguine sanctorum. His respondemus etiam aliquos ex antiquis Patribus de Roma hæc intelligere, inter quos Hieronymus et Tertullianus, sed pro tempore quo adhuc gentilis erat, et quo omnium gentium imbuta erat erroribus, omnibus serviens vitiis et superstitionibus, blasphemans contra Deum, et sanguinem sanctorum effundens. Postquam vero nomen Christo dedit, non amplius Babylon est; non amplius meretrix Sponso infidelis : sed civitas plena judicii, urbs fidelis, et ut dicit Hieronymus : « Scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delevit. »

Ex eo tempore facta est velut *tabernaculum Domini*, a quo decreta fidei petuntur.

Fons purus, a quo in universum orbem pura defluit doctrina.

Civitas solis, a qua lux veritatis diffunditur in omnem locum.

Tribunal Christi, a quo omnis hæresis et erroris condemnatio procedit.

Oraculum christianorum, a quo infallibiliter omnis de veritate dubitatio resolvitur.

Sedes sublimis Petri, in qua, ut dixit Chrysologus, Petrus vivit adhuc, et præsidet usque ad finem sæculi non derelinquens eam.

Denique *Terra sancta est*, apostolorum sanguine purpurata, et sacris eorum pignoribus decorata.

Terra sancta, in qua septuaginta duo numerantur pontifices in canonem SS. relati, tot quot Christus habuit discipulos, et ex illis plus quam triginta propter Christi fidem martyrio affecti fuere et sanguine illam testati sunt.

Terra sancta, in qua plus quam trecenta millia martyrum propter Christi fidem obierunt, et eam sanguine suo rigarunt, et nunc etiam reliquiis suis sanctificant, ut merito dixerit S. Catharina Senensis, dum Romæ stationes obiret: *Ego calco sanguinem martyrum.* Ideo et ipsa Romæ vivere desiderabat, et ibidem mori voluit, sepultaque est in templo B. Virginis super Minervam. Imo plurimi olim Romam adierunt et ibi mori voluerunt et vivere, ut faciliorem ad cœlum viam haberent.

Inter hos Cendualla rex Britonum venit Romam, hoc ibi gloriæ singularis desiderans adipisci, ut ad limina apostolorum Petri et Pauli fonte baptismatis ablueretur; sperans etiam quia mox baptizatus, carne solutus ad æterna gaudia mundus transiret. Quod utrumque ut mente disposuerat, Deo juvante, factum est, nam illuc perveniens baptizatus est sabbato S. Paschæ anno 689, et in albis adhuc positus languore correptus, carne solutus ad beatorum consortium transivit, teste Beda.

Ut vero plenius intelligatur, quomodo a romana Ecclesia et Pontificibus romanis fides in multas regiones profluxerit, tanquam a fonte et capite, recurrendum est ad historias diversarum regionum quæ de hoc fidem faciunt.

Ac primo ipse Petrus, tanquam petra Ecclesiæ, a primaria petra Jesu constitutus, electusque ab antiquis diebus, ut gentes per os ejus fidem susciperent, orbis Ecclesias principales, a quibus aliæ minores fidem edocerentur, ipse fundavit. Ideo creavit Antiochiæ episcopum Evodium, ad Orientem, cui olim totius Orientis episcopi parebant.

2. Ad Meridiem transmisit Marcum discipulum Alexandriam, cujus civitatis episcopus, Ægypto, Arabiæ, Æthiopiæ, et parti Africæ præerat.

3. Ad Occidentem præcipuas Galliarum, Hispaniarum, Africæ, Italiæ, et adjacentium insularum Ecclesias constituit.

4. Ad Septentrionem fundavit etiam primarias Ecclesias, in Ponto, Cappadocia, Bythinia, Græcia, Dalmatia, Germania, per se, vel per missos a se.

5. Sic legimus Trevirenses, Colonienses, Hasbanos, Leodienses, Namurcenses, per Maternum, et socios a Petro missos fuisse conversos.

6. Denique quoties regna aliqua ad fidem sunt adducta, Romani pontificis auctoritas intercessit.

In Angliam missus est quidam Augustinus religiosus a Gregorio pontifice, qui eam convertit cum suo rege Ethelberto, anno 599.

Sic Germaniæ apostolus missus est S. Bonifacius a Gregorio II, anno 716.

Sic ex magna parte conversi Hungari per episcopos illuc a Romano pontifice destinatos, sæculo II.

Sic Lambertus Taxandriam, Willibrordus Frisiam, Hubertus Arduennam, a cultu idolorum ad fidem traduxerunt.

Denique nunc in India orientali, in Japonia, in Sinarum regno, innumeri convertuntur ab iis qui Romano pontifici adhærent: ut merito propter hoc maneat hic titulus inviolabilis Ecclesiæ Romanæ, *Mater et magistra Ecclesiarum.*

Ostendant hæretici, quas gentes infideles ad suam fidem traduxerint. Nulla enim unquam facta est regnorum paganorum conversio ad lutheranam aut calvinisticam sectam, sed solum norunt pervertere christianos tepidos, qui libertatem carnis et novitatem sectantes, illis adhæserunt. Ita ut hæresis non sit aliud quam catholicæ doctrinæ corruptio, et christianorum a vera religione defectio, et ita ipsorum est non convertere ethnicos, sed pervertere christianos. Unde Tertullianus de iis loquens sic dicit: «De verbi administratione quid dicam? Dum hoc sit negotium illis non ethnicos convertendi, sed nostros evertendi, hanc magis gloriam captant, si stantibus ruinam, non si jacentibus elevationem operentur : quoniam et ipsum opus eorum non de suo proprio ædificio venit, sed de veritatis destructione; nostra suffodiunt, ut sua ædificent : ita fit, ut ruinas facilius operentur stantium ædificiorum, quam extructiones jacentium ruinarum. » Ita Tertullianus, lib. *de Præscriptionibus.*

Ut ergo hic concludam, attendant Angli, Germani, Belgæ, quomodo a viris apostolicis, et ab Ecclesia Romana missis, fidem acceperint, et non sint ingrati. « Mementote eorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem.» Monet nos his verbis apostolus, ne memoria excidere patiamur obligationem erga primos fidei doctores qui vitam suam impenderunt, ut e tenebris ad lucem Christi nos evocarent.

Hoc ergo recogitate, o Angli, Germani! « Bene currebatis, quis vos fascinavit non obedire veritati » quam illi primi fidei patres, tot exantlatis laboribus, vobis tradiderunt, quamque non solum verbis, sed et plerique sanguine testati sunt? Heu ! quanta passi sunt, ut vos Christo filios parerent, et in portum salutis deducerent! Interim vos sequimini, non parentes sed peremptores, non navarchos sed piratas, qui falsæ doctrinæ fallaci lumine, ad syrtes et naufragia vos deducunt.

Novi hæreseos doctores, inquit Origenes, qui mentes imperitas fallunt, similes sunt piratis; solent enim hi in mari in locis vadosis occultisque scopulis, per obscurum noctis accendere lumen, quo navigantes, sub spe confugiendi ad portum, ad naufragia perditionis invehant: ita quoddam lumen falsæ doctrinæ ab his illusoribus solet accendi, non per quod evadant, sed per quod pereant homines, mundi hujus fluctus et vitæ pelagus navigantes. Propterea navigantes hujus vitæ undas, non omni sapientiæ, neque omnibus omnium consiliis credere debemus.

Magnum interim beneficium Dei est, dum eos ad veram salutis viam portumque reducit, qui, errabundo vestigio, naufragio jam erant proximi. Habemus hac de re nobile exemplum Rudolphi Maximiliani, ducis Saxoniæ, qui novissime ad viam veritatis de hæresis naufragio revocatus, hoc beneficium agnoscens, sic scribit ad Summum Pontificem communem fidelium omnium parentem:

« Multa mihi et justissima causa est, sanctissime Pater, scribendi ad vos. Et si enim summam Christi majestatem in vicario meritissimo vereri debuero, ut auderem tamen fecit ipsa Christi clementia, et vox invitantis: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, etc.* Fecit et ipsa causa novissimæ conversionis meæ ad Ecclesiæ gremium; ut quantum prius a primatu vestro, seu verius Christi in vobis, abhorrui, tanto eidem et animo et corpore et præsentibus litteris, utriusque subjectionis fidelissimis testibus, submittam. Fui aliquando, heu me! pestilentissima Lutheranorum hæresi infectus, eamque quasi cum matris lacte sugens, hanc usque ætatem protraxi, meque a parentum meorum ducum Saxoniæ gloria degenerem futurum existimabam, si quam a principio nascentis hæresis opinionem conceperam, non ipse retinerem et foverem.

Attamen a decem fere annis, quibus me sacræ Majestatis Imperatoris mei causæ tuendæ, per varios bellorum occursus adjunxi, placuit ei qui me segregavit ab utero matris meæ, infinitos misericordiæ suæ thesauros paulatim elargiri. Ex ipso enim catholicorum Christi fidelium convictu, viso etiam sanctæ Ecclesiæ optime constituto ordine, cœpi nonnihil antcactæ vitæ fastidium concipere : quousque tandem in hanc serenissimæ Hispaniarum Infantis aulam, obsequia mea causæ publicæ præsturus, adveniens; ita omnia pietatis et religionis plena conspexi, ut me terram pro paradiso commutasse, existimarem. Inibi autem, præter alia quæ me plurimum commoverunt et confirmarunt, frequens interfui publicis concionibus, quæ per quadragesimam in ecclesia Patrum Minimorum a reverendo patre Matthæo Martino ejusdem ordinis disertissimo, tota hac curia concurrente, habebantur. Hujus Patris ministerio, erumpentibus sæpe lacrymis, tanta vi rapiebar a Domino misericordiarum Patre, ut amplius differre non possem quin me ab hæresi ad sanam fidem converterem. Tandem, Deo vero juvante, dicti Patris studio et laboribus ad dissolvendas difficultatum mearum nubes impensis, factum est, ut data die hæresim præ manibus Illustrissimi Sanctitatis vestræ in his partibus Nuntii abjurarem, meque ille in Ecclesiæ gremium reciperet, et introduceret in æternum victurum; assistentibus eximiis D. D. D. Marchione Spinola, D. Octavio Visconti comite de Gamalieres, et D. Petro de Medicis. Æquum igitur est, P. S., ut hac mihi de cœlo collata gratia, cœli vicario, apostolorum hæredi, gratias acturum, meque Sedi vestræ submissurum offeram, ut quanto prius mihi jure optime infensus fuit, tanto eidem reconciliatus amantissimus evadam.

» Adsum igitur et corpore et animo Sanctitatis vestræ pedibus provolutus, et quod præsens præstare nequeo, per has meas litteras exhibeo. Veniam supplex imploro, et plorans dico : *Pater, peccavi in cœlum et coram te.* De cætero autem in Ecclesia victurus, cujus caput est visibile; Sanctitatem vestram divinorum oraculorum interpretem, morum fideique infallibilem magistrum, Christi in terris vicarium, totius Ecclesiæ præsidem, sacrorum supremum antistitem, Petri successorem (et ut paucis omnia comprehendam) talem, tantumque, qualem et quantum Christi voce constitutum scio in persona Petri, cum diceret : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam,* profiteor.

» Ad hæc igitur oro, ut mihi dignetur Sanctitas vestra Patris amantissimi benedictionem elargiri, Sacrumque Ordinem Minimorum, meque cum eo pro solita humanitate amplecti, ut quod cœpi esse, permaneam.

» *Datum Bruxellis, die* 27 *Maii* 1623. »

LECTIO DECIMA.

CREDO SANCTORUM COMMUNIONEM.

1° *Est in Ecclesia Dei Sanctorum Communio.*

Hoc dupliciter potest intelligi. Primo est *Communio sanctorum;* hoc est, sancti et justi habent inter se communionem, sicuti membra ejusdem corporis inter se unionem habent et communicationem specialem.

Secundo, *Communio sanctorum,* hoc est, rerum sanctarum est in Ecclesia. Sicut olim in bonis temporalibus erat communicatio, ut dicitur in Actis Apostolorum, simili modo in rebus spiritualibus, et pretiosis donis Dei communicatio est. Hic uterque sensus conveniens est, et ad idem fere redit.

Quantum ergo ad posteriorem sensum, est communio rerum sanctarum, quia communicamus in sanguine Jesu Christi, in sanguine redemptionis, in donis gratiæ, quibus sanctificamur, in sacramentis fidei; in verbo Dei, in promissis Evangelii : et ista omnia bona cunctis sunt communia, quia omnes vocati sunt ad eamdem fidem, in eadem spe vocationis, ad eadem superna hona, ad eadem gratiæ charismata, ad eadem sacramenta. Non aliud sperant divites,

aliud pauperes, aliud principes, aliud plebeii; unum baptisma omnium, una eucharistia, una absolutio, idem verbum Dei pro omnibus. Sicut qui ejusdem sunt civitatis habent communicationem in iisdem privilegiis, in sylvis, pascuis, fluminibus, fontibus, foro, plateis, propter colligationem quamdam in eadem societate politica: ita Ecclesia, civitas Dei, omnes suos cives facit participes spiritualium bonorum, quæ Christus in ea posuit. Ipsa enim est *Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio in idipsum.*

Quantum ad priorem sensum, est specialis communicatio justorum in meritis et bonis operibus, quia cum sint invicem membra dum orant, non tantum sibi orant, sed omnibus orant: dum laborant in via virtutum, non tantum sibi laborant, sed omnibus laborant: dum patiuntur, omnibus patiuntur.

Sicuti pes dum ambulat, pro toto corpore ambulat, manus dum operatur, auris dum audit, os dum comedit, oculi dum vident.

Hinc dicebat Apostolus: « Gaudeo in passionibus meis, pro vobis adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus quod est Ecclesia. » Quasi dicat: Licet pro peccatis vestris satisfecerit Christus, vult tamen ut et vos aliquid satisfaciatis, et patiamini; hoc autem nomine vestro præsto, et participes vos mearum passionum reddo, tanquam membrum satisfaciens pro toto corpore. Sic et de aliis loquens: « Vestra, inquit, abundantia illorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas. Sicut scriptum est: « Qui multum non abundavit, et qui modicum non minoravit. » Sic quoque dicit: « Quod Spiritus postulet pro nobis gemitibus inenarrabilibus. » Quod quidem dicit, non quod hujus vel illius gemitus sit inenarrabilis, qui sæpe vel nullus vel frigidus est, sed quia nullus est dies, vel momentum quo non supplicatur Deo a sanctis, ab uno ferventius, ab alio tepidius, quia omnes unam columbam (cui Dominus Ecclesiam comparat) constituunt: hinc fiunt gemitus inenarrabiles, qui ex omnibus gemitibus conficiuntur, et omnibus in corpore Ecclesiæ constitutis prosunt.

Propterea etiam dicit Augustinus: « Varia sunt in Ecclesia dona Spiritus Sancti, nec omnes omnia habere possumus. Si amas unitatem, nihil non habes, nam etiam tibi habet quisquis in illa aliquid habet. Tolle invidiam, et tuum est quod habeo: tollam invidiam, et meum est quod habes; livor separat, charitas jungit. » Ita Augustinus.

Sicut ergo in domo bene constituta omnia sunt communia, agri, pecunia, supellex, nobilitas: frater unus ad negotiationes discurrit, soror manibus operatur, altera familiam regit, interim commune est lucrum omnium propter conjunctionem specialem propinquitatis: ita in familia Christi fratres sumus, quidquid agimus in commune redundat lucrum spirituale. Exempli gratia: dum tu jejunas, alter orat: ego lego, alter eleemosynam largitur, alius denique infirmitates et afflictiones patitur: tu de mea lectione fructum, ego de tuo jejunio, de alterius eleemosyna aut patientia, lucrum percipio. Quidquid agis meum est, et quidquid ago tuum est, participatione: particeps ego sum thesauri quem comparat frater meus. Sic ergo fratrem aut jejunantem, aut eleemosynam dantem non debes contemnere, judicare, invidere, si tu id facere nequis; sed amore complecti, tecum reputans, quia pro te orat vel operatur.

Cum David persequeretur hostes suos, ducenti ex exercitu coacti sunt subsistere præ lassitudine, alii persecuti sunt et reversi cum præda. Nolebant autem participes reddere illos qui remanserant, quia æquum videbatur, ut qui periculi et laboris expertes fuerant, forent et lucri; et qui victoriam sanguinis et vitæ periculo emerant, juste præmium victoriæ sibi retinerent. Sed sapienter David determinavit æqualem debere esse partem euntis ad prælium, et ad sarcinas remanentis, et postea vim legis obtinuit in militari disciplina, propter illam, quæ est in uno exercitu societatem. Sic et nos in spirituali militia sumus sub eodem imperatore, nemo ergo litiget, si suorum operum participatio ad alios derivetur, sed suos labores in communi exponat, ut et ipse omnium aliorum laboribus fruatur, hoc enim est fraternum lucrum.

Magnum utique in Ecclesia præsidium, et solatium fidelium, hæc communicatio meritorum. Sic qui in infirmitate detinetur, et piis operibus aut orationi vacare non potest, cogitet quot millia sacrificiorum in Ecclesia offe-

rantur, et dicat : « Particeps ego sum, Domine, omnium timentium te. » Nam charitatis nexu et intentione pia, se illis uniens, particeps efficitur illorum, maxime si sit in charitatis statu. Sic qui debilis corpore, aut aliter impeditus, austeritates ferre nequit, cogitet quot millia religiosorum utriusque sexus disciplinis, ciliciis, jejuniis, vigiliis, sese affligunt. An pro se tantum? Imo pro toto corpore Ecclesiæ, ut faciebat Paulus. Roget ergo et ipse particeps eorum fieri. Practicet id pius fidelis, dum noctu excitatur, et religiosæ animæ vigilant, in pœnitentiis agunt, laudes Dei canunt.

2° *Etiam mali de hac communione sanctorum fructum participant.*

1° Quidem, quia sæpe ex bonorum societate, spiritualem vitam recipiunt, ita ut cum sint membra mortua, viva fiant, quia boni spiritum vitæ illis impetrant. Quam sæpe in peccatis gravibus fuisti! et cum in damnationis statu te relinquere posset Deus, erexit te, inspiravit, tetigit cor tuum, ut ad pœnitentiam recurreres. Et hoc sæpissime aliud etiam te cogitante nec cor tuum disponente, idque propter merita, opera, ac preces aliorum.

Quotidie enim orat Ecclesia, orat sacerdos in sacrificio, orant viri pii, et austeras ad hunc effectum pœnitentias adjungunt, ut qui in peccatis sunt, et peccatorum occasionibus, a Deo excitentur, ut disrumpant vincula.

Sic orabat Monica pro Augustino, et lacrymas fundebat, licet aliud apud se cogitaret.

Unde ipse alibi dicit : « Matris meritis credo esse quod vivo. »

Sic orabat Stephanus pro persecutoribus, et Paulum in mediis sceleribus respiciebat Dominus.

Sunt tamen aliqui, qui in aliorum meritis nimium fidentes sunt, et quod sui muneris est non exequuntur, confisi in aliorum precibus. Refertur in Vita sancti Andreæ Nicolaum quemdam eum accessisse, et declarasse se sexaginta quatuor annos in omni genere impudicitiæ egisse : a pauco autem tempore, inquit, lupanar ingrediens, portans Evangelium super me, cum voluissem accedere meretricem, cœpit illa retrocedere et rogare, ut non accederem, nec locum illum ingrederer, eo quod conspiceret circa me res miras, mysteriis plenas. Rogat ergo ipse Andream, ut remedium suggerat contra hunc inveteratum peccandi morem. Vir sanctus orationem et jejunium quinque dierum impendit, ut Deus huic misero pareceret, et donum ei castitatis daret. In oratione perseverans, vox ei cœlestis fit : « Conceditur tibi petitio pro sene, sed sicut tu jejunasti, ita et ipse debet pro se : et carnis mortificationem debet portare. » Mandatum ergo hoc seni imponit Andreas : communem etiam fieri a christianis orationem pro illo curat. Domum itaque senex reversus, sex menses jejunio in pane et aqua impendit, pauperibusque eleemosynas distribuit. Post hanc pœnitentiam, ex hac luce a Deo evocatus est : et revelata S. Andreæ fuit salus ejus. Sic ergo salutem consecutus est, partim sua cooperatione, partim S. Apostoli ac fidelium oratione, particeps ipse communionis sanctorum.

Sic quoque Deus sæpius, nobis non cogitantibus, nos speciali favore afficit, intuitu sanctorum suorum, ut in varia peccata non incidamus. Sæpius enim lapsus fuisses in gravissima scelera, nec tentationes, nec occasiones satis vitasses, nisi aliorum preces et bona opera tibi gratiam et fortitudinem impetrassent, ut stabilis fores, et in gratia perseverares. Ad hoc enim diriguntur preces sanctorum, ut illi qui in gratia sunt, stabiliantur : sic sese invicem juvant membra.

2° Fructum etiam participant mali ex hac sanctorum communione et societate : quia propter illorum societatem sæpe Dei afflictiones evadunt. Patet Genesis 18, ubi Dominus ad Abraham dicit, si in Sodoma forent 50 justi, 30, 20, parcere se velle Sodomitis et locis vicinis.

Vides ergo quantum prodest sceleratis consortium habere cum bonis? Sæpe Deus flagellis eos affligeret, nisi velut ligarent manus Deo. Sic orante Moyse, et elevante manus, Deus in populum non sævit; et Aarone incensum offerente et inter mortuos ac viventes stante, cessat percutiens Dei plaga.

Sic cum Romam navigaret Paulus, orta sæva tempestate, quicumque comitabantur, de salute desperabant. At ille : « Suadeo vobis bono animo esse, amissio enim nullius animæ erit ex nobis, præterquam navis. Astitit enim mihi hac nocte angelus, cui deservio, dicens : Ne timeas, Paule, Cæsari oportet te assistere, et ecce donavit tibi Deus omnes animas eorum qui navigant tecum. »

Sic 276, animæ ob merita Pauli ereptæ sunt de naufragio.

Habes quoque de BB. Francisco et Dominico, quomodo eos præsentaverit B. Virgo Filio suo judici irato et orbis ruinam minitanti, per quos iram ejus orbi imminentem placavit. Sic etiam in Vita S. Lutgardis invenies, quomodo diversis vicibus septennium integrum jejunavit, ut iram Dei peccatoribus imminentem averteret.

Sic de S. Catharina Senensi, legimus quomodo dirissimis se cruciatibus addixerit, cum videret magnam Ecclesiæ impendere calamitatem, rogans Deum, ut scelerum pœnas in se transferret, et reis ignosceret. Vide late Surium.

3° Non solum malis tutela contingit a plagis, ex societate justorum, sed etiam benedictio in temporalibus. Sic Deus benedixit domui Laban propter præsentiam Jacob. Sic benedixit domui Putipharis propter convictum et societatem Joseph.

3° *Ex hac Communione etiam participant animæ in purgatorio.*

Ratio est : quia sunt membra viva Christi, eteamdem fidem, spem, charitatem, nobiscum habent, idemque caput Christum. Fructum ergo participant ex operatione aliorum membrorum. Et licet non sint in statu meriti, meruerunt tamen dum hic erant, ut ibi juvarentur, fratres enim nostri sunt. Hinc est quod in sacrificio specialiter pro illis offert sacerdos, dicens : « Memento, Domine, famulorum famularumque tuarum, qui nos præcesserunt cum signo fidei, et dormiunt in somno pacis. » Quasi dicat : Commendamus tibi, Domine, non quidem operarios illos iniquitatis, quos ligatos manibus et pedibus in æternum a te repulisti, quorum dedignaris vel memoriam admittere, nec nominum eorum per labia nostra vis nos recordari; sed pro his rogamus, qui in carne viventes pie tibi servierunt, et qui in signo sacro sanctæ fidei christianæ ante nos decedentes, licet corporibus separati, spiritualibus tamen nexibus adhuc nobiscum colliguntur : et uno spiritu ejusdem mystici corporis, nobiscum tanquam membra agglutinantur, et charitatis vinculo connexi adhærent. Quos Filius tuus (pro omnium salute hostiam seipsum in cruce appendens) intra viscera sua portavit, eosque pretiosæ mortis et effusi sanguinis sui merito, adjuvari ac sublevari voluit. Cui per fidem insiti, et membra ejus effecti, resuscitationem et glorificationem corporum suorum spe certa expectantes, in somno pacis quiescunt.

Semper quoque sancti viri pro animabus illis orationes, pœnitentias, Deo obtulerunt.

B. Dominicus singulis fere noctibus tertio se ad sanguinem usque cædebat, semel pro suis peccatis, secundo pro illis qui in peccato mortali agebant, tertio pro animabus in purgatorio existentibus.

B. Christina illa mirabilis speciales pœnitentias assumebat pro illis animabus, de qua narratur adiisse acerbissimas pœnas, in quibus nonnisi divino miraculo persistere posset. Conjiciebat enim se in ardentissimos clibanos ignem vomentes, in illisque miris cruciatibus afflictata persistebat, per spinas acutissimas se convolutabat, in nives glacieque sese abdebat, et ibi longo tempore morabatur. In rotas quæ aquis circumvolverentur se dabat contorquendam miserrimeque vexandam. Neque tamen pars ulla corpori decedebat, reservata ad majores pœnas. Hujus virginis vitam scribit Thomas Cantiprato, octo annis post ejus obitum, et innumeros adhuc viventes advocat testes tantarum rerum, qui eas vidissent.

Habes quoque in libro, qui *Vita Prædicatorum* inscribitur, quod vir Dei F. Ulricus Romæ in die Animarum Teutonibus prædicabat : supervenit meretrix, et se ad ejus pedes locavit; tanta autem contritione præventa est, ut vi illius animam efflarit. Accurrens vir Dei, precibus suis ad vitam reditum ei impetravit. Respirans ergo dixit, eadem hora animam sancti Wichmanni, Ord. Præd. a corpore egressam, ejusque meritis triginta tres animas e purgatorio liberatas, et viginti tres peccatores publicos ad gratiam vocatos, quorum una, inquit, ego sum : sicque confessionem faciens F. Ulrico, vitam brevi post in Domino finivit. Ita ibi.

Vides ergo ex his quantus sit fructus hujus communionis sanctorum in Ecclesia Dei. Sed et cum beatis communicamus, quia, inquit Apostolus, si patitur unum membrum, compatiuntur et alia : si gloriatur unum membrum, congaudent et alia. Nos ergo illis congratulamur, et congaudemus, ipsi nobis condolent et succurrunt : ita ut omnis fructus qui ad nos ab illis profluit, fundetur in

hac *communione sanctorum*, quia ejusdem capitis sunt membra.

Ut vero concludam hunc de Ecclesia articulum et tractatum, appendere hic libet orationem a me pronuntiatam coram Illustrissimo Francisco Bucheret, et abbatibus Namurcensis diœcesis in Floressiensi monasterio congregatis, dum Namurco discederet ad archiepiscopatum Cameracensem cui nimis velociter abreptus est.

Ecce motus factus est magnus in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus.

In hac celeberrima corona Virorum Illustrium de eo hodie disserere volui, quod inter sibi difficilia Sapiens noster recensuit.

« Tria, inquit, mihi sunt difficilia, et quartum penitus ignoro : « Viam aquilæ in cœlo; viam colubri super terram; viam navis in medio mari; viam viri in adolescentia. » Vel juxta hebræam lectionem, *viam viri in adolescentula*, hoc est, viam Christi in Virgine, de quo apud Jeremiam : « Novum creavit Dominus super terram, femina circumdabit virum. » *Via aquilæ in cœlo* via est ejusdem Christi instar aquilæ pernicibus alis cœlorum sublimia penetrantis. *Via colubri super terram* via est hæreseos quasi humi repentis, et per varios anfractus et circuitus, fidei perniciem quæritantis. Denique, *Via navis in medio mari* via est Ecclesiæ inter casus asperos, inter scopulos allatrantes, inter minaces fluctus peregrinantis, et æternitatis portum suspirantis. Hanc autem ut ad dicendum materiam potissimum assumerem, duæ causæ impulerunt. Primum, ipsius adhuc Ecclesiæ nostra hac ætate inter varios turbines lucta, etiam cum luctu conjuncta. Deinde quia apud eos dicturus sum, qui in hac navi ad gubernacula assumpti sunt, quorum opem, peritiam, sedulitatem, alta et confidenti voce implorat Ecclesia adversus Antichristi metatores, qui serpere ubique nituntur, eamque discerpere. Divini igitur Numinis lumine (ut confidimus) prævio, vestrum favorem, Eximii Viri, pro favonio mihi adoptabo, ne oratio cunctans in latebris hæreat, sed illius secundiori aura propellente, liberiorem cursum capessat.

Ecclesia jam inde a primordiis et cunis suis, antiquum serpentem infensum sibi sensit et perduellem. Nostis etenim quomodo vix orti Christi nomen sit insectatus, dum Pharaonis spiritum in Herode suscitans, Hebræorum masculos internecioni devovit, et velut primigenios Ecclesiæ flores intempesta persecutionis procella decoxit. Hoc describens cœlestis aquila nostra in Apocalypsi : « Signum, inquit, magnum apparuit in cœlo, mulier amicta sole (verba ejus ne prolixior sim, contraho) : et in capite ejus corona stellarum duodecim, et erat in utero habens. Et stetit draco rufus ante mulierem, ut cum peperisset filium ejus devoraret. Et peperit masculum, qui recturus erat omnes gentes, et raptus est ad Deum et thronum ejus. » Quænam est hæc mulier, tanto circumradians fulgore, tot sideribus coronata? Ecclesia est, Christum in spiritu parturiens : aut si Augustino et Bernardo subscribimus, Virgo nostra est, fecunda sine corruptione, gravida sine gravedine, puerpera sine dolore. Hæc peperit illum cui dicitur : *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Et ipse raptus est ad thronum Dei, non quidem statim a partu mulieris, sed in ascensione sua, multam jam prædam serpentinis faucibus erutam cœlis inferens. *Et iratus est*, inquit Joannes, *draco in mulierem*, gravi scilicet ignominiæ sibi ducens, nec valens concoquere, sicut olim Abimelech, quod per feminam vinceretur. « Et misit ex ore suo aquam tanquam flumen, sed terra aperiens os suum, adjuvit mulierem, et absorbuit flumen. » Ipse evomuit quoddam flumen, illuviem spurcissimam blasphemiarum, convitiorum, maledictorum, quibus per suos ejus et virginitatem appetiit, et maternitatem sugillavit. At videns se nihil proficere, *abiit*, inquit Joannes, *facere prælium cum reliquis qui sunt de semine ejus, et stetit super arenam maris.* Ut quid vero stetit adhuc super arenam maris? Nisi ut naviculam in qua mulieris

semen ferebatur, multiplicatis fluctuum aggeribus obrueret? Videamus ergo quantis, quam variis turbinibus dispердere eam conatus sit, et demergere.

Primos igitur in hanc naviculam fluctus per Judæorum principes concitavit; hi enim in crucis præcones, cruentis quam primum edictis sævire cœperunt, certatim ad tribunalia rapientes, vinculis, internecione mulctantes. Testis est ille de tribu Benjamin: « Lupus quondam rapax, spirans minarum et cædis in discipulos Domini. » Testes epistolæ in manibus ejus, legationis crudelissimæ, auctoritatis execrandæ, potestatis iniquæ. Sic nimirum existimarunt novellam Christi plantationem a suo cespite divellere. Sic surgentis fidei auroram, his offusis nebulis, in suo crepusculo ac ortu sepelire. Sic persuasum fuit, fragilem hanc (ut apparebat) naviculam, adeo turbida vastitate obruendam. Verum frustra fremuerunt, meditati sunt inania. « Sæpe, inquit, expugnaverunt me a juventute mea, etenim non potuerunt mihi. » Piscatores enim inter hæc nihil trepidi adversus fluminis ictum obnituntur. Immo vero animi æquiores effecti, crucem pro malo erigunt, spei vela suspendunt, fidei anchoram sumunt, etiam non contenti angustis Judææ limitibus, in gentium ditionem progrediuntur, in turbulentissimæ profunditatis oceanum. Deus bone! quot ibi *Flumina elevaverunt vocem suam, elevaverunt fluctus suos!* Imo quot fulmina, quantoque explosa sunt fragore, ad eam funditus profligandam! Immissi sunt ab aquilone (a quo juxta prophetam, *repanditur omne malum*) boreales illi venti, Nerones, Decii, Maximiani, Severi. Diocletiani, qui omnem inferorum impetum et furorem effundentes, exacuerunt adversus eam equuleos, craticulas, sartagines, cruces, catapulta, ungulas, leones et sexcenta alia supplicia, quæ semper nova meditabatur ingeniosa crudelitas; adeo ut ad hominis corpus unum, plura sæpius adessent supplicia quam membra. Omnis ætas, omnis ordo, omnis sexus, nullo discrimine ad hanc dirissimam rapiebatur lanienam, adeo ut centena etiam millia dies unica absorberet. Nec enim erat aliquis orbis angulus, qui non christiano sanguine immaderet. Hi sunt fluctus, hæ procellæ, quibus apostolica cymbula ab initio, totis primis trecentis annis quaquaversum exagitata fuit. Et quidem Diocletiani tempore ita invaluerunt, ut christianum nomen quasi abortivum jam sepultum videretur. Certe vix nisi in antris et speluncis, quo se a facie debacchantis furoris abdiderat, vivere putabatur. Immo et de profligata penitus christiana religione, publica trophæa, Diocletiano erecta fuere. Etiam nunc, teste Manutio, Cluniæ et Arevaci, in Hispania columnæ visuntur cum hac inscriptione: « Diocletiano Cæsari Augusto, superstitione Christi ubique deleta, et cultu deorum propagato. »

Hæc turbulentissima tempora obtutu prophetico videtur designasse David psalmo 106: « Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis. Ipsi viderunt opera Domini in profundo. Dixit, et stetit spiritus procellæ, exaltati sunt fluctus ejus. Descendunt usque ad abyssos, anima eorum in malis tabescebat, etc. » Qui sunt qui descendunt mare in navibus, nisi apostolici viri, qui Ecclesiarum gubernacula sunt sortiti? Et hi quidem nebulosis adeo procellis circumvallati, quasi cæcutientes palpitabant, et clavum, et regendi peritiam amisisse videbantur, maxime cum ille fremitus ac furor antistites religionis præcipue impeteret, dum certatim ad factitios fictitiosque deos rapiuntur, ut illi qui eminebant, tanquam *Montes transferrentur in cor maris.* Sed nihilne subsidii inter tot ingruentes malorum undas? *Clamaverunt ad Dominum, et exaudivit eos.* Clamaverunt cum discipulis: *Salva nos, perimus.* Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, et imperavit mari et ventis, et statuit procellam ejus in auram. Utique tandem satis multiplicatis arca nostra inundationibus fluctuarat.

Immisit ergo Spiritum suum Dominus ad siccandas aquas, et columba ad arcam adveniens, olivæ ramum tanquam pacis symbolum tulit. Hoc scilicet, imperii fascibus Constantino delatis; qui cum ad lepram curandam de infantium sanguine balneum meditaretur, divinis instructus monitis, Sylvestrum in Soracte monte latitantem accersit, a quo infantis illius sanguine mundatus est, qui totius humani generis lepram mundaturus venerat *lavacro aquæ in verbo vitæ.* Hic ergo religionem christianam quasi e rudetis suscitans, vel e latebris eruens, in solio reposuit, *in sole posuit tabernaculum ejus,* hoc est, loco omnibus con-

spicuo. Tuncque ejus propagines toto sese orbe diffuderunt, imperatoris et indulto et exemplo, basilicis erectis, altaribus constructis, et principatu apostolico omnibus privilegiis adornato, dum ei Romanum Constantinus cedens imperium, Constantinopoli sedem fixit. Utique hæc est tranquillitas, ad quam respexisse videtur Isaiæ vaticinium : « Paupercula tempestate convulsa, ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, et fundabo te in sapphiris, et ponam jaspidem propugnacula tua. » Quasi dicat : Constituam in te hierarchicum quemdam ordinem, quasi lapidum pretiosorum, ut sis velut Hierusalem nova, descendens de cœlo, quia eris ad exemplar cœlestis Hierusalem et ornata et ordinata. Idipsum alibi delineasse videtur propheta Ezechiel, dum in persona Sponsi, ait : « Transiens per te, vidi te conculcari in sanguine tuo, et dixi tibi: Vive, in sanguine tuo vive. » Quod licet de synagoga intelligatur, tamen et de Ecclesia hunc sensum habet : Cum adhuc in adolescentia jaceres in sanguine tuo, in martyrum scilicet sanguine, transivi per te, et dixi : *Vive in sanguine tuo,* quia per sanguinem illum, quasi per semen quoddam (inquit Leo) fecunda eris, et propagaberis : « Et emundavi, inquit, sanguinem tuum ex te, et vestivi te discoloribus, et calceavi te hyacintho, et dedi armillas in manibus tuis, et coronam decoris in capite tuo, et decora facta es nimis, et profecisti in regnum. » Hæc jam, persecutione cessante, dum christiana religio quasi in regium et sacerdotalem decorem per Constantinum evecta refloruit.

Verum Ecclesiæ calcaneo semper insidians antiquus ille serpens, huic invidit tranquillitati, et novam tempestatem, novos fluctus cœpit impingere, inundante scilicet hæreseon et errorum colluvie, eam conatus est submergere. Nam licet ab initio hæreses multæ irrepserant, Cerinti, Ebionis, Simonis, Nicolai, Menandri : parum tamen roboris obtinuerunt, illis eas redarguentibus, qui quod audierant, quod viderant, quod contrectaverant de verbo vitæ, annuntiabant.

Insurrexerunt ergo Arii, Nestorii, Donati, Pelagii, Manichæi, et plura similia monstra, qui latratu suo naviculæ insidiarentur, sub facie Scyllæ, virginis comptæ, et tergemini Gerionis, quos navigantibus infestos esse fabulosa finxit antiquitas.

Sed omnium procacissime Arius insultavit, qui et mamillam regum, qua lactabatur Ecclesia, præcidit, et virus suum totum pene per orbem diffudit. Primo quidem dolosa arte irrepens, deinde imperioso marte irrumpens. Fallor, si non hæc pestilentia etiam primas cathedras occuparit. Multum laboret necesse est, qui Liberium romanæ sedis antistitem arianæ factioni non subscripsisse, tueri voluerit. Certe de hac re agens Hieronymus : *Ingemuit,* inquit, *orbis, et se Arianum miratus est.*

Verumtamen, sicut primam tyrannorum procellam, martyrum patientia devicit, ita et hanc præclarissimorum virorum sapientia propulsavit : tunc enim exorti nobis sunt Athanasii, Basilii, Nazianzeni, Hilarii, Ambrosii, Augustini, qui sapientiæ suæ fulgore has tenebras dissiparent, et stygiis latebris remergerent, discissamque Christi tunicam resarcirent. Tunc etiam coactum Nicœnum illud Concilium, in quo Sylvester (sicut olim Abraham trecentis et octodecim vernaculis) adversam Arianorum aciem trecentis et octodecim Patribus congregatis profligavit. Unde et paulatim postea siluit ariana tempestas. Posterioribus sæculis hæreseos dominatu extincto, cum jam navicula liberiorem cursum capessere videretur, ipsius domesticorum corruptissimis moribus, quasi novis fluctibus cœpit prægravari : inundante feculenta vitiorum illuvie, in populis iniquitate, in religionibus libertate, in rectoribus ambitione, in toto clero ecclesiastica disciplina collabente : adeo ut, teste Bernardo, a planta pedis usque ad verticem tabida lues serperet et a judicibus, inquit, populi iniquitas egrediebatur. Tunc vero excitati nobis Brunones, Romualdi, Bernardi, Norberti, et postea Francisci et Dominici. Quorum quidem tempore, quantum flagitiorum invaluerit, testatur illa Dominici visio, qua Christum vidit solio considentem, cum terribili in vultu severitate, jamque tres lanceas vibrantem, quibus universum orbem configeret, nisi beatissima Virgo hanc a nobis deprecans plagam occurrisset, proponens duos orbis athletas, Franciscum et Dominicum, quorum zelo et sedulitate, avita morum probitas pristino nitori restitueretur. Hi ergo, ut et alii supradicti, in hoc incubuerunt, ut et monasticam, et ecclesiasticam, et generaliter christianam disciplinam, exemplo restaurarent, et verbo.

Sed ne singula sæcula percurrendo prolixior fiam, ad nostra venio tempora. Tempora, proh dolor! exulcerata, in quibus triplices hi fluctus, quasi agmine facto, in naviculam conspirarunt. Nostis etenim, auditores, quomodo præcedenti sæculo babylonicus persecutorum gladius catholicorum sanguine fuerit inebriatus, sacerdotum, monachorum, episcoporum, cervicibus incumbens. Nostis, quomodo in Dei et sanctorum imagines, templa, aras, direptione, demolitione, incendiis, furor ille efferbuerit.

Sensit Anglia, in qua decem millia templorum unus sustulit annus. Sensit Gallia, et Germania, et Belgici maxima pars orbis, et certe per illum unum sectarum omnium in varias jam dissectarum parentem Lutherum, tantæ tenebræ quoquoversum irruperunt, ut videatur illud Apocalypsis vaticinium adimpletum : « Vidi stellam cecidisse de cœlo in terram, et data est ei clavis putei abyssi et aperuit, et ascendit fumus putei et obscuratus est sol, et aër de fumo putei. » Nempe ille quasi stella fulgebat, quasi in cœlo, in præclara Augustini religione. Sed horribili casu cecidit, et dedit ei diabolus claves abyssi, quasi antagonistæ primatus Petri, cui commissæ erant claves cœli. Et aperuit, et erupit fumus errorum spurcissimorum solem et lunam, Christum, et Ecclesiam obscurantium. Nam fumus ille non solum in Saxonia ubi ortus fuerat, invaluit : sed citissime Daniam, Norvegiam, Sueviam, Pannoniam, Galliam, Angliam, et varios Belgii populos involvit. Gratias vero Deo Optimo Maximo, tutelaribus divis, tibique, Vir illustrissime, quod hanc tuam Namurcenam provinciam hæc feralis caligo non attingat. Hoc enim vigilantiæ tuæ lubenter etiam adscribimus, quæ quidem multis jam quibus præfuisti annis, et publice, et privatim eluxit. Testes illius reliquisti conventus synodales, varias et cleri, et populi reformationes, quibus in hoc totus incubuisti, ut si quid bellorum æstus fuliginis affricuisset, repurgares. Et nunc quoque videmus, et gaudemus quatuor diversas religionis familias in hanc tuam diœcesim per te introductas, ut et exemplo, et verbo, incursantibus vitiorum fluctibus occurrant. Itaque quia hanc naviculam adeo prospere te direxisse, exploratum est, jam juberis in superiorem conscendere, eamque Belgici orbis primariam : jamque tibi dicitur, quod olim piscatori primario : *Duc in altum.* Hanc tu naviculam conscendis, ut eam ab omnibus adversantibus undis, liberam tutamque conserves. Et quidem habes in hac re antecessores tuos, quorum gloriam Dei æmulatione æmuleris. Habes, inquam, Diogenios, Vedastos, Aubertos, Gaugericos, et multos similes, qui hanc cymbam in media vastitate, Petri naviculæ inviolabili nodo alligatam prospere gubernarunt. Et ecce ampliori quam ipsi adornatus es potestate qua Christi hostes expugnes. Habes enim duplicem gladium: in dextera quidem gladium Spiritus, quem si effugere inveniantur, habes in sinistra alterum, ducalem scilicet potestatem, alteri suppetias daturam: ut hac quasi romphæa bis acuta, omnis altitudo extollens se contra Deum, quantocius demetatur. Dicam ergo : *Ecce duo gladii hic, sufficit.* Ad te valida et confidenti voce clamat afflicta Belgica nostra, quæ dum te in prora confidentem, clavumque tenentem intuetur, gestit, et sibi congratulatur.

Confidit utique *Paupercula tempestate convulsa* tua et sedulitate et experta peritia, altissimos quantumlibet fluctus se supergressuram. Nos interim sub te archinavarcho adlaborabimus, ut excitemus eum qui dominatur potestati maris, ut æternitatis portum appellentes, valeamus concordi voce, gestientium in portu nautarum, celeusma decantare. Dixi.

LECTIO UNDECIMA.

CREDO REMISSIONEM PECCATORUM.

1° Nullum est peccatum quantumlibet enorme, ex qualibet malitia commissum, quod non remittatur.

Ratio est: Quia repugnat infinitati bonitatis divinæ vinci aliqua malitia hominis, sicut et hoc derogaret efficaciæ

sanguinis Christi, qui propitiatio est non tantum pro peccatis aliquibus, sed pro totius mundi, inquit Joannes. Unde hanc bonitatem considerans Manasses, clamabat ad Deum, omnes peccatores ad idem exemplo suo provocans: « Tu, Domine, secundum multitudinem bonitatis tuæ, promisisti remissionem iis, qui peccarunt tibi, non posuisti pœnitentiam pro justis, qui non peccarunt, sed propter me peccatorem. Peccavi super numerum arenæ maris. Et nunc incurvatus multo vinculo ferreo, non possum attollere caput, et non est mihi respiratio, tamen flecto genu cordis mei, precans ate bonitatem : Remitte mihi, Domine, remitte mihi, quia tu es Deus, Deus, inquam, pœnitentium, et in me ostendes omnem bonitatem tuam, quia indignum salvabis me. » Peccata autem Manassis videre potes c. 21, 4 Regum.

Omni ergo tempore recurrentibus ad Deum, remissio peccatorum oblata est: sed et maxime nunc facilis est in Ecclesia remissio, quantumlibet homo enormiter peccarit, quia juxta Zachariæ prophetiam, *in domo David* (hoc est, in Ecclesia Christi) *est fons patens in ablutionem peccatoris et menstruatæ.*

Fons hic est Christus, fons salutis, perennis fons, ex quo perpetuo salus fluit, fons qui nullis hominum peccatis arescit : qui accedere volet, *inveniet vitam, et hauriet salutem a Domino.* Et quantumlibet sordius sit, abluetur. Neque fons hic salutis clausus est, aut absconditus quem pauci possent invenire : sed est patens et omnibus obvius, nemo prohibetur haurire. Quinimo multos rivulos habet de se scaturientes, quasi secundarios fontes, ipsa scilicet sacramenta, de quibus Isaias : *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.* Fons quoque patens Christus, quia quinque aperturas habet. Patens est domui *David,* hoc est, filiis Ecclesiæ, *et habitantibus Hierusalem,* hoc est, iis qui ad visionem et amorem pacis adspirant.

Nec mysterio vacat, quod patens dicitur, *in ablutionem peccatoris et menstruatæ;* quia scilicet abluere potest animas quamtumlibet sanguine cruentas, quantumlibet fœdas, licet *vestimentum habeant mixtum sanguine, quod in combustionem esset, et cibus ignis.*

Non enim est macula quam non eluat, licet inveterata et multiplicata sit. Unde si quis peccata in se haberet omnium hominum, omnium damnatorum, a peccato fratricide Caïn usque ad ultimum peccatum Antichristi, omnia homicidia, adulteria, sodomias, blasphemias, hæreses, etc.; immo omnia peccata omnium dæmonum, si ad hunc fontem accedat, et hauriat per cordis humilitatem, et animæ contritionem, lavatur et mundatur.

Quapropter D. Gregorius ad hunc fontem invitans, dicit : « Curramus igitur, patet fons, curramus, et lavemur in hoc fonte pietatis. »

Ibi lota est Magdalena, famosa peccatrix, ibi tersit maculas criminis. In hoc fonte misericordiæ omnibus aperto, lavavit Petrus quod negarat, quia flevit amare. In hoc fonte misericordiæ in fine lotus est latro, et a culpa ablutus est, confessione veritatis. Cur ergo torpentes et frigidi manemus, qui in hoc fonte pietatis tam multos se lavisse cognovimus? Quærere fontem hunc debuimus, etiamsi clausus esset: ecce patet, et negligimus?

Quæres : Quomodo ergo aliqua peccata dicuntur non remitti, neque in hoc sæculo, neque in futuro? Sic dicitur de peccatis in Spiritum sanctum.

Respondeo : Non dici illa esse irremissibilia. Sed dicuntur non remitti, ut significetur, quod ordinarie magis contigit : et ut significetur difficultas remissionis, non ex parte ipsius Dei, sed ex parte peccantis, qui se malitia obfirmata, ipsi gratiæ per quam fit remissio, velut opponit. Unde et dicuntur tales peccare in Spiritum Sanctum, quia gratiæ Spiritus Sancti velut obsistunt. Et ideo moraliter loquendo, vix remittuntur, quia talibus difficile est veram pœnitentiam concipere, ob cordis obdurationem, et mentis obcæcationem. Est et peccatum aliquod quod non remittitur, nimirum *finalis impœnitentia,* non propter malitiam peccati, quasi superet misericordiam Dei, sed propter qualitatem adjunctam, videlicet perseverantiam in peccato usque ad mortem, cum qua non consistit remissio.

Simpliciter ergo loquendo, omne peccatum remissibile est : quia obstinatio, obcæcatio, obduratio, simpliciter et absolute tolli potest, si homo gratiæ divinæ cooperetur. Nec gratiam sufficientem denegat Deus ad illam tollendam, cum præcipiat illam tolli : ipse autem nunquam instat præcepto, quin præcurrat auxilio, inquit D. Leo.

Ex parte ergo liberi arbitrii contra Deum pugnantis est defectus. Exemplum ponit D. Augustinus in Pharaone et in Nabuchodonosor : « Post innumeras, inquit, impietates flagellatus pœnituit rex ille pœnitentia fructuosa, et regnum rursus accepit. Pharao ipsis flagellis durior effectus est, et periit. Hinc mihi rationem reddat, qui divinum consilium nimis alte sapienti corde dijudicat : cur medicamentum unius medici manu confectum, alteri ad interitum, alteri ad salutem valuerit ? Quantum ad naturam ambo homines erant, quantum ad dignitatem ambo reges, quantum ad causam ambo Dei populum captivum possidebant, quantum ad pœnam ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo fines eorum fecit esse diversos? Nisi quod unus manum Dei super se sentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit : alter vero libero contra Dei misericordissimam manum pugnavit arbitrio. » Hæc Augustinus.

2° *Quantumlibet quis reinciderit in idem peccatum, tamen ei semper parata est remissio.*

Unde nullus numerus peccatorum est, nulla obstinatio in eodem peccato, quæ remissionem excludat, quia nullo numero potest vinci bonitas Dei, aut efficacia sanguinis Christi. Homo pronus est ad iterationem sui mali. Sicut arundo a vento facile in aliam partem flectitur : ita homo suggestione maligni, vel carnis illecebris, facile a proposito resilit, et in idem reincidit. Non debuit ergo a Deo relinqui sine remedio infirmitatis suæ; ut licet quotidie peccet, quotidie possit resurgere et veniam reperire.

Hinc interroganti Petro : « Domine, quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei? An septies? » respondit : « Non dico tibi septies, sed septuagies septies. » Id est, toties quoties potest peccare. Ponitur enim finitus numerus pro infinito. Si ergo homo jubetur toties quoties offenditur remittere pœnitenti, an putas major est propitiatio hominis propitiationi Dei? Non ergo hominem retardet a conversione, aut multitudo, aut inveterata peccandi consuetudo, quia licet in eo sint, ut in Magdalena, septem dæmonia, hoc est, juxta Gregorium, universa vitia, licet septuagies septies Deum offenderit, tamen si ingemuerit : « Iniquitatum ejus non recordabor, » inquit Dominus : « Derelinquat ergo impius viam suam, et revertatur ad Dominum, et miserebitur ejus, et ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum. » In hoc multo nihil deest, in quo est omnipotens misericordia et misericors omnipotentia : tanta autem est benignitas omnipotentiæ, et omnipotentia benignitatis in Deo, ut nihil sit quod nolit, aut non possit relaxare converso. Si peritus est medicus noster, omnes potest infirmitates sanare; si misericors est Deus noster, omnia potest peccata dimittere. Non est perfecta bonitas, a qua non vincitur omnis malitia, nec perfecta medicina, cui morbus aliquis incurabilis reperitur. Sapientiam autem non vincit malitia. Ita Fulgentius.

Immo vero ultra remissionem, sæpius abundantissimam gratiam post conversionem donat Deus. Unde dicit Chrysologus : « Quid non potest pœnitentia? Quis in sæculo peccavit enormius Paulo? Quis in religione enormius Petro? Illi tamen per pœnitentiam meruerunt assequi non solum ministerium, sed etiam magisterium sanctitatis. »

Sic Thaïs nobile scortum, cum a Paphnutio abbate a meretricio quæstu ad pœnitentiam deducta foret, ut supra retulimus : cumque omnia quæ sibi sic comparaverat, publice combussisset, feminarum monasterium ingressa, cellæ se inclusit lugens peccatum suum, pane tantum et aqua vitam sustentans, ipsumque Dei nomen proferre non ausa, orabat dicens : *Qui plasmasti me, miserere mei.* In tali labore triennio exacto, Paulus Antonii discipulus, in quiete vidit supra cœlum positum cubile auro gemmisque refulgens, arte ineffabili ac decore constructum. Et cum rogasset, an illud Antonio esset paratum, responsum accepit : *Non Antonio, sed Thaïdi meretrici.* Educta ergo de cellæ carcere, quinto decimo die migravit ad Dominum, et cœlestem thalamum feliciter possedit, quæ terrenum et impudicum aliquando possedisse dolenter tulit. Vide etiam de Pelagia pœnitente, apud Ribad., Surium, et alios.

Sed dices, Deus post impletam aliquam mensuram peccatorum, dicitur in Scriptura non remittere. Sic Amos 1 et 2. Sic Genesis 15, dicitur : *Nondum impletæ sunt iniquitates Amorrhæorum.* Et Matthæi 23 : *Implete mensuram patrum vestrorum.* Respondeo, hoc non esse intelligendum, quasi impleta illa mensura, si ipsi convertuntur, peccata non dimit-

tantur; sed solum significat Scriptura, Deum nonnisi ad certam mensuram peccata impune tolerare, ita ut tunc certo peccatorem temporali pœna puniat. Aliquando etiam morte temporali, ex qua sequatur æterna, nisi finaliter convertatur.

Sic sæpe in Scriptura Deus significat, se post completam malitiam sic decrevisse populos punire, ut quælibet sanctorum intercessio non sit profutura. « Si fuerint in medio populi Noë, Daniel et Job, non liberabunt filios et filias. » Item : « Tu autem noli pro populo isto orare. « Item : « Super tribus sceleribus Damasci, et super quarto non convertam eum, » id est, non parcam, sed puniam eos.

Sæpe ergo aliqui, multis annis in peccatis hærent, non obstante inspiratione Dei eos evocante, et cum mererentur in æternam damnationem protrudi, expectat eos Deus ad pœnitentiam. Sed ipsi ejus benignitatem velut contemnentes, adjiciunt peccata peccatis, implent mensuram, qua impleta rapit eos ex hac vita, per infaustum aliquem casum, ut plurimum, sine præparatione, sine contritione, sine confessione.

Attende in Judæis, quomodo impleta mensura peccatorum, Deus eos contrivit irreparabiliter. Attende in illis quos diluvium in peccatis absorbuit.

Sic et Sodomitas diu expectavit, donec impleta est mensura.

Subjiciam hic funestum exemplum, quod oculis nostris conspicere potuimus. Juvenis quidam oppidi nostri in Hispanias profectus ibi uxorem duxit. Aliquot post annos, nescio quam ob causam matrimonii sui pertæsus, uxorem deserit. Redit in patriam, ibi carnis vitiis se addicit. Puellas plures, quæ honestæ habebantur, ad castitatis naufragium pertrahit, et in peccati occasiones præcipitat. Multis jam annis una, quam deflorarat, utebatur ut concubina. Volebam ego tanquam pastor ejus cupiditati obsistere, nec valebam, quia et militiæ et malitiæ sese adscripserat. Frequentissime interim ad suam redibat pellicem. Dolebam vero utriusque animæ perditionem, publicumque scandalum. Accessi ejus capitaneum D. Inigo de Brizuëla, rogavi ut huic scandalo provideret : quod statim promisit. Nam vocato illo, qui vices suas gerebat in urbe Philippopolitana (ubi partim, et partim Mariæburgi præsidiarii erant milites ejus), vices gerenti huic præcipit, ut militem hunc revocet Mariæburgo (loco nimis vicino suæ concubinæ) Philippopolim : et advigilet ne excurrat quoquam sine specialissima licentia, interdicatque ei ingressum urbis Conviniensis. Revocatur igitur, et præscinduntur ei occasiones peccati. Nihilominus, aliquoties adhuc subreptive nocturno tempore ad suam accedit. Verum non multæ hebdomadæ postea excurrerant, dum chartarum lusui vacans cum Hispano quodam, oborta contentione, pugione confoditur : et ita subito vita ei eripitur, ut nullius auxilio juvari potuerit, nec sacramenti alicujus subsidio. In qua vero fuerit dispositione tunc, novit Deus. Ego non potui aliud cogitare, quam mensura jam impleta, Deum finem ejus peccatis voluisse imponere, acerbo hoc casu. Ita ut ejus exemplo alios monere liceat, et dicere cum Sapiente : « Lætare, juvenis, in adolescentia tua, et ambula in viis cordis tui, sed scito quod pro his omnibus adducet te Deus in judicium. » Intelligite ergo hæc qui obliviscimini Deum, nequando rapiat, et non sit qui eripiat.

3° *Unum peccatum non potest remitti sine alio.*

Ratio est : Quia remissio peccatorum est quædam amicitiæ cum Deo redintegratio, est ablutio et sanctificatio cum adoptione in societatem unigeniti Filii Dei, qua homo instituitur filius et hæres regni, quæ omnia non possunt consistere, vel cum uno peccato. Quia quamdiu manet vel unum solum mortale peccatum, manet inobedientia et aversio, et manet macula et servitus peccati, morsque et inextricabilis obligatio ad damnationem. Unde Jacobus dicit : « Qui totam legem servavit, offendit autem in uno, factus est omnium reus. Qui enim dixit : Non mœchaberis, dixit : Non occides : quod si occideris, factus es transgressor legis. » Sic ergo manente uno peccato, non potest esse amicitiæ redintegratio : et remissionem petere de uno et non de altero, est velle ponere conventionem inter gratiam et peccatum, inter vitam et mortem, inter cœlum et infernum. Item est velle servire Deo et Mammonæ, velle flectere genu coram arca et Dagon, velle cor dividere, sicut meretrices Salomonis infantem.

Pro particulariori intellectu hujus rei adverte, quod hæc remissio peccati, non est mera non imputatio Dei, ut volunt

hæretici, aut condonatio exterior tantum, sed fit per dona interiora, quæ homini infunduntur. Patet tum ex concilio Tridentino, quod hoc expresse definit, tum ex Scripturis, quæ dicunt nobis infundi charitatem per Spiritum Sanctum. Item imprimi nobis imaginem hominis cœlestis in justificatione, et dari nobis per spiritum et gratiam, qua adoptamur hæredes vitæ æternæ. Denique Deum dare nobis *pretiosa dona, per quæ divinæ consortes reddimur naturæ.* Quæ omnia significant hominem habere justitiam inhærentem in se. Sicut ergo sol non dispellit tenebras, nisi infundendo lucem; sic Sol justitiæ, et Pater luminum, non remittit peccata, nec tenebras peccati pellit, nisi infundendo internam justitiam, et gratiam, quæ est participatio lucis æternæ, per quam illuminat lucernam mentis nostræ, et illuminat tenebras nostras. Item, sicut macula tollitur, addendo nitorem, et nigredo addendo candorem : ita peccatum tollitur, veram superaddendo justitiam, quæ puram et candidam efficit conscientiam. Et sicut in corporalibus non intelligitur vita sine forma vivificante : ita nec in anima sine dono gratiæ, animam informante, et operatione Dei intus in animam agente.

Recte itaque inter homines intelligitur condonatio offensæ exterius fieri : sed cum Dei condonatio sit efficax, producit effectum sanctificationis in homine. Quæ quidem sanctificatio, nullam potest maculam peccati in anima relinquere : et ideo fit per illam integra peccatorum remissio, nec possumus nisi impie dimidiam a Deo peccatorum veniam sperare, aut petere.

LECTIO DUODECIMA.

DE INCERTITUDINE REMISSI PECCATI.

1° *Nemo potest scire certitudine infallibili, se in gratia esse, sibique peccata remissa, nisi ex speciali revelatione.*

Probatur primo ex Ecclesiaste, qui dicit : « Sunt justi et sapientes, et opera eorum in manu Dei, et tamen nescit homo an amore vel odio sit dignus, sed omnia in futurum servantur incerta. » His verbis docet, in hac vita, unicuique incertam esse justitiam suam, qua Dei amore sit dignus. Unde et multi multa bona operantur, et illa sapienter reponunt in manu Dei, et tamen nesciunt certo, an ex vero Dei amore procedant. Ratio est quia multi similia operantur, non ex radice charitatis, sed ex impetu et fervore quodam naturalis amoris, qui facile discerni non potest ab affectione supernaturalis amoris, ob similitudinem operationis.

Sic cholericos fervore multo quem illis cholera suppeditat, videmus quasi zelo commoveri; melancholia graves, a multis quibus utuntur cæteri, mirabiliter abstinere; sanguineos multam compassionem habere; flegmaticos multam longanimitatem et patientiam magnis in rebus exhibere. Et tamen hæc omnia ex quodam fervore spiritus naturalis proveniunt, non autem semper ex amore Dei. Multa ergo et a natura possunt procedere, imo et ab illusione. Multi sentiunt magnas cordis teneritudines, suavitates, devotiones, et hoc sæpe a spiritu humano, non a spiritu charitatis; imo dæmon aliquando similia immittit, ut sibi non displiceant, licet ipsi sint in peccatis.

Secundo, idem significatur Job 9 : « Si venerit ad me, non videbo eum; si abierit, non intelligam; si justificare me voluero, os meum condemnabit me; si innocentem ostendere, pravum me comprobabit; etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. » Quibus verbis fatetur Job se nescire, an Deus per gratiam et gratiæ dona ad eum venerit; et nescire divinæ subtractionem, si forte propter occultum peccatum ab illo fiat, ignorareque statum justitiæ suæ. Nam et alibi dicit : « Si velut mundissimæ fulserint manus meæ, tamen sordibus intinges me, » id est, sordidum me declarabis, si me mundum existimavero.

Tertio, idem significat Apostolus : « Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum : » item Psaltes : « De-

licta quis intelligit?» Hinc serio monet nos Petrus, in timore incolatus nostri tempore conversari.

Ratio est, quia licet simus certi de Dei misericordia, et promissis, et de efficacia meriti Christi applicati per sacramenta : semper tamen possumus timere de nostra indispositione, an vera pœnitentia peccata expiaverimus.

Secundo, nescimus et non videmus fundum cordis nostri, an vitium secretum lateat, quo Deo displiceamus, an opera nostra intentione perversa non vitientur.

Tertio, quia alia hominum, alia Dei judicia, et propter occultam hominis superbiam, aut negligentiam, sensim Deus gratiam subtrahit, et hominem in peccatum ruere permittit, quod ipsemet homo non cognoscit : quia multa homine non advertente opera intercurrunt, quibus vel per cupiditatem occultam, vel per infirmitatem, vel per imprudentiam, animam inquinat, nesciens sæpe homo discernere de consensu suo, ut sciat, an peccatum sit, an veniale sit, an mortale. Propter hæc etiam dixit Augustinus : « Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. »

Ratio vero cur Deus nolit nos habere omnimodam certitudinem de justificatione nostra est, ut semper solliciti securitate non torpescamus.

Hinc B. Gregorius scribit ad Gregoriam cubiculariam Augustæ :

Quod in epistolis tuis subjungis, te importunam mihi fore donec scribam mihi revelatum, quod peccata tua remissa sint, rem difficilem et etiam inutilem postulasti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum, cui revelatio debeat fieri : inutilem vero, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi quando jam in vitæ tuæ die ultimo ea plangere non valebis : quæ dies quoadusque veniat, suspecta semper et trepida metuere culpas debes, et eas fletibus lavare. Certe Paulus jam ad tertium cœlum ascenderat, et in paradisum ductus fuerat, et tamen adhuc trepidans dicebat : *Castigo corpus meum, etc.* Adhuc timet, qui ad cœlum ducitur, et timere non vult, qui adhuc in terra conversatur? Perpende ergo, dulcissima filia, quia mater negligentiæ solet esse securitas : habere ergo non debes in hac vita securitatem, per quam negligens reddaris, quia scriptum est : *Beatus homo qui semper est pavidus.* In pauco ergo hujus vitæ tempore, mentem vestram necesse est ut timor teneat, quatenus per securitatis gaudium sine fine postmodum exultet. Ita sanctus Gregorius.

2° *Potest tamen homo habere conjecturalem et probabilem quamdam certitudinem de sua gratia.*

Quia probabiliter confidere potest, se fecisse ea, quæ Deus requirit ad justificationem; et talem certitudinem requirit Apostolus, in eo qui communicat. *Probet*, inquit, *seipsum homo.* Et hæc certitudo sufficit ad tollendam conscientiæ anxietatem, et stabiliendam in homine cordis pacem. Addo quod multi justi adeo possunt proficere, ut moralem quamdam certitudinem habeant, etiam sine revelatione speciali.

Talem videtur habuisse Ezechias : « Memento, Domine, quomodo ambulaverim coram te in æquitate et in corde perfecto, et quod placitum est coram te fecerim. » Sic D. Bernardus, dicit in Ecclesia esse spirituales viros, qui non tantum fideliter, sed et fiducialiter agant cum Deo, quasi cum amico loquentes : ita ut possint dicere : *Dilectus meus mihi et ego illi*, testimonium illis perhibente conscientia.

Sufficiant ergo homini ad pacem interiorem stabiliendam, et anxietatem turbidam evellendam, probabilia testimonia.

In primis dum putat se moraliter fecisse quod in se est, ad remissionem peccati poscendam.

Secundo, si post conversionem suam, sentiat se interius onere gravi, quo premebatur et urgebatur, jam alleviatum.

Tertio, si odium peccati, et zelum ad illud in se et in aliis extirpandum, agnoscat in anima sua, et timorem magnum offensæ Dei.

Quarto, si promptitudinem voluntatis agnoscat ad bene operandum, et quæ Dei sunt exequendum, et velut quamdam gubernationem et directionem paternam Dei, qua a peccatis gravioribus se custodiat. Per hæc enim omnia, spiritus Dei testimonium quoddam probabile reddit spiritui nostro, quod simus filii Dei : ita ut clamor ille de quo Apostolus : *In quo clamamus : Abba, Pater*, colligatur probabiliter provenire ex filiali affectu, et ejus auctorem esse spiritum inhabitantem.

Aliquibus tamen specialiter hæc remissio revelata est. Sic per verbum ip-

sius Christi revelata fuit Magdalenæ, dum ei dixit : *Remittuntur tibi peccata tua.*

Revelata etiam fuit D. Eligio sua justitia per vocem cœlestem. De illo legimus quod diuturno tempore pressus fuerit quadam spiritus anxietate. Opinionem sibi impresserat, se esse de numero reproborum : Satan enim ei persuadebat quidquid ageret, nihil ei profuturum, sed finaliter tandem casurum, nec peccati veniam obtenturum. Permittebat id Deus ad patientiam ejus probandam. Duravit diu hæc anxietas, donec vice quadam dormienti super lectum, cujus lintea cilicina erant, ad eum vox facta est cœlestis, eum assecurans de peccatorum remissione et statu gratiæ. Et ipse statim e strato exiliens ad hanc vocem, miram in anima suavitatem sensit et libertatem, depulsa omni anxietate ; viditque ex reliquiis sacris, quas supra lectum ad tabulatum appenderat, mire suavem liquorem defluere, in signum unctionis interioris, quam a Deo recipiebat.

Exemplum aliud in Thebaïde. David in Thebaïde princeps latronum, innumera perpetrarat homicidia. Die quodam compunctus venit ad monasterium, et urget abbatem ut recipiatur de numero religiosorum. Egressus ad illum abbas, videns quia tam senex foret, dixi ei : « Non potes hic manere, quia multos labores tolerant fratres, et multam abstinentiam, cui tu assuetus non es, nec aptus. » Ille vero urgebat, offerens se paratum ad omnia. Abbas vero nolens eum recipere, dicebat : « Non poteris ferre. » Tum ipse aperiens quis esset, dixit : » Scias me Davidem esse famosum illum latronum principem, et idcirco veni huc ut defleam peccata mea. Si autem me non suscipis, sub jurejurando protestor, ad priorem statum redeo, et assumptis sociis vos omnes interficiam totumque evertam monasterium. Suscepit ergo abbas, eique religiosum tradidit habitum. Cœpit ita in spirituali militia veteranus tyro pugnare, et abstinentia, obedientia, humilitate, cunctos antecellere. Erant autem septuaginta monachi, et omnibus existebat forma virtutis, et sanctitatis exemplum. Die quadam sedebat in cella, et facta est vox angeli ad eum : « David, David, remisit tibi Deus peccata tua, et eris ex nunc signa faciens : » Respondit ille : « Credere non possum : quod tanta peccata plura quam arena maris, tam brevi tempore remiserit Deus. » Cui angelus : « Si sacerdoti Zachariæ non credenti cum filium promisi, linguam vinxi, sic faciam et tibi, eris ergo amodo non foquens. » Ille vero humi prostratus dixit : « Cum essem in sæculo nefaria scelera faciens, et humanum sanguinem fundens, loquebar, modo cum servire volo Deo, et laudes illi offerre, tu linguam meam ligas. » Respondit angelus : » Cum psallendum tibi erit, loqueris, alias vero penitus tacebis. » Plurima ergo per illum Deus miracula ostendit, recitabat psalmos, nec aliud verbum ullum prolerre poterat.

3° *Licet homo sciret se justificatum certo, non tamen sequeretur ipsum scire in justitia se perseveraturum usque in finem.* Ideo unumquemque monet Apostolus : *Qui stat, videat ne cadat.* Quam multos vidimus, inquit Augustinus, ascendisse usque ad cœlos, et velut inter sidera collocasse nidum suum, postmodum cecidisse usque ad abyssos ! Vidimus stellas de cœlo cecidisse ab impetu ferientis caudæ draconis. Vult significare, etiam perfectissimos viros, et qui fulgebant per cœlestem conversationem, tentatione dæmonis subversos, ut *non glorietur accinctus, æque ac discinctus;* id est, ut non glorietur homo, dum adhuc in pugna est, et nondum quasi triumphans sibi præsumat, qui adhuc in periculo est.

Non enim certitudo esse potest, nullus locus tutus, nullus status, nulla persona secura : quia cecidit angelus e cœlo, Adam e paradiso, Judas ex apostolico collegio ; Saülus cadit electus a Deo. David peccat inter prophetas, Salomon inter sapientes, Petrus inter apostolos, Nicolaus inter primos diaconos. Omnia sunt instabilitati subdita, nulla certitudo. Judas damnatur ; latro salvatur, Magdalena justificatur ; pharisæus reprobatur, publicanus exauditur.

Ad hanc rem confirmandam utitur D. Gregorius verbo Christi, Joannis 3 : *Spiritus ubi vult spirat, et nescio unde veniat, aut quo vadat.* Spiritus, inquit, venit et vadit, quia reprobos deserit, electos assumit ; et quia judicium Dei inscrutabile est : unde veniat, et quo vadat, homo nescit, quia sciri non potest, an quis in gratia quam recipit, perseverare debeat. Ab illo igitur qui defecit, venire Spiritus dicitur, ire ad illum qui perseveraturus est, quia alios in tempore as-

sumit, alios assumit nec tamen deserit.

Sic idem Gregorius interpretatur illud Job : *Sternet sibi aurum quasi lutum*, quod de Behemoth dicitur, id est, de diabolo, ad ostendendam ejus potentiam et astutiam. Per aurum sanctitas vitæ, per lutum immunditia peccati designatur. Aurum quasi lutum sternere, est vitæ munditiam in quibusdam per illicita desideria conculcare : ut hi etiam sordidis ejus vestigiis serviant, qui contra illum prius virtutum splendore rutilabant. Ita Gregorius.

Salus ergo pendet a finali perseverantia, et hæc ipsa a momento ultimo, de quo securi esse non possumus.

Sicut transiens arctissimum pontem, licet magnam partem transierit, securus tamen non est, quia in ultimo si titubaverit æque periculosus casus est : sic et nos licet magnam partem vitæ recte transegerimus, securi esse non possumus, quia etiam in ultimo deficere valemus.

Sic timebat ipse Apostolus, dum dicit: « Castigo corpus meum, ne forte cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar. » Quid faciet agnus, ubi dux gregis timet et tremit? O quot cœlestes viri, gratiam, et religionem, et fidem deseruerunt, qui in illa præclare fulserant, *qui nutriebantur in croceis*, id est, pane spirituali et cœlestibus deliciis, *amplexati sunt stercora*, luto peccati et carnis se immergentes!

Sicut ergo pertinet ad Dei misericordiam aliquos dormientes, et velut cæcatos in peccatis, radio suæ lucis illuminare, vi vocis excitare, potenti manu misericordiæ suæ erigere et stabilire, ut patet in Magdalena, Paulo, et similibus : ita et spectat ad ejus justitiam eos qui velut stellæ gratiæ luce radiabant in sublimi perfectionis locati, permittere ut cadant, vel ob præsumptionem, vel ob nobis incognitam causam, quæ ad ejus inscrutabilia judicia spectat. Patet in Juda et Saüle, et pluribus aliis. *Tene ergo coronam tuam, ne ullus accipiat eam.* Noluit Deus revelare nostram in bono perseverantiam, ut semper solliciti simus de bonis operibus, et semper sub illo humiliemur, sicut propter eamdem causam noluit a Paulo stimulum carnis auferre.

LECTIO DECIMA TERTIA.

CREDO CARNIS RESURRECTIONEM.

1° *Universalis resurrectio manifesta est ex Antiquo et Novo Testamento.*

Christus illam probat in Evangelio contra sadducæos, ex illo quod Deus dicatur, *Deus Abraham, Isaac et Jacob*, ubi subsumit : *Non est Deus mortuorum, sed viventium*; ergo est resurrectio mortuorum. Ubi adverte sadducæos non admisisse resurrectionem mortuorum, ex erroneo principio quo asserebant : *Non est spiritus, aut angelus, aut vita alia post istam vitam.*

Christus ergo hoc principium falsum esse convincit ex illa Scriptura, qua Deus nominat se Deum Abraham, Isaac, et Jacob. Non est autem Deus mortuorum, sed viventium : ergo illi vivunt; at non secundum corpus, ergo secundum animam sive spiritum. Et sic alia vita est post hanc vitam. Falsum ergo est vestrum principium, o sadducæi, et male infertis ex illo, non esse resurrectionem mortuorum.

Quod autem Christus utatur illa Scriptura, cum sint aliæ clariores, ratio est, inquit Hieronymus, quia sadducæi recipiebant quinque libros Moysis, alios non, et sic ex libro Moysis eos convincit. Ipsi ergo negantes aliam vitam, consequenter negare debebant hanc resurrectionem. Et certe his non absimiles sunt multi christiani, qui toti rebus hujus mundi immersi, ita se gerunt, quasi non foret alia vita, et quasi verum foret illud : *Comedamus et bibamus, cras enim moriemur.* Immo eodem modo loquuntur aliqui, quo sadducæi : dicunt enim neminem redivisse qui nova referat de altera vita, quod falsissimum est.

In primis redivit Lazarus, qui a Domino suscitatus, multa secreta revelavit de inferis antea abscondita, ut dicit Augustinus. Et cum ei revelata fuissent alterius vitæ mala, inferorumque pœnæ, nihil existimavit omnia hujus mundi tormenta; sed libenter ea toleravit ad

evitanda illa futuræ vitæ. Haud dubium quin mira retulerit de pœnis animarum. Unde et propter eum ejusque relata, multi crediderunt in Christum. Certe vita ejus admodum mirabilis fuit, postquam a Christo suscitatus fuit. De illo enim legitur, quod ex eo tempore nunquam ridere visus sit. Quodque solum semel in die comederet; aqua et hordeaceo pane vescens, quem sumebat circa vesperam; exceptis tribus anni solemnitatibus, in quibus aliquid vini sumebat. Utebatur autem continuo cilicio, et terra tanquam lecto, ac lapide pro pulvinari. Maxima vero temporis parte plorabat miseriam animarum, ad pœnas illas quas viderat descendentium. Post Christi mortem, dispersis apostolis, impositus fuit navi cum Martha et Magdalena sine remis et velis, quæ Dei directione Massiliam appulit, ubi multis annis episcopus fuit, martyrio postea affectus. Fuit autem crudelissimum martyrium : primo, quia laceratus fuit toto corpore pectinibus ferreis, deinde veste quadam ferrea, instar loricæ compositæ, tota ignea, vestitus fuit. Cumque hæc patienter ferret, craticulæ superpositus fuit; sed subito ab angelis auxilium et refrigerium ibi habuit; postea expositus fuit, ut sagittis configeretur, sed nihil eum lædere potuerunt in aëra elevatæ. Tandem denique caput ei amputatum est. Ita Melchior Flavinus.

Vides ergo quomodo nihil æstimavit pœnas hujus vitæ postquam viderat pœnas alterius vitæ. Itaque redivit Lazarus nuntians nobis quid in altera vita fiat. Rediverunt et alii, qui per Eliam et Elisæum suscitati fuerunt : omnesque illi, qui per Christum et apostolos suscitati sunt.

Redivit et ille Petrus de quo in Vita S. Stanislaï, qui testimonium perhibuit de agro a se vendito coram rege : cumque illi longiorem vitam impetrare vellet Stanislaus, dixit ille se in purgatorio ad paucum adhuc tempus agere malle, quam vitam tot periculis et angustiis plenam agere, et ita eligere se securitatem præ periculo, quod in hac vita est.

Redivit et Doctor ille famosus Parisiensis, inclamans : « Justo Dei judicio judicatus, accusatus, condemnatus sum;» ita ut causa fuerit D. Brunoni, et sociis ejus, in solitudinem pergendi, mundumque calcandi.

Sed etsi nullus redivisset, recte tamen dicitur diviti illi : *Habent Moysen et prophetas, audiant illos.* Habemus et nos Moysen et prophetas quibus tenemur credere de inferno, de altera vita, de resurrectione. Habemus et Christum doctorem, quem jubet Pater nos audire. Habemus et ejus apostolos, qui plurimis in locis asserunt hanc resurrectionem. Manifesta est Scriptura : Joannis 5; 1 ad Corint. 15; Matthæi 22, et aliæ plurimæ, quas brevitatis gratia pertranseo.

2° *Resurrectio hæc, quam ratio naturalis difficulter apprehendit, Deo facillima est.*

Philosophis quidem ignota fuit resurrectio : Paulum enim irridebant in Areopago multi, cum audissent resurrectionem mortuorum. Difficile illis erat intelligere, quomodo idem corpus post tot transmutationes resurgat, et eidem animæ uniatur. Sed si divinam omnipotentiam consideremus, nihil est difficile illi qui ex nihilo corpus et animam potest creare. Unde Augustinus sic ait : Non poterit Deo non obedire terrena materies, de qua mortalium creatur caro; sed in quemlibet cinerem, pulveremve solvatur, in quoslibet halitus auras ve diffugiat, in quamcumque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcumque animalium etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redditur, quæ illam primitus animavit. Ita ille.

Unde hæc facilitas describitur Ezechielis 37, ubi constituitur propheta in campo pleno ossibus mortuorum, et vox, inquit, ad me : « Fili hominis, putasne vivent ossa ista? Et dixi : Domine Deus, tu nosti. » Et jussus est propheta clamare : « Ossa arida, audite verbum Domini : Ecce ego intromittam spiritum in vos, et vivetis, etc. » Et statim ad ejus vocem factus est sonitus, et accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad junctura suam, et nervi, caro ac pellis desuper extensa; et illo iterum clamante : *A quatuor ventis veni, spiritus,* statim steterunt super pedes suos *exercitus grandis valde.* Quæ quidem Scriptura facilitatem resurrectionis indicat, et supponit.

Hinc etiam Daniel de hac resurrectione loquens, dicit : « De iis qui dormiunt in pulvere, alii evigilabunt in vitam æternam, alii in opprobrium. » In qua scriptura significatur, tam Deo esse facilem resurrectionem, quam sit dormientis alicujus suscitatio.

Hinc Nicephorus, Metaphrastes, et alii

putant miraculum illud de septem fratribus, qui a tempore Decii imperatoris, usque ad tempus Theodosii junioris, annis plus 177, in quadam caverna latuerunt, sine corruptione, aut corporum, aut vestium, quasi somno aliquo obdormientes, a Deo permissum fuisse, ad certificandam veritatem hujus articuli resurrectionis generalis corporum.

Hinc etiam sanctus Germanus Altissiodorensis episcopus, cum per Italiam transiret, vocatus ab imperatrice pro gravibus negotiis, adiit sepulcrum sancti Cassiani martyris, qui aliquando episcopus fuerat in Germania, et quasi viventem sic allocutus est: « Quomodo est tibi, o frater? Quomodo tecum agitur?» Responditque martyr: « Quantum ad animam, æterna felicitate fruor: quantum vero ad corpus, quiescit hic usque ad generalem resurrectionem. » Tunc Germanus: « Quiesce ergo, frater, ad id tempus, et roga Dominum, ut resurgentes ad sonum tubæ tecum possimus æterna beatitudine frui. »

Ad hanc rem etiam facit, quod typus resurrectionis, et imago quædam in rebus etiam naturalibus reperiatur, verbi gratia in semine moriente, et postea repullulante ac quasi resurgente. Unde Augustinus: Tota hujus mundi administratio testimonium est resurrectionis futuræ. Videmus hyemis tempore arbores spoliari pomis et foliis; sed et verno tempore speciem resurrectionis exprimere, quæ quidem incipiunt primo surgere in gemmis, ornari floribus, vestiri foliis, postmodum pomis gravari.

Interrogo te, infidelis homo, qui de resurrectione dubitas, ubi sunt ista, quæ tempore isto quo Deus disposuit, producuntur? Dic mihi ubi latitant antequam producantur? Quæ nusquam quidem videntur, sed tamen Deus qui omnipotens est secreta sua virtute producit. Sic et herba quæ ante vixit et moritur, rursus reviviscit ex semine. Ita et nostrum corpus reviviscet ex pulvere. Hæc Augustinus.

Inter resurrectionis symbola etiam pulchrum est symbolum hydrargiri, sive argenti vivi: si enim in minutissimas arenulas, et quasi atomos manu deducas, ita ut in pulvisculos evanescere videatur, mox ut eos rursum manu associas, et conjungis, in pristinam formam confluendo redeunt, et quasi reviviscunt.

3° *Hæc resurrectionis fides solamen fuit inter afflictiones et tormenta martyribus et sanctis.* Patet exemplo Job, qui in mediis afflictionibus sic se consolabatur: « Credo quod Redemptor meus vivit, etc. Reposita est hæc spes mea in sinu meo, » quasi dicat: Hæc spes velut farina prophetæ, omnem amaritudinem mihi suavem facit inter dolores.

Sic et fratres Machabæi ac mater, animum sumebant inter tormenta ex hac fide.

Secundus, cum cutis capitis ejus cum capillis vi abstraheretur, in ultimo jam spiritu regi dicebat: « Tu quidem, scelestissime, in præsenti vita nos perdis, sed Rex mundi defunctos pro legibus suis in æternæ vitæ resurrectione suscitabit. »

Tertius, linguam postulatus protulit cito, et manus constanter extendit, et cum fiducia ait: « E cœlo ista possideo, sed propter Dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipsomet ea recepturum spero. »

Quartus, inter eadem tormenta dicebat: « Potius est ab hominibus morti datos spem expectare a Deo, iterum ab ipso resuscitandos, tibi enim ad vitam resurrectio non erit. »

Mater quoque singulos hortabatur fortiter, eamdem spem habens, et dicens: « Nescio quomodo in utero meo apparuistis, nec enim spiritum et animam donavi vobis, et singulorum membra non ipsa compegi, sed mundi Creator qui et spiritum vobis iterum cum misericordia reddet et vitam. »

Ad hanc resurrectionem respiciebat sanctus Jacobus, dictus Intercisus, natione Persa, cum a rege Persarum ob fidem christianam comprehensus foret, jussit rex ut omnia ei membra successive detruncarent. Ergo primo digiti manus dexteræ deinde et sinistræ truncati sunt, ac ipse ad singula tormenta benedicebat Deum, gratias agens quod eum amputaret quasi vineam, ut postea repullularet ac refloreret, et fructum uberiorem ac suaviorem proferret. Postea pedum digitis, brachiis, et tibiis abscissis, in illis tormentis mirabiliter exultans, cum constantia clamabat: « Audi, Domine Deus vivorum et mortuorum, cum non amplius manus quas ad te levare possim habeam, nec genua quæ flectam, jube animam meam de hoc corpore ad te evolare. » Et post hanc orationem collum ei abscissum est, animaque ad Deum evolavit.

Sic B. Nicasius Rhemorum episcopus, oc cupata urbe a Wandalis, in templo or ans repertus, cervicem gladio subdere est coactus ; cum autem eum carnifex fe riret, cœpit recitare versum illum: *Adhæsit pavimento anima mea.* Caputque a reliquo corpore separatum speciali miraculo versum perfecit addens: *Vivifica me secundum verbum tuum,* ad vitam æternam et resurrectionem respiciens.

Hinc et Apostolus ex eo probat resurrectionem mortuorum, quod qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiantur, addens: « Si in hoc mundo tantum sperantes essemus, miserabiliores essemus omnibus hominibus, » id est: Si in altera vita spes resurrectionis hujus miserabilis corporis non affulgeret, ut quid tantis illud afflictionibus exponeremus? Sed expectamus « Salvatorem Dominum nostrum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, » et in hac spe facile quidlibet patimur. « Cunctis diebus quibus nunc milito, inquit Job, expecto donec veniat immutatio mea » ad statum gloriæ et immortalitatis, « vocabis me et ego respondebo tibi: » sicut Lazarus vocatus mox surrexit.

Sicut ergo agricola expectat fructum pretiosum terræ, inquit D. Jacobus, ex illis seminibus quæ videt putrefieri sub terra; patienter ferens donec accipiat fructum temporaneum et serotinum; ita nos oportet usque ad adventum Domini patientes esse, et non contristari sicut gentes, quæ spem non habent, sed quamlibet in corpore afflictionem, quasi seminis putrefactionem sustinere. Dicebat enim propheta Habacuc : « Ingrediatur putredo in ossibus meis, et subter me scateat: ut requiescam in die tribulationis, et ascendam ad populum accinctum nostrum, » id est: Veniant in me omnia mala, ita ut si necesse fuerit, ossa mea putredine impleantur, et caro mea vermibus scateat, dummodo hic a meis peccatis expier et in die illo severissimi judicii securus sim, et ad eorum societatem adjungar, qui cum Christo regnant, quos Deus accinxit et armavit, ut feliciter contra omnes hostes, tentationes, persecutiones dimicarent.

LECTIO DECIMA QUARTA.

1° *In hac resurrectione erit idem numero corpus.*

Hoc significatur in eo, quod articulus dicit: *Carnis resurrectionem.*

Primo enim *Carnis* dicit, ut significetur non esse animæ resurrectionem, eo quod sit immortalis.

Secundo dicit *Carnis,* et non corporis resurrectionem, quia aliqui dixerunt fieri resurrectionem in quodam corpore aëreo, non autem carneo. Significatur ergo illa pars hominis, quæ caro dicitur, quæ mox ubi homo expiravit, alget, stupet, mortua est, sine sensu, sine motu, sine operatione, et quæ transeunte sanguine et colore, tota vertitur in pus atque putredinem, ita ut condi debeat sub terra, et sollicite concludi, ne fetore inficiat: et postea in cinerem redigatur.

Illa, inquam, pars, quantumlibet putrefacta et incinerata, aut quasi in nihil redacta, iterum animabitur eadem anima, ut sit idem homo tunc qui nunc, idem suppositum numero, eadem substantia in individuo.

Quod apertissime dixit Job: «Rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum ego ipse, et non alius, » eadem pelle, in eadem carne, et non alia, iisdem oculis.

Hoc est, quod confiteri coactus fuit Eutychius patriarcha Constantinopolitanus, qui contra veram corporum resurrectionem librum scripserat, quem Gregorius ad eum legatus missus ita convicit, ut ejus librum imperator Tiberius in ignem conjiceret, et quod docuerat ipsemet Eutychius retractaret. Unde cum paulo post in morbum incidisset, instante morte, pellem manus suæ tenebat, multis præsentibus dicens: *Confiteor quia in hac carne omnes resurgemus.*

Hinc etiam est, quod sanctorum corpora post mortem, et ipsos pulveres tanti vult fieri Deus a nobis, immo et ab ipsis angelis : tum quia fuerunt organum Spiritus Sancti, tum quia sunt æternitatis semina in illa resurrectione animanda, et cum Christo in æternum regnatura. Quapropter ipsi angeli sanc-

torum corpus multum honorant. Sic habes de S. Catharina, quod corpus ejus ab angelis in montem Sinaï delatum fuerit : quodque ipsi angeli ibi ejus exequias cum miro jubilo celebrarunt, et sepelierunt, ex quo loco dulcis liquor emanabat medela omnium infirmitatum.

Sic et de corpore S. Clementis legimus, ædiculam marmoream in templi forma, et arcam lapideam, ubi martyris corpus erat, angelos concinnasse, cum jussu Trajani in mare dejectum fuisset, anchoræ illigatum. Et hoc iterum specialis miraculi accessit, quod mare ad tria milliaria recesserit, ita ut possent accedere christiani ad hanc ædiculam. Nec solum hoc anno, sed singulis annis, septem diebus recedens mare, liberum transitum ad illam capellam dabat; ipso scilicet die martyris, et aliis sequentibus diebus, quo peregrinantium innumera multitudo concurrebat. Sic Deus per angelos, et per nos, vult honorari corpora et cineres sanctorum, tanquam æternitatis semina, in resurrectione animanda.

Celebrant Poloni S. Stanislaum, et in breviario sanctorum suorum habent, quod cum eum trucidasset Boleslaus rex, mox ministros regis ex rabie corpus dissecuisse in 72 partes, easque canibus et avibus devorandas projecisse.

Verum cœlitus advolantes aquilæ S. corporis custodes et tutores fuerunt. Post biduum clerus animos resumens, episcopi sui membra requisivit et composuit. Res mira, Dei virtute factum est, ut illico ita simul concrescerent ac si nunquam divulsa fuissent. Digitus unus deerat, sed ne istum quidem diu latere passus est Deus. Lucerna cœlestis enim in vicinam piscinam conjectum et a pisce devoratum demonstravit; quem exenterantes, digitum exemerunt, suoque loco restituerunt. Quasi similis hic visio visioni illi quam vidit Ezechiel, dum vidit ossa ossibus, carnem carni, membra membris sociari, argumento aperto resurrectionis futuræ. Sic Deus custodit ossa sanctorum, unum ex his non conteretur.

2° *Licet idem sit corpus in resurrectione quoad substantiam, erit tamen immutatum quoad accidentia.*

Ratio est, quia corpora gloriosa habebunt quatuor dotes, quæ nominari solent : *Impassibilitas, Claritas, Agilitas, Subtilitas.*

1. *Impassibilitas* præstat corpori ne corrumpi possit, pati aut affligi.

2. *Claritas* efficit ut fulgeant tanquam sol, cujus splendoris species in transfiguratione apparuit.

3. *Agilitas* efficit ut corpus omni onere aggravante liberatum, pro animæ nutu citissime moveatur, et statim sine mora sit ubi anima voluerit.

4. *Subtilitas* efficit ut corpus ad nutum animæ cuncta possit penetrare, nullo ei corpore obstante; et hæc gloria corporis ab animæ gloria derivabitur.

De hac conditionis corporum diversitate Apostolus dicit : « Seminatur in corruptione, surget in incorruptione; seminatur in ignobilitate, surget in gloria; seminatur in infirmitate, surget in virtute; seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. »

Sumit similitudinem a grano quod reconditur sub terram, et velut sepelitur ut resurgat cum fructu. Sic et corpora nostra conduntur et fodiuntur sub terram, ut fructificent : *seminantur ergo in corruptione*, ita ut corrumpantur et putrefiant, sicut et alia semina; sed surgent de terra in incorruptione, id est, integra et incorruptibilia.

Secundo, *seminantur in ignobilitate*, adeo ut quælibet, nobilia, generosa, aut illustria, tamen post mortem fiant prorsus ignobilia, usque ad abominationem et fetorem intolerabilem : sed surgent in gloria, quia plane erunt illustria et gloriosa intus et foris, in oculis omnium, in substantia, in qualitatibus.

Tertio, *seminantur in infirmitate*, ita ut nulli prorsus actioni resistere valeant, sed cedunt omni contrario ad incinerationem usque : sed surgent in virtute, quia tantæ erunt potentiæ, ut a nulla re mundi lædi possint, aut debilitari, aut concludi, aut arctari, aut vinci.

Quarto, *seminantur animalia*, id est, qualificata ut corpora reliquorum animalium; sed surgent spiritualia, non amplius erit corpus animale, quia alimentis et officiis vegetantis animæ ultra non indigebit, nec ultra serviet passionibus illis affectuum animalium. Ideo ergo spirituale, quia prorsus subditum spiritui, ut non amplius sit rebellio legis mentis, et legis quæ est in membris, et quocumque præcesserit spiritus effectu, illuc statim sequentur virium corporalium affectiones, nec in ullo retardabit moles corporis affectione glorificati spiritus; quod erat in homine antea multæ

miseriæ et imperfectionis. Item spirituale dicitur, quasi qualitates et dotes spirituum cœlestium participans; quia ille ut spiritus, quocumque voluerit pondere aggravante erit ut spiritus, et gens sine mora ut spiritus, subtile spiritus, adeo ut nihil ei non pervium sit, quantumlibet durum aut solidum.

Hæc vero omnia erunt, quia tunc conformabit nos Christus corpori claritatis suæ, ut sicut portavimus imaginem terreni Adam in hoc mundo, ita et portemus imaginem cœlestis hominis Christi in altero sæculo. Portamus enim per nativitatem carnis imaginem terreni Adam, similes illi in mundo, vitæ et naturæ qualitate, quoad affectiones et passiones, impulsus, officia, inclinationes, figuram, staturam, incrementa denique et decrementa ætatum. Portabimus autem tunc per resurrectionem, imaginem cœlestis, Christi scilicet resurgentis, habentes corpus configuratum corpori claritatis suæ, spirituale, immortale, sine affectionibus, passionibus, officiis carnis et sanguinis, animalibus et inordinatis; si tamen etiam hic portaverimus in eadem carne imaginem Christi præeuntis secundum virtutem.

3° *Corpora hic deformia, ibi perfectissima erunt.*

Docent enim scholastici, divina potestate quidquid superfluum fuerit aut vitiosum reformandum in corpore. Unde non erit ibi aliquis gibbosus, claudus, deformis, luscus : statura vero varia erit, cuique illa quam in flore ætatis habere debuisset. Si tamen naturæ vitio nimia brevitas aut proceritas contigisset, reformabitur. Unde gigantes et pygmæi decentem staturam recipient.

Docent quoque resurrectionem futuram in ætate qua Christus resurrexit, ex Apostolo • « Donec occurramus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. »

Quod autem dicit *in virum perfectum*, non sequitur non fore sexum femineum, ut aliqui voluerunt, sed nomen viri accipit Apostolus pro homine, ut habet Augustinus. Unde Christus non negat ibi fore uxores, sed nuptias. Erit ergo distinctio sexus, ut in eodem corpore triumphent, in quo debellarunt carnem, dæmonem, mundum : hoc enim cedet in magnam gloriam virginum, quando in corpore tenero et imbecilli relucebit tanta virtus et victoria. Alias quomodo posset cognosci gloria Matris Dei, nisi in corpore femineo resurgat?

Quod vero allegant aliqui, omnes ibi dici similes angelis Dei, hoc secundum Hieronymum intelligendum est quoad immortalitatem et beatam Dei contemplationem.

Voluit Deus hanc corporum perfectionem post resurrectionem indicare, velut in imagine, in quibusdam corporibus sanctorum, miro ea decore post mortem exornans, ultra quam in vita habuerant: et ea ab omni corruptione præservans post multa annorum curricula.

Sic habemus de corpore S. Martini, quod post mortem repertum fuerit, habens faciem quasi angeli.

Mirabile est quod de Francisci corpore memoriæ proditum est, stare illud nullis humanæ industriæ fulcris subnixum, sola divini Spiritus vi sustentatum : facie tota, oculis et manibus junctis, in cœlum semper intentus supplicantis in modum; nulla vetustatis vi debilitatum, nulla temporis injuria parte aliqua incurvum. Id profecto tanti est, ut cum sit viventium stare, mortuorum procumbere, nemo tamen vivens per annum perstare potest immobilis in precibus.

Sic corpus S. Cæciliæ a Clemente VIII integrum repertum est nostris temporibus, post nongentos et amplius annos.

Sic et apparuit in corpore S. Huberti, cum decimo sexto anno post ejus obitum translatum fuit. De quo hic refert ejus discipulus et familiaris. Introspicientes gloriosum ejus corpus, nulla detrimenta passum, illæsum a dissolutione et putredine repererunt, et pro putredine aromatum mirifico odore fervere. Caput ejus perlustrantes, vident vultum ejus sudore perfusum, et velut noctis opacæ roscidulis perfusum, guttulis : coronam vero capillorum alienam prorsus ab omni læsione, cæsariemque auctam et prolixitate et pulchritudine; neque enim candore senili albebat, sed colore et visione sui, juvenis caput repromittebat. Estque opinio in ejus monasterio nunc quoque esse integrum illæsumque, ita ut solo corporis sopore detineri diceres. Ita apud Surium et Baronium.

Sic de B. Edmundo, Anglorum rege martyre, scribit Abbo Floriacensis abbas: Cum ejus corpus putrefactum putaretur, ob diuturnum spatium, plene tamen sanum et incolume est repertum; et cum

caput ei abscissum fuisset in martyrio, ipsum inventum est redintegratum et compaginatum corpori, et in eo nihil omnino vulneris, nihil cicatricis, sed integer, et viventi simillimus, expectans beatæ resurrectionis præmium repromissum. Tantum in ejus collo, ob signum martyrii, rubet una tenuissima ruga in modum fili coccinei, sicut testari erat solita quædam beata femina, quæ apud ejus sacrosanctum tumulum jejuniis et orationibus vacans, multa transegit annorum curricula. Cui venerabili feminæ, aut divina revelatione, aut nimia devotione mos inoleverat ut patefacto B. martyris sepulcro, quotannis in die dominicæ cœnæ, ejus attondendo præscideret capillos et ungues, quæ omnia diligenter colligens, etin capsella recondens, non neglexit, quamdiu vixit, excolere mira affectione, posita super altare ecclesiæ, ubi adhuc reservantur debita veneratione. Hujus Edmundi caput amputatum, cum ab impiis ministris in loco sentibus horrido occultatum fuisset, nec diu conquisitum inveniretur, ipsummet edidit vocem inquirentibus quonam loco foret. Et Deus illi immanem lupum providerat custodem, qui excubias impendebat martyri, ne ab aliqua bellua læderetur.

Quantum ad corpora damnatorum, im mortalia erunt et juxta plurimorum sen tentiam etiam erunt quantum ad membra perfecta : etiamsi enim antea fuis sent mutila aut deficientia in aliquo, tamen restituentur quoad integritatem in illa scilicet integritate quam secundum naturæ cursum habere potuissent Non ergo erunt gibbosa, ægra, aut manca. Neque tamen id vertetur eis ad aliquam consolationem, quia in illis punientur. Sicut et quod immortalia futura sint, ac tamen simul passibilia, hoc eis justo Dei judicio in pœnam vertetur, quia vivent in æternum vitam naturæ, et quærent mortem, et fugiet ab eis. Vitam ergo agent sed miserabilem, ita ut in æternum relucere debeat in eorum pœnis ostensio justitiæ divinæ, sicut sempiterna Dei bonitas in præmiis justorum. Ideo vero integra erunt, quia a Deo reproducentur, inquit D. Thomas, cujus opus solet perfectum esse, quantum ad integritatem, quæ eis debetur ex principiis naturæ. Interim manebunt hæc corpora ponderosa ut prius, obscura, passibilia, misera, gravia; quia hæc non excluduntur nisi per dotes gloriæ, et oriuntur ex principiis naturæ, et sunt defectus connaturales corpori humano.

LECTIO DECIMA QUINTA.

DE RESURRECTIONE (SEQUITUR).

1° *Hanc resurrectionem præcedet tuba.* Hinc illud : « In momento, in novissima tuba. » Et vocatur vox archangeli, et tuba Dei, non quod duæ voces sint emittendæ, sed idem est ac si dicatur : In voce archangeli, qui erit tuba Dei, diciturque Dei per hebraïsmum, id est, maxima et maxime sonora per totum mundum audienda, sicut dicuntur *montes et cedri Dei*, id est, altissimi.

Secundo, quia Deum judicem præibit, sicut tuba regem vel imperatorem. Tertio dicitur Dei vox, quia magnifica et terribilis instar tonitrui, talisque qualis decet majestatem divinam. Unde tubæ hujus typus fuit tuba illa angeli in Sina decalogum proclamantis. Vocatur vere hæc tuba novissima, quia post tubas septem angelorum, plagas maximas orbi inducentium, hæc sequetur ultima. Non vero existimanda est fore realis tuba, sed erit vox quasi tubæ, sensibilisque clangor per aeris collisionem, imperio Christi ab angelo formatus, unde et dicitur vox Filii Dei, quia licet ministerio angelorum, jussu tamen ejus formabitur. Immo dicitur vox archangeli, quem putat D. Thomas fore Michaëlem, qui jussu et vice Christi est præses Ecclesiæ, sicut et olim synagogæ. Alii existimant fore Gabriëlem, ut sicut primum adventum nuntiavit Virgini, sic et secundum mundo. Hæc vero tuba archangeli virtutem et efficaciam habebit, etiam circa alios angelos, qui huic operi erunt ministraturi. Sicut dicitur Matthæi 24 : « Mittet angelos suos cum tuba et voce magna, et congregabunt electos ejus a quatuor ventis. »

Hæc ergo erit novissima tuba, quia

hæc erit novissima convocatio omnium non solum electorum, sed et reproborum. Cecinit olim tuba, vox Dei per organum Moysis et prophetarum ad convocationem filiorum Israël; cecinit et per angelum magni consilii, id est, per Christum et apostolos, ad convocationem omnium hominum, ad salutem evangelicam, et ad hæreditatem salutis. Canet denique adhuc semel, et erit novissima ac generalissima convocatio omnium ad judicium Dei, et erit signum in profectionem (sicuti tuba erat *Numerorum* 10) angelis de cœlo, dæmonibus ex inferno, hominibus e mundo. Eritque ad terrorem sicut in bellis, quia ad illam *armabitur omnis creatura contra insensatos.* Si ergo quæras, ad quem finem canet tuba? Respondeo :

1° Ut faciat angelos paratos, ut statim colligant cineres eorum qui resurrecturi sunt. An vero soli angeli boni, vel etiam mali, huic operi sint ministraturi, incertum est : aliqui enim putant damnatorum cineres a dæmonibus qui eos viceruntcolligendos, justorum vero a SS. angelis eorum custodibus. Verisimile tamen est, quod sicut omnium resurrectio a Christo fieri debet, ita et hæc præparatio a propriis ejus ministris.

2° Ut omnes excitet a mortuis, citetque ad judicium. Unde *audient illam qui in monumentis sunt, et vivent*, quia dabit voci suæ vocem virtutis Christus, sicut exclamaret : *Lazare, veni foras*, statim prodiit mortuus. Audient, id est, sentient vim vocis, vel obedient, quoniam Deus vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt.

3° Ut electos vocet ad solemnitatem et lætitiam beatæ æternitatis, instar tubæ quæ Hebræos vocabat ad festa.

4° Ut terreat reprobos, et vocet electos ad bellum, ut reprobos deturbet in gehennam, erit enim quasi classicum militare. Ita Anselmus.

Hæc ergo tuba terribilis erit, quando unus assumetur, alter relinquetur, quæ sæpius resonare deberet in auribus nostris. Sic B. Hieronymus dicere solebat : « Sive comedo, sive quid aliud facio, semper insonare videtur auribus meis tuba illa terribilis : Surgite, mortui, venite ad judicium. » De qua etiam tuba ipse agit in epistola ad Heliodorum sub finem : Veniet, inquit, veniet illa dies, quando mortale hoc induet immortalitatem. Tunc ad tubæ vocem pavebit terra cum populis, et tu gaudebis. Judicaturo Domino lugubre mundus immugiet, tribus ad tribum pectora ferient : potentissimi quondam reges nudo latere (hoc est, suis aulicis et satellitibus destituti) palpitabunt. Ad vocem tubæ hujus exhibebitur tunc cum prole sua Venus; adducetur et ignitus Jupiter. Adducetur et cum suis stultus Plato discipulis. Aristotelis argumenta non proderunt. Tunc tu, rusticane et pauper, exultabis, et dices : Ecce crucifixus Deus meus! Ecce Judex qui obvolutus pannis in præsepio vagiit! Hic est fabri filius, hic qui matris gestatus sinu fugit in Ægyptum, hic vestitus coccino, hic coronatus sentibus, hic magus dæmonium habens et Samaritanus. Cerne manus, Judæe, quas fixeras. Cerne latus, Romane, quod foderas. Videte corpus, an idem sit quod dicebatis clam discipulos sustulisse.

2° *Locus hujus resurrectionis est incertus, pendens ab admirabili Dei providentia.*

Aliqui putant tam bonos quam malos omnes in eodem loco in valle Josaphat resurrecturos, ubi judicandi sunt : sicque angeli imperio Christi cineres universamque materiam, ex qua corpora hæc formanda erunt, illuc congregaturi essent; quod poterunt motu celerrimo, et brevissimo tempore. Hos cineres ibi in momento animabit Deus, sicque resurgent. Ita loquitur Sotus.

Alii vero dicunt cineres coacervandos ad duo loca, in uno coacervabuntur cineres justorum ut resurgant, in altero damnatorum, juxta illud Matthæi : « Exibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum. » Hæc enim separatio videtur fore ante resurrectionem, nam post resurrectionem non est necessaria separatio per angelos, quia ipsi sancti virtute et agilitate sua rapientur in aere, et a reprobis secernentur.

Alii dicunt singula corpora resurrectura in illo loco ubi fuerint : et si in diversas partes sint sparsa, ubi major vel præcipua pars fuerit, ibi adducentur et reliquæ. Ita Richardus.

Itaque resurrectio fiet ut plurimum in sepulcro, quod videtur conforme scripturæ Joannis 5 : « Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei, et procedent, etc. »

Sic qui cum Christo surrexerunt, exierunt de sepulcris : et de sanctis Petro et Paulo Chrysostomus ait : « Non ita cœlum splendescit quando sol radios emittit, sicut Roma duas illas lampades ubi-

que terrarum effundens. Hinc rapietur Paulus, illinc Petrus, quale spectaculum visura est Roma, Paulum repente ex heca illa cum Petro resurgentem in occursum Domini sursum ferri. »

Sic ergo explicando, advertendum est, reprobos a dæmonibus subito portandos ad locum judicii, et quasi invitos ac coactos trahendos. Justi vero virtute sua ferentur quo eos custodes angeli duxerint, et sic tam boni quam mali congregabuntur angelorum ministerio.

3° *Tempus quoque quo fiet hæc resurrectio incertum nobis manet.*

Aliqui putant fore hora matutina, qua Christus etiam resurrexit, et hæc est communior opinio theologorum. Quia cum Christus sit exemplar nostræ resurrectionis, verisimile est illo tempore nos suscitandos quo ipse. Unde Anselmus in Elucidario dicit, resurrectionem futuram in die Paschatis : et significavit Macharius dicens futuram tempore aprilis, quando omnia florere incipiunt.

Confirmatur ex eo quod tempus lucis sit magis commodum, tum ad judicium, tum ut omnes homines possint naturali modo sine miraculis se mutuo videre : spectareque videtur ad bonorum gloriam, ut tempore lucis resurgant.

Alii dixerunt resurrectionem fore intempesta nocte ex illis verbis : *Media nocte clamor factus est, etc.* Et ita sentit Hieronymus Matthæi 25. Et Augustinus, Ambrosiusque circa illa verba: *Erunt in illa nocte duo in lecto, etc.*

Afferri etiam potest figura egressionis filiorum Israël de Ægypto, quando media nocte angelus descendit, Ægyptios percutiens, et Israëlitas e servitutis jugo liberans. Hæc tamen non convincunt, quia dum Scriptura loquitur quasi de resurrectione aut judicio futuro in nocte, vult solum significare mundi consummationem illo tempore futuram, quo erunt homines securiores, et quasi obliti talis diei; et sæpe loquitur, non tam de hora resurrectionis, quam de hora mortis, cum noctis facit mentionem.

LECTIO DECIMA SEXTA.

DE VITA ÆTERNA.

Hic articulus ponitur ultimus, quia fides vitæ æternæ scopus est totius religionis christianæ et finis quem speramus, et cui suspiramus : ideoque in illum frequenter mentis nostræ oculos figere debemus, ut ab illo non excidamus. Qui unum claudit oculum, melius scopum attingit, sic si terrenis oculum unum claudamus, alterum cœlestibus aperientes, non aberrabimus.

Daniel cum in Babylone captivus foret, ingressus domum suam, fenestris apertis, in cœnaculo suo contra Jerusalem ter in die genua flectebat, et adorabat. Nos in Babylone sumus, sed conjicere debemus oculos, non ad Babylonem, sed ad Jerusalem. Intremus ergo superiorem partem domus nostræ, ibi tres sunt fenestræ, tres animæ potentiæ, spectantes versus Jerusalem cœlestem; per illas prospiciamus, ut nunc in spe exultemus, et quæ Babylonis sunt contemnamus. Ut vero plenius intelligatur, quomodo ad Jerusalem et vitam illam æternam creati simus, id plenius declarabunt sequentes propositiones.

1° *Omnes creati sumus ad illam æternam vitam.* Ideo dixit Augustinus : *Fecisti nos, Domine, ad te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* Est enim finis noster ipse Deus, est centrum nostrum. Sicut ergo unumquodque ad finem suum centrumque tendit quodam pondere naturæ, ita quodam pondere a Deo insito, tendit hominis cor ad Deum tanquam ad centrum. Propterea dixit propheta in persona electorum : « Quid mihi est in cœlo, et a te quid volui super terram? Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum.» Recte interrogatus quidam philosophus, quid in hoc mundo summum foret, respondit : *Cor hominis.* Vere enim mundus totus minor est corde nostro, quia omnia creata ejus non explent capacitatem, sed solus Deus. Hoc satis significavit Salomon, qui fatetur se opes habuisse, et delicias, voluptatesque omnes, immo et sapientiam præ omnibus regibus, cumque cordi omni voluptate frui permisisset, postea tamen inclamare cogitur : *Vanitas vanitatum, et omnia*

vanitas. Et fatetur, se in omnibus quæ sub sole sunt, nihil reperisse nisi laborem, afflictionem et vanitatem; satis significans, nihil posse cor nostrum satiare, nisi bonum infinitum, et solum illum qui est *Deus cordis nostri.*

Idem fatebatur Augustinus, qui postquam per varias voluptates divagatus fuisset et a Deo recessisset, tandem ad se reversus inclamat. « Versus et reversus in tergum, et in latera, et in ventrem (instar febricitantis qui ex diversa corporis compositione solamen ubique quærit) : sed tu solus, Domine, requies. »

Itaque Deus creavit hominem, ut summum bonum intelligeret, intelligendo diligeret, diligendo possideret, possidendo frueretur. Ergo in Deo solo locus quietis ejus est, et imago Divinitatis quæ est in homine, non quiescet donec primo suo exemplari conjungatur.

Intelliges hoc per similitudinem a mari deductam. Omnia flumina incessanter fluunt, et tandem per varios circuitus ad locum unde exierunt refluunt. Et mare est locus unde oriuntur, et locus in quo quiescunt, quia omnis eorum motus illuc tendit, ut suæ reddantur origini. Sic ergo est et homo respectu Dei, inquietus est, donec illi uniatur, et quia exivit a Deo per creationem, non quiescet donec ad eum refluat per glorificationem.

Habet homo hoc desiderium vitæ æternæ sibi ab initio insitum, estque quasi ignis quidam sacer, qui sæpius scintillas quasdam emittit, nisi plane vitiorum pondere obruatur. In multis jam a prima ætate scintillas ignis hic sacer excitat : affectus scilicet pios, desideria ferventia animæ, ad illam vitam, ad illam æternitatem suspirantis, et cor inflammantis.

De seipsa fatetur id sancta mater Theresia. Cum, inquit, ætatis forem octo annorum, mirum in me affectum sentiebam ad legendas vitas sanctorum, eratque mihi frater parvulus ejusdem mecum affectus. Intelligens autem ex illa lectione, quomodo martyres pro amore Dei multa passi forent, nihilominus judicabam eos levi pretio vitam illam æternam, et Dei fruitionem emisse. Unde et ego sentiebam in me desiderium moriendi pro Christo, ut his possem bonis frui, quæ legebam illis in cœlo reservari. Itaque agebam cum fratre meo de mediis, quibus ad illa pertingeremus, et agebamus de itinere aggrediendo ad Maurosinfideles eleemosynam petendo, ut ipsi nos propter fidem tandem necarent. Et certe videbatur nobis animus esse sufficiens in illa etiam ætate, nisi impedimentum adverteremus a parentibus, quibus subditos nos agnoscebamus. Id vero quod maxime admirabamur, erat, quo sæpius legeremus vitam illam et gloriam, quæ manet sanctos, æternam esse. Hinc frequenter de hoc colloquentes cum suavitate et spirituali gustu illud repetebamus : *In æternum, in æternum, in æternum!* Et diuturno tempore id pronuntiantes, flammam interiorem sentiebamus. Sicque placebamus Deo, ut jam in illa ætate, via veritatis imprimeretur cordibus nostris. Ita illa.

Sic quoque, multi adolescentiæ suæ initio persentiscunt lucis cujusdam divinæ radiunculos, et bonorum desideriorum scintillas, ad illam beatam æternitatem animam inflammantes. Sed adolescentia incauta, hanc lucem, et hunc Dei spiritum, cor ad Deum excitantem, facile extinguit vanitatibus, vitiis, societate prava, aliisque impedimentis, quæ scintillas has velut aquarum copia inundans, extinguunt et obruunt. Propterea sero aliquando illius rei memores coguntur usurpare illud Job : « Utinam sim secundum dies pristinos, quando lucebat lucerna super caput meum, et ad lumen ejus ambulabam in tenebris, sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo. » Itaque, o adolescentes, *Spiritum nolite extinguere,* ait Paulus, hoc est, afflatum, impulsum, lucem Spiritus Sancti in tenera ætate exorientem, spiritu malitiæ, carnalibus desideriis, otiosa vita, nolite extinguere. Dum vocat Oriens, nolite attendere ad Occidentem, ut loquitur Bernardus. Et vos, parentes, nolite in prolibus Spiritum extinguere, hoc est, desideria castitatis, aut vitæ perfectioris per vitam licentiosam, qua cogitis eos ornatui studere, tripudiis, vanitatibus, conviviis, et similibus nolite perimere.

2° *Deus impellit nos ad desiderium illius vitæ æternæ, et per mala hujus mortalitatis, et per delibationem quamdam illius suavitatis.*

Primo, per mala hujus mortalitatis : quia illa quæ hic patimur, ad Deum ire compellunt, sicut et prodigum calamitates ad paternam domum suspirare

compellebant. Sic et peregrinus multa inopia coactus, lassitudine, aliisque malis, festinat ad patriam.

Sic cervus siti pressus desiderat ad fontes aquarum.

Sic spinæ et vepres secus viam positæ, in viam faciunt redire viatorem, juxta illud Osee : *Sepiam viam tuam spinis.*

Sunt tamen aliqui de quibus potest illud dici : *Ephraïm vitula docta diligere trituram.* Illi nimirum sunt qui afflictiones hujus mundi quasi ex consuetudine quadam lubenter sufferunt, nec propterea ad alteram vitam quietam desiderandam moventur. De his explicat Scripturam propositam hoc modo Gregorius : Amant perversi homines pro hujus mundi gloria etiam tribulationes, cunctisque pro ea sudoribus libenter serviunt, et gravium laborum jugo devotissime colla submittunt. Quod bene sub Ephraïm specie propheta describit, dum dicit : *Ephraïm vitula docta diligere trituram.* Vitula enim trituræ laboribus assueta, relaxata plerumque ad eumdem laboris usum, etiam non compulsa, revertitur. Ita pravorum mens hujus mundi servitiis dedita, et rerum temporalium fatigationibus assueta, etiamsi sibi libere vacare liceat, subesse tamen terrenis sudoribus festinat, et usu miseræ conversationis trituram laboris quærit, ut jugo mundanæ servitutis cessare non libeat, etiamsi liceat. Ita Gregorius.

Melius ergo illi agunt, qui considerant Deum per hæc mundi mala monere nos, ut suspiremus ad æterna bona. Utique aspersit Deus amaritudine hanc vitam, ut aliam quæramus : ideoque noluit quamdiu sumus in hoc mortali corpore, plenam nos habere lætitiam, quia quocumque te verteris, et in quocumque statu fueris, omnis felicitas habet aliquid mœroris, omnis lætitia aliquid amaritudinis, quasi vinum mixtum, habens aliquid amaræ fæcis.

Has fæces velut post longam epotationem sentiebat Salomon, dum inclamat : *Vanitas vanitatum, et omnia labor et afflictio.* Sicut enim illis qui post ebrietatem profundam, et post somnum brutalem ex ea secutum, ad se redeunt, vini fæces totum guttur mira amaritudine inficiunt, ita ut ad aspectum etiam vini nauseent, et non aliud quam fontis aquam exquirant, ut illas reliquiarum amaritudines abluant : sic videtur accidisse Salomoni, et aliis multis post longam voluptatem : illis enim non restant nisi fæces, cogentes eos fateri se non invenire nisi laborem et afflictionem. Nempe Deus cum hominibus instar bonæ matris se gerit, quæ ubi videt puerum semper dulcedini lactis velle adhærere, ungit ubera aliqua amaritudine, ut eum ad solidum cibum traducat. Sic Deus videns homines deditos sugendo lacti voluptatis et vanitatis, aspergit aliquid absynthii, aliquid amaritudinis, ut veris bonis cœlestibus discant inhiare, et quærant solidum bonum ipsum Deum, quasi illud eis inculcans : *Usquequo, parvuli, diligitis infantiam, et noxia quæritis* !

Itaque temporalia hæc mala erudire nos debent, ut tota intentione curramus ad bona æterna. Laboriosa hæc et amaritudine plena vita monet, ut ad illam aspiremus, ubi nulla erit miseria.

Amaritudo et alteratio quam patimur in via Ægypti, bibendo aquas turbidas, monet nos quærere aquam vivam, et fontem vitæ. Hujus aquæ vivæ exeuntis de Paradiso, et iterum salientis in vitam æternam, desiderium homini summum inesse deberet, etiam solum propter aquas putridas hujus mundi, quæ sitim non possunt extinguere : immo potius illam accendunt, sicut qui sitim cuperet aqua salsa sopire, tanto magis illam accenderet.

Hujus aquæ summo desiderio afficiebatur sancta Theresia, quæ de se ait : O quam sæpe in memoriam venit aqua illa viva, de qua Dominus Samaritanæ ! Ita ut magna devotione ferar ad evangelium istud, et vere jam ab adolescentia affectu quodam ad illud ferebar, licet adhuc plenam illius boni notitiam non haberem, prout nunc. Unde sæpe Deum rogabam, ut mihi daret de hac aqua, et semper mecum ferebam imaginem et figuram Samaritanæ cum illis verbis, quæ ad fontem dixit : *Domine, da mihi hanc aquam.*

Secundo vero impellit hominem ad desiderium hujus æternæ vitæ, delibatio quædam suavitatis illius. Sicut enim aliquid vini degustandum aliquando datur, non quo sitis extinguatur, sed potius accendatur, et ut illuc properetur, ubi sedari potest : sic Deus aliquando communicat de cœlesti illo vino gloriæ, ut accendat desiderium illuc properandi ubi abunde potest hauriri.

Et sicut dux militibus dona aliqua fa-

cit, ut animet ad victoriam, post illam coronas, et ampla præmia promittens, ita Deus nobis sub vexillo crucis militantibus, donat aliqua in pignus ut animemur ad pugnam, et ad æternam illam coronam. Dat de supernis aliquam consolationem, ut excitemur ad felicitatem illam æternam quærendam, et animemur ad omnia adversa fortiter superanda. Immo vero consideratione illius leniuntur, et mitigantur omnes afflictiones, et tormenta hujus sæculi.

3° *Sicut omnes creati sumus ad vitam æternam, ita et auxilia sufficientia habemus ad eam.*

Deus ergo nullo modo causa est, si illa excidamus, sed nos, quia auxiliis datis usi non simus.

Sic protestatur per Moysen : « Testes invoco cœlum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem ; elige ergo vitam, ut tu vivas, etc. »

Ubi supponit in potestate populi esse eligere benedictionem et vitam, et consequenter auxilium ad id non deesse.

Contestatur quoque per Isaiam dicens : « Quid potui facere vineæ meæ et non feci ? Judicate inter me et vineam meam. » Id est : ex parte mea implevi cooperans saluti tuæ, quæ ad me spectabant. Unde in causa tuâ, o anima, teipsam judicem constituo, quod dicere non possis : « Per Deum abest, nec dicas : Ille me implanavit. » Reliquit enim hominem in manu consilii sui : apposuit aquam et ignem : ergo homines libertatem accipientes, inquit Esdras, spreverunt Altissimum, et vias ejus dereliquerunt, et hæc causa perditionis eorum. Unde recte illis dicitur : « Perditio tua ex te, tantummodo in me auxilium tuum. »

Sicut ergo Deus omnes vocat ad æternam illam vitam, ita et continuo media suppeditat.

In primis quia post peccatum dedit redemptionem pro omnibus sufficientem, si ea uti voluerint.

Ipse est tanquam sol justitiæ, cupiens quantum in se est, et potens omnes illuminare et calefacere, nisi voluntarie in tenebris delitescant.

Secundo, fontes gratiæ abundantes omnibus aperuit, juxta illud : « Erit fons patens domui David in ablutionem peccatoris et menstruatæ. » Ita ut non sit defectus nisi ex parte ejus qui non vult haurire.

Tertio, vocat, hortatur, monet, promittit, minatur, demulcet, terret. Defectus tantum est ex parte hominis, qui tanquam equus et mulus non habens intellectum, non obtemperat voci Dei, sed appetitui, et ideo damnum hoc super caput ejus est.

Quarto, ultra redemptionem, sanguinem et sacramentorum fontes, continuos dat de cœlo nobis favores, auxiliaque gratiæ, inspirationes, consilia confessariorum, prædicatorum monitiones, quibus mediis homo potest uti.

Hinc et Apostolus dicit : « Omnes homines Deus vult salvos fieri. » Quod primo intelligitur, quia ex omni genere et omni statu aliquos, verbi gratia reges, plebeios viros, feminas, Judæos, Gentiles, Hispanos, Gallos, Belgas. Secundo universim omnes vult salvos fieri, quantum ex se est, quia pro omnibus mortuus est, pro omnibus venit, omnes vocat, neminem creavit ad damnandum, sed omnes ut efficiat bonitatis suæ participes. Sicut pater non genuit filium ut eum exhæredet, et a se ejiciat, sed cupit ei sincere hæreditatem : at ille se rebellem exhibens, causa est suæ exhæredationis.

Ex parte hominis cooperationem requirit, ita ut ipse velit hominem uti mediis præscriptis ad salutem, ut eam per bona opera consequatur : *Qui creavit te sine te, non salvabit te sine te.*

Recte ergo dicitur, Deum velle omnes salvos fieri, si et ipsi velint : et hæc est tertia expositio D. Ambrosii, cum dicit : Si is qui omnipotens dicitur, omnes vult salvos fieri, cur non impletur ejus voluntas ? Et respondet : In hac locutione conditio latet, vult enim omnes salvos fieri, sed si accedant ad eum, non enim vult ut nolentes salventur, sed vult illos salvari, si et ipsi velint.

Sed dicet aliquis : Quis est qui non velit salvari ? omnes enim salutem cupiunt et felicitatem. Respondet Sapiens : *Vult et non vult piger,* ubi Hieronymus pigri nomine dicit designari eum, qui vult regnare cum Domino, non tamen pati cum eo. Sic recte dicimus : Vult peccator, et non vult, quia vult victoriam sine prælio, coronam sine certamine, præmium sine obsequio, gloriam sine merito. Vult ad vitam ingredi, et non vult mandata servare ; vult salvari, et non vult a delictis cessare ; vult finem et non media, et sic est quasi volens et non volens. Qui enim vult sincere ali-

quid, de illo cogitat, illud desiderat, de illo loquitur, media quærit, et auxilia quibus illud adipiscatur, nec difficultatem horret aut laborem, ut desiderium aut voluntatem suam ad effectum perducat. Recte ergo dicimus quod pauci sunt qui velint salvari, quia pauci sunt qui sincero corde cogitant, desiderant, media requirunt ad æternam illam vitam. Pauci qui pro Deo tantum faciant, quantum pro hominibus: pro bonis cœlestibus, quantum pro terrenis: pro vita æterna, quantum pro temporali. Si itaque vere vis salutem, muta vitam, quære viam, sustine pro ea laborem, vince difficultatem, et cogita illud : « Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. »

Ad horum omnium confirmationem facit quod de B. Thoma Aquinate legimus. Cum interrogaretur a germana sua sorore: *Quomodo, o frater, potero æternam salutem consequi?* respondet: *Poteris id volendo.* Hoc brevi responso indicabat in voluntate hominis rem esse positam. Sic dixit Beda: « Res ista, regnum cœlorum, posita est in potestate facientis ; res ista, o homo, aliud non quærit pretium quam te ipsum. Tantum valet quantum es tu, te da et habebis illud. » Quando ergo, o homo, peris, perditio tua ex te est.

Vis videre in exemplis? Attende quid dicat Augustinus, in medium producens Nabuchodonosor et Pharaonem. Post innumeras, inquit, impietates flagellatus pœnituit rex ille pœnitentia fructuosa, et regnum rursus accepit : Pharao ipsis flagellis durior effectus est, et periit. Quantum ad naturam, ambo homines erant : quantum ad dignitatem, ambo reges : quantum ad causam, ambo Dei populum captivum possidebant : quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti sunt. Quid ergo fines eorum fecit esse diversos, nisi quod unus manum Dei super se sentiens in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit, alter vero libero contra Dei misericordissimam voluntatem pugnavit arbitrio? Hæc Augustinus. Perditio ergo tua ex te est, o Pharao! Nec dicas de Deo : *Ille me implanavit.*

Vis simile videre in Novo Testamento? Prodeat Judas reprobus cum Petro electo. Quid habet conqueri Judas de Deo? Quo medio usus est erga Petrum, quo non erga Judam? Homo erat uterque, hic apostolus, ita et ille : hic vocatus a Christo, et ille : hic eum prodidit, iste negavit. Quare hic desperans suspendit se, et hic pœnitens salvatur? Si Petrus habet gallum monentem, Judas habet et Christum : *Amice, ad quid venisti?* Huic etiam prius laverat pedes cum lacrymis, juxta Augustinum, et monuerat. Sed ob dispositionem pravam et libertatem, unus se damnat, alter se salvat.

Prodeant omnes damnati et salvati. An possunt dicere damnati, quod Deus eis defuerit? Ex eadem domo et familia, eosdem habentes parentes carnis, uno forte tempore, eodem utero fusi, ad eumdem baptismum accesserunt, eosdem instructores habuerunt, eosdem animarum pastores, eadem sacramenta potuerunt suscipere : sed ex voluntate et libertate unus se damnat, alter se salvat. *Perditio ergo tua ex te,* o miser peccator, ex prava voluntate tua; quiesce agere perverse, disce benefacere, relinque vitia, ingredere bonam viam, et si Deus non te salvat, argue eum et dic injustum.

LECTIO DECIMA SEPTIMA.

IN QUO CONSISTAT ÆTERNA VITA.

1° *Æterna hæc vita consistit primo in visione Dei.* Hæc visio fit per lumen gloriæ, quod intellectui datur ut attingat divinam essentiam visione clara, sine quo id non posset.

De hoc lumine intelligunt theologi illud: *Apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen.* Sicut ergo sine dono gratiæ et charitatis, non potest homo perfecte Deum diligere in hac vita, ita nec sine ullo dono luminis gloriæ potest perfecte videre Deum in altera. Est vero illud lumen participatio quædam specialis luminis illius æterni, quo

Deus seipsum perfecte videt, intelligit et comprehendit. Ideo per illud homo objectum suum beatificum, ipsam scilicet divinam essentiam videt.

1° Ergo intellectus per hoc lumen elevatus, videt omnia quæ sunt in Deo formaliter, hoc est, omnes perfectiones, ejus sapientiam, bonitatem, potentiam, æternitatem, immensitatem et reliqua attributa. Vident enim beati eum sicuti est. Non esset autem videre eum sicuti est, si aliquid eorum quæ in ipso sunt, non viderent; et cum omnes perfectiones in eo sint unica simplicissima perfectio, qui essentiam divinam videt, clare omnes perfectiones videt.

2° Vident notitia distincta beati in Verbo pulchritudinem et ordinem totius universi, et proinde omnes rerum naturalium species, vel genera, quæ sunt, fuerunt vel erunt. Non enim erit beatifica illa visio inferior naturali scientiæ angelorum: sed angeli naturaliter omnia cognoscunt, ergo et beati. Et hoc spectat ad perfectionem intellectus, quæ tunc non poterit deesse.

3° Videbunt omnia mysteria supernaturalia quæ hic crediderunt: tunc enim revelata facie illa videbimus transeuntes de obscuritate fidei ad claritatem visionis, de spe ad speciem, de ænigmate et fide ad faciem, de cortice sacramenti ad adipem frumenti. Tunc Agnus aperiet librum mysticum, et solvet septem, hoc est universa, signacula ejus, ut aperte videamus quæ in illo continebantur mysteria a sæculis abscondita. Tunc comprehendemus cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas et profundum et mysticas illas dimensiones, de quibus loquitur apostolus ad Ephesios 3. Tunc perfecte intelligemus quomodo sub albicanti panis specie post mysticam consecrationem Christus integer contineatur, et orbe sit clausus modico totius orbis Dominus. Tunc verum illud erit: « Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri. »

Tunc videbit Sponsa Sponsum, non stantem post parietem, non per fenestras, aut per interjectos cancellos, non in assumpta aliqua forma, ut vidit Abraham et Jacob, non in ænigmatica et umbratili aliqua cognitione, ut cæteris indultum est prophetis: sed semota omni obscuritatis nube, videbit eum sicuti est, et in divini vultus gloriabitur splendore. Ibi patebunt ei viscera misericordiæ, cogitationes pacis, divitiæ salutis, arcana divinæ voluntatis.

Tunc denique videbimus mysterium illud sublime Trinitatis. Quomodo Pater Filium producat ab æterno sibi consubstantialem. Quomodo Pater et Filius sese amando, spirent Spiritum Sanctum. Quomodo tres unum sint, et Trinitas in unitate.

Nunc ergo sufficiat nobis ad illam visionem aspirare, et dicere cum propheta: « Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum: quando veniam et apparebo ante faciem Dei mei! » id est: Quando dies ille tot votis optatus veniet, cum intuebor regem in decore suo? Quando videbo Patrem illum totius bonitatis, solem illum qui ante omnem lucem lucet in montibus æternitatis? Quando videbo Verbum bonum, quod cor Patris ab æterno eructavit, Verbum æternum quod erat in principio apud Deum, et ipsum erat Deus? Quando licebit sacros pedes pro me perforatos osculari, os aperto lateri admovere, ad pedes ejus in æternum sedere? Quando veniet illa dies, in qua totius sanctitatis auctorem Spiritum Sanctum contemplabor a Patre Filioque procedentem, et beatas animas, cum amor ipse sit, ardore sacro amoris inflammantem?

Hæc omnia videbimus tunc perfectissime, quia in visione Dei trini et unius, tota nostra consistit beatitudo, cui nunc suspiramus.

4° Quantum ad res contingentes et particulares, licet beati non cognoscant omnia quæ sunt in Deo eminenter (non enim cognoscunt diem judicii): tamen cognoscent ex his quæcumque ad statum uniuscujusque spectant, hoc enim conveniens est, ut satietur desiderium eorum. Sic rex beatus totum regni sui statum videt, episcopus gregis, pater-familias statum filiorum suorum, et sic de cæteris. Sic sancti cognoscunt preces et vota ad ipsos directa, hoc enim ad statum eorum spectat.

Vident autem hæc omnia beati in essentia divina, quasi in speculo voluntario.

Sicut speculum nos ipsos repræsentat, et ipsummet speculum, et quidquid præsens est: sic per speculum divinæ claritatis videbimus ipsum Deum, et nos ipsos, et alias creaturas. Unica visione, unico intuitu hæc omnia videbimus in illo speculo, de quo scriptum est: « Speculum sine macula, et candor lucis æternæ. »

2° *Vita hæc æterna consistit in amore et fruitione Dei, ex qua ineffabile gaudium orietur.*

Amor ille Dei ibi erit consummatus, imo et necessarius, ita ut homo tunc non sit liber ad Deum amandum, quia non potest non amare summum bonum sibi per claram visionem propositum, sed voluntas necessario in illud fertur. Per hunc vero amorem ita perfecte Deo adhærebit, ut sit anima quasi unus spiritus cum Deo per perfectam amoris unionem. Tunc perfecte adimplebitur illa petitio Christi : « Sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ita fac ut et ipsi in nobis unum sint. »

Per hunc ergo amorem et fruitionem beatificam anima velut in abyssum divinitatis sese immerget, nullo jam depressa corporis pondere, nulla carnis illecebra retardante. Ibi poterit Domino inclamare : « Defecit caro et cor meum, Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum. »

Sicut enim stilla aquæ multo superfusa vino a seipsa deficiens, vini induit colorem et saporem; et velut ferrum candens propria exutum forma, igni fit simillimum; velut denique solis luce perfusus aer, in eamdem transformatur luminis claritatem : sic omnem tunc humanam affectionem, ineffabili modo necesse erit, et a semetipsa liquescere, et in Deum effluere, et in divinam penitus transfundi voluntatem : ita ut omnis affectio ibi sit deificata, et totus homo deiformis.

Ex illo vero amore, et perfecta ad Deum unione, exorietur supereffluens copia gaudii perfectissimi, pleno corde, plena mente, pleno toto homine. Et ipsum gaudium adeo abundans erit, ut non intret in gaudentes, sed gaudentes intrabunt in gaudium, ut loquitur Scriptura, volens significare supereffluentem esse copiam illius æterni gaudii, et in quamdam gaudii abyssum inexhaustam beatos sese immergere. Hinc et ibi dicitur esse torrens lætitiæ, flumen gloriæ et fons vitæ, a cujus ubertate dicuntur beatæ mentes inebriari. « Torrente voluptatis tuæ potabis eos, quia apud te est fons vitæ, » inquit David. Ad hunc fontem ipse respirabat inclamans : « Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum, sicut desiderat cervus ad fontes aquarum. » Utique Deus recte fons vitæ nominatur, fons sapientiæ, fons essentiæ : quia a nullo habet quod vivat, quod sapiat, quod sit, cum ipse sit ipsa vita, ipsa sapientia, ipsum esse : et omnia quæ vivunt, sapiunt, et sunt, ab illo vivunt, ab illo sapiunt, ab illo sunt. Ibi ergo vita et sapientia a beatis in fonte suo bibitur, nec amplius ad rivulos aut stillicidia stillantia super terram os erit apponendum, sed ad ipsam plenitudinem fontis, ubi plena satietas est et satians plenitudo.

Si stilla de illo fonte aliquando defluens, tantam suavitatem effecit in animabus adhuc in hac mortali vita agentibus, ut rerum pene omnium oblivionem pareret : quid erit quando homo hauriet de fontis illius plenitudine ?

Beatus Ephrem tanta aliquando suavitate cœlesti reficiebatur, ut illam vix posset sustinere, sed cogeretur clamare : « Recede a me paululum, Domine, remitte aliquantum undas tuæ gratiæ, quia corpus meum ubertatem illam jam amplius non potest sustinere. » Sic beatus Xaverius subinde in precibus dicebat : « Satis est, Domine, satis est; noli, obsecro, in hac vita mortali tantam mihi consolationem indulgere, quin potius ad aliam me voca vitam, et cœlestem patriam, quia qui semel tuam expertus est dulcedinem, is sine te hic etiam degit acerbam. »

B. Ægidius rerum omnium oblitus, ad hanc solam vocem : *Paradisus, frater*, totus extra se mira cum suavitate rapiebatur.

Si ergo in hac vita mortali tantum valuit sola consideratio illius felicitatis : quid putamus futurum, quando totus affectus animæ nulla mole corporea gravatus, in Deum perfectissime feretur et effundetur ? Ibi audietur : « Vox exultationis et salutis in tabernaculis justorum, vox exultationis et confessionis et sonus epulantis. »

Ibi ergo clamat Petrus, et in æternum clamabit : « Domine, bonum est nos hic esse. »

Ibi Thomas, feliciori quam olim contactu, cum jubilo æterno dicit : « Dominus meus et Deus meus. »

Ibi Paulus merito potest dicere : « Vivo ego jam non ego : quia ibi vita nostra abscondita est cum Christo in Deo. »

Ibi Moyses non in foramine petræ, in faciei divinæ contemplatione, inclamat : « Dominator, Domine Deus, misericors et clemens : patiens et multæ miserationis, et verax qui custodis miseri-

cordiam in millia. » Et ab hac voce in æternum non cessabit.

Ibi Franciscus : « Deus meus et omnia. » Ibi Theresia : « Misericordias Domini in æternum cantabo. »

Ibi David illud repetit : « Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum. »

Ibi Habacuc : « Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo. »

Ibi Isaias ingeminat : « Secretum meum mihi, secretum meum mihi. » Quia nimirum exprimere non potest absconditam illam gloriam, « quam oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quam præparavit Deus diligentibus se. »

Propterea dicebat Eucherius : « Quod Deus præparavit diligentibus se, fide non capitur, spe non attingitur, charitate non apprenditur, desideria et vota transgreditur, acquiri potest, æstimari non potest.

Denique tanta est lætitia Sanctorum, ut de illis dixerit Isaias : « Redempti a Domino convertentur, et venient in Sion cum laude et lætitia sempiterna super caput eorum; gaudium, et exultationem, et lætitiam obtinebunt, et fugiet dolor et gemitus. »

Lætitia illa sempiterna dicitur esse super capita eorum, tanquam corona eos decorans, quia anima beata in Sion, sive in Ecclesiam illam triumphalem introducetur, quasi sponsa a sponso, cum geniali plausu, cum nuptiali diademate, cum gaudio sempiterno. Hoc describens Esdras dicit : « Respice, Sion, numerum tuum, et conclude candidatos tuos, qui legem Domini compleverunt. Filiorum tuorum quos optabas plenus est numerus. Ego Esdras vidi in monte Sion turbam magnam quam dinumerare non potui, et omnes canticis collaudabant Dominum : et in medio eorum erat juvenis statura celsus, eminentior omnibus, et singulis eorum capitibus imponebat coronas et magis exaltabatur. Ego autem miraculo tenebar. Tunc interrogavi angelum : Qui sunt hi, Domine? Qui respondens dixit : Hi sunt qui mortalem tunicam deposuerunt, et immortalem sumpserunt, et accipiunt palmas; et dixi : Ille juvenis quis est qui eos coronat, et dat palmas? Et respondit mihi : Ipse est Filius Dei, quem in sæculo confessi sunt. Ego autem magnificare eos cœpi, qui fortiter pro Domino steterunt. Tunc dixit mihi angelus : Vade, annuntia populo meo, qualia et quanta mirabilia Domini Dei vidisti. » Ita Esdras.

Quia vero anima tanquam sponsa introducitur in thalamum æternum, ideo doctores triplicem illi dotem assignant, quam vocant, *visionem, tentionem, fruitionem*. Sicut ergo in creatione animam Deus triplici potentia ornavit, tanquam imaginem Trinitatis suæ, intellectu scilicet, voluntate et memoria. Et sicut in desponsatione quæ fit per justificationem, dat ei velut triplicem arrham fidei, spei et charitatis, ita in illa matrimonii consummatione, et in thalamum introductione, dat ei dotem triplicem dictam.

Primo ergo, dotabit eam visione clara Dei, summi, veri, quæ præmium erit fidei : et per hanc futurus est intellectui plenitudo lucis.

Secundo, dotabit eam perfectissimo amore Dei, tanquam summi boni : et per hanc futurus est voluntati multitudo pacis, eritque præmium charitatis.

Tertio, dotabit eam apprehensione Dei, tanquam summi ardui, et firma tentione, juxta illud : *Tenui, nec dimittam eum*. Et hæc tentio erit præmium spei, et per hanc futurus est memoriæ continuatio æternitatis.

Ibi ergo ob æternam securitatem, nostrum esse non habebit mortem : ob miram serenitatem, nostrum intelligere non habebit errorem : ob plenam suavitatem, nostrum amare non habebit interpolationem.

3° *Consistit et hæc vita æterna in perpetua Dei laude, quæ orietur ex illa visione et fruitione*. Hinc dicit Psaltes : « Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. » Ipsi scilicet in sæcula sæculorum videbunt te, et in sæcula sæculorum amabunt te, et ex hoc amore laus æterna ab eis procedet; et ideo in sæcula sæculorum laudabunt te, in cœlesti illa civitate, de qua dicitur : « Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes, tota die et nocte non tacebunt laudare nomen Domini. » Et iterum per Psalmistam : « Te decet hymnus, Deus, in cœlesti Sion, et tibi reddetur votum in Jerusalem. » Ideo et Ecclesia canit :

Omnis illa Deo sacra et dilecta civitas,
Plena modulis in laude, et canore jubilo,
Trinum Deum unicumque, cum fervore prædicat.

Hinc viginti quatuor seniores mittentes coronas suas coram throno Agni, et angeli in circuitu throni continuo clamabant : « Sedenti in throno et Agno benedictio, et gloria, et honor, et potestas in sæcula sæculorum. » Et quatuor animalia requiem non habebant die ac nocte dicentia : « Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens. » Ideo etiam ad æternam illam vitam suspirans David, inclamabat : « Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini, et visitem templum ejus. » Ubi domum illam vocat templum, quia non est profana domus, sed domus sacratissima, vere templum et basilica æterni Dei, in qua animæ seipsas perfecte sacrificant Deo; in qua assidue offertur hostia laudis et jubilationis, in qua enarrantur magnalia Dei sine intermissione, in qua est sabbatum Domini sanctum, et delicatum. *Sabbatum ex sabbato, mensis ex mense,* hoc est, perpetua solemnitas, perpetua neomenia et jubilatio ; quia *sicut lætantium omnium habitatio est in te,* civitas Dei.

Hoc considerantes aliqui ex sanctis Patribus, volentesque illam perpetuam laudem cœlestem pro posse imitari, instituerunt in monasteriis perpetuum sine intermissione cantum, laudesque Dei.

Sic legimus in Luxoviensi monasterio B. Columbani institutis celebri et sanctissimo, tantam fuisse multitudinem religiosorum, ut sibi invicem succedentibus choris, nocte dieque continuarentur divinæ laudes, adeo ut nullum temporis interstitium vacuum foret a canticis divinis.

Porro illa laus in domo Dei, non solum erit sine interruptione, sed etiam sine impedimento, distractione, aut imperfectione, tanquam sacrificium laudis Deo perfectissimum.

In hoc sæculo, licet Apostolus dicat ut sine intermissione oremus, quia scilicet sine intermissione benefacere nos oportet, et sic factis nostris continuo Deum laudare, non potest tamen homo vacare continuo laudibus divinis : quia mille habet impedimenta, et distractiones a negotiis quotidianis, a mundo, carne, dæmone, a curis et sollicitudinibus, cum debeat providere corpori et necessitatibus ejus. Sed in illa domo æterna omnia hæc cessabunt, laudis nullum erit impedimentum.

Ideo ad illam beatorum congregationem inclamabat propheta : *Lauda, Jerusalem, Dominum, lauda Deum tuum, Sion.* Ubi Augustinus adjungit : Ecce hoc est negotium tuum, quia non arare debes, non seminare, non novellare, non negotiari, non mortuum sepelire, ægrum visitare, esurientem pascere. Non amplius sollicita es, aut turbaris erga plurima. Nec enim habes in vicis tuis esurientes, cui frangas panem, aut sitientem, cui præbeas calicem, aut peregrinum, cui exhibeas hospitalitatem. Quid ergo factura es? Lauda structorem tuum, pastorem tuum, regem tuum, sponsum tuum, qui te prævenire dignatus est in benedictionibus dulcedinis. *Quoniam confortavit seras portarum tuarum* : hoc est, munitissimis vectibus et inconvulsis seris portas tuas confirmavit, ut nemo egrediatur de quo doleas, nemo ingrediatur quem timeas : nec enim amplius habitura es paleas cum tritico, zizania cum frumento, spinas cum liliis, hædos aut lupos cum agnis : *Benedixit et ipse filiis tuis in te.* Filii enim tui, o Sion, *inclyti sunt et amicti auro primo,* sive optimo, veste scilicet aurea gratiæ et gloriæ, et jam non amplius reputandi sunt ut vasa testea, vilia et fragilia. *Posuit quoque fines tuos pacem.* In te enim pax est super pacem, pax quæ exsuperat omnem sensum, pax in corde, pax in carne, pax ab iniquis, pax cum proximis, pax cum Deo, et pacis non erit finis. Nullus ergo amplius timor in finibus tuis, nullus prædo depopulatur, nullus inimicus insidiatur, nullæ tentationes, nulla sese cogitationum turma confundit. Serpens ille antiquus omneque ejus venenum longe est a muris tuis, longe a filiis tuis. Ille enim ab initio pacem tuam turbare volens, tanto exturbatus est impetu, ut de eo veritas dicat : « Videbam Satanam tanquam fulgur de cœlo cadentem. » In te ergo ille qui idem est, omni in identitate consolidat et conjungit, ille, inquam, *cujus participatio in idipsum.* » Denique addit : « Lauda Dominum, qui adipe frumenti satiat te. » Quis non in Jerusalem, inquit Bernardus, vehementer cupiat pasci, et propter pacem, et propter adipem, et propter satietatem? Nihil ibi formidatur, nihil fastiditur, nihil deficit; tuta habitatio paradisus; dulce pabulum Verbum; opulentia multa æternitas. Habemus et nos Verbum, sed in carne; nobis apponitur veritas, sed in sacramento.

Beati ex adipe frumenti et nudo saginantur grano. Nos interim oportet contentos esse sacramenti cortice, carnis furfure, fidei velamine. Et quantalibet abundantia spiritus pinguescat, non pari sapit jucunditate sacramentum et adeps frumenti, vultus et speculum, fides et species. Ita Bernardus.

Merito ergo ad laudem advocatur Jerusalem illa cœlestis, quæ tot divinis beneficiis præventa est, ut ejus sit hoc et otium, et negotium unicum, laudare et benedicere Dominum, et hoc sine impedimento.

In templo illo celebri Salomonis, tria notant specialia aliqui ex antiquis.

Primo : quod quotiescumque sacrificium incensi oblatum fuit, aut oblatio thuris, fumus in altum ita sese elevarit, ut nunquam visus fuerit descendere post ascensum.

Secundo : quod cum ibi tot sacrificia animalium offerrentur, nunquam fuerit visa aliqua musca carnibus sacrificii insidere, ut habet Josephus et Galatinus. Quod certe mirum plane erat, cum sanguinem effusum, et carnes in sacrificiis pro idolis immolatis tot muscæ circumvolitarent, ut ideo dæmonem in idolis adoratum Belzebuth nominarent, id est, deum muscarum.

Tertio dicitur, quod templum istud (licet undique in solemnitatibus tribus Judæi concurrerent) nunquam tamen adeo impletum fuerit, quin locus superesset.

Numquid hæc in figura contingebant eis? Recte enim hæc tria admiranda, tria alia significare dicemus.

Primo : quod sacrificium istud laudis quasi thuris, quod in templo æternitatis Deo offerunt beati, semper ascendat coram illo in odorem suavitatis.

Secundo : quod muscæ nunquam circumvolitant illud sacrificium, id est, distractiones aut sollicitudines pungentes, quæ sunt velut muscæ, *quæ perdunt suavitatem unguenti* orationis.

Tertio : quod licet undique ab oriente et occidente, a meridie et septentrione, portæ tres sunt ad templum illud, populis undique concurrentibus, tamen manet adhuc ampla domus Dei, et ingens locus possessionis ejus.

Porro viri sancti multum optaverunt vinculis hisce corporeis exolvi, ut in illo æterno templo possent perfectius et sine impedimento perpetuo Deum laudare cum beatis illis, quibus convenit illud psalmi : « Dirupisti, Domine, vincula mea : tibi sacrificabo hostiam laudis. »

In horum etiam persona dicebat David : « Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini ad confitendum nomini Domini. »

Hinc divus Franciscus videns appropinquare diem exitus sui, curavit se deferri in ecclesiam B. Mariæ angelorum, ut ubi spiritum gratiæ hauserat, spiritum vitæ Deo suo redderet. In ultimo ergo spiritu constitutus, pronuntiavit psalmum 141, qui incipit : *Voce mea ad Dominum clamavi*, cujus ultimus versus est : *Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo.* Hunc versum cum fervore pronuntians, spiritum in manus Creatoris sui reddidit. Anhelabat educi de hoc carcere corporis, ut perfectius posset laudare Dominum Deum cum beatis illis mentibus.

B. Ludovicus idem respirans in ultimo spiritu hunc versum pronuntiabat : « In conspectu angelorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo. »

S. Vincentius ordinis S. Dominici, singularis fuit doctrinæ, humilitatis, abnegationis sui, et amoris Dei, et mire B. Virgini devotus, ita ut nunquam concionaretur quin aliquid in ejus laudem diceret. Cum in morbum gravem, et longam melancholiam incidisset, sub finem vitæ, visa Beata Virgine, cœpit in spiritu exultare et jubilare : cumque socius ejus matutinum et laudes recitaret, et pervenisset ad versum ultimi psalmi : *Omnis spiritus laudet Dominum*, ipse æger et agonizans jussit socium sistere, et multoties iterando et jubilando, *Omnis spiritus laudet Dominum*, ipse spiritum emisit in cœlos perpetuo Dominum laudaturum.

Ad hanc ergo laudem nos quoque respirare convenit, et ad cœleste illud templum, cujus lucerna est Agnus, ubi perpetua cantantium lætitia : quia non possumus perfecte cantare canticum Domini in terra aliena, inter filios Babylonis. Hoc solum dabitur nobis dum habitare concedetur inter filios beatos cœlestis Sion.

Dicat ergo quilibet nostrum cum beato Augustino : O domus luminosa et speciosa! Tibi quoque suspirat peregrinatio mea : et dico ei qui fecit te, ut possideat me in te, quia fecit et me. Stantes quondam erant pedes mei in atriis tuis, dum

terrestrem paradisum, qui porticus et vestibulum quoddam erat æternæ tuæ gloriæ, in primo parente incolerem. Sed heu! viperinis nexibus in hoc detractus exilium, erravi sicut ovis quæ periit. Attamen in humeris pastoris mei, structoris tui, spero me quandoque reportandum tibi; ut in montibus illis æternitatis cum nonaginta novem ovibus, uberrimis pascuis gloriæ tuæ possim refici, et deduci ad vitæ fontes aquarum, et ut possim in templo illo jubilationis perpetuæ in sæcula sæculorum te laudare et benedicere.

TRACTATUS PRIMUS.

DE SPE

ET EJUS EFFECTIBUS.

Disseruimus in primo libro de mysteriis fidei, explicantes singulas partes Symboli Apostolici. Et hæc erat prima pars Horti nostri, aut I caput Doctrinæ christianæ, quam, tanquam *Fontem Paradisi*, in quatuor capita dividi insinuaveramus. Nunc ergo prosequimur, ut secundam Horti partem in areolas dividamus et explanatione nostra adornemus. Hæc de Spe copiose disseret, ac de illis quæ ad Spem pertinent, et concernunt caput secundum Doctrinæ christianæ. Primo ergo agemus de Spei titulis, definitione, effectibus. Secundo, de vitiis ei oppositis, Desperatione, Præsumptione, Timore inutili. Tertio, de Oratione quæ Spei actus est, agemusque specialiter de Oratione contra flagella, pestem, famem, bellum, quia pastores frequenter contingit de his apud plebem dicere. Quarto, agemus de Oratione dominica, cujus singulas petitiones doctrinæ sacræ floribus exornare conabimur. Quinto, agemus de Patrocinio Virginis Mariæ, et Salutationis angelicæ singulis partibus. Sexto, adjiciemus de Indulgentiis, quia etiam in illis non exiguum Spei suæ præsidium constituunt fideles.

LECTIO PRIMA.

DE VARIIS TITULIS ET NOMINIBUS SPEI.

Cum spei donum varios in nobis effectus pariat, variis etiam rebus comparatur, et varia in Scripturis nomina sortitur ac symbola.

Primo, ab Apostolo vocatur *anchora*. Est enim anima in hoc mundo velut cymba in medio mari, inter asperos fluctus ac minaces scopulos ad æternitatis portum tendens, ideoque suis debet instructa esse rebus nauticis, ut feliciter naviget. *Crux* itaque Christi, sive fides in Christum crucifixum, habet se tanquam arbor erecta, et tanquam *malus* hujus navis eam dirigens. *Charitas* subministrat funes qui hanc navem tenent colligatam et instructam. Triplex enim charitas, erga Deum, erga proximum, erga seipsum, triplices sunt funes hanc navem firmantes. *Velum* expansum est *Desiderium æternum*, quod auram Spiritus Sancti feliciter recipit, ut cymba hæc prospere in portum propellatur. *Spes* vero tuta *anchora* est, quia sicut anchora navem fluctuantem immobilitat

(inquit D. Thomas), ita spes animam vacillantem inter fluctus hujus maris magni, cœlo affigit, et in Deo firmat: «Differentia ergo in hoc est, quod anchora in imo figitur, sed spes in summo, quia nihil in præsenti vita est firmum, ubi possit anima firmari et quiescere.» Ita ille.

Secundo, vocatur *Galea* militis christiani. Cum enim christianus quilibet debeat dimicare contra insidias diaboli, eget armatura lucis contra principem tenebrarum, eget panoplia sacra, ne ullus pateat vulneri locus. Hanc describit Apostolus a capite usque ad talos. *Galea*, inquit, *est spes salutis : thorax et lorica est justitia*, sive opera justa et ipsa Dei gratia. *Battheus* est veritas, fidelitas, integritas et castitas. *Calcei et ocreæ*, præparatio et alacritas ad currendam viam Evangelii pacis et mandatorum Dei, et illam propugnandam. *Gladius est Verbum Dei*, quem dextra tenet quo dæmonis tentationes perimit. *Fides est scutum*, quod tenet sinistra, quo ignita ejus jacula propellit. Sicque hac panoplia, his armis lucis undique instructus, fortiter dimicans, expectat lauream et coronam gloriæ. Sed quare spes salutis vocatur *Galea?* Quia sicut galea caput principalem corporis partem (a quo reliqua membra et totus homo pendet) tuetur et munit : ita spes salutis et gloriæ munit caput, hoc est cogitationes, fines, et intentiones, quæ sunt caput, sive principium ac gubernaculum actionum et agendorum. Sicut enim caput regit et movet cætera membra : ita finis et intentio omnia hominis desideria, verba, opera. Itaque spes quasi galea munit caput, hoc est intentionem, quia facit ut ultimus noster finis et intentio sit Deus, Dei fruitio, salus et beatitudo, et illuc refert omnes alios fines et intentiones, omnesque cogitationes et opera. Efficit quoque ut homo cogitans et sperans bona illa æterna, repellat viriliter cogitationes a diabolo suggestas; et efficit ut hac spe ardua quæque intrepide aggrediatur. Hac ergo galea muniti sancti nullum timuerunt cum hoste conflictum, ad dura quælibet animo infracti ad spem gloriæ.

Recte quoque dixeris *spem* et *timorem* esse duo *calcaria equitis christiani*. Timorem quidem calcar sinistrum, spem vero calcar dextrum; quo utroque equum stimulat torpidum aut recalcitrantem, ut fortiter et alacriter currat etiam per ardua et aspera loca : ut festinet, ne forte lædatur a serpente venenoso, qui latet tanquam « coluber in via, aut cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro : » hoc est, ne lædatur a Satana, qui tanquam anguis latens in herba, dolos multos struit castitati ac perseverantiæ, insidians calcaneo, ut is qui feliciter graditur, retro cadat, et *cum spiritu cœperit, carne consummetur*.

Tertio, *spes* est *Calceus* qui a patre datur prodigo revertenti. Sicut enim *annulus* ei datus significat fidem, et *stola prima* gratiam ac charitatem : ita *calcei* quibus ejus pedes ornantur, significant donum spei. Calceus enim olim symbolum erat possessionis et dominii, sicut discalceatio symbolum erat cessionis juris sibi debiti. Ideo in libro Ruth dicitur : « Hic erat mos in Israël inter propinquos, ut si quando alter alteri suo jure cedebat, solvebat homo calceamentum suum, et dabat proximo suo.» Prodigus ergo filius perdiderat jus ad hæreditatem æternam patris, calceamentis spiritualibus spoliatus per peccatum, omni spe nudatus cœlestium bonorum. Nunc autem cum ad patrem revertitur, redduntur ei calcei, redditur ei donum spei, quo iterum novam quamdam incipit adire possessionem cœlestis hæreditatis. Unde spes *calceus* est ille *hyacinthinus* qui datur sponsæ, de quo dicitur Ezechiele 15: *Vestivi te bysso, calceavi et hyacintho*. Est enim hyacinthus gemma aut flos coloris cœlestis, et ideo significat spem rerum cœlestium, qua velut calceamento munitus justus, per asperitatem deserti hujus sine læsione potest incedere, et cœlestis hæreditatis possessionem quamdam adire. Et hoc genus calceamenti videtur etiam commendare Sponsus in Sponsa, dum dicit : « Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, o Filia principis! »

Quarto, *spes* est *Tabernaculum* quod promittit Dominus apud Isaiam, ut sit electis *in umbraculum diei ab æstu, et in absconsionem a turbine et pluvia*, id est ab omni adversitate et prosperitate mundi. Unde justi quoties aut æstu vitiorum affliguntur, aut aliqua tempestas eis ingruit, ad hoc tabernaculum accedunt tanquam ad præsidium tutissimum, sub quo proteguntur et respirant, *donec transeat iniquitas*. Non ad hederam Jonæ refugium habent, aut ad umbram hederæ, quæ subito vento urente,

verme rodente emarcescit, et sic umbra ejus ac protectio statim deperit. Hoc est, non recurrunt ad spem, quam in hominibus aut rebus humanis figere possent, quia illa caduca est et decidua, et cito evanescit: sed recurrunt ad spem vivam quæ solida est et stabilis, quia in Deo firmitatem habet, dicente prophetа ad electos : « Sperastis in Deo forti in perpetuum, in sæculis æternis.»

Quinto, spes *Baculus* est, quo hanc peregrinationem peragimus, cui lassi innitimur, et incumbimus, in quo solamen reperimus. De quo quidem spei baculo interpretari possumus cum D. Hieronymo illud psalmi: *Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Hic baculus opponitur « baculo arundineo confracto Ægypti, cui, si innitatur homo, perforat manum suam, » ut loquitur Scriptura. Hæc iterum est spes mundi et mundanorum, quam figunt in rebus perituris insolidis et spinosis; ita ut eis non solamen, sed potius asperitatem et læsionem pariant. At spes hæc cœlestis baculus est Jacob peregrinantis, quo secure pertransimus hujus sæculi aquas, quasi Jordanis tumultuantis undas : de quo poterimus in fine dicere cum Jacob redeuntes ad Patrem cœlestem : *In baculo meo transivi Jordanem istum*, et nunc cum gaudio ad paternam revertor hæreditatem. Propterea etiam peregrinantes filii Israël ad terram promissionis, jubentur habere baculos in manibus,

Sexto, *spes* est *Læva Sponsæ* qua Sponsum amplectitur in præsenti vita, ponens eam *sub capite ejus*, donec perfectius eum stringat et amplectatur dextera sua, in futuro æternitatis thalamo florido : donec apprehendat illum *et ducat in domum matris suæ, et in cubiculum genitricis suæ*, quando inclamare poterit illud : *Tenui, nec dimittam eum.*

Per spem enim nunc quantum in nobis est Deo unimur; et eum licet absentem spe quodammodo apprehendimus, donec per visionem perfectam illum præsentem perfecte comprehendemus, amplectemur et fruemur; quando de spe facta fuerit res, quando de fide transibimus ad faciem, et de spe ad speciem, et tunc gloriari poterimus in splendore vultus ejus.

Septimo, spes est *Lucerna fulgida*, ad cujus lucem operamur et ambulamus juxta illud : *Lucerna pedibus meis verbum tuum, in quo mihi spem dedisti.* Hinc Augustinus : « Lucerna animæ spes ejus, ad illam operatur omnis homo quidquid boni ad spem facit, et in nocte ardet lucerna nostra; qui enim quotidie loquitur nobis, verbum tanquam oleum infundit ne lucerna extinguatur. »

LECTIO SECUNDA.

DE EFFECTIBUS SPEI.

1° *Spes animat et dat vires ad alacriter currendam salutis et perfectionis semitam.*

Est quædam cognatio germana (teste D. Bernardo) inter fidem et spem, quod illa futurum credit, hæc sibi incipit sperare futurum. Fides dicit: *Parata sunt magna et inæstimabilia bona a Deo fidelibus.* Dicit spes: *Mihi illa servantur.* Excitat quoque charitatem, quæ dicit : *Curro, ut amplectar illa.* Itaque spes efficaciter animum pungit et stimulat ad currendum, estque, ut diximus, quasi calcar quoddam equitis christiani, punctione sua teporem ac torporem excutiens, ne in via aspera animum despondeat. Exemplum desumere licet, ut vis spei magis elucescat, rebus ab humanis. Quid non potest spes? quas non vires subministrat? Spes messis sic alit agricolam, sic eum excitat ut omnes labores in arando, fodiendo, occando, seminando, suaves ei videantur. Spes lucri sic animat negotiatorem, ut nives, frigora, æstus, maria, pericula nulla pertimescat. Spes prædæ et triumphi militem sic afficit, ut nec vulnera, nec sanguis ei animos infringant. Nos quoque in agro Domini laborantes sumus, tempus sementis est præsens vita quam currimus : « Exibit homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vesperam hujus vitæ. » Spes ergo messis animat nos ad perseverantiam laboris, dicente Apos-

tolo : « Bonum facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus, non deficientes. » Mercatores sumus, et ideo nullum laborem refugere debemus, sed spes thesauri indeficientis in cœlis, quem nobis comparamus, etiam suaves reddere debet nostros omnes sudores. Denique sub Christo rege crucifixo, nomen militiæ dedimus; non decet nos molles esse et delicatos, nec ipsam crucem horrere, quam non horruit ipse dux noster, qui et spe illius quam acquisivit cœlestis coronæ, nos animat ad fortiter pugnandum, vires ipse subministrans ad prælium. De hac spe loquens D. Petrus, et fideles animans, sic dicit : « Benedictus Deus qui regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, et incontaminatam et immarcessibilem, conservatam in cœlis, etc. » Considerationе digna sunt hæc principis apostolorum verba : *Sermo iste fidelis et omni acceptione dignus*, spem nostram excitans, et gratitudinem erga patrem et Dominum nostrum Jesum Christum, spei nostræ auctorem.

Primo ergo dicit quod *regeneravit nos in spem.* Hoc vero multipliciter, nam in cruce tot angustiis et doloribus parturiebat et generabat nos adoptionis filios, et ex filiis iræ et gehennæ, ex filiis perditionis, efficiebat nos filios gratiæ, filios salutis, dans nobis spem hæreditatis æternæ. Deinde hanc spem confirmavit per resurrectionem suam a mortuis, in seipso nos resuscitans et regenerans ad vitam immortalem, tanquam membra sua mystica, quibus immortalitatis consortium donabat. Denique regeneravit nos in baptismo, qui non aliud est quam regeneratio spiritualis filiorum Dei, habetque mysticam repræsentationem mortis et resurrectionis ejus : quia ibi per immersionem consepulti sumus cum illo, ut mortui peccatis justitiæ vivamus et ad novam vitam emergamus. Ibi regeneramur in spem, quia ibi *tres sunt qui testimonium dant in terra* quod simus filii Dei et hæredes regni, *Spiritus, aqua et sanguis. Spiritus* quidem divinus quem recipimus ibi, in quo clamare possumus: *Abba Pater*, illo testificante. *Aqua* ex qua regeneramur, quæ quoddam semen spirituale est, per quod formatur Christus in nobis. *Sanguis* quoque Christi, qui nobis ibi per aquam applicatur et gratiam confert, quæ est generatio cœlestis, quam si servemus (quod in nostro est arbitrio positum), jam spes nostra assecuratur de hæreditate, quia *si filii sumus, et hæredes.*

Secundo dicit D. Petrus hanc spem in quam geniti sumus, esse *spem vivam :* quia est quædam spes apparens et mortua, sicut et fides quædam mortua est, quæ non est charitate formata, nec producit opera vitæ. Talis spes reperitur in peccatoribus qui non sunt filii Dei : sed in illis non parit effectus vitæ, qui sunt animare, consolari, lætificare animam, viresque ei ministrare durante hac peregrinatione. At vero in justis et veris filiis Dei omnia hæc operatur, quia viva est, vitam gratiæ et charitatis participans. Arbos quæ vivam habet radicem, lætas germinat frondes, flores odoriferos, fructus suaves. Sic spes in justis germinat bonas cogitationes, cœlestia desideria, bonorum operum fructus, quibus anima pascitur et oblectatur. Ideo de se et de justis dicit Psaltes : « Ego quasi oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei. » Oliva fecundissima est, et pinguedinem suavem producit, semper virescit, nec folia ejus defluunt, immo ejus lignum, nec tempestas, nec caries, nec vetustas labefactat : ideo spei, imo et æternitatis est symbolum. Justus ergo per spem quasi oliva fecundus est fructu bonorum operum : et spes illa parit pinguedinem gratiæ et devotionis, eumque reddit semper virentem et vividum. Æternitatis quoque efficit eum candidatum, dans ei vires contra æstum, pruinam, frigus, tempestatem, vitiorum cariem, ut nihil eum ab expectatione sua dimoveat, nihil animum ejus infringat. Hoc diserte etiam dixit Jeremias, c. 17 : « Benedictus vir qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia ejus, et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, et ad humorem mittit radices suas, et non timebit cum venerit æstus : et erit folium ejus viride, et in tempore siccitatis non erit sollicitum, nec aliquando desinet facere fructum. » Quomodo posset clarius exprimere effectus, germina, ac fructus quos spes illa viva in justis parit?

Ut ergo concludamus, tantas vires animo superaddit hoc cœleste donum spei ut nihil difficile justis videatur currentibus ad æterna : ita ut quælibet ardua aggrediantur, viribus licet propriis diffisi, spe in Deum nixi. Quid replet claustra et religiones, etiam austeritatem maximam pœnitentiæ profitentes, tot ado

lescentibus delicatis, tot tenellis virginibus, tanto zelo ad perfectionem contendentibus, inter cinerem et cilicium, inter paupertatem et nuditatem, inter æstus et frigora, inter austeritates humanis quodammodo viribus impares? Numquid spes æternitatis novas eis vires suppeditat? Pauci certe subsisterent sub hoc onere, quibus naturalis complexio sat debilis et fragilis, qui natura torpidi et pusillanimes, qui deliciis assueti erant, *qui vescebantur voluptuose et nutriebantur in croceis*, nisi spem in Deum dirigerent, et detersam mentis aciem in æternitatis figerent mercedem. Qua quidem spe sic animantur corda eorum, ut et ipsi asperrimi labores suaves videantur pro Christo suscepti. Alias dicere possent cum Apostolo : « Si in hoc mundo tantum sperantes essemus, miserabiliores essemus omnibus hominibus. » De his ergo verum est illud Domini apud Isaiam : « In silentio et in spe erit fortitudo vestra. » Quia bonum est, « præstolari in silentio salutare Dei, et bonum est homini cum portaverit jugum Domini ab adolescentia sua, sedebit solitarius et tacebit, quia levavit se supra se.» Per considerationem scilicet rerum cœlestium, per spem bonorum illorum æternorum, per quam novas vires accipit ad facile portandum Domini jugum, levat se super se.

Hinc iterum de his dicit propheta : « Qui sperant in Domino mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient. » Utique spes et fiducia dabit eis quasi *leonis fortitudinem*, ut in via nihil eos terreat. Dabit et *alas quasi aquilæ*, ut ad sublimia volare possint, et in solis fulgurientis radios aciem mentis intendere, cœlestia contemplando; et renovatis alis per novam viam pœnitentiæ, poterunt libere volatum altius erigere. Dabit et eis *pedes quasi cervorum*, ut alacriter currant et non deficiant. Poterunt ergo dicere cum propheta : « Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo, Jesu meo : qui ponet pedes meos quasi cervorum, super excelsa statuens me : » dans scilicet vires contra serpentes belligerandi, et ad ardua et difficilia sine labore currendi. *Et deducet me victor in psalmis canentem* præ lætitia, profligatis jam hostibus et omnibus difficultatibus superatis.

Refert Hieron. Platus hanc prophetæ sententiam, magnam vim habuisse in Andræa Spinola viro nobili in ecclesiastica dignitate constituto. Cum ipse jam provectiori ætate, et, ut ipse humili quodam joco de se dicere solebat, triginta et octo annos habens in infirmitate, de sæculo relinquendo deliberaret, et in partem contrariam, tum valetudinis imbecillitas, tum deliciarum consuetudo, et familiæ nobilitas, denique disciplinæ difficultas ad terrorem ei sese offerrent, repente Dei bonitas hunc versum ei objecit: *Ponet pedes meos quasi cervorum.* Et per illum tanquam lumine quodam oborto, ita illustratus est, ut sicut ipse narrabat, omnes illæ timidæ et diffidentes cogitationes momento evanuerint, isque animo confirmato, penitus ac constanti adversus omnia illa incommoda permanserit, et vincula omnia disruperit.

Itaque spes illa viva generat in Ecclesia viros perfectos et fortes, generat virgines, confessores et martyres, generat novos christianos. Sic olim ad Christianismum convertit B. Adrianum spes illa, quam videbat in christianis. Cum enim esset florenti ætate miles, et videret tantam christianorum in tormentis constantiam, interrogavit: « Quid pro tantis tormentis expectatis? Quid illa vos superare contenditis? » Responderunt illi : « Speramus bona illa quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec cor hominis comprehendit, quæ præparavit Deus diligentibus se. » Hac voce commotus Adrianus, curavit se catalogo martyrum inscribi, et durissimum martyrium alacer subiit, cooperante Natalia uxore, quæ tanta spe firmata fuit, ut cum audisset vetitum esse fœminis ne servirent martyribus aut carceres adirent, totondit capillos, et veste virili induta, carcerem ingressa, martyribus ministrabat : quam post secutæ sunt aliæ matronæ, habitu similiter ementito. Sed tandem cum Maximianus tyrannus id comperisset, jussit incudem in carcerem inferri, et martyrum pedibus subjici, vecteque ferreo manus ac tibias illorum confringi. Fecerunt lictores quod jussi fuerunt : quibus occurrit B. Natalia, rogavitque ut ab Adriano inciperent, quod fecerunt. Unde et ipsa apprehendens ejus pedem extendit super incudem, pedesque amputarunt, et crura ei multa vi confregerunt. Sed et Natalia ait ad Adrianum : « Precor te, mi domine, serve Christi, dum

adhuc in te hæret spiritus, extende etiam manum ut amputent eam, ut sanctis martyribus similis efficiaris per omnia : majora enim supplicia illi perpessi sunt, quam tu.» Extendit ergo manum, et porrexit eam Nataliæ, illa imposuit incudi, et carnifices similiter eam amputarunt, et amoventes incudem mox spiritum reddidit. Vides quanta fuerit spes utriusque conjugis ? Vides quantum potuerit spes aliorum martyrum in corde Adriani, dum non solum christianum novum, sed et martyrem efficit ?

Simili quodam modo conversus fuit Maximus præfecti cubicularius per Tyburtium et Valerianum fratres, dum ad martyrium ducerentur. Flebat ipse compassione motus, videns eos lætos ad mortem properare. Cui Tyburtius : « Nisi nos certissime sciremus alteram vitam perpetuam, et illam speraremus, haud ita hanc amittere gauderemus. » At Maximus : « Contemnerem, inquit, et ego vitam hanc, si certum esset quod loqueris. » Tum Valerianus : « Si promittis pœnitere, faciet te Dominus certum illa hora qua pro ejus confessione tunicas istas corporeas deponemus. » Quod cum Maximus jurejurando promisisset, ac paulo post sancti martyrium susciperent, vidit Maximus angelos Dei fulgentes sicut solem, et animas eorum egredientes de corporibus quasi virgines de thalamo, ascendentes ad cœlos. Hujus igitur tantæ felicitatis, spe erectus Maximus, Christi fidem constantissime professus est, et crudelissimum maximeque diuturnum supplicium invicto animo pertulit. Nam a præfecto tandiu plumbatis cædi jussus est, quousque spiritum exhalaret. Sic novum hunc Christo militem peperit spes quam in martyribus invictam viderat : qua idem roboratus sancto eorum consortio adscribi meruit. An non ergo merito dixi quod spes illa quam Ecclesiæ sponsæ dedit Deus, adeo eam fecundam reddit, et ejus sacra germina adauget, ut pariat in ea fortes milites, perfectos athletas, confessores, virgines, martyres novosque triumphatores et debellatores mortis ? Hinc pingebatur ab antiquis Spes, quasi nympha sacra cœlum, fixis oculis, respiciens, cum arcu et sagittis (quæ sunt arma ipsius mortis) contritis et confractis in manu sua. Quia scilicet ad futuram gloriam figens oculos, nihil veretur mortem, nec vires ejus, sed de illa triumphat.

2° *Spes hæc mire animam consolatur in mediis afflictionibus.* Propterea cum D. Petrus dixisset quod regenerarit nos Deus in spem vivam, ad hæreditatem incontaminatam et immarcessibilem, addit per illam spem exultare nos debere in mediis tribulationibus, quas sustinere oportet, ut probetur fides nostra, et auro pretiosior inveniatur, in die Domini nostri Jesu Christi. Spes itaque in mediis afflictionibus gaudium menti infundit, quia ipsa est immortalitatis quædam arrha, æternitatis pignus, inchoatio beatitudinis, est ipsa quoddam patrimonium et possessio filiorum Dei, in qua gloriantur durante hac mortalitatis vita de qua dixit Apostolus : « Gloriamur in spe filiorum Dei, non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio autem spem : spes vero non confundit. »

Itaque spes solidum cordi dare potest gaudium, quia ad æternitatis divitias ac hæreditatem cor erigit, et jam quamdam illius quasi possessionem addit, ut propterea dicat Apostolus : « Fortissimum solatium habemus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus tutam ac firmam, incedentem usque ad interiora velaminis. »

Spes penetrat et incedit usque ad interiora velaminis, hoc est, usque ad Sancta sanctorum, quæ per velum distinguebantur ab aliis templi locis, et ibi erant arca et manna. Vult ergo dicere quod spes non solum præsentis Ecclesiæ statum (qui per sancta designatur), sed et sancta sanctorum, hoc est, futuræ gloriæ statum considerat, et ibi gustat manna absconditum prælibans suavitatem illam, de qua Psaltes : « Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te, et perfecisti eis qui sperant in te ! »

Ad hanc ergo anchoram semper refugium habuere viri sancti in omnibus suis ærumnis, ut non deficerent aut nutarent.

Sic Tobias, cæcitate percussus, irridebatur ab amicis improperantibus : « Ubi est spes tua pro qua eleemosynas faciebas et sepulturas ? » At ille : « Nolite ita loqui, quia filii sanctorum sumus, et vitam illam expectamus quam daturus est his qui fidem suam nunquam mutant ab eo. »

Sic B. Susanna jam accusata erat et

damnata, jam ad necem ducebatur, nec tamen in mediis his fluctibus anchoram spei deserit; sed erat, inquit Scriptura, *cor ejus fiduciam habens in Domino.*

Job toto corpore afflictus, liberis et rebus omnibus spoliatus, ab amicis derisus, in sterquilinio fœtidus jacens, et saniem radens, nullum aliud solatium reperit, nisi spem illam per quam dicit: « Credo quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum, et videbo Deum Salvatorem meum: reposita est hæc spes in sinu meo; » id est: hæc spes est quæ cor meum fovet in tot ærumnis solatio suo, sola illa spes potens est mihi vires ministrare. Denique de antiquis illis sanctis, dicit Apostolus: « Alii ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres, lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladii mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, etc. »

Quomodo putas omnia hæc potuissent sustinere nisi animati fide et spe, per quam aspiciebant in æternam retributionem et repromissionem? Quæ tamen adhuc dilata fuit, donec auctor et consummator fidei ac spei nostræ Christus, *ascendit ante eos pandens iter*, inquit Michæas, illos Patri offerens, tanquam crucis et sanguinis sui primitias.

Quid de nostris dicam martyribus? Quam fortes illos effecit in tormentis viva spes appropinquantis coronæ! Tot pueri tenelli, tot delicatæ virgines, in mediis gladiis, equuleis, flammis exultabant! Et hanc spei anchoram sibi propositam habentes, tanta constantia firmati sunt, ut nulla minarum acerbitas, nulla vis tormentorum terrere eos potuerit, aut animos infringere.

Sic B. Agatha, cum eam tyrannus minis tormentorum a fide deterrere conaretur, spe interius magis roborata dicebat tyranno: « Si lubet in me stringere ferrum, en collum meum: si flagella, ecce dorsum: si ignem, en tibi totum corpus: ure, seca, stringe, distende, lacera, excrucia, quanto in me crudelius sævies, tanto majus mihi beneficium conferes, tanto majorem mihi Christus coronam adornabit. » Sic spes eam intrepidam reddebat, et divino fulta auxilio dicebat cum fiducia: « Si ignem mihi minaris, angeli rorem vivificum de cœlo mihi ministrabunt: si feras promittis, audito solo nomine Christi mansuescent. » Sic ipsa lætissime et glorianter ibat ad carcerem, quasi ad epulas invitata. Cum vero jussu tyranni ei mamillæ avellerentur, nihil trepida respondit: « Impie crudelis, et dire tyranne, non es confusus amputare in fœmina quod ipse in matre suxisti? sed ego habeo mamillas integras in anima mea, quas ab infantia Domino consecravi; hæ illibatæ manebunt, has non poteris attingere. » Nempe hæ mamillæ animæ, quæ sunt intellectus et voluntas, cœlesti quodam lacte sanctæ spei plenæ erant in hac virgine; quo lacte suaviter intus reficiebatur, nulla exterius tormenta formidans. Sed et per hanc spem in medio carceris, expansis manibus, finaliter orabat ad Dominum; « Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, qui me fecisti vincere tormenta carnificum, qui tulisti a me amorem sæculi, et corpus meum a pollutione servasti; jube me ad tuam immarcessibilem gloriam feliciter pervenire. » Vides in mediis tormentis quam firma sit hæc virguncula per spei anchoram!

Quisquis ergo in hujus sæculi amaro mari, fluctibus amaris afflictionum agitaris, ne deseras hanc anchoram, sed per illam ingredere usque ad interiora velaminis, usque ad æterna illa bona, quæ iis qui patiuntur ærumnas, promittuntur. Considera, quod « leve et momentaneum hoc tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis, et quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. » Itaque licet jejunio et omnibus corporis afflictionibus se maceret homo in cinere, sacco, et cilicio, dicere tamen potest: « Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam. » Licet instar Job in sterquilinio jaceat, totus corrosus doloribus et plagis confectus, tamen, *non sunt condignæ passiones istæ ad futuram coronam.* Licet quis sese secari permittat, ut Isaias, aut in fornacem mitti, sicut pueri Babylonici, licet deberet lapidari cum Stephano, assari cum Laurentio, excoriari cum Bartholomæo, tamen omnes hi dolores et cruciatus *non sunt condigni ad futuram gloriam.* Denique etsi quis omnia tormenta mundi, omnes dolores, et cruciatus imaginabiles pateretur, ad consolationem suam dicat: « Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in

nobis. » Et ista præsentia respicere non oportet quæ videntur, sed futura quæ non videntur. Sic S. Tiburtius martyr, conversus per S. Cæciliam, cum ab Almachio præfecto infamiæ argueretur, respondit: « Utinam Dominus dignetur nos referre in numerum servorum suorum, qui respuerunt id quod videtur esse, et non est, et invenerunt quod videtur non esse, et est. » Inquirit Almachius: « Quid est illud quod videtur esse, et non est? » At ille: « Omnia, inquit, illa quæ in mundo sunt, quæ et cultores suos ad æternum exitium per brevis temporis lætitiam ducunt. » Quid vero, inquit, est quod non videtur esse? Respondit: *Vita justis, et supplicium injustis.* Ita habetur in Vita S. Cæciliæ.

Simile quid respondit quidam diaconus nomine Abibus martyr in Edessa civitate. Hic cum omnes confirmaret ad pietatem et fidem, ungulis laceratus est et membris omnibus tortus. Interrogabat vero eum præses, quamnam ei utilitatem tormenta conferrent, quæ ita corpus ejus consumerent? Respondet Christi martyr: « Non ad præsens usque tempus, nec ad ea quæ tantum oculis cernuntur, adspicimus: sed si tu quoque adspicere volueris ad spem et promissam nobis remunerationem, dices cum Paulo: « Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. »

Unde in ignem conjectus, ignis flammam hilariter excipiens, spiritum Deo reddidit. Ita habetur in actis ejus, anno Christi 316.

3° *Spes vera in fine vitæ tollit anxietatem et dat securitatem.*

In persona justorum dicebat David: « Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. » Hæc est vox ab interiori spe elicita, quæ hoc interius dicens animæ, quamdam ei serenitatem et securitatem infundi, quia *Spes non confundit*, teste Apostolo. Ideo iterum alio loco in persona justorum canit: « In pace, in idipsum dormiam et requiescam. » Quid ita? « Quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me. » Spes immortalitatis futuræ facit ut in pace obdormiant, expectantes animæ gloriam, immo et corporis renovationem per resurrectionem, ita ut etiam *Caro requiescat in spe.* Ideo apud Isaiam dicitur: « Vade, populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia super te, abscondere modicum, donec transeat indignatio. » Estque vox ista vox Dei, ad eos qui in Domino moriuntur, quasi dicat: Ite ad modicum ad sepulcra vestra, ibi quiescite brevi suscitandi. Quia mors quasi somnus est unius noctis, respectu resurrectionis et æternitatis. Quiescite in sepulcris, inquit, quasi clausis ostiis dormientes in spe, donec pertranseat illa indignatio qua peccatum Adæ, immo et singula peccata communi morte, et putrefactione, punire me oportet.

« Lignum habet spem, inquit propheta Job, si præcisum fuerit, rursum virescit, et rami ejus pullulant: si senuerit in terra radix ejus, et in pulvere mortuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit, et faciet comam, quasi cum primum plantatus fuerit. Homo vero cum mortuus fuerit, ubi est? » Vult dicere propheta, quod homo virtute naturali, sicut arbos præcisa, aut truncus mortuus, virorem non potest recipere, neque de sepulcri loco repullulare: tamen hoc potest virtute divina, ad odorem sive attactum aquæ et roris divini, roris scilicet illius, de quo apud Isaiam dicitur: « Ros tuus, o Domine, ros lucis, vivificabit nos, et ossa nostra iterum germinabunt, » dum rore virtutis tuæ, ad virorem immortalitatis iterum redibunt. Qui ergo in hac spe obdormiunt, *non confundentur, cum loquentur inimicis suis in porta.* Hoc est, in exitu hujus vitæ nihil timebunt adversarias potestates, nec mortis vires: quia spes eis dicit: « Si terrestris domus nostra dissolvatur, habemus non manufactam æternam in cœlis quum cupimus supervestiri. » Tunc merita, virtutes, bona opera, quæ homo Dei adjutus gratia, durante vita collegit, animæ occurrunt, eamque consolantur. Et sicut bonus sanguis ad cor anxium recurrit, ut illud confortet: ita omnium virtutum opera solatium animæ conferunt, et quasi purior ipsius animæ sanguis, tristitiæ et anxietatis nubilum depellunt. Unde potest tunc homo dicere: « Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei et Deus meus. Transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei. » Tantas vires tunc habet spes, tantam efficaciam, ut multi qui magna parte vitæ multum timidi fuerant, cum timore et tremore salutem operantes: tunc omni depulsa trepidatione, viva spe animati, exultarint.

D. Hilarion, cum pene cum extremo spiritu conflictaretur, dicebat: « Egredere, quid times? egredere, anima mea, quid dubitas? Septuaginta prope annis servivisti Christo, et mortem times! » Quibus in verbis spiritum exhalavit, hoc quasi calcari trepidam animam urgens ad exeundum ex hac lutea domo, ex hoc peregrinationis tabernaculo, fortissima spe concepta, ex operibus bonis gratia Dei factis, quæ quidem comitabantur eum, donec introducerent in domum æternitatis.

Sic B. Maria Ogniaca in extrema illa quam in mortali corpore peregit nocte, multis a Satana validisque insidiis et tentationibus divexata, cœpit timorem aliquem concipere, ita ut etiam astantium auxilium imploraret. Verum paulo post ita per spem erecta fuit et firmata, ut omnes inferni vires contemnens, et serpentis, *calcaneo* (hoc est, extremæ parti vitæ) *insidiantis*, velut caput conterens, illum etiam forti voce a se propelleret, quo abscedente, et cum ignominia devicto, cœpit suavi voce sæpius intonare vocem illam lætitiæ, *Alleluia*, reliquum tempus in lætitia transigens, et exultans, quasi ad epulum invitata.

Ipse quoque apostolus Paulus, cum timore et tremore hanc degebat vitam, tot peccati periculis obnoxiam : « Castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar. » At appropinquante ultima vitæ ejus periodo, quam suavi voce canit hac beata spe animatus! Ad Timotheum discipulum suum sic scribit : « Ego jam delibor, et tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi justus Judex : » quasi dicat: O, charissime Timothee! jam prope est tempus, quo sanguinem meum quasi sacrum libamen, Deo profundere debeo et immolare : sed nihil timeo, quin potius animo exulto, quia pro fide Christi tot exantlatis laboribus optime decertavi, et profligatis hostibus, trophæum jam erigo, scioque vertici meo mox appropinquare debitam certantibus et victoribus coronam. Hoc mihi dicit fiducia bonæ conscientiæ, hanc mihi dat securitatem spes certissima, proveniens ex memoria præteritæ vitæ. Ecce quomodo tanquam cygnus in fine vitæ suaviter canit : quia purus sanguis bonorum operum et præcedentium meritorum jam animum ejus circumcingit, lætitiam cum securitate infundens. Nempe opera quæ juxta vocationem nostram fecerimus, jejunia, eleemosynæ, orationes, mortificationes, humilitas, castitas, obedientia, mansuetudo, justitia, pietas, bonus sanguis sunt, cor in angustiis non deserent, sed in spem vivam erigent et exhilarabunt.

Nimis prolixus forem, si sanctorum vitas percurrens, referre vellem, quam multi ex hac vita emigrarint, cum voce exultationis a viva spe elicita. Paucos nic breviter attingam.

Narrat Bernardus de fratre suo Gerardo media nocte moribundum in illam ex psalmo vocem erupisse : *Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelsis.* Jam tibi, inquit, frater mi, nocte adhuc media dies erat, nox sicut dies illuminabatur. Accinctus sum ego ad id miraculi videre exultantem in morte hominem, insultantem morti: *Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus?* Jam non est stimulus sed jubilum. Jam cantando moritur homo, et moriendo cantat.

Beata quoque Aletha Bernardi mater, cum in extremis ageret, sacerdotes advocarat, qui Ecclesiæ preces recitarent. Cum autem in litaniis dicerent: *Per crucem et passionem tuam, libera eam, Domine*; quo adhuc poterat spiritu idem pronuntians, et manum levans signavit se, et spiritum emisit, ita ut manum non posset deponere quam levarat. Sic spe plena, tabulam crucis arripiens, ad portum salutis evecta est.

Beatus Petrus Alcantara, spei anchoram in littore æternitatis figens, in his verbis moritur : « Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. »

B. Eligius in extremo spiritu hanc spei vocem edebat : « Nunc dimitte servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace; » et in his verbis animam reddidit, quæ visa est instar stellæ in crucis modum compositæ, in cœlum ferri, Deo disponente, ut sic in cœlum conscenderet is cujus vita perpetua quædam crux fuerat, sed et instar stellæ præluxerat.

B. Thomas Aquinas, in morbo explicuerat cantica, et ad illa verba pertigerat : *Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum.* Quæ verba repetens, et toto spiritus fervore pronuntians, in floridum Ecclesiæ triumphantis agrum et paradi-

sum, anima ejus *innixa super dilectum, deliciis affluens, de deserto* hujus mundi feliciter ascendit.

S. Nicolaus instante morte suspiciens in cœlum, cum angelos sibi occurrentes intueretur, illo psalmo pronuntiato : « In te, Domine, speravi, non confundar in æternum, » in cœlestem patriam migravit.

S. Edmundus morti jam proximus, arripiens crucifixi imaginem lectulo suo appositam, et os lateri admovens, dicebat : « Amodo haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris. »

Hæ sunt voces quas elicit spes, exultationem in corde pariens, dum hominem mors æternitati reddit, in qua speratam coronam apprehendat nunquam dimissurus.

LECTIO TERTIA.

DE SPE VANA MUNDI, ET EJUS DEFECTIBUS.

1° *Spes hominum, in rebus hujus mundi posita, vana est et fallax.*

Ratio est, quia cum omnes res mundi hujus caducæ sint et instabiles, non potest spes, quæ illis innititur, solida esse. Non potest super fragili fundamento stabile ædificium construi : et qui parieti inclinato, aut maceriæ depulsæ innititur, cum labente labitur. Qui itaque rebus perituris inhæret, et in illis fiduciam ponit, cum illis perit.

Similes sunt multi (inquit Bernardus) his qui submersi periclitantur in aquis : « Nimirum videas eos tenentes tenere, nec ulla ratione deserere quod primum occurrerit manibus : licet tale sit quod prodesse non possit, ut sunt radices herbarum et similia. Sic pereunt in hoc mari magno et spatioso miseri : dum peritura sectantes, omittunt solida, quibus apprehensis emergere et salvare possent animas suas.

De hac vana spe mundanorum Sapiens dicit : « Spes impii tanquam lanugo est, quæ a vento tollitur, et tanquam spuma gracilis quæ a procella dispergitur, et tanquam fumus qui a vento diffusus est, et tanquam memoria hospitis unius diei prætereuntis. » Ita Sapiens.

Optime quoque spes ista comparatur hederæ Jonæ, ut supra tetigi, et nunc paulo fusius explicandum est.

Dicit ergo Scriptura : Egressus est Jonas de civitate, et sedit contra orientem civitatis, et fecit sibimet umbraculum ibi, et præparavit Dominus hederam, ut esset umbra super caput ejus : et lætatus est Jonas super hedera lætitia magna. » Quanta res est hedera aut umbra ejus, ut ita lætaretur Jonas ? Res utique infirma ac instabilis, modo virens, modo arescens, modo erecta est, et umbram præbet, modo decidit et conculcatur. Unde ascensu diluculi venit vermis, et percussit hederam, et exaruit. Res sæculi cum possidentur magnæ apparent, speciosæ et quasi perpetuæ videntur, lætitiamque homini pariunt : sed statim etiam apparet, dum subito intermoriuntur, aut amittuntur, quam vanæ sint et fluxæ, nullamque in eis spem collocandam. Omnia in quibus homo potest spem ponere et lætari, habent vermem suum a Deo paratum, quo in ascensu diluculi percutiantur et arescant. Videamus id particularius.

Primo aliqui spem ponunt in potentia sæculi, ut reges, principes, magnates. Sed illa habet vermem suum, et cito concidit, eo etiam tempore quo magis florere videbatur. Transeunt sæpe regna de uno ad alterum, transit et regum potestas, ipsique reges pereunt. Unde Ozeas dicit : « Transire fecit Samaria regem suum, quasi spumam super faciem aquæ. » Sensus est : Samaria suis sceleribus causa est cur regnum Israël omnino dissiparit Deus. Et quidem instar spumæ cito dissipandum est. » Sicut spuma quæ super aquam est, cito dissolvitur, sic regnum decem tribuum velociter finietur, » inquit ibi Hieronymus. Optime principes ac reges, spumæ seu potius bullis quæ super aquam excitantur, comparantur. Sicut enim bullæ in aqua excitatæ, quo magis intumescunt, eo celerius evanescunt, majorque earum tumor nihil aliud est quam celerior ad exitium progressus, ita

major regum potentia et superbia, fere celerioris ruinæ est argumentum, ut in omnibus mundi imperiis cernere licet. Sicut etiam bullæ in aqua, aliæ aliis succedunt, sed eumdem omnes exitum habent, sic reges omnes alii alios in regnorum successione et potentia consequuntur, sed tandem omnes, sicut bullæ, brevi temporis spatio evanescunt.

Præclare de his dixit Philo : Ante Macedonum imperium inclyta fuerat Persarum felicitas : sed una dies tam ingenti regno finem attulit : fuit Ægyptiorum magnifica potentia, sed nubis instar ejus felicitas præteriit. Quid Æthiopes, quid Carthago, quid Africa, quid Europa Asiaque, et, ut compendio dicam, quid totus orbis habitabilis ? Nonne more navis jactatæ marinis fluctibus, nunc adversis ventis, nunc secundis utitur, nam verbum divinum choreas in orbe ducit, et omnes gentes circumlustrando, nunc his, nunc illis, imperia dividit, tribuit, aut adimit. Nihil igitur est in humanis rebus præter umbram, eamque levissimam sine mora prætervolantem : eunt enim ultro citroque tanquam æstuaria. Ita Philo.

Huc etiam aliqui referunt illud quod in Proverbiis dicitur : *Sapientia ludens in orbe terrarum.* Quod Lyranus et alii explicant, quia Deus ludum quemdam facit de orbe terrarum : tum quia orbis terrarum similis est ludo pilæ quæ ab uno ad alium transfertur secundum quamdam revolutionem, regna enim et imperia transfert Deus de gente in gentem : tum etiam quia instar ludi parum durabit, et, instar scenæ in theatro exhibitæ, statim pertransibit. Vidit id Cæsar Augustinus, teste Suetonio, qui cum per annos quadraginta et amplius imperasset, familiares suos convocans, morti jam vicinus dixit illis : « An non personam imperatoris mihi commissam in hac mundi fabula, tot annorum decursu commode egisse videor ? Valete, ergo, et plaudite. »

Sperent ergo qui voluerint, in honoribus, dignitatibus, et potentia mundi tumida ; delectentur in ejus umbra : sed attendant vermem brevi ascendentem, et corrodentem hanc hederam : et sic hanc spem et lætitiam vanam esse conspicient. Quid profuit Pompeio in potentia sæculi sperare ? Hic postquam tumultu militari totum concusserat Romanum imperium, tandem lictori crudeli cervicem debet subjicere. Ubi est spes Julii Cæsaris ? Hic postquam imperii Romani habenas, et orbis dominium invicto milite sibi subdidisset, tandem in medio senatus, multiplici pugionum vulnere confossus jacet.

Ubi est spes tua, Absalom ? Tua quidem fretus potentia regium sceptrum invadis, totum Israëlis commovens regnum, paterno etiam sanguine parricidalem dexteram polluere paratus, ut regio diademate potiaris. Ecce vero funesta arbor, capitis tui aureos cincinnos circumplectens, spem tuam contrivit, et aptum extitit instrumentum, ubi penderet ingratus filius, medius inter cœlum et terram, tanquam utroque loco indignus. Denique ubi spes Alexandri, qui cum totius orbis monarchas suo subjecisset imperio, tandem veneno interiisse fertur ? Recte pinxit Apelles Alexandrum tenentem manu fulgur : quasi qui celerime suo imperio penetravit ab ortu ad occasum, sed rursum celerrime disparuerit. Nempe una dies paravit vermem diluculo ascendentem, ut ejus gloria, tanquam umbra hederæ Jonæ, cito exaresceret et interiret.

Secundo, non solum reges aut principes falluntur, qui in potentia sua spem figunt : sed et illi qui in eorum favore et gratia spem collocant, quam omnibus obsequiis demereri student.

Utique hæc magnatum amicitia et gratia habet vermem suum, quia instabilis est et mutabilis principum voluntas ac opinio : ita ut qui eis hodie gratus est, cras odiosus sit, cui hodie vultum exhibent benignum, cras severum.

Agnoverunt id illi (de quibus apud Augustinum) imperatoris Theodosii aulici, qui juxta Treviros deambulantes devenerunt fortuito in quamdam casam, ubi aliqui Dei servi habitabant, et invenerunt codicem continentem vitam S. Antonii. Cœpit unus mirari inter legendum, et accendi ad arripiendum talem vitam, ut relicta militia serviret Deo. Tunc subito repletus amore sancto et sobrio pudore, iratus sibi, conjecit oculos in amicum et ait illi : « Dic, quæso te, omnibus nostris laboribus quo ambimus pervenire ? Quid quærimus ? Cujus rei causa militamus ? Majorne esse poterit spes nostra in palatio, quam ut amici imperatoris simus ? Et ibi quid non fragile, plenumque periculis ? Et per quot pericula pervenitur ad grandius periculum ? Et quamdiu istud erit ? Amicus autem Dei si voluero esse, ecce nunc fio. »

Dixit hoc, et turbidus parturitione novæ vitæ, reddidit oculos paginis, et legebat, et mutabatur intus, et exuebatur mundo mens ejus. Unde amico dixit : « Ego jam abrupi me ab illa spe nostra, et Deo servire statui : et hoc ex hac hora in hoc loco aggredior. Te si piget imitari, noli adversari. » Respondit ille, adhærere se socio tantæ mercedis tantæque militiæ. Ita ergo firmiter decreverunt meliora, ut advenientes alii amici aulici ibidem deambulantes, cum eos in palatium, declinante jam die, reducere vellent, nihil vel in minimo voluntatem eorum flectere potuerint : sed ipsi, trahentes cor in terra, abierunt in palatium, illi autem, affigentes cor cœlo, manserunt in casa. Et ambo habebant sponsas, quæ his auditis, dicaverunt etiam virginitatem Deo.

Sed et ipsi principes intereunt, et sic omnis spes illorum qui favore ac gratia innitebantur principum, cito perit. Unde monet rex ipse David : «Nolite confidere in principibus. Exibit spiritus ejus, et revertetur in terram suam, et in illa die peribunt omnes cogitationes eorum, » confidentium scilicet in eo, ut exponit D. Hieronymus. Hoc præclare figuratum est in sublimi illa arbore, quæ Danieli repræsentata fuit in somnio. « Hujus arboris folia erant pulcherrima et fructus nimius, et in ramis ejus volucres cœli, et ex ea vescebatur omnis caro. » Arbor utique est monarcha, arbor ad cœlum pertingens, quia nullus illo sublimior post Deum agnoscitur. Quid folia, nisi gloria ejus florentissima? Quid fructus, nisi rerum omnium abundantia? Volucres vero significant illos qui ad eum confugiunt, et adulationibus velut cantibus aures mulcent, in umbra et fructu hujus arboris vivunt. Sed postea dicitur : « Succidite arborem, excutite folia, dispergite fructus, fugiant bestiæ et volucres. » Hi ergo omnes, succisa arbore, fugiunt, pereunt cogitationes et spes eorum decidunt.

Quotidie hoc accidit : sublimatur aliquis, accurrunt propinqui et familiares cum familiis suis, omnem spem in illo ponunt, omnes sub umbra ejus vivere desiderant. Paulo post venit mors, et statim diffugere coguntur, umbra hederæ exarescit.

Tertio, aliqui in opibus suis fiduciam ponunt, et lætantur in umbra earum, sed et illæ habent vermem suum, habent instabilitatem, et sæpe, dum quisminus cogitat, intereunt, alas sibi facere videntur et avolare. Hinc monet Paulus ad Timotheum : « Præcipe divitibus non sublime sapere, nec sperare in incerto divitiarum, sed sperare in Deo vivo. » Ubi instabilitatem divitiarum insinuat, tanquam vermem quo cito corroduntur : minimo enim vento belli, naufragii, furti, et cujuslibet mutationis rerum humanarum difflantur, et pereunt, et ab uno alteri afflantur. Hodie dives, cras pauper, hodie Cresus, cras Irus. Hinc Diogenes opes vocabat *Vomitum fortunæ*, quia viles et fluxæ sunt. Chrysostomus vocat *servum fugacem*. Recte ergo monet : non in incertitudine opum transeuntium sperare, sed in Deo qui semper manet et stabilis est, et opes æternas nobis servat.

Hoc optime agnovit inclytus ille martyr Thomas Morus : ad quem cum in carcere missa fuisset uxor, ut animum ipsius tentaret omnibus blanditiis, si forte tandem consentiret regi, ejulabat illa suam et mariti proliumque et totius familiæ miseram sortem; alia ex parte magnas opes et honores dicebat promitti a rege. At Morus animo invictus : « Quandiu, inquit, o Aloisia chara conjux, hisce opibus fruemur? Respondet illa : Facile ad viginti annos, dilecte mi marite. Tandem ille : « O stulta, inquit, mercatrix, egone pro viginti annis modicæ felicitatis vendam annos æternos perpetuæ quam expecto beatitudinis? Non ita desipio, malo confiscationem, ignominiam, et tota vita carcerem, malo mortem, quam sic prodigere beatam illam æternitatem.

Quarto, aliqui spem ponunt in parentibus, aut parentes in filiis, in propinquis et amicis, sed et hæc amicitia mundi instabilis est et fallax : habet et illa vermem suum : ita ut non oporteat fidere umbræ quam hedera hæc præbere potest, quæ etiam statim perire potest.

Hoc expertus est Job, qui rebus omnibus circumfluus, filiis, propinquis et amicis potens, cum sub umbra eorum afflictus quiescere, aut solatium reperire, putaret, deceptus est, hedera deperierat et protectio ejus. Unde conqueritur : « Fratres mei præterierunt me, sicut torrens qui raptim transit in convallibus. » Alia lectio habet : *Fratres mei fidem fefellerunt*. Alludit ad viatorem, qui iter agens hyeme torrentem reperit, cum copia aquæ perspicuæ et

dulcis, æstate autem iter iterum agens, siti fatigatus, aquæ copiam sibi ibi promittit, sed postea alveum siccum reperiens : Fefellit me, inquit, torrens ille, et tempore opportuno abest, qui adfuerat tempore importuno.

Sic Job de suis amicis dixit : Tempore quo eorum ope non egebam, copiam bonorum offerebant; at tempore necessitatis pertransierunt me sicut torrens, de quo bibere non potui.

Adjicit ipse Job specialius conquerendo : « Inquilini domus meæ et ancillæ meæ sicut alienum habuerunt me. Servum vocavi, et non respondit mihi, ore proprio deprecabar illum ; halitum meum exhorruit uxor mea, et orabam filios uteri mei, » hoc est, nepotes, filios filiorum meorum.

Interim a nullo sibi auxilium porrectum dicit, sed potius se omnibus despectum, ita ut verum sit :

Si fueris felix, multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Sicut hirundines vere accedunt, hyeme recedunt : sic in prosperis multi accedunt, ut apud te nidulentur : sed asperiori adversoque tempore diffugiunt, nec amicos se exhibent, ut propterea recte dicat Aristoteles apud Laërtium : *O amici, nullus amicus* ! Sola itaque cum Deo amicitia firma est, in illa sola spes figenda.

2° *Spes in rebus mundi posita, in fine hominem deserit, et magis anxium facit.*

Ratio est, quia tunc aperient oculos, et manifeste videre cogentur, quam vana fuerit et seductoria spes in rebus perituris collocata. Videamus particularius.

Primo, reges et principes qui in potentia et gloria sæculi spem defixerant, tunc aperient mentis oculos, et videbunt quid sceptra, diademata, purpura eis profuerint. Non enim poterunt eos comitari regna, regiones, provinciæ, potentia et gloria, exercitus et castra.

Hoc optime agnovit Saladinus, potens ille Asiæ imperator et dominator, qui cum approximantem cerneret vitæ suæ terminum, lethali morbo afflictus, vocari jussit vexilliferum suum, et ait ei : Ecce tui semper muneris fuit militiæ meæ, et victoriæ signa, in castris et triumphis præferre, nunc volo ut et mortis meæ antesignanus existas. Accipe ergo tritum hoc linteum, et in sublime elevans, exercitum meum plateasque Damasci circuibis, et clamabis : Ecce moritur Rex Orientis, et de omnibus suis spoliis et trophæis, nihil effert secum nisi vile hoc linteum, quo vult involvi.

Verum itaque est de illo et de omnibus aliis principibus : *Non descendet cum eo gloria ejus :* decidet flos et rosa gloriæ, spinæ tantum et aculei remanebunt : quia acriter pungent, et miserum cor lancinabunt. *Heu! in quos fluctus tristitiæ deveni*, clamabat rex ille Antiochus, *qui jucundus eram in mea potestate* !

Rex Hispaniarum Philippus III, novissime defunctus, morti vicinus cum multa anxietate conflictabatur : ita ut concionatori qui ad consolandum eum vocatus fuerat, diceret : « Utinam viginti annos quos in regia dignitate consumpsi, in solitudine mihi Deoque vacans, peregissem ! » Filio quoque suo regnum deserens, et paternis monitis instruens, dicebat : « Fili mi, sic age, ut in fine regnasse non pœniteat, quia regnare in vita suave est, in morte amarum. »

Historiam mortis ejus latius supra retulimus lib. I.

Referunt quoque quemdam Galliæ regem, cum moribundi lectus a principibus et nobilibus circumcingeretur, dixisse : « Ergone nemo vestrum qui continuo lateri meo astitistis, et fidelitatem tantam jurastis, hanc mecum pergere volet viam : sed solus et anxius nudo latere regio eam inire cogar ? »

De monarchis ergo verum est illud : « Ego dixi : Dii estis, et filii excelsi omnes, vos autem sicut homines moriemini. » Sicut minimum de plebe, mors illos eripiet de hoc sæculo. Et illa veniente, cogentur dicere illud Job : « Destruxit me undique et pereo, et quasi evulsæ arbori abstulit spem meam : spoliavit me gloria mea, et abstulit coronam de capite meo. » Vana ergo est illa spes et fallax, in potentia sæculi defixa, quæ sic debet perire, et hominem anxium reddere, dum *in ictu oculi clauduntur omnia.* Tunc : « Beatus vir qui speravit in Domino, et non respexit in vanitates et insanias falsas. »

Secundo, qui in opibus suis spem posuerint, tunc quoque oculos aperient, quos terreno divitiarum pulvere et luto clausos tenebant, et anxii dicere cogentur illud : « Quid nobis profuit superbia, aut divitiarum jactantia quid contulit

nobis? Transierunt illa tanquam umbra, et tanquam navis pertransiens fluctuantem aquam, cujus non est vestigium reperire, etc. Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis, » inquit Psaltes : sed sicut somniat esuriens, inquit Isaias, se comedere, et sitiens se fonti assidere, dum vero expergiscitur, inanis est venter, et vacua anima ejus : ita illis continget, quia nec veras, nec vere possident divitias, sed tantum quasi per somnium, quod in morte fugit.

Diserte id quoque dixit Job : « Dives cum dormierit, nihil secum auferet, aperiet oculos, et nihil inveniet. » Mors ergo aperit oculos, quos velut excæcatos et clausos pulverulentis terræ bonis, divites habent. Vis videre id in divite epulone? Dicitur quod *elevans oculos vidit Lazarum*. Elevans ergo oculos, quos antea tantum habebat ad terrena depressos, videt Lazarum a longe quem antea in janua stantem non videbat. Videt se posse juvari ab illo, quod antea non vidit. Videt periculum suum, et fratrum suorum quos moneri cupit. Antea cæcus, nunc clare videns.

Beatus ergo dives, *qui non speravit in pecunia et thesauris*, stultus qui in illis confidit et maledictus. Sic stultitiæ arguitur ille qui dicebat : « Anima mea, habes reposita multa bona in annos plurimos, requiesce nunc, bibe, epulare. Stulte, hac nocte repetent animam tuam a te, et quæ parasti cujus erunt? » Non proderunt tunc opes, immo magis angent, et animum possidentis angustiabunt : quia mortem amaram magis et difficilem reddent, ita ut sit mors quasi duplex. Una qua anima separatur a corpore, altera qua anima et affectus violentia quadam separatur ab opibus quibus tenacissime adhærebant : ita bis separatur, bis moritur, ideo forte dicitur illi diviti : *Repetent animam tuam a te*, hoc est, bis petent : semel ab opibus quibus fixa erat, semel a corpore avellentes.

Sicut ergo arbor quæ alte egit radices difficile evellitur, renitentibus radicibus, sic qui terrenis toti immersi sunt, ita in hoc sæculo radices figunt, ut violentus sit eorum interitus. Nec mirum, quia sentiunt se ad ignem evelli, ita ut sola mortis eos conturbet memoria. « O mors, quam amara est memoria tua homini habenti pacem in substantia sua! »

Refert magister Robertus de Licio in suo Quadragesimali : Vidi quemdam in extremis laborantem qui ditissimus erat, et divitias non sine peccato congregaverat, cumque monerem eum ut jam animæ salutem quæreret, ejusmodi monitionem meam non lubenter audiebat. Quinimo in lectulo in quo jacebat se volvens, suspirabat, gemebat, imo rugiebat dicens : O quantum laboravi ut thesaurizarem, et alii gaudebunt de thesauris meis! O divitiæ meæ, o pecuniæ, o jocalia mea! Quis vos possidebit, et quibus vos relinquam? Et in his figens cor et animum miserrimus expiravit.

Qui ergo spem in opibus ponunt, attendant fluxas esse, sicut et res omnes sub astro inconstantis lunæ projectas, et cum vita subito transvolare. Attendant hoc epitaphium nobilis et opulenti adolescentis, subita sat morte subrepti, omni spe hujus sæculi abrupta.

Formæ nitore, et genere, et opibus florui :
Flores sed istos messuit mortis manus.
Ubi juventus? Abiit et spes abscidit
Dei ad tribunal pene adhuc vivus steti ;
Nec profuere stirps, opes, oris vigor
Usque ad sepulcrum hæc omnia, ulterius nihil.
O arundinee mortalis, hæc quisquis legis,
Æternitatem prospice, et longum vale.

Tertio, qui in amicis spem posuerunt, fallentur tunc et confundentur, quia ab eis auxilium sperare inutile erit. Et sicut Israël dicitur : « Væ! filii desertores, orditi telam et non per spiritum meum, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, et habentes fiduciam in umbra Ægypti; erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, et fiducia umbræ Ægypti in ignominiam. » Ita dicere possum : Væ illis qui in Deo spem suam non collocarunt, sed in hominibus, filiis, parentibus, amicis, propter illos Deum deserentes et offendentes; fiducia hæc quasi umbra Ægypti evanescet, et in ignominiam cedet. Tunc enim nec frater redimet, nec quispiam alius homo poterit dare pretium, quo sententiam aut mortis, aut damnationis evadas. « Frater non redimit, redimet homo? non dabit Deo placationem suam, etc. »

Præclara est parabola hanc ad rem B. Damasceni, quam Barlaam proponebat regi Josaphat. Quidam, inquit, tres habuit amicos, quorum duos vehementer amabat et colebat, tertio autem exiguam exhibebat benevolentiam, immo ex parte aspernabatur. Vocatus ille ad regium tribunal, ut rationem redderet decem

millium talentorum : in maximas conjectus angustias, quærebat aliquem qui in hac ratione reddenda ei opem ferret. Venit ergo ad primum amicum, exponit quomodo ejus causa vitam sæpe in discrimen adduxerit, et qua nunc urgeatur necessitate imploratque ejus opem. At ille : Amicus tuus non sum, o homo, nec quis sis novi : sunt et mihi alii cum quibus hodie me oblectari oportet; non possum tibi vacare. Tamen ecce præbeo tibi indusium hoc, quo in via qui pergis, utaris, aliud non est quod possis a me sperare. Ille spe sua frustratus et confusus adit secundum; exponit ei necessitatem suam, in memoriam reducit beneficia plurima ei collata; postulat ergo auxilium : at ille respondet sibi per negotia non vacare, se curis aliis urgeri, tamen paratum se pergere cum illo et deducere aliquantum per viam, sed statim sibi redeundum, ut negotiis suis det operam. Sic ergo ille omni ope destitutus, deplorabat vanam suam spem, quam in his amicis ingratis collocarat, et labores omnes quos eorum amore susceperat. Pergit vero confusus ad tertium, et cum verecundia fatetur, se non illum animum et affectum erga eum exhibuisse quem debuerat; tamen, inquit, quia graviter oppressus, nullam in reliquis amicis salutis spem inveni, accedo ad te et obsecro, ut vel exiguam mihi opem præstes, et ingratitudinis meæ obliviscaris. At ille hilari cum vultu excipiens, nihil, inquit, pertimescas, ante te proficiscar, et regem pro te obsecrabo, causamque tuam agam. Josaphat itaque hunc sermonem suscipiens cum admiratione, ejus interpretationem requirebat. Dixit ergo Barlaam : Primus amicus, opum copia est et amor divitiarum, ob quem homo in multa pericula incidit, et multa patitur : cum autem extremus dies venerit, nihil secum effert nisi quædam lintea quibus obvolvitur. Secundus amicus, uxor, filii, propinqui, amici, pro quorum amore animam sæpe negligimus, et in morte hoc solum præstant, quod ad sepulcrum cadaver comitantur, et iterum ad negotia revertuntur : et sicut corpus sepulcro, ita sæpe defunctum oblivioni tradunt. Tertius amicus quem negligimus, bonorum operum chorus est, hoc est fides, spes, charitas, misericordia : hic amicus agit fidelitei causam apud Deum, præcedens nos ac judicium, quia Deus quantumlibet exiguum nostrum opus memoria tenet, e cum fœnore rependit.

Experientia tunc multi reperient verum esse illud Threnorum : « Vocavi amicos meos, ipsi deceperunt me. » De quo exemplum hoc refert Cornelius a Lapide.

Audivimus, inquit, in Belgio nuper insignem virum, in morte implorantem opem uxoris. Carissima conjux, adjuva me in his angustiis. Cumque illa diceret flens : Quomodo possum te juvare, o care marite in morbo incurabili? Vocavit filium primogenitum : Fili, adjuva me, et eripe me de his angustiis. Ego pro te noctes diesque laboravi, et vitam sæpe periculo exposui. Cumque ille pariter gemens diceret: Utinam, pater mi, morti te eripere possem, sed hoc vires meas excedit. Vocat secundum et tertium, ac deinde filios et filias, postea famulos et ancillas, quemque sigillatim compellans, et opem implorans. Cum singuli idem dolentes responderent contra mortem non esse remedium, exclamavit ille : *O vanas hominum curas! quantum est in rebus inane!* Ecce ergo tibi, o uxor, vobis, o filii, laboravi, sudavi, vires et vitam impendi, quin et animam forte oppignoravi, et ecce hæc est merces mea, ut in hac hora ultima opem vestram non inveniam. O quam satius fuisset si Deo servissem, si amicos in terra et in cœlis parassem, qui in hoc articulo mihi opitulari possent! O si vivere liceret, quam saperem!

LECTIO QUARTA.

EXPLICAT HÆC LECTIO SINGULAS PARTES DEFINITIONIS SPEI.

Spes definitur a Magistro : *Expectatio certa futuræ beatitudinis, proveniens ex gratia Dei, et meritis nostris.* Hæc definitio paulo latius a nobis explicanda est, ut ea quæ de spe diximus et dicemus, melius in[illegible]ligantur. Ponderabimus

ergo singula verba hujus descriptionis.

Primo, dicitur *Expectatio*. Illud vere proprie expectare dicimur, quod per alienam virtutem, et alterius auxilio nobis debet obvenire. Sic ergo cum spes tendat in bonum arduum possibile, quod per solam propriam virtutem adipisci non possumus, sed auxilio divino debet nobis obtingere: recte illa dicitur expectatio esse, sive donum per quod expectamus bona futura, juxta illud Apostoli: « Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. » De hac expectatione dicit Jeremias : « Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei, pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum. » Ubi dicit se cum silentio Deum præstolari et quærere eum : « Quia mens humana, inquit Petrus Damianus, dum intra silentii claustra circumclauditur, in superiora sublimis erigitur, et ad Deum per cœleste desiderium rapitur, et in amore ejus per ardorem spiritus inflammatur : et tanquam fons vivus, dum per verborum circulos fluere hinc inde non sinitur, undis crescentibus in altiora cumulatur. Templum ergo tui pectoris, nunc per silentium crescat, et virtutum structura consurgat, ut supernus ille Sponsus, quem totis visceribus diligis, velut in thalamo suo delectabiliter quiescat. » Ita ille.

De hac quoque expectatione loquebatur David, cum dicit : « Suscipe me, Domine, secundum eloquium tuum, et vivam, et non confundas me ab expectatione mea. » Quem versum solent multis locis in religione profitentes cum suavitate Deo canere, et tertio illud repetere cum genuflexione, et corporis totius ac animi submissione. Hanc sæpius ceremoniam in Floressiensi cœnobio ordinis Præmonstratensis, non sine mentis sensu et reflexione consideravi. Hunc eumdem versum canunt sanctimoniales, dum velum suscipiunt, tradentes totum corpus, res omnes externas, totamque voluntatem per castitatem, paupertatem, et obedientiam, ut a Domino suscipiantur, et juxta promissum ejus spe sua et expectatione gloriæ non fraudentur. Hinc quædam soror Anna de Jesu carmelitissarum discalceatarum alumna, adhuc novitia celebris inter eas, sacra synaxi in morbo extremo munita, dicebat Domino : « Flagrabam, Domine, maximo desiderio serviendi tibi in religione hac sancta, sed fiat voluntas tua; si tibi gratum est, ut hic patiar quadraginta annis in hoc lectulo, fiat, immo usque ad finem mundi, si tibi placet, id fiat. Interim suscipe me secundum eloquium tuum, et vivam; et non confundas me ab expectatione mea. » Quem versum nocte sibi ultima cum suavi cantu repetens, paulo post vocem vitamque perdidit, illam reddens Creatori suo.

Secundo, spes dicitur : *Expectatio certa*, quia per spem justi certitudine quadam futura bona præstolantur. Sed quærunt theologi, unde oriatur aut in quo fundetur hæc certitudo? Respondeo: Electi illam certitudinem concipiunt, primo ex æterna Dei ordinatione qua nos creando ordinavit ad beatitudinem : secundo, ex omnipotentia divina, per quam beatitudinem præparatam potens est nobis dare; *qui potens est ædificare et dare hæreditatem in sanctificatis omnibus*, inquit Apostolus, ejusque potentiæ nemo potest obsistere : *nec abbreviata est ejus manus*, quin possit quem voluerit salvare. « Scio cui credidi, inquit Paulus, et certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem. » Quem locum ad spem refert D. Thomas, et explicans dicit sensum esse : « Scio quod ille qui promisit est verax, et potens ad reddendam vitam æternam, quam repromisit homini fideli existenti : ideoque meipsum omnesque labores et passiones meas illi credidi, sive commisi, tanquam depositum sacrum, omnia opera mea, omnem salutem meam, usque ad diem illum remunerationis: ob quam causam etiam hæc patior, inquit, sed non confundor.» In hunc etiam sensum multas profert sententias Sapiens : « Crede Deo, et recuperabit te : et dirige viam tuam, et spera in illum. Qui timetis Dominum, credite illi, et non evacuabitur merces vestra; respicite, filii, nationes hominum, et scitote, et quia nullus speravit in Domino et confusus est. »

Tertio, certitudo hæc oritur ex divina liberalitate et misericordia, per quam nobis promittit illam beatitudinem, et simul auxilium ad superanda omnia impedimenta, quæ difficultatem nobis possent injicere ad illam consequendam : « Ego, inquit Dominus, apprehendens manum tuam et dicens: ne timeas.» Cui correspondet quod in persona electorum canit David : « Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua de-

duxisti me, et cum gloria suscepisti me. Mihi ergo adhærere Deo bonum est, et ponere in Domino Deo spem meam, ut annuntiem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion. »

Hoc est, ut possim misericordias Domini coram ejus populo, in locis publicis nunc, imo et in portis cœlestis Sion in æternum cantare. Sic et in alio loco dicit : « In Deo salutare meum, et gloria mea, Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est, sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra, Deus adjutor noster in æternum. »

Quarto, licet incertitudo videatur ex parte liberi arbitrii, per quod potest homo ponere obicem peccati, et deficere a sperata beatitudine, tamen hoc habet liberum arbitrium, quod nulla creatura possit illud inducere aut cogere ad peccatum, nec auferre ei gratiam, et sic si velit, nemo potest ei beatitudinem eripere : ita ut supposito jam auxilio divino, sit illa quodammodo in manibus ejus. Ideo dicebat Apostolus : « Certus sum quod neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus (hoc est, maligni principes tenebrarum), neque altitudo, neque profundum (hoc est, nec ipse infernus totus), neque ulla creatura potest nos separare a charitate Dei. » Illam ergo possumus charitatem deserere, ex prava nostra voluntate ; nemo autem vi illam potest nobis eripere. Spei ergo certitudo in justis etiam in hac certitudine fundatur.

Quæ omnia ut perfectius intelligantur, adverte ad actum spei requiri judicium certum certitudine fidei, virtute triplex. Primo, quod Deus omnipotens et misericors sit coronaturus legitime certantes. Secundo, quod unicuique hominum salutem credentium sufficiens det auxilium, quo legitime certare possit, nisi prava voluntate ponat obstaculum. Tertio, quod legitime certantes non deserat nisi prius ab eis libere deseratur. Ex hujus ergo judicii certitudine oritur in spe certitudo, non quidem omnino absoluta, sed conditionata : *Si legitime certaveris, coronaberis.* Quæ tamen conditio in nostra est potestate, suppositis quæ diximus. Licet ergo incertitudo aliqua videatur ex parte infirmitatis et voluntatis nostræ, spes tamen non debet dici incerta aut infirma, quia proprie respicit potentiam et misericordiam divinam cui innititur ; ad quam spectat quodammodo in se suscipere infirmitatem nostram, et illam firmare sicut promisit : ita ut propterea anima fidelis, per spem merito possit quadam certitudine extendi ultra opinionem propriarum virium, expectans a Dei misericordia infirmitatis suæ stabilitatem, et Deo ipsi innitens. Verum est ergo de anima fideli illud Canticorum : « Quæ est ista quæ ascendit per desertum innixa super dilectum ? » Merito innitur anima Deo, quia adeo diligit eam, ut promiserit illam portare quasi mater puerum, quem utero aut brachiis complectitur, specialem curam ejus habens. Hæc est promissio quam fecit per Isaiam : « Audite me, domus Jacob, et omne residuum domus Israël qui portamini a meo utero, qui gestamini a mea vulva usque ad senectam : ego ipse, et usque ad canos ego portabo, ego feci et ego feram, ego portabo et salvabo. »

Quid amplius polliceri posset Deus ? Quomodo teneriorem amorem declarare, aut spem nostram magis firmare ? Hanc autem firmitatem et certitudinem spei, specialiter aliquando in cordibus justorum operatur Spiritus Sanctus, dum certissima signa in eis operatur, tum gratiæ assecutæ, tum gloriæ futuræ, per quoddam pignus illius, juxta illud Apostoli : *Qui dedit pignus spiritus in cordibus nostris.* Quem locum explicans Gregorius dicit : « Ad hoc pignus accepimus, ut de promissione quæ nobis fit, certitudinem teneamus. Donum ergo Spiritus Sancti pignus dicitur, quia per hoc anima nostra ad interioris spei certitudinem roboratur. » Ita ille.

Tertio, dicitur spes : *Expectatio futuræ beatitudinis,* ubi significatur objectum primarium spei esse beatitudinem. Objectum vero secundarium sunt omnia illa quæ spectant ad beatitudinis consecutionem, ut gratia, auxilia divina cæteraque Dei dona.

Indicatur quoque per hanc particulam, in quo subjecto sit spes, sive quinam illius capaces sint.

In primis satis indicatur in beatis non esse spem, eo quod beatitudo illis non sit futura, jam enim possident illam per fruitionem et visionem, et ita evacuatur spes, quæ non est nisi de bono futuro, arduo et possibili.

Dices : Licet in illis non sit spes respectu beatitudinis animæ, saltem manet respectu beatitudinis corporis, quam nondum possident, sed expectant. Unde ob illius desiderium in Apocalypsi cla-

mant : « Vindica sanguinem nostrum, Deus noster. » Et respondetur eis : « Expectate modicum tempus, donec compleatur numerus fratrum vestrorum ; » quia, numero electorum impleto, resurrectio fiet, et hanc beatitudinem corporis possidebunt, vindicta accepta de impiis, qui sanguinem martyrum et justorum effuderunt.

Respondet D. Thomas objectum principale spei esse gloriam animæ, non autem gloriam corporis, et ita cum objectum principale non reperiatur in beatis, neque etiam habitus spei reperitur. Gloria quoque corporis, inquit, et si habeat rationem ardui, per comparationem ad naturam humanam, non habet tamen rationem ardui habenti gloriam animæ, tum quia gloria corporis est minimum quiddam in comparatione ad gloriam animæ; tum etiam quia habens gloriam animæ, habet jam sufficienter causam gloriæ corporis. Ita Thomas.

Secundo, satis per hanc particulam colligitur spem non manere in damnatis, quia nunquam illis futura est beatitudo, qui in æternum a Deo separandi sunt. Et sicut sciunt suam damnationem, ita sciunt ejus perpetuitatem, et sic sciunt se nunquam liberandos, ideoque beatitudinem non possunt apprehendere ut sibi possibilem, et per consequens nec sperare.

Dices, per potentiam absolutam potest Deus damnatos liberare ; immo videtur id aliquando fecisse, quando per sanctos ad vitam revocavit impios, qui in damnationis statu decesserant. Neque enim videtur verisimile inter tot suscitatos ab apostolis, nullos fuisse in peccato aut infidelitate mortuos : ergo possunt damnati liberationem ut possibilem considerare et sperare.

Respondeo quotquot suscitati sunt a mortuis in peccato mortali, suspensi fuerunt a divina sententia futuræ damnationis, quæ ordinarie in malos profertur in morte, aut statim post. Alii ergo qui sententiam suam jam acceperunt, paucorum illorum exemplo nihil sperare possunt. Sed potius verum est illud Job de illis : « Non credit quod reverti possit de tenebris ad lucem. » Et illud Ecclesiastis : « Si ceciderit lignum ad aquilonem, ibi erit, » hoc est, si homo tanquam arbor infructuosa per mortem excisa, ad damnationem ceciderit, non poterit inde *ad austrum*, sive ad partem electorum reverti, nec id sperare. Immo ipsa desperatio propria est damnatorum, qui præ desperatione in æternum ululabunt et maledicent. Sicut et beati in æternum Deum laudabunt, juxta illud Isaiæ : « Servi mei laudabunt præ exultatione cordis, et vos clamabitis præ dolore cordis, et præ contritione spiritus ululabitis. » De qua re latius alibi disserui.

Tertio colligimus spei virtutem reperiri in omnibus justis, qui Deum adhuc non clare vident. Tales erant angeli, dum in via erant, quia tunc fidem etiam habebant. Tales et patres in Limbo, de quibus dicitur : « Spes eorum immortalitate plena est. » Tales et animæ nunc in Purgatorio, quæ licet certæ sint de salute, quia tamen illam adhuc non possident, per patientiam expectant et sperant.

Quarto spes et expectatio hæc in definitione dicitur : « Proveniens ex gratia et meritis nostris. » Vera enim spes debet fundari in his duabus columnis, ut firma sit. Scala qua cœlum conscendimus, debet habere duo substentacula, Dei gratiam et merita nostra. Hæc sunt duæ alæ necessariæ animæ ad volandum in cœlum. Una est dextra, hæc est gratia Christi ac merita ejus, quibus potissimum innititur anima ad Deum volans : altera sinistra est; bona scilicet opera, quæ necessaria sunt, ut in cœlum pertingamus, sine quibus anima in sublime non volat, nec salutem assequitur. *Qui creavit te sine te, non salvabit te sine te.* Ideo Apostolus modo allegat gratiam, modo opera. *Plus omnibus*, inquit, *laboravi : non ego, sed gratia Dei mecum.* Cumque ipse coronam sibi appropinquantem dicit, non solum gratiam allegat, sed et opera sua : « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, ideo reposita est mihi corona justitiæ. » Hanc sibi certam facit ex operibus quæ per gratiam Dei fecit : bene enim certare bonum opus est, cursum consummare boni operis est perseverantia, quam certo sequitur corona. Hinc etiam idem apostolus ad Hebræos dicit : « Cupimus unumquemque vestrum ostentare sollicitudinem, ad expletionem spei usque in finem, » id est : Optamus et obsecramus, ut per exercitium bonorum operum procuretis, ut spes vestra certa sit et plena, donec vertatur in rem adipiscendo quod sperastis.

Idem vult dicere apostolus Petrus : « Satagite, fratres, ut per bona opera certam vestram electionem faciatis, hæc enim facientes, non peccabitis aliquando, et abundanter vobis ministrabitur introitus in regnum Domini nostri. » Ubi tria dicit sequi ex bonis operibus. Primo, quod salutem certiorem faciant; sicut qui in causa plures adhibet testes, certiorem sententiam pro se expectat. Secundo, quod bona opera contineant nos, ne in peccata labamur, justitiæ semper studentes. Tertio, quod abundantiorem gloriam nobis præparent, quæ pro meritis datur, et ita quo majora merita, eo abundantior gloria.

Quia vero in operibus et meritis nostris ex parte spes nostra fundatur; lectionem hic subjicimus latius declarantem, quomodo opera nostra meritoria sint gloriæ, et quomodo in illis spes et fiducia nostra possit collocari.

LECTIO QUINTA.

DE MERITIS QUIBUS SPES FIRMATUR.

1° *Homo justus per bona opera meretur vitam æternam de condigno.* Distinguunt theologi duplex meritum : unum vocant de condigno, alterum de congruo. Meritum de condigno est, cui ex condignitate operis, et Dei promissione, debetur præmium. Meritum de congruo est opus quod ex quadam congruitate acceptatur a Deo ad præmium. Itaque ad meritum condignum requirunt tria.

Primo, ex parte operis, ut sit liberum et præmio proportionatum.

Secundo, ex parte merentis, ut ipse sit in statu gratiæ.

Tertio, ex parte Dei, ut promiserit præmium tali operi.

Opera ergo nostra esse de condigno meritoria vitæ æternæ deducitur ex Scripturis. Primo ex illis quæ gloriam vocant : *Coronam legitimi certaminis.* Sic dicit D. Jacobus 1 : « Beatus qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam quam repromisit Deus diligentibus se. » Sic etiam vocatur 1 Petri 5, Apoc. 2, et sæpius alibi. Sic et Apostolus vocat eam *coronam justitiæ,* repositam sibi quia bene certavit usque in finem : *Reposita est mihi*, inquit, *corona justitiæ*, hoc est, quam juste merui, et justa judicis sententia mihi adjudicanda est : quia ad mortem usque fidelitatem Deo servavi, currens per tentationes, plagas, pericula, ita ut nec Judæi, nec Gentiles, nec reges, nec mundi sapientes, nec ipsi dæmones, cursum meum potuerint impedire, et fidelitati quam Deo meo promiseram, maculam ullam aut teporem injicere. Hæc autem corona pro vario certamine variisque meritis varia erit juxta Augustinum, qui loquens de Ecclesia triumphante ait : *Floribus ejus, nec rosæ, nec lilia desunt*; certent ergo singuli accipere coronas, vel de virginitate candidas, vel de passione purpureas, vel de doctrina laureas.

Secundo, deducitur idem ex Scripturis quæ dicunt vitam æternam esse *mercedem* boni operis, *Merces vestra copiosa est in cœlis,* inquit Dominus. Matth. *Reddidit justis Deus mercedem laborum suorum*, inquit Sapiens 10.

Hinc apud Matthæum conventio fit cum operariis de denario reddendo sub vesperam : per quem denarium SS. doctores, vitam æternam interpretantur, quæ redditur ex conventione quadam, quæ est inter Deum et homines : ita ut supposita hac conventione et promissione, teneatur Deus ex quadam justitia, vitam æternam bene operantibus dare, quam diversis meritis suam faciunt, et quodam quasi pretio oblato emunt. Aliqui quidem sanguine suo, et vita pro Christo profusa eam emunt, sicut martyres : Petrus per crucem emit, Paulus per ensem, Stephanus per lapides, Laurentius per ignem, Catharina per rotam, Sebastianus per sagittas. Alii eam emunt per opera pœnitentiæ, per cilicia, mortificationes, disciplinas, jejunia, austeritates, ut Benedictus, Franciscus, Dominicus, et sexcenti alii, qui totam vitam in pœnitentiæ operibus consumpserunt, et Deo consecrarunt, tanquam condignum pretium æternæ vitæ.

Referunt B. Franciscum, cum frater

ejus carnalis qui in sæculo manserat, adspexisset in summa hyeme seminudum horrentemque frigore, amaro ludibrio ab eo irrisum fuisse, ita ut mitteret quemdam, qui ejus irridens paupertatem et nuditatem, amaro joco diceret: « Rogat frater tuus ut unam ei sudoris tui guttam vendere velis. » At ille patientissime et sapientissime respondit. « Dic fratri meo, me jam et pridem totum meum sudorem Domino vendidisse, et quidem ingenti pretio. »

Alii denique eam emunt operibus pietatis, charitatis, et misericordiæ erga egenos. Et hæc quoque opera condignum pretium sunt, propter quod electis se dare regnum protestatur Deus in ultima illa felici sententia : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum : esurivi enim, et dedistis mihi manducare; sitivi, etc. » Immo præbenti solum calicem aquæ frigidæ propter nomen suum, hanc mercedem regni promisit. In istis operibus pietatis in gratia factis, tale pretium reperitur, ut per illa emptio fieri regni cœlestis recte dicatur.

Declaratum id quondam fuit S. Joanni Alexandrino, qui Eleemosynarius dictus est. Hic sæpe visebat ægros et pauperes, et quandoque Troïlum episcopum socium assumebat. Quodam ergo die dixit ei : *Frater Troïle, obsecro, amicos Christi juvemus.* Ille veritus sermonem patriarchæ, immo ea hora ad pietatem incitatus, curat distribui triginta libras, quas tunc famulus ejus rebus aliis emendis secum ferebat. Verum quia magis nummorum quam ægrorum erat amator, multa cœpit avaritiæ cogitatione turbari, et inde orta est quædam ei febris, ob quam super lectum jacebat. Audiens de ejus ægritudine patriarcha, et ejus conjiciens causam, invisit eum, et tantum argenti retulit, quantum pauperibus largitus erat Troïlus, et excusans se, dixit: Nuper cum te pro pauperibus stipem rogabam, jocabar, et non nisi mutuo eam quæ tibi aderat pecuniam volebam, quia non ita mihi erat ad manum quantitas, quam pauperibus distribuere volebam. Unde eam refero, gratias agens. Ille statim ad hæc exhilaratus est, et cœpit melius habere. Unde et eum invitavit patriarcha ad prandium, et, numeratis nummis, petiit ab eo conscriptionem renuntiationis mercedis earum. Quam fecit his verbis : « Deus, domino meo Joanni patriarchæ da mercedem 30 librarum quæ datæ sunt tibi, quia recepi eas. » Post meridiem incidit in somnum, et ostendit ei Deus qua mercede privatus esset. Vidit enim domum cujus pulchritudinem nulla hominum ars posset imitari, et in ejus janua aurea scriptum erat: *Mansio æterna, et requies Troïli episcopi.* Gaudebat summopere sciens sibi hanc domum præparatam. Sed ecce statim quidam regius cubicularius ait operariis : Deponite titulum istum, et hunc suffigite : *Mansio Joannis archiepiscopi empta libris* 30 *argenti.* Horruit ille, et excitatus venit ad patriarcham, visa referens, et exinde ex avaro factus est eleemosynarius magnificus, ut mansionem æternam posset sibi emere, juxta dictam visionem, operibus misericordiæ, tanquam condigno pretio.

Sed dicet aliquis : Non videtur condignitas in operibus nostris respectu vitæ æternæ, quandoquidem aperte dicat Apostolus : « Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. » Quem locum amplificans Bernardus dicit: « Non sunt condignæ ad futuram gloriam quæ promittitur : ad præsentis consolationis gratiam quæ immittitur : ad peccati pœnam quæ remittitur. » Quomodo ergo dicimus esse aliquod meritum de condigno?

Respondeo non esse condignitatem in operibus nostris respectu gloriæ, si illa considerentur secundum se, ut opera naturalia sunt a nobis et a libero nostro arbitrio procedentia. Si tamen considerentur opera nostra quatenus sunt opera supernaturalia, provenientia a motione Spiritus Sancti et a gratia inhabitante; sic sunt opera hominis elevati ad statum deificum filiique adoptivi, ut ait D. Thomas. Sic habent condignitatem et proportionem ad vitam æternam, et accedente promissione fiunt meritoria illius. Item si considerentur, quatenus sunt opera Christi, dum ejus meritis innituntur, et ejus virtute influente a membris ejus fiunt, sic sunt passiones quædam membrorum ipsius Christi, et hoc modo habent proportionem et condignitatem ad gloriam.

Opera ergo nostra et passiones secundum se, sive secundum perfectionem naturalem quam habent a libero arbitrio, pauci valoris sunt : sed a deifico statu operantis, a Spiritu Sancto inhabitante per gratiam, a meritis Christi valorem et dignitatem sortiuntur et no-

bilitantur; et quæ alias sordida forent ut pannus menstruatæ, sanguine Christi abluuntur, et in pretio sunt.

Sicut aquæ Jericho quæ steriles erant, sordidæ, et fœtentes, Elisæo propheta mittente in illas sal, dulces effectæ sunt: sic opera nostra a libero arbitrio multam sæpe habent amaritudinem, sed sale Passionis et Crucis Christi aspersa, nil illis dulcius aut Deo gratius.

Sicut etiam oleaster insertus olivæ socius fit radicis et pinguedinis, qui alias infructuosus erat, amarus et silvestris: ita opera nostra ex se amara, silvestria et infructuosa, dum per fidem et charitatem inseruntur arbori vitæ Christo, participant de gratia ejus, et meritoria fiunt æternæ gloriæ.

Item, sicut semen recte dicitur habere proportionem ad fructum, licet exiguum sit, quia habet vim et efficaciam producendi frondes, flores, fructus: ita gratia tanquam semen gloriæ est, et per opera ex ipsa manantia habet vim et efficaciam producendi dispositive moraliter gloriam cœlestem et beatam.

Hinc in Scriptura ipsa gratia vocatur aliquando *Vita æterna*, juxta illud: « Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Hæc scribo vobis ut sciatis quoniam vitam habetis æternam. » Et alibi sæpius.

Est enim gratia vita quædam æterna inchoata, quia semen quoddam futuræ immortalitatis est, sed in cœlo erit in gradu consummato perfectionis suæ, non potens ullo modo deficere, ita ut gloria non sit aliud quam gratia consummata, et ipsa gratia definitur a theologis: *Acceptatio ad gloriam*; et ipsa æterna est hoc sensu, quia potens est non deficere, nec habet a quo corrumpatur contrarie et physice, nisi ab ipso homine voluntarie deseratur, et velut per peccatum demeritorie expellatur.

Hinc est quod de illa dicitur: *Qui biberit ex hac aqua non sitiet in æternum*, quia nisi homo hanc aquam evomat voluntarie ipsa sitim animæ sedat, et usque in æternum perdurabit.

2° *Licitum est justo bene operari intuitu mercedis æternæ.* Ita habet concilium Tridentinum. Et satis colligitur ex divinis Scripturis. Dicit enim ipsemet propheta David de se: « Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas propter retributionem. » Et de Moyse dicit Apostolus ad Hebræos, quod grandior effectus: « Negavit se filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei: aspiciebat enim in remunerationem. » Scriptura quoque sæpissime nos excitat ad bene operandum promissione mercedis.

Adverte tamen primario hominem non debere mercedem respicere, ut perfecte operetur: sed præcipue spectare debere gloriam Dei, et operari ut glorificetur Deus. Quamvis secundario possit respicere hanc *coronam quam repromisit Deus diligentibus se*, non licet tamen justo habere hunc affectum: *Si non esset merces, non bene operarer.* Hic enim affectus pure mercenarius est et vitiosus. Sed debet dicere: Licet nulla foret merces posita, licet nullam expectarem remunerationem a Deo, tamen propter ejus bonitatem, omnem amorem et omne obsequium ei impenderem. Hæc enim est mens disposita, et vere amans Deum amore amicitiæ, quæ propter seipsum illum amat, et illi jungi optat tam in afflictione, quam in gloria, illique sociari desiderat non solum in monte Thabor, sicut Petrus, hoc est, in deliciis cœlestibus, sed et in monte Calvariæ, in cruce et doloribus.

Sic legimus B. Catharinam Senensem quadam die dixisse sponso suo Christo, cum quo sæpius magna familiaritate agebat: « Ecce, dilecte mi, tu nosti nihil præter te me in hac vita delectare posse, sed omnia mihi fastidio esse, adspiranti ad æternam illam in cœlesti regno tecum conjunctionem, et individuam societatem. Cur ergo huic tam flagranti desiderio non faves? Cur tam longa dilatione afflicta afflictionem adauges? Cur non evocas me ex hoc exilio ærumnoso, ut quantocius tibi jungar?» Respondet ille: « Filia mea, tu scis quod cum agerem in hoc mundo, tantopere desideraverim brevi finire hanc peregrinationem, ut ad domum Patris mei cœlestis, opere mihi commisso expleto, regredi possem. Sed tamen dilatum fuit desiderium meum ex voluntate Patris, per triginta tres annos, quibus continuo laboravi et opus meum consummavi: et cum breviori tempore id fieri potuisset, amabilis tamen mihi fuit et voluntas Patris, et gloriæ meæ dilatio. » Cui iterum illa: O dilecte, quandoquidem per tuam voluntatem, te frui, necdum datur visione illa et societate æterna: fac ut durante hac vita, ita spinarum ac crucis tuæ sentiam aculeos, ut possim tibi continuo sociari indivisibiliter in spinis et

pœnis, donec tibi placuerit me ad gloriæ consortium evehere. »

Itaque viri perfecti non serviunt Deo ob vitam æternam principaliter, sed serviunt Deo propter Deum, puro amoris affectu, ita ut si nulla esset gloria proposita, vellent nihilominus integre Deo servire, et totos se Deo consecrare.

Habes hac de re exemplum duorum anachoretarum, quod refert Nicolaus Denise et alii. Hi duo fratres erant, quorum unus junior, alter senior : dæmon invidens his duobus servis Christi, apparuit seniori dicens : Ego sum angelus Dei, et ex parte ejus missus sum, ut tibi aliqua nuntiem. Noveris ergo fratrem tuum juniorem filium esse damnationis, et de numero reproborum. Quapropter vane laborat et inaniter se in pœnitentiis consumit; quia finaliter casurus est, et in peccato decedet flammis æternis addicendus. Ex eo tempore quoties juniorem hunc videbat senior, flebat amare, nec poterat lacrymas continere. Tandem hoc advertens junior interrogat causam tristitiæ, cur quoties eum alloquitur, lacrymis se conficiat? Urgente illo, rem tandem totam illi aperuit senior, causamque lacrymarum suarum exposuit. Quam intelligens junior dicit ei : Non est quod me propter revelationem istam tuam contristes, aut propter me contristeris : faciat Deus secundum beneplacitum suum, nam ego non servio ei propter regnum cœlorum, sed propter bonitatem suam et amorem erga me, et ob mortem et passionem quam propter me pertulit. Si placeat ei mihi dare regnum cœlorum, faciat ex bonitate sua, potens est id facere : si vero ejus voluntas fuerit me ad æternas pœnas demergere, quis potest eum impedire? Sequenti nocte apparuit angelus Dei seniori et aperuit ei quomodo alter angelus Satan fuisset, transfigurans se in angelum lucis. Et adjecit fratrem illum juniorem plus meriti acquisivisse per illam constantiam, quam fecisset omnibus diebus vitæ suæ.

3° *Potest justus aliquam ponere fiduciam in meritis suis.*

Ratio est, quia cum opera nostra (ut jam diximus) sint æternæ vitæ meritoria, potest in illis confidere, et ex illis gloriam expectare, non tamen ut sunt a se, sed a divina gratia. Hinc de nostris bonis operibus loquens B. Cyprianus ait : Præclara et divina res est, fratres carissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati. Operatio bona, Dei munus est infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo christianus promeretur Christum Judicem, Deum computat debitorem. Ad hanc operum salutarium palmam libenter et prompte certemus, omnes in agone justitiæ, Deo et Christo spectante, curramus. Si in hoc operis agone currentes dies ultimus invenerit, nusquam Dominus meritis nostris ad præmium deerit : in pace vincentibus coronam candidam pro operibus dabit, in persecutione purpuream pro passione geminabit. Ita ille.

Hinc etiam sancti ex hac confidentia aliquando allegant merita. Sic Ezechias dicebat Deo : « Memento, Domine, quomodo ambulaverim coram te in corde perfecto, et quæ tibi placita sunt, fecerim semper. »

Sic et Job, toto cap. 3, allegat justitiam suam, et misericordiam erga pauperes et viduas, et innocentiam. « Si declinavit gressus meus de via, et secutus est oculus meus cor meum, et si manibus meis adhæsit macula : seram et alius comedat, et progenies mea eradicetur. Appendat me in statera justa, et sciat Deus simplicitatem meam. » Sic et Paulus cum fiducia passioni appropinquans merita sua allegat, dum dicit: « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, etc. »

In operibus vero et meritis confidere, non est in se confidere, sed in Domino, cujus tanta est bonitas, ut velit dona sua esse merita nostra, ut dixit concilium Tridentinum. Perfectam tamen et consummatam spem nemo facile debet concipere de propriis meritis, quia, ut monet ipsum concilium, in multis offendimus omnes, neque seipsum aliquis debet judicare, licet nihil sibi conscius sit: et opera nostra multis sæpius permixta sunt imperfectionibus, ita ut, cum putemus ea Deo placere, sæpe in conspectu illius fœda sint *quasi pannus menstruatæ* : quia non omnibus vestita debitis circumstantiis, non puro fine aut intentione. Sæpe ignis ardet, sed sine fumo flamma non ascendit : sic et multorum opera, quæ ab igne charitatis procedere videntur, fumo aliquo vanæ intentionis, aut proprii amoris, impura et fuliginosa sunt. Multi qui Deo putant se placere, et operibus bonis abundare,

sine meritis se invenient, et cum multis peccatis : quia dum in *pondere sanctuarii* appendet illa Deus, pondus et valorem debitum non reperiet : *et sæpe sordet in discretione Judicis, quod fulget in æstimatione operantis*, ut dicit D. Gregorius. Lignum quod rectum æstimatur, si funiculum mensor adhibeat, curvum statim apparet : sic erunt multorum opera respectu Dei, dum illa metietur suæ funiculo rectitudinis.

Hinc D. Bernardus, cum quodam die gravi morbo urgeretur, raptus in extasim visus est sibi duci ad Dei tribunal, ubi invenit hostem salutis nostræ paratum ad accusandum. Cumque varia contra eum protulisset, et merita ejus elevans concluderet eum gloria illa æterna indignum, non fuit ausus Bernardus in meritis suis confidere, hoc solum respondit : Confiteor me indignum æterna gloria, si opera mea et merita sola considerem. Sed Dominus meus eam possidet duplici titulo : primo, quia Filius æterni Patris est, quo quidem titulo etiam hæres est regni; secundo, quia eam meritis suis et pretioso suo sanguine acquisivit. Contentus ergo primo titulo, qui etiam ei sufficit, donavit mihi secundum, cujus virtute jus ad regnum illud habeo. Hoc responso confusus est Satan, et forma judicii disparuit, Bernardo ad se reverso.

Tutissimum igitur est, non tam in suis operibus et meritis confidere, quam in ipsa Dei misericordia, nihil interim remittendo de studio bonorum operum, sed continuo opera operibus cumulando : « Exibit enim homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vesperam. »

Propterea monet Sapiens : « Mane semina semen tuum, et vespere ne cesset manus tua. » Opera nostra semen sunt, ex quo fructum expectamus. Vult ergo nos esse strenuos et infatigabiles, quia, *Qui parce seminat, parce et metet.* Arguitque illos desides, qui ubi modicum quid fecerint, quasi egregie officio functi sint, statim otio se tradunt, cum non sufficiat mane exisse ad opus, sed ad vesperam usque perseverantibus merces reddatur. Non sufficit in valida ætate (quæ per mane hic etiam intelligi potest) aliquid boni egisse, sed oportet et vespere, hoc est, in tempore senectutis, quando ad occasum homo declinat, strenue laborare, non vero carni curandæ vacare, aut otio indulgere. Potest etiam significari nos operari debere mane et vespere, hoc est, tam in tempore prosperitatis, quam adversitatis. Addit vero ipse Sapiens causam cur tam serio moneat et vesperi et mane boni operis sementem jacere : *Quia nescis quid magis oriatur hoc an illud.* Indicat nos de operibus nostris incertos, quæ placeant Deo, quæ non, et ideo nullam boni operis occasionem negligendam, quia si priora non placeant, posteriora placere poterunt.

Eadem est monitio B. Pauli dum ad Philippenses sic scribit : « Quæ retro sunt obliviscens, ad priora extendo meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis. » Quibus verbis monet sui ipsius exemplo, nos non debere præterita bona nostra nimium respicere, et de illis nobis adblandiri, aut nimis confidere, sed potius illorum oblivisci, et velut retro ponere. Toto autem conatu ad nova virtutum heroïca opera se exercere, et versus scopum tota intentione ferri, vocat Apostolus : « Ad anteriora se extendere, et ad destinatum persequi. » Unde et hunc locum explicans D. Chrysostomus cum D. Anselmo, utuntur similitudine currentis in stadio, qui non cogitat quot spatia perfecerit, sed quot adhuc restent. Meminisse enim recte factorum duo mala parit, quia facile in arrogantiam hominem tollit, et negligentiores solet multos efficere.

Hinc sancti Patres et perfectionis duces, hoc tanquam fundamentum et stimulum ad perfectionem constituebant : « Cogitare quotidie se inchoare, nihil adhuc fecisse. »

Hæc est doctrina D. Gregorii dicentis : « Nescit mens per torporem veterascere, quæ studet per desiderium semper inchoare. Hinc per Apostolum dicitur : Renovamini spiritu mentis vestræ, et Psalmista qui ad perfectionis culmen venerat, quasi inchoans dicebat : Dixi, nunc cœpi : quia scilicet nisi lassessere ab inchoatis volumus, valde necesse est ut inchoare nos quotidie credamus. »

Hæc quoque fuit doctrina D. Antonii, quam moriturus suis tradebat fratribus. Hoc, inquit, sit primum cunctis mandatum, nullum in arrepti propositi vigore lassessere, sed quasi incipientem augere semper debere quod cœperit. « Ego quidem, filioli, secundum eloquia Scripturarum, patrum gradior viam, jam Dominus me invitat, jam cupio videre cœles-

tia. Sed vos, o viscera mea, admoneo, ne tanti temporis laborem repente perdatis. Hodie vos religiosum studium arripuisse arbitremini, et captæ voluntatis fortitudo succrescet. » Ita ille apud Athanasium in Vita ejus.

Ita præceptum et doctrinam eamdem tradebat Barlaam moriturus, B. Josaphat antea regi, post anachoretæ et discipulo suo, quem allexerat, relictis sceptris, ad divinum obsequium in solitudine. Nunc, inquit, quandoquidem mortis meæ tempus instat, et collactanea atque mihi æqualis ea cupiditas, quæ ut cum Christo essem, semper me tenuit, jam expletur. Tu quidem corpus meum terræ conde, et pulveri pulverem redde. Post autem tu ipse in hoc loco hære, susceptum vitæ genus prosequens, meæque tenuitatis memoriam retinens. Tu vero, fili, ne religiosæ exercitationis laborem metuas, nec ad temporis longitudinem, aut dæmonum insidias elanguescas, at potius eorum imbecillitatem, Christi virtute munitus, ride. Ad laborum vero duritiam et diuturnitatem ita te compara, quasi quotidie discessum expectans, eumdem diem tibi vitæ monasticæ tum initium, tum finem existimans. Sic semper quæ a tergo obliviscens, ad anteriora te extendens, ad destinatum persequere, ad bravium supernæ vocationis. Ita Damascenus in hist. Barlaam, c. 39.

Doctrina simili D. Franciscus fratres ad spiritus fervorem, sub finem vitæ excitabat : « Incipiamus, inquit, fratres, servire Deo nostro, quia usque nunc parum profecimus. » Flagrabat desiderio magno ad humilitatis redire primordia, ut leprosis sicut a principio ministraret, corpusque præ labore jam collapsum, vocaret ad pristinam servitutem. Proponebat Christo duce se facturum ingentia, et fatiscentibus membris, spiritu fortis et fervidus, novo sperabat certamine de hoste triumphum, nec enim languor vel desidia locum habet, ubi amoris stimulus, semper ad majora perurget. Ita Bonaventura capite 14, Vitæ ejus.

LECTIO SEXTA.

DE PERSEVERANTIA SPEM FIRMANTE.

1° *Spes nostra fundatur in perseverantia finali, in gratia ac bonis operibus.* Ratio est, quia vita æterna quam per spem expectamus non datur nisi perseverantibus. Promissio enim est conditionata : *Si quis perseveraverit usque in finem salvus erit.* Hanc conditionem sæpe repetit Scriptura, ut eam tanto profundius animis nostris imprimat ; ut nobis advigilemus ne deficiamus. Sic in Apocalypsi dicitur : *Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ.* Corona non datur inchoantibus certamen aut cursum, sed currentibus usque ad metam : *Sic currite ut comprehendatis.*

Ita quoque sub variis symbolis hæc vita æterna in Apocalypsi vincenti promittitur dum post perfectam victoriam ei promittitur *Esus ligni vitæ, stella matutina, sessio in throno.* Per vincentem enim ibi intelligitur is qui omnes debellarit hostes, et victoriam finalem obtinuerit ; dicitur enim : « Qui vicerit et custodierit usque in finem opera mea, dabo ei stellam matutinam. » Hæc est gloria animæ, quæ transacta nocte hujus sæculi, lucem et vitam sanctis affert, et quasi novum mane in splendore visionis, novumque diem æternitatis. Ut hanc ergo promereamur, oportet custodire usque in finem opera Dei.

Sic et ipse monet Apostolus : « Fratres dilecti, stabiles estote et immobiles, abundantes in omni opere bono, scientes quod labor vester non est inanis in Domino. »

Sic monet et Sapiens : « Non te ventiles in omnem ventum, et non eas in omnem viam, esto firmus in via Domini. Si Spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. » Si diabolus tentationibus te agitat, et dominari vult, stabilis mane et in bono proposito, et in statu gratiæ firmus : *Tene coronam tuam, ne tibi eam eripiat.*

Denique non aliud vult sacra Scriptura, dum monet ne simus claudicantes, ne simus ut sidera errantia, ne simus mutabiles ut luna. Dum quoque monet

ne manum ad aratrum mittentes respiciamus retro, et ut non descendamus de tecto et culmine virtutum, ad tunicam nostram veterem repetendam. Exemplum quoque nobis proponit uxoris Loth, tam graviter punitæ, quia retro aspexit. Excusabilis videri posset infirma mulier, quæ dum advertit cœlum et terram fumo et sulphure misceri, e cœlo fulmina et ignes erumpere, omnia a tergo conflagrare, ædificia ruere, urbes magno fragore decidere, in tanto strepitu retro adspicit, ut patriæ suæ ruinam conspiciat, et se ereptam gaudeat, et gratias agat. Et tamen tam severe punitur versa in statuam salis; quia voluit Dominus per hanc punitionem et statuam, perseverantiam commendare; ut qui a gravibus vitiis, quasi e Sodoma Dei gratia liberantur, sub divinæ justitiæ metu trepident, nec desiderio aut voluntate retro adspiciant, sed cum perseverantia, angelo deducente, ascendant, donec ad montem salutis pertingant.

Ad hanc quoque perseverantiam præclare nos hortantur sancti Patres, in primis B. Cyprianus qui sic ait : Hortamur vos, fratres, per communem fidem, per veram circa vos charitatem nostram, ut gloriam vestram perseveranti virtute teneatis. Adhuc in sæculo sumus, adhuc in acie constituti, de vita nostra quotidie dimicamus. Danda opera est, ut post hæc initia ad incrementa veniamus, et consummetur in vobis, quod jam rudimentis felicibus esse cœpistis. Parum est aliquid potuisse adipisci, plus est servare. Sicut et fides ipsa et nativitas salutaris, non accepta sed custodita vivificat, consummatio hominem Deo servat. Salomon et Saül recesserunt a viis Domini, recessit ab illis et gratia. Ita ille, l. 1, epist. 5.

Audiamus et Bernardum melliflue hac de re disserentem. « O fratres, inquit, non tædeat incipere magna, nec fastidiat tenere inchoata, scientes quod perseverantia informat merita, coronat bonum propositum, remunerat currentem, coronat pugnantem, ducit ad bravium, conducit cunctos ad portum. Hæc est tunica talaris Joseph, usque ad finem pertingens. Hæc est tunica sacerdotalis, ad pedes perveniens. Hæc est cauda hostiæ, quam tenemur Deo reddere et offerre. Hæc est calcaneum bonæ operationis, quod contra serpentis morsum debemus observare. Hæc est virtus quæ Deum ligat, quæ omne bonum informat. Hæc est perseverantia, qua laureantur martyres, qua virgines coronantur, sacerdotes sublimantur et confessores. » Ita ille. Vide ejus ep. 129, ad Januenses. « Væ ergo illis qui perdiderunt sustinentiam, et qui dereliquerunt vias rectas, et diverterunt in vias pravas ! » *Quid facietis cum inspicere cœperit Dominus?* inquit Sapiens. Væ illis qui sunt ut *vinea quæ læditur in primo flore suo*, ut loquitur Job. Vinea fructuum abundantiam promittit per flores, sed nebula superveniente marcescit, et sine fructu est. Sic multi flores multos, desideria et primordia conversionis exhibent, sed deficiente perseverantia, ad fructuum maturitatem non pertingunt.

Væ illis qui sunt instar *statuæ Nabuchodonosor*, quæ cœpit in auro, desiit in luto! Illa recte imaginem nobis exhibet inconstantiæ multorum in via Dei, in via virtutis et pietatis. *Caput aureum* designat purum amorem Dei : *pectus argenteum* designat aliquam mox deficientiam ab illo puro amore et perfectione. Argentum illud efficitur *æs et ferrum*, cum homo deficiens, paulatim durus fit ad emendationem et salubria consilia. Tandem totum vertitur *in lutum*, cum voluptati se totum tradit, et qui spiritu cœpit, carne consummatur. Hos luget Jeremias : « Filii Sion inclyti, amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea? » Qui erant vasa aurea, et vasa in honorem, facta sunt vasa in contumeliam, vasa immunditiæ servientia, quæ apta erant servire mensæ Domini.

Itaque non quæruntur in christianis initia, sed finis. « Paulus male cœpit, sed bene finivit : Judæ laudantur exordia, sed finis proditione damnatur, » inquit D. Hieronymus. Quid prodest Judæ bene cœpisse in schola Salvatoris, in fastigio apostolicæ dignitatis, cujus exitus adeo infelix fuit et exitialis, parricidali proditione et funesta arbore ?

Quid prodest Saüli, quod humilis fuerit in oculis suis et innocens quasi puer unius anni, dum initiatur ad regnum, qui regia post dignitate insolescens, et Deo inobediens, infauste sibi mortem conscivit, regno temporali privatus et æterno?

Quid profuit Salomoni tanta sapientia et gratia regnum Israëliticum administrasse, qui postea non solum turpibus amoribus deditus fuit et depravatus, sed et idolatriam secutus, et, ut multi putant,

in vitiis suis sine pœnitentia mortuus?

Quid profuit Udoni Magdeburgensi, divinitus impetrante B. Virgine donum scientiæ ac pietatis accipisse, et ad archiepiscopalem dignitatem evectum fuisse ob eminentiam virtutis, qui postea voluptatibus incestus immersus, tertio etiam voce de cœlo monitus, capitis subiit sententiam in ipso suo templo, æternamque simul damnationem incurrit? Vide supra tom. 1, Tract. de Judicio.

Quid profuit multis aliis cœlesti quadam conversatione ascendisse usque ad cœlos, et velut inter sidera collocasse nidum suum, qui postea ab impetu ferientis caudæ draconis, de sublimi virtutum gradu velut de cœlo, ad enormia vitia detracti sunt, descenderunt in profundum abyssi?

Denique, ut verbis Basilii concludam, quid profuit tanta in martyrio pati unum ex quadraginta illis martyribus, quorum unum omnium erat votum: « Quadraginta, Domine, in stadium ingressi sumus, quadraginta item corona donemur, ne una quidem huic numero desit; est in honore hic numerus, quem tu quadraginta dierum jejunio decorasti, per quem divina lex ingressa in orbem terrarum. Elias quadraginta dierum jejunio Deum quærens, ejus visionem consecutus est. » Et hæc quidem illorum erat oratio, dum jam sæpius in horribilem carcerem detrusi fuissent, et ora ipsorum lapidibus contusa, dum hyemis tempore frigidissimo nudi sub aperto aere pernoctare jussi sunt, ut frigore congelati necarentur. Unus interim repertus est ea animi inconstantia, ut frigoris tolerantiam desperans ad hostes transierit : « Miserabile spectaculum, inquit Basilius, miles transfuga Christi, ovis a lupo direpta, et miserabilius a vita perpetua excidens, sed nec præsenti vita diu gaudens, nam simul atque lavacrum insiliit tepefactum, corpore quod glacie torpebat dissoluto, statim interiit. » Multum vero profuit janitori tarde conversionem suam inchoanti, sed perseveranti : qui cum illos orantes et luce circumfusos vidisset, et quosdam e cœlo descendentes angelos, qui coronas triginta novem distribuerunt, mox ipse, excitatis aliis custodibus christianum se professus, detractis vestibus, martyribus se adjunxit et quadragesimam coronam obtinuit : ne frustraretur oratio sanctorum illorum martyrum.

2° *Perseverantia non a nobis pendet, sed ex munere Dei venit.* De illa loquens concilium Tridentinum : « Donum, inquit, perseverantiæ non potest aliunde haberi, nisi ab eo qui potens est eum qui stat, statuere ut perseveranter stet, et eum qui cadit restituere. » Additque concilium, neminem certo scire se illud donum habere, tametsi in Deo firmam spem omnes debent collocare, et in ejus auxilio : Deus enim nisi ipsi illius gratiæ defuerint, sicut cœpit opus bonum, ita perficiet, operans velle et perficere.

Verumtamen, inquit, qui se existimant stare, videant ne cadant, et cum timore ac tremore salutem suam operentur, in laboribus, in vigiliis, in eleemosynis, in orationibus et oblationibus, in jejuniis et castitate. Formidare enim debent (scientes quod in spem gloriæ, et nondum in gloriam renati sunt) de pugna quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia. Apostolo obtemperent dicenti : « Debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus: si enim secundum carnem vixeritis, moriemini : si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. » Ita Tridentinum. De hac vero incertitudine perseverantiæ latius egimus, lib. 1, tractantes articulum fidei de remissione peccatorum. De hoc quoque dono perseverantiæ loquens B. Prosper conformiter concilio sic dicit: Si in sanctitate vivitur, si in virtute proficitur, si in bonis studiis permanetur, manifestum munus est Dei, sine quo nullus boni operis fructus acquiritur; si autem ab his receditur, et ad vitia transitur, nihil ibi Deus malæ tentationis immittit, et recessurum non deserit, antequam deserat, et facit plerumque ne deserat, aut etiam si discessit, ut redeat. Cur autem illum retineat, illum non, nec possibile est comprehendere, nec licitum vestigare, cum scire sufficiat, et ab illo esse quod statur, et non ab illo esse quod ruitur. Sed quæres quid sit donum perseverantiæ?

Respondetur esse specialem quamdam protectionem et custodiam Dei, qua fit ut justus reipsa usque in finem in gratia permaneat. Hæc vero custodia includit varia auxilia interna vel externa, quibus fortificatur interius contra tentationes, aut exterius illæ avertuntur ab eo, aliaque impedimenta salutis. Hoc itaque

perseverantiæ donum non omnes justi habent : licet enim omnes habeant aliquod auxilium, quo possent vitare omne peccatum mortale, tamen ob infirmitatem naturæ post lapsum de facto non vitabunt, nisi illa specialis protectio accedat. Sicut homo qui non est perfecte restitutus sanitati, non tantum alimentis eget, sed et continuis medicamentis, ut in bona valetudine perseveret, sic homo ut in gratia perseveret, et thesaurum gratiæ conservet, quem portat in vase fictili, eget illa speciali protectione contra ingruentes undique tentationes. Qua quidem non indigebat primus homo, qui cum communi auxilio justorum poterat facile perseverare, quia sana erat natura sine ullis difficultatibus. Unde cum simili auxilio perseverarunt boni angeli. Neque tamen homo deficiens per peccatum debet illud Deo referre, sed sibi et suæ pravæ voluntati. *Quotquot enim receperunt eum* per gratiam, *dedit eis potestatem filios Dei fieri* et permanere : « Hæc vero non inanis est, inquit Bernardus, aut infirma talis potestas, quia nimirum certi sumus continuo et nos, quoniam *neque mors, neque vita, neque virtutes, neque altitudo, neque angeli, neque profundum poterit nos separare a charitate Dei quæ est in Christo Jesu.* Sed attende quanta enumeravit apostolus (ejus enim verba sunt), minime tamen adjiciens, nec nos ipsi. Nimirum hæc est libertas, qua Christus nos liberavit, ut nulla penitus creatura avellere nos, aut vim facere possit. Soli id deserere possumus propria voluntate abstracti, et illecti propria concupiscentia. Præter hanc enim nihil est quod timeamus. » Denique donec voluntatis usum et facultatem deliberandi renatus quisque recipiat, a charitate Dei omnino separari non potest. Securus interim degit sub protectione et advocatione Domini Dei sui, non est quod vereatur ex omnibus. At ubi sane discretionis annos ingrediens, redditur sibi : cæterorum utique violentiam, nec tunc quidem formidare necesse est : sed ab ea quæ dormit in sinu caveat, propria scilicet voluntate. Erit forte peccatum in foribus, sed appetitus ejus sub eo est, tantum ipse aperire renuat, consentire recuset. Hæc Bernardus.

De hoc dono perseverantiæ intelligit Augustinus illud Davidis : *Præstitisti decori meo virtutem.* » Hoc est, inquit ipse, decori gratiæ superadjecisti virtutem perseverantiæ. » Hanc quoque petebat dum psalmo septimo dicit : Ne projicias me in tempore senectutis, cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me. »

Docet vero idem Augustinus, libro de dono perseverantiæ, per varia capita, tribus potissimum modis Deum justos protegere ut perseverent. Primus est dando eis vim ad tentationes superandas, de quo Jeremias : « Timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me. » De hoc sæpius etiam agit Psalmista : *A dextris est mihi Dominus, ne commovear.* Item : *Non dedit in commotionem pedes meos.* Item : *Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea.* Secundus est subtrahendo tentationes justis quas ferre non possent. De quo Apostolus : « Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. » Tertius modus est hominem subtrahendo tentationibus per mortem, de quo Sapiens : « Placens Deo factus dilectus, et vivens inter peccatores translatus est : raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius. Placita erat Deo anima illius, propter hoc properavit educere illam de medio iniquitatum. »

3° *Qui habet donum hoc perseverantiæ, finaliter non excidet.* De illo ergo dicere possumus : *Non peccabit peccato ad mortem*, hoc est, peccato finali, et *cum ceciderit, non collidetur* ad damnationem, *quia Dominus supponit manum suam*, ut iterum elevet eum ad gratiam. Licet vero finaliter casurus non sit, non tamen impedit donum hoc perseverantiæ hominis libertatem : sed agit cum illo Deus fortiter et suaviter ut finem attingat, *fortiter pro se, suaviter pro me*, inquit Augustinus : quia efficaciter deducit ad finem, et tamen sine violentia aut læsione libertatis. Quasi tenens manum justorum suaviter eos deducit secundum voluntatem suam, alliciens voluntatem eorum, ut cum gloria eos suscipiat, juxta id quod dicit David in persona illorum : « Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me. »

Considerari hic potest Deus agere cum justis quasi mater cum puero, quæ docet eum progredi et in via deducit illuc quo vult ille pervenire. Mater ergo fragilitati

infirmitatique illius diffidens, illum manu apprehensum usquequaque sustinet : et licet libere quo velit incedere permittat, tamen si manu mitteret illum, infans diu se ob pedum instabilitatem sustinere non posset, sed caderet. Sic homo post peccatum adeo infirmus est, ut sine Dei auxilio diu consistere non possit. Et sicut infans iste, retenta gradiendi libertate, matri tamen substat, ita et liberum arbitrium, etsi liberum, Deo subjectum est. Rursum, sicut infans post casum, habet libertatem vel gradiendi, vel sedendi, tamen sine auxilio matris surgere non potest, ita homo in peccatum lapsus, libertatem habet surgendi a peccato, vel in illo manendi, non potest tamen se erigere, nisi Deo manum dante. Et sicut infans licet manum porrigat mater, potest nolle incedere, ita homo Dei manum porrigentem auxilium potest repellere. Vides ergo utrobique libertatem, non obstante manuductione et auxilio ? Tamen Deus sic cum homine suaviter agit, ut infallibiliter sit eum deducturus impensa illi protectione et custodia speciali, per quam sit infallibiliter perseveraturus. Quæ quidem protectio, ut supra diximus, varia continet auxilia, ut merito matri, aut nutritio se comparet Deus, non solum deducenti, sed etiam inter brachia puerum portanti : *Ego quasi nutritius Ephraïm, in brachiis portabam eos.* Et apud Isaiam : *Ego feci, ego feram, ego portabo et salvabo.* Sicut ergo mater benigne omnibus auxiliis agit cum puero, modo manum porrigens, modo inter brachia portans, modo humeris assumens : sic Deus in ardua virtutis via variis modis omne auxilium necessarium præbet, donec secure in gloriam introducat, ut salutis portum assecuti, celeuma decantemus.

Quia vero per varia auxilia, et per varios gradus, ascensiones in corde nostro disponit Deus, donec pertingamus ad locum quem posuit : mysticam quamdam scalam (instar scalæ Jacob) in peccatoris conversione usque ad ejus glorificationem variis gradibus distinctam, considerare possumus. Scala hæc egreditur e pectore Christi, et pertingit usque ad sinum Patris æterni : fundatur enim et innititur redemptioni Christi tanquam radici. Vis videre aliquot ejus grados, per quos datur nobis ascendere ?

Primus gradus per quem juvatur peccator ad ascendendum, est vocatio seu inspiratio divina. Hæc peccatori obdormienti in vitiis et tenebris vocem immittit qui excitetur, lucemque qua illustretur. Varios autem modos, variasque vias habet Deus, nobis non satis notas, quibus vocat et inspirat : « Spiritus ubi vult spirat et nescis unde veniat, aut quo vadat, » inquit Dominus, Joannis 3. Spirat ubi vult, quando vult, quomodo vult : et infinitas habet vias, quibus inspiret et illuminet nos, ut propterea dicat ad Job : « Dic mihi, si habes intelligentiam, qua via spargitur lux aut dividitur æstus super terram ? » Lux illa mentem illuminans et æstus divini amoris cor calefaciens variis personis a Deo communicatur, et non comprehendimus cur potius huic quam illi ; nec varia media quibus lucem hanc in nos spargit, satis intelligimus.

Secundus gradus est obedientia, per quam vocanti consentit. Vocem enim Dei potest repellere, et aures mentis occludere. Hinc aliqui dicuntur « instar aspidis surdæ, obturantis aures suas, ut non audiat vocem venefici incantantis sapienter. » Propterea etiam dicitur : « Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. » Potest ergo homo Dei vocem, potest et lucem repellere cordisque fenestras illi claudere. Unde de aliquibus dicitur : « Ipsi sunt rebelles lumini, et nescierunt viam ejus. » Quam Scripturam in sensu morali explicuimus supra de obcæcatis. Vide ibi dicta de variis vocationibus ad fidem et ad gratiam, Tract. I, Lect. 4.

Tertius gradus est perfecta pœnitentia, quæ consentienti datur. Illa enim perfecta conversio cordis, non solum a nobis, sed maxime a Deo est, unde cum ipse monet : *Convertimini ad me*, respondemus illi : *Converte nos, Domine, et convertemur.* Ipse est qui in nobis efficit cor molle et contritum, spiritum compunctionis infundens, quo et cor in lacrymas solvitur. *Flabit enim spiritus ejus, et fluent aquæ.* Respicit Magdalenam, respicit Petrum, et *convertit petram in stagna aquarum.*

Quartus scalæ nostræ gradus est gratia et charitas quæ pœnitenti infunduntur, quæ animæ conferunt non solum pulchritudinem, per quam placeat Deo et sponso suo Christo, ornata hac veste texta a Spiritu Sancto ; sed etiam fortitudinem ad ascendendum de gradu in gradum, *de virtute in virtutem, donec videatur Deus deorum in Sion.*

Quintum gradum facient opera a gratia et charitate procedentia : non enim gratia et amor otiosus esse potest in anima, sed magna operatur, quod si operari renuit, amor non est, inquit D. Gregorius.

Sextus gradus est augmentum gratiæ et charitatis; illa enim semper crescit, juxta dictum Sapientis : « Justorum semita quasi lux splendens crescit usque ad perfectum diem. Quo etiam spectat illud monitum Domini in Apocalypsi : « Qui sanctus est, sanctificetur adhuc : qui justus est, justificetur adhuc. » Et multi theologi existimant charitatem augeri non solum actibus ferventioribus et intensis, sed et singulis actibus etiam remissis.

Septimus gradus est perseverantia, per quam usque in finem in gratia et charitate homo permanet, et pertingit usque ad Deum, qui in summitate scalæ est, innixus scalæ, aut cui potius scalæ ipsa innititur, juxta lectionem septuaginta interpretum. Ipse enim Dominus in vertice scalæ triplex agit officium. Primo, respicit et considerat per immensam suam sapientiam omnes electos, qui ab initio mundi usque ad finem ascensuri sunt : et considerat quidquid erga eos agitur, necessitates, pericula, tentationes, quibus aliquando cadunt et retrogrediuntur : mediaque quibus possunt resurgere et progredi. Secundo, non solum hæc considerat, sed et ipsam scalam firmam facit, et manum porrigit ut juvet ad ascendendum, et protegat contra adversa, quæ eos e gradu dejicere conantur. Unde in scalæ summitate quam vidit Jacob, dicebat illi et omnibus electis in persona Jacob : *Ero custos tuus quocumque perrexeris, nec dimittam nisi complevero universa quæ dixi*, quasi dicat : Sive in oriente adolescentiæ fueris, sive in occidente mortis aut senectutis, sive in meridie prosperitatis, protegam te, et complebo omnia quæ dixi, efficiens ut hostes tui omnibus suis viribus et conatibus impedire te non possint, quominus pertingas quo statui. De ovibus enim suis dicit, se ita earum curam habere ut nemo eas possit rapere de manu sua, aut de manu Patris. Tertio, in vertice scalæ, exhibet se electis quasi exemplar et speculum quod intueantur, ut imitentur, ut ad illum quoque omnem suam dirigant intentionem, ut se illi conforment. Denique ut cum summitatem attigerint, eos suaviter excipiat, et complectatur unione æterna et fruitione beata.

Hi ergo sunt gradus hujus scalæ, quæ in cœlum ducit; et hi gradus inhærent, velut duobus fulcris, spei scilicet et fidei : hæ duæ virtutes habent se tanquam duo sustentacula, quibus stabiliuntur omnia nostra opera et merita. Et per perseverantiam summitas scalæ attingitur, quia ut jam dictum est, ipsa virtutum finis est, et consummatio; sine qua nec qui pugnat victoriam, nec victor palmam consequitur : nec obsequium mercedem habet, nec fortitudo laudem. Denique ipsa est vigor virium, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium, sobores constantiæ, soror patientiæ, amica pacis, propugnaculum sanctitatis, filia unica æterni regis. Sola est cui æternitas redditur, vel potius quæ hominem æternitati reddit inter brachia Dei et Sponsi canens : *Tenui, nec dimittam eum.*

Quicumque vero hanc scalam debet scandere, non despondeat animo, licet alta sit et arcta, licet ascensus ejus difficilis sit et rectus : sed erigat oculos ad Dominum majestatis stantem in vertice, qui et omnes adspicit ascendentes. Ejus consideret exemplum, qui primus ascendit per crucem, et varios passionum virtutumque heroïcarum gradus. Respiciat manum ejus extensam ad opem et porrectionem, attendat ejus promissionem : Ero custos tuus quocumque perrexeris. Licet ergo multi hostes sint adversantes, tamen poterit dicere : « Impulsus eversus sum ut caderem, et Dominus suscepit me. »

Non omnes tamen eodem modo, eademque fortitudine eam ascendunt. Quidam enim ascendunt ita recti et erecti, ut nunquam cadant, nunquam impingant, et non tam ascendere videntur quam volare. Ita multi viri sancti, qui nunquam peccato mortali a gratia exciderunt. Et maxime B. Virgo, quæ nunquam etiam per veniale impegit. Alii modo cadunt, modo eriguntur, ascendunt et descendunt, tandem tamen auxilio Dei ad finem usque scalæ pertingunt : immo et auxilio ipsorum angelorum, qui ideo ascendentes et descendentes in scala Jacob describuntur, ut cadentibus auxilientur, et ascendentibus comites sint. Denique sanctorum intercessionibus, ope et meritis, sæpe fit ut aliqui perseverantiam obtineant, et scalæ summitatem pertingant, maximeque beatissimæ Virginis

Mariæ. Quod exemplis aliquibus possumus comprobare.

In Franciscanis Annalibus legimus F. Leoni, qui unus fuit ex Francisci intimis familiaribus, hujusmodi aliquando visionem objectam. Erat magna planicies, et in ea species quædam judicii mox futuri. Magna aderat hominum multitudo, angelorum tubæ personabant. Denique binæ scalæ e cœlo ad terram usque demissæ, altera candido colore, altera purpureo. Huic purpureæ imminens visebatur ex alto Christus, et Franciscus paulo infra ipsum fratres suos evocans, ut ascenderent fidenter, Dominum ita velle, eosque invitare. Cum autem illi se per scalas audenter efferrent, alius de quinto, alius de decimo, alii de superioribus ac pene jam ultimis gradibus decidebant. Qua suorum clade magnopere commotus Franciscus, eos voce magna admonuit ut ad scalam alteram candidam accurrerent, illic nihil fore periculi. Itaque, cum ad eam accessissent, Mariam ei incumbentem vident, quæ eos blandissime intuens, studiose etiam juvabat singulos : ita ut nullo negotio omnes in cœlum conscenderent. Qua quidem visione significatum est, Virginis opem et intercessionem ad ascendendam perfectionis scalam, et perseverantiam ac coronam obtinendam, plurimum valere.

Item significatum videtur in persona B. Dominici juxta visionem exhibitam priori Brixiensis cœnobii. Nam qua hora animam agebat Dominicus, prior, vir sanctus cui nomen Gnala, dulci somno consopitus, cœli quemdam quasi hiatum aspexit per quem candidissimæ scalæ submittebantur, quas hinc Christus, inde Christi Mater sanctissima, summa earumdem apprehensa parte, manibus fulciebant. Per has descendebant et ascendebant cœlestes angeli, sicut olim per scalas Jacob. Erat in imo sedes : et in eadem quidam prædicatorum habitu, facie velata. Scalæ sensim ac leniter, a Christo et ejus matre sursum trahebantur, eodem pariter nutu sedes illa pariter ferebatur in cœlum, illeque simul, qui in ea velatus et contectus requiescebat, comitantibus angelis, et triumphum agentibus. Scalasque tandem illas, et eum qui solio collocatus erat, Christi, Deiparæque manus in cœlum intulerunt. Sicque cœlum claudi visum est. Dilapsa visione, prior Bononiam properat, illaque eadem hora qua rem tantam viderat, S. Dominicum patrem suum, comperit ex hac nostra mortalitate ad cœlum migrasse.

4° *Perseverantiæ et electionis dantur aliqua probabilia signa in hac vita.* Hinc dixit D. Bernardus : « Datur in terra testimonium quo discernuntur cives cœli a civibus Babylonis. Quomodo enim sine testimonio electos deserat Deus? Aut quænam eis esse poterit consolatio, inter spem et metum sollicitudine anxia fluctuantibus, si nullum omnino electionis suæ habere testimonium mereantur? Novit Dominus qui sunt ejus, et solus ipse. Quis enim scit hominum si est amore dignus an odio? sed si certitudo nobis negatur, numquid tanto delectabiliora erunt, si quæ forte electionis hujus signa possimus reperire? Ita Bernardus. Varia autem signa a patribus indicantur, quorum aliqua hic breviter indicabimus.

Primum ergo signum est lubenter audire verbum Dei, sive delectari in rebus divinis auditis aut lectis. Hoc signum insinuat Dominus : *Oves meæ vocem meam audiunt.* Nimirum homines delectantur audire quod amant. Miles de bellis lubens audit et loquitur : religiosus de Deo et pietate : venator de canibus, sylvis, apris, corvis : mercator de mari et commerciis : peregrinus quoque in alieno loco gaudet si aliquem audit loquentem lingua sua, et de patria sua. Sic verus filius Dei lubenter et loquitur et audit loquentem de cœlo. Interroget ergo quilibet si verba Dei in aure cordis percipit, et intelliget unde sit. Hinc B. Ephrem dicebat : « Amo et exosculor, Domine, Evangelium tuum, quia me esurientem nutris per illud, et desidero sermones tuos : quia dum sitio fontis instar mihi fiunt. Nam quoscumque volo, ad tua fercula convoco, pluraque relinquimus quam invenimus : cum multis comedo et solus invenior, bibo cum multitudine, et soli mihi tuam propinas gratiam. Quid igitur tibi retribuam nisi meipsum in consensionem et concordiam? » Ita ille. Nempe electis eloquia Dei dulciora super mel : *Comedi volumen*, inquit propheta, *et factum est in ore, quasi mel dulce.* Cibus est verbum Dei reficiens et oblectans animas.

Secundum signum est desiderium vehemens cœlestis patriæ, cum quo aliquando ubertas lacrymarum jungitur, ita ut sit desiderium anhelans salutis, de quo David : « Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei mei? » Addit ipse in persona electorum : Fuerunt mihi

lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: ubi est Deus tuus? » De hoc desiderio loquens Bernardus dicit : Triforme est desiderium electorum : unanimiter habitare in domo, unde est illud : *Unam petii a Domino :* victoriam obtinere de mundo, unde illud: *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* præsentialiter frui Deo, unde illud : *Cupio dissolvi et esse cum Christo.* Addit id Bernardus : Triformis est sanctorum dolor : quia ceciderunt de paradiso : quia tenentur in exilio : quia differuntur a regno.» Supre flumina Babylonis flent filii Sion recordati illius, ut late describit David.

Tertium signum est timor filialis offensæ Dei, quo quis detestatur peccatum super omne detestabile, quatenus est offensa bonitatis illius tanquam patris amantissimi, cum promptitudine voluntatis ad executionem mandatorum ejus, sive in adversis, sive in prosperis. Hic est timor ille quo homo præservatur a peccato : et si ex infirmitate ceciderit, per illum excitatur ut cito surgat, nec in peccato permaneat. Surgere enim a peccato statim ac quis peccaverit, signum est electionis : *Qui enim ex Deo natus est, non peccat,* id est, non permanet in peccato, inquit Bernardus, *ut perire non possit ea quæ falli non potest generatio cœlestis.* Amor ergo et gratia in anima electi extincta, statim reaccenditur minima scintilla inspirationis divinæ accidente. Sicut candela noviter extincta quæ adhuc odorem et fumum quemdam ignis retinet, minimo attactu alterius luminis, vel etiam solo flatu statim accenditur. Vix respexerat Petrum radiis suis Christus, et statim amor in corde ipsius iterum inflammatur, et cor ejus liquefacit. Sic Thomas statim ubi tetigit vulnera Salvatoris, fides ejus et amor inflammatur, et inclamat: *Dominus meus et Deus meus.* Vix tetigerat Nathan Davidem, repræsentans ei peccatum, et inclamat forti voce contritionis : *Peccavi Domino.* Immo vero signum electæ animæ est, si magis inflammetur in amorem post casum, et ferventius resurgat. Equus cum impegit, si generosus sit, statim alacrius surgit. Sic nunquam ita saluti animarum et fidei effectus fuit Thomas, quam quando ab infidelitate surrexit. Omnes illæ nationes quas convertit, Hyrcani, Bactri, Indi, testes sunt laboris, quem pro fide exanthlavit, sanguis ejus testimonium dat de constantia et amore.

Quartum signum est pacem habere interiorem conscientiæ, ex qua delectabiliter quis cum Deo agit in laboribus, vigiliis et mandatorum observantia. Hoc vero maxime verum est, si pax ista delectans, juncta sit cum humilitate; ut cum omnia bene feceris, te servum inutilem putes : et quidquid boni in te inveneris, illi tribuas a quo omne bonum, et quo plus proficis eo magis coneris, quasi inchoans, et minus te profecisse reputans.

Quintum signum sunt bonorum operum fructus; ex fructu enim arbor judicatur; qui autem fructus nostri sunt, nisi opera nostra? Attende ergo quæ opera habeas. Si opera carnis habes, illa te condemnant. Manifesta sunt autem, inquit Apostolus, opera carnis, quæ ipse particulariter enumerat. Attende illa particulatim, et vide an in te inveniantur. Qui enim illa faciunt, nunquam regnum Dei possidebunt. Considera etiam fructus Spiritus, quos ipse enumerat. Si fructus illi in te inveniantur, inveniuntur et electionis signa. De hoc ergo signo dicebat Petrus : « Satagite ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis. »

Sextum signum contemptus mundi et rerum terrenarum. Hinc dicit Ambrosius: « Qui contempserit sæcularia, merebitur sempiterna. Nec potest quis regni cœlestis meritum adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatem. » Hinc dicunt omnes SS. patres quod electi utuntur quidem bonis hujus mundi, sed reprobi illis fruuntur. *Uti,* juxta theologos, est id quod in usum venit, referre ad obtinendum illud quo est fruendum. *Frui,* est amore alicui rei inhærere propter seipsam. Mali ergo fruuntur hoc mundo, et Deo utuntur, quia amant mundum propter se, Deum vero tantum propter commoditates quas ab eo recipiunt. Hoc est proprium incolarum terrenæ civitatis hujus. E contra boni ad hoc utuntur hoc mundo, ut fruantur Deo, quia sunt cives cœlestis civitatis.

Septimum signum addunt aliqui, religiosi status spontaneam assumptionem, de quo latius Platus. De illo dixit Laurentius Justinianus: « Secure speret post hanc peregrinationem ad supernam intrare Jerusalem, quicumque in justorum congregationem fuerit vocatus. Magnum quippe electionis indicium est, hujus fraternitatis habere consortium, et facile ab illa excluditur, qui ab hac fuerit segregatus.

Ideo enim dicebat Bernardus ad fratres de Monte : Bonum est nos hic esse, videlicet in religione, quia ibi homo vivit purius, cadit rarius, surgit velocius, incedit cautius, quiescit securius, irroratur frequentius, purgatur citius, moritur confidentius, remuneratur copiosius. Ita ille.

Quapropter gratulor ex animo omnibus, qui divini numinis lumen et ductum sequentes, et vocationi Dei aurem cordis aperientes in sacro religionis statu totos se illi vovent, tanquam sacrum holocaustum, quod Deo non potest non esse odoriferum et summe gratum. Hi non pauca in se sentiunt electionis suæ testimonia a spiritu Dei, a quo inter filios Dei adducuntur, ut sint de numero eorum.

Plango interim illos filios Adam, qui sunt *rebelles lumini*, et dum a Deo e sæculi hujus caligine evocantur ut in religionis statu sint *digni sortis sanctorum in lumine*, claudunt aures et oculos, respicientes in vanitates et insanias falsas. Suntque tanquam lignum aridum, quod gratiæ cœlitus stillantis humorem resuit. Et tandem eis tanquam arboris infructuosæ, *securis ad radicem* ponitur, ut esca fiat flammis vindicibus. Quod sæpius vidimus, et ideo plangimus.

Sed et hic merito gratias ago Deo meo, pro familia nostra, cui ita benedixit Dominus, ut cum ex viginti quinque pro libus decem superstites forent (reliquis post candidam baptismi vestem in immaculata ætate, ad cœlestem gloriam evocatis), quinque ex superstitibus, pubertatis virgineum florem Deo libantes, illi se in religionis statu totos dicarunt, in quo adhuc optimum odorem spargunt pietatis et doctrinæ exemplis. Quos ego gemens sub onere et aquis, tanquam in portu quodam agentes mihi repræsento, et eorum ope ad littus provehi spero.

Ut vero plenius intelligatur quomodo vocatio religiosa electionis signum sit et testimonium illis quod sint filii Dei, subnecto hic gratulationem sacram ab aliquot annis a me conceptam in professione religiosa ultimi ex fratribus meis in conventu S. Francisci. Quæ hoc plenius declarat ex psalmo 28.

APPLAUSUS SACER ANIMÆ RELIGIOSÆ.

Gratulor tibi, mi Francisce, dum intueor te Francisci sacræ militiæ cingulo donatum, in seraphica religione, triplici funiculo, trino Deo religatum. Alloquar te paucis de *voce Domini loquentis ad cor*, et e turbido sæculi solo, ad placidum religionis solum evocantis. Accommodo regii vatis psalmum. Arrige aurem, erige mentem, videbis quam opportune. Ecce sic orditur : « Afferte Domino, filii Dei, afferte Domino filios arietum. »

Qui sunt filii Dei, nisi qui Spiritu ejus aguntur? Afferunt hi Domino filios arietum, dum annuæ probationis lacte educati tanquam *agnos anniculos* se sistunt Domino immolandos. Et pro victoria contra triplicem hostem, triplicem hostiam sacræ offerunt Triadi, *in atrio sancto ejus*. At quod illud atrium? O sancta religio, vere tu es *atrium domus Domini*, vestibulum templi æterni, ostium cœlestis tabernaculi ; qui stant in te jam læti possunt canere : « In domum Domini ibimus. Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Jerusalem. » Ad hoc atrium invitans vox Domini, ait : *Introïte, afferte, offerte*. Et vox ista resonat *super aquas*, dum resonat super copiosos adolescentum greges, qui quasi *aquæ dilabuntur super terram*, et per vitiorum anfractus, ac per varios circuitus diffluunt ad abyssos. Sed ipsi hac voce instar Jordanis conversi retrorsum, ad Deum suum ad vitæ fontem refluunt, per compendiosum religionis tramitem. Vere ergo de hac voce dixeris : *vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia*.

Quam fortis est, mi Francisce, vox ista, sed quam suavis!

De illa verum est illud ænigma Samsonis :

De forti egressa est dulcedo.
Vis clarius edisseram?
Fortis est, dum trahit consensum.
Suavis, quia exsuperat omnem sensum.
Fortis, pertingens ad divisionem animæ.
Suavis, quia vox Sponsi ad cor Sponsæ.
Fortis est, cor durum liquefaciens.
Suavis, rore lacrymarum aspergens.

Fortis, cedros confringens.

Suavis, flammam ignis intercidens.

Nonne superbæ mentes, et quasi cedri excelsæ, omni calcato fastu, humiliatæ sunt ad hanc vocem : « Incurvati sunt omnes mundi ab itineribus æternitatis tuæ? »

Nonne multi ut petra aridi, ad hanc vocem molles quasi cera facti sunt, et lacrymis irrigui :

« Loquere ad petram, et dabit tibi aquas : flabit Spiritus, et fluent aquæ. »

Nonne flamma concupiscentiæ juvenum animos ustulans, hac voce intercisa sopitur? Succedente castitatis amore, flamma flammam, clavus clavum, amor depellit amorem.

Vides ergo vocis Domini virtutem? Vides et suavitatem?

Attingit fortiter, disponit suaviter.

Fortiter pro se, suaviter pro te.

Tandem ejus virtutem attende in verbis quæ pro felici homine tibi appono, quia sacræ tuæ professionis annum continent.

VOX DOMINI PRÆPARANTIS CERVOS.

Quam multi similes cervis, difficile pariunt spiritum salutis! « Filii venerunt ad partum, et non habet ultra vires parturiens, » inquit propheta. His obstetricatur vox ista, et ad partum præparat, excitatque ad alacriter currendam confragosam æternitatis semitam. *Vox Domini præparantis cervos*, vel ut græca *obstetricantis cervas*. Sed finem jungens principio : gratulor tibi, *mi Francisce*, quod hodie computatus sis inter filios Dei, et inter sanctos sors tua, quodque tanquam *agnum anniculum*, post annuum tyrocinium ad ostium tabernaculi admirabilis, te sistas in holocaustum. Congaudeo, agnoscens vocem Domini super te, quæ mundanæ cupiditatis fluxum luxumque restringit, et altas sæculi cogitationes in te confringit. Ipsa est quæ salubriter cor tuum concutiens, obstetricata est ut pareres spiritum : *Ponetque pedes tuos quasi cervorum, super excelsa statuens te.* Merito ergo coronam tibi optans, pro coronide adjicio :

« Fuge, dilecte mi, fuge, assimilare hinnulo cervorum super montes aromatum. »

Fuge convallis retia; fuge mundi devia; ascende de virtute in virtutem, usque ad perfectionis verticem, usque ad Dei montem. Ille te deducat fortiter, qui prævenit suaviter; deducat auxilio, qui prævenit consilio. Sic opto, sic voveo.

LECTIO SEPTIMA.

DE TIMORE JUNCTO SPEI.

1° *Distingui potest timor, et dividi in varia membra.*

Est enim timor quidam naturalis, est et alius timor qui mundanus dici potest; est et tertius timor Dei bonus. Timor naturalis est quo homo naturaliter timet quodlibet nocumentum vel incommodum incurrere, aut etiam aliquod commodum amittere; et est pœna peccati originalis. Nam Adam si non peccasset, timorem non habuisset quo dixit: « Vocem tuam audivi et timui, eo quod nudus essem : » quia timor pœnam habet, quæ non debetur alicui nisi propter culpam. Nunc autem, ut dicit Sapiens : « Cogitationes mortalium timidæ sunt, et incertæ providentiæ nostræ. » Isto tamen timore, nec meremur, nec demeremur, quia non subjacet libero arbitrio, nisi quis se inordinate habeat circa timorem illum. Non enim est malum timere pericula, vel membrorum, aut famæ, aut rerum suarum amissionem, dummodo timor sit ordinatus non trahens ad illicita, et tunc proprie dicitur timor naturalis : quem Christus etiam in passione sustinuit sudans sanguinem præ timore; ut in consolationem pusillorum, ostenderet infirmis membris suis, hunc timorem licitum esse : nec tamen in aliquo timor iste voluntatem et charitatem, qua ferebatur ad humanam salutem perficiendam retardavit, quominus ad horrendam illam mortem festinaret. Unde licet naturale sit, quod contraria quis timeat, et pro posse refugiat, tamen est contra naturalem rationem, quod propter hæc a justitia recedat.

Secundo, ergo est et alius timor, qui mundanus et fœdus dicitur, quo scilicet alicujus corporalis boni timetur amissio, famæ, vitæ, membrorum, aut rerum temporalium, propter quæ conservanda quis peccatum incurrit, aut necessarium bonum deserit. Hoc timore Christum Petrus negavit. Hoc timore Aaron filiis Israël non restitit in fabricatione et adoratione vituli aurei.

Hoc timore Marcellinus thus idolo adhibuit, quem tamen postea pœnituit. Hoc timore judices Israël ad instantiam Jesabelis injuste damnarunt Naboth.

Hoc timore David mortem Uriæ procuravit, ne scilicet famæ pateretur detrimentum, detecto suo peccato.

Hoc timore multi naufragium faciunt a fide, timentes vel vitæ, vel rerum suarum jacturam. De quibus dicit Cyprianus : « Decepit multos patrimonii sui amor cæcus, nec ad recedendum parati aut expediti esse potuerunt, quos facultates suæ velut compedes ligaverunt. Illa fuerunt remeantibus vincula, illæ catenæ : quibus et virtus retardata est, et fides pressa, et mens vincta, anima præclusa, ut serpenti terram secundum Dei sententiam devoranti præda, et cibus fierent, qui terrestribus inhærerent. »

Timor ergo iste malus est, propter quem homo deviat a justitia, quia ad peccandum nemo ullo timore debet cogi : pejus enim est peccare quam quaslibet pœnas sustinere. Ideo in Evangelio dicit Dominus : « Ostendam vobis quem timeatis, timete eum qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam; ita dico vobis : hunc timete, nolite timere eos qui occidunt corpus. » Hoc consilium amplectentes sancti Dei, reges vicerunt et tyrannos : et ut timorem hunc velut pedibus se conculcasse et penitus vicisse ostenderent, etiam ultro se judicibus et variis tormentis tradiderunt : et ut loquitur Apostolus : « Experti sunt vincula et carceres, lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladii mortui sunt, » nullius pœnæ aut mortis acerbitate territi.

Sic dicit D. Chrysostomus scribens ad Cyriacum : Ego cum ab Eudoxia e civitate fugarer et in exilium pellerer, nihil eorum curabam, sed dicebam intra me : si quidem me vult regina exulem, in exilium agat, Domini est terra et plenitudo ejus : si vult secare, secet, idem passus est Isaïas, subscribam illi; si vult in pelagus mittere, Jonæ recordabor; si me lapidare, Stephanum habeo primum martyrem socium; si caput tollere, tollat, socium habeo Joannem Baptistam; si substantiam auferre, auferat, nudus exivi de utero matris, nudus revertar illuc.

Sic etiam divus Prosper in quodam epigrammate martyrem introducit intrepide sic loquentem :

Ignem adhibe, rimare manu mea viscera, tortor :
Effugiunt pœnas membra soluta tuas.
Carcere si cæco claudar, nectarque catenis,
Liber in excessu mentis, adibo Deum.
Si mucrone par et cervicem abscindere lictor,
Impavidum inveniet mors cita, pœna brevis.
Non metuo exilium, mundus domus omnibus una [est :
Sperno famem, Domini fit mihi sermo cibus.

Theodorus martyr inter minas carnificum intrepidus dicebat : « Pro fidei confessione qui voluerit, incidat, et qui verberat laceret, et qui cremat flammam adjiciat, et qui his verbis offenditur, linguam eximat. »

Sanctus Damianus cum in manus venisset latronum, interrogatus ab illis an non timeret, nihil se timere respondit. Optimum enim est, inquit, pati pro Christo : « Quin potius rogarem vos ne brevi compendio mortem mihi acceleretis, sed paulatim singula præcisa membra, oculis meis contemplanda objiciatis, ut ea Deo consecrem, et cruciatus mihi duplicetur, præmiumque regni cœlestis auctius mihi efficiatur. » Ita in Vita ejus, cap. 3. Sed quæres an fuerit mundanus ille timor et malus quo aliqui tormenta timentes fugerunt, et diversa in loca abscondita transmigrarunt, ne quæsiti reperirentur.

Respondeo hunc timorem naturalem fuisse, nullique peccato obnoxium; nam et Christus ut infirmis membris hunc timorem licitum esse ostenderet, dixerat : « Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. » Nec ipsemet cum quæreretur, indignum putavit se abscondere, quia nondum tempus ejus advenerat.

Sic D. Athanasius hoc timore compulsus quinque annis in quadam cisterna delituit, cum undique a Constantino quæreretur vel vivus, vel mortuus, exploratoribus quoquoversum missis per urbes et provincias. Et in alia quadam persecutione quatuor mensibus in sepulcro paterno absconditus fuit. Vide apologiam ejus pro fuga sua.

Simili quoque timore correptus Paulus

primus eremita, fugam iniit et desertum petiit. Cum enim sub Decio et Valeriano imperatoribus persecutio sæva cunctas Thebaïdis Ecclesias depopularetur, et loca omnia martyrum sanguine repleret, timuit ipse, maxime quia callidus hostis tarda supplicia conquirens, animas magis jugulare cupiebat quam corpora.

Viderat ergo inter alios martyres duos agone mirabili concertantes : unum toto corpore nudo melle perunctum, in ardore solis apibus expositum, vinctis post tergum manibus, ut qui antea ignitas superasset sartagines, apum et muscarum aculeis cederet. Viderat et alterum sub arbore frondosa, inter flores et lilia, super lectum delicatum, totum nudum meretricis blandæ amplexibus et contrectationibus expositum, sericis nexibus vinctum, ut quem tormenta non poterant, libido superaret. Qui tandem cœlitus inspiratus, præcisam morsu linguam in faciem meretricis osculantis expuit, ut doloris magnitudo voluptatis sensum extingueret. Hæc ergo cernens Paulus, nec propriæ fidens constantiæ, fugit, et potius elegit eremi squalorem et penuriam sustinere. Idipsum fecere et alii multi : desertum ejus exemplo adeuntes, de quibus verum est illud Apostoli : *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, in solitudinibus et speluncis errantes, quibus dignus non erat mundus.*

2° *Timor Dei etiam servilis vitiosus ex se non est.*

Ut plenius id intelligatur, advertendum est theologos distinguere triplicem timorem, unum vocant servilem, alterum filialem, tertium initialem.

Servilis dicitur, cum Deum timemus ratione pœnæ, et ita ad eum convertimur, ne in plagas incidamus quas servis fugitivis immittit.

Filialis dicitur, quo timemus culpam et offensam Dei, sicut filii timent patrem offendere.

Initialis dicitur, quo timemus pœnam simul et offensam. Ita D. Thomas.

Timor itaque servilis imperfectus est, non tamen vitiosus, nisi affectum hunc contineat : *Nisi esset pœna proposita, peccatum non vitarem.* Talis enim affectus malus est, quia eo ipso peccat quo peccare vellet, si impune posset; et talis non odit culpam, nec amat justitiam, sed solum cavet pœnam, et ita non satis recedit a malo, sed quædam vivit adhuc in eo peccandi voluntas, quæ in opus exiret, nisi timeretur vindictæ pœnalitas. Verumtamen servilis timor non necessario continet talem vitiorum affectum; imo vero potest efficaciter omnem peccandi affectum et voluntatem extinguere, et totaliter hominem a peccato separare.

Hinc concilium Tridentinum declarat gehennæ timorem non esse vitiosum, sed sæpe peccatoris veram conversionem operari. Et sancti Patres de timore illo loquentes, non tribuunt vitio : quin potius laudant, et ejus efficaciam variis similitudinibus demonstrant.

Primo, dicunt esse velut pædagogum, qui datur adhuc parvulis et imperfectis, ut custodiat eos donec spiritum filialem perfectum adipiscantur, grandiores et perfectiores par charitatem effecti.

Secundo, dicunt esse instar setæ, quæ introducit filum cum aliquid suitur. Seta enim prius intrat et præcedit linum, et lino succedente ipsa exit. Sic prius timor pœnæ occupat mentem, et locum præparat charitati, qua intrante, fugit timor pœnæ, et succedit amor justitiæ.

« Tu mihi dicis, inquit Augustinus : Ardere timeo in æternum, puniri timeo. Quid dicturus sum? Male times? Vane times? Non audeo, quia et ipse Dominus dixit : Timete eum qui potest corpus et animam mittere in gehennam. Quare ergo dicturus sum : male times ista? Plane time, nihil est quod magis timere debeas. Sed interrogo te : Si non te videret Deus, nec quisquam convinceret in judicio illius, an peccatum faceres? Inspice te. Si faceres, ergo pœnam times, castitatem nondum amas, charitatem nondum habes, serviliter times, formido est mali, nondum delectatio boni. Sed time tamen, ut ista formido custodiat te, ut perducat ad dilectionem. » Ita Augustinus.

Tertio, dicunt esse frænum quo retinemur ne in peccata labamur. Qui enim excussit timorem hunc, ruit in omne malum et in omne præcipitium, laxans habenas ad omnes cupiditates. Sicut equus ferociens qui frænum excussit, in foveas et saxa se dat præcipitem, sessoremque periculo gravi exponit : ita qui frænum timoris perdidit, exitio proximus est.

Quarto, dicunt esse instar janitoris aut vigilis armati, qui castrum custodit ne hostes introeant : quia timor ad januam animæ vigilat, ne vitia ingrediantur et prædentur. Sic dicit Chrysostomus : « Gehennæ timor regni nobis

affert coronam. Ubi timor est, livor non est: ubi timor est, pecuniarum amor non vexat: ubi timor est, extinctus furor est, cupiditas improba correpta, omnis irrationabilis passio exterminata. Et sicut in domo, stante milite semper armato, non latro, non fur, non alius quispiam hostis apparere proprius audebit : sic et metu animas nostras detinente, nulla perturbationum facile nobis subrepit, sed omnes fugiunt et pelluntur, timoris imperio undique exactæ. » Ita ille.

Quinto, dicere possumus timorem esse sepem aut maceriam, qua anima tanquam vinea circumcingitur, ne belluarum incursus patiatur : quæ totaliter eam dissiparent, corroderent, conculcarent, juxta illud : « Auferam sepem, et erit in direptionem, diruam maceriam, et erit in conculcationem. » Diruto enim timore, statim in animam veniunt omnes animales passiones, desideria nociva, peccatorum omne genus : et tota conculcatur et depascitur. Unde cum David dixisset, quod omnes declinaverunt in peccata, et in particulari narrans : « Os, inquit, eorum repletum est maledictione, amaritudine, fraude, in viis eorum omnis infelicitas et effusio sanguinis. » Tandem reddens rationem omnium horum dicit : « Non est timor Dei ante oculos eorum. » Quod idem est ac si diceremus : Tot belluæ sylvestres hanc vineam ingressæ sunt, et totaliter conculcata jacet, quia sepes et maceria ejus direpta fuit.

Scripturæ quoque ad timorem Dei et judiciorum ejus nos continuo adhortantur, ob ejus utilitatem et efficaciam. Sic Joannes in Apocalypsi dicit : « Vidi alterum angelum volantem per medium cœlum, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret super omnem gentem, tribum et linguam, et super omnem populum, dicens magna voce : Timete Dominum, et date illi honorem, quia venit hora judicii ejus. » Quid est tota Scriptura nisi quoddam æternum evangelium, veritatis æternæ bona annuntiatio? Et quid aliud clamat a principio usque ad finem quam et : *Timete Dominum, timete Deum?* Ut excitet omnes populos, omnes gentes, omnes cujuslibet conditionis homines, ut aurem arrigant, mentem erigant, et discant timere Dominum. « Congrega ad me populum, » inquit Dominus ad Moysen, « ut audiant sermones meos, et discant timere me omni tempore. »

Huic quoque timori initium conversionis sæpissime tribuit Scriptura. Quo sensu illud intelligi potest : *Initium sapientiæ timor Domini*, quod de servili intelligit Beda, quia filialis *consummatio est sapientiæ*, charitati enim junctus est. Alii legunt hic : *Primitiæ sapientiæ timor Domini*, quia primus fructus est, quem Spiritus Sanctus in anima producit, ejus operans conversionem : et licet timor ille qui initium est conversionis, non sit adhuc a Spiritu Sancto inhabitante, est tamen ex ejus motione et operatione ; sicut aurora licet nondum sit cum sole, est tamen a sole : et Spiritui Sancto timor ille habitaculum præparat charitatique perfectæ. Servus præcedit, ut locum dominæ suæ præparet : « Timor servus est, inquit Augustinus, charitas libera est, et ut sic dicimus, timor servus est charitatis. Ne possideat diabolus cor tuum, præcedat servus in corde tuo, et servet dominæ venturæ locum. Veniente domina, servus abscedet, quia consummata charitas foras mittit timorem. » Ita Augustinus. Itaque timor primus fructus est quem anima debet producere, ut sit arbor bona : quæ jam fructum aliquem ferre incipit, cum timet ne exscindatur, cum timet securim quæ ad radicem arboris posita est, et ut ab illa secari sit secura, primordia inchoat conversionis.

Hinc etiam apud Isaiam timor vocatur semen, quo concepto, parturimus spiritum salutis. « A timore tuo, Domine, concepimus et parturivimus spiritum salutis. » Ob eamdem quoque causam apud Psalmistam dicitur, quod vox Domini cervos præparet ad currendum : *Vox*, inquit, *Domini præparantis cervos.* Quod intelligi potest, eo quod vox minax judicii Dei timorem incutiens, et torporem excutiens, homines præparet, et velut calcar premat et excitet, ad currendam viam mandatorum Dei. Alia lectio habet : *Vox Domini obstetricantis cervas.* Cervæ angustam habent vulvam, ideoque multam habent difficultatem ad pariendum, et ita dum vox tonitrui (quæ vox Domini in Scriptura dicitur) insonat, timore quodam concussæ pariunt. Hoc recte de peccatoribus intelligitur, qui emendationis bona proposita sæpe concipiunt, sed difficulter pariunt, aut ad effectum perducunt : nisi vox tonitrui divini, hoc est, timor judicii et comminationis divinæ eis opituletur, ad spiritum salutis pariendum. Hoc ergo timore

salubriter concussi, emendationem inchoant. Alioqui sæpe verum est de multis : « Filii venerunt ad partum, et non habet ultra vires parturiens, semper parturientes nunquam parientes. » Et utinam tandem non sint similes hericio in partu crepanti. Solent veteres per hoc animal exprimere damnum quod solet afferre procrastinatio, et dilatio in meliori vita sectanda. Solet enim partus tempore, prolium aculeis et spinosa pelle vehementer pungi; et ideo quantum potest, partum differt, sed fœtu crescente dum jam parere cogitur, acrius dilaniatur, et sæpius in partu crepat. Ita dum differtur pœnitentia, augentur in dies peccatorum aculei, et tandem multi divinis inspirationibus non acquiescentes, infelici mortis genere intereunt, quasi præ peccatorum multitudine crepantes.

Porro sicut conversionis nostræ initium timori servili adscribitur, ita custodia et conservatio gratiæ quæ justificato datur, timori filiali adscribenda est. Incipit enim homo converti timore pœnæ, sed per justificationem perducitur ad amorem justitiæ et timorem filialem, per quem nihil ita metuit quam gratiam illam et benevolentiam æterni Patris amittere : ideoque illam tanquam thesaurum conservat timetque spiritu adoptionis et affectu filiali omnem offensam Patris, per quam posset ab ejus gratia et amore excidere.

Hinc etiam ille timor vocatur *timor castus*, quia sicut sponsa sponso displicere summe timet, et non aliud quærit quam ei placere, purum spirans amorem : ita anima quæ se sponsam novit, nihil ita timet quam a fide et dilectione, per quam Christo sponsata est, excidere, et ita timet omnem sponsi offensum.

Vocatur quoque *timor sanctus*, quia sanctimoniam animæ et confert, et conservat, et adauget, puritatis et integritatis fidus custos. De hoc timore dicit Psaltes : « Timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi, » manet enim et in beatis, qui filiali timore et reverentia divinæ majestati subjiciuntur.

Nihil itaque sic nos a vitiis conservat immunes, ac timor iste Domini : « Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua, inquit D. Bernardus. Didici nihil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si omni tempore, coram Deo inveniaris non altum sapere, sed timere. Beatus qui semper est pavidus. » Cui consonat illud Sapientis : « Timenti Deum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conservabit et liberabit a malis. »

Lepidum est quod hac de re fertur in annalibus societatis Jesu. In Hispania instar miraculi quibusdam erat, quod illi patres adhuc satis juvenes ætate, cum omni gente et sexu libere sine macula castitatis versarentur. Rumor autem sparsus fuit, eos herbam circumferre habentem vim interimendæ libidinis, per quam tuto possent etiam inter feminarum greges versari, et eis confitentibus, sine periculo aures præbere. Res ad regem usque delata est, qui interrogavit patrem Araosium an ita esset, et quodnam genus herbæ tantæ esset potestatis? Qui dixit rem ita esse, et herbam hanc non solum contra libidinem, sed etiam contra omnia vitia vim habere. Sed quod illud herbæ genus? Herba, inquit, illa, *timor Domini* nuncupatur. Hanc quotquot de societate sunt, jubentur secum ferre, ut ejus præsidio castitatem conservent, et in mediis flammis innoxii sint. Hæc habet vim dæmonium repellendi et fugandi, sicut et piscis Tobiæ prunis impositus. Ita ille peracute eludens jactam calumniam in suos.

3° *Timor non repugnat spei, sed illi debet ordinarie conjungi.* Declaro. Licet enim spes dicat certitudinem quamdam, qua ex parte divini auxilii expectamus vitam æternam, per Dei omnipotentiam et misericordiam, quibus firmiter spes innititur : tamen dicit etiam infirmitatem ex parte hominis, a cujus perseverantia in gratia pendet expectatio hujus beatitudinis. Et ideo cum hæc perseverantia ex parte nostra habeat incertitudinem, involvit simul timorem ne gratiam illam perdamus, qui timor conservat ipsam gratiam, et spem quoque.

Unde dixit Bernardus : « Investigemus, fratres, judicium Dei, et frequentem nisu, timore et tremore ipsius considerationem, quominus possimus comprehendere investigabilem abyssum judiciorum ejus, et irrefragabilem dispositionem. Cum hoc timore spes habet meritum, cum hoc metu fructuose speratur. Est autem is ipse timor firmissima quædam et efficax materia spei, si quis prudenter advertat. Siquidem quoddam maximum Dei donum est timor iste, et ex perceptione præsentium firma est expectatio futurorum. Postremo beneplacitum est

Domino super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus. » Hæc Bernardus.

Hinc etiam Sapiens dicit : *Beatus qui semper est pavidus.* Et Apostolus monet cum timore et tremore operari salutem nostram. Multæ utique causæ timoris sunt.

Primo, quia multa in homine fragilitas et inconstantia est, levi tentationis flatu dejicitur; una dies vel nox, omnia bona hominis proposita et desideria mutat ac disperdit : ut merito homo dicatur esse *Inconstantiæ imago*, qui nullatenus sui propositi tenax est. Jam amat, postea odit quod amat; jam desiderat, postea fugit quod desiderabat; jam probat, statim reprobat; jam sperat, postea desperat. Vix in tot partes revolvitur ventorum index in vertice turris, ac homo in diversa proposita commutatur.

Secundo, quia tres hostes validos in nos conspirantes habemus, et ita timere debemus ne succumbamus, aut de gradu nostro dejiciamur, maxime cum stemus in loco periculoso. Sicut artifex tegularius, inquit Chrysostomus, licet valde sit peritus, cum timore tamen stat ne ab ædificio decidat : sic tu quidem credidisti et multa bona patrasti, in sublime ascendisti, caute tamen te continebis, et cum timore stabis, oculum habebis vigilantem, ne inde decidas, sunt enim multæ nequitiæ spirituales, quæ te dejicere conantur.

Sic dicit Bernardus : « Qui ardens est et lucens per gratiam et charitatem, nondum se in domo esse confidat, ubi sine omni timore ventorum accensum lumen soleat deportari, sed meminerit se esse sub dio : et utraque manu studeat operire quod portat, nec credat aeri, etiamsi videat esse tranquillum : repente enim et hora qua non putaverit, mutabitur, et sive ad modicum manus remiserit, lumen extinguetur. Et licet ardor manus portantis edusserit, eligat potius pati quam manum retrahere, quia in ictu oculi poterit exsufflari. Si essemus in domo illa non manufacta æterna in cœlis, ubi nullus inimicus intrat, nullus amicus exit, nihil esset timendum : nunc vero tribus malignissimis et validissimis ventis expositi sumus, carni, diabolo, mundo, qui conscientiam illuminatam moliuntur extinguere, insufflantes desideria mala, motus illicitos, et ita te repente turbantes, ut vix noscere valeas unde veniant aut quo vadant. Ex quibus licet duo sæpius intermittant, a tertio tamen nunquam induciæ sunt. Ideo utrisque manibus et cordis et corporis, anima est tegenda, ne lumen ejus extinguatur, nec cedendum licet gravis tentationum fervor utriusque hominis statum vehementer affixerit, sed dicendum cum sancto : *Anima mea in manibus meis semper.* Eligamus potius ardere quam cedere. Et sicut quod in manibus tenemus, non facile obliviscimur, sic nunquam obliviscamur negotium animarum nostrarum, sed illa cura principaliter vigeat in cordibus nostris. » Hæc Bernardus. Qui etiam videri potest de his tribus inimicis melliflue disserens, capite 14 et 15 Medit.

Tertio, timor inde provenit, quod incerti sumus an in gratiæ statu simus : an vera pœnitentia peccata expiaverimus : an vitium secretum non lateat in nobis, per quod Deo displiceamus : an opera nostra perversa intentione occulte vitiata non sint, nec enim videmus fundum cordis nostri. Denique cum in omni statu multi deficiant, incerti sumus de nobis. Cecidit angelus e cœlo cum tanta sapientia. Cecidit Adam e paradiso tanta ornatus gratia. Cecidit Saül electus a Domino, et Salomon tantis illustris sapientiæ donis, et multi etiam viri sanctissimi, qui tanquam stellæ in Ecclesia fulgebant. De qua re consule quæ late diximus supra lib. 1, art. 10.

Recte ergo, inquit D. Leo, « hæc sanctis est causa metuendi, ne ipsis operibus pietatis elati, deserantur ope gratiæ, et remaneant in infirmitate naturæ. »

Ne ergo id in te fiat, diligenter divinis utere auxiliis. Si in casu porrigit manum, protinus tuam porrige. Si in naufragio tabulam, statim arripe. Si ostium pulsat, cito aperi. Si vocat, sine mora cum Paulo responde : *Quid me vis facere?* Si te respicit, mox cum Petro egredere, flens amare. Si ad statum perfectiorem vocat, dic cum Isaia : *Ecce ego, mitte me.*

Itaque, ut concludamus, timor altissimum est remedium ad perseverantiam et salutem; nec anxios facit, sed certiores de salute : quia spes et timor utrumque medium est a Deo ordinatum; utrumque via salutis est. Hinc in Scriptura spei sæpe jungitur timor : « Beneplacitum est, inquit David, Domino super timentes eum, et in eis qui sperant

super misericordia ejus.» Et iterum : « Servite Domino in timore et exultate ei cum tremore.» *Exultate*, ecce ibi spes, *cum tremore*, ecce ibi sanctus timor. Spes provenit a Dei misericordia, timor ab ejus justitia. Hic est uterque pes Domini, quem oportet cum Magdalena amplecti, quorum alterum sine altero osculari, vel temera securitas est, inquit Bernardus, vel desperatio fugienda. « Qui enim misericordiam Dei indesinenter attendit, statim deceptoria spe sibi blanditur, judicium nescit, ignorat justitiam, et punienda æstimat non puniri. Fallitur ergo qui sic osculatur misericordiæ pedem, ut pedem judicii non attendat. Nec est tamen judicii et justitiæ pedi etiam morosius inhærendum, ne pietatis intuitum severitas judicantis excludat.» Ita Bernardus, sermone de Magdalena, et alibi sæpe.

Dubium vero non est timorem hunc Domini, donum Dei esse, quo animas sanctissimas ipse sæpe replevit, ita ut tota fere eorum vita quodam sancto timore repleta fuerit. Sic dixit de se Job : « Quasi tumentes super me fluctus timui Dominum. Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. » B. Arsenius ita in timore salutem suam operabatur, ut cum jam morti propinquaret, discipuli sanctitatis ejus testes admirantes dicerent ei : « Et tu, Pater, etiam trepidas? » Quibus ille : Non est novus hic timor, o filii, semper enim quandiu vixi, hunc diem timui. »

Sic et B. Agathon celebris inter antiquos monachos, cum indicia aliqua coram discipulis suis timoris sui exhibuisset, illi causam interrogarunt timoris, quandoquidem scirent sanctissime eum vixisse; quibus ille : « Quia, o filii, alia sunt Dei, alia hominum judicia.

Denique de Lutgarde virgine sanctissima legimus, ita spiritu timoris repletam fuisse, ut cum B. Job quasi tumentes super se fluctus Dominum timeret, et omnia opera sua quasi in dubio facta vereretur. Diu itaque ejulans quotidie Dominum precabatur, ut ipsa etiam in hac vita certam efficeret. Illo desiderio cum multo tempore æstuasset, audivit vocem hanc : *Secura jam esto, carissima, placet Deo vita tua.* Ad horam exultavit, deinde sicut prius formidare cœpit. Cui vox iterum: *Visne dominam Mariam de Roma, securitatis tuæ testem dari?* — Non, inquit, quia quæ nosset revelare differret. Iterum ergo vox divina ei dixit : *Tranquillo animo esto, redderis brevi omnino secura.* Vix quatuor lapsi erant dies : vir quidam spectabilis et ignotus in locum ubi colloquebantur sorores, ingreditur, salutatisque omnibus, Lutgardem vocat, venientem salutat, et cunctis audientibus ait : « Hæc tibi mandat Omnipotens: secura esto, quia Domino in te bene complacuit. » His dictis, repente disparuit. Ita Cantipratanus apud Surium in Vita ejus, decima sexta junii, cap. 5.

Nemo ergo potest esse securus nisi revelatione quadam divina : et quamvis anxiam fluctuationem spes debeat excludere, non tamen timorem, qui omnino utilis est. Propterea recte dicebat B. Macharius : « Sicut mercatores inter navigandum, licet ventus et mare tranquillum sit, cum nondum ad portum pervenerint, metuunt ne contrario vento excitato, fluctibus exæstuet mare, et navis periclitetur : sic christiani, licet habeant prosperum ventum Spiritus Sancti, tamen adhuc formidant ne ventus adversariæ potestatis exurgat, qui tempestatem fluctusque moveat. » Ita ille. Nautæ ergo etiam mari placido, instrumenta semper habent parata, quibus utantur contra tempestatem, timentes mutationem. Ita qui timent Deum, timentes etiam aliquam erga se mutationem, semper parant se ad obluctandum contra dæmonum incursus. Et quasi transeuntes pontem arctum respiciunt ad pedes suos, ne in præceps ferantur.

B. Arsenium interrogabat quidam religiosus cur continuo suspiriis et lacrymis se conficeret? Respondit ille : Quando memini Esaü fuisse reprobum de ventre matris : et Judam e discipulatu et societate Christi sic excidisse et periisse : et quod Salvator dicat adeo arctam esse cœli viam; denique quando considero me ignorare quid animæ meæ miseræ continget, qua parte casura sit arbor, quis finis et exitus vitæ meæ, non possum a lacrymis temperare, aut in me locum gaudio dare.

LECTIO OCTAVA.

DE DESPERATIONE OPPOSITA SPEI.

1° *Desperatio merito inter gravissima peccata recensetur.*

Ratio est, quia illa repugnat bonitati, potentiæque divinæ, et efficaciæ sanguinis Christi. Ideo dicit D. Augustinus : « O homo qui peccatorum multitudinem attendis, cur et omnipotentiam cœlestis medici non attendis? Cum enim Deus velit misereri quia bonus est, et possit quia omnipotens est, ipse contra se divinæ pietatis januam claudit, qui Deum sibi misereri aut non velle, aut non posse credit, eumque aut bonum, aut omnipotentem esse diffidit. »

Primo, ergo repugnat omnipotentiæ divinæ, quia credere debemus nullum adeo esse grave peccatum, quin possit Deus illud remittere, qui etiam *potens est de lapidibus filios Abrahæ suscitare*, hoc est, de cordibus, quantumlibet duris et lapideis, filios gratiæ et salutis efficere. Nullus itaque desperare debet, licet cor habeat ad pœnitentiam obduratum. Quod enim cor adeo durum est, ut Dei voce non possit emolliri? Clamavit Dominus, et infernus reddidit Lazarum etiam quatriduanum : clamavit pisci et pelago, et reddidit Jonam ; si velit dicere diabolo qui te captivum tenet, solvet et evomet in aridam. Vox Domini in Scriptura tantæ dicitur efficaciæ et virtutis, *ut concutiat desertum, confringat cedros, intercidat flammam ignis.* Quo quidem loquendi modo significatur, per vocem Domini interius intonantem, quantumlibet arida, spinosa, dura corda, ad pœnitentiam commoveri elatosque superbia animos, ab altitudine illa et fastu dejici et humiliari. Denique et cupiditatis ignem virulentum, mundanorum hominum corda ustulantem et inflammantem, virtute hujus vocis exscindi et penitus intermori.

Addo, quod sicut vox divinæ potentiæ mortuos de sepulcro et pulvere suscitabit, vitamque eis reddet, ita omnes per peccatum mortuos, vitæ potest reddere per infusionem gratiæ. Ad illos ergo recte dirigere possumus illud Isaïæ : *Vivent mortui tui*, inquit propheta loquens Deo. Respondet Deus : *Interfecti mei resurgent.* Subjicit propheta : *Expergiscimini et laudate qui habitatis in pulvere, quia ros lucis, ros tuus*, o Domine. Sensus moralis hic esse potest : O infelices peccatores! qui in profundo vitiorum jacetis, nolite de salute vestra desperare, quia Deo tam facile est vos ad vitam revocare, quam dormientem excitare. Expergiscimini ergo, et ad vitam novam resurgite, ut laudetis Dei misericordiam, charitatem, patientiam. Licet ut arbor abscissa exarueritis, nec tamen adhuc desperate; quia *lignum habet spem si præcisum fuerit, ad odorem aquæ germinabit.* Ros ergo divinæ gratiæ iterum vos faciet germinare, virere, et fructus benedictionis producere. Si in tenebris errorum agitis, ros ille Dei, *ros lucis est*, qui animam illuminat, et omnes tenebras dissipat. Ergo expergiscimini et laudate eum qui ad novam vult suam lucem vos respirare.

Secundo, repugnat bonitati et misericordiæ divinæ. Clamat enim ubique Scriptura quod misericors sit et miserator, quodque nolit mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat, et quacumque hora conversus fuerit, omnes ejus iniquitates dicit se oblivioni traditurum. Denique passim in Scripturis invitat Deus peccatores, quantumlibet rebelles et obduratos, significans se illis non solum paratum peccata indulgere, sed et manum auxiliatricem ad conversionem porrigere. *An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* inquit Apostolus loquens obduratis. Et per prophetam dicit Dominus ad domum Israël rebellem et exasperantem : *Revertere, aversatrix Israël, et non avertam faciem meam.* Itaque bonitas Dei nullis delictis potest vinci, sed in infinitum superat omnia hominum peccata etiam possibilia.

Idipsum satis ostendunt exempla eorum qui nefandis oppressi peccatis, per Dei misericordiam et bonitatem, subito ad gratiam revocati sunt, et salutis æternæ participes effecti. Unicum hic produco exemplum, quod ex cardinali Vitriaco referunt Julius Mazarinus

et Antonius Averoultius, his fere verbis:

Quædam juvenilibus annis florens puella, improbo parentis suasu, incestu se cum illo polluit. Agalma mater nefandi coïtus non ignara, acerbis admodum verbis filiam arguit de nefario hoc crimine. Illa peccatum suum propalatum acerbe ferens, venenato pharmaco vitam matri eripit. Pater qui tum aberat, domum reversus, sinistrum hunc casum intelligens, filiam acerrime objurgat. Infelix puella id non ferens, desperationis ictu graviter saucia, etiam patri cervicem obtruncare animum induxit. Quod arrepta occasione remotis arbitris perfecit. Tot ergo tantisque designatis facinoribus, fugiit ablata præcipua supellectilis parte, et dæmoni præda facta est, peccata peccatis acumulans, sine fronte voluptatibus se prostituens. Contigit vero eam quodam die templum ingredi, cum verbi divini concionator divinam misericordiam summe exageraret: addens neminem ita peccatis immersum, cui spes salutis non affulgere debeat. Peracta concione, bene jacto verbi Dei semine, accedit sine mora concionatorem: interrogat, num vera sint quæ de misericordia Dei prædicarat? Respondet ille verissima esse pluribusque sententiis ea confirmat. At illa: Obsecro, pater, si ita est, excipe confessionem meam, ut apud tantam misericordiam pius intercessor mihi fias. Ubi eam audivit, cœpit spatium cogitandi quam ei pœnitentiam injungeret. At illa: Quid hoc, inquit, pater, jam misericordiam tantopere extollebas, et mihi nunc videris de salute mea desperare? Non ita, o filia, sicut cogitas, sed in tuæ animæ bonum opto, ut cras concioni iterum te sistas, et id pro te pœnitentia salutari tibi injungo. Illa tunc tantis ob peccatorum memoriam dolorum ac suspiriorum cœpit afflictari aculeis, ut e templo egredi non potuerit, sed ibi caram Deo animam efflarit. Quod ut concionatori nuntiatum est, eam religiosis viris cœnobii commendavit. Sed his orantibus, audita vox e cœlo est: Non est opus ut oretis pro ipsa, potius ipsa orabit pro vobis.

Illic ergo dicamus cum Augustino: Cur, o homo desperans, addis peccata peccatis? Cur de profundis non clamas ad eum qui potest audire vocem tuam? De tali profundo Ninivitæ clamaverunt, et propitiationem invenerunt, faciliusque est evacuata comminatio prophetæ, quam humiliatio pœnitentiæ. Nec dicas: Baptizatus sum in Christo, a quo mihi omnia peccata remissa sunt, sed vilis factus sum nimis, iterans vias meas, et canis horribilis oculis Dei, conversus ad vomitum suum: quo ibo a spiritu ejus, quo a facie ejus fugiam? Quo, frater, nisi ad ejus misericordiam pœnitendo, cujus potestatem contempseras peccando? Nemo enim recte fugit ab illo, nisi ad illum, ab ejus severitate ad ejus bonitatem. Quis enim locus te excipiet fugientem? Si ascenderis in cœlum, ibi est: si in infernum, adest. Recipe ergo pennas tuas in directum, et habita in spe in extremo hujus sæculi, etenim illuc manus sua deducet te, et perducet te dextera sua. Quantumcumque peccaveris, adhuc in vita es: si te sanare nollet, de illa te auferret. Cur ergo ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Qui enim clamando non tibi persuasit ut non recederes, parcendo clamat ut redeas. Ita ille.

Notatu dignum est, quod Catharinæ Senensi quondam dixit Deus: Peccatores qui in mortis extremitate desperant de misericordia mea, multo gravius me offendunt et displicent mihi hoc uno peccato, quam omnibus aliis quæ unquam commiserunt. Qui enim desperat, contemnit aperte misericordiam meam, et perverse existimat iniquitatem suam illa majorem esse. Unde detentus tali peccato non dolet de offensa in me admissa, sed dolet de irremediabili damno. Quod si in veritate doleret quod me offendisset et contempsisset, et in misericordia mea fideliter speraret, ipse eam certissime inveniret, quia in infinitum major est misericordia mea, quam sint omnia peccata quæ committi possunt ab aliqua creatura. Ita Blosius.

Quid sunt peccata nostra ad Dei misericordiam, nisi nubes quæ ad solis præsentiam cito dissolvitur? aut cera quæ ad faciem ignis liquescit? aut araneæ tela quæ vento efflatur? Quis ergo adeo stolidus est, ut putet malitiam suam illam Dei superare bonitatem?

Tertio, desperatio repugnat efficaciæ sanguinis Christi. Desperans enim sic agit quasi sanguis non esset sufficiens ad emundandum quodlibet et quantumlibet enorme peccatum. Quod manifeste Scripturis repugnare supra latius ostendimus. Christus enim per sanguinem suum, *propitiatio est, non solum pro*

peccatis nostris, sed etiam pro totius mundi, inquit Joannes, et si peccata nostra *fuerint ut coccinum, aut rubra quasi vermiculus,* per illum sanguinem *alba reddentur quasi lana:* habet enim miro quodam modo sanguis hic vim lavandi et dealbandi animam, et peccati colorem sanguineum quantumlibet in anima inveteratum et impressum, expurgandi, accedente pœnitentia. Immo licet homo sit vitiorum fœtida et abominabili lepra undique conspurcatus, si vel minima gutta hujus sanguinis aspergatur aspergillo pœnitentiæ, jam fit sanus et mundus totus. Ad illum respiciebat David dum in persona cujuslibet peccatoris quasi leprosi dicit: « Asperges me, Domine, hissopo et mundabor, lavabis me et super nivem dealbabor : » alludens ad expiationem veterem leprosi quæ in sanguine passeris hyssopo fiebat. Denique, licet anima videatur esse velut « vestimentum mixtum sanguine, quod in combustione erit et cibus et ignis, » ut loquitur Isaias, licet sit fœtida et abominabilis quasi pannus menstruatæ, accedat ad fontem sanguinis Christi, qui patens est domui David, in ablutionem peccatoris et menstruatæ, juxta Zachariam, et dubio procul munda et immaculata recedet.

Sanguis vero ille, qui sanguis est misericordiæ, *vocem habens melius loquentem quam Abel,* ut dicit Apostolus, contra desperantes jam sanguis est vindictæ, voce acri contra illos in cœlum clamans, ob majorem sibi inflictam injuriam per desperationem, quam per alia etiam nefanda peccata. Hinc Judas desperando gravius peccavit, quam ipsum sanguinem justum fundendo, quia sanguis quem fundebat, poterat et ipsum quo fundebatur peccatum abolere. Infelicissime ergo abiens laqueo se suspendit, qui tanquam Absalon alter, in arbore funesta pendet tribus confixus lanceis, avaritia, parricidio, desperatione. Hi sunt tres lethales ictus, qui æterna eum morte confixerunt. Sed desperatio præsertim laqueus, aut parricidalis mucro est, quo animam miseram præfocavit, et æternis flammis addixit, ita ut ad eum exclamare nobis liceat: O mortalium infelicissime! quam exili pretio simul cum sanguine Salvatoris, apostolicam dignitatem, jus primogenituræ inter filios Dei vendidisti! Quam exiguo nummo, æternitatis pœnas mercatus es! Verum parum erat vendidisse te sanguinem justi, si non ad laqueum, ad funem, ad funestam arborem, desperans cucurrisses. Ad funes potius Domini tui crudeliter colligati, recurrere te oportebat, ad columnam ejus cruore purpuratam, ad felicem illam crucis arborem sub qua poteras remissionis fructum capere. Ibi patebat tibi porta gratiæ, janua misericordiæ; ibi ipso quem fuderas sanguine ablui poteras: ibi ad pedes Domini cum lacrymis prostratus audivisses cum Magdalena: *Remittuntur tibi peccata tua.*

Refert Godeschalcus ordinis D. Augustini concionator, virum quemdam a Domino gravi percussum fuisse infirmitate ob enormitatem scelerum. Amici ergo ejus hortabantur eum ad pœnitentiam et confessionem. Ille vero velut in furorem versus dicebat: Nescitis quod ego peccator pessimus sim, quid mihi prodesset pœnitentia? damnatus sum. Venit postea ad ipsum Christus, et dicit ei: « Ego sum Jesus, pro te mortuus, et miserationes meæ excedunt omnia peccata tua; fac confessionem et miserebor tui.» Ille vero renuit. Tandem elevans Dominus pallium quo tegebatur, ostendit vulnera sua dicens: « Hæc omnia pro te sustinui: te damnare nolo si vis pœnitentiam agere. » At ille nequaquam acquievit. Tunc piissimus Dominus noster, sanguinem copiosum de latere suo manu dextera in faciem desperati projecit, dicens: «Hoc signum coram omnibus hominibus in extremo judicio portabis, in signum quod misericordiam meam contempseris. » Ita Godeschalcus Holen. serm. 58, partis hyemalis.

2° *Desperatio inter omnia peccata periculosissimum est.*

Ratio est quia reliqua peccata ita damnationis adducunt interitum, ut conversionis possibile relinquant remedium: desperans vero de se quasi damnationis anticipans sententiam, etiam remedium ipsum ut impossibile sibi proponit, ideoque facit ut de aliorum etiam peccatorum remedio non cogitet.

Secundo, exponit hominem omnibus peccatis. Desperantium enim vox hæc est: Si jam damnandus sum, cur peccata non addo peccatis? Fruar hoc sæculo in voluptate et omni cupiditate. Jam perdita spe reparationis, vel hoc habeam quod video, si non possum habere quod credo: et sic statuentes se ad damnationem destinatos, quare, inquiunt, quod volumus non facimus? Quasi gla-

diatores ferro destinati se gerunt, inquit D. Augustinus. Cui consonat illud Apostoli : « Hoc dico et testificor in Domino, ut jam non ambuletis sicut et gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei per ignorantiam, quæ est in illis propter cæcitatem cordis ipsorum, qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam. Vos autem non ita didicistis Christum. »

Hinc vitium desperationis *inferno* comparatur. Sic dicit D. Gregorius : Potest *inferni* nomine desperatio peccatoris designari, dum in psalmo dicit ; *In inferno quis confitebitur tibi* ? Unde iterum scriptum est : *Impius cum in profundum peccatorum venerit, contemnit.* Quisquis impietati succumbit, vitam justitiæ moriendo relinquit ; qui vero etiam post peccatum mole desperationis obruitur, quid aliud quam post mortem in inferni supplicio sepelitur ? Quia dum desperatio nequitiæ sociatur, via jam reversionis abscinditur. Ita Gregorius Mor. l. 8, c. 14.

Sed et de hoc inferno aut peccatorum centro potest Deus hominem eripere, si de profundis voluerit clamare, hoc est, de hac profunda abysso vocem ad Deum erigere. Sic in persona aliquorum peccatorum dicit propheta : « Lapsa est in lacum vita mea, et posuerunt lapidem super me, inundaverunt aquæ super caput meum ; dixi, perii. Invocavi nomen tuum, Domine, de lacu novissimo, vocem meam audisti, ne avertas aurem tuam a singultu meo et clamoribus. » Hæc est vox eorum qui diutius in malis hæserunt, sepulti sub habitu vitioso quasi sub quodam obstinationis saxo, ita ut parum absit quin tradant se desperationi : sed tamen ad auxilium Dei et gratiam tandem respirantes divinam implorant opem, quæ nunquam quærentibus negatur.

Qui ergo se desperationis procella pene obrutos vident, Jonam imitentur qui de ventre piscis clamabat : « De ventre inferi clamavi, et exaudisti vocem meam. » Imo quantumlibet homo obrutus sit peccatis, ita tamen debet in illo spes manere, ut dicant theologi, quod licet Deus vel angelus damnationem suam alicui prædicerent, vel revelarent, nec ille tamen deberet desperare. Non quod Deus vel angelus mentiri possit, sed quia cum hæc audires, judicare deberes non esse præfinitam et certam sententiam, sed comminationem quæ ad terrorem et utilitatem tuam tibi fieret. Sic cum Davidi dicit Nathan : « Quia blasphemare fecisti inimicos Domini, filius qui natus est tibi morte morietur, » non tamen propterea desperat David, licet desperatus esset puer, et medici desperarent, et propheta mortem prædiceret, sed ingressus seorsum jacuit super terram, jejunans et orans pro parvulo. Qua spe ? « Si forte, inquit, donet eum mihi Dominus, et vivat infans. »

Sic Jonas clamabat : « Adhuc quadraginta dies et Ninive subvertetur. » Terrentur Ninivitæ, sed non desperant, indicunt jejunium, dicentes : *Quis scit si convertatur et ignoscat Deus ?* Similiter in libro Judicum orant filii Israël oppressi ab hostibus, dicentes : *Peccavimus tibi, dereliquimus te, et servivimus Baalim.* Respondet Dominus : « Numquid non Ægyptii et Amorrhæi oppresserunt vos, et clamastis ad me, et erui vos, et tamen reliquistis me, et coluistis Deos alienos, idcirco non addam ultra ut vos liberem. Ite ad deos quos elegistis, ipsi vos liberent. » Quis non putaret hic desperandum ? Et tamen dixerunt filii Israël : « Peccavimus, redde tu nobis quidquid tibi placet, tantum nunc libera nos, et hæc dicentes projecerunt idola de finibus suis, et servierunt Deo, et doluit super miseriis eorum. »

Itaque docent theologi cum D. Thoma non posse Deum, de potentia ordinaria, revelare absolute alicui viatori suam damnationem. Sed si fiat talis revelatio, eam esse accipiendam per modum comminationis, non per modum prædictionis absolutæ.

Ex his quoque satis patet, nos non solum de nostra, sed etiam de nullius debere desperare salute, quantumvis reprobus videatur. Sicut enim ægri a medicis desperati, sæpe Deo melius medente sanantur, ita multo sæpius qui omnino perituri videbantur, divina bonitate in novos homines mutantur. Nullus morbus incurabilis est huic medico ejusque medicinæ. Mulier sanguinis fluxum patiens erogaverat in medicos omnem substantiam, sed tetigit solam hujus medici fimbriam, et stetit fluxus sanguinis. Quæ est illa sanguinis fluxum patiens ? Anima est in qua maledictum et mendacium, furtum et ad ulterium inundave-

runt, et sanguis sanguinem tetigit, id est, peccatum peccato accessit : sed si per peccatorum confessionem sacramentis participet, statim fluxus stabit sanguinis, et sanitatem recuperabit ab illo qui sanat omnes infirmitates nostras. Sic ergo neminem quamdiu hic vivit, tanquam a Deo derelictum rejiciamus, sed potius ipsosmet desperantes, quantum in nobis est, juvemus, et in spem erigamus cum spiritu lenitatis, et ad viam justitiæ reducamus.

Sic sanctus Abraham eremita, cum neptem haberet, quæ ab ipso in via Dei instructa, postea ad sæculum redierat, et biennium in flagitiosa et luxuriosa vita consumpserat, ut eam revocaret ementito habitu militis, eques ad illam profectus est, et inventam remotis arbitris allocutus est, et ad pœnitentiam hortatus est, dicens: « Super me sit peccatum tuum quo hactenus amatoribus fœde prostituisti corpus tuum, ego pro eo satisfaciam, ego in die judicii, filia mea, pro te rationem reddam. » Cumque illi responderet : Nimis magna est iniquitas mea, non potest mihi spes esse salutis; respondit: « Super me sit iniquitas tua, filia mea, ex meis manibus Deus hoc peccatum requirat, tantum veni mecum. » Ita venit, et pœnitentiam pro peccatis suis reliquo vitæ tempore tantam egit, ut etiam miraculis clara e vita excesserit.

Exhortatio ex D. Chrysostomo ad desperantes.

O grandis misericordia Domini ! Cum omnis mundus conclusus in peccatis esset, venit Creator universitatis, et principia peccantium evacuavit, ut nullus postmodum desperaret de sua salute. Si impius es, cogita publicanum : si immundus es, attende meretricem : si homicida es, latronem: si iniquus es, cogita blasphemum : considera Paulum apostolum, prius persecutorem, postea annuntiatorem, prius pervasorem, postea dispensatorem: ante hoc zizania, post hoc frumentum : antea lupum, postea pastorem: antea plumbum, postmodum aurum : antea piratam, postea gubernatorem : antea dispersorem ovium, postea dispensatorem Ecclesiæ : primo evellentem vineam, postea plantantem : prius dissipantem, postea ædificantem. Vidisti multimodam malitiam, sed perspice ineffabilem misericordiam ; vidisti superbiam servuli, considera benevolentiam Domini. Nolo mihi dicas, blasphemus sum, nolo dicas, persecutor sum, immundus sum. Habes omnium ostensiones, in quem volueris portum confugito. Vis in Novo ? Vis in Veteri ? In Veteri David, in Novo Paulus. Nolo excusationes mihi afferas, nolo ignaviam mihi tuam prætendas : peccasti, pœnitere : millies peccasti, millies pœnitere. Hæc assidue infundo medicamenta, et timorem intercipio. Novi enim multum conscientiæ cruciatum, scio quanta est desperatio. Stat diabolus gladium acuens, et dicens in hæc verba : Omnem juventutem tuam confudisti, omnem vitam tuam perdidisti, ante eras in theatro cum amicis, in circo cum sodalibus, in lupanari cum meretricibus. Denique rapuisti, avaritiæ studuisti, perjurasti, blasphemasti : quæ jam tibi salutis spes est ? Periisti, periisti ! fruere ergo jam vel præsentis vitæ voluptatibus, ducito in lætitia cor tuum. Hæc diaboli verba sunt ista inimici consilia, sed mea contraria sunt verba. Si lapsus es, poteris surgere : periisti, sed poteris salvari : fornicatus es, sed poteris continere : mœchatus es, sed poteris liberari : ad spectacula proruebas, sed poteris revocare pedem : cum malis hominibus versabaris, poteris recedere et cum bonis esse. In utramvis partem liberum habes arbitrium, tantum vel parva incipiat esse conversio, paululum pœnitere; fundant oculi lacrymam, redi ad conscientiam tuam, considera temetipsum : propone ante oculos judicii diem, et paradisi delicias, quæ præparantur sanctis. Occidisti, sed pœnitere : mœchatus es, sed confitere : cecidisti, sed resurge: vulneratus es, sed adhibe tibi curam, dum vivis, dum spiras, etiam in ipso lecto positus, etiamsi dici potes animam efflans, ut jam de hoc mundo exeas, de hac compede libereris, pœnitere, Non impeditur temporis angustia misericordia Dei. Quid est peccatum ad Domini misericordiam ? Tela araneæ quæ vento flante nusquam comparet. Si Deus voluerit, nullus impediet. Hæc dico non ut negligentiores vos faciam, carissimi, sed ut

vos ad fidem salutaris expectationis adducam. Nunquam desperetis de vobis, sed de Dei misericordia confidite. Desperate potius de illo, qui de se desperaverit, qui revocare pedem non vult, qui Dei præcepta contemnit et despicit, et non se cogitat esse morituram. Hæc Chrysostomus Hom. 2, in psal. 50.

LECTIO NONA.

DE PRÆSUMPTIONE OPPOSITA SPEI.

1° *Sicut spei per defectum repugnat desperatio, ita et per excessum præsumptio: estque peccatum gravissimum ac periculosissimum.* Hoc ut intelligatur, adverte tunc præsumptionem esse, cum homo de sola Dei misericordia confidens, ad peccandum audax fit, abjecto timore Dei, et justitiæ ejus consideratione. Hoc peccatum grave est, unde recensetur inter illa quæ sunt contra Spiritum Sanctum. Ratio est quia ponit obicem gratiæ Spiritus Sancti, negligens aut contemnens media ordinata, quibus solet gratiam impertiri; ita ut abjiciat illud quo Spiritus Sanctus solet hominem a peccando revocare. Periculosum quoque peccatum est, eo quod hominem audacem faciat ad cumulandum peccata peccatis. Dicunt enim : Bonus est Deus, misericors est, faciam quod mihi placet, laxem habenas cupiditatibus meis, impleam desideria animæ meæ, dimittet mihi omnia peccata mea: et sic sperat ut peccet, et peccata peccatis adjicit, inquit D. Augustinus. Manifestum ergo est, præsumptionem illam originem esse multorum peccatorum, dum frænum animo excutit timorem et justitiam Dei: ita ut homo tunc sit quasi equus effrænis et exoculatus, ruens de fovea in foveam, de præcipitio in præcipitium.

Primo, per hanc præsumptionem peccant nostri hæretici, qui sola fide in Christum, sine operibus salvari se posse putant, non solum sibi sed et aliis securitatem promittentes, licet pœnitentiæ fructus negligantur, modo fidem concipiant, et certo sibi persuadeant remitti sibi peccata per Christum. Hanc fiduciam specialem reprobat concilium Tridentinum, docetque illam esse temerariam præsumptionem, et fallacem fiduciam. Et illam etiam reprobant Scripturæ, quæ in nobis requirunt fidem non mortuam, sed vivam et efficacem, quæ per charitatem operatur, et manifeste docet Jacobus *Fidem sine operibus mortuam esse.* D. quoque Baptista monet: *Facite fructus dignos pœnitentiæ.* Quod autem aliquando Scripturæ dicant nos per fidem justificari aut salvari, non propterea volunt quod sola fides justificet aut salvet nos sine operibus et sine pœnitentiæ actibus. Sed ideo dicit nos per fidem justificari et salvari, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum et radix omnis justificationis, sine qua est impossibile placere Deo, et ad filiorum ejus consortium pervenire. Et quando unius rei plures sunt causæ, Scriptura more suo, modo huic, modo illi effectum attribuit, ut significet quid hæc causa ex sua parte valeat et efficiat nisi aliunde defectus sit; non vero quod hæc causa sola, totum effectum producat. Sic etiam dicitur : « Omnis qui sperat, non confundetur. Omnis qui petit, accipiet. Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit. »

Secundo, peccant etiam per præsumptionem multi catholici qui securi in utramque aurem dormiunt, negligentes vitam perfectam, juxta vocationem veri christiani. Dicuntque sibi sufficere gravia peccata vitare, non opus esse tot jejuniis, ciliciis, aut corporis afflictione, longis orationibus, aut operibus laboriosis. Non esse ita difficilem aut asperam cœli viam, Deum non condidisse paradisum suum, ut fascibus impleret : nec creasse illum pro pecudibus aut capris, sed pro hominibus. Hæc et similia in symposiis et tabernis, a vanis et mundanis catholicis parum catholice et christiane proferuntur : cum et sacræ Scripturæ, et sanctorum exempla nos aliud doceant, et continuo moneant voces apostolicæ : « Fratres, satagite, ut per bona opera certam vestram electionem et vocationem faciatis. Cum timore et tremore incolatus vestri tempore conversamini, novissimum Domino qua-

drantem reddituri. » Spes ergo eorum fallax est, vera præsumptio est, qua vane sibi blandiuntur et decipiuntur dum in otio vitam degunt et bonorum operum negligentia : qui etiam *vacuos et sine fructu se reperient, in die Domini :* in die asperitatis et hyemis ; quia nihil collegerunt in die messis, in die æstatis, in tempore opportuno hujus vitæ. Ita ut recte ad tales dirigamus illas Sapientis voces : « Usquequo, piger, dormies? Usquequo conseres manus? paululum dormies, paululum dormitabis, et veniet tibi tanquam vir armatus egestas.» Et iterum : « Vade ad formicam, o piger! » Pigrum mittit ad formicam, quia illa doctrinam dat contra omnia vitia. Quia enim sollicita est, docet otium fugere : quia provida, monet in futurum tempus prospicere : quia juvat laborantes socias, instruit ad charitatis opera : quia arcta incedit semita et in silice viam sibi facit, ad mortificationem et pœnitentiam incitat. Hinc dicit Bonaventura : « Formica est animal parvum, laudatur humilitas : socias laborantes adjuvat, docetur charitas : sollicita cursitat, monstratur industria : provida est de futuro, ostenditur prudentia : pondus portat majus se ipsa, monstratur zeli compassio : vias facit in silice, docet custodire vias duras. » Non regina Austri aut Ninivitæ, sed ipsa surget in judicio, et condemnabit otiosos et steriles bonorum operum. Cum enim non habeat ducem, aut præceptorem cujus exemplum sequatur, sicut nos Christum et sanctos, Ecclesiam quoque et ejus præpositos, congregat in messe ut comedat in hyeme. Nos vero in præsenti vita cum habeamus tot boni operis occasiones, negligimus nobis prospicere, et decipimur nescio qua vana spe, aut potius præsumptione.

Attendant ergo hæc illi qui desides sunt, putantque sibi dormientibus obventurum regnum cœlorum : quod tamen non datur nisi laborantibus aut certantibus, vel etiam violenter illud rapientibus. Frustra ergo illud expectant, nisi manus exerant. Frustra dicunt illud non pro pecudibus condidisse Deum, ideoque præsumunt se ad illum perventuros. Nam etiam Deus non pro pecudibus infernum condidit, sed pro dæmonibus et pro hominibus infructuosis qui tanquam paleæ illic debent ardere. Timeant de illis esse.

Tertio, gravius illi per præsumptionem peccant, qui ut jumenta computrescunt in peccatis suis, sub vana et perversa spe misericordiæ Dei, de die in diem pœnitentiam differentes. Contra quos clamat Scriptura : « Ne dicas : Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim et ira ab illo cito proximant, et peccatores respicit ira illius.»

Præsumptio ergo qua putant se tandem misericordiam consecuturos, pœnitentiam agendo in senectute vel in fine vitæ, Deo injuriosa est, stolida et periculosa, cum propter illam in peccatis perseverant. Primo injuriosa Deo : quia ejus misericordia abutuntur ad peccandum. Ex eo enim quod Deus bonus sit, quodammodo concludunt sibi licere peccare, cum potius e contra concludere deberent, ex eo quod bonus sit, dignum esse cui nunc serviatur, dimissis omnibus peccatis, quæ contra ejus bonitatem sunt, quique ametur ex nunc et colatur ex toto corde, relicta omni peccati occasione. Quanto ergo magis amplificat quis Dei bonitatem, tanto magis exaggerat peccatum in illam commissum. Quapropter videtur Dominus de similibus per prophetam conqueri, dum dicit : « Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolungaverunt iniquitatem suam. » Quasi dicat : Sub spe misericordiæ meæ, adjecerunt peccata peccatis, quasi fabricantes super humeros meos, et dicentes magnam esse misericordiam meam, satisque fortem quæ ista peccata sustineat, et sic prolungant suam pessimam vitam. Sed vide quid sequitur : « Dominus justus concidet cervices talium peccatorum, » in mediis peccatis vitam eis auferens, eos flammis æternis devovebit, et præsumptionem hanc in injuriam misericordiæ suæ vergentem, acri sua justitia vindicabit.

Secundo, stultam dicimus præsumptionem illam differentium pœnitentiam in ultimam senectam aut extremum diem. An non stolidus foret, qui jam pressus sub onere, nec valens illud sublevare, tamen pondus ponderi adjicit, sperans se postea facile illud levare et portare posse? Arsenius abbas in cella sua sedens audivit vocem sibi dicentem : Veni et ostendam tibi opera hominum. Inter cæteros vidit quemdam incidentem ligna ut fascem ex illis componeret, fasceque confecto, conabatur illum sublevare in humeros, nec poterat præ pondere; cum vero aliquid de onere demere debuisset, nova nihilominus ligna

cædebat, et fasci superaddebat. Cumque miraretur stultitiam hominis per plures vices idipsum facientis, is cujus vocem audierat dixit ei : Hic homo designat eos qui variis sunt onerati peccatis, et cum de illis pœnitentiam agere deberent, et de hoc onere subtrahere, tamen peccata peccatis adjiciunt, donec tandem cum peccatorum pondere in infernum ruant.

Qui ergo nunc centum peccatis oneratam habes conscientiam, cur non exoneras te, huic oneri impar? Cur expectas, et stolide præsumis, etiam mille adjiciens, quasi in posterum totum hoc pondus facile levare potens? Si jam pro debito nescis centum solvere, quomodo poteris mille? Cur debitum debito superaddis?

An non etiam is stolidus foret, qui mane aquam non pertransit, dum parvus adhuc rivulus est, et vesperi vult pertransire dum alveus fluminis instar exundat? Sic agunt illi qui pœnitentiam differunt et conversionem usque in vitæ vesperam, cum jam exundantibus peccatis submerguntur, et per torrentem hunc rapidum peccatorum, in amarum mare æternarum pœnarum devolvuntur.

Tertio, itaque diximus, ideo præsumptionem illam summe periculosam esse, quia per illam homo velut aleam jactat totius æternitatis. Sæpe enim tales ita præveniuntur repentino Dei furore, ut nec conversionis tempus, nec remissionis beneficium reperiant. De quibus possumus usurpare illud Isaiæ : « Et erit veluti interruptio cadens et requisita in muro excelso, quia subito, dum non speratur, veniet contritio ejus. Comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione pervalida, et non invenietur de fragmentis ejus testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fovea. » Perseverans sub spe misericordiæ peccator, ita subito aliquando opprimitur et conteritur justo Dei judicio per mortem improvisam, ut nec concedatur ei tempus, quo aliquam compunctionis scintillam, aut amoris divini igniculum possit ostendere, nec de profundis, et abundanti puteo divinæ gratiæ et misericordiæ possit vel guttullam haurire. Ideo monet Scriptura : « Ne tardaveris converti ad Dominum. Ne differas de die in diem, subito enim veniet vindicta ejus, et disperdet te. »

Iterum : « Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. » Cui consonat Apostolus dicens : « Videte, fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi a Deo vivo : sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. » Obduratur vero, inquit D. Fulgentius, sive qui non convertitur desperans de indulgentia, sive qui sic misericordiam sperat, ut usque in finem vitæ in criminum immanitate permaneat. »

Pulchra quoque hac de re est sententia D. Augustini : Dulcis et rectus est Dominus : ama quod dulcis est, time quod rectus est. Tanquam mansuetus dixit : Tacui. Sed tanquam justus : Numquid semper tacebo? Misericors et miserator est Dominus, sed time quod in novissimo est et verax. Quos modo sustinet peccantes, judicaturus est contemnentes. Cur divitias bonitatis ejus contemnis, et thesaurisas tibi iram? Semper expectas et de misericordia Dei tibi multum polliceris, quasi ille qui tibi promiserit indulgentiam, promiserit etiam prolixiorem vitam. Unde scis quid pariat crastinus dies? Propter illos ergo qui desperatione periclitantur, proponit indulgentiæ portum : propter illos qui spe periclitantur et dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum. Ita ille. Videri etiam potest D. Bernardus serm. 18, inter parvos suos sermones.

Sed et hic advertendum est, sanctos Patres docere pœnitentiam, quam multi in extrema infirmitate agunt, sæpe etiam esse infirmam et parum securam.

De qua re late videri potest Granatensis in libro Ducis peccatorum.

Unicum hujus rei testimonium, brevitati consulens, ex D. Augustino produco. Si quis, inquit, positus in extrema necessitate ægritudinis, voluerit accipere pœnitentiam et accipit, et mox reconciliatus hinc vadit, fateor vobis non illi negamus quod petit, sed non præsumimus quia bene hinc exit. Pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum. Non dico quod damnabitur, sed nec quod salvabitur. Vis te a dubio liberare? dico, age pœnitentiam dum sanus es. Si autem tunc vis agere pœnitentiam, quando peccare non potes, peccata dimiserunt te, non tu illa. Sed unde scis, inquis, ne forte Deus dimittat mihi? Verum dicis : nescio, nam ideo tibi do pœnitentiam, quam si scirem

tibi non prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Quod horum tibi futurum sit, nescio. Ergo tene certum, dimitte incertum. Hæc Augustinus, et plura, l. 50, hom. 50, 41.

Multi itaque in fine *non invenerunt pœnitentiæ locum, quamvis cum lacrymis inquirerent eam*, ut de Esaü loquitur Apostolus. Et si quam tunc viderentur habere pœnitentiam, non vera erat, sed coacta, sed extorta, ideoque infructuosa. Habes exemplum de Antiocho rege. Hunc cum ob superbiam afflixisset Deus, ille ad Dominum conversus dicebat: « Justum est subditum esse Deo, et mortalem non paria sentire Deo. » Ecce animi humiliatio. Sed et quatuor offert Deo, Primo, Judæos quos nec sepultura dignos judicarat, æquales Atheniensibus se facturum pollicetur. Secundo, templum quod spoliarat, donis ornaturum et vasis, sumptusque ad sacrificium ex suis redditibus daturum. Tertio, Judæum se futurum. Quarto, omnem locum terræ se perambulaturum, et prædicaturum Dei potestatem. Et tamen addit Scriptura : « Orabat scelestus Dominum a quo non erat misericordiam consecuturus.» Nempe hæc pœnitentia sera erat, et vera non erat, sed coacta et extorta, ideoque inanis.

Habes et exemplum Chrysaurii ex D. Gregorio, qui vitam vitiis deditam agens, tandem ad extrema deductus, cum se dæmonibus prædam expectantibus cinctum vidisset, horrenda voce inclamare cœpit : « Inducias vel usque mane, inducias ad usque mane. » Sed in his verbis expirans, *mane* illud non invenit, qui dum *hodie* cognominatur, Dei voci surdus fuit.

In Vita quoque B. Thomæ Mori legitur de quodam variis vitiis implicato, qui monitus solebat dicere, se tribus verbis in finem tandem salutem consecuturum, alludens ad hæc aut similia verba : *Miserere mei, Deus.* Contigit vero eum quodam die arctum satis pontem transire, et equo impingente decidens, cœpit clamare : *Rapiat omnia dæmon.* Hæc sunt tria verba, quibus salutem, imo vero æternam animæ perditionem est assecutus.

Nempe claudit eis oculos dæmon, et ideo cæco gressu in omne genus peccati ruunt : et ut libere peccent, persuadet eis in fine sufficere unum bonum *peccavi :* pro quo miseri sæpe reperiunt unum infelicissimum *Desperavi.* Estque hæc desperatio quasi scorpius venenosus, qui cauda sua eos perimit, et in exitu vitæ eos illaqueat, ictumque æternæ mortis infigit.

DE ÆTERNITATE CONSIDERATIO.

Cogitavi dies antiquos, et annos æternos in mente habui. Psalm. 76.

Loquar ad cor tuum pauca, si vis, o homo incola terræ, cœli civis. Statuam faciem tuam ante faciem tuam, te ante te. Ecce enim SPECULUM, *in quo consideres vultum nativitatis tuæ.* Rogo te, ne celeriter transeas, *statim oblitus qualis fueris.*

Quæ est origo tua?

Descende in domum figuli, et scies.

Quod nomen tuum?

Homo de humo, Adam de Adam, lutum de luto.

Quæ parentela?

Putredini dixi, pater meus es, soror mea vermibus.

Quis tuus finis est?

Cinis est: vide, ne sit ignis.

Quid ipsa vita?

Ad mortem currit, etiam invita.

Sed cur dico ad mortem? Navigat ad ÆTERNITATEM. Et quidem propere, plenis velis, si ita velis, fides sit anchora, spes velum, crux sit erecta in malum, non collideris, non impinges in malum. Sic enim instructa,

Fluctuat, at nunquam mergitur illa ratis.

Dirigit navem vector in fine sedens, sic tu vitam. Attende exitum, præcave exitum, ut non impingas in scopulum, respice semper scopum. Quo tendis? Ad immortalitatem. Qua via? Per mortis tramitem. Si sæpe respicis umbram occidentis tui, pertinges ad veram lucem orientis æterni. Sed *væ illis quibus factæ sunt umbræ longiores vesperi,* inquit propheta. Illud væ tu cave. Quomodo cavebis?

Cogita dies antiquos, et annos æternos in mente habe.

In illis excita te, scopens, fodiens, sarriens. *Scopebam,* inquit, *spiritum meum.* Legit D. Hieronymus, fodiebam, sarriebam. Opto tibi talem sarculum, quo omnem expungas infelicem surculum; sic enim fiet ut ab illa *securi* sis securus, quæ est *ad radicem* infructuosæ arboris. Exercitare ergo sarriens, sed et fodiens. Quomodo fodiens? Audi ex ore Domini: *Fili hominis, fode parietem, ut invenias abominationem.* Sagaci cum scientia scrutare conscientiam: quære te in te, et quære a te illud Jonæ.

Quod opus tuum? quæ terra tua? aut quo vadis?

Cogitabam, ait, nocte, *Numquid in æternum projiciet Deus?* illud ÆTERNUM sæpe meditare, et quidem cum corde. cum gemitu columbæ. Etenim si *pondus ignis* devorantis, si *flatum venti* impios involventis, vitare cupis, illud *pondera,* hunc *mensura. Descende* in infernum vivens, si non vis descendere moriens. Et sic cogitans ANNOS ÆTERNOS, *revoca diem qui præteriit.* O si viam adolescentiæ, *viam quæ naviculæ tuæ* inter *mirabiles elationes maris* cognoscere possis, et dicere:

Recogitabo tibi annos meos in amaritudine animæ meæ.

Volvitur annus, et revolvitur: volvimur et nos mire, sed involvimur in viis deviis, in circuitu ambulamus. Quandiu in hoc orbe agimus, in orbem agimur, instabiles velut in versatili rota, velut in cæci Sampsonis mola. Quid amplius? In labyrintho degimus; quo magis progredimur, magis intricamur. Quid consilii? Juvenis ille olim facilem invenit viam ducente filo, quod regia virgo illi tetenderat. Te ergo quicumque in hac lubrica et implexa via anxius cespitas, advoco. Et ne despondeas Virginum Virginem ducem spondeo. Hæc felici filo præducet, et ad optatam ÆTERNITATEM perducet. Ad hanc profugus refugias, deplorans x lium,

implorans auxilium, offerens ei hunc gemitum columbæ Ecclesiæ matris tuæ.

Ad te clamamus exules filii Evæ, ad te suspiramus gementes in hac lacrymarum valle. Illos tuos misericordes oculos ad nos converte Et Jesum, *benedictum fructum ventris tui, nobis post hoc exilium ostende, o clemens, o pia, o dulcis* Virgo Maria!

REGI SÆCULORUM
IMMORTALI ET INVISIBILI,
SOLI DEO HONOR ET GLORIA.
AMEN.

LIBRAIRIE ECCLÉSIASTIQUE DE LOUIS VIVÈS

Rue Delambre, n° 9, à Paris

EXTRAIT DU CATALOGUE A PRIX NETS

COMMENTARIA

IN SCRIPTURAM SACRAM

CORNELII A LAPIDE

QUIBUS ACCEDUNT QUÆ IN CORNELIO DESUNT CORDERI COMMENTARIA IN LIBRUM JOB ET BELLARMINI EXPLANATIO IN PSALMOS

EDITIO NOVA ACCURATE EXPURGATA MENDIS QUÆ IN PRIOREM IRREPSERANT.

24 vol. in-4° à deux colonnes. — Prix : 180 fr.

En résumant les travaux de ses devanciers, en consultant avec soin les Pères de l'Église, Cornélius a écrit un vaste commentaire qui est resté jusqu'à nos jours le GUIDE DU THÉOLOGIEN et le RÉPERTOIRE DU PRÉDICATEUR. On trouve dans son commentaire, à mesure que le texte sacré en fournit l'occasion, un exposé clair et profond du dogme catholique, avec la réfutation des erreurs qui s'y rapportent, toutes les vérités morales et les devoirs de la vie chrétienne présentés sous ce point de vue ferme et précis qui dénote un vrai théologien :

« Cornélius est par excellence l'interprète des prédicateurs. Il a réuni sur chaque passage de l'Écriture ce que les Pères ont dit de plus beau, de plus solide, de plus touchant. Ces trésors de l'érudition patristique, semés à profusion, forment une lecture aussi variée qu'attachante et instructive. Outre qu'ils donnent l'interprétation traditionnelle pour les passages dogmatiques, ils répandent sur tout le reste une foule de traits de lumière ; car qui a mieux compris la Bible que ces Pères et ces Docteurs qui l'ont scrutée toute leur vie avec le double flambeau de la science et de la sainteté?... L'exégèse catholique devra toujours puiser largement à ces sources d'eau vive, et c'est ce que Cornélius a fait plus que tout autre. Les prédicateurs surtout lui en ont su gré, car il leur offre la mine la plus précieuse, la plus abondante, la plus facile à exploiter. » (REVUE DES SCIENCES ECCLÉS., tom. v, p. 247.)

En parlant des commentateurs de l'Écriture, un professeur d'éloquence sacrée, M. Audisio, dit :

« Choisissons-en trois surtout : le premier est Cornélius à Lapide, si remarquable par sa vaste érudition et par le grand nombre et l'utilité des sens moraux, sens si abondants que souvent, dans l'interprétation d'un seul texte, il nous offre les matériaux d'un discours tout entier. » (Leçons d'éloquence sacrée, trad. par l'abbé Martigny, t. II, p. 139.)

Qui ne sait que l'un des plus célèbres prédicateurs de notre époque a profondément étudié la Somme de saint Thomas et les Commentaires de Cornélius, et qu'il en recommande l'étude dans toutes les retraites pastorales qu'il donne chaque année ?

Ajoutons, d'après d'autres témoignages, que Cornélius est le meilleur guide pour ceux qui veulent faire de l'Écriture sainte le sujet de leurs méditations et de leurs lectures spirituelles, car « le vieux maître de l'exégèse » a une science toute particulière des voies intérieures par lesquelles Dieu conduit les âmes à la perfection.

Depuis deux siècles, les sciences exégétiques ont fait de grands progrès. Cornélius ne pouvait devancer la marche des temps. A l'époque où il écrivait, la grammaire et la lexicographie sémitiques étaient dans l'enfance ; les contrées bibliques n'avaient point été explorées en tous sens, comme elles l'ont été depuis ; l'histoire, la géographie, l'archéologie, les littératures d'Orient n'avaient point révélé tous leurs mystères et livré tous leurs trésors. Aussi l'interprétation littérale ne pouvait-elle avoir toute la rigueur et toute l'exactitude qu'il est possible de lui donner aujourd'hui. Deux savants ecclésiastiques versés dans les langues orientales, parfaitement au courant des découvertes et des travaux les plus récents, se sont chargés de mettre le commentaire du dix-huitième siècle au niveau de l'exégèse actuelle. Des prolégomènes, des dissertations et de nombreuses notes répandues dans l'ouvrage analysent les plus savants commentaires qui ont paru dans les temps modernes en France et en Italie, en Allemagne et en Angleterre.

Cornélius, on le sait, n'a pas donné de commentaires sur le livre de Job ni sur les Psaumes. Le Job elucidatus du P. Corderus et les Explanationes in Psalmos de Bellarmin, commentaires savants, pieux, variés et abondants, ont fixé notre choix pour combler cette lacune. Comme pour les autres livres, nous les avons fait mettre au niveau de l'exégèse actuelle. Le commentaire de Bellarmin, sans parler de celui de Corderus, est augmenté d'un tiers par les versions et les notes qui l'accompagnent.

Ainsi améliorée, notre édition de Cornélius renferme au moins la matière de cinq volumes in-4° de plus que les éditions les plus esti-

mées. Le clergé l'a accueillie favorablement ; plus de dix mille exemplaires se sont placés en très-peu de temps.

Un beau livre invite par lui-même à l'étude : sa vue plaît; elle repose en quelque sorte. Une bonne impression, en facilitant le labeur du regard, facilite la tâche de l'intelligence. La mauvaise impression, en fatiguant la vue, dégoûte de la lecture des meilleurs ouvrages. Il va de soi qu'un livre qui doit être consulté, lu et étudié autant qu'un commentaire sur l'Écriture sainte, ne laisse rien à désirer sous le rapport typographique. Cette qualité de notre édition est sans doute pour quelque chose dans le succès qu'elle obtient.

MEMORIALE

BIBLICUM, HISTORICUM, THEOLOGICUM, ORATORIUM, COMMENTARIORUM CORNELII A LAPIDE

IN SCRIPTURAM SACRAM SEU SYNOPSIS ANALYTICA OMNIUM RERUM QUÆ IN HISCE COMMENTARIIS ENUCLEANTUR

Auctore Jos. Max. PÉRONNE

Deux forts volumes format de Cornelius. — Prix : 24 fr.

Voici dans quels termes la *Revue du Monde catholique* (fév. 1864), dans un article reproduit par l'*Union* (27 fév. 1864), fait connaître l'utilité de cet ouvrage :

« Le commentaire de Corneille de Lapierre est tout ensemble, et la meilleure interprétation des Écritures et le répertoire le plus complet de l'enseignement théologique. Traitant chaque question sous le double point de vue de la théorie et de la pratique, il renferme tout, le dogme et la morale, le culte et les cérémonies religieuses, le droit canonique et la discipline, l'exégèse et l'herméneutique sacrée, la mystique, l'hagiographie, la philologie et l'archéologie, l'histoire et la philosophie, enfin la politique chrétienne et les sciences naturelles. Cette proposition n'a pas besoin de preuves ; elle est incontestable et incontestée.

» Mais si l'ouvrage du savant commentateur renferme toutes les sciences ecclésiastiques, comment s'orienter dans ces régions immenses ? Comment découvrir, sans de longues recherches, les trésors cachés dans ce vaste domaine? Comment trouver sûrement, aisément, promptement, dans cette mine féconde, les matériaux dont on

peut avoir besoin ? Par un moyen simple et facile, l'ouvrage dont on lisait le titre à l'instant même, le *Mémorial biblique, historique, théologique* et *oratoire,* rassemble les matières sous des points de vue restreints ; il les classe par groupes, d'après la connexité logique des matières, et les présente dans l'ordre alphabétique. A l'aide du *Memoriale*, le prédicateur trouvera à première vue dans Corneille de Lapierre, non-seulement l'idée fondamentale de mille instructions religieuses, mais le plan, la division, les preuves, les autorités, les témoignages, tous les développements qui peuvent donner la force et la beauté à un discours; à l'aide du *Memoriale*, le prêtre trouvera, comme sous la main, tous les matériaux nécessaires pour les conférences ecclésiastiques; le théologien, toutes les discussions désirables; et l'homme pieux, le sujet des méditations les plus édifiantes. »

AURIFODINA UNIVERSALIS

SCIENTIARUM DIVINARUM ATQUE HUMANARUM EX FONTIBUS AUREIS SANCTORUM PATRUM, CONCILIORUM, DOCTORUM NECNON PAGANORUM, FERE DUCENTORUM, TAM IN THEOLOGIA QUAM IN PHILOSOPHIA, PER SENTENTIAS PLUSQUAM OCTOGINTA MILLIA SUB TITULIS SEPTINGENTIS ET ULTRA, ORDINE ALPHABETICO DIGESTARUM, RELIGIOSIS ET SÆCULARIBUS, MAXIMEQUE CONCIONATORIBUS, ORATORIBUS, JURISPERITIS, ALIISQUE OMNIBUS STUDIOSIS UTILISSIMA, A V.-P. ROBERTO CAMERACENCI CAPUCINO, PROVINCIÆ GALLO-BELGICÆ.

4 volumes in-4° à deux colonnes, papier vélin satiné.—
Prix 28 fr.

« Cet ouvrage, disent les théologiens de l'Ordre des Capucins dans » leur approbation, n'est pas appelée sans raison *Mine d'or ;* on y » trouve une abondante mine de doctrine spéculative, pratique et » mystique. C'est un jardin dans lequel brillent des milliers de fleurs » odorantes, où les abeilles trouveront toujours une riche moisson de » cire et de miel. C'est un arsenal rempli d'armes célestes avec les- » quelles on transperce les erreurs des hérétiques, on pénètre les » illusions du démon, on détruit les faux raisonnements, les mau- » vaises opinions et les maximes perverses du monde. C'est le fonde- » ment de toutes les vertus : la prudence y est réglée, la justice

» affermie, la force encouragée, la tempérance mise à l'abri de la » cupidité, la foi vivifiée, l'espérance excitée, la charité enflammée. »

Ces louanges sont-elles exagérées? Nous répondrons, avec toute certitude : Non. Le livre auquel elles sont décernées est un de ces rares trésors que la révolution nous avait fait perdre de vue, mais qui n'en sera maintenant que plus apprécié.

L'Aurifodina est un répertoire d'environ cent mille textes distribués sous huit cents titres et choisis dans cent cinquante-neuf auteurs chrétiens, dans les Actes de dix conciles, et dans vingt-six auteurs païens. C'est un monument d'érudition sur lequel il suffit de jeter les yeux pendant quelques instants pour pouvoir écrire et parler savamment sur l'un des huit cents sujets qui y sont traités. On comprend de suite l'utilité d'une pareille œuvre pour le prédicateur.

Un simple aperçu démontrera mieux cette utilité. Prenons à la lettre *S* le titre Superbia. L'auteur divise ce traité en six parties : Etymologia, Definitio, Descriptio, Productio, Comparatio, Indicia, puis, sous l'indication générale de Sententiæ Patrum, il rapporte les textes qui sont relatifs au sujet, sans rentrer spécialement dans l'une ou l'autre de ces six divisions.— Un texte de S. Antoine de Padoue et un de S. Isidore établissent l'*étymologie* du mot Superbia; S. Anselme, S. Bonaventure, Hugues de Saint-Victor, S. Thomas d'Aquin *définissent* ce vice; S. Jean Climaque, S. Maxime et S. Nil en font la *description;* S. Ambroise, S. Augustin, S. Bonaventure et huit autres Pères traitent de la quatrième partie : Productio. Les deux autres divisions sont exposées d'une manière semblable. Ensuite nous avons, sous l'indication de Sententiæ Patrum, 196 textes de 39 Pères dont les noms sont en marge par ordre alphabétique. Et enfin, pour les auteurs païens, nous trouvons Aristote.

Dans tout l'ouvrage, ce sont les Pères et les Docteurs qui parlent. Le P. Robert n'a fait que recueillir les paroles, établir les divisions, coordonner les matières. Tous les textes sont disposés et numérotés comme les versets de la Bible. Les noms des Pères et des Docteurs sont en marge par ordre alphabétique, en sorte que le prédicateur qui voudrait citer plus particulièrement un Père cherchera d'abord à la marge. Il trouvera de suite le nom du Père qu'il désire citer, et à côté, à la suite les uns des autres, il verra tous les textes de ce Père relatifs au sujet qu'il veut traiter.

HISTOIRE GÉNÉRALE DE L'ÉGLISE

DEPUIS LA CRÉATION JUSQU'A NOS JOURS

Par M. l'abbé J.-E. DARRAS

VICAIRE GÉNÉRAL D'AJACCIO

Environ 20 vol. in-8° de 600 pages, sur papier vélin satiné. —
Prix : 5 fr. le volume.

Cet ouvrage en est à son onzième volume, et déjà plus de dix mille exemplaires se trouvent placés dans les bibliothèques ecclésiastiques.

On n'est pas surpris d'un pareil succès lorsqu'on a lu ce livre. L'auteur a compris que de notre temps les attaques des incrédules, des rationalistes, des impies, contre la Bible et les institutions catholiques, imposent à l'historien un nouveau devoir. Aussi s'est-il décidé au combat, et son Histoire est-elle profondément militante. Fidèle au plan qu'il s'est tracé dans la préface du premier volume, il défend constamment d'une main l'édifice du passé, qu'il cherche à reconstruire de l'autre. Certes, il lui eût été bien plus facile de « retrancher d'une telle œuvre les dissertations et les discussions de la critique, » comme le voulait Fleury. Mais dans un siècle où tout est travesti, dénaturé dans les détails et dans l'ensemble de l'histoire ecclésiastique, où l'Église ne peut plus s'affirmer qu'en écartant d'abord les obstacles entassés sur sa route avec une ardeur acharnée et persévérante, est-il possible à un historien catholique de se renfermer dans le simple exposé des faits et des situations ? Le côté militant d'une telle œuvre n'est pas le fait de l'historien ; il lui est imposé par les tendances intellectuelles de notre époque ; c'est la conséquence nécessaire de la cause qu'il défend ; et, loin d'être un défaut, il est une qualité essentielle pour toute bonne Histoire ecclésiastique au dix-neuvième siècle.

A quel travail un historien catholique n'est-il pas obligé de se livrer ! Que de livres et de documents précieux et récents ne doit-il pas consulter ! « Je suis à me demander constamment, écrivait Mgr l'évêque d'Ajaccio à M. Darras, comment vous avez pu rassembler, coordonner et fondre en un tout si harmonieux tant de matériaux divers. » « Un des grands mérites de cette Histoire, disait tout dernièrement, dans le *Monde*, le savant abbé Péronne,

c'est le soin scrupuleux que M. Darras met à consulter les ouvrages les plus autorisés. Les découvertes les plus récentes, les monuments que les recherches de la science découvrent chaque jour, tout vient, sous sa plume, payer tribut à la vérité de l'histoire. Aucune question archéologique à laquelle peut se rattacher quelque intérêt n'est omise... » — Cette qualité, que signale le savant critique, a été remarquée par tous les lecteurs, dès l'apparition du premier volume. « Je viens de terminer la lecture des six jours de la création dans » M. Darras, nous écrivait-on du séminaire d'Angers, en lui comparant jour par jour l'auteur que nous lisions auparavant. Je dois, » selon votre désir, vous dire mes impressions et celles de mes » confrères qui, comme moi, en ont pris connaissance.

» Voici, en deux mots, ce que nous en pensons tous au séminaire. » D'un style infiniment supérieur..., l'HISTOIRE DE L'ÉGLISE de M. Darras » a encore l'avantage d'être beaucoup plus complète au point de vue » de la science. Notre auteur se contentait de nous faire assister au » magnifique spectacle de la création ; il nous en faisait bien voir, » admirer, sentir les beautés, mais c'était tout. Avec M. Darras, nous » avons cela et plus que cela ; tout y est éclairci, discuté, traité sous la » conduite des grands maîtres. Nous aimons à le voir prendre à partie » les incrédules, les rationalistes de notre époque, et confondre leur » mauvaise foi.

» De plus, M. Darras ne craint pas, comme ses devanciers, de » s'aventurer dans le domaine des sciences physiques et naturelles. » Les découvertes des sciences sont toutes consignées, et nous sommes » sûrs de n'être pas induits en erreur quand nous lisons au bas » de la citation des noms comme Cuvier, Laplace, Bernouilli, » MM. Marcelle de Serres, Quatrefages, Dejean, etc., etc. »

Nous voudrions rapporter tous les témoignages de sympathie dont cette *Histoire* a été l'objet ; mais ce détail serait trop long. Qu'il nous suffise de dire que tous sont des plus élogieux, et que nous en avons reçu de toutes les parties de la France, soit de Nos Seigneurs les Évêques, soit des professeurs de séminaires et d'autres savants des plus distingués. Les organes les plus accrédités de l'opinion publique ont donné sur cette *Histoire* des études très-détaillées, où ils en ont fait ressortir tout le mérite. Nous citerons seulement : *le Monde*, 25 juin 1862, 6 janvier 1863, 16 juillet 1865 ; — *la Bibliographie cath.*, déc. 1862, art. de M. l'abbé Blampignon ; — les *Annales de Philosophie* de M. Bonetty, déc. 1862 ; les *Archives théol.*, juin 1862, janv., fév., mars 1863, etc., etc.

Nous ne rappellerons plus ici que les dernières paroles du savant critique du *Monde*, n° du 25 juillet dernier : « L'incrédulité, le naturalisme, le rationalisme, le demi-savoir sont donc battus sur tous les

points dans cette magnifique *Histoire*, et la vérité sort plus triomphante, plus radieuse, de toutes leurs attaques réunies... Nous ne craignons pas d'être faux prophète en prédisant à M. l'abbé Darras de nouveaux succès et de nouvelles victoires. D'ailleurs il a déjà fait ses preuves et il a recueilli les plus éminents suffrages et les éloges unanimes de tous les vrais amis de la religion et de la science. »

ŒUVRES COMPLÈTES

DE SAINT BERNARD

TRADUCTION FRANÇAISE ET INTÉGRALE DU TEXTE ET DES NOTES DE L'ÉDITION SI ESTIMÉE DES BÉNÉDICTINS

Par M. CHARPENTIER, docteur en théologie

et M. l'abbé P. DION

Edition renfermant la Vie du Saint et une table générale des matières.
8 volumes in-8°. — Prix: 40 fr.

JOAN. DE LUGO

E SOCIETATE JESU; S. R. E. CARDINALIS

OPERA OMNIA

ÉDITION REPRODUISANT LES SEPT TOMES IN-FOLIO DE L'ÉDITION DE VENISE, ET AUGMENTÉE DE NOMBREUSES NOTES RENFERMANT LES DÉCISIONS ET LES DOCUMENTS ÉMANÉS, DEPUIS PLUS D'UN SIÈCLE, SOIT DU SAINT-SIÉGE, SOIT DES CONGRÉGATIONS ROMAINES.

8 vol. in-4°. — Prix : 100 fr.

Bellarmini Explanatio in Psalmos, cui accedit nova Psalmorum ex hebræo versio latina, notis illustrata. 2 vol. in-4°. 16 fr.

Biblia sacra. 2 vol. in-4° (gr. caract.); superbe édition, très-correcte. 12 fr.

Bible. Nouveau Commentaire littéral, critique et théologique, avec rapport aux textes primitifs sur tous les livres des divines Écritures, par le Dr *d'Allioli*. *Quatrième édition*, augmentée de notes considérables approuvées par Mgr l'évêque d'Autun. 8 vol. in-8°. 35 fr.

Revêtu de l'approbation du Saint-Siége, le COMMENTAIRE du docteur d'Allioli devait recevoir en France, comme en Allemagne, le plus favorable accueil; aussi trois éditions se sont-elles écoulées en peu d'années.

La clarté et la solidité des notes faisaient toutefois regretter qu'elles ne fussent pas plus nombreuses et plus étendues pour les livres de l'Ancien Testament, surtout pour les livres historiques. Le besoin de ces notes se faisait d'autant plus sentir en France que nous possédons beaucoup moins de traités élémentaires sur cette partie de l'Ecriture que nos voisins d'outre-Rhin. Cette lacune a été heureusement comblée par M. l'abbé Gimarey. Un savant ecclésiastique, qui a professé avec succès pendant dix-huit ans l'enseignement de l'Ecriture sainte, M. l'abbé Péronne, actuellement chanoine de Soissons, apprécie ainsi, dans le MONDE (25 octobre 1861), notre édition : « Le Commentaire du docteur d'Allioli, ainsi augmenté et complété, nous paraît appelé à prendre place dans toutes les bibliothèques ecclésiastiques. Disons-le hautement, ce Commentaire laisse loin derrière lui la BIBLE dite de MENOCHIUS ET DE CARRIÈRES... C'est comme le « *Codex juris divini*, » qu'il faut toujours avoir sous la main, soit pour trouver le sens exact et fidèle d'un texte ou d'une citation, soit pour éclairer, sur-le-champ et sans travail, une de ces mille difficultés que le texte incompris des Ecritures soulève à chaque page. Ce ne sont point ici des dissertations qui effrayent par leur étendue le commun des lecteurs. Ce sont des traits de lumière, c'est-à-dire des réponses nettes, précises, logiquement coordonnées, et dont chacune renferme de plus des principes de solutions pour les questions les plus difficiles à résoudre. »

Nous ne rapportons pas ici, faute d'espace, les approbations très-flatteuses des évêques français; on les trouvera en tête du premier volume, avec celles des évêques d'Allemagne, à la suite de la haute approbation du Saint-Siége.

Catéchisme dogmatique et moral, par *J. Couturier*, 10e édit. 2 beaux volumes in-8° sur papier vergé. 8 fr.

Catéchisme, ou Recueil complet d'explications, de notices, de comparaisons et d'exemples pour l'explication et le développement de toute espèce de catéchisme, par *J.-Ew. Schmid*, catéchiste à l'Ecole supérieure des Ursulines de Saltzbourg; traduit de l'allemand par M. l'abbé *Bélet*. 7e édition, 8 vol. in-8°. 20 fr.

Conférences sur la Passion de N.-S. Jésus-Christ, par le *P. Ventura;* trad. par l'abbé *Ducruet*. 2 vol. in-8°. 9 fr.

Conférences sur les grandeurs de la sainte Vierge, par le *P. d'Argentan*, 2 vol. in-12. 4 fr. 50

Cornelii a Lapide in Evangelia Commentaria. Editio nova, notis juxta recentiorem scientiam illustrata. 2 vol. in-4°. 20 fr.

De Sacratissima Verbi divini Incarnatione compendium, auct. *P. Dion.* 1 vol. in-12. 1 fr. 50

Du Sacerdoce et du saint Ministère par les Pères de l'Eglise; ou Morceaux les plus remarquables des écrivains ecclésiastiques sur les vertus et les fonctions sacerdotales, traduits et mis en or-

dre par un directeur de séminaire. 1 vol. in-12. 3 fr.

Dogmata theologica *Lud. Thomassini* congr. Oratorii presbyt. Editio nova in qua textus ipse auctoris fuit recognitus, et cuncta loca, tam SS. Patrum, quam variorum scriptorum, fuerunt innumeris mendis expurgata, et, quando opportunum visum est, adnotationibus illustrata, opera et studio *P. F. Ecalle* in sem. Trecensi sacræ theologiæ prof. 6 vol. in-4°, papier vergé à la colle animale. 80 fr.

Dogmata theologica *Dyon. Petavii* e soc. Jesu. Editio nova dissertationibus ac notis *F. Ant. Zachariæ*, aliorumque, necnon *Adr. Leclerc* selectis notis, aliisque nonnullis nunc primum editis illustrata et ornata, cui accessit index generalis tum verborum, tum rerum locupl., nunc primum in lucem editus, curante *J.-B. Fournials*, can. Albiensi. 8 vol. in-4°, papier vergé à la colle animale. 100 fr.

Papier vélin satiné. 80 fr.

Epîtres et Evangiles des dimanches, des jours de fêtes et fériés de toute l'année, avec des réflexions, par l'abbé *Gimarey*. 2 vol. in-12. 6 fr.

Eusèbe, ou la Civilité du jeune prêtre, par un ancien supérieur de grand séminaire. 1 vol. in-12. 2 fr. 50

Explications des Evangiles, par le cardinal *de la Luzerne*, 1 fort vol. in-8°. 4 fr.

Guide ascétique, ou Conduite de l'âme par les voies ordinaires de la grâce à la perfection chrétienne, par le P. Scaramelli, de la Soc. de J.; suivi de deux plans de sermons pour les dimanches et fêtes de l'année, par Tangl, trad. par l'abbé Pascal. 4e édit., 4 vol. in-8°. 15 fr.

Grand Catéchisme par le Bienheureux *P. Canisius*, de la Soc. de J. Ouvrage traduit et annoté par l'abbé *Peltier*. Troisième édition, augmentée d'une table générale des matières et d'une théorie de la Foi. 7 vol. in-8°. 28 fr.

Histoire de Jésus-Christ; trad. littérale et mise en ordre des textes contemporains, avec notes, par *M. Foisset*. 4e édit. 1 vol., papier vélin glacé. 5 fr.

Histoire de N.-S. Jésus-Christ, exposition des saints Evangiles, par M. *Darras*, 2 vol. in-8°. 8 fr.

Cet ouvrage, nous écrivait Mgr de Quimper, ne restera point dans vos magasins, parce que, depuis la première page jusqu'à la dernière, on y trouve les qualités voulues pour une lecture d'érudition, de piété et même d'agrément. Les faits évangéliques y sont toujours présentés dans les paroles mêmes du texte sacré; les explications des Pères de l'Eglise, les renseignements tirés des auteurs profanes, la connaissance approfondie des événements historiques et des institutions contemporaines, répandent une telle lumière sur l'ensemble du récit, que d'une seule expression, d'un seul mot, on voit souvent jaillir, non-seulement l'authenticité de la narration divine, mais encore des preuves claires et saisissantes. »

Histoire de saint François de Sales, par *Ch.-Aug. de Sales*. Nouvelle édition, 2 vol. in-8°. 8 fr.

Histoire de saint Thomas d'Aquin, par l'abbé *Bareille*, 1 vol. in-8°, papier vélin glacé. 5 fr.

Histoire des Mystères et des fêtes de N.-S. Jésus-Christ et de sa sainte Mère, par le pape

Benoît XIV; trad. par l'abbé *Pascal.* 2 vol. in-8°. 8 fr.

Histoire générale de l'Eglise, depuis le commencement de l'ère chrétienne jusqu'à nos jours, par l'abbé *J.-E. Darras.* Ouvrage approuvé par plusieurs évêques. 7e *édition,* 4 beaux vol. in-8°. 18 fr.

Histoire générale des auteurs sacrés et ecclésiastiques, contenant leur vie, le catalogue, le jugement, la chronologie, l'analyse et le dénombrement des différentes éditions de leurs ouvrages; ce qu'ils renferment de plus intéressant sur le dogme, sur la morale et sur la discipline de l'Eglise, l'histoire des conciles, tant généraux que particuliers, et les actes choisis des martyrs, par le R. P. Dom *Remy Ceillier.* Nouvelle édition, soigneusement revue, corrigée, complétée et terminée par une table générale des matières, par *M. Bauzon.* 17 vol. in-4°. 136 fr.

Homélies pour les dimanches et fêtes de l'année, par *de La Chétardie.* 3 vol. in-8°. 8 fr.

Jus canonicum universum complectens tractatum de Regulis Juris, auctore R. P. *F. Anacleto Reiffenstuel,* Ord. Min. reform.; juxta novissimam Romanam editionem, innumeris expurgatis mendis, recusum, cui nunc primum accedunt variæ adnotationes pro quarumdam quæstionum uberiori enodatione, attenta rerum conditione præsenti, digestæ studio et opera *R. D. V. Pelletier,* can. Aurelianensis. 6 vol. in-4°, papier vergé à la colle animale. 72 fr.

Liber precum in quo variæ et multæ egregiæ preces ex operibus sanctorum Patrum desumptæ continentur ad usum cleri tum regularis, tum sæcularis. 2 vol. in-8°. 8 fr.

— 2 vol. in-12. 6 fr.

Marie mère de Dieu et mère des hommes, ou Explication du mystère de la sainte Vierge au pied de la Croix, par le R. P. Ventura; trad. par *L. Rupert,* 3e édit. 1 vol. in-8°. 4 fr.

— 1 vol. in-12. 2 fr. 50

Méditations à l'usage du clergé pour chaque jour de l'année, par *Mgr Scotti;* trad. de l'italien par M. l'abbé *Duclos.* 4 vol. in-12. 6 fr.

Méditations sur les principaux mystères de la foi, pouvant servir d'instructions religieuses aux pasteurs des âmes et de lectures pieuses aux simples fidèles, par le *P. Kroust;* trad. du latin par Mgr *Sergent.* 3e édit. 4 beaux vol. in-12, pap. vél. satiné. 10 fr.

Missionnaire paroissial, par *Chevassu.* 4 vol. in-12. 6 fr.

Opuscules théologiques et philosophiques de saint *Thomas d'Aquin,* traduits, avec le texte latin, par *M. Bandel,* chanoine de Limoges, *MM. Védrine* et *Fournet,* prêtres du même diocèse. 7 vol. in-8°. 35 fr.

Œuvres spirituelles complètes de *S. Bonaventure,* traduites par l'abbé *Berthaumier,* 6 vol. in-8°. 25 fr.

Œuvres complètes de *Bossuet,* publiées d'après les imprimés et les manuscrits originaux, purgées des interpolations et rendues à leur intégrité par *F. Lachat,* édition renfermant tous les ouvrages édités et plusieurs inédits, avec le portrait de Bossuet et un *fac-simile* de son écriture. 31 vol. in-8°, papier vergé à la colle animale. 200 fr.

— Papier ordinaire. 120 fr.

Œuvres de *Fénelon*. 8 forts vol., renfermant la matière de 20 vol. in-8° ordinaires. 28 fr.

Œuvres complètes de M. *de Bonald*, 7 vol. in-8°. 25 fr.

Œuvres de *Tertullien*, trad. par M. *de Genoude*, 2e édit. 3 vol. in-8°. 12 fr.

Œuvres complètes de *Louis de Grenade*, traduites intégralement pour la première fois en français par MM. *Bareille*, *T. Duval*, *A. Crampon*, *J. Boucher* et *C. Berton*. 21 vol. in-8° de 600 pages, papier vergé anglais à la colle animale. 140 fr.

Œuvres complètes de *saint Jean Chrysostome*, traduites intégralement du grec en français par l'abbé *Bareille* :

— *Traduction française, avec le texte en regard*. 20 vol. in-4°, papier vergé anglais à la colle animale. 320 fr.

— *Traduction française* seulement. 20 vol. in-8°, papier vélin satiné. 100 fr.

— *Traduction française* seulement. 10 vol. in-4°, papier vélin satiné. 60 fr.

Œuvres complètes de *S. François de Sales*, publiées d'après les manuscrits et les éditions les plus correctes, avec un grand nombre de pièces inédites précédées de sa vie par M. de Sales, et ornées de son portrait et d'un *fac-simile* de son écriture. 4e édition. 14 beaux volumes in-8°, pap. vél. sat. 70 fr.

Prima Scientiarum principia, seu Philosophia catholica juxta divum Thomam ejusque interpretatores, respectu habito ad hodiernam disciplinarum rationem, auctore *Rosset*, presbytero, philosophiæ prof. in maj. sem. Camberiensi. 2 vol. in-12. 6 fr.

Rational, ou Manuel des divins Offices, de Guillaume *Durand*, évêque de Mende au XIIIe siècle, ou Raisons mystiques et historiques de la Liturgie catholique; trad. par M. C. *Barthélemy*, suivi d'un grand nombre de notes. 5 beaux volumes in-8°. 20 fr.

Sancti Bonaventuræ Opera omnia, Sixti V, pontificis max. jussu diligentissime emendata cum indice alphabetico rerum et verborum locupletissimo, cui accedit vita sancti Doctoris. — Editio accurate recognita, ad puram et veriorem testimoniorum biblicorum emendationem denuo reducta cura et studio *A.-C. Peltier*. 14 vol. in-4°, papier vergé à la colle animale. 160 fr.

Sermons du cardinal *Bellarmin*, trad. en français par *E. Berton*. 4 vol. in-8°. 15 fr.

— *Les mêmes*, 4 vol. in-12. 10 fr.

Sermons de l'abbé *Herblot*, vicaire général et prédicateur de la cathédrale de Reims. 3e édition. 3 vol. in-8°, papier vélin satiné. 12 fr.

Somme philosophique de *S. Thomas d'Aquin*, traduite par l'abbé *Ecalle*. Edit. renfermant le texte latin et de nombreuses notes du traducteur. 3 vol. in-8°. 15 fr.

Somme théologique de *S. Thomas d'Aquin*, traduite en français et annotée par *F. Lachat*; renfermant le texte latin avec les meilleurs commentaires. 2e édition. 16 vol. in-8°. 80 f

Souvenirs du chanoine *Schmid*, trad. par l'abbé *Belet*. 2 vol. in-

— 2 vol. in-12. 4 fr.

Suarez (S.-J.) Opera om. 28 vol. in-4° à 2 colonnes, re.

duction des 23 vol. in-folio de l'édition de Venise, papier vélin satiné, caractères neufs fondus exprès. 28 vol. in-4°. 300 fr.

Summa theologica *S. Thomæ Aquinatis.* Editio nova *aucta indice sexto nempe Philosophorum.* 9 vol. in-18. 24 fr.

Notre édition est la seule qui contienne ce sixième *Index* indiquant les solutions que donne saint Thomas sur les principaux points de la Théologie et de la Philosophie qui sont encore controversés de nos jours. Elle renferme en outre de nombreuses notes prises surtout dans l'édition de P. Nicolaï.

Theologia universa *Thomæ ex Chames*, quoad partem dogmaticam adaucta annotationibus et additionibus, nec non Tractatu de divina ac supernaturali revelatione; quoad partem moralem ad sententias Ligorianas funditus reducta, Opera *J.-A. Albrand*, superioris seminarii Pariensis Missionum ad Exteros. Ad usum sacræ theologiæ candidatorum. Secunda editio a Romanis censoribus approbata. 8 vol., format Charpentier. 22 fr.

Theologia moralis *Claudii Lacroix* seu ejusdem in H. Busembaum Medullam Commentaria a Zacharia, S. J. elucidata atque vindicata. Editio nova, quam illustravit notis et locupletavit decisionibus Romæ latis usque ad celeberrimam Pii Noni Encyclicam, *P. Dion*, olim sacræ theologiæ professor auctorque operis cui titulus : *De Sacratissima Verbi divini Incarnatione*, etc. — 4 vol. in-4°, caractères neufs fondus exprès. 30 fr.

Théologie dogmatique. Cours complet par le R. P. *Perrone*, trad. en français, 6 vol. in-8°. 26 fr.

Vies des Saints, par le R. P. *Ribadeneira*, traduction française revue et augmentée de la Vie des Saints et des Bienheureux nouveaux, des fêtes de Notre-Seigneur, et de l'histoire des Saints de l'Ancien Testament, par l'abbé *Darras*. Quatrième édition, revue, corrigée et augmentée d'une table analytique à l'usage des prédicateurs et des catéchistes. 13 vol. in-8°, papier vélin satiné. 50 fr.

Vies des Pères des déserts d'Orient, leur doctrine spirituelle et leur discipline monastique, par le P. Michel-Ange *Marin*, avec introduction, notes et éclaircissements historiques par M. *E. Veuillot*. 6 beaux vol. in-8°, ornés de 70 gravures par M. *Céroni*. 35 fr.

Vies des Saints pour tous les jours de l'année, par le R. P. *Ribadeneira*. Extrait populaire. 1 fort vol. in-4°, contenant la matière de 6 vol. in-8°. 12 fr.

Typ. et Lith. A. CLAVEL, 82, rue Paradis-Poissonnière, Paris.

270.4 Marchantii, Jacobus
AUTHOR
M 315 Opera Jacobi Marchantii,
TITLE
T. I pastoris et decani.
DATE DUE BORROWER'S NAME

270.4
M315
T.1